Uitvoeringslijn: Coaching organiseren zowel individueel als in gebieden.

De AgroAgenda wil binnen twee jaar de coaching en ondersteuning van boeren operationeel hebben. We willen dat omdat ieder mens waar zo veel op af komt ondersteuning kan gebruiken bij het zoeken en volgen van een koers. De coaching en ondersteuning richt zich met name op ondersteuning bij de vraag: wat wordt mijn strategie/ de strategie van het bedrijf?
Zeker in gebiedsprocessen is het belangrijk dat iedere ondernemer deze vraag voor zichzelf beantwoordt.

Waarom? Er komen heel veel zaken op ieder ondernemer af. Om daar alleen/ met het gezin koers in te vinden en die uit te voeren is heel zwaar. Ondernemers ondersteuning bieden in hun toekomstperspectief helpt. De ondersteuner moet dat doen vanuit een neutrale positie.

Wat? Ondersteuning bij
- Eigen strategie voor de toekomst persoonlijk / het bedrijf ontwikkelen
- Uitvoeren van die strategie (procesondersteuner/maatje bij de te zetten stappen)
- Kennis en kunde ontwikkeling passend bij strategie

Hoe? Iedere ondernemer kan beroep doen op een maatje/ondersteuner. Deze ondersteuner gaat in gesprek over de vragen van de ondernemer. Hij/zij kan adviseren over vervolgstap. De ondersteuner opereert vanuit een onafhankelijke plek tussen de partijen.
- Ondernemer(s) heeft/hebben behoefte aan eigen strategie => coach
- Ondernemer heeft strategie maar heeft vragen over de weg daarheen=> ondersteuning in de te nemen stappen en waar nodig hulp bij wegnemen belemmeringen bij overheden, keten, bewoners.
- Ondernemer heeft strategie en route maar heeft kennis en kunde nodig => verwijzen naar juiste adviseurs, scholing, (studie)groepen.

Opzet eerste jaar
In het startjaar van deze werkwijze willen we met een groep van 5 procesondersteuners en een kwartiermaker starten. De procesondersteuners worden eerst getraind om een gelijk werkwijze te borgen en gaan dan aan de slag in drie gebieden. Tegelijkertijd worden coaches benaderd die voldoen aan het profiel of ze bij willen dragen aan deze aanpak. Voor de kennis en kunde nodig voor de nieuwe strategie wordt aangesloten bij lopende initiatieven in Noord-Nederland en/of wordt voor individuele ondernemers gezocht naar mogelijkheden.

Ruwe begroting

5 ondersteuners	400.000
Kwartiermaker	100.000
Coaches	1000 euro * 50 ondernemers/gezinnen
Kennis en kunde	p.m.
Kosten training ondersteuners	20.000
Overige kosten	30.000
Totaal	600.000

Ondersteuner
Spil in het web is de ondersteuner/ het maatje. Hij/zij is degene die samen met de ondernemer de behoefte verkent, doorverwijst en zelf meedenkt in de weg naar de (nieuwe) strategie.

Profiel Ondersteuner

- Kan goed luisteren en doorvragen
- Heeft gevoel voor landbouw en voldoende overzicht van de ontwikkelingen in het gebied en de landbouw om gericht vragen te stellen
- Helpt bij uitzetten van te nemen stappen in de tijd
- Ondersteunt bij het zetten van de stappen richting bank, overheden en keten (financiering en regels en/of subsidie)
- Heeft inzicht in werkwijze van overheden, keten en financiële instellingen.

Coach
De coach helpt de ondernemer/de familie bij het uitzetten van de eigen strategie, binnen of buiten het bedrijf. Hij/zij verkent met de ondernemer/het gezin wat past bij de situatie (omgeving, financiële uitgangssituatie) en bij de eigen wensen en kwaliteiten. Wanneer de strategie duidelijk is helpt de procesondersteuner bij het uitzetten van het pad naar de toekomst.

Profiel coach

- Professionele coach met ervaring in coaching ondernemers
- Gevoel voor familiebedrijven en speciale agrarische familiebedrijven

Ondersteuning in veranderde bedrijfsvoering
De ondernemer kan behoefte hebben aan nieuwe kennis en kunde die past bij de nieuwe bedrijfsstrategie. De procesondersteuner zoekt samen met de ondernemer naar de beste manier. Opties zijn training, individueel advies van een collega of een adviseur, leergroep met collega's.

Top- Voedsel uit een Rijk Landschap, de route naar een waarde(N)volle landbouw

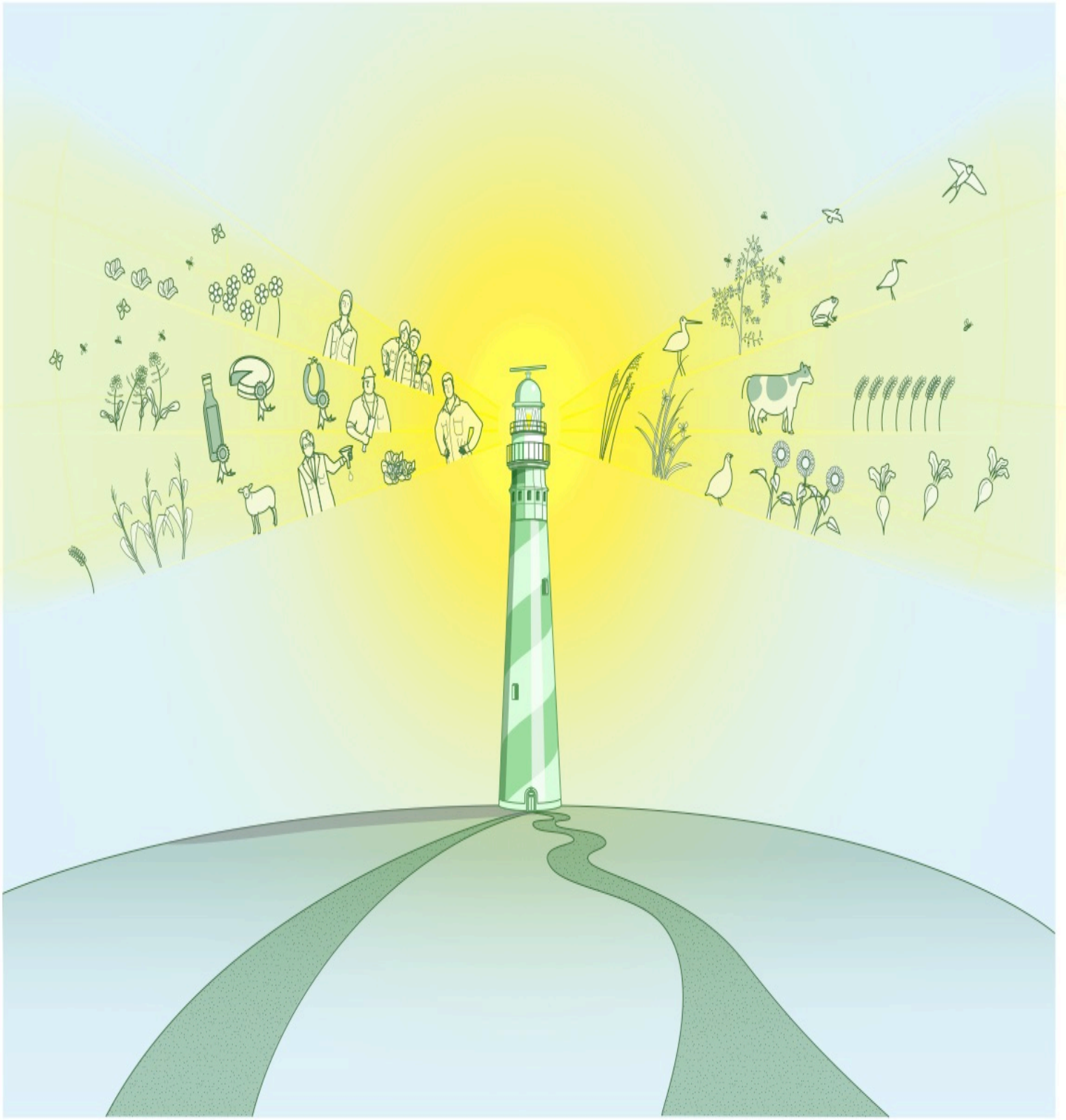

AGRO AGENDA

Waardenvolle Landbouw

Waardenvolle Landbouw staat centraal in het Kwaliteitsbeeld. Landbouw kan aan veel waarden die belangrijk zijn voor de samenleving bijdragen. Nieuwe waarden in de samenleving maken veranderingen in de landbouw nodig. Het resultaat is een landbouw waar Nederland (opnieuw) trots op kan zijn en waar ondernemers en werknemers met veel plezier in werken.

Noord-Nederland is dé regio om voorop te lopen in de transitie: het moet, het kan en we willen. We hebben letterlijk de ruimte en hoogopgeleide ondernemers die al veel stappen zetten in natuurinclusief en kringloop boeren. We werken en denken vanuit die ruimte (grond, water) en de waarden/functies die de ruimte in Noord-Nederland kan hebben voor de samenleving. We werken in Noord-Nederland effectief samen.

Landbouw in Noord-Nederland zorgt in 2050 voor Top-Voedsel uit een Rijk Landschap. Daarmee draagt de landbouw sterk bij aan ecologische, sociale en economische waarden (zie afbeelding). De route daarheen vraagt actie van alle partijen in de agrofoodsector en het landelijk gebied. Deze notitie geeft aan welke acties nu urgent zijn, dat wil zeggen in de eerste twee jaar gerealiseerd moeten worden.

De route naar een Waardenvolle Landbouw

Werken vanuit en aan nieuwe waarden kost tijd. Overal in de landbouw zijn de nieuwe waarden nu al zichtbaar. Op een andere manier naar de werkelijkheid en de waarden kijken, aandacht besteden aan nieuwe wegen, nieuwe verbindingen leggen, helpt alle betrokkenen om te werken aan netto positieve landbouw.

Nu is het tijd om gestructureerd en structureel te werken aan de opgaven.
Iedere organisatie, boer en bedrijf staat voor de vraag: welke waarden zijn belangrijk voor de samenleving en hoe kan ik daaraan bijdragen. De tweede vraag die opkomt is dan: welke veranderopgave heeft mijn organisatie/bedrijf/boerderij? Het antwoord kan ook zijn dat er geen mogelijkheid is om mee te gaan in de benodigde verandering.
In twee jaar tijd kunnen we de opgaven met elkaar tot wasdom brengen. De opgaven kennen vanzelfsprekend veel interactie. De samenhang zal dan ook steeds aandacht vragen. De AgroAgenda is het platform om de samenhang en voortgang te bewaken. We zullen ieder half jaar de voortgang bespreken en toetsen of er voldoende voortgang en samenhang in de acties is. Ieder jaar zal worden nagegaan wat er is gedaan, welk effect dat heeft, waar bijstelling nodig is en welke acties nodig zijn.

AGRO AGENDA

De opgaven en acties in 2022-2023

Knelpunten en successen in de route naar Top-Voedsel uit een Rijk Landschap agenderen en bijdragen aan oplossingen (knelpunten)
Actie: Voortdurend agenderen van knelpunten en successen bij de partijen die verantwoordelijk zijn. Meezoeken naar oplossingen voor knelpunten. Ondersteunen initiatiefnemers die te maken krijgen met knelpunten.
Actiehouder: AgroAgenda

Coaching organiseren zowel individueel als in gebieden.
Actie: Binnen twee jaar is er een lange termijn systeem operationeel waar individuele ondernemers en groepen ondernemers (in een gebied bijvoorbeeld) terecht kunnen.
Actiehouder: AgroAgenda.

Werken vanuit Waarden (ecologisch, sociaal en economisch)
Actie: Verdiepen dialoog tussen boeren en omgeving over 'vermarkten' van waarden
Actiehouder: AgroAgenda ism onderwijs (MBO. HBO en universiteiten)

Integrale gebiedsaanpak
Actie: Kaders stellen vanuit de overheid in de tijd, actief omarmen en faciliteren van initiatieven van grondgebruikers die bij kunnen dragen aan het realiseren van de publieke doelen? Actiehouder provincie
ondersteunen grondgebruikers in realisatie van de doelen binnen de kaders.
Actiehouder: provincies (kaders) en alle grondgebruikers/boeren (doelen)

Kennis passend bij waardenvolle landbouw
Actie: Gesprek met universiteiten en HBO's over de manier waarop zij boeren en keten kunnen ondersteunen op weg naar waardenvolle landbouw
Actiehouder: RUG

Heroriëntatie agrofoodsysteem
Actie 1: Bewustwording van rol keten in transitie, onder ogen zien dilemma's, eigen opgaven, ontwikkeling productie.
Actiehouder: Ketenpartijen gefaciliteerd door AgroAgenda

Ontwikkelen governance passend bij waardenvolle landbouw
Actie: Verdeling verantwoordelijkheden en rollen beschrijven en vastleggen, verantwoording van besteding publieke middelen beschrijven, wet- en regelgeving herontwerpen, rol kennis organiseren, optreden als marktmeester voor nieuwe producten en diensten.
Actiehouder: Overheden en regionale grondgebruikers (boeren, TBO's), AgroAgenda vanuit status experimenteergebied

19 april 2022

Betreft Oproep Drentse Stikstofaanpak

Aan het college van Gedeputeerde Staten en leden van Provinciale Staten

Recent is de hoofdlijnenbrief gecombineerde aanpak natuur, water en klimaat in landelijk gebied en van het bredere stikstofbeleid van Minister van der Wal verschenen en besproken in de Tweede Kamer.

Woensdag 20 april spreekt u met elkaar over de stand van zaken met betrekking tot de aanpak van de stikstofproblematiek en de voortgang van de voorbereiding van het programma Stikstofreductie en Natuurverbetering van het Rijk. Wij geven voor deze bespreking graag onze visie en overwegingen mee.

Doorbreek de impasses
Wij maken ons grote zorgen over het gebrek aan voortgang in Drenthe. De stikstofsituatie, de slechte staat van de natuur maar ook de impasse waarin de vergunningverlening zich nu al jaren bevindt, het is een samenhangend geheel. Het is nu aan Rijk en provincies om samen tot een doorbraak te komen.

Nog steeds zien we onduidelijkheid en ook strijd tussen provincie en Rijk over wie welk aandeel moet gaan leveren. Ondertussen zijn zowel bedrijfsleven als de natuur vooral op zoek naar toekomstperspectief. Voor beiden doelen dient er nu doorgepakt worden.
De hoofdlijnenbrief van Minister van der Wal straalt dit ook uit en bevat naast deze ambitie ook een groot aantal instrumenten en middelen om hier direct mee aan de slag te gaan. Er dient dan ook snel duidelijkheid gegeven te worden over de inzet en effecten van de generieke maatregelen en de opgaven die provinciaal voorliggen.
Voorkomen moet worden dat Rijk en provincies elkaar de bal blijven toespelen. Met het steeds weer ter discussie stellen van noodzaak en doelen, ieders aandeel daarin en de meetmodellen, schieten we niks op. Op basis van de voorstellen in de hoofdlijnenbrief zijn de provincies nu zelf aan zet. Wij roepen de provincie Drenthe op om hier zelf mede invulling aan te geven. Het Rijk nodigt ons daar nadrukkelijk voor uit.

Aan de slag!
Op provinciaal niveau kijken wij terug op zo'n 2 jaar bijpraten over een gebiedsgerichte aanpak zonder dat daar met de betrokken partijen al concrete stappen in zijn gezet en voortgang op wordt geboekt. Wij hebben hier – evenals andere partners- inmiddels al vaker diverse bouwstenen voor aangedragen. Wij zien, naast de complexiteit, de kansen en mogelijkheden die ons landelijk worden geboden.

Inmiddels signaleren we grote verschillen met provincies die al veel verder zijn met voorbereidingen, zoals beleidsontwikkeling voor overgangsgebieden, instrumentontwikkeling en financiële claims richting Rijk gekoppeld aan proactieve voorstellen van wat een provincie zelf kan aanpakken via gebiedsgericht beleid. Dus onze oproep aan Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten is: pak deze handschoen op.

De gebieden in met een duidelijk verhaal
De gebiedsgerichte aanpak voorziet in bijeenkomsten met allerlei betrokkenen. De Minister spreekt over het belang van gelijkwaardige inbreng van alle partners. Tegen zulke algemene uitgangspunten heeft niemand bezwaar. Maar het bevat tegelijk alle componenten voor een Poolse landdag. Van onze kant willen we nogmaals benadrukken dat de doelen, kaders, randvoorwaarden en instrumenten vooraf helder moeten zijn, wil zo'n gebiedsgerichte aanpak kans van slagen hebben. Dat is wat het bedrijfsleven vraagt en wat de natuur nodig heeft. Dus geen blanco discussie starten in 12 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.

Omdat de Drentse bouwstenen voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied al in de zomer van 2023 klaar moeten zijn, zal dit een plan op hoofdlijnen worden. Het zal niet mogelijk zijn om daarvoor alles al op individueel niveau door te spreken.

Waar we nu al enkele jaren een kritische en afwachtende provincie Drenthe hebben gezien die vooral veel verwacht van het Rijk en van vrijwillige technische maatregelen en onvoldoende helder is over de veranderopgave, vragen we nu meer helderheid, regie en daadkracht. Dat hebben het bedrijfsleven en de natuur nodig.

Wij menen dat hiervoor op provinciaal niveau nog een flinke huiswerkopgave ligt en willen daar graag onze denk- en samenwerkingskracht voor inzetten. Laten we dus met vereende krachten werk maken van een proactieve Drentse aanpak waarmee we de impasses kunnen doorbreken!

Samenvattend luidt onze oproep:
- doorbreek de impasse; neem regie en toon daadkracht voor een proactieve Drentse aanpak;
- zorg samen met het Rijk voor duidelijke doelen en kaders;
- vertaal de urgentie en de wettelijke termijnen naar een heldere planning en
- breng partijen bij elkaar en daag hen uit om constructief en creatief mee te denken.

Hoogachtend,

Sonja van der Meer, Stichting Het Drentse Landschap
Reinder Hoekstra, Natuur en Milieufederatie Drenthe
[redacted] Vereniging Natuurmonumenten
Bert Hummelen, Staatsbosbeheer

Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving

Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak 12 mei 2022

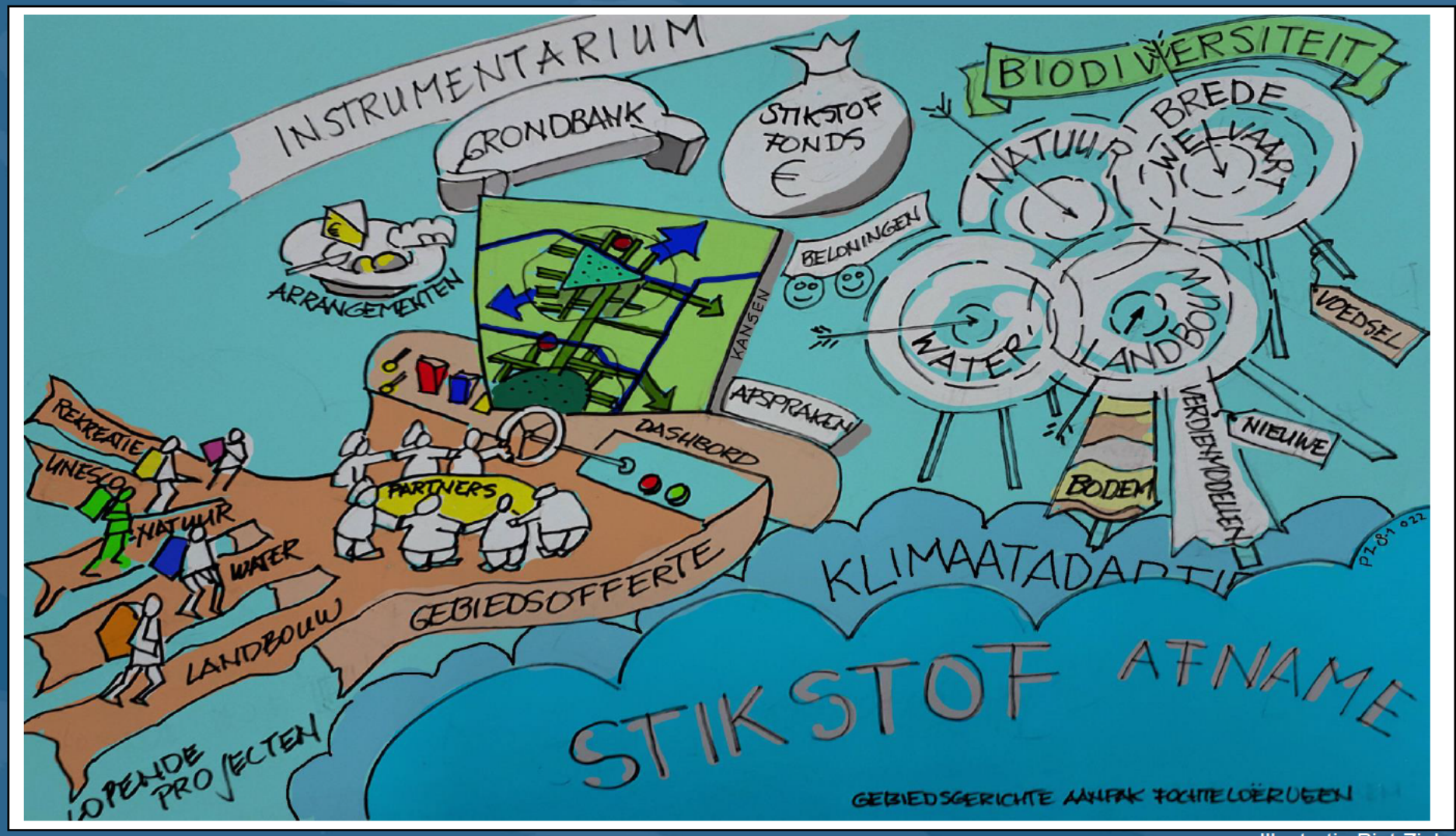

Illustratie Piet Ziel

Bestuurlijk Beraad Fochterloërveen i.o.

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT

INHOUD

1 Inleiding 2
1.1 Introductie 2
1.2 Leeswijzer 3
2 Gefaseerde procesaanpak 4
2.1 Vijf fasen 5
3 Inhoudelijke opgaven 7
3.1 Urgenties en ambities 7
3.2 Prioritaire opgaven 9
3.3 Categorisering binnen de prioritaire opgaven 12
4 Proces en randvoorwaarden 15
4.1 Nader uit te werken in de ontwerp fase 15
4.2 Naar een andere manier van samenwerken 17
4.3 Voorwaarden voor succes 21
4.4 Samenvatting van de 3 sporen (definitiefase) 23
5 Vervolg 25
Bijlage 1: Inhoudelijke opgaven gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen 26
Bijlage 2: Bestuurlijke belangen / zorgen / aandachtspunten 31

1 INLEIDING

1.1 Introductie

Omdat er nogal wat speelt in en rondom het Fochteloërveen zijn in maart 2020 de bestuurders van 10 organisaties bij elkaar gekomen. Daar is afgesproken om te gaan verkennen of het zinvol is om meer samen op te gaan trekken.

In en rond het Fochteloërveen komen uiteenlopende ruimtelijke opgaven en ambities samen. Bestuurders van betrokken provincies, gemeenten, terreinbeheerders en waterschappen hebben tijdens een verkennend beraad in maart 2020 geconcludeerd dat er behoefte is aan afstemming en samenwerking en dat dit wellicht gestalte zou kunnen krijgen in een meerjarige gebiedsagenda. Dat heeft geleid tot het document “Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving d.d. november 2020”. Op basis van deze verkenning is geconstateerd dat er sprake is van voldoende urgentie, mogelijkheden, zicht op middelen en voldoende wil om gezamenlijk met het gebied aan de slag te gaan.

Bovenstaande verkenning benoemt diverse opgaven voor het Fochteloërveen en omgeving. De uitdagingen zijn er sindsdien niet eenvoudiger op geworden gelet op diverse actuele beleidsopgaven die van invloed zijn op het Fochteloërveen en omgeving. Juist het Fochteloërveen blijkt als hoogveen zeer gevoelig voor stikstofdepositie. De noodzakelijke reductie van stikstofuitstoot is dan ook een majeure opgave die zeker in dit gebied veel impact zal krijgen. Uiteraard is er veel aandacht voor stikstofproblematiek, zeker nu de gebiedsgerichte vertaling van de reductieopgaven actueel is. Naast stikstof vragen echter ook diverse andere opgaven de nodige aandacht, zoals bijvoorbeeld de landbouw-transitie, klimaatopgaven, de bossenstrategie, de Kaderrichtlijn Water (KRW), woningbouw en de biodiversiteitsstrategie. Tegelijkertijd zijn er ook kansen waar het gebied haar vruchten van kan gaan plukken zoals de erkenning van de Koloniën van Weldadigheid als UNESCO Werelderfgoed.

Bovenstaande onderstreept de urgentie tot samenwerking in het Fochterloërveengebied. Verschillende opgaven en ambities die partijen afzonderlijk hebben reiken over de grenzen van hun eigen werkgebied heen en overschrijden het mandaat dan wel cirkel van invloed van individuele partijen. Vandaar de inzet om in onderlinge samenwerking tot een slagvaardige, integrale aanpak te komen. Niet alleen tussen overheden maar juist ook met de mensen in het gebied. De wens is nadrukkelijk om samen met bewoners en gebiedspartijen de uitdagingen op te pakken en met elkaar te werken aan zowel perspectief voor de betrokkenen als versterking van de unieke kwaliteiten in en om dit gebied.

Het Fochteloërveengebied wordt gezien als een belangrijke pilot om invulling te geven aan de beoogde gebiedsgerichte aanpak, in lijn met de behoefte om de veelomvattende en ingrijpende opgaven op een integrale manier samen met de gebiedspartners op te pakken. De wens is dat de inzichten die hier ontstaan inspiratie bieden en bruikbaar zijn voor gebiedsprocessen in gebieden met andere kenmerken.

Tegen deze achtergrond is Elzinga & Oterdoom Procesmanagement (EOPM) gevraagd om samen met de gebiedspartners toe te werken naar besluitvorming over het vervolg. Hierbij komen aan bod:
- Inhoudelijk agenda (wat moet er gebeuren);
- De te nemen stappen (wat gaan we doen) en
- Schets van randvoorwaarden die daarvoor nodig zijn.

1.2 Leeswijzer

In deze rapportage is beschreven hoe de opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak van het Fochteloërveengebied er uit kan zien en wat daar voor nodig is. De voorgestelde aanpak kent verschillende fasen. In hoofdstuk 2 is de beoogde fasering beschreven. Ook is geduid in welke fase we ons nu bevinden; de huidige werkzaamheden zijn onderdeel van de definitiefase. In de volgende hoofdstukken komen de resultaten van deze definitie fase aan bod met de inhoudelijke agenda in hoofdstuk 3 en proces en randvoorwaarden in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 4 wordt bovendien nader ingegaan op een andere manier van werken en voorwaarden voor een succesvolle aanpak. In het afsluitende hoofdstuk 5 is kort het vervolg geschetst.

Deze rapportage bevat twee bijlagen:
- De eerste bijlage bevat de concrete inhoudelijke opgaven voor het Fochteloërveengebied. Dit is geschetst aan de hand van de vier prioritaire opgaven voor het gebied.
- De tweede bijlage bevat de door de betrokken bestuurders benoemde belangen / zorgen / aandachtspunten. Het is belangrijk om de genoemde onderwerpen op een passende wijze te adresseren in het vervolg van deze gebiedsgerichte aanpak.

Aanvullend is een aanzet tot een intentieverklaring opgesteld. Door ondertekening van de intentieverklaring kan het Bestuurlijk Beraad als formeel gremium gaan opereren en wordt het voornemen om gezamenlijk de schouders er onder te zetten bekrachtigd. Omdat dit een los document betreft dat ter ondertekening kan worden voorgelegd aan de deelnemers aan het Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen, maakt dit geen onderdeel uit van deze rapportage.

Dit rapport is geschreven in de eerste maanden van dit jaar (januari – april). Het rapport is dan ook een product van de periode waarin het is geschreven, in de wetenschap dat de context waarbinnen we werken voortdurend wijzigt, nieuw beleid wordt uitgekristalliseerd en voortschrijdend inzicht nieuwe perspectieven biedt.

2 GEFASEERDE PROCESAANPAK

Gebiedsprocessen zoals beoogd in het Fochteloërveengebied kenmerken zich door een fasering die er in veel gevallen uitziet zoals geschetst in onderstaande figuur. Doorgaans wordt iedere fase afgesloten met producten die formeel worden bekrachtigd met een startverklaring, intentieverklaring of samenwerkingsovereenkomst. Voor het Fochteloërveen kan het document *Besluitvorming naar aanleiding van het rapport "Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving"* als startverklaring worden beschouwd.

Figuur 2.1: schets van de achtereenvolgende fasen

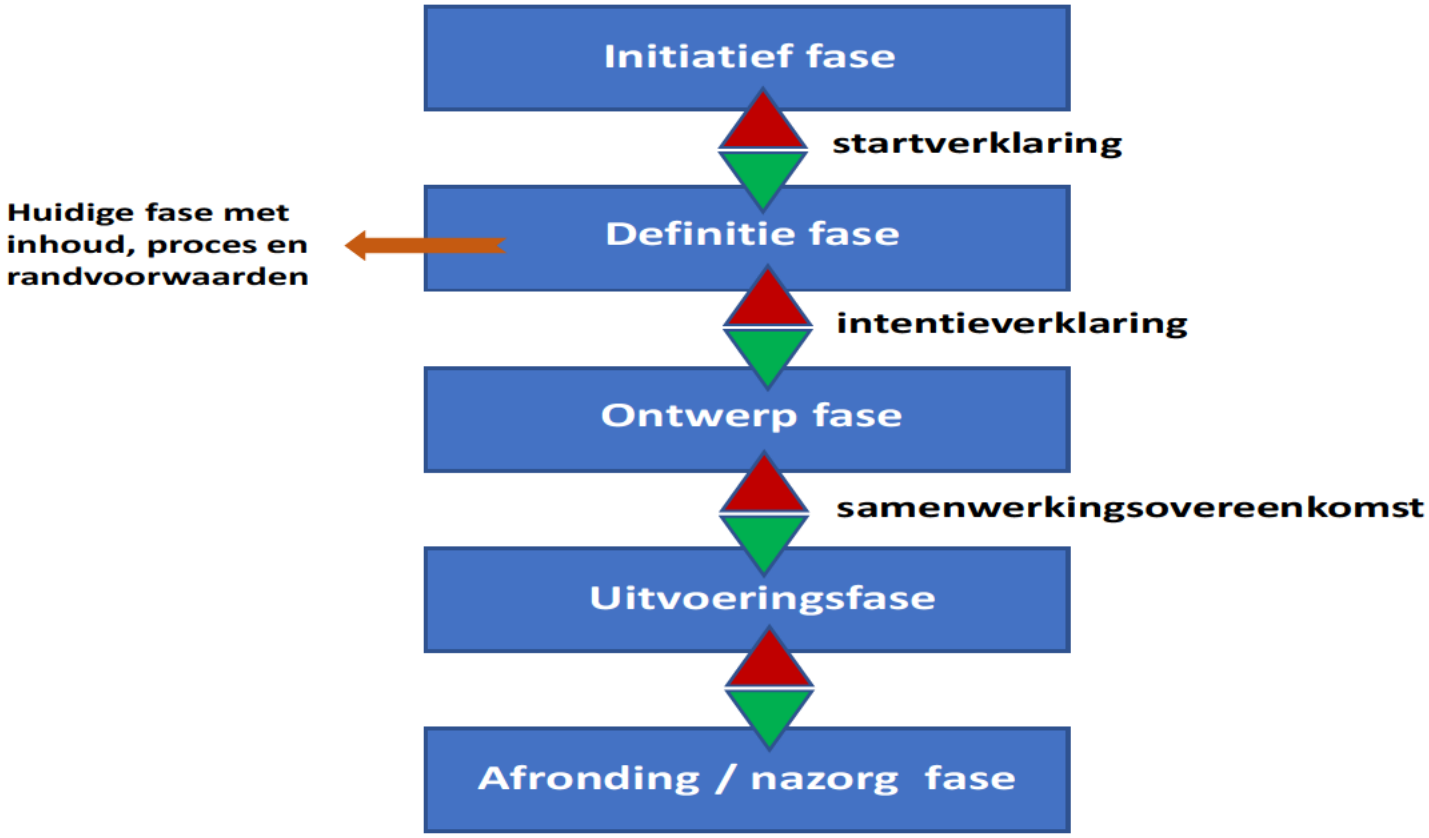

2.1 Vijf fasen

Onderstaand zijn de opeenvolgende fasen kort geschetst.

Initiatief fase

De "*Verkenning Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving, een samenwerking van tien gebiedspartijen*" (november 2020)[1] met de aanvulling landbouw uit mei 2021 worden beschouwd als de initiatief fase. Deze fase is afgerond met besluitvorming door het Bestuurlijk Beraad in oprichting: zij willen door met een gezamenlijke integrale aanpak en een langdurige krachtenbundeling.

Definitie fase (huidige fase)

In deze fase is in kaart gebracht wat er voor nodig is om tot een gebiedsgerichte aanpak te komen. Dit is uitgewerkt aan de hand van 3 sporen:

- Spoor 1: inhoud, wat speelt er?
- Spoor 2 en 3: proces (wat gaan we doen) en randvoorwaarden (wat is daar voor nodig)?

De resultaten zijn weergegeven in dit document en vormen de bouwstenen voor het starten met de volgende fase: de ontwerp fase.
Ten behoeve van deze ontwerp fase is gedefinieerd welke inhoudelijke vraagstukken binnen de Gebiedsagenda worden opgepakt en wat nodig is om te bouwen aan een gezamenlijke, integrale aanpak en langdurige krachtenbundeling (gebiedsaanpak).

Om de definitie fase af te ronden en het Bestuurlijk Beraad te formaliseren is een opzet voor een intentieverklaring opgesteld (separaat document). Met het ondertekenen van de intentieverklaring wordt het Bestuurlijk Beraad geformaliseerd en kan dit gaan functioneren als formele opdrachtgever voor de ontwerp fase. Naast de opdracht voor deze ontwerp fase en het aanwijzen van een opdrachtnemer, vraagt dit ook om het beschikbaar stellen van voldoende menskracht en middelen ten behoeve van de ontwerp fase.

Ontwerp fase

Het gaat in deze fase om a) het duiden van de opgaven voor het gebied en b) het creëren van de juiste condities voor de uitvoering waarmee deze opgaven worden aangepakt: wat moet er gebeuren en wat moet er geregeld worden voordat de spreekwoordelijke schop de grond in kan? Naast integrale, samenhangende kaders voor de gebiedsopgaven gaat het nadrukkelijk ook over het creëren van de juiste randvoorwaarden, middelen, instrumentarium en uitvoeringskracht met een slagvaardige uitvoeringsorganisatie.

Bovenstaande is een top-down benadering waarbij de overheden het speelveld bepalen aan de hand van de voor dit gebied relevante kaders. Betrokkenheid van onderop is echter voorwaarde voor een succesvolle gebiedsaanpak zodat de opgaven in samenwerking met bewoners, boeren en grondeigenaren worden opgepakt. Het is dus cruciaal dat zij binnen het aangegeven speelveld van maatschappelijke opgaven gefaciliteerd worden om te verkennen of en zo ja, hoe zij hierin hun rol kunnen pakken (ontwerpend onderzoek).

[1] Provincie Drenthe, Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving, een samenwerking van tien gebiedspartijen, november 2020.

De ontwerp fase wordt afgesloten met besluiten van het Bestuurlijk Beraad. Dit kan vorm en inhoud krijgen via een samenwerkings-overeenkomst met heldere afspraken over de opdracht, aanpak en werkwijze. Op basis van de vastgestelde opgaven voor het gebied wordt opdracht gegeven aan een uitvoeringsorganisatie die de uitvoering samen met de gebiedspartners concreet vorm en inhoud geeft. Dit vraagt dus tevens heldere afspraken over wat nodig is aan menskracht, competenties, middelen etc. voor de uitvoering en door wie en hoe die beschikbaar worden gesteld (uitvoeringsorganisatie als opdrachtnemer voor de uitvoering met taken, budget en bevoegdheden).

Uitvoeringsfase

In deze fase start het langjarig (tot en met 2030) gezamenlijk uitvoeren van de gebiedsaanpak op basis van de arrangementen die in de ontwerp fase uitgewerkt zijn. De uitvoering van de Gebiedsagenda heeft een looptijd tot ca. 2030. De uitvoering zal waarschijnlijk ook adaptief, gefaseerd en met periodieke updates gaan plaatsvinden. Daarbij is het wel van belang dat het Bestuurlijk Beraad als gezamenlijk opdrachtgever blijft functioneren en er een adequate uitvoeringsorganisatie staat.

Nazorg fase

Bestuurlijk blijven borgen, implementeren en monitoren.

3 INHOUDELIJKE OPGAVEN

In dit hoofdstuk zijn de inhoudelijke opgaven weergegeven. De basis hiervoor is beschreven in de eerdere verkenning (november 2020). Dit is geactualiseerd en aangevuld aan de hand van de prioritaire opgaven voor het Fochteloërveengebied.

3.1 Urgenties en ambities

In mei 2019 heeft de Raad van State besloten dat de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) niet meer rechtsgeldig is als kader voor stikstofreductie, natuurherstel in Natura 2000-gebieden en vergunningverlening voor nieuwe ontwikkelingen[2]. De problematiek verschilt sterk per deelgebied. Daarom is het belangrijk om inzicht te hebben in de situatie in en om het Fochteloërveen.

In maart 2021 is de Gebiedsgerichte aanpak Fryslân gepubliceerd met als onderdeel de Gebiedsanalyse Fochteloërveen[3]. Gedeputeerde Staten van Drenthe hebben op 23 november 2021 de Gebiedsverkenningen stikstof Drenthe vrijgegeven[4]. De uitwerking voor het Fochteloërveen laat het kaartje zien met betrekking tot de overschrijding van de Kritische Depositie Waarde (KDW) en illustreert het teveel aan stikstof in dit gebied, zie figuur 3.1.

Op dit moment is nog niet bekend welke reductiedoelstellingen voor stikstof van toepassing zullen zijn voor het Fochteloërveengebied, maar het kaartbeeld is veelzeggend: slechts 1 % van de gekarteerde habitattypen zit niet in de gevarenzone met betrekking tot stikstof (cijfers met betrekking tot het jaar 2018).

In 2030 moet volgens de Wet stikstofreductie en natuurverbetering minimaal de helft van het areaal van de stikstofgevoelige natuur in beschermde Natura 2000-gebieden een gezond stikstofniveau hebben en in 2035 moet de depositie op 74% van het areaal onder de kritische depositie waarde zijn[5]. Daarbij speelt dat er sprake kan zijn van ophoping van stikstof-depositie in de bodem, als gevolg van langjarige overbelasting met stikstof. Dit kan duurzaam herstel/ verbetering van de instandhoudingsdoelen vertragen.

De situatie in en om het Fochteloërveen steekt schril af in vergelijking met andere N2000 gebieden: juist de gevoeligheid van het hoogveen voor stikstof maakt dat hier sprake is van een bijzonder forse opgave.

[2] Bron: https://provdrenthe.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=a01a967e9514488aa93405600f4ed7ea#
[3] Zie www.fryslan.frl/gebiedsgerichte-aanpak/
[4] Zie www.provincie.drenthe.nl/stikstof
[5] Zie www.aanpakstikstof.nl/

Figuur 3.1: illustratie van de overschrijding van de Kritische Depositie Waarde (KDW).
Bronnen: Gebiedsanalyse Fochteloërveen provincie Fryslân en Gebiedsverkenningen stikstof Drenthe.

Overschrijding (per habitattype)

In 2018 lag de stikstofdepositie op ongeveer 1% van de gekarteerde habitattypen onder de KDW (dit is de categorie geen overbelasting, groen in onderstaande diagram); op 33% van de gekarteerde habitattypen op meer dan 70 mol/ha/jaar boven de KDW, maar nog lager dan 2x de KDW (matige overbelasting, paars); en op 66% was de depositiewaarde hoger dan 2x de KDW (sterke overbelasting, donkerpaars).

Op de kaart ziet dat er voor 2018 zo uit, een kaart op hexagoonniveau is te raadplegen via AERIUS monitor:

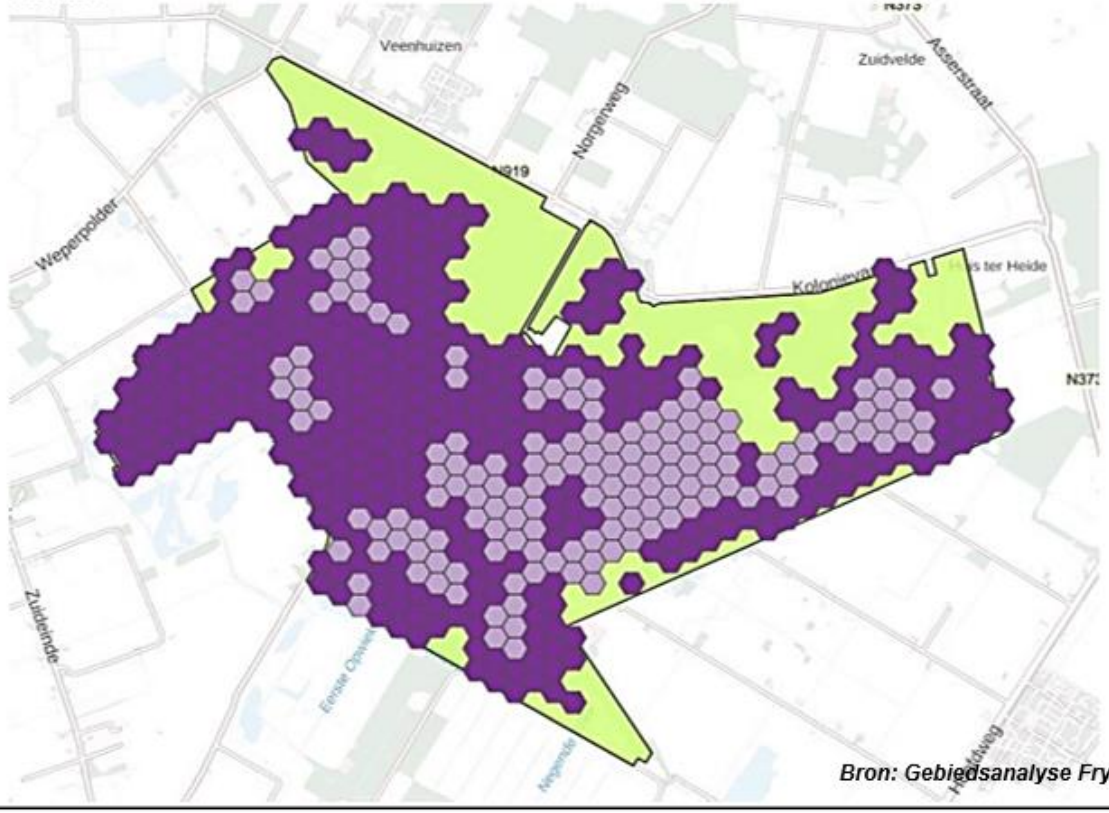

Bron: Gebiedsanalyse Fryslân

Toelichting / verantwoording:

Het ontsluiten van data over stikstof is complex. Er is veel informatie beschikbaar, die niet altijd compleet of geschikt is om te verwerken. Sommige informatie is vanuit privacy-oogpunt niet openbaar, bijvoorbeeld waar het gaat om informatie op bedrijfsniveau.

Met de Gebiedsverkenningen ontsluiten we zo goed mogelijk wat we op dit moment weten. De inhoud is gebaseerd op meerdere openbare databronnen van onder meer het RIVM, AERIUS en relevante beleids- en beheerplannen van provincie en maatschappelijk partners.

Naar aanleiding van nieuwe inzichten en actualiteit kan de informatie in het vervolg van de gebiedsgerichte aanpak aangepast en aangevuld worden.

Bron: provincie Drenthe

Toestemming voor vergroting van de stikstofuitstoot door de economie (door o.a. industrie, verkeer, scheepvaart en landbouw), vooruitlopend op toekomstige positieve gevolgen van maatregelen voor beschermde natuurgebieden, is nu niet meer geoorloofd. Nederland zit juridisch goeddeels op slot. Belangrijke vraag is nu: hoe kunnen de agrarische bedrijfsvoering en economische ontwikkelingen weer doorgang vinden, terwijl de kwaliteit van de stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden gewaarborgd blijft?

Dit vraagstuk is zo veel omvattend en urgent dat het alle lokale, regionale en sectorale deelbelangen overstijgt. Om hierin als gebied tot passende antwoorden te komen is hechte samenwerking absoluut noodzakelijk. Het werken aan de reductie van stikstof is nodig voor vergunningverlening. Hierin willen we voorzien door middel van een gebiedsgerichte aanpak voor het Fochteloërveen en omgeving.
De inzet is uiteindelijk te komen tot het gezamenlijk en gedragen uitvoeren van de Gebiedsagenda, waaraan iedereen een bijdrage levert.

De gebiedsgerichte aanpak draait echter niet alleen om stikstof : ook andere opgaven worden als prioritair gezien. Met de Gebiedsagenda wordt ingestoken op een brede aanpak, waarbij de doelen voor stikstof en natuur worden gecombineerd met de inzet op de doelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), klimaat en biodiversiteit. Daarbij is het zaak om nadrukkelijk aandacht te hebben voor de effecten van de maatregelen op de leefbaarheid en de sociaaleconomische structuur van het gebied.

Bovenstaande onderstreept het belang om de mouwen op te stropen en samen te zoeken naar een uitweg uit de geschetste problematiek op basis van de beoogde gebiedsgerichte aanpak. Vanuit een integrale insteek willen we de verschillende opgaven in samenhang oppakken. In figuur 3.2 (volgende pagina) is schetsmatig de diversiteit aan vraagstukken en opgaven weergegeven.

3.2 Prioritaire opgaven

Voor het Fochteloërveen en omgeving worden 4 prioritaire opgaven onderscheiden, namelijk a) natuur, b) landbouw, c) water en d) brede welvaart. Voor deze prioritaire opgaven zijn de inhoudelijke vraagstukken benoemd en geagendeerd voor verdere uitwerking binnen de volgende fase, de ontwerp fase. Hierbij geldt dat bepaalde zaken verder zijn uitgekristalliseerd dan andere. Zonder compleet te zijn is hierover onderstaand een aantal opmerkingen gemaakt aan de hand van de 4 prioritaire opgaven.

Natuur

Natuur is veel breder dan stikstof, maar zoals beschreven in de vorige paragraaf is de stikstofproblematiek zeer actueel en dominant. Met betrekking tot de stikstofproblematiek wordt hard gewerkt aan een gebiedsgerichte vertaling. Dit is echter nog “under construction” maar zal veel impact hebben op het op te starten gebiedsproces. Opgemerkt wordt dat het advies van het Planbureau voor de Leefomgeving praktische handvatten kan bieden binnen de gebiedsgerichte aanpak van het Fochteloërveen als het gaat om de stikstofproblematiek.
Kern van dit advies is om niet de stikstof zelf centraal te stellen maar de instandhouding van de natuurdoelen. Hiervoor worden in het advies 3 concrete stappen voorgesteld: 1) bepalen huidige staat van instandhouding (Natura 2000 Fochteloërveen), 2) bepalen van de benodigde maatregelen en prioritering aan de hand van effectiviteit en 3) benoem een autoriteit die regelmatig bepaalt in hoeverre er vooruitgang wordt geboekt met betrekking tot de instandhoudingsdoelen.

Figuur 3.2 Schetsmatige weergave van diverse vraagstukken en opgaven in en om het Fochteloërveen.

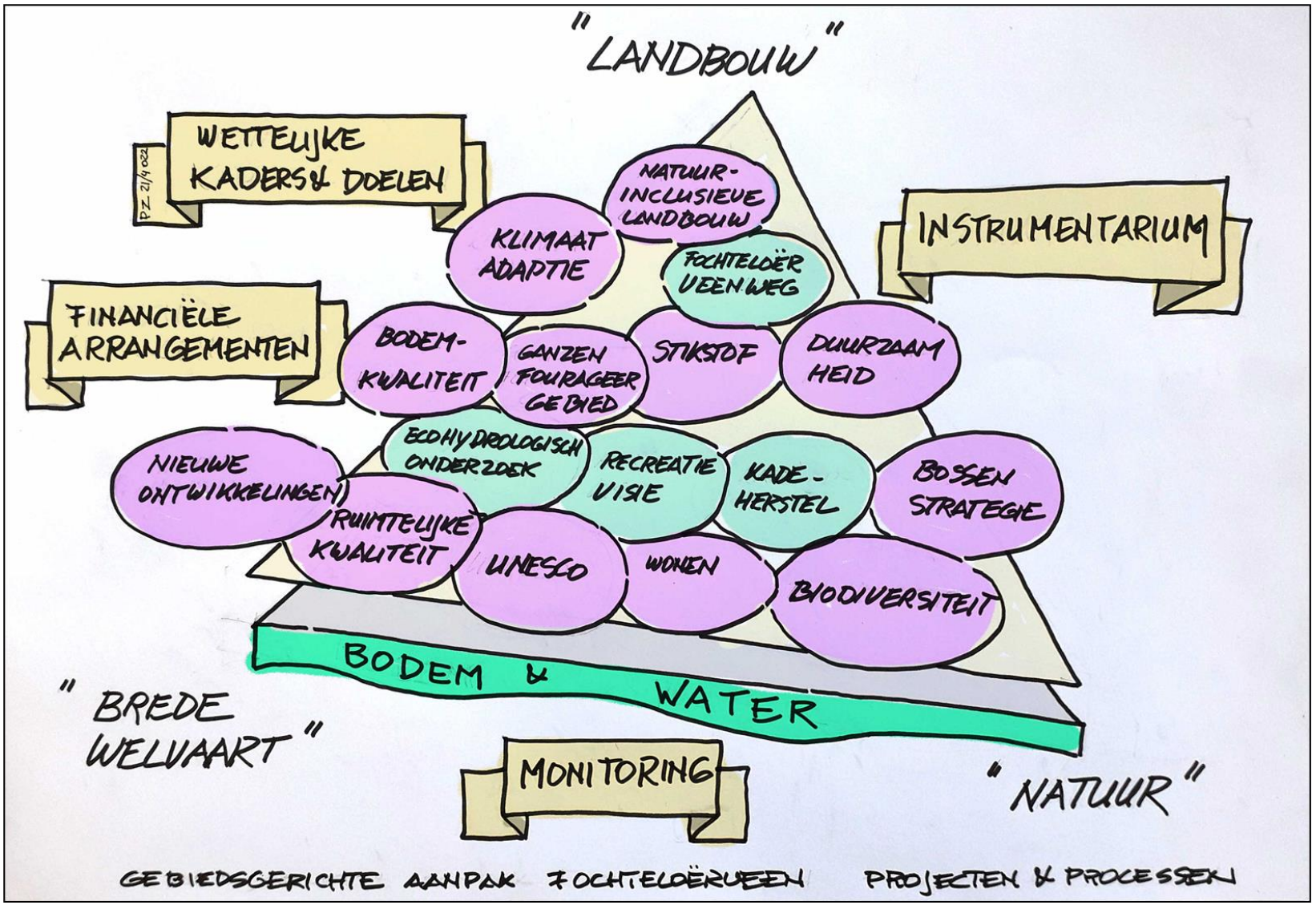

Landbouw
Het is belangrijk om samen een goede start te maken. Dit betekent dat conform de wens van het Bestuurlijk Beraad keukentafelgesprekken met de landbouwsector worden georganiseerd zodat de agrariërs in het gebied weten wat de ambities zijn met betrekking tot de gebiedsgerichte aanpak en zij zich uitgenodigd voelen om hier actief aan deel te nemen. Hierbij is het belangrijk dat de landbouw binnen de vele opgaven die op de sector afkomen perspectief blijft houden. Actuele opgaven zijn onder andere stikstofreductie, klimaatdoelstellingen uit het klimaatakkoord (landbouw en landgebruik) en biodiversiteit (EU biodiversiteitsstrategie).

Hoe in te spelen op de nieuwe ontwikkelingen, bij te dragen aan de opgaven voor het gebied en ondertussen bedrijfseconomisch verantwoorde keuzen te maken? Perspectief voor de landbouwsector is cruciaal om binnen de beoogde gebiedsgerichte aanpak voor het Fochterloërveen-gebied de opgaven samen voortvarend aan te kunnen pakken op basis van nieuwe verdienmodellen en reële vergoedingen voor inspanningen die vanuit individuen / gebiedspartijen worden geleverd.

Water
Schoon en voldoende water is cruciaal voor een voorspoedige ontwikkeling van het hoogveen, maar is ook van levensbelang voor de landbouw rond het Fochteloërveen. Tegelijkertijd kent het waterbeheer de nodige uitdagingen vanwege de impact van klimaatverandering. Binnenkort wordt gestart met een eco-hydrologisch onderzoek. Ook deze onderzoeksresultaten zullen in belangrijke mate bepalend zijn voor de te nemen maatregelen binnen de gebiedsgerichte aanpak.

Brede Welvaart
Hieronder vallen diverse sociaal-economische onderwerpen zoals stedenbouw (uitbreiding Assen), Vrijetijdseconomie (VTE), voorzieningen zoals glasvezel, maar ook de kansen die de UNESCO Werelderfgoed status van Veenhuizen bieden. Opnieuw is het ene onderwerp al verder uitgewerkt dan het andere. Dat hoeft geen belemmering te zijn, zolang er voldoende afstemming plaatsvindt en gezamenlijk gezocht wordt naar invullingen die vanuit gebiedsperspectief tot meerwaarde leiden. Wat vanuit het ene perspectief heel kansrijk kan lijken (bijvoorbeeld meer bezoekers naar Veenhuizen en omgeving) kan vanuit een andere invalshoek juist een bedreiging vormen (extra verstoring in het natuurgebied). Het gaat om een ontwikkeling van een kwalitatieve vrijetijdseconomie met een passende beleving in relatie tot Unesco werelderfgoed en de te beschermen natuurwaarden. Samenwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak biedt handvatten om wel degelijk kansen te verzilveren, zonder daarbij andere belangen te kort te doen, bijvoorbeeld door een goed doordachte geleiding / zonering van de extra te verwachten bezoekers buiten de kwetsbare delen van het natuurgebied.

3.3 Categorisering binnen de prioritaire opgaven

Het is belangrijk om voort te gaan met lopende trajecten zoals het kadeherstel in het Fochteloërveen en actief te handelen waar zaken elkaar versterken of juist dreigen te frustreren (synergie of schuren zoals de Fochteloërveenweg). Daarnaast zijn er diverse onderwerpen die we samen verder willen oppakken maar nog nadere uitwerking vragen binnen de beoogde gebiedsgerichte aanpak, zoals bijvoorbeeld de beoogde verbinding tussen het Fochteloërveen en het Drents Friese Wold.

Tegen deze achtergrond zijn per prioritaire opgave 3 categorieën onderscheiden:

1. lopende projecten: voortgang op basis van eerdere afspraken, geen specifieke actie vereist vanuit de Gebiedsagenda Fochteloërveen;
2. synergie of schuren: actie op korte termijn en voorleggen ter afstemming binnen het Bestuurlijk Beraad;
3. agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen.

In bijlage 1 zijn de inhoudelijke opgaven op basis van bovenstaande categorieën gepresenteerd. Figuur 3.3 (zie volgende pagina) toont op kaart welke projecten en ideeën actueel zijn in het Fochteloërveengebied.

Samenhang, actualiteit en nieuwe inzichten

Bovenstaand zijn de inhoudelijke opgaven beschreven die aan de hand van de beoogde gebiedsgerichte aanpak worden opgepakt. Het is belangrijk om dit zo in te steken dat het aansluit bij / in synergie wordt opgepakt met relevante initiatieven en ontwikkelingen die al in gang gezet zijn of worden opgestart, zoals de aanpak van waterschap Noorderzijlvest om de Kop van Drenthe toekomstbestendig en klimaat robuust te maken.

Ondertussen staat de wereld niet stil en ontstaan nieuwe inzichten, bijvoorbeeld aan de hand van actualisatie van het Natura 2000 beheerplan of op basis van onderzoeksresultaten zoals het gebrek aan foerageergebieden rondom het Fochteloërveen: verstoring en de uitbreiding van Assen (plan Kloosterakker) waardoor akkers verdwijnen. Ook ontstaat nieuw beleid (Regeerakkoord Rutte IV, zie figuur 3.2) en wordt nieuw instrumentarium ontwikkeld. Nieuwe ontwikkelingen en actualiteiten vragen een adaptieve werkwijze om voortdurend in te kunnen spelen op de actuele stand van zaken.

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is een belangrijk programma dat ook voor het Fochterloërveengebied van groot belang is. Het schetst een strategie op hoofdlijnen, die richting geeft aan toekomstbestendige ontwikkeling van functies in het landelijk gebied en de ruimtelijke ontwikkeling van de agrarische sector. Het NPLG koerst op integratie van functies en het effectief en efficiënt benutten van de schaarse ruimte ten dienste van de maatschappelijke opgaven[6]. Het NPLG zal ook belangrijk zijn om de ambities in en om het Fochteloërveen te kunnen financieren.

[6] Bron: https://denationaleomgevingsvisie.nl/samenwerking+en+uitvoering/programmas/nationaal+programma+landelijk+gebied/default.aspx

Figuur 3.3: Projecten en ideeënkaart Fochteloërveen en omgeving mei 2022

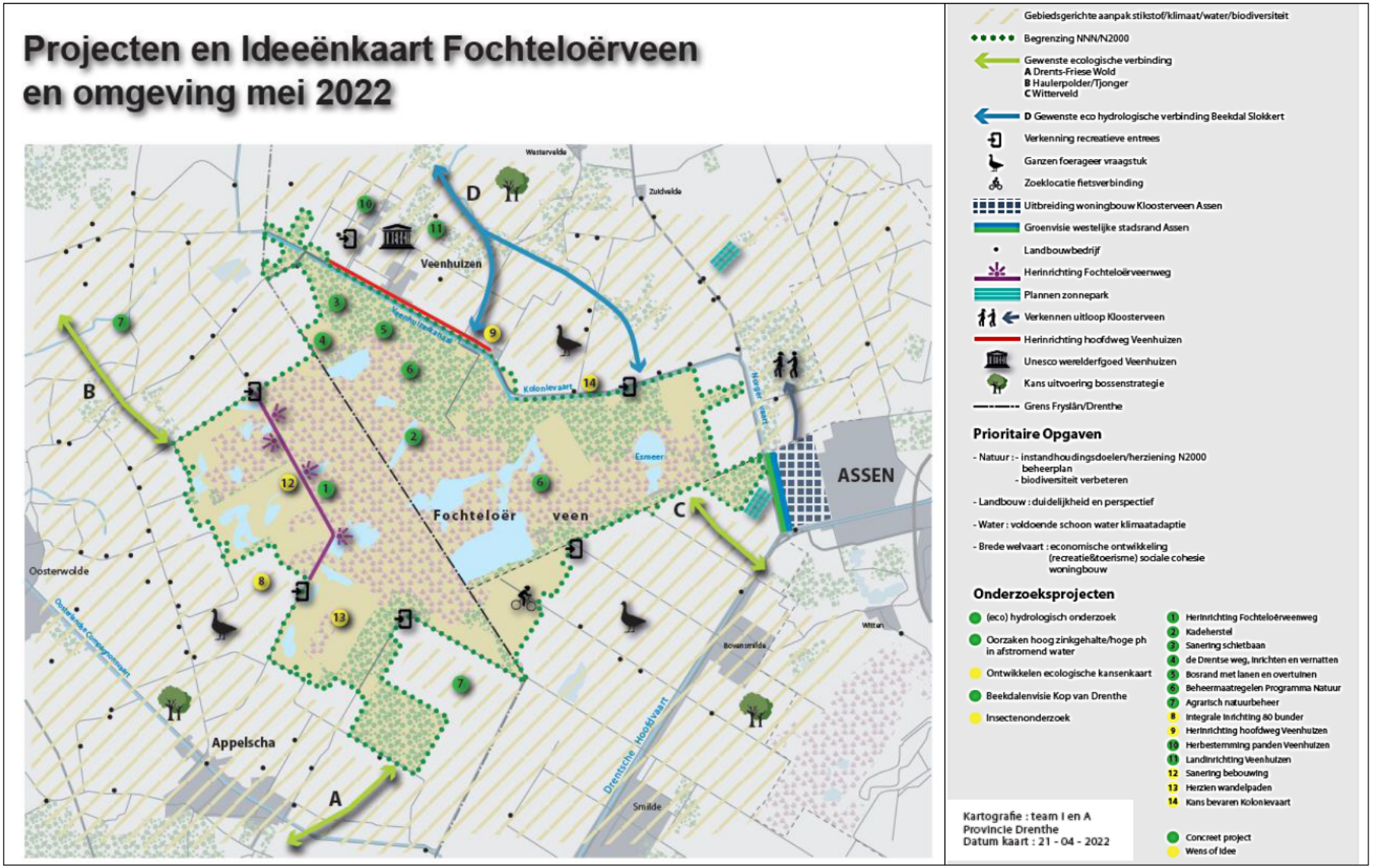

Cruciaal blijft het stellen van heldere kaders vanuit de overheden (wat). Dit bepaalt immers de speelruimte waarbinnen de gebiedspartijen gezamenlijk aan zet zijn om perspectiefvolle, integrale oplossingen te zoeken (hoe). Kaders komen vanuit diverse beleidsvelden waarbij op dit moment met name stikstof actueel is. De stikstofkaders voor het Fochterloërveen zijn echter nog niet bekend. Wel hebben Gedeputeerde Staten van Fryslân recent het Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân vastgesteld en heeft de minister voor Natuur en Stikstof haar plannen bekend gemaakt: in 2030 50 procent minder stikstofuitstoot en driekwart van de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden op een gezond niveau. De minister gaf hierbij aan dat er een overzicht komt (een zogenoemde 'quick-scan natuurdoelanalyse') van alle natuurgebieden waar zo snel mogelijk iets moet gebeuren. De minister ziet opkoop van boerenbedrijven als een belangrijk middel voor de beoogde stikstofreductie. Daarbij geldt dat grote uitstoters het snelst worden benaderd. Belangrijk aandachtspunt hierbij blijft (gebrek aan) inzicht in de relatie tussen stikstof reducerende maatregelen enerzijds en het effect op het in stand houden van de natuurdoelen anderzijds.

Figuur 3.2 Beknopte weergave gegeven van een aantal relevante onderdelen van het nieuwe Regeerakkoord.

4 PROCES EN RANDVOORWAARDEN

Wat gaan we doen en wat is daar voor nodig? Het is van groot belang om de verschillende opgaven zoals beschreven in het vorige hoofdstuk te vertalen naar een samenhangend kader voor dit gebied. In wisselwerking met dit kader start de zoektocht hoe stakeholders in het gebied samen invulling kunnen geven aan het bereiken van de beoogde doelen.

4.1 Nader uit te werken in de ontwerp fase

Onderstaand zijn verschillende onderwerpen beschreven die verder uitgewerkt moeten worden in de opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak voor het Fochteloërveengebied. Het vormt de ingrediënten voor de agenda in de volgende fase, de ontwerp fase.

Karakterschets van het gebied

De inhoudelijke opgaven vragen om flinke maatregelen in het gebied. De insteek is om hierbij de kwaliteiten van het gebied niet te ondermijnen, maar juist verder te versterken. Daarom is het belangrijk om ons bewust te zijn van de karakteristieken van het gebied (bodem, water, landschap, cultuurhistorie en erfgoed). Hoe is gebied opgebouwd, wat zijn de sterke en kwetsbare kanten en hoe kunnen we verder bijdragen aan de bijzondere kwaliteiten van dit gebied? Dit vraagt om een heldere analyse c.q. biografie van het Fochteloërveen en omgeving.

Kaders en heldere doelstellingen

Beleid vanuit de 4 prioritaire opgaven en bijbehorende beleidskaders dienen vertaald te worden in heldere kaders voor het gebied. Wat is de huidige situatie, wat zijn de opgaven en wat moet er gebeuren om dit doel te realiseren binnen een bepaalde termijn? Dit schetst de opgaven voor het gebied waar we via de gebiedsgerichte aanpak samen met gebiedspartners invulling aan willen geven.

Hierbij is er onderscheid tussen wettelijke verplichtingen enerzijds en wensen anderzijds. Voor de stikstof en KRW-opgaven gelden wettelijke verplichtingen en daar wordt ook een bepaald tempo voor verwacht. De landbouwtransitie en hydrologische omstandigheden zijn daar afgeleiden van. Andere onderdelen zoals de aanleg van fietspaden zijn extra wensen in het geheel. Het is de kunst om dit tot een aansprekend, integraal geheel te vormen waarbij de verplichtingen worden nagekomen en kansen zo veel mogelijk benut.

Bovenstaande is bepaald geen eenvoudige opgave want het is cruciaal dat de verschillende beleidsvelden echt landen in dit gebied en vertaald worden in hanteerbare opgaven. Deze vertaling duldt geen onderlinge tegenstrijdigheden, maar zou juist het startpunt moeten vormen voor samenhang en synergie, waarbij partijen in het gebied zich uitgenodigd voelen om bij te dragen aan het doelbereik. De verschillende overheden zijn hiertoe nadrukkelijk aan zet: zij bepalen de maatschappelijke opgaven voor dit gebied. Kennis van zaken, nauwe samenwerking, goede afstemming en praktisch inzicht zijn hierbij onontbeerlijk.

Instrumentarium
Welke gereedschappen hebben we tot onze beschikking om de opgaven aan te pakken en concreet voortgang te boeken? Als de opgaven voor dit gebied bekend zijn, moet bepaald worden hoe het vraagstuk aan te pakken: welke maatregelen kunnen genomen worden en waar gaan we op inzetten? Het instrumentarium vormt de gereedschapskist die ons ter beschikking staat om tot adequate, samenhangende maatregelen te komen. Samenhang betekent dat maatregelen op het ene domein ook bijdragen aan doelbereik binnen andere domeinen, zodat er meerwaarde ontstaat voor het gebied als geheel.

Een deel van de benodigde gereedschappen bestaat uit bestaande instrumenten (bijvoorbeeld grondbank) en een deel zal bestaan uit nieuwe instrumenten die nadere uitwerking vragen zoals aangekondigd in het regeerakkoord van het nieuwe kabinet. Gepleit wordt voor praktische instrumenten waar de verschillende betrokkenen in het gebied ook echt mee uit de voeten kunnen: praktisch, slagvaardig en effectief.

Dashboard
Zitten we qua doelbereik op de goede weg of moeten aanvullende maatregelen worden genomen? Dit vraagt om een duidelijk beeld van de opgaven en inzicht in de voortgang op basis van genomen maatregelen: de nul situatie, het te bereiken doel, het gat hier tussen en de progressie op basis van geleverde inspanningen c.q. maatregelen.

Worden maatregelen uitgevoerd, dan is het van groot belang om inzicht te hebben in de bijdrage die dit levert aan het bereiken van de beoogde doelen: zitten we op de goede weg, moet er een tandje bij of zien we onverhoopt negatieve ontwikkelingen? Een adequaat dashboard maakt de relatie tussen inspanning en resultaat op een eenduidige, transparante wijze inzichtelijk. Het ontwikkelen van een toegesneden dashboard vraagt de nodige inhoudelijke kennis waarbij het cruciaal is om tot eenduidige effectmetingen te komen die door de betrokken partijen als praktisch, betrouwbaar en transparant ervaren worden. Waar dashboards ontwikkeld moeten worden is het aan te bevelen om dit in onderlinge samenwerking tussen overheden, deskundigen en stakeholders te doen.

Financiële arrangementen
Wat kan ik als bewoner/grondeigenaar/grondgebruiker bijdragen aan de beoogde doelen? Welke maatregelen kan ik zelf nemen en wat heb ik daar voor nodig? Vanuit de kaders en het tot beschikking staand instrumentarium worden de mensen in het gebied uitgenodigd om aan te geven welke acties zij willen ondernemen. Gebiedspartners geven aan wat zij voor hun rekening kunnen en willen nemen en gezamenlijk moet worden bepaald wat daarvoor passende beloningen zijn. Met betrokkenen worden dan financiële arrangementen afgesproken. Aan de hand van het dashboard wordt samen de voortgang in de gaten gehouden.

Dit vraagt om een samenspel tussen overheden en gebiedspartners op basis van heldere kaders, een adequaat instrumentarium, goed inzicht in het doelbereik (dashboard) en reële financiële arrangementen. Belangrijke ingrediënten: duidelijke afspraken aan de voorkant, regelmatige afstemming tijdens het proces en de flexibiliteit van alle betrokkenen om adequaat in te spelen op onvoorziene omstandigheden.

Uitvoeringsorganisatie

De opgaven en uitdagingen liegen er niet om in het Fochteloërveengebied. Alle reden dus om een slagvaardige uitvoeringsorganisatie in te stellen die als spil fungeert in het samenspel van publieke, private en particuliere partijen. Dit vraagt om een duidelijke opdracht, een helder mandaat en toereikende middelen. Mensen maken het verschil en dan gaat het o.a. om tijd, geld, passie en persoonlijk commitment.

Voldoende uitvoeringskracht is cruciaal. Breed wordt onderkend dat dit een punt van zorg is gelet op de huidige schaarste aan benodigde kennis en capaciteit. Zonder te pleiten voor een kopie, kan de vroegere invulling van de landinrichting de nodige inspiratie bieden. Bijvoorbeeld met een projectbureau gevestigd in het gebied, een bekend en aanspreekbaar boegbeeld / regisseur en een toegewijde uitvoeringsorganisatie die deskundig, slagvaardig en samen met de betrokken partijen in het gebied concrete resultaten boekt.

4.2 Naar een andere manier van samenwerken

Gelet op de aard en omvang van de opgaven ligt het voor de hand om een samenspel van publieke, private en particuliere spelers na te streven. Daarbij willen we de aanwezige kwaliteiten verder versterken, de opgaven op een adequate, integrale wijze aanpakken en perspectief bieden aan de diverse betrokkenen. Dit vraagt nadrukkelijk een andere manier van werken.

De ambitie is om binnen het Fochteloërveengebied stapsgewijs toe te werken naar een gezamenlijke gebiedsagenda. Hierbij bevinden we ons in een bijzonder tijdsgewricht waarbij zeer forse opgaven op het gebied afkomen. Om hier de juiste antwoorden op te vinden zal het gebied zich op passende wijze moeten organiseren. Nauwe samenwerking tussen de betrokken overheden zal hierbij niet toereikend zijn: overheden en gebiedspartijen zullen samen de handschoen moeten oppakken om de beoogde resultaten te boeken. Dat is ook nadrukkelijk de inzet die de AgroAgenda Noord-Nederland bepleit, zie kader "*Doelgericht aan het Werk*"[7] .

Zoals beschreven in hoofdstuk 2 gaat het er niet alleen om aan de hand van de gebiedsopgaven een helder speelveld te schetsen voor de betrokken partijen, maar ook om de bewoners te faciliteren in het verkennen van hun mogelijke rol bij het aanpakken van de opgaven.
Het gebiedskader (speelveld) wordt top down aan de hand van de maatschappelijke opgaven door de betrokken overheden bepaald, maar voor de uitvoering is juist een samenspel van onderop nodig (bottom up).

Dit is geen eenvoudige opgave en vraagt veel van de bewoners in het gebied. Ook hier geldt: vertrouwen komt te voet en gaat te paard. Het is daarom van groot belang dat vooraf het gebiedsgericht kader is vastgesteld en niet aan verandering onderhevig is. Een duidelijke basis is nodig om samen te kunnen bouwen. Schuivende panelen ondermijnen het enthousiasme en draagvlak in het gebied.

[7] AgroAgenda Noord-Nederland: Toekomst van de landbouw in Noord-Nederland: doelgericht aan het werk.

Doelgericht aan het Werk

Werk in Noord-Nederland met een integrale aanpak voor landbouwgebieden inclusief een investeringsfonds per gebied. Noord-Nederland is heel geschikt om vanuit een integrale aanpak te werken omdat de landbouw al sterk grondgebonden is, het belang van biodiversiteit en landschap zowel in de N2000-gebieden als in landbouwgebied breed wordt onderkend en er een belangrijke bijdrage aan de stikstof- en klimaatopgave gerealiseerd kan worden.

- Werk samen met alle overheden aan heldere kaders (doelen) voor het gebied met einddoelen en tussendoelen.
- Laat het gebied (de grondgebruikers en grondeigenaars) zelf invullen hoe de doelen bereikt worden.
- Investeer in vertrouwen tussen gebied en overheden en binnen het gebied.
- Zorg dat die invulling bindend kan worden indien het plan wordt gedragen en rekening houdt met belangen van minderheden.
- Stel voor ieder gebied een investeringsfonds beschikbaar zowel voor fysieke inrichting van het gebied als voor het realiseren van landbouwsystemen passend bij het gebied.
- Werk aan een aanpak waarbij ondernemers inkomen kunnen blijven realiseren door bij te dragen aan bijvoorbeeld biodiversiteit en landschap.

Niet iedereen is vertrouwd met de betreffende inhoudelijke materie. Bovendien is er de nodige verbeeldingskracht voor nodig om vanuit de eigen belangen te verkennen of er een gezamenlijk perspectief in het verschiet ligt wat uitnodigt tot actieve bijdrage aan de aanpak van de gebiedsopgaven. Daarbij kan het behulpzaam zijn om gezamenlijk een aantal alternatieven te onderzoeken en die voor te leggen aan een soort van plattelandsparlement of boer-burger beraad. Zo zijn de bewoners zelf aan zet om de toekomstige invulling van hun woon-, werk-, en leefomgeving te bepalen en mede in te vullen binnen de vastgestelde kaders (ter inspiratie zie de stemming binnen de vroegere ruilverkavelingen).

Waar het gebruikelijk is om vanuit agrarisch natuur en/of landschapsbeheer afspraken tussen overheden en agrariërs te beperken tot 6 jaren, zullen nu langere perioden in ogenschouw moeten worden genomen. De bedrijfsvoering kan immers niet voor een beperkt aantal jaren worden omgegooid: om te kunnen investeren zijn langjarige afspraken vereist. De overheden zullen zich dus zodanig moeten organiseren dat zij ook in staat zijn om -voor zover dat wenselijk is- tot langdurige afspraken te komen.

Op basis van ervaringen in soortgelijke gebiedsprocessen worden de volgende stappen aanbevolen:[8]

Te onderscheiden stappen binnen ontwerpend onderzoek		
1	Feiten delen	Wat komt er allemaal op het Fochteloërveen en omgeving af en wat zijn daarvoor de inhoudelijke redenen?
2	Overzicht speelveld	Beleid vertaald in gebiedsgericht kader (speelveld).
3	Belangen uitwisselen	Wie zijn de gebiedspartners en wat zijn hun belangen?
4	Ambities formuleren	Wat is vanuit gedeelde belangen een aantrekkelijke invulling binnen het gebiedsgericht kader?
5	Kiezen en uitvoeren	Leg alternatieven voor aan de bewoners van het gebied zodat zij zelf aan zet zijn om hun gebied toekomstgericht verder te ontwikkelen.

Alvorens tot uitvoering over te gaan zal het Bestuurlijk Beraad zich zo moeten organiseren dat het invulling kan geven aan een slagvaardige uitvoering. Hoe dit precies handen en voeten moet krijgen wordt nader ingevuld in de ontwerp fase. Voor de gedachtenvorming worden onderstaand een paar opties geschetst.

Mogelijke opties voor samenwerking:
1. conform het gebiedsgericht werken zoals we dat binnen zowel Drenthe als Fryslân gewend zijn waarbij de betrokken overheden zich organiseren binnen een stuurgroep en de uitvoering via een ambtelijk aangestuurd programma vorm en inhoud krijgt. Onderdelen van het programma krijgen met wisselende partners invulling, veelal overheden en semi-overheden;
2. een werkwijze waarbij alle gebiedspartners zich verenigen in een bestuurlijk gremium (dus ook niet overheden) en dit bestuurlijk gremium zich organiseert als opdrachtgever voor een uitvoeringsorganisatie die belast wordt met het concreet uitvoeren van de benodigde maatregelen om de gestelde gebiedsdoelen te realiseren.

Gelet op de opgaven en ambities voor het Fochteloërveengebied wordt optie 2 nadrukkelijk geadviseerd. Hier wordt momenteel ook op voorgesorteerd: het Bestuurlijk Beraad in oprichting bestaat uit diverse gebiedspartners, inclusief niet overheden. Hierbij geldt democratische legitimatie als aandachtspunt (zie kader).

[8] Gebaseerd op de Mutual Gains Approach (MGA).

Democratische legitimatie
Wanneer overheden en niet overheden samen het Bestuurlijk Beraad vormen en als 1 opdrachtgever willen optreden voor de uitvoering van de gezamenlijke ambities, dan moeten nadere afspraken gemaakt worden over besluitvorming met betrekking tot de inzet van publieke middelen.

Besluitvorming over de inzet van publieke middelen kan immers niet zonder democratische legitimatie (door raden, staten en parlement). In de praktijk zal dit betekenen dat het Bestuurlijk Beraad als geheel fungeert als opdrachtgever richting uitvoeringsorganisatie (opdrachtnemer), de agenda als geheel behandelt en gezamenlijk besluiten neemt, uitgezonderd onderwerpen waar inzet van publieke middelen aan de orde is. Over deze agendapunten zal het Bestuurlijk Beraad een advies uitbrengen richting de betrokken overheden. Op basis van het advies van het Bestuurlijk Beraad kunnen deze overheden vervolgens (democratisch gelegitimeerd) besluiten nemen over de inzet van publieke middelen.

Wil het Bestuurlijk Beraad als een geheel optreden en gezamenlijk fungeren als opdrachtgever voor een nader te bepalen uitvoerings-organisatie, dan zijn op hoofdlijnen 3 opties denkbaar:
a) de uitvoeringsorganisatie is een publiek orgaan en fungeert als ambtelijke dienst;
b) de uitvoeringsorganisatie is privaat georganiseerd en bestaat uit een of meer marktpartijen die op basis van een bepaald contract uitvoering geven aan de afgesproken werken;
c) een mengvorm waarbij de uitvoeringsorganisatie bestaat uit een mix van publiek en privaat.

Nu de kaders en daarmee de opgaven voor het gebied nog (deels) uitgekristalliseerd moeten worden, ligt een private uitvoeringsorganisatie niet voor de hand: het “speelveld” is nog niet afgebakend. Ook een publieke uitvoeringsorganisatie lijkt niet reëel. Enerzijds is de benodigde kennis en capaciteit aan overheidszijde schaars, anderzijds is het nadrukkelijk de bedoeling om samen met gebiedspartijen invulling te geven aan de gebiedsopgaven.

Drenthe kent al een aantal samenwerkingsvormen die als inspiratie kunnen dienen voor de te kiezen organisatievorm:
- Vitale Vakantieparken Drenthe: een Stuurgroep en een Taskforce (medewerkers verschillende organisaties voor de uitvoering);
- Energie voor Drenthe (Organisatie Regionale Energie Strategie Drenthe): met een bestuurlijke tafel, een regietafel en een werkbureau (met medewerkers provincie en gemeenten die de uitvoering regelen);
- Agenda voor de Veenkoloniën (veenkolonien.nl): met een Stuurgroep, een DB, een projectgroep en met een programmabureau bestaande uit medewerkers van verschillende organisaties voor de uitvoering.

4.3 Voorwaarden voor succes

In de Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving (november 2020) wordt uitgesproken dat er behoefte is aan afstemming en samenwerking in de vorm van een gebiedsagenda vanuit:
- een gezamenlijk integrale aanpak en
- langdurige krachtenbundeling

Daarbij zijn onder andere de volgende voorwaarden voor succes benoemd:
- centrale regie; aanwijzen van een regisseur als verbinder, coördinator en aanjager van de gezamenlijke gebiedsagenda;
- wederzijds vertrouwen en elkaars belangen kennen;
- openheid en transparantie;
- lef en omdenken;
- samenhang; het maken van afwegingen op basis van een integrale benadering;
- DNA van het gebied is richtinggevend, o.a. afstemming op UNESCO werelderfgoed;
- bottom up waar mogelijk en
- korte lijnen tussen partijen.

Vanuit de huidige werkzaamheden in opmaat naar de beoogde Gebiedsagenda worden hier onderstaande aanbevelingen aan toegevoegd.

Anticiperen
- Zorg vanuit de overheden voor heldere doelen en kaders (speelveld) als basis voor het gesprek met de bewoners van het gebied, maar creëer daarbij voldoende ruimte om de probleemdefinitie aan te kunnen passen aan nieuwe inzichten.

Proces
- Zorg voor een procesontwerp dat voldoende robuust is om verrassingen te kunnen inpassen en dat tegelijkertijd van eenvoud is dat het door alle betrokkenen kan worden begrepen en zelf kan worden uitgelegd.
- Zet alle actoren optimaal in vanuit hun rol, kennis en betrokkenheid.
- Ga met de boeren, inwoners en ondernemers in gebied aan de slag om een plan te maken. Kruip in de huid van de mensen met wie je werkt, beluister kansen en dilemma's en vertaal die naar maatwerk in perspectieven.
- Werk volgens parallelle sporen voor rekenen, tekenen, subsidies, procedures, communicatie etc. en blijf zorgen voor verbinding tussen de sporen (blijf in verbinding met lopende programma's, processen en projecten, en zie toe op samenhang).
- Accepteer dat je gedoe houdt en dat elke dag je weer voor verrassingen kan plaatsen.
- Pas procedures op een logische plaats in en bundel procedures met het oog op tijdwinst.
- Monitor de voortgang en zorg dat er beoordeeld kan worden of met de maatregelen voldoende wordt bijgedragen aan de gestelde doelen.

Volksvertegenwoordiging

- Betrek volksvertegenwoordigers (raden, staten en algemeen besturen van de waterschappen) vroegtijdig en informeer ze via maatwerk.

Agrarisch ondernemers en bewoners van het gebied

- Zet in op volledige co-productie met de mensen in het gebied en vraag hen om commitment voor een gezamenlijk proces (dus niet via belangenorganisaties).
- Zorg voor een redelijke vergoeding voor personen die bovengemiddeld tijd en energie investeren.

Belangen

- Vraag door naar motieven en waarden die achter belangen liggen. Onderhandel vanuit de belangen in plaats van posities.
- Maak onderscheid tussen sectorale belangen, gebiedsbelangen en ondernemersbelangen.
- Vertaal belangen in perspectieven voor belanghebbenden.

Ontwerpen / ruimtelijke kwaliteit

- Stel de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van het gebied voorop. Breng daarvoor de ruimtelijke identiteit van het gebied goed in beeld (bijvoorbeeld met een gebiedsbiografie).

Financiering

- Ontwikkel samen (overheid, deskundigen en gebiedspartners) goede uitvoerbare financiële arrangementen en andere faciliteiten die nodig zijn om ontwikkelingen in gang te zetten.
- Zorg voor middelen om te kunnen anticiperen op mogelijkheden die zich voordoen om grond en opstallen te kunnen aankopen van eigenaars die niet kunnen of willen wachten op het moment van besluitvorming.
- Zorg tijdig voor een gezonde financiële huishouding gericht op realisatie.
- Maak werk van risicomanagement

Leertraject

- Maak actief werk van het benoemen van wat goed gaat en wat beter kan tijdens de loop van het proces en zet daarmee stappen naar een cultuur van lerend werken.

Tot slot volgen hier nog aanbevelingen met betrekking tot de projectorganisatie en bestuurlijk platform (Bestuurlijk Beraad).

Aanbevelingen voor samenstelling en positie van de projectorganisatie:

- Zet in op de vorming van een ondernemende groep van personen die er voor kunnen en willen gaan, geef het team voldoende mandaat om te kunnen schakelen.
- Plaats de projectorganisatie buiten hiërarchische lijnen in organisaties.
- Zorg voor voldoende financiële kennis die adequaat is voor de opgave (waaronder grondbeleid) en ontwerpende vaardigheid.

Aanbeveling c.q. vraag voor samenstelling Bestuurlijk Beraad:

- Wie kan boegbeeld zijn voor het gebied en staat goed in contact met het gebied én volksvertegenwoordiging (liefst langjarig, dus over bestuursperioden heen)?

Bovenstaande illustreert dat er een solide, veelzijdige organisatie moet staan om op daadkrachtige wijze met de mensen in het gebied de ontwerp fase invulling te geven en stapsgewijs de uiteindelijke uitvoering voor te bereiden. De complexiteit is groot, zowel qua inhoud als proces, tegelijkertijd worden zorgvuldigheid en snelheid verlangd. Dit legt een grote verantwoordelijkheid neer bij het Bestuurlijk Beraad om de juiste randvoorwaarden te creëren voor het team dat met de ontwerp fase aan de slag gaat.

4.4 Samenvatting van de 3 sporen (definitiefase)

Inhoud, proces en bijbehorende randvoorwaarden vormen samen de ingrediënten voor een succesvolle, gebiedsgerichte aanpak. Om de onderlinge relaties overzichtelijk weer te geven is een samenvattende tabel opgesteld, zie volgende pagina.

Deze resultaten vormen de oogst van de huidige definitiefase: opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen.

Samenvatting: opmaat naar een gebiedsgericht aanpak Fochteloërveen

Spoor 1: inhoud Wat speelt er?	Spoor 2: proces Wat gaan we doen?	Spoor 3: randvoorwaarden Wat is daar voor nodig?
De bestaande inventarisatie is aangevuld en geactualiseerd. Het resultaat is in 3 categorieën in te delen: **a) lopende projecten**: voortgang op basis van eerdere afspraken, geen specifieke actie vereist van Gebiedsagenda F'veen. *Voorbeeld: afronding Landinrichting F'veen / kadeherstel* **b) actie op korte termijn**: synergie of schuren. Agenderen voor besluitvorming BB. *Voorbeeld: Fochteloërveenweg* **c) agenderen voor verdere uitwerking** binnen gebiedsgerichte aanpak F'veen. *Voorbeeld: verbinding F'veen met Drents Friese Wold* De inhoud van deze 3 categorieën is te vinden in **Bijlage 1**. Hierbij zijn 4 prioritaire opgaven voor het gebied te onderscheiden: a) natuur, b) landbouw, c) water en d) brede welvaart met o.a. stedenbouw, VTE, UNESCO Werelderfgoed, voorzieningen. De ambitie is om deze opgaven samen met de gebiedspartners op te pakken, zie sporen 2 en 3.	Met een gebiedsgerichte aanpak willen we de 4 prioritaire opgaven voor dit gebied in samenhang realiseren. Dit doen we samen met de betrokken overheden / bewoners van het gebied / gebiedspartners. Verschillende stakeholders geven aan wat zij kunnen bijdragen en wat er voor nodig is om hen hiertoe in staat te stellen. Dit vraagt om heldere karakterisering van het gebied en nadere uitwerking van de 5 onderstaande elementen.	Waarom doen we dit / wat is onze legitimatie? Een heldere karakterschets beschrijft de betekenis van het Fochteloërveen en de omliggende gebieden in het licht van de opgaven waar we voor staan. Denk hierbij aan de bijdrage die veengroei kan leveren aan het vastleggen van CO2, de bronfunctie voor diverse watersystemen en het inspelen op de klimaatverandering, maar ook de unieke kwaliteiten die samenhangen met het predicaat UNESCO Werelderfgoed. Dit vormt de basis voor de gebiedsgerichte aanpak aan de hand van de 4 prioritaire opgaven. De binnen de gebiedsgerichte aanpak uit te voeren maatregelen versterken de kwaliteiten van het gebied en pakken de problemen aan op een samenhangende, adequate manier.
	1) Kaders: beleid vanuit de 4 prioritaire opgaven en bijbehorende beleidskaders (o.a. stikstof, biodiversiteit, ..) vertalen in heldere kaders voor het gebied. Dit schetst de opgaven voor het gebied waar we via de gebiedsgerichte aanpak samen met gebiedspartners invulling aan willen geven.	Inhoudelijk kader: per opgave heldere kaders schetsen: waar staan we nu, wat is het beoogde resultaat en wat moet er gebeuren om de problematiek op te lossen (wat is de opgave)? ***De overheden schetsen de concrete opgaven en geven dit als samenhangend kader mee voor de integrale gebiedsagenda.*** Bestuurlijk kader: formaliseren Bestuurlijk Beraad en opstellen + ondertekenen intentieverklaring als basis voor de verdere uitwerking binnen de ontwerpfase.
	2) Instrumentarium: welke gereedschappen hebben we tot onze beschikking om de problemen aan te pakken en concreet voortgang te boeken? Dit zal bestaan uit een mix van bestaande (bijvoorbeeld grondbank) en nieuwe instrumenten (bijvoorbeeld stikstoffonds voor vrijwillige opkoop boerenbedrijven).	Als de opgaven bekend zijn, moet bepaald worden hoe het vraagstuk aan te pakken: welke maatregelen kunnen genomen worden en waar gaan we op inzetten? Het instrumentarium heeft betrekking op de gereedschapskist die ons ter beschikking staat om tot adequate, samenhangende maatregelen te komen. Samenhang betekent dat maatregelen op het ene domein ook bijdragen aan doelbereik binnen andere domeinen (geen negatieve beïnvloeding maar meerwaarde voor het gebied als geheel). ***Overheden: nader uit te werken, mede op basis van nieuwe kabinetsbeleid.***
	3) Dashboard ontwikkelen: zitten we op de goede weg of moeten aanvullende maatregelen worden genomen? Transparantie, een directe relatie tussen inspanning en resultaat en helder inzicht in de voortgang zijn cruciaal om tot een gezamenlijke aanpak met gebiedspartners te komen binnen een gebiedsgerichte aanpak.	Meten is weten: worden maatregelen uitgevoerd, dan is het van groot belang om inzicht te hebben in de bijdrage die dit levert aan het bereiken van de beoogde doelen: zitten we op de goede weg, moet er een tandje bij of zien we onverhoopt negatieve ontwikkelingen? Een adequaat dashboard maakt de relatie tussen inspanning en resultaat op een eenduidige, transparante wijze inzichtelijk. ***Nader uit te werken met inhoudelijk deskundigen en stakeholders uit het gebied.***
	4) Financiële arrangementen waarmee stakeholders op passende wijze worden beloond voor hun inspanningen om de beoogde doelen te bereiken. Aan de hand van het dashboard is voor iedereen duidelijk in hoeverre de resultaten overeenkomen met de gemaakte afspraken. Dit vraagt om heldere afspraken aan de voorkant, regelmatige afstemming tijdens het proces en de flexibiliteit van alle betrokkenen om adequaat in te spelen op onvoorziene omstandigheden.	Wat kan ik als bewoner/grondeigenaar/grondgebruiker bijdragen aan de beoogde doelen? Welke maatregelen kan ik zelf nemen en wat heb ik daar voor nodig? Vanuit de kaders en de tot beschikking staand instrumentarium worden de mensen in het gebied uitgenodigd om aan te geven welke acties zij willen ondernemen. Gebiedspartners geven aan wat zij voor hun rekening kunnen en willen nemen en samen moet worden bepaald wat daarvoor passende beloningen zijn. Met betrokken worden dan financiële arrangementen afgesproken. Aan de hand van het dashboard wordt samen de voortgang in de gaten gehouden. ***Samenspel tussen overheden en gebiedspartners op basis van heldere kaders, een adequaat instrumentarium, goed inzicht in het doelbereik (dashboard) en reële financiële arrangementen.***
	5) Uitvoeringsorganisatie: inrichten van een slagvaardige uitvoeringsorganisatie die op basis van een heldere opdracht aan de slag gaat met toereikende middelen, kennis en instrumentarium.	De uitvoeringsorganisatie als spil is in het samenspel van publieke, private en particuliere partijen. Dit vraagt om een duidelijke opdracht, een helder mandaat en toereikende middelen (zie spoor 2). Mensen maken het verschil en dan gaat het o.a. om tijd, geld, passie en persoonlijk commitment. Zorg dat de uitvoeringsorganisatie goed bereikbaar is (fysiek, digitaal, laagdrempelig) met een aansprekend boegbeeld. ***Nader uit te werken in de ontwerpfase.***

5 VERVOLG

De inhoudelijke onderwerpen (zie bijlage) worden samen met bovenstaande zaken (proces, randvoorwaarden en aanbevelingen) geagendeerd voor nadere uitwerking binnen de ontwerp fase. Hierbij gelden als belangrijke bouwstenen:

- Landschapsbiografie;
- Stikstofanalyse;
- Eco-hydrologische systeem analyse;
- Zoetwater beschikbaarheid / klimaatrobuust watersysteem;
- Landbouwagenda / toekomstperspectief voor agrariërs in het gebied;
- Compensatie foerageergebieden;
- Energietransitie / zonnevelden.

Met deze Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving : "*opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak*" kan de definitiefase worden afgerond en, in lijn met de gefaseerde aanpak, gestart worden met de ontwerpfase. De resultaten van de ontwerp fase leveren vervolgens de basis voor de uitvoeringsfase.

= = =

BIJLAGE 1: INHOUDELIJKE OPGAVEN GEBIEDSGERICHTE AANPAK FOCHTELOËRVEEN

Op basis van een werksessie met het kernteam Fochteloërveen op 15 december 2021, de input van de ambtelijke voorbereidingsgroep, de stakeholder- issue-belangen analyse in het Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen van 16 december 2021 en het Bestuurlijk Beraad van 15 februari jl., is de bestaande inventarisatie uit de 'Verkenning Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving' aangevuld en geactualiseerd.

Vier prioritaire opgaven zijn voor het gebied te onderscheiden te weten a) natuur, b) landbouw, c) water en d) brede welvaart.
Per prioritaire opgave zijn de inhoudelijke opgaven weergegeven.

Hierbij is een indeling gemaakt in drie categorieën:
1. Er is actie op korte termijn nodig, dit kan gaan om projecten of processen waar synergie te halen is of waar het schuurt of het risico op schuren aanwezig is. Agenderen voor het Bestuurlijk Beraad kan aan de orde zijn.
2. Agenderen voor verdere uitwerking binnen de Gebiedsagenda Fochteloërveen of waar afstemming nodig is met de Gebiedsagenda.
3. Lopend project/proces/programma, voortgang op basis van eerdere afspraken en geen actie vereist in kader van de Gebiedsagenda Fochteloërveen.

Per inhoudelijk onderwerp is aangegeven of het om een project, proces of programma gaat. Nu is het soms lastig om hierin een helder onderscheid te maken. Voor de indeling in project, proces of programma zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:
- Project: stuurt op concreet resultaten, heeft kop en staart, is een gedefinieerde periode.
- Proces: stuurt op haalbaarheid en draagvlak, actoren ondernemen samen iets en zijn van elkaar afhankelijk. Voor het schema is de keuze gemaakt een actie ook als proces aan te duiden als er nog afstemming nodig tussen verschillende partijen en projecten of voorstellen die als "kans" zijn opgenomen.
- Programma: stuurt op effecten, complexe opgave, geen standaardoplossingen.

Op basis van bovenstaande indeling zijn sheets gemaakt voor de vier prioritaire opgaven.

Sheet 1: Natuur

Actie op korte termijn	Project	Proces	Programma
* Ecohydrologisch onderzoek input voor oa de volgende vraagstukken: inrichting klimaatproof bos, bossenstrategie		x	
* Afstemming zoeken groenvisie Westelijke stadsrand Assen		x	
* Afschaling Fochteloërveenweg tijdelijk	x		
* Afschaling Fochteloërveenweg definitief		x	
* Scopeverbreding recreatievisie (oa recreatieve druk Assen, zonering, zie ook bij de andere opgaven)		x	
* Ontwikkelen ecologische kansenkaart		x	
Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak	**Project**	**Proces**	**Programma**
*SNaP connectivity/regionale invulling landelijk plan hoogveen (relatie met invulling kaders spoor 2)		x	
*Monitoring insecten ANLb en N2000 (afstemmen met spoor 2 dashboard)			x
*Werkgroep monitoring, onderzoek en beheer van het N2000 gebied (afstemmen met spoor 2 dashboard)			x
*Betekenis F'Veen en omgeving voor herstel insectenpopulatie		x	
*Extensivering gebruik pachtgronden		x	
*Specifieke doeluitkeringen SPUK (2023-2030)			x
*Water en CO2 vasthouden in groeiend Veen		x	
*Uitzoeken betekenis van klimaatadaptatiestrategie /ontwikkeling DRPA's voor het gebied	x		
*Regiodeal Zuid-Oost Fryslan (spoor 2 financiële arrangementen)			x
*Klimaatproofbos en Bossenstrategie (afhankelijk van uitkomsten eco-hydrologisch onderzoek)		x	
Lopend project/proces/programma	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Toekomstbestendig kadeherstel			x
* Sanering Schietbaan	x		
* Drentse Weg, inrichting en vernatting percelen	x		
* Bedreiging Stiltegebied		x	
* Actualisatie Natuurbeheerplan F'Veen Fryslân en Drenthe		x	
* Programma Natuur beheermaatregelen (plaggen , opslag verwijderen, exoten bestrijding, schapen begrazing)		x	
* Brandveiligheid, routes en aanwezigheid water		x	
* Bosrand met lanen en overtuinen Veenhuizen	x		
* Landschapsherstel landinrichting Veenhuizen	x		

Sheet 2 : Landbouw

Actie op korte termijn	Project	Proces	Programma
* Keukentafelgesprekken landbouw		x	
* Resultaten onderzoek foerageergebied ganzen schuurpunt		x	
* Verzilveren kans verwerving locatie 80 bunder	x		
* Check scope eco-hydrologisch onderzoek: onderwaterdrainage als alternatief voor onttrekking en de betekenis F'Veen als voedsysteem voor de beekdalen		x	
* Locaties zonneparken mogelijk een schuurpunt		x	
* Bij de scopeverbreding recreatievisie koppelkansen boeren meenemen		x	
* Oplossen milieuvergunningenprobleem bij veehouders (schuurpunt)		x	
Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Versterken biodiversiteit buiten het NNN (Soortenrijk Drenthe, bio-diverseschil rondom F'Veen)		x	
* Agr natuur + landschapsbeheer Gagelvenne, Elan en samenwerking met boeren Haulerpolder en Polder Ravenswoude			x
* In gesprek gaan met eigenaar grond ASR/Rabobank welke arrangementen de banken hebben		x	
* Uitzoeken kansen voor ecologische verbinding met Drents-Friese Wold en dubbeldoelgronden		x	
* Kansen om energieopgave te koppelen aan gebiedsopgave		x	
* Tegengaan veenoxidatie landbouwgrond/CO2 vasthouden		x	
* Bossenstrategie: bos op landbouwgrond (tevens kansen voor landschapselementen) (afhankelijk uitkomsten ecohydrologisch onderzoek)		x	
* Gebiedsgerichte aanpak stikstof inclusief gebiedsplan Drenthe en Fryslân			x
* Financiële arrangementen/gebiedsfonds		x	
* Nieuwe verdienmogelijkheden landbouw (oa teelt natte gewassen)		x	
* Duidelijke kaders mee geven aan boeren en instrumenten aanreiken (kavelruil, herwaardering van grond, grondverwerving, ook aandacht voor stoppers)		x	
* Uitzoeken en bepalen kaders voor wonen in het landelijk gebied, wonen als verdienmodel in landelijk gebied		x	
* Digitale bereikbaarheid uitzoeken		x	
* Extensieve landbouw en kortere ketens arbeidsintensief, past dat bij de arbeidsmarkt?		x	
Lopend project, proces, programma	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Agr natuur en landschapsbeheer Gagelvenne, Elan en samenwerking met boeren Haulerpolder en Polder Ravenswoude (afstemmen met gebiedsgerichte aanpak)		x	
* Belonen KPI's (afstemming met gebiedsgerichte aanpak?)		x	
* Project AgroAgenda Noord: doelgerichte aanpak,			x

Sheet 3: Water

Actie op korte termijn	Project	Proces	Programma
* Vasthouden water/tegengaan verdroging (Eco-hydrologisch onderzoek)		x	
* Beekdalenvisie in relatie tot de Onlanden/toekomstbestendig en klimaatrobuust maken van het gebied (kop van Drenthe)		x	
(verbinding leggen tussen beekdalenvisie en Eco-hydrologisch onderzoek)		x	
* Drijvende zonneparken schuren ivm foerageergebied ganzen			
Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak	**Project**	**Proces**	**Programma**
* KRW doelen (let op samenhang boven- en benedenstroomse gebieden, kader in spoor 2)			x
* Kans voor Eco-hydrologische verbinding Slokkert/Grote Diep		x	
* Relevantie checken van het regionaal waterplan voor het gebied		x	
* Kans nieuwe vaarverbinding Kolonievaart		x	
Lopend project, proces, programma	**Project**	**Proces**	**Programma**
* KRW doelen (vormen onderdeel kader gebiedsgerichte aanpak)			x
* Ecologische verbinding Boven Tjonger	x		
* Onderzoek naar de oorzaken van het hoge zinkgehalte en de hoge zuurgraad van het afstromende water in Noord Drenthe	x		

Sheet 4: Brede Welvaart

Actie op korte termijn	Project	Proces	Programma
* Afstemming woonopgave westrand Assen en beperkende randvoorwaarden		x	
* Afstemming over groenblauwe zone Kloosterveen (brede groene (ecologische) verbinding zone aan de zuidwest zijde van Assen, een verbinding tussen nu nog losliggende natuurgebieden (Asserbos – Wittendiep-Witterveld-Baggelhuizen-Pellinckbos-F'Veen).		x	
* Zonneparken (mogelijk schuurpunt)		x	
* Past Waterproblematiek in Veenhuizen als gevolg van waterstand in het F'veen in het Eco-hydrologisch onderzoek?		x	
* Scopeverbreding recreatievisie (kansen benutten Werelderfgoed, F'Veen als uitloopgebied voor Assen en wensen Assen toegankelijkheid, opvang en informeren bezoekers, draagvlak voor bezoekers ontvangen op de juiste plek, verkennen kwalitatief hoogstaand bezoekerscentrum, info punten…)		x	
* Bespreken mogelijkheden vrijkomende (agrarische) bebouwing en campingterreinen		x	
* Verkennen nieuw ondernemerschap ivm ontwikkeling Veenhuizen (samenhang recreatievisie)		x	
* Vanuit Omgevingsagenda-Noord Werktafel Omgevingskwaliteit, de bundeling van biografieën inzetten voor onderlegger ruimtelijke kwaliteit en deze vervolgens te vertalen in een paar vuistregels ruimtelijke kwaliteit		x	

Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Gemeente faciliteert versterking biodiversiteit in Veenhuizen (onderdeel met programma duurzaamheid) (koppeling met spoor 2)			x
* Versterken cultuurhistorische onderlegger met biologische biotopen (voor Veenhuizen relevant)		x	x
* Uitnodigingsagenda cultuur/natuur Veenhuizen (oa marketing) (oppakken in samenhang met F' Veen)		x	
* Ontwikkelen visie Assen op de vrijetijdseconomie en stadsmarketing (Assen in verbinding met het F'Veen)		x	
* Fietsroute Smildigervenen (recreatieve kans)		x	
* Verbinding zoeken met regionale bedrijvigheid (bv verwerking agrarische producten)			x
* Regiodeal Zuid-Oost Fryslan (vitale kernen en welzijn) (uitzoeken raakvlakken)		x	
* Inzetten peergroup Donderen in proces			
Lopend project, proces, programma	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Uitvoeren recreatievisie (oa nieuwe entrees, herziening wandelpaden en scope uitbreiding ivm nieuwe ontwikkelingen)			x
* Versterken cultuurhistorische onderlegger met biologische biotopen			x
* Erfgoed ontwikkeling Assen	x		
* Uitrol wandelknooppunt Noorderveld en Midden Drenthe	x		
* Uitbreiding Kloosterveen III	x		
* Ruimte voor ontwikkeling in Veenhuizen op de locatie van de school en supermarkt	x		
* Herinrichting Hoofdweg Veenhuizen naar 60 km per uur (wens)	x		
* Samenwerking tussen Staatsbosbeheer en penitentiaire inrichting	x		
* Samenwerking met Design Academy Eindhoven: ontwikkeling streekgebonden producten	x		
* Nieuwe rentmeester in Veenhuizen (uitzoeken plannen voor de invulling van de panden en gronden)	x		

BIJLAGE 2: BESTUURLIJKE BELANGEN / ZORGEN / AANDACHTSPUNTEN

Onderstaande opsomming betreft de bestuurlijke issues / aandachtspunten die zijn aangedragen naar aanleiding van het Bestuurlijk Beraad op 16 december 2021.

Provincie Drenthe:

- Deze samenwerking is belangrijk omdat er eigenlijk geen goed alternatief is voor het gezamenlijk en in samenhang oppakken van de verschillende opgaven in het landelijk gebied. Omdat er veel verschillende stakeholders met diverse belangen zijn, is het belangrijk om hier aan voorkant helder te hebben wat een ieder wil brengen en waar een ieder voor staat. Deze samenwerking is belangrijk omdat we dit proces zien als een pilot voor de gebiedsgerichte aanpak Stikstof. Dat betekent overigens niet dat er niets fout mag gaan.We willen er immers van leren. Deze samenwerking is belangrijk omdat het een werkwijze is die bij Drenthe past: samen optrekken, ieder vanuit zijn eigen rol, taken en verantwoordelijkheden. Een zorg is dat de samenwerking niet goed van de grond komt of vastloopt;
- De juridische werkelijkheid is op dit moment dat we in 2023 een gebiedsplan stikstof voor Drenthe moeten opleveren. Indien dit gebiedsplan onvoldoende bijdraagt aan het stikstofvraag-stuk, dan levert dat mogelijk problemen op met vergunningverlening (zowel voor landbouw als voor nieuwe ontwikkelingen). Provincies hebben afgesproken niet te wachten op de beleidslijnen van een nieuw kabinet, maar om door te blijven werken volgens de gemaakte afspraken.
- Het is voor de provincie belangrijk dat de natuurdoelen (waaronder de instandhoudingsdoelen Natura2000) niet aan de voorkant ter discussie worden gesteld. Provincie is gebonden aan deze doelstellingen. De uitdaging is om deze doelstellingen te bereiken, met behoud van een toekomstbestendig landbouw en met ruimte voor andere sociaal-economische ontwikkelingen. De vraag of het bereiken van de natuurdoelen maatschappelijk en politiek aanvaardbaar is, mag gesteld worden.

Provincie Fryslân:

- Er komen veel opgaven af op het Fochteloërveen. Het is een uniek natuurgebied, dat samenwerking vraagt van twee provincies, 4 gemeenten, 3 waterschappen, gebiedspartners uit verschillende sectoren én de omgeving. Als provincie hebben we een regierol, met name op prioritaire opgaven zoals stikstof en de KRW. Daarbij onderkennen we dat integraal en gebiedsgericht werken de opgaven in het F'veen ten goede komt. Het verkennen van die manier van samenwerken, en tegelijkertijd daadkrachtig inzetten op de opgaven is van belang voor provincie Fryslân (procesmatig belang).
- Projecten, programma's en kansen om de unieke natuur van het Fochteloërveen te herstellen en robuuster te maken. Herstel van biodiversiteit, hydrologische omstandigheden en de instandhoudingsdoelstellingen vanuit N2000 zijn hierbij cruciaal.
- Stikstofdoelen zijn wettelijk voorgeschreven en daarmee ook de termijn van realisatie. Hier hebben we nu een Uitvoeringsprogramma Stikstof voor opgesteld. De gezamenlijke verkenning biedt inzichten in de beoogde doelstellingen in het gebied en de wensen vanuit de diverse sectoren. Daarbij geldt de verkenning voor de provincie Fryslân ook als een pilot voor de gebiedsgerichte aanpak stikstof, met een focus op interprovinciale samenwerking en brede aanpak op verschillende thema's zoals brede welvaart, landbouw, natuur en recreatie. Ook fungeert deze verkenning als input om na de zomer een goede aanvraag kunnen doen bij het Nationaal Programma Landelijk Gebied

(NPLG) voor middelen en als input voor de vormgeving van het NPLG. De uitkomsten van de verkenning worden geanalyseerd op doelbereik, draagvlak en samenhang met het Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân.
* Wettelijke verplichtingen en termijnen geldt ook voor het realiseren van Kaderrichtlijn Water.
* Fryslân is een landbouwprovincie, en wil perspectief bieden voor de landbouwsector. We willen daarbij nu met prioriteit inzetten op de keukentafelgesprekken en informatiebijeenkomsten. Toekomstperspectief voor de landbouw in bedrijfsontwikkeling en vitaliteit. Duidelijke kaders, open gesprekken, en een breed perspectief met alternatieve verdienmodellen, inzicht in de instrumentenkoffer en koppelkansen (natuurinclusieve landbouw).
* Smart en duurzame groei van recreatie en toerisme.
* Vitaliteit van het platteland in het kader van de regiodeal Zuidoost Fryslân, w.o. digitale bereikbaarheid

Waterschap Drents Overijsselse Delta (WDOD):
* Naast stikstof is de maatschappelijke urgentie voor klimaatadaptatie en een betaalbaar watersysteem minstens zo belangrijk.
* Toekomstbestendig/klimaatrobuust watersysteem. Voldoende water, niet teveel water en een veilige woon- en werkomgeving.
* Wabos principe is voor WDOD het uitgangspunt. Dit moet het Waterschap verder uitwerken, dan wordt duidelijk wat een toekomstbestendig watersysteem in de praktijk zal gaan betekenen.
* Gebiedsgerichte aanpak is nodig, er zijn te veel opgaven om sectoraal aan te pakken (oa Wabos principe, CO2 opslag in veengebieden, klimaatrobuust watersysteem, circulaire economie).
* In de te ontwikkelen aanpak nadrukkelijk meekoppelkansen zoeken.
* Ook aandacht voor financiering in de gebiedsgerichte aanpak (maatschappelijke opgaven betalen uit maatschappelijke middelen)
* Groot belang bij de gebiedsgerichte aanpak F'Veen omdat deze aanpak maatgevend gaat worden voor de aanpak rond het Nationaal Programma Landelijke Gebied en het Provinciaal Programma Landelijke Gebied. De aanpak moet ook bruikbaar zijn in gebieden met andere kenmerken.

Gemeente Midden Drenthe:
* Toekomst perspectief landbouw, agrariërs in de 7 blokken moeten weten waar ze aan toe zijn, betrek individuele boeren, maatwerk noodzakelijk, belang agrariërs zorgvuldig meewegen, bij het maken van keuzes goed de gevolgen in beeld brengen (bv foerageergebieden).
* Toegankelijkheid F'Veen (beleven): zorg dat het F'Veen ook vanuit de Smildes toegankelijk is en blijft en mensen moeten dit unieke gebied kunnen beleven, waarderen en beschermen.

Waterschap Noorderzijlvest:
* Hydrologisch systeem: afstemming/optimalisatie van functies als het gaat om voldoende water in het omliggende gebied, een gezond hoogveensysteem (water wordt langer vastgehouden en langzamer losgelaten), herstel van het natuurlijk watersysteem (koppeling tussen F'Veen en de beekdalen versterken).

* Een goede bufferwerking en een gelijkmatige voeding van de Noord-Drentse beken.
* Waterschap moet zorgen voor een goede oppervlakte waterkwaliteit.
* Proces: waterschap start met een gebiedsproces, een beekdal brede aanpak. Communicatie afstemmen en samenhang borgen.

Natuurmonumenten:
* Kernbelang van waaruit NM deelneemt is de verbetering van de staat van de natuur (systeemherstel). Dat vergt in de eerste plaats een systeemanalyse van drukfactoren voor het veen, waarvan de belangrijkste stikstof (naar veel minder depositie) en hydrologie (naar meer water vasthouden) aangevuld met de verstoring (naar een betere zondering van drukte en aanvullende foerageergebieden) en tot slot nog verbetering van landschappelijke dooradering agrarisch gebied t.b.v biodiversiteit en connectiviteit.
* Het voorgaande leidt vervolgens tot de hoofdopgave om in de omgeving van het veen te komen tot extensiverende landbouw met perspectief en een passend verdienmodel daarbij.
* Ecologische kwaliteit in het F'Veen op peil houden en verbeteren. Dit raakt de N2000 doelstellingen maar is ook breder dan dat.
* Klimaatrobuust watersysteem: het hoogveensysteem kan alleen toekomstbestendig zijn indien het systeem in en om het gebied beter wordt ingericht. Dit raakt ook het verbeteren van de hydrologie in de overgangszones.
* Stikstofproblematiek: het is van belang dat de stikstofdruk in het gebied substantieel naar beneden gaat.
* Herstel biodiversiteit en landschap rond het veen. Het F'Veen en zijn omgeving. Landschapsecologische relaties en verbindingen met omliggende gebieden zijn essentieel.
* Verbeteren recreatieve beleving: zonering, beleving en bezoekersmanagement is van belang
* Overgangsgebieden: in de overgangsgebieden komen opgaven samen (foerageergebieden, natuurinclusieve landbouw, aanleg en herstel landschapselementen, betere hydrologische overgangen, bomen- en bossenstrategie).
* Borgen kernkwaliteiten stilte, weidsheid en donkerte in F' Veen

Gemeente Ooststellingwerf:
* Zorgplicht N2000
* Voorkomen verkeersonveilige situaties
* Kansen voor duurzaam toerisme, natuurbeleving (recreatieve koppelkansen)
* Kansen benutten as Veenhuizen-Frederiksoord
* Koppelkansen kadeherstel project en Life subsidies

Gemeente Assen:
* Goede afweging tussen de woonopgave aan de westrand van Assen en beperkende maatregelen (natuurontwikkeling, stikstofproblematiek, landbouw enz.).

* Goede aansluiting op bestaande wandel- en fietsverbindingen tussen Assen en het F'Veen. Overlast door recreanten moet beperkt worden maar ook omwonenden moeten optimaal van het gebied kunnen blijven genieten (afstemming op het gebied van promotie, toeristische voorzieningen en infrastructuur en de ligging van de toegangspoorten ten opzichte van Assen)
* Optimale Synergie tussen F'Veen en het Nationale park Drentse Aa van belang voor Assen zowel qua fysieke verbindingen als samenwerking tussen de gebiedsorganisaties.

Landbouw:
* Het komen tot een goede analyse van de behoefte van de landbouw (hoe zien de bedrijven en ondernemers rondom het F'Veen hun toekomst en wat hebben ze daarvoor nodig)
* Meten is weten (stikstof, waterkwaliteit, (grond)waterstanden), dan weten we beter waar we het over hebben en hoe groot het probleem is en welke effecten bepaalde maatregelen hebben.
* Vergunningen: zo snel mogelijk oplossen van het vergunningenprobleem (een deel van de veehouders verkeren in onzekerheid omdat zij geen goede milieuvergunning hebben, vaak door omstandigheden waar zijzelf geen invloed op hadden).

Staatsbosbeheer (SBB):
* Blijven werken aan klimaatproof bos met de juiste menging, kwalitatief versterken en wellicht ook in areaal. Dit in lijn met landelijke bosambitie SBB.
* Randzone Esmeer, gedane PAS werkzaamheden voorzien van optimaal vervolgbeheer voor aankomende jaren in kader van gescheperde begrazing en verwijderen opslag. Dit in relatie tot versterken van veen.
* Borgen en versterken van cultuurhistorische waarden waaronder lanenstructuur, wijken, bruggetjes, overtuinen e.d. Dit in lijn met Unesco plangebied, en de relatie met het dorp.
* Randzone over hele lengte blijven verzachten en laten verruwen, doorgaand proces voor optimale biodiversiteit tussen veen & bos. (conform kap & verjongingsplan)
* Borgen van rust/geen toegang voor recreant in afgesloten deel Bankenbosch. Daarnaast binnen huidige zonering ruimte voor wandelen en fietsen, sober & doelmatig.

Gemeente Noordenveld
* Gemeente staat voor belang inwoners dus landbouw een duurzame toekomst, klimaatbestendig wonen en bijzonder recreëren.
* Klimaatadaptatie: gehele watersysteem op orde (zowel bij natte en droge(!) perioden) en kwaliteit (drink)water.
* Brug slaan tussen natuur en cultuur, tussen Fochteloërveen en Veenhuizen.

+ + +

COLOFON

Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving: "*Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak".*

eindrapport
12 mei 2022

Opdrachtgever:
Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen i.o.

Projectbegeleidingsgroep / kerngroep:
[redacted]
provincie Drenthe
provincie Fryslân
Natuurmonumenten
gemeente Noordenveld
gemeente Ooststellingwerf
Agro Agenda Noord-Nederland
provincie Drenthe

Dit rapport is opgesteld door:

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT

[redacted]

www.elzinga-oterdoom.nl

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT

Verslag Ambtelijke voorbereidingsgroep Fochteloërveen 11 mei 2022

Aanwezig
(provincie Drenthe) (voorzitter)
(provincie Fryslân)
(gemeente Noordenveld)
(gemeente Assen)
(Natuurmonumenten)
gemeente Midden Drenthe)
(WDOD) (digitaal) (vervangt Inez Hamel)
(Waterschap Noorderzijlvest) (digitaal)
(provincie Drenthe) (digitaal)
(Elzinga & Oterdoom procesmanagement)
(Elzinga & Oterdoom procesmanagement) (verslag)

Afwezig
(Recreatieschap Drenthe)
gt (provincie Drenthe)
(gemeente Ooststellingwerf)
(Staatsbosbeheer)
(Wetterskip Fryslân)

1. Opening
opent de vergadering.
meldt dat ze een andere baan heeft en naar de provincie Drenthe gaat. Het is de laatste keer dat ze aanschuift bij de ambtelijke voorbereidingsgroep Fochteloërveen voor de gemeente Noordenveld. Nog niet bekend is wie haar opvolger wordt. volgt op in het Bestuurlijk Beraad.

2. Stand van zaken boeren/LTO in proces
a. De LTO beraadt zich op welke wijze ze weer kunnen aanhaken bij het gebiedsproces F'Veen. De provincies zijn in afwachting van de uitkomst. Ondertussen is wel contact met boeren op het stikstofdossier. De provincie Fryslân verzendt hierover nog een aanvullende brief aan de landbouwers. Vanuit Drenthe is wekelijks overleg met de Minister van LNV. Er wordt dan ook over het NPLG gesproken. De provincies zoeken nog een gezamenlijk moment om gesprekken te voeren met de landbouwers in het gebied.

b. Samenwerkingsovereenkomst (SOK) bij het PNP wordt ook ondertekend door LTO. De vraag van is waarom het daar wel tot ondertekening kan komen en ze afgehaakt zijn bij het gebiedsproces F'veen? (**actie zoekt intern uit hoe dit zit**).

3. Terugkoppeling Bestuurlijke Beraad van 25 april en wat nemen we mee voor het vervolg

Er wordt door de verschillende toehoorders/inleiders bij het Bestuurlijk Beraad van 25 april jl.positief teruggekeken op de bijeenkomst.

Een aantal notities zijn in gebracht door de bestuurders om over na te denken voor het vervolg:
- partijen in het gebied als ambassadeurs van het gebiedsproces: hoe kunnen we faciliteren dat zij hier daadwerkelijk invulling aan kunnen geven?
- niet alle partijen voelen zich betrokken bij het proces (ingebracht Wetterskip)

- er leeft een communicatiebehoefte bij bewoners in het gebied (losse initiatieven passen in een breder geheel). Ontwikkel een passende communicatie- en participatiestrategie voor het vervolg.
- niet alle onderwerpen zijn aan bod gekomen, er zijn nog zaken waar men over door wilde praten (o.a. hoe gaan we samenwerking, hoe kunnen we de ambitie laten landen, hoe kunnen we de landbouw weer laten aanhaken). Afgesproken wordt dat in de agenda van het BB 23 mei a.s. ruimte wordt gecreëerd op hier alsnog invulling aan te geven, zie 4c.

4. Voorbereiden bestuurlijk beraad 23 mei a.s.

a. Verslag Bestuurlijk Beraad 15 februari 2022

[redacted] geeft aan geen vervanger te zijn van de wethouder Bergsma. Graag aanpassen in "ambtelijk vertegenwoordigd door" **(actie [redacted]).**

b. De "Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving, opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak" wordt op de volgende onderdelen aangepast. Gevraagd wordt de informatie zo snel mogelijk aan [redacted] aan te leveren.
- op de voorkant wordt de datum van afronding van het rapport toegevoegd (**actie [redacted]**)
- op de projectenkaart wordt in de legenda D toegevoegd bij "Gewenste eco hydrologische verbinding Beekdal Slokkert" en de kaart wordt liggend aangeleverd indien mogelijk (**actie [redacted]**)
- in de introductie aandacht voor de wijze van de totstandkoming in de tijd (**actie [redacted]**)
- aan de sheet regeerakkoord Rutte IV het WABOS principe en samenhang met woningbouw toevoegen **(actie [redacted])**
- [redacted] geeft nog een datumcorrectie door (**actie [redacted]**)
- [redacted] checkt of de opmerking van Assen voor wat betreft woningbouw nog aanpassing vraagt **(actie [redacted]).**

Over een aantal onderwerpen is nog discussie gevoerd:
- De gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen is niet een format voor alle GGA's, maar kan wel inspiratie bieden voor andere gebiedsgerichte aanpakken. Het Waterschap WDOD pleit voor een format voor een gebiedsgerichte aanpak en gaat in gesprek hierover met de provincie.
- De titel van rapport is akkoord, het is een opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak en dat dekt de lading, wel wordt de datum op de voorkant van het rapport toegevoegd.
- De titel van paragraaf 3.2 "Prioritaire opgaven" blijft gehandhaafd. Het is in lijn met de eerder uitgevoerde verkenning. Het is nu aan de overheden om dit verder uit te werken, in de volgende fase (ontwerpfase) moet hier scherpte in worden aangebracht.

c. Projectopdracht voor het vervolg

Het rapport wordt ter kennis name aangeboden aan het Bestuurlijk Beraad (BB) van 23 mei a.s.. Er ontstaat discussie of dit niet te mager is en we BB niet kunnen vragen in te stemmen met het rapport als basis voor de verder uitwerking in de ontwerpfase. [redacted] en [redacted] geven aan dat dit niet kan bij dergelijke stukken en dat expliciet aangegeven moet worden waarmee ingestemd wordt. Dit is nu op hoofdlijnen verwoord in de opdracht voor de ontwerpfase en deze ligt ter instemming voor.

Aanpassingen projectopdracht:
- In de projectopdracht wordt het doel van de gebiedsontwikkeling Fochtoërveen aangepast (natuur ontbreekt). Het doel wordt gecheckt op compleetheid (**actie [redacted]**).
- In de projectopdracht wordt omschreven welke onderwerpen in de ontwerpfase nader uitgewerkt dienen te worden. De procesaanpak zoals we die met de partijen voor ogen hebben ontbreekt in dit rijtje en wordt nog toegevoegd (**actie [redacted]**).
- De titel samenwerking en governance is weggevallen in het stuk en wordt nog toegevoegd. Het recreatieschap zit niet in het bestuurlijk beraad. **(actie [redacted].**

Voorgesteld wordt in de agenda van het Bestuurlijk Beraad ruimte op te nemen voor inhoudelijke discussie, wat willen de bestuurders ons mee geven voor het vervolg n.a.v. de bijeenkomst op 25 april jl.. Van te voren neemt [redacted] contact op met [redacted] om te horen welke onderwerpen hij nog zou willen bespreken **(actie [redacted]).** Ook ruimte opnemen in de agenda voor introductie nieuwe bestuurder(s).

5. Verslag ambtelijke voorbereidingsgroep 13 april j.l
Geen opmerkingen

6./7. Wvttk en rondvraag
[redacted] uit haar zorg over het tijdspad. Er zijn financiële middelen om projecten op te pakken, maar er is nog geen functionerende projectorganisatie. We moeten doorpakken, terwijl de gebiedsaanpak nog niet staat. [redacted] geeft mee: voorkom dat je solistisch opereert, no regrets kunnen altijd, maar leg deze zorg ook neer bij het Bestuurlijk Beraad. De winkel is wel open en we hebben te reageren op de wereld die niet stilstaat. Blijf elkaar binnen die context opzoeken.

Agenda Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen en omgeving

Maandag 23 mei 2022, 16.00 – 17.30 uur
provinciehuis Assen (kamer 0.04)

1. Opening en mededeling

   Voor zover nodig voorstellen nieuwe bestuurders

2. Concept verslag bestuurlijk beraad 15 februari 2022 (zie bijlage 1)

3a. Kennisnemen van Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving “Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak” (zie bijlage 2)

3b. Instemmen met de Opdracht ontwerpfase gebiedsagenda Fochteloërveen (zie bijlage 3)

   Wilt u nog iets meegeven voor de ontwerpfase?

4. Rondvraag

5. Sluiting

Conceptverslag Bestuurlijk beraad Fochteloërveen
15 feb 2022

Aanwezig:
Gemeente Midden-Drenthe, Dhr. Jan Schipper
Gemeente Assen, [redacted] (vervanger Dhr. Bob Bergsma)
Gemeente Noordenveld, Dhr. Henk Kosters
Gemeente Ooststellingwerf. Mevr. Marian Jager
Waterschap Noorderzijlvest, Dhr. Jeroen Niezen
Wetterskip Fryslân, Dhr. Jan van Weperen
ABO Ooststellingwerf, [redacted]
ABO Ooststellingwerf, [redacted]
LTO Midden-Drenthe, [redacted]
LTO Noord-Drenthe, [redacted]
Staatsbosbeheer, Dhr. Bert Hummelen
Natuurmonumenten, [redacted]
Natuurmonumenten, [redacted]
Elzinga & Oterdoom Procesmanagement, [redacted]
Provincie Fryslân, Dhr. Douwe Hoogland
Provincie Drenthe, Dhr. Henk Jumelet
Provincie Drenthe, [redacted] – ambtelijke ondersteuning – verslag

Afgemeld
WDOD Hans Pereboom (schriftelijke inbreng)

Toehoorders
- [redacted] (FDF)
- [redacted] (DAJK)
[redacted] (Provincie Fryslân)
- [redacted] (gemeente Noordenveld)
- [redacted] (Elzinga&Oterdoom)

1. Welkom en inleiding

Henk Jumelet opent de vergadering, heet welkom, in het bijzonder [redacted] (FDF) en [redacted] (DAJK). Zij zijn op uitnodiging van de provincie Drenthe aanwezig als toehoorders. Beide organisaties zijn betrokken bij de stikstoftafel Drenthe en vanuit die hoedanigheid geïnteresseerd in de ontwikkelingen rondom het Fochteloërveen.

Bert Hummelen vervangt vanaf nu definitief [redacted]. [redacted] vervangt wethouder Bob Bergsma .

Voor de rondvraag worden twee onderwerpen aangedragen:

1) Terugkoppeling overleg met diverse landbouwvertegenwoordigers op ma 14 feb;

2) Uitkomsten onderzoek foerageergebieden.

Inleidende woorden Henk Jumelet

Onder leiding van [redacted] van Elzinga&Oterdoom wordt er toegewerkt naar besluitvorming over verdere samenwerking aan de opgaven in en rondom het Fochteloërveen. We hebben het over complexe opgaven die met elkaar samenhang:
-het verminderen van de stikstofdepositie;
-het behalen van de instandhoudingsdoelen;
-het op orde brengen van het watersysteem;
-over de toekomst van de landbouw;
-over de woningbouwopgave van Assen;
-over kansen voor vrijetijdseconomie;
-en over behoud van sociale cohesie en ruimtelijke kwaliteit.
Een complexe en ingewikkelde vraagstuk waarvoor ook keuzes gemaakt zullen worden waarbij niet iedereen zijn zin krijgt. Een vraagstuk dat we alleen in samenwerking voor elkaar kunnen krijgen.

Vandaag gaan we van gedachten wisselen over de voorstellen die zijn gemaakt voor het vervolgproces. Daarmee leveren we input om richting het Bestuurlijk Beraad dat is gepland op 23 mei een besluit te kunnen nemen over de volgende stap.

2. Vaststellen verslag Derde bestuurlijk beraad Fochteloërveen 12 april 2021

Verslag wordt vastgesteld met daarbij de opmerking van *Douwe Hoogland* dat het provinciaal belang van Fryslân moet worden aangevuld met het belang voor het herstellen van unieke natuur en het robuuster maken van deze natuur.

3. Naar een nieuwe manier van gebiedsgericht werken (ahv filmpje bijeenkomst Vereniging Drentse Gemeenten en toelichting Henk Kosters) (Link: Bijpraatmoment Drentse aanpak stikstof - Livestream 21-01-2021 - YouTube)

Henk Kosters zet in het getoonde filmpje uiteen hoe hij tegen gebiedsgericht werken anno 2022 aan kijkt, en zet zijn boodschap in de vergadering nog extra kracht bij.

[redacted] reageert dat het jammer is dat de landbouwvertegenwoordiging niet vanaf het allereerste moment aan tafel heeft gezeten. De oproep van Henk Kosters om met de boeren in het gebied zelf tot plannen te komen onderschrijft hij. Daarom van belang om snel met de boeren om de tafel te gaan.

Douwe Hoogland voegt toe het heel belangrijk te vinden dat alle stakeholders in de verschillende deelgebieden goed aangesloten worden. En dat we samenhang aanbrengen in alles wat er loopt en moet gebeuren, en duidelijk maken wat we willen bereiken. Het liefst ziet hij dat natuur en landbouw gaan samenwerken.

4. Vanuit welk belang wordt deelgenomen aan de gebiedsagenda F'Veen en welke 3 prioritaire ambities en wensen vanuit uw organisatie zouden een plek moeten krijgen in deze gebieds-agenda?

Henk Jumelet roept iedereen op nog eens goed te doordenken welke belangen een ieder heeft in dit gebiedsproces. We gaan met z'n alleen een langjarig en complex gebiedsproces in. Daarvoor is het belangrijk om aan de voorkant goed helder te hebben wat we belangrijk vinden voor dit proces. Zowel op inhoud, als in de manier waarop we gaan samenwerken. De vorige vergadering hebben we daar voor de eerste keer naar gevraagd. Dat geeft al een beetje een beeld, maar vraagt om verdere verdieping. Henk Jumelet vraagt om opnieuw bij

deze vraag stil te staan en gedachten hierover mee te geven aan de medewerker zodat er een totaalbeeld van de verschillende ontstaat, om vandaar uit te zoeken naar de gemeenschappelijk belangen.

5. Naar een gebiedsgerichte benadering voor het Fochteloërveen
a. Conceptnotitie “Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen” (bijgevoegd)
b. Voorzet Intentieverklaring gebiedsagenda Fochteloërveen (bijgevoegd)

[redacted] geeft een samenvatting van de conceptnotitie (zie bijlage).

Douwe Hoogland vraagt om de mogelijkheid na afloop ook nog schriftelijk te reageren. Die ruimte wordt geboden. Fryslân wil aanvullingen op de geformuleerde ambities inbrengen (robuuster maken van natuur, toekomstperspectief voor de landbouw, verplichtingen t.a.v. stikstof). Geeft ook aan dat onderscheid moet worden gemaakt tussen wettelijke verplichtingen en wensen/ambities. Vraagt aandacht voor de tijd die democratische besluitvorming (ondertekening Intentieverklaring) nodig heeft en signaleert dat het ondertekenen van een Intentieverklaring voor de landbouwpartners mogelijk te snel gaat. Vraagt ook aandacht voor de uitwerking van communicatie naar het gebied.

[redacted] mist de samenhang met de ontwikkeling van het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de vaststelling van omgevingswaarden stikstof. Het stuk spreek over onderlinge gellijkwaardigheid, maar mist de notie dat ieders rol ander is. Met name de rol van de Provincies vraagt aandacht. In zijn optiek is niet het stikstofprobleem het meest urgent, maar natuurherstel. Ten slotte mist de aandacht voor cultuurhistorie en erfgoed. Hij kan instemmen met de hoofdlijn van de Intentieverklaring, te meer omdat keuzes over de uitvoering nog zullen volgen. Later geeft hij nog aan dat er onderleggers/bouwstenen ontwikkeld moeten worden: voor landbouw, water/natuur en ruimtelijke kwaliteit. Deze onderleggers moeten zicht geven op hóe het gebied zich zou kunnen ontwikkelen.

Jan van Weperen vindt stikstof een belangrijke opgave, maar niet de belangrijkste. We zullen al polderend tot een oplossing voor de verschillende vraagstukken moeten komen. Het mist aandacht voor klimaatadaptatie. Kan zich vinden in de intentieverklaring, hecht waarde aan het gezamenlijk tekenen van zo’n document. Doelen moeten wel zorgvuldig geformuleerd zijn. Overige opmerkingen volgen schriftelijk.

[redacted] vindt de volgorde der dingen belangrijk. Zolang het doel voor de landbouw niet duidelijk is, en welke instrumenten/gereedschappen worden aangereikt, is ondertekening van een intentieovereenkomst niet mogelijk. Waar werken we precies naar toe? Wat is het perspectief voor de landbouw, en wat wordt de landbouw geboden? Hij mist in de stukken de noodzaak om te meten/goed inzichtelijk te krijgen of maatregelen zullen bijdragen. Wil ook graag helder hebben wat er gaat gebeuren als later blijkt dat de geleverde bijdrage onvoldoende blijkt.

Henk Kosters wil er wel voor gaan. Geeft aan dat gekeken moet worden hoe de Intentieverklaring geschikte kan worden gemaakt voor de belangen van de landbouw. Zorg er voor dat de verklaring niet te juridisch wordt, maar ook niet te nietszeggend. Ondertekening is een formeel moment, en markeert de start voor de toekomst.

Henk Jumelet gaat ook in op het onderscheid tussen wat wettelijk moet, en wat wenselijk is. Voor de overheden is de democratische legitimatie van belang en hij onderschrijft dat de Intentieverklaring niet te juridisch en niet te licht mag zijn. Voor hem vormt de Intentieverklaring

de onderlegger voor verdere samenwerking. Een wenkend perspectief voor het gebied mag nog duidelijker naar voren komen.

[redacted] mist de notie dat er ook koppelkansen zijn. Ziet die graag in beeld gebracht.

Henk Jumelet constateert dat er richting besluitvorming/ondertekening van de Intentieovereenkomst een extra overleg nodig is. Deze zal medio april worden ingepland.

6. Lopende projecten/processen in het gebied

a. Brief Bestuurlijk Beraad afwaardering Fochteloërveenweg

Marian Jager geeft aan dat B&W een voorgenomen besluit heeft genomen over afwaardering/herinrichting van de weg. Daarover is breed gecommuniceerd met de omwonenden en gebruikers. Haar gevoel is dat er geen heel negatieve reacties zijn. Voor landbouwverkeer dat gebruik maakt van de weg, wordt voorzien in een alternatief. We wil graag weten hoe het Bestuurlijk Beraad er in staat.

[redacted]*:* Gebied is zeer goed meegenomen door de gemeente. Door in te stemmen met deze brief betekent het natuurlijk niet dat leden van de ABO niet zullen ageren tegen het besluit. Ook [redacted] geeft aan dat er nog wel wat haken en ogen aan zitten.

Jan van Weperen heeft een meer gereserveerde houding t.a.v. de brief. Overzien we als Bestuurlijk Beraad wel voldoende wat er allemaal speelt rondom de Fochteloërveenweg.

Douwe Hoogland is akkoord met de brief.

Henk Jumelet concludeert dat er vanuit de gemeente Ooststellingwerf en Natuurmonumenten samen met de verschillende belanghebbenden inderdaad nog gewerkt moet worden aan het concretiseren van het projectvoorstel, en dat dit ook in de brief als advies is opgenomen. Brief wordt verstuurd.

b. Keukentafelgesprekken met boeren in het gebied

[redacted] heeft maandagavond 14 feb, samen met [redacted] van de provincie Fryslân met verschillende landbouwvertegenwoordigers gesproken. O.a. over het organiseren van informatiebijeenkomsten en het voeren van keukentafelgesprekken. Men was het er over eens dat het goed is om het gebied te gaan informeren over alles wat er speelt. Het liefst in (een) fysieke bijeenkomst(en). Over de keukentafelgesprekken liepen de meningen wat uiteen. De een vindt het te vroeg, de ander vindt dat deze gesprekken zo snel mogelijk moeten worden opgestart.

[redacted] geeft aan dat de keukentafelgesprekken zo snel mogelijk moeten starten. Ook [redacted] en Henk Kosters zitten op deze lijn. [redacted] was in de veronderstelling dat deze gesprekken al zouden zijn opgestart. [redacted] geeft aan dat hiervoor nog geen opdracht is gegeven.

[redacted] geeft mee dat het vertrouwen in de overheid wankel is. De wijze waarop de uitvoering van de opkoopregeling is verlopen is daarbij niet bevorderlijk. Ondernemers die dachten hiervoor in aanmerking te komen, bleken dat later toch niet te zijn. Maak daarom tempo om duidelijkheid te geven én perspectief.

Besloten wordt om beide in gang te zetten: Goede informatiebijeenkomsten én keukentafelgesprekken.

c. Foerageergebied

Bij besluitvorming over uitbreiding van woonwijk Kloosterveen in Assen hebben enkele organisaties bezwaar gemaakt, ivm de impact op de foerargeermogelijkheden van beschermde soorten uit het

Fochteloërveen. Met deze partijen is afgesproken om een onderzoek naar de foerargeermogelijkheden te starten. De resultaten van dit onderzoek zijn vorige week gepubliceerd (zie bijlage). Het blijkt dat de situatie slechter is dan vooraf wellicht is ingeschat. In de huidige situatie is er al te weinig foerageergebied. Met de uitbreiding van Kloosterveen wordt de situatie nog slechter. Daar zal voor gecompenseerd moeten worden. Dit heeft ook consequenties voor andere ontwikkelingen in een straal van ca 5 km rondom het Fochteloërveen (denk bijv aan zonneparken, of activiteiten die tot verstoring leiden). In de komende maanden wordt een plan van aanpak uitgewerkt. Deze zal een plek in de Gebiedsagenda krijgen.

Rondvraag

[redacted] vraagt zich af of de komst van de wolf ook aandacht verdiend.

[redacted] vraagt zich af hoe het meten stikstof een plek krijgt in het gebiedsproces. *Henk Jumelet reageert* daarop dat dat vraagstuk via de Drentse stikstoftafel aan de orde komt.

Opdracht ontwerpfase gebiedsagenda Fochteloërveen

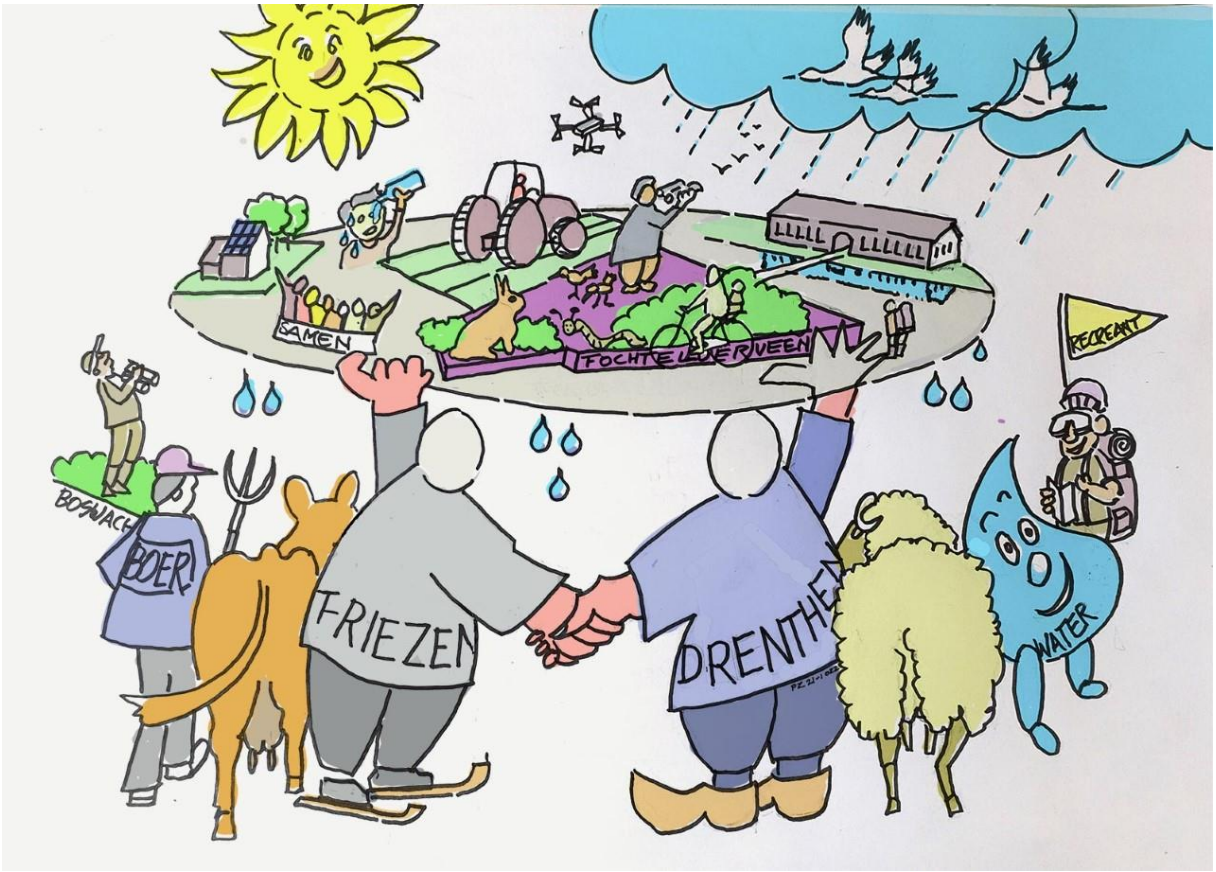

Doel van de gebiedsontwikkeling Fochteloërveen

Met de Gebiedsagenda streven we naar de ontwikkeling van het Fochteloërveen en omgeving met een brede welvaart, waaronder behoud van sociale cohesie, een toekomstperspectief voor de natuur, landbouw, ruimte voor sociaaleconomische ontwikkelingen, voldoende woningen en een fijne leefomgeving.
Er is hierbij sprake van een brede aanpak, waarbij de doelen voor stikstof en natuur worden gecombineerd met de inzet op de doelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), klimaat en biodiversiteit. Deze aanpak vergt een integrale manier van werken.

Opdracht ontwerpfase

In paragraaf 4.1 van de Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving “Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak’ is omschreven welke onderwerpen in de ontwerpfase nader uitgewerkt dienen te worden, dit met inachtneming van de onzekerheden, die op dit moment nog spelen (NPLG, gebiedsdoelen voortvloeiend uit de Wsn):

- Het opstellen van een karakterschets van het gebied;
- Het vaststellen van heldere kaders en doelstellingen voor zover beschikbaar;
- Het ontwikkelen van instrumentarium voor de uitvoering, inclusief instrumenten voor communicatie en participatie;
- Het ontwikkelen van een dashboard gericht op monitoring;
- Het ontwikkelen van financiële arrangementen;
- Het bouwen van een uitvoeringsorganisatie.

De opdracht is om hiervoor een plan van aanpak te ontwikkelen dat na de zomer van 2022 aan het Bestuurlijk Beraad wordt voorgelegd. Dit plan van aanpak speelt ook in op de ontwikkelingen met betrekking tot het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (Wsn).

De provincies Drenthe en Fryslân stellen het plan van aanpak met bijbehorend communicatie- en participatieplan, in afstemming met de andere betrokken partijen. Daarvoor wordt de bestaande ambtelijke en bestuurlijke structuur voorlopig in stand gehouden. Deze structuur bestaat uit:

Een kerngroep, onder leiding van de provincie Drenthe, waar het plan van aanpak wordt voorbereid. De kerngroep wordt bemenst met medewerkers van de provincies Drenthe en Fryslân, de gemeenten Ooststellingwerf en Noordenveld, Natuurmonumenten en AgroAgendaNoord.

Een ambtelijke voorbereidingsgroep (ten behoeve van het bestuurlijk beraad), waar het plan van aanpak wordt besproken en de voorbereiding van het Bestuurlijk Beraad plaatsvindt. In deze groep zitten medewerkers van alle betrokken partijen (zie hieronder bij bestuurlijk beraad), aangevuld met het recreatieschap.

Het bestuurlijk beraad, bestaande uit bestuurders van de provincies Drenthe en Fryslân, de gemeenten Assen, Midden-Drenthe, Noordenveld, Ooststellingwerf, de waterschappen Noorderzijlvest, WDOD en het Wetterskip, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, met de nadrukkelijke uitnodiging aan de landbouwsector om weer zitting te nemen.

17-05-2022

Agendapunt 8: Verslag Ambtelijke voorbereidingsgroep Fochteloërveen van 7 december 2021

Aanwezig

(provincie Drenthe) (voorzitter)
(gemeente Midden Drenthe)
(gemeente Ooststellingwerf)
(gemeente Noordenveld)
(Wetterskip Fryslân)
(Waterschap Drents Overijsselse Delta) (agendalid)
(Natuurmonumenten)
(ABO Ooststellingwerf)
(provincie Drenthe)
(provincie Fryslân)
(Recreatieschap)
(Elzinga & Oterdoom procesmanagement)
(namens Elzinga & Oterdoom procesmanagement)
(namens Elzinga & Oterdoom procesmanagement) (verslag)

Afwezig

(gemeente Assen)
(AgroAenda)
(LNV)
(Staatsbosbeheer)
(LTO Noord)
(Waterschap Noorderzijlvest)

1. Opening en kennismaking

opent de vergadering en start met een kort voorstelrondje.
(namens het Waterschap Drents Overijsselse Delta) geeft aan dat zij agendalid is en nu overweegt om aan te haken bij het overleg omdat de opdracht breder is geworden**.**
(ABO Ooststellingwerf) zit vandaag ook in het overleg als vervanger van (LTO-Noord).

2. Toelichting opdracht "Fochteloërveen, naar een gebiedsgerichte aanpak"

licht de opdracht toe. De opdracht heeft het karakter van een proces, we gaan gezamenlijk verkennen hoe we invulling kunnen geven aan het gebiedsgerichte werken in en rondom het Fochteloërveen. Dit loopt langs 3 sporen. Spoor 1: actualisatie en verbreding van de inhoudelijke inventarisatie die er al ligt, zodat die compleet en actueel is. Daarnaast overzicht van de projecten die we in het "hier en nu" kunnen regelen. Spoor 2: opstellen van een procesaanpak voor de gebiedsgerichte aanpak/gebiedsagenda. Spoor 3 welke randvoorwaarden moeten we invullen/ welke structuur is nodig om stappen te kunnen zetten naar een gebiedsgerichte aanpak (of: hoe organiseren we het gebiedsproces).

Het is een spannend proces: hoe kun je met elkaar een route vinden zodat weer wat kan in en rondom het gebied. Daarin hebben we best zaken uit te zoeken.

Naar aanleiding van de presentatie van zijn er geen vragen.

3. Bespreken werkstappen en waar staan we nu

licht de werkstappen toe. Voor spoor 1 halen we nu het net op en op 15 december willen we in het kernteam tot een eerste prioritering komen en al zicht krijgen op wat de sturende elementen zijn waar we mee verder moeten. Dit is een proces en dit zal telkens terugkomen. Spoor 2 is de procesaanpak. Om hiermee verder te komen nemen we jullie mee in een aantal adviezen oa van het planbureau voor de leefomgeving (zie agendapunt 5). Spoor 3, als de inhoud en het proces duidelijk zijn, dan kunnen we gezamenlijk bepalen wat er voor moet gebeuren.

vult aan wie in het kernteam zitten: , team Elzinga & Oterdoom procesmanagement en zijzelf. In dit kleinere comité worden een aantal zaken opgepakt die we weer voorleggen aan de ambtelijke voorbereidingsgroep. De ambtelijke voorbereidingsgroep bereidt het bestuurlijk beraad voor.
Zij geeft aan dat het kernteam van 15de december een eerste vingeroefening doet als het gaat om het maken van een kaart met daarop wat er allemaal speelt en leeft in en rondom het gebied. In het kernteam zijn we aan het uitdenken hoe we deze kaart vervolgens kunnen verrijken in een creatieve sessie met de ambtelijke voorbereidingsgroep.

5. Nav presentatie relevantie adviezen over inrichting/aanpak/organisatie Landelijk gebied (ppt zit bij de stukken) (presentatie door) (agendapunt 4 wordt hierna behandeld)

Het advies van het planbureau voor de leefomgeving “Naar een uitweg uit de stikstofcricis” (PBL -advies) kan een belangrijke gedachtengang zijn voor spoor 2 (proces aanpak).
Op dit moment is de stikstofwet juridisch bindend, maar was dat wel zo verstandig? Het advies van het PBL is om in een gebied een samenhangende aanpak te kiezen en niet alleen de aanpak voor stikstof. Het moet niet zo zijn dat je nu kostbare investeringen moet doen ivm stikstof en dat later blijkt dat deze niet voldoende zijn omdat er ook nog sprake is van maatregelen tegen bv broeikasgassen. De boodschap van PBL is, ga je niet blind staren op stikstof moleculen, vlieg het breder aan.

In het PBL advies aan het kabinet wordt de staat van instandhouding van het natuurgebied centraal gesteld (dus niet specifiek de focus op bv stikstof, maar zet gebiedsspecifieke natuurkwaliteit centraal). Welke maatregelen moet je nemen om de staat van in standhouding van het gebied te kunnen realiseren en neem uiteindelijk die maatregelen die het meest bijdragen aan de staat van in standhouding.

De door het PBL voorgestelde stappen:
- inventarisatie van de huidige kwaliteit (staat van instandhouding);
- aan de slag met verbetermaatregelen, prioritering op basis van effectiviteit
- benoemen autoriteit natuurgebieden die regelmatig beoordeelt of de kwaliteit verbetert.

Nav de presentatie worden de volgende vragen gesteld:
- : Wat is het verschil met de PAS?

- antw [redacted] Met de PAS ging het mis, omdat we de natuurdoelen daarmee niet gingen halen. In het advies van het PBL is de staat van instandhouding het ijkpunt: er kan pas sprake zijn van meer mogelijkheden op basis van werkelijke voortuitgang.

- [redacted]: is er een goede nulmeting?
- antw. [redacted]: Er is een gebiedsgerichte Aanpak voor Drenthe ivm stikstof. Onlangs is een website gelanceerd waar we brongegevens kunnen vinden. Dit is een levend document. Hierbij de link naar de interactieve viewer (Gebiedsgerichte aanpak stikstof (arcgis.com)) en als er relevante info bij andere organisaties beschikbaar is wat hier een plek moet hebben meldt dat **(actie allen)**.

- [redacted] wat is de beleidslijn aangaande biodiversiteit, waar zit die?
- antw. [redacted]: in de verschillende rapporten wordt biodiversiteit als thema benoemd en worden koppelkansen gesignaleerd. Daarnaast speelt de EU-biodiversiteitsstrategie en het Nederlandse beleid voor natuur en biodiversiteit, die ook opgaven benoemd voor de biodiversiteit buiten de natuurgebieden. Daar gaan we als provincies ook mee aan de slag.

- [redacted]: mist twee rapporten in de ppt. 1. Waardevol toerisme. 2. Pespectief op Bestemming Drenthe 2030.
- antw. [redacted] ze voegt slides over beide rapporten toe aan de ppt **(actie [redacted])**

Oproep [redacted]
Neem je bestuurder ter voorbereiding op het bestuurlijk beraad mee in de volgende gedachten en denklijn (**actie allen**):
- er zijn allerlei opgaven in het gebied en je hebt je als regio te organiseren
- vanuit allerlei invalshoeken moet je kijken wat logisch is voor het gebied en zet hierbij de gebiedsbril op en niet de sectorale bril.
- de grote vraag is hoe komt je binnen de beoogde gebiedsgerichte benadering tot slagkracht in de uitvoering van maatregelen. Hoe gaan we dat doen?

- [redacted] deelt de visie van [redacted] kijk naar het gebiedsproces. Dit roept wel een vraag op. Hoe groot maak je dat gebied?
- antw. [redacted]: we pakken het gebied Fochteloërveen (en niet groter dat is niet meer behapbaar) en er zullen verschillende cirkels omheen zitten. Dit verschilt per aspect. Zo is bv het hydrologisch systeem aanzienlijk groter dan het F'Veen zelf.

<u>4 Hoe betrekken we de landbouw bij de verkenning gebiedsgerichte aanpak</u>
[redacted] licht de aanpak toe hoe de landbouw te betrekken bij de verkenning gebiedsgerichte aanpak en licht het verslag toe van het gesprek met de 4 vertegenwoordigers van de landbouw.
De landbouw wil graag met elkaar in gesprek. Er zijn veel onzekerheden en er komt veel op ze af, het is een onderzoekende fase. De sector wil graag weten wat er leeft en speelt in het gebied. Vanuit de gebiedsbenadering redenerend wil de landbouw graag weten wat ieders ambities en belangen zijn. Waar liggen de interesses en waar liggen de kansen, waar loop je tegen aan en waar heb je behoefte aan.

[redacted] geeft aan dat dit goed verwoord is. Doe aan verwachtingsmanagement. De landbouw wil straks niet alleen maar bij het kruisje moeten tekenen. Ook bij het versturen van de uitnodiging straks goed nadenken over de formulering (verwachtingsmanagement).

De ambtelijke voorbereidingsgroep is akkoord met de geformuleerde besluitpunten voor het bestuurlijk beraad. [redacted] geeft aan dat het bedrag van € 30.000 wordt gedragen door beide provincies.

Inez: verwachtingsmanagement is belangrijk, geborgd moet worden dat de partijen ook bij de vervolgstappen in het proces aan boord zijn.

7. Bespreking agenda bestuurlijk beraad 16 december a.s.
Toelichting [redacted] en diverse opmerkingen nav agenda (**aanpassen agenda bestuurlijk beraad actie** [redacted]
- agendapunt 1: bij de opening ook ruimte voor kennismaking omdat er nieuwe leden zijn toegevoegd aan het bestuurlijk beraad
- agendapunt 2: het concept verslag van het vorige beraad op 12 j.l. ligt ter vaststelling voor.
- agendapunt 4: we willen graag weten of onze aanpak/onze werkstappen matchen met de verwachtingen van de bestuurders. Willen jullie jullie bestuurders hierop bevragen? (**actie allen**)
- agendapunt 5: uiterlijk 14 december de ingevulde issue-stakeholder-belangenmatrix mailen (**actie allen**). Wat zijn voor jullie bestuurders of organisatie de belangrijkste vraagstukken, waar maken ze zich zorgen over? Vanuit je eigen organisatie opschrijven wat er speelt (vanuit belangen geredeneerd).

[redacted] geeft aan dat voor haar het overzicht ontbreekt. Ontvangt graag een aantal belangrijke processen in tijd gezet, zodat ze het overzicht weer heeft. [redacted] zegt toe dat we een aantal zeken op papier zullen zetten (**actie** [redacted]**).**

Lopende projecten zijn onder andere:
-Onderzoek Foerageergebieden wordt binnnenkort opgeleverd (provincie Drenthe)
-Onderzoek naar functioneren eco-hydrologische systeem wordt binnenkort opgestart (trekker: Prolander)
-Project kadeherstel is gestart (zie filmpje webinar Natuurmonumenten)
-Landinrichting – kavelruil Veenhuizen n.a.v. vervreemden eigendommen Rijksoverheid: in afrondende fase

Het linkje naar het filmpje van Natuurmonumenten project Kadeherstel (webinar) wordt doorgezet naar de ambtelijke voorbereidingsgroep (**actie** [redacted] Afspraak om te kijken of er nog ander materiaal is wat in dit kader relevant kan zijn (**actie** [redacted]).

- agendapunt 7: Korte termijn maatregelen in het gebied. [redacted] licht toe dat het gaat om de kansen hier en nu. Waar kunnen we elkaar nu al helpen.
Toevoegen aan agenda voor het beraad:
7a Kadeherstel (uitvoering Programma Natuur)

7b Proces en stand van zaken Fochteloërveenweg (**actie en bereiden dat voor voor het bestuurlijk beraad**).

8. Datum volgende vergadering

Een deze dagen komt een datumprikker, in januari is het 2de overleg en kijken we wat er inmiddels is opgehaald qua inventarisatie (uitgewerkt op kaart) en wat we hier nog aan toe kunnen voegen: kansen, ideeën, ondernemers die iets willen etc.
Het 3de overleg is begin februari en is weer als voorbereiden op het 2de bestuurlijk overleg.

9. Rondvraag

geeft aan dat de ambtelijke voorbereidingsgroep niet compleet is en dat we een verslag maken zodat de bestuurders goed kunnen worden voorbereid. Ze doet een oproep aan alle deelnemers van het ambtelijke vooroverleg F'Veen om collega's die in het gebied aan de slag zijn ook te informeren wat we aan hier aan doen zijn (**actie allen**). Als we verder in het proces zijn zal ook breder gecommuniceerd worden, dat is in deze fase van het proces nog niet aan de orde.

Op verzoek van de ambtelijke voorbereidingsgroep F'Veen wordt de verkenning gebiedsagenda bij het verslag gevoegd (**actie**).

Verslag 2de Ambtelijke voorbereidingsgroep Fochteloërveen van 11 januari 2022

Aanwezig
(provincie Drenthe) (voorzitter)
(gemeente Midden Drenthe)
(gemeente Ooststellingwerf)
(gemeente Noordenveld)
(Wetterskip Fryslân)
(Waterschap Drents Overijsselse Delta) (agendalid)
(Waterschap Noorderzijlvest)
(Natuurmonumenten)
(provincie Drenthe)
(provincie Fryslân)
(gemeente Assen)
(LTO Noord)
(Recreatieschap
(Staatsbosbeheer)
(Elzinga & Oterdoom procesmanagement)
(Elzinga & Oterdoom procesmanagement) (verslag)

Afwezig
(AgroAenda)
(LNV)
(ABO Ooststellingwerf)

1. Opening en mededelingen
-

2. Context van de gebiedsagenda Fochteloërveen
N.a.v. de tekst van het regeerakkoord en de insteek van de gebiedsagenda een oproep aan alle organisaties om na te denken/in te brengen welke ambities en wensen er vanuit de organisatie zijn die een plek zouden moeten krijgen in de gebiedsagenda Fochteloërveen (**"huiswerk" voor het bestuurlijk overleg, actie allen**).

geeft aan dat hij de volgorde der dingen belangrijk vindt: moet je niet eerst de gebiedsdoelen helder hebben per gebied voordat je wensen kunt indienen. geeft aan dat je vanuit heldere kaders moet werken, maar dat er ook uitdrukkelijk een uitnodiging ligt bij alle partijen om na te denken over hun eigen doelen en ambities. Voor een deel worden kaders van buiten opgelegd en voor een deel bepalen we zelf hoe we het gebied verder invulling geven. We kunnen er zelf "kleur" aan geven.

geeft aan dat er doelen beschikbaar komen/zijn voor stikstof, klimaat, water en biodiversiteit. We gaan kijken wat op dit moment al beschikbaar is (voor stikstof komen de doelen in maart beschikbaar) **(actie).**

[redacted] geeft aan dat er ook een 0-meting nodig is. [redacted] meldt dat er al het nodige gemeten wordt in het gebied, maar het is i.d.d. de vraag of dat voldoende is. Het is een punt van aandacht wat we mee gaan nemen in het vervolg (**actie: meenemen in advies)**.

3. De planning van de verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen

Nav de planning meldt [redacted] dat de Moscowmethode praktisch is ingevuld. Voor spoor 1 (complementeren, actualiseren en prioriteren doelen en opgaven) ligt er nu een inventarisatie. Deze is gerubriceerd a.h.v. 4 prioritaire opgaven: natuur, landbouw, water en brede welvaart en heeft een onderverdeling in :
- zaken die lopen en hun eigen dynamiek hebben
- zaken die actueel zijn en kansen bieden voor samenwerking/mogelijk schuren
- zaken die een plek verdienen in het gebiedsproces

[redacted] geeft aan dat hij ook in deze planning de positionering van de doelen niet terug vindt. Hij mist nu de logica. [redacted] geeft aan dat we daarin een slag proberen te maken, en gaan kijken of dat lukt op dit moment.

N.a.v. van het verslag van het Bestuurlijk Beraad vraagt [redacted] of een politiek geladen discussie als Fochteloërveenweg in het bestuurlijk beraad aan de orde hoort te komen en wat de bevoegdheid van het bestuurlijk beraad daarin is.

[redacted] geeft aan dat het Bestuurlijk Beraad juist het gremium is om afstemming te zoeken over dit onderwerp, omdat het zoveel belangen raakt. In het Bestuurlijk Beraad kan een brede discussie plaats vinden. Dit wordt onderstreept door [redacted]. Het uiteindelijke besluit over de Fochteloërveenweg zal vallen in de gemeenteraad.

[redacted] voegt toe dat integraal werken een andere manier van samenwerking vraagt

4/4a. Verkenning gebiedsagenda langs drie sporen

In de powerpointslide met de titel “Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen” zijn de drie sporen ingevuld. [redacted] licht deze toe.

Voor wat betreft spoor 1 ligt er een eerste document met als titel “Vertaalslag werksessie” . Dit is een vertaalslag van de werksessie in het kernteam van 15 december. [redacted] geeft aan dat we dit overzicht nog verder zal worden bewerken/ingedikt voor het Bestuurlijk Beraad en dat het overzicht zelf als bijlage mee zal gaan.
Hij geeft aan dat dit een levend document is en doet de oproep als er zaken zijn die missen, spelen en er op horen, blijf ons voeden (**actie allen).**

Partijen zijn akkoord met het idee om een het een levend document te laten zijn, akkoord met de prioritaire thema’s (natuur, landbouw, water en brede welvaart) en de onderverdeling in de drie categorieën:

- zaken die lopen en hun eigen dynamiek hebben
- zaken die actueel zijn en kansen bieden voor samenwerking/mogelijk schuren
- zaken die een plek verdienen in het gebiedsproces
Met de aanvulling dat er heldere doelen aangekoppeld zullen worden.

[redacted] vraagt wat het betekent als iets een plek verdient in het gebiedsproces. [redacted] licht het toe ahv van het voorbeeld van de kansen voor herstel insectenpopulaties. Bepaalde type landschapselementen zijn van betekenis voor dit herstel. In het gebiedsproces wordt duidelijk of boeren kansen zien in hun bedrijfsvoering hier aan bij te dragen en zo ja, wat zij daar voor nodig hebben. Om ambities en concrete randvoorwaarden voor uitvoering bij elkaar te brengen is nadere uitwerking nodig binnen de beoogde gebiedsproces.

Spoor 2
Om spoor 2 in te vullen heb je heldere kaders, instrumenten, een dashboard en financiële arrangementen nodig. Waarbij het stellen van kaders met stip op nummer 1 staat.

Spoor 3
Spoor 3 beschrijft wat daarvoor nodig is.

<u>4b Formaliseren bestuurlijk beraad</u>
[redacted] licht de notitie "Formaliseren Bestuurlijk Beraad" toe. Het is een beschouwing over uitvoeringskracht. De centrale vraag is hoe je je vanuit de logica van het gebied gaat organiseren, wat heeft het gebied nodig om stappen te zetten? Een gebiedsofferte kan een belangrijk instrument zijn als gebiedspartijen dit inderdaad omarmen.

De beschouwing gaat ook over de fase waarin we zitten. We zitten in de definitiefase en gaan daarna door naar de ontwerpfase en pas dan naar de uitvoeringsfase.
De vraag aan de partijen is: kunnen jullie hiermee uit de voeten (**actie allen, agenderen volgende vergadering)**

Nav het stuk worden de volgende vragen gesteld;
- [redacted]: waar gaat het bestuurlijk beraad precies over?
- [redacted] het proces gaat nu wel heel snel, het is eigenlijk te veel

N.a.v. de discussie wordt de vraag gesteld of het Bestuurlijk Beraad van 15 feb. a.s. niet te vroeg komt. [redacted] geeft aan dat we nog een slag moeten maken ter verduidelijking en geeft aan dat het i.d.d. veel is, daarom wordt voorgesteld om het eerst komende Bestuurlijk Beraad opiniërend te laten zijn en niet besluitvormend. We gaan iets meer tijd nemen en de besluitvorming in het beraad naar achteren schuiven.

Opmerkingen stuk:
- Onderscheid maken tussen processen, projecten en programma's. Loopt nu nog door elkaar.
- Letten op ambtelijke capaciteit / benodigde inzet, goede annotatie/opleggers maken. Zeker omdat er zo'n serieuze deelname verwacht wordt.

4c Intentieverklaring

licht de intentieverklaring toe. Intentieverklaring is bedoeld om aan te geven hoe we de ontwerpfase in gaan. Na de ontwerpfase weer als Bestuur Beraad organiseren voor fase daarna. Samenwerkingsvorm is bij de ontwerpfase lichter dan bij uitvoering. Stuk meegestuurd om naar beslispunten te kijken die mede bepalen hoe we de verdere stappen gaan zetten.
Gevraagd wordt de intentieverklaring bij dit agendapunt nog eens goed door te lezen. Komen we op terug **(actie agenderen volgende vergadering).**

merkt op dat er nu geen heldere afbakening van het gebied is:
wat is nu het gebied waar het proces op losgelaten wordt? geeft aan dat de afbakening moeilijk is aan te geven omdat dit per thema verschilt. Daar zullen we praktisch mee om moeten gaan.

stelt de vraag hoe de keuze is gemaakt welke de partijen in het Bestuurlijk Beraad zitting hebben. geeft aan dat dit voortgekomen is uit het proces tot nu toe. Geconcludeerd wordt dat er vraagstukken kunnen zijn die er toe leiden partijen aan het Bestuurlijk Beraad toe te voegen.

meldt dat van belang is om een instellingsbesluit te nemen mbt het Bestuurlijk Beraad zodat er vacatiegelden kunnen worden uitgekeerd (**actie**

5. Terugblik bestuurlijk beraad

vraagt hoe de brief die uitgaat vanuit het Bestuurlijk Beraad over de Fochteloërveenweg wordt teruggelegd bij de verschillende deelnemers van het Bestuurlijk Beraad. zegt toe dat de brief, voordat hij uitgaat, terug wordt gelegd in het Bestuurlijk Beraad van 15 februari en van te voren nog rond wordt gestuurd om met de bestuurders te bespreken (**actie .**

licht de offerte toe om in gesprek te gaan met de boeren. Er zijn geen opmerkingen.

6.Verslag en actiepunten vorige vergadering (7 december 2021)

Nav verslag zijn er geen opmerkingen en de actiepunten zijn afgerond.

7. Rondvraag
meldt dat donderdag 13 januari a.s. het startgesprek plaatsvindt over het ecohydrologisch onderzoek. vraagt zich af hoe ze de onderwerpen uit de tabel Vertaalslag Werksessie, die een relatie met het ecohydrologisch onderzoek aangeven, mee moet nemen in het onderzoek. Geconcludeerd wordt dat betreffende instanties (SBB, Natuurmonumenten, provincie) betrokken zijn bij het onderzoek en zorg dragen voor de inbreng. Afgesproken wordt dat in het volgende overleg een toelichting geeft op het onderzoek **(actie).**

[redacted] geeft aan dat de landbouw verrast was door het onlangs verschenen krantenartikel en vraagt hoe de communicatie wordt ingeregeld. [redacted] geeft aan dat we de communicatie over het gebiedsproces Fochteloërveen gaan afstemmen (hier gaan we regie op voeren), maar dat we betrokken partijen niet gaan muilkorven. Bovendien hebben we niet in de hand wat journalisten schrijven. Afgesproken wordt dat we over communicatie iets opnemen in de intentieovereenkomst (**actie [redacted]).**

Verslag 3de Ambtelijke voorbereidingsgroep Fochteloërveen van 10 februari 2022

Aanwezig
[redacted] (provincie Drenthe) (voorzitter)
[redacted] (gemeente Ooststellingwerf)
[redacted] (gemeente Noordenveld)
[redacted] (Wetterskip Fryslân)
[redacted] (Waterschap Drents Overijsselse Delta) (agendalid)
[redacted] (Waterschap Noorderzijlvest)
[redacted] (Waterschap Noorderzijlvest)
[redacted] (Natuurmonumenten)
[redacted] (provincie Drenthe)
[redacted] (provincie Fryslân)
[redacted] (gemeente Assen)
[redacted] (LTO Noord)
[redacted] (Recreatieschap Drenthe)
[redacted] (Staatsbosbeheer)
[redacted] (Elzinga & Oterdoom procesmanagement)
[redacted] (Elzinga & Oterdoom procesmanagement) (verslag)

Afwezig
[redacted] (gemeente Midden Drenthe)
[redacted] ck (AgroAgenda Noord)
[redacted] (ABO Ooststellingwerf)

1. Opening
[redacted] opent de vergadering. Het Bestuurlijk Beraad van 15 februari heeft als doel om eerst tot een gedachtenwisseling te komen over de nieuwe manier van samenwerking. Besluitvorming zal in mei plaatsvinden.

De stukken voor het Bestuurlijk Beraad van 15 februari zijn naar de ambtelijke voorbereidingsgroep F'Veen en naar de bestuurssecretariaten gestuurd.

2.Planning en werkstappen
Het volgende Bestuurlijk Beraad is op 23 mei a.s. gepland. Voor het daaraan voorafgaand ambtelijk vooroverleg F'Veen is een datumprikker uitgegaan.
In het proces zal nog een extra ambtelijk vooroverleg worden gepland om de eerste resultaten van de keukentafelgesprekken met de boeren te bespreken (**actie inplannen extra ambtelijk vooroverleg** [redacted] **.**

Het streven is om de intentieverklaring in het Bestuurlijk Beraad van mei te laten ondertekenen. [redacted] geeft aan dat rekening moet worden gehouden met de aanlevertijden in de verschillende organisaties ivm interne besluitvorming. Dit vraagt om aanleveren van het benodigde tijdspad van de organisatie (**actie allen: tijdpad in beeld brengen tbv besluitvorming intentieverklaring Bestuurlijk Beraad**)

3. Actualiteit

a. Friese aanpak stikstof: [redacted] geeft een presentatie. Bijgevoegd als naslagwerk. Nav de presentatie een vraag van [redacted] over de omgevingswaarden, hoe gaan de nationale waarden vertaald worden in gebiedswaarden?

[redacted] geeft aan dat de waarden voor stikstof in maart/april beschikbaar komen. [redacted] vult aan dat we gaan kijken hoe we dat mee kunnen nemen in de extra ambtelijke vooroverleggen en in het bestuurlijk overleg van half mei (**agenderen: actie** [redacted]).

[redacted] vraagt hoe het nationaal programma landelijk gebied vertaald wordt in de gebiedsgerichte benadering F'Veen.
[redacted] geeft aan dat we met de ondertekening van de intentieverklaring een volgende stap zetten. In de fase waarin we nu zitten is nog niet alles helder, in de volgende stap moet nog uitdrukkelijk e.a. worden uitgezocht. Voor nu is het belangrijk om onszelf te organiseren, zodat we de volgende stap kunnen zetten.

[redacted] geeft aan dat het voor de landbouw ongemakkelijk voelt om in een trein te stappen waarvan we de uitkomst nog niet weten. Als de randvoorwaarden niet bekend zijn, kan er een aarzeling zijn vanuit de landbouw om de intentieverklaring te ondertekenen. [redacted] heeft dit besproken met LTO vertegenwoordigers rondom het Fochteloërveen. Zij weten dat er nog veel onduidelijk is maar geven tegelijkertijd aan dat het in deze fase belangrijk is om elkaar op te zoeken vanwege de vele onzekerheden die er zijn en samen het proces in te gaan om tot een gebiedsgerichte aanpak te komen. [redacted] doet een oproep aan de organisaties om helder te hebben/te krijgen wat de eigen belangen zijn, vanuit je belangen neem je deel aan het gebiedsproces.

3b Eco-hydrologisch onderzoek (Toelichting [redacted] van Prolander, presentatie wordt nagezonden)

[redacted] geeft aan dat het eco-hydrologisch in de fase zit van opdrachtformulering voor een onderzoeksbureau (inventarisatiefase van de vraagstukken waar we antwoord op willen). Het is een klus om de dataset op orde te krijgen en hij doet een oproep aan organisaties om intern het beschikbaar stellen van data aan te jagen (**actie allen**). Het onderzoeksgebied is groot en het watersysteem is complex. Het streven is om scherpte aan te brengen in het onderzoeksgebied. [redacted] geeft aan het onderzoek pas in de loop van 2023 klaar is. Als er meer focus wordt aangebracht kan het wellicht sneller.

[redacted] geeft aan dat er al veel hydrologische rapporten beschikbaar zijn, er is al veel informatie. [redacted] vraagt hoe de hydrologische maatregelen interacteren met de landbouw.
[redacted] geeft aan dat nu eerst gekeken wordt hoe het systeem werkt en dat pas dan de maatregelen worden beschouwd en gekeken wordt hoe verschillende functies kunnen worden bediend.

Reflectie van de waterschappen op het eco-hydrologisch onderzoek:
- [redacted] (WDOD): de taak van de waterschap is de effecten op de omgeving goed in de gaten te houden. Wat betekent het voor de omgeving als je het peil in het Fochteloërveen omhoog brengt?
- [redacted] (Wetterskip Fryslân): erg belangrijk dat het onderzoek er komt en ze is voor de integrale benadering. De KRW opgave is gerealiseerd in het gebied en voor 2027 is het waterschap klaar. Wel zijn er nog allerlei wensen. Tien jaar geleden is een goed hydrologisch rapport verschenen, dit moet wel uitgebreid worden omdat het gebied groter is.
- [redacted] (Waterschap Noorderzijlvest): KRW doelen zitten vooral benedenstrooms. Het onderzoek is voeding voor de brede beekdalen aanpak in de Kop van Drenthe. Afstemming is van belang.

[redacted] en [redacted] onderstrepen dat Fochteloërveen ondersteunend is aan de beekdalen en onderschrijven de samenhang met de Onlanden en de gebiedsgerichte aanpak Kop van Drenthe. [redacted] geeft aan het effect van hydrologisch systeem van het F'Veen ook van invloed is op het watersysteem aan de Drentse kant.
.

De conclusie van [redacted] is dat één en ander nog afstemming vraagt en zegt toe het onderwerp terug te laten komen in de volgende vergadering (**actie** [redacted])

4. Andere manier van werken

[redacted] doet de oproep om het filmpje alsnog te kijken als je daar nog geen gelegenheid voor hebt gehad. [redacted] licht kort de essentie van het filmpje toe.

5a concept notitie “Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen” en 5b Intentieverklaring

Beide stukken worden behandeld aan de hand van de toelichting van [redacted] en het "Hulpmiddel ter voorbereiding Bestuurlijk Beraad 15 feb 2022”

Er is waardering voor deze vorm ten behoeve van de voorbereiding van het Bestuurlijk Beraad. Het is best wel een complex en veelzijdig vraagstuk en het hulpmiddel geeft een heldere focus aan waarbij de kernvragen voor de bestuurders duidelijk naar voren komen.

[redacted] merkt op dat we niet zozeer de Kritische Depositie Waarde (KDW) centraal moeten stellen maar de instandhoudingsdoelen van de betreffende N2000 soorten. [redacted] beaamt dit en meldt dat we om die reden nadrukkelijk het advies van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) met deze strekking hebben benoemd in de stukken. De huidige stukken zijn al naar de bestuurders gestuurd en worden niet meer aangepast. In de definitieve stukken wordt de opmerking van [redacted] verwerkt.

[redacted] geeft aan dat de intentieverklaring wel wat meer frisheid en enthousiasme mag uitstralen. [redacted] zegt toe dat we met die bril op er nog naar gaan kijken (**actie** [redacted]).

[redacted] vraag wat de juridische status is van de intentieverklaring. [redacted] heeft gekeken naar de basis voor samenwerking binnen de Regio Groningen-Assen. Dit is een vrijwillige samenwerking zonder juridische basis. Dit kan voor de intentieverklaring ook een goede insteek zijn. Verwacht wordt dat voor de uiteindelijke uitvoering een zwaardere vorm van samenwerking nodig zal zijn wat ook een passende juridische status vraagt. Nu gaat het dus om de intentieverklaring waarmee het BB zich formaliseert en we ons goed organiseren voor de volgende fase.

[redacted] roept op om de inhoud en juridische status ook vooral intern te bepreken (**actie allen**). [redacted] vult aan dat in de intentieverklaring ook bedragen staan en dat vraagt besluitvorming GS en misschien ook PS.

[redacted] en [redacted] geven aan dat als er nog punten zijn die je je bestuurders mee wilt geven, bespreek dat met hen zodat ze dat kunnen inbrengen in het Bestuurlijk Beraad (**actie allen**).

6. Agenda bestuurlijk beraad:

Agenda voor bestuurlijk beraad is akkoord. [redacted] vraag of er ruimte geboden kan worden voor actualiteit. Toegezegd wordt dit Henk Jumelet mee te geven. [redacted] geeft wel aan dat de concept-notitie en intentieverklaring centraal staan in de vergadering.

7.Belangen

[redacted] roept de vraag op hoe we het agendapunt over de belangen behandelen.
Het voorstel is om het format in te vullen/voor te bereiden met de bestuurders (**actie allen**).
In het Beraad zal het nu niet expliciet aan de orde komen, maar het geeft wel inzicht in de

motivatie om mee te doen aan het gebiedsproces Fochteloërveen en speelt een rol in het vervolg.

[redacted] geeft aan dat we ons moeten realiseren dat we wel onze belangen scherp moeten hebben, maar dat het niet automatisch betekent dat we ons belang allemaal één op één kunnen realiseren. We moeten toe naar een gezamenlijk wenkend perspectief. Dit kan betekenen dat we soms water bij de wijn zullen moeten doen, in de wetenschap dat we samen beter in staat zijn om de complexe opgaven aan te pakken en nieuwe kansen te verzilveren.

8. Verslag ambtelijke voorbereidingsgroep 11 januari 2022
Verslag is akkoord. Nav een opmerking van [redacted] geeft [redacted] aan dat de brief over de afwaardering van de Fochteloërveenweg nog niet is verstuurd en in het bestuurlijke beraad van 15 februari voorligt. Pas daarna zal de brief worden verzonden.

9. Datum volgende vergadering
De datumprikker is op route en de vervolgdatum wordt nog gecommuniceerd.

10. Rondvraag
[redacted] heeft een vraag over de laatste zin van de brief over de afwaardering van de Fochteloërveenweg en afgesproken wordt dit bilateraal even op te lossen met [redacted] (**actie** [redacted]

Verslag Ambtelijke voorbereidingsgroep Fochteloërveen 13 april 2022

Aanwezig
[redacted] (provincie Drenthe)
[redacted] (provincie Drenthe)
[redacted] (provincie Fryslân)
[redacted] (provincie Fryslân)
[redacted] (gemeente Ooststellingwerf)
[redacted] (gemeente Noordenveld)
[redacted] (gemeente Assen)
[redacted] (Wetterskip Fryslân) (digitaal aangehaakt)
[redacted] (Waterschap Noorderzijlvest)
[redacted] (Waterschap Drents Overijsselse Delta)
[redacted] Natuurmonumenten)
[redacted] (Staatsbosbeheer) (digitaal aangehaakt)
[redacted] (Elzinga & Oterdoom procesmanagement) (voorzitter)
[redacted] (Elzinga & Oterdoom procesmanagement) (verslag)

Afwezig
[redacted] (Recreatieschap Drenthe)
[redacted] (provincie Drenthe)
[redacted] (gemeente Midden Drenthe)
[redacted] (Waterschap Noorderzijlvest)

1. Opening
[redacted] zit namens [redacted] de vergadering voor en opent de vergadering. Voorstelrondje i.v.m. nieuwe gezichten.

2. Actualiteit:
a. Extra/nieuwe bemensing gebiedsaanpak F'veen provincie Drenthe en provincie Fryslân: Voor de provincie Drenthe zal [redacted] haar taken in de gebiedsaanpak F'veen overdragen aan [redacted]. Voor de provincie Fryslân gaan [redacted] en [redacted] als duo aan de slag in het proces gebiedsaanpak F'Veen.

b. Stand van zaken aanhaken landbouw in gebiedsproces F'Veen: [redacted] licht de ontstane situatie met de LTO toe. De provincie Drenthe heeft op 17 maart jl. een brief gekregen van LTO-Noord namens de drie LTO-afdelingen in het gebied met de strekking dat ze geen vertrouwen hebben in het proces. Ze hebben zich teruggetrokken uit het Bestuurlijk Beraad. N.a.v. deze situatie hebben de Gedeputeerden Jumelet en Hoogland om tafel gezeten met de LTO bestuurders. De LTO is zich aan het beraden hoe ze zich willen organiseren in relatie tot het gebiedsproces F'Veen, ook zijn ze teleurgesteld dat de keukentafelgesprekken niet zijn doorgegaan. In het gesprek is afgesproken dat de toegezegde centrale bijeenkomsten met de landbouw op korte termijn worden georganiseerd.
c. Stand van zaken NPLG/stikstof: [redacted] licht toe hoe het Uitvoeringsprogramma Stikstof is gevallen in Fryslân. 5.1.5. [redacted]. Er komt een avond met de landbouw om e.a. uit te leggen, met de landbouwvertegenwoordigers wordt nu gekeken wat het goede moment is voor zo'n voorlichtingsbijeenkomst.

[redacted] heeft laten opnemen in de brief aan de landbouwvertegenwoordigers en in het Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân dat we in het gebied F'Veen eo een verkenning doen om het breder aan te vliegen, het gaat niet alleen om stikstof. Dit is in lijn met hoe het Rijk het Nationaal Programma Landelijk Gebied wil insteken (NPLG), daar wordt ook gestuurd op een bredere aanpak. Het gaat niet alleen om stikstof en de KRW, maar ook om instandhoudingsdoelen natuur en biodiversiteit. Dit is de sleutel voor de koppeling met de aanpak voor het F'Veen. Voor het NPLG wordt een startnotitie in april/mei verwacht en in het najaar een Plan van Aanpak (**actie provincies: delen NPLG zodra beschikbaar**).

[redacted] concludeert dat de uitdaging er ligt om een brug te slaan tussen de stikstofaanpak en de integrale benadering in het gebied.

[redacted] vraagt zich af hoe e.a. zich verhoudt tot het Programma Natuurlijk Platteland (PNP) en de samenwerkingsovereenkomst (SOK) die daar onder ligt. In het PNP gaat het ook over stikstof, bossenstrategie, gebiedsgerichte aanpak. In het overleg wat onlangs hierover is geweest vroegen partijen zich af waar ze nu hun handtekening onder gaan, zetten (LTO staat ook bij de partijen die tekenen). (**Actie: hoe PNP en de SOK zich verhouden tot de gebiedsaanpak F'Veen agenderen voor de volgende vergadering ([redacted]**

Staatsbosbeheer vindt het zorgelijk dat de LTO is afgehaakt. LTO (Arend Steenbergen) komt met een voorstel hoe zij onderdeel kunnen zijn van de beoogde gebiedsgerichte aanpak. De bal ligt nu bij de landbouwvertegenwoordigers hoe ze aangehaakt willen worden. [redacted] benadrukt dat het straks gaat om de boeren in het gebied en niet direct om de standsorganisaties. Met de boeren in het gebied zal de samenwerking moeten worden gevonden, en dat is breder dan de LTO.

[redacted] wil graag in een kernteamvergadering doorpraten over wat we te bieden hebben als we met de boeren in gesprek gaan en wat je na die gesprekken gaat doen (**actie [redacted]: agenderen kernteamvergadering**).

[redacted] geeft aan dat we elkaar nodig hebben om de opgaven in het gebied op te pakken. We moeten een route zien te vinden om gezamenlijk aan de slag te gaan en het is goed om daar de tijd voor te nemen.

c. Stand van zaken Eco-hydrologisch onderzoek en stand van zaken afstemming tussen partijen over de inhoud en samenhang met andere onderzoeken/projecten:
[redacted] geeft aan dat [redacted] heeft afgestemd met iedereen en nu een offerte-uitvraag voorbereidt. Deze wordt uitgezet bij verschillende bureaus.

e. Foerageergebieden:
[redacted] geeft aan dat bestuurders van de gemeenten zijn bijgepraat over de uitkomsten van het onderzoek naar de foerageergebieden. Bestuurlijke afstemming zal in het Bestuurlijk Beraad plaatsvinden. Er moet nog een projectleider worden gevonden die het proces verder brengt.
[redacted] heeft vragen over de aannames in het rapport, een issue is bv of er genoeg slaapplek is voor de vogels in het natuurgebied. Discussie en gesprek hierover wordt gevoerd in het vervolg van het gebiedproces F'Veen. Opnieuw wordt bevestigd dat het vraagstuk foerageergebieden nadrukkelijk onderdeel moet zijn van de gebiedsgerichte aanpak F'veen.

<u>3. Terugkoppeling Bestuurlijk Beraad 15 februari (concept verslag bijgevoegd)</u>
[redacted] geeft aan dat het concept-verslag is bijgevoegd. Er zijn geen vragen, het verslag wordt doorgestuurd naar het Bestuurlijk Beraad om af te tikken.

4. Naar een gebiedsgerichte benadering voor het F'Veen:

a. 'Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving, Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak' (bijgevoegd, aangevuld n.a.v. bestuurlijk beraad van 15 februari j.l.).

[redacted] geeft aan dat de opmerkingen die ontvangen zijn n.a.v. het Bestuurlijk Beraad van 15 februari jl. zijn verwerkt/vertaald in het rapport. De ambtelijke voorbereidingsgroep is akkoord met deze verwerking en vertaling. [redacted] geeft aan dat zij het wenkend perspectief voor samenwerking graag opgenomen ziet, stralen we voldoende uit dat we er zin in hebben? Kunnen we het rapport met die bril op hier en daar versterken (**actie versterken rapport op dit onderdeel:** [redacted]).

[redacted] wil in de intentieverklaring wonen iets scherper geformuleerd hebben. [redacted] vraagt hiervoor een tekstvoorstel. [redacted] levert dit aan (**actie** [redacted]). [redacted] geeft aan dat woningbouw inderdaad belangrijk is, maar dat geldt ook voor de andere opgaven en belangen. Het ene is niet dominant over het andere, het gaat juist om de mix van opgaven en vandaar uit zoeken naar duurzame, integrale oplossingen.

b. Inventarisatiekaart behorende bij de gebiedsagenda (wordt opgemaakt en zo mogelijk tonen we die op de vergadering)

[redacted] toont de inventarisatiekaart. Uiterlijk dinsdag 19 april a.s. reacties op de kaart aangeven en naar [redacted] mailen. Het idee wordt geopperd om in kleur een onderscheid te maken of iets nog in ontwikkeling is of dat het al vastgesteld beleid is (**actie allen).**

c. Intentieverklaring Gebiedsagenda Fochteloërveen (bijgevoegd, inclusief oplegnotitie)

[redacted] legt de vraag neer: wat doet het met de beeldvorming als LTO de intentieverklaring niet ondertekend. Het algemene beeld is dat we niet tot ondertekenen kunnen overgaan zonder de landbouw. [redacted] geeft aan dat de reparatie die nodig is voor de landbouw niet klaar zal zijn voor 23 mei a.s., dat vraagt meer tijd.

De vervolgvraag is: kan het proces gebiedsgerichte aanpak F'Veen door zonder ondertekening van de overeenkomst en hoe doen we dat?
- wat is nodig om de definitiefase af te sluiten
- wat is nodig om te kunnen starten met de vervolgfase

[redacted] geeft aan dat op15 februari jl. in het Bestuurlijk Beraad is gezegd: stel de intentieverklaring zo op dat het getekend kan worden, zodat het proces door kan gaan. We kunnen het Bestuurlijk Beraad in een bestuursvoorstel een advies meegeven met de volgende strekking:
- het advies de intentieverklaring nog niet te tekenen en daarvoor de tijd te nemen die nodig is
- vraag aan het Bestuurlijk Beraad de opdracht te geven om de trein niet stil te laten staan
- instemming vragen op de afronding van de definitiefase middels het vaststellen van de gebiedsagenda
- instemming vragen voor het opstarten met de ontwerpfase, waarbij ook wordt aangegeven wat daarvoor nodig is (o.a. inschatting capaciteit n.a.v. opmerking [redacted] hierover). Dit kan in de vorm van een projectopdracht (**actie** [redacted].

Hierbij geldt als aandachtspunt dat het BB nog steeds geen formeel gremium is, terwijl dat wel heel wenselijk is, juist ook om de huidige fase af te ronden met het vaststellen van de Gebiedsagenda en opdracht te geven voor de start van de ontwerpfase.
Inhoudelijke opmerking over de intentieverklaring doorgeven aan [redacted] (**actie allen**).

5. Programma Diner Pensant Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen 25 april a.s (bijgevoegd)

[redacted] licht e.a. toe. De wandeling in het gebied wordt nog samen met [redacted] voorbereid. Op één of twee plekken kan iets worden toegelicht. Verder vooral bedoelt om bestuurders met elkaar te laten praten. Douwe Hoogland komt pas om 18.00 uur.

[redacted] zal de gespreksleider zijn van het socratisch gesprek. [redacted] en [redacted] maken het programma af (**actie** [redacted] **en** [redacted]).

6. Verslag Ambtelijke voorbereidingsgroep 10 februari 2022 (bijgevoegd) verslag

[redacted] geeft aan dat zijn inmiddels geen agendalid meer is maar "gewoon" lid is van de ambtelijke voorbereidingsgroep **(wordt aangepast: actie** [redacted]**)**.

8. W.v.t.t.k./9. Rondvraag

- Op de komende vergadering van 11 mei komt waarschijnlijk [redacted] ipv [redacted] (waterschap Noorderzijlvest).
- [redacted] is de titel voor ons document passend genoeg? Oproep om te kijken of de titel passend is waarbij [redacted] oproept om daarbij ook even te kijken naar hoe we gestart zijn en wat toen de intentie was (**actie allen: suggesties zijn welkom**).
- [redacted]: hij vraagt zich af of alle partijen wel zijn aangehaakt (bv milieufederaties)? [redacted] geeft aan dat destijds gekozen is voor gebiedseigenaren en beheerders. De huidige invulling is dus logisch voor de fase waar we nu in zitten. In de toekomst (betrokkenheid en participatie gebiedspartijen in de ontwerpfase) lijkt het logisch om meer partijen actief te betrekken, bv in een gebiedsparlement.

Actielijst Bijeenkomst kerngroep Fochteloërveen (16 februari 2022, digitaal)

Aanwezig:
(provincie Drenthe)
(provincie Fryslân) (vanaf 10.00 uur)
(gemeente Ooststellingwerf)
(gemeente Noordenveld)
(Natuurmonumenten)
(Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)
(Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)

Afwezig:
(Agro Agenda)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Inplannen extra Bestuurlijk Beraad na de gemeenteraadsverkiezingen (doel bijeenkomst: faciliteren gedachtenvorming, koppelen aan gebiedsbezoek)		april	Kiezen van een werkvorm (genoemd is Mutual Gains Approach?)
Verlengen van Bestuurlijk Beraad van 23 mei, ivm gezamenlijk diner.		-	
Intentieverklaring intern voorbereiden in de organisaties op inhoud en proces (behandeling GS/PS en colleges en raden?). Het is geen juridisch dichtgetimmerd document, maar ook geen set vrijblijvende afspraken. Mail hierover opstellen voor de ambtelijke voorbereidingsgroep om intern af te stemmen.		z.s.m.	Nog vraagpunt of landbouw de intentieverklaring zou moeten ondertekenen, zou gekeken kunnen worden naar een andere vorm (bv onderschrijven van de inhoud).
checkt bij Fryslân het bericht dat de aankoop van een bedrijf in Fryslân niet doorging en de laatste stand van zaken 80 bunder.			
Uitwerken onderzoeksvragen, we hebben nog een aantal onderleggers nodig voor de ontwerpfase (voorstel van om met Lesa te werken). start met een projectplan met de kosten voor de ontwerpfase (oa onderbouwen welke onderleggers we nog nodig hebben en deze “op geld zetten” en uitwerking	/ Allen.		Algemene oproep zoek elkaar op om tot een gezamenlijke bouwstenen te komen (bv ecologische kansenkaart, afstemming zoeken met wat er bij de provincies gebeurt, Drenthe /Fryslân)

eventuele andere onderzoeksvragen (incl kosten)) en een voorstel voor de verdeling van de kosten tussen de partijen. Via de mail wordt dit document gedeeld voor aanvullingen.			
Opstellen concept inspiratiekaart (6 maart, provinciehuis in Drenthe) (uitnodiging in de agenda)	en		
Extra kernteam vergadering 16 maart van 13.00 tot 15.00 bij Natuurmonumenten Veenhuizen (uitnodiging in de agenda).			
Planning extra ambtelijke voorbereidingsoverleg 2 weken voorafgaand aan het Bestuurlijk Beraad			

Veegactie vorige vergadering kernteam (19 januari 2022 en 2 februari)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
AgroAgenda komt met een nieuw verhaal voor de korte en voor de langere termijn, gaat over meerdere uitvoeringslijnen (onder meer gebiedsaanpak en de keten). In maart presentatie.		Begin maart stuurt info.	
Uitdaging blijft om LNV er bij te betrekken (F'Veen is voorloperproject).		lobby	

Actielijst Bijeenkomst kerngroep Fochteloërveen (20 april 2022, Provinciehuis Assen)

Aanwezig:
(provincie Drenthe)
(gemeente Ooststellingwerf)
(provincie Drenthe)
(provincie Fryslân)
g (provincie Fryslân) (digitaal)
(gemeente Noordenveld)
(Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)
(Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)

Afwezig
(provincie Drenthe)
(Natuurmonumenten)
(Agro Agenda)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Organisatie proces LTO/boeren gebiedsgerichte aanpak F'Veen eo en Uitvoeringsprogramma stikstof Voor de communicatie richting boeren vanuit de provincies heeft aangeboden te kunnen klankborden Brief terreinbeherende organisaties wordt doorgestuurd		-	Fyslân: - er komt een avond met boeren in een kleinere setting over het UPS - brief voor agrarisch ondernemers is nog niet uit - er is ook een brief ontvangen van gemeenten en 11 mei is er een overleg met de gemeenten Drenthe: - boeren zitten nog aan de stikstoftafel, er gaat een brief naar alle boeren en een er wordt een webinar georganiseerd - brief ontvangen terreinbeherende organisaties
Concept verslag ambtelijke voorbereidingsgroep 13 april jl.: pag 2. tekstvoorstel van aan (passage inhoud brief)		z.s.m.	
Wijzing titel Inventarisatiekaart: Inventarisatie projecten en ideeënkaart, laatste wijzigingen worden nu doorgevoerd			
Check bij jurist of BB zonder formele status voldoende mandaat heeft om in te stemmen met de			

gebiedsagenda en om de volgende stappen te kunnen zetten, of is daar nog iets extra's voor nodig (instellen BB als formeel bestuurlijk gremium vraagt besluitvorming GS/PS). Onderwerp ook meenemen in BB 25 april (gedeputeerde Jumelet).			
Formaliseren BB was destijds onderdeel van de opdracht. Een check waarom dit destijds is opgenomen.			
Nav voorstel programma Bestuurlijk Beraad 25 april a.s.: plaats in de kring voor het socratisch gesprek wordt rondgestuurd voor een check			
Meenemen in het programma 25 april a.s.: hoe gaan we verder na 23 mei, hoe gaat het opgepakt worden en tbv de gedachtenvorming: wat gebeurt er als we niets doen.			
Definitieve programma wordt rondgestuurd		z.s.m	
Voorzet agenda ambtelijke voorbereidingsgroep 11 mei (tbv besluitvorming 23 mei in BB): - vaststellen van de gebiedsagenda - titel gebiedsagenda aan de orde stellen - terughalen wat het Bestuurlijk Beraad van 25 april heeft opgeleverd. - hoe gaan we verder (vervolgproces) en hoe kunnen we het zo invullen dat het ook gaat plaatsvinden - i.v.m. signalen dat men in de regiodeal Zuid-Oost Fryslân ook met stikstof aan de slag wil, delen met elkaar dat we niet op "verschillende tafels" met stikstof aan de slag moeten	opstellen agenda	6 mei verzenden (uiterlijk 9 mei)	
heeft afrondend gesprek met gedeputeerden Jumelet en Hoogland.	maakt afspraak		

Veegactie vorige vergadering kernteam (19 januari 2022 en 16 maart, 6 april)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Uitdaging blijft om LNV er bij te betrekken (F'Veen is voorloperproject).		lobby	
Uitwerken onderzoeksvragen, we hebben nog een aantal onderleggers nodig voor de ontwerpfase (voorstel van om met Lesa te werken). Ge start wordt met een projectplan met de kosten voor de ontwerpfase (o.a. onderbouwen welke onderleggers we nog nodig hebben en deze "op geld zetten" en uitwerking eventuele andere onderzoeksvragen (incl. kosten)) en een voorstel voor de verdeling van de kosten tussen de partijen. Via de mail wordt dit document gedeeld voor aanvullingen (actie lag bij en komtnu bij te liggen)			Algemene oproep zoek elkaar op om tot een gezamenlijke bouwstenen te komen (bv ecologische kansenkaart, afstemming zoeken met wat er bij de provincies gebeurt, Drenthe Fryslân)
Aankoop grond 80 bunder: in de week van 18 april een voorbereidend gesprek op het grondverwervingsgesprek. zorgt dat gebeld worden over het dossier 80 bunder.			benadrukt dat als de provincie werkelijk regie wil gaan voeren het zaak is om nu door te pakken zodat een cruciaal gebied wordt veilig gesteld voor een nader te bepalen invulling binnen de gebiedsgerichte aanpak: laat deze kans niet glippen!
Rabobank/ASR geven voorlichting over financieringsconstructies en grondfonds, van belang voor boeren die om willen schakelen naar grondgebonden. Belangrijke info hierover delen, geeft input voor ontwikkelen grondinstrumentarium.	stuurt info door naar en voor verspreiding		

Uitnodiging voor vervolg ook naar collega's grond provincie Fryslân en gemeenten.			

/21 april 2022

.

Actielijst Bijeenkomst kerngroep Fochteloërveen (26 april 2022, digitaal)

Aanwezig:
(provincie Drenthe)
(gemeente Ooststellingwerf) (schuift later aan)
(provincie Fryslân)
(provincie Fryslân) (eerste contactpersoon F'Veen)
(gemeente Noordenveld)
(provincie Drenthe)
(provincie Drenthe,)
(Natuurmonumenten) (schuift later aan)
(Agro Agenda)
(Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)
(Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)

Afwezig
Piet Ziel (provincie Drenthe)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Brief terreinbeherende organisaties wordt doorgestuurd Brief aan veehouders rondom F'Veen in Fryslân wordt doorgestuurd		-	Oproep : hou elkaar goed op de hoogte
Tekstvoorstel concept verslag ambtelijke voorbereidingsgroep 13 april jl.		z.s.m.	
Na BB van 23 mei a.s. nabespreking opdracht met gedeputeerden Jumelet en Hoogland, twee directeuren, twee programmaregisseurs en . wordt ook uitgenodigd.	nodigt nog uit		
Check of bij de ingediende subsidiefiches aan het rijk van 25 april j.l. ook het gebiedsgerichte werken Fochteloerveen e.o is ingebracht.			
Rijk betrekken bij de gebiedsgerichte aanpak F'Veen. Opnemen als stap voor het vervolg in de projectopdracht.			Uitkomst uit het BB van 25 april jl.
Logica die ontdekt wordt voor F'Veen in de gebiedsgerichte aanpak ook toepassen in andere gebieden.			Uitkomsten uit het BB van 25 april jl.

Opstellen projectopdracht voor de vergadering van de ambtelijke voorbereidingsgroep op 11 mei (de projectopdracht is ahw een alternatief voor de intentieverklaring)	[redacted] doet voorzet samen met [redacted] (wordt teruggelegd in het kernteam om mee te lezen/mee te denken)		tbv de inhoud is onder meer het volgende aan de orde gekomen: - we gaan door met het proces en gaan de volgende fase in (ontwerpfase) - welke stappen gaan we zetten (oa rijk binnenboord, wat hebben we de landbouw te bieden/wat hebben ze van ons nodig (als grondeigenaar en een belangrijke spil in het proces), welke kaders geeft de overheid) - welk budget hoort daarbij - hoe gaan we ons organiseren (werkt de bestaande structuur) - de gebiedsgerichte aanpak en het gebiedsplan voor het rijk, twee procesaanpakken die op gezette momenten weer bijelkaar komen. - de inhoud van de projectopdracht zit in de notitie gebiedsgerichte aanpak die er nu ligt en in de intentieverklaring
De “Gebiedsagenda Fochterloërveen eo, opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak” wordt als PDF aangeleverd, zo wordt ook voorkomen dat het zonder marges uit de printer rolt.	[redacted]		
Definitieve kaart en figuur stuurt [redacted] naar [redacted] n en [redacted]	[redacted]		
Keukentafelgesprekken met de boeren liggen niet stil maar er komt een tussenstap (informatie- en brede studieavonden). Dit maakt onderdeel uit van het vervolgtraject.	[redacted]		

Veegactie vorige vergadering kernteam (19 januari 2022 en 16 maart, 6 april)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Uitdaging blijft om LNV er bij te betrekken (F'Veen is voorloperproject).	[redacted]	lobby	
Uitwerken onderzoeksvragen, we hebben nog een aantal onderleggers nodig voor de ontwerpfase (voorstel van [redacted] om met Lesa te werken). Ge start wordt met een projectplan met de kosten voor de ontwerpfase (o.a. onderbouwen welke onderleggers we nog nodig hebben en deze "op geld zetten" en uitwerking eventuele andere onderzoeksvragen (incl. kosten)) en een voorstel voor de verdeling van de kosten tussen de partijen. Via de mail wordt dit document gedeeld voor aanvullingen (actie lag bij [redacted] en komt nu bij [redacted] te liggen)	[redacted]		Algemene oproep: zoek elkaar op om tot gezamenlijke bouwstenen te komen (bv ecologische kansenkaart, afstemming zoeken met wat er bij de provincies gebeurt, contactpersoon Drenthe is [redacted] [redacted] en voor Fryslân [redacted] [redacted])
Aankoop grond 80 bunder: in de week van 18 april een voorbereidend gesprek op het grondverwervingsgesprek. [redacted] zorgt dat [redacted] gebeld worden over het dossier 80 bunder.	[redacted] [redacted]		[redacted] benadrukt dat als de provincie werkelijk regie wil gaan voeren het zaak is om nu door te pakken zodat een cruciaal gebied wordt veilig gesteld voor een nader te bepalen invulling binnen de gebiedsgerichte aanpak: laat deze kans niet glippen!
Rabobank/ASR geven voorlichting over financieringsconstructies en grondfonds, van belang voor boeren die om willen schakelen naar grondgebonden. Belangrijke info hierover delen, geeft input voor ontwikkelen	[redacted] stuurt nog naar [redacted] en [redacted] voor verspreiding		

grondinstrumentarium. Uitnodiging voor vervolg ook naar collega's grond provincie Fryslân en gemeenten.			

/26 april 2022

.

Actielijst Bijeenkomst kerngroep Fochteloërveen (16 maart 2022, Natuurmonumenten Veenhuizen)

Aanwezig:
[redacted] (provincie Drenthe) (vanaf 13.30)
[redacted] (provincie Fryslân) (vanaf 13.30)
[redacted] (gemeente Ooststellingwerf)
[redacted] (gemeente Noordenveld)
[redacted] (Natuurmonumenten)
[redacted] (Agro Agenda)
[redacted] (provincie Drenthe)
[redacted] (Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)
[redacted] (Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Op te leveren producten in de ontwerpfase opnemen in de tekst van de "Opmaatnotitie" (o.a. verbreding recreatievisie, ecohydrologisch onderzoek, ganzenonderzoek).	[redacted]		
[redacted] neemt de rol van [redacted] over. Volgende vergadering hoopt [redacted] er bij te kunnen zijn. Een aantal acties is al overgegaan Zij gaat het proces met de boeren organiseren (de 4 centrale bijeenkomsten met de boeren en de keukentafelgesprekken).	[redacted]	-	
Om te voorkomen dat [redacted] en [redacted] vaker gebeld gaan worden over de stand van zaken keukentafelgesprekken een verzoek aan de provincies om hier een brief over op te stellen en te versturen naar alle betrokken partijen. Daarin aangeven wat de stand van zaken is als het gaat om oa de keukentafel gesprekken en hoe het nu verder wordt opgepakt.	[redacted]	zsm	
Provincie Drenthe zoekt een projectleider voor het opstellen van het plan van aanpak foerageergebieden. Vanuit het kernteam het signaal om de kwesties rondom de foerageergebieden integraal op te pakken in de gebiedsaanpak F'Veen en niet	[redacted] neemt de zorg mee		

een eigenstandig proces te doorlopen, dit geldt ook voor de verbreding van de recreatievisie. Oproep om de verschillende projectleiders op de verschillende onderwerpen elkaar te laten treffen om zo het gezamenlijke speelveld te bepalen, de ontwerpkracht te bundelen en op zoek te gaan naar een gezamenlijk wenkend perspectief. Hoe we dit gaan organiseren agenderen voor de volgende vergadering.			.
Nieuwe college neemt besluit over F'Veen weg	-		SvZ volgen
Fryslân: Uitvoeringsprogramma stikstof (UPS) komt in GS, als het openbaar wordt kan het worden gedeeld. In Fryslân komt ook een nieuwe projectleider die de rol van gaat overnemen.		-	
Landelijke stikstofdoelen nog niet beschikbaar	-	-	
Inventarisatiekaart met de visualisatie van de inhoudelijke opgaven is voorbereid en wordt nu uitgewerkt door de provincie Drenthe. Deze kaart wordt toegevoegd aan de "'Opmaatnotitie".			
Agenderen volgende vergadering: Voorkomen dat ontwikkelingen elkaar in de houtgreep houden (ingebracht nav het kadenproject)			
en doen voorstel verwerken binnengekomen schriftelijke reacties stakeholders n.a.v. Bestuurlijk Beraad van 15 februari in de ""Opmaatnotitie".			
Intentieverklaring: provincie Fryslân gaat verkennen of zij de juridische coördinatie op zich kunnen nemen van de intentieverklaring, ook ten			

aanzien procedure en planning. (NB SBB en gemeente Assen hebben ook aangegeven nog met een reactie te komen nav de oproep om naar de concept intentieverklaring te kijken)			
Voorbereiden programma bestuurlijk beraad 25 april: - ideeën locaties incl. diner doorgeven aan - namen voor het faciliteren van de gedachtenvorming in het BB (, - maken concept programma	Allen in overleg met		
WTTK: krijgt een vervanger en hoopt dat die er volgende keer bij kan zijn. Doorsturen uitnodiging Rabobank. Check of we op 13 april met de ambtelijke voorbereidingsgroep kunnen vergaderen in het Biosintrum in Oosterwolde	 	 6 april z.s.m z.s.m	

Veegactie vorige vergadering kernteam (19 januari 2022 en 16 maart)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Uitdaging blijft om LNV er bij te betrekken (F'Veen is voorloperproject).		lobby	
Uitwerken onderzoeksvragen, we hebben nog een aantal onderleggers nodig voor de ontwerpfase (voorstel van om met Lesa te werken). start met een projectplan met de kosten voor de ontwerpfase (oa onderbouwen welke onderleggers we nog nodig hebben en deze "op geld zetten" en uitwerking	/allen		Algemene oproep zoek elkaar op om tot een gezamenlijke bouwstenen te komen (bv ecologische kansenkaart, afstemming zoeken met wat er bij de provincies

eventuele andere onderzoeksvragen (incl. kosten)) en een voorstel voor de verdeling van de kosten tussen de partijen. Via de mail wordt dit document gedeeld voor aanvullingen.			gebeurt, Drenthe [redacted] /Fryslân [redacted]

Datum volgende vergaderingen: 6 april van 9.00 tot 12.00, provinciehuis Assen

Verslag en Actielijst 4e bijeenkomst kerngroep Fochteloërveen 7 januari 2022 (digitaal)

Aanwezig:

[redacted] (provincie Drenthe)
[redacted] (provincie Drenthe)
[redacted] (Agro Agenda)
[redacted] (provincie Fryslân)
[redacted] (gemeente Ooststellingwerf)
[redacted] (Natuurmonumenten)
[redacted] (Elzinga en Oterdoom procesmanagement)
[redacted] (Elzinga en Oterdoom procesmanagement, verslag)

Afwezig:

[redacted] (gemeente Noordenveld)

1. Opening, mede in relatie tot agendapunt 4c: gesprekken met de landbouw

De vergadering reflecteert op de reactie die van de LTO ontvangen is op het verschijnen van een artikel in noordelijke regionale dagbladen over het Fochteloërveen op donderdag 6 januari. [redacted] **heeft het artikel plus de LTO reactie (gericht aan de provincies) aan de leden van de kerngroep toegestuurd**. Landbouw ziet dit artikel als onderdeel van "de pr machine van natuurmonumenten/ SBB". [redacted] geeft aan dat daar geen sprake van is: toevallige actie van de krant, niet eens bekend bij haar. De krant heeft een twitter bericht van een ecoloog opgepakt.

Daarnaast is in het stikstof overleg van de provincie Drenthe aan de orde gekomen dat Farmers Defence Force (FDF) en de jonge boeren (DAJK) willen aansluiten bij de opdracht mbt keukentafelgesprekken met de boeren.

Afspraken n.a.v. bovenstaande:

- **Vanuit provincies ([redacted]) wordt contact opgenomen met de landbouw,** daarbij worden breed landbouw organisaties gezamenlijk uitgenodigd ; LTO, FDF, Jonge Boeren, Toekomst Boeren, Elan, Agrarische Natuur Drenthe.
- **Het gesprek met de landbouw moet (in afstemming met [redacted]) snel kunnen plaatsvinden (binnen 1 week).**
- **Het belang is: samen aan de slag kunnen gaan** en verhelderen dat regie/ afstemming op de communicatie van belang is en dat dit niet betekent dat een organisatie in geen geval zelf kan communiceren (niet elkaar muilkorven maar wel regie op communicatie aangaande het gezamenlijke gebiedsproces).
- **Vanuit het FV project (verkenning gebiedsagenda) uitleggen wat er speelt:** Wat houdt programma Toekomst Bestendig FV in en welke projecten starten nu (kade herstel). Daarnaast loopt gezamenlijk opstellen gebiedsagenda waarin ook de landbouw een gelijkwaardige inbreng zal krijgen.
- **De vraag "wie vertegenwoordigt de landbouw" en is landbouw mede opdrachtgever voor de gesprekken met de boeren kan opgelost door het opdrachtgeverschap bij de provincies neer te leggen waarbij de gesprekken met de boeren plaatsvinden <u>in afstemming</u> met de landbouworganisaties.** Met de boeren rond het gebied zal in gesprek worden gegaan op basis van de offerte die er nu ligt. In het overleg met de landbouw organisaties kan gevraagd worden of we nu de juiste insteek te pakken hebben en hoe we invulling geven aan de uitnodigingen in de verschillende deelgebieden (afbakening). Ook kunnen de landbouworganisaties een en ander inbrengen over aanleiding, context en doel in de eerste plenaire bijeenkomst en meedenken over het rapporteren van de uitkomsten van de

keukentafelgesprekken. De uitkomsten van de gesprekken met de boeren zijn vervolgens weer input voor de Gebiedsagenda.

- **Deze aanpak wordt afgestemd met de communicatie vanuit de stikstofteams van de provincies.**

Aandachtspunt:
[redacted] geeft aan dat ook Natuurmonumenten gesprekken met de landbouw (groepen van boeren) gaat voeren. **Afstemming is vereist om misverstanden te voorkomen gelet op de opdracht om de keukentafelgesprekken te gaan voeren met de boeren in het gebied.**

2. Waar zitten we in de planning.

[redacted] merkt op dat ambtelijke voorbereidingsgroep op 10 februari en bestuurlijk beraad op 15 februari betekent dat er te weinig tijd is voor bestuurlijke terugkoppeling intern. Daarnaast wordt geconstateerd dat voor het Bestuurlijk Beraad in een stap besluitvorming op 15 februari te snel komt. Dan is ook het resultaat van de gesprekken met de landbouw nog niet bekend. Om de landbouw een gelijkwaardige plek te geven, is het niet wenselijk dat het Bestuurlijk Beraad op 15 februari besluit over de verkenning. In maart zijn gemeenteraadsverkiezingen. Wellicht zijn er ook nog raadsbesluiten nodig om middelen in te kunnen zetten voor de vervolg werkzaamheden.

Conclusie en afspraak: **bestuurlijk beraad van 15 februari is niet besluitvormend** maar krijgt karakter benen op tafel t.b.v. gedachtenvorming. In vervolg op 15 februari wordt een extra bijeenkomst voor het bestuurlijk beraad gepland medio mei. Dan is het wel besluitvormend waarbij ook de resultaten van de gesprekken met de landbouw worden meegenomen. In dit tijdschema komt ook duidelijkheid over afstemming met het stikstof dossier (provincies) en kunnen de uitkomsten van de gesprekken met de landbouw meegenomen worden.

3. Actualiteit (regeerakkoord)

[redacted] geeft aan dat er veel gebeurt wat kader geeft voor de gebiedsagenda. Bij LNV is een kwartiermaker aan het werk die een uitvoeringsorganisatie opzet (3e kwartaal 2022 gereed) voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied (DG Osinga is trekker). De provincies moeten gebiedsdoelen per gebied vaststellen die de input zijn voor het gebiedsproces. Zoals het er nu uitziet, wil het rijk toch met een zonering voor stikstof emissie gaan werken.

***Aandachtspunt voor gebiedsagenda*:**
Het is de vraag in hoeverre zonering met emissiedoelen (reductie stikstofuitstoot) zich verhoudt tot de insteek vanuit het advies van het PBL dat zich richt op de instandhoudingsdoelen voor natuur met inzet op de meest effectieve maatregelen (dus breder dan stikstof alleen). Als de stikstof aanpak deze PBL methode doorkruist, zou dat in de verkenning gebiedsagenda expliciet geconstateerd kunnen worden (eventueel actie aan verbinden).
[redacted] spreekt de zorg uit: niemand werkt aan het perspectief van de landbouw (invalshoek is natuur en stikstofreductie): **hoe kunnen boeren nog ondernemer zijn in gebieden, hoe hou je balans en blijf je zorgen voor voedselzekerheid**. In het beoogde gebiedsproces is het cruciaal om handelingsperspectief centraal te stellen en dat gaat veel verder dan denken vanuit emissiebeperkingen.

Toezegging [redacted]
In Fryslân wordt eind januari in het kader van stikstof een **bijeenkomst** gehouden met **12 landbouw partijen** over te zetten stappen. [redacted] zal **het verslag** daarvan **toesturen**.

4. Bestuurlijk Beraad 16 december 2021

4.a terugblik

BB was vooral informerend. Er is instemmend gereageerd op de aanpak zoals we die nu uitvoeren (huidige verkenning). Wethouder Jager heeft de Fochteloërveenweg aangekaart en om steun gevraagd. Er is een briefje toegezegd vanuit het Beraad waarover **nog afstemming zoekt met**

4b concept verslag

Het antwoord op vragen van Jan van Weperen (punt 6 van verslag) zal in afstemming tussen **en** aangepast worden**.**

4c. offerte gesprekken landbouw

Het bestuurlijk Beraad heeft besloten dat de gesprekken met de landbouw gaan plaatsvinden en dat de kerngroep dit verder afhandelt. Er moet nog afgestemd worden of de LTO de partij is die dit mee oppakt als opdrachtgever.
benadrukt dat het van belang is dat de gesprekken met onafhankelijke mensen plaatsvinden en niet met de provincies of TBO's omdat het daarmee meteen een lading krijgt. Het gaat om informele gesprekken (verkenning).
Daarnaast geeft aan **nog niet alle punten die belangrijk waren erin terug te zien**. Bijvoorbeeld het verzoek "ga meten". Je moet er helder over zijn of dat nu opgepakt gaat worden of vooralsnog weg geparkeerd wordt. voegt toe dat er nu drie meetpunten in het gebied zijn.

vraag aandacht voor de **planning,** die schuift nu op (aanvankelijk start in december) terwijl de wens vanuit de landbouw nadrukkelijk was om de winterperiode voor de gesprekken te benutten. Dit pleit voor snelle opdrachtverlening zodat we aan de slag kunnen.

en **stemmen met de landbouwsector af** om de voortgang te bespreken en hoe de eerste bijeenkomst opzetten.

5. Spoor 1 wat speelt er.

5a. terugblik

Terugkijkend wordt geconstateerd dat er veel input is geleverd (met dank aan allen) die goed terug te vinden is in de vertaalslag die door gemaakt is.

5b actielijst werksessie 15 december

De actielijst is grotendeels uitgevoerd. zoekt nog contact met en heeft nog een week nodig voor het aanleveren van een aantal zaken. deelt naar aanleiding van de vertaalslag mee dat Fryslân de planning voor herziening gebiedsplannen N 2000 in 2023 wil halen. Omdat in het Fochteloërveen alles samen komt blijft nauwe afstemming tussen Drenthe en Fryslan ook op dit punt van groot belang.

***Afspraken** :*

- **De powerpoint (miro) compleet** te **maken inclusief de kaartbeelden**. Als miro niet bijgevoegd blijft worden, missen de kaartbeelden **(en** Er loopt nog GIS overleg tussen Dr en Frl in week 2 , over een atlasje met basis kaarten. **en** **zijn de contactpersonen voor kaarten.**
- **De vertaalslag te gebruiken als een levend document** (allen).
- Aan de ambtelijke voorbereidingsgroep wordt op 11 januari toegelicht wat opgehaald is en gevraagd of ze hiermee kunnen instemmen en of er aanvullingen zijn.

- Aandachtspunt: hoe de ambtelijke voorbereidingsgroep actief betrekken (belangrijk voor bewoners en burgers) en voorkomen dat het bij zenden blijft.
- Deze onderwerpen worden **opnieuw** geagendeerd voor **de volgende vergadering** van de kerngroep.

5c. vertaalslag

Er worden 3 categorieën onderscheiden a.h.v. 4 prioriteiten; natuur, landbouw, water en brede welvaart. De term Brede Welvaart is niet eerder zo benoemd (sociaal economisch) en levert enige discussie op maar dekt wel goed de (brede) lading.

Afspraken:

- **Opmerkingen over de vertaalslag worden aan [redacted] doorgegeven**
- **Vertaalslag blijft levend document**
- **Nadenken: hoe dit presenteren aan het bestuurlijk beraad**

6. Spoor 2/3 wat gaan we doen en wat is daarvoor nodig.

Bij dit agendapunt 6 heeft [redacted] een cartoon getekend die hij toelicht. De vergadering vindt dit ondersteunend aan de verkenning gebiedsagenda.
Afspraak: suggesties voor aanpassingen worden aan [redacted] doorgegeven, hij bekijkt wat hij daarmee kan en **volgende vergadering wordt de cartoon weer geagendeerd**.

6a. opmaat gebiedsgerichte aanpak.

In bijlage 6a wordt de samenhang en synergie aangegeven tussen de drie werksporen en laat zien hoe de gebiedsagenda vorm en inhoud krijgt. De vraag is: geeft deze invulling houvast. Aantal aanwezigen wil de stukken nogmaals goed bekijken.

Afspraak:

- **reacties worden aan [redacted] doorgegeven en volgende keer komt deze bijlage opnieuw op de agenda.**
- **In spoor 1 worden de aparte cellen verwijderd, inhoud hoort allemaal bij elkaar (1 cel dus).**

6b. Formaliseren bestuurlijk beraad.

De vergadering vindt het een spannend stuk. [redacted] stelt voor om na te gaan of er een klein project is in het gebied dat symbool kan staan voor deze vorm van samenwerking/ gezamenlijke uitvoering en dat op de voorkant van de verkenning gebiedsagenda te zetten als vaandel.
Voorstellen voor verbetering:

- **Erop wijzen dat dit echt een andere aanpak is/** het echt anders willen gaan doen; ook verwoorden in de intentieverklaring. **Besluiten tot andere aanpak met gelijkwaardige positie voor niet overheden.** Ook landbouw is gelijkwaardig aangehaakt**.**
- **Deelname van de landbouw;** is nog niet duidelijk met wie.
- **aan de manier waarop besluitvorming plaatsvindt** ook een artikel te wijden in de intentieverklaring
- **Notitie is teveel in een keer.** Opsplitsen en het eerste deel (input vanuit rapporten als achtergrond) apart presenteren aan Bestuurlijk Beraad in vorm van powerpoint presentatie.

Afspraak:

- **Stukken komen volgende vergadering terug op de agenda.**
- **Nadenken over een voorbeeld als vaandel op de voorkant (allen)**

7. Agenda ambtelijke voorbereidingsgroep

Deze agenda is akkoord. De nadruk ligt op: bereiken voldoende betrokkenheid (naast alle andere prioriteiten) en besef van importantie van wat er staat te gebeuren in het gebied met aantal transities en de komst van de Omgevingswet. Waarom samenwerken nodig/ wat gaat het betekenen voor de mensen in het gebied/ nu kansen benutten.

8. Actielijst kerngroep 1 december 2021

De meeste acties zijn uitgevoerd. De zorg over **zonering van de landbouw** (is nog niet van tafel, lijkt terug te komen in de stikstof aanpak.

Afspraak:

- de rapporten **Basiskwaliteit Natuur Drenthe** en de **Fries aanpak proces stikstof** kunnen gedeeld worden (actie). **Agenderen/ presenteren in volgende vergadering.**
- **zorgt voor presentatie over sharepiont omgeving voor gebiedsagenda FV,** naast de al bestaande voor toekomstbestendig Fochteloërveen.

9. Wat verdere ter tafel komt

80 bunder als Quick win in Bestuurlijk Beraad is urgent. heeft de boodschap van gewenste grondaankoop uitgezet binnen de provincie Fryslân.

= = =

Agendapunt 9: Actielijst 3ste Bijeenkomst kerngroep Fochteloërveen (1 december 2021, digitaal)

Aanwezig:

(provincie Drenthe)
(provincie Drenthe) (schuift aan ivm kaartmateriaal)
(Agro Agenda)
(provincie Friesland)
(vervanger van) (gemeente Ooststellingwerf)
(gemeente Noordenveld)
(Natuurmonumenten)
(namens Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)
, idem

Afwezig:

-

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Algemeen			
Bijeenkomst NM van 18 november op *you tube* terug te kijken, komt een mail met link		z.s.m.	
Opstellen gezamenlijk voorstel hoe de landbouw te betrekken in het gebiedsproces F'Veen nav de oproep uit de landbouw om ze mee te nemen in dit proces. (Bij een gezamenlijk sessie kennisdelen: LNV zelf laten vertellen waar zij mee bezig zijn). Zie ook voorbeelden vanuit Veenweidegebied	(in afstemming met en stuurt dit rond	z.s.m.	agenderen ambtelijke werkgroep 7 december a.s en bestuurlijk beraad 16 december a.s
blijft op deuren kloppen bij LNV met het verzoek om aan te haken in de verkenning gebiedsproces F'Veen.		doorlopend	
We komen fysiek bij elkaar in het gebied op 17 december op uitnodiging van excursie F'veen	(locatie en programma)	17 december	Van 9.00 tot 12.00 uur
Vergaderdatum 15 december ivm werksessie tot 15.00 uur. Verlengen vergaderverzoek		Wk 48	
Check of externen in de Sharepointomgeving van de provincie Drenthe kunnen voor proces F'Veen		Wk 49	
Informatie blok 1 (A:			

doelen en opgaven en C: complementeren lijst lopende projecten)			
Ontbrekende informatie aanleveren in het format (lege vakjes, ontbrekende processen die relevant zijn voor het gebied, kernwaarden in het gebied (bv stiltegebied) en de te nemen maatregelen, visies gemeenten toevoegen waarin duidelijke relatie ligt met het gebied.) Belangrijk dat de bak met "knikkers" compleet is voor het vervolg, concretisering input Assen.	Allen	Wk 48/49	Aanpassingen aangeven met wijzigingen bijhouden
Aanpassen format tbv prioritering met aanvullende/nieuwe categorieën: gebiedsurgentie, beleidsurgentie etc en kijken naar doorwerking hiervan in de MoSCoW methode.		Wk 48	
Onderzoek naar Foerageer gebieden ganzen relevant voor Assen, Noorderveld en F'Veen.		Wordt verspreid wanneer het beschikbaar is	
Voorbereiden basiskaartmateriaal voor de werksessie op15 december (verschillende lagen en visualisatie van de projecten/processen in het format). Werknaam kaart: perspectief op basis van inventarisatie		Wk 48/49	NM heeft een basisverkenning op kaart
Tijdens de werksessie 15 december discussie voeren mbv een digitale kaart in Mural .	richt Mural in voor de werksessie en bedient de tool tijdens werksessie	Week 49/50	heeft contact met en hierover.
Werksessie 15 december werken met duo's bij het invullen van de MoSC0W methode. Duo's zoeken elkaar op in teams.	allen	Week 50	
Informatie blok 2: opstellen procesaanpak			
PPT presentatie met samenvatting relevantie documenten voor proces in		Wk48	

F'Veen wordt gedeeld			
Presentatie geven aan ambtelijke voorbereidingsgroep en bestuurlijk beraad (als agendapunt (incl. PPT presentatie) toevoegen aan deze overleggen)	[redacted]	Wk 48/49	
Methode PBL zet goede staat van instandhouding in een natuurgebied centraal, het is een samenhangende opgave die je via verschillende sporen gaat aanpakken. Werkt niet meer via KPI's, maar je kijkt breder wat je voor de natuur wil in het gebied in samenhang met de omgeving. Oproep: nadenken of deze methode ons kan helpen in het gebiedsproces voor F'Veen (spoor 2). Nota Bene: geven we voldoende invulling aan brede welvaart en de sociale component?	Allen	Wk 50	Agenderen volgende kernteamvergadering
Zorg [redacted] over zonering landbouw. Het betekent niet dat in de gebieden die aangewezen worden voor de landbouw alles kan, ook hier te maken met Kaderrichtlijn water, aanwijzing vogelweide gebied etc etc. Per gebied zal je een plan moeten maken. Oproep om gedeputeerden hierop te wijzen!	[redacted]	doorlopend	
Notie [redacted] ook agenderen op een hoger abstractieniveau (bv Omgevingsagenda Noord)	[redacted]	-	-
Rapport Basiskwaliteit Natuur Drenthe geeft aan dat landschapselementen een bijdrage leveren aan de biodiversiteit. Rapport wordt gedeeld.	[redacted]	Zodra mogelijk	
Aanpak van het Friese proces stikstof delen in het kernteam	[redacted]	Zodra mogelijk	
Actualisatie stand van zaken stikstofaanpak blijven	[redacted]	Wk 50	Blijvend agenderen

agenderen in kernteam			
Spoor 3 Advies werkorganisatie en formaliseren bestuurlijk beraad			
Lijst bestuurlijk beraad en ambtelijk vooroverleg compleet, met dien verstande - zoekt persoon vanuit LNV om aan te haken/of agendalid. Ze geeft naam/emailadres door. - krijgt nog een uitnodiging		Wk 48	
Aanpassen agenda's bestuurlijk beraad en ambtelijk vooroverleg (is secretaris en verstuurt de stukken)	(uiteindelijk verzenden)	Wk 48	Toevoegen: - verslag BB - PPP /route PBL - voorstel hoe de landbouw te betrekken
Verslag van de vorige bestuurlijke beraden rondsturen		Wk 48	
met Marjan Jager en in gesprek op welke wijze de Fochteloërveenweg wordt ingebracht in bestuurlijk beraad.	informeert	Wk 48	Afhankelijk uitkomst evt. afzonderlijk in de agenda opnemen.
2de bestuurlijke beraad en 2de en 3de ambtelijk vooroverleg in plannen		Wk 48	geeft beschikbaarheid door
Personen die niet aanwezig kunnen zijn bij het bestuurlijk beraad/ ambtelijk vooroverleg worden op een andere manier bijgepraat LTO Noord kan niet aanwezig zijn).		Na de overleggen	

Voorstel vergaderdata

Datum	**Waar**
17 november (wk 46)	Digitaal
1 december (wk 48)	Digitaal
15 december (wk 50)	Digitaal (van 9.00 tot 15.00) werksessie
17 december (week 50) (9.00 tot 12.00)	Excursie NM F'Veen (programma en locatie volgend
Bestuurlijk Beraad en daaraan voorafgaand een ambtelijke voorbereidingsgroep	Ambtelijk: 7 december 10.30 tot 12.00 (digitaal) Bestuurlijk: 16 december 10.30 tot 11.30 (digitaal)
Kerstreces wk 52	
5 januari 2022 (wk 1)	Digitaal

11 januari ambtelijke voorbereidingsgroep (resultaten werksessie terugkoppelen)	Digitaal
19 januari (wk 3)	Provinciehuis Assen E0.68, hybride
2 februari (wk 5)	Veenhuizen, Hoofdweg 120
Bestuurlijk Beraad en daaraan voorafgaand een ambtelijke voorbereidingsgroep	Nog niet gepland

01/12/2021

Agendapunt 7: Actielijst 1ste Bijeenkomst kerngroep Fochteloërveen (3 november 2021, locatie Hoofdweg 110 Veenhuizen)

Aanwezig:
(provincie Drenthe)
(provincie Fryslân)
(Agro Agenda)
(vervanger van) (gemeente Ooststellingwerf)
(gemeente Noordenveld)
(Natuurmonumenten)
(namens Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)
, idem
, idem
, idem (technisch voorzitter)

Afwezig:
-

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Rolverdeling			
Komende 14 weken (duur opdracht): - in de rol van verkenner en procesverantwoordelijke voor de verkenning gebiedsproces FV - in de rol van opdrachtgever en secretaris van het bestuurlijk beraad		Duur opdracht	-
Vergaderingen en deelnemers			
Elke 14 dagen kerngroepvergadering op woensdagochtend van 9.00 tot 12.00, locatie varieert. Planning maken en locaties vastleggen	voorstel vergaderdata en locaties vastleggen	Wk 44/45	Locaties met openbaar vervoer bereikbaar of samen rijden
Overzicht deelnemers bestuurlijke beraad (incl. wie ontbreken)		zsm	Agenderen 17 november (wk 46)
Bestuurlijk beraad plannen voor het einde van het jaar.		zsm	Agenderen 17 november (wk 46)
Overzicht deelnemers ambtelijke voorbereidingsgroep (incl. wie ontbreken)		Wk 45	Agenderen 17 november (wk 46) (vraag hoe haken we deze groep aan)
Informatie blok 1 (A: doelen en opgaven en C: complementeren lijst lopende projecten)			
Welke deelnemers uit de voorbereidingsgroep hebben al input geleverd/zijn al benaderd en welke organisaties nog niet		Wk 44	

(maw welke organisaties kunnen digitaal/schriftelijk een verzoek krijgen om aan te vullen en welke organisaties moeten we op een andere manier mee in gesprek)			
Uitzetten vragen onderdeel A en C (via schriftelijk/mail en middels gesprekken)		Wk 44/45	
Rapport uitbreiding Assen irt verstoring van het FV		Wk 45	Zo mogelijk verspreiden
Wie is aanspreekpunt voor de Groenvisie voor Assen van bureau Strootman?	zoekt uit	Wk 45	
De gezamenlijke Waterschappen zijn bezig met een hydrologische systeem analyse, vraag is wat de stand van zaken is en hoe is het georganiseerd is?	zoekt uit	Wk 45	Agenderen 17 november (wk 46)
Afschalen Fochteloërveenweg is laaghangend fruit voor inbreng in bestuurlijk beraad (komt uit recreatievisie)	Nog bespreken op welke wijze het wordt ingebracht	Week ?	Inbrengen eerste bestuurlijk beraad (in welke vorm) ?
Projecten en processen in F'Veen en haar omgeving van Natuurmonumenten op een A4		Wk 45	Agenderen 17 november (wk 46)
Visualisatie: het is de vraag of dit binnen deze 14 weken ingevuld wordt. Wellicht in andere vorm (uitwerking scenario's) of later	allen: nader te bepalen	Wk 48	Agenderen 1 december (kunnen we kijken welke kant het uitgaat)
Informatie blok 2: opstellen procesaanpak			
Er spelen diverse processen in en om het F'veen. Beide provincies en Natuurmonumenten maken inzichtelijk wat er leeft en speelt (t.b.v. gezamenlijk overzicht). Ook bollenteelt hierbij betrekken. Vanuit dit gezamenlijk overzicht bepalen we de volgende stappen.	en	Wk 44/45	Agenderen 17 november (doel: samen overzicht krijgen en van daar uit de volgende stappen bepalen.)
Advies over procesregisseur, hoe stakeholders te betrekken en de governance meenemen in de verkenning (onderdeel opstellen procesaanpak)		december	Meenemen in proces aanpak (agenderen in december)
Aandacht voor de uitvoering, te weinig menskracht en kunde hiervoor, Capaciteitsvraagstuk vraagt onorthodoxe maatregelen. Lobbyparagraaf?	bespreekt met en of dit ook gelet op de actuele	november	Staat in principe los van deze opdracht maar is wel heel relevant,

	discussies rondom kabinetsformatie verder besproken moet worden en zo ja, wie daar bij betrokken moeten worden.		zeker voor het vervolg.
Algemeen			
[redacted] kan het proces voeden als het gaat om het Deltaplan voor het Drenthe (gaat over ruimte voor wonen, bedrijven en infra)	[redacted]		
Drenthe kan eventueel een berekening maken van het effect op de stikstofdepositie in het gebied	[redacted]	Nader te bepalen	Bouwsteen voor de verkenning?
Kaart maken van het gebied en haar omgeving	[redacted]	Wk 44/45	Meenemen 17 november (wk 46)
Uitnodiging verzenden voor aftrap van het kadenproject FV (digitaal) op 18 november	[redacted]	Wk 44	
Uitnodiging rondsturen voor vrijdag 5 november wandeling in het gebied	[redacted]	Uiterlijk 4 november	
Het proces in planning zetten op basis stappen offerte	[redacted]	Wk 45	Agenderen 17 november

Voorstel vergaderdata

Datum	**Waar**
17 november (wk 46)	Provinciehuis Assen E0.68
1 december (wk 48)	Veenhuizen, Hoofdweg 120
15 december (wk 50)	Provinciehuis Assen E0.68, hybride
Bestuurlijk Beraad in wk 51?	Nog niet gepland
Kerstreces wk 52	
5 januari 2022 (wk 1)	Veenhuizen, Hoofdweg 120
19 januari (wk 3)	Provinciehuis Assen E0.68, hybride
2 februari (wk 5)	Veenhuizen, Hoofdweg 120
16 februari (wk 7)	Nog niet gepland
Bestuurlijk Beraad in wk 8? (21 tot en met 28 februari)?	Nog niet gepland

[redacted] 03/11/2021

Agendapunt 5d: Actielijst nav Werksessie kerngroep Fochteloërveen (15 december 2021, digitaal)

Aanwezig:
(provincie Drenthe)
(provincie Drenthe) (schuift aan ivm kaartmateriaal)
(Agro Agenda)
provincie Friesland)
(vervanger van) (gemeente Ooststellingwerf)
(gemeente Noordenveld)
(Natuurmonumenten)
(namens Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)
(idem)
(idem)

Afwezig:
-

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Algemeen			
Excursie F'Veen op 17 december gaat ivm coronamaatregelen niet door, op zoek naar nieuwe geschikte datum			
Vergadering kernteam 4 januari verplaatsen naar 7 januari 's ochtends		z.s.m.	
Kaartmateriaal			
Topografische ondergrond iets naar zuiden verleggen	levert aan	week 50/51	In overleg met wat nodig is
Op de kaart ontbreekt nog de Friese kant op een aantal onderwerpen (oa de stippen waar de agrarische bedrijven zitten, waterwinning, natuur…..). De stikstof uitstoot per bedrijf is bekend en kan de grote van de stip bepalen.	levert aan	week 50/51	zal een aantal zaken toevoegen aan het kaartmateriaal, oproep om het zo aan te leveren dat Piet het zo kan opnemen (zonder ingewikkeld uitzoekwerk of bewerkingen)
Op de kaart ontbreekt de problematiek van de hydrologie van het veen.	levert aan	week 50/51	
Cultuurhistorische en archeologische laag aanvullen (op basis van en cultuurhistorische kaarten en expertise SBB)	levert aan zorgt voor input experts SSB en levert aan	week 50/51	
Onderlegger biodiverse biotopen toevoegen aan cultuurhistorische	levert aan	week 50/51	

onderlegger			
Natuur(herstel): Sessie met NM en SBB om kaart te verfijnen, doel is een wensenkaart te ontwikkelen voor natuur en biodiversiteit	[redacted]	Lopend initiatief	Planning NM/SBB: start in januari, oproep [redacted] om aan te sluiten bij project over soortenrijkdom Drenthe (trekker [redacted])
Voor nu kaart met bekende initiatieven op het gebied van landschap/natuur toevoegen. Info ophalen bij landschapsbeheer/ agrarische natuurverenigingen (ELAN AnD)	[redacted] leveren aan [redacted]	week 50/51	
Verstedelijking: toevoegen grootschalige recreatieterreinen, locaties zonneparken, beschikbaar kaartmateriaal recreatie buiten het F'Veen (zonering)	[redacted]	week 50/51	Wie kan [redacted] voeden als het gaat om zonering van de recreatie buiten het gebied? Is dat beschikbaar? Die vraag is blijven hangen.
Mirosessie			
Landbouw: kaartbeeld nodig waarop zones worden aangegeven rondom het F'Veen met duidelijk kaders welk type landbouw mogelijk is binnen de verschillende zones. Als aanzet in dit denken notitie van [redacted] beschikbaar.	[redacted] deelt notitie [redacted]	week 50/51	
Casus 80 bunders inbrengen in bestuurlijk overleg, neutrale partij grond aankopen voordat het gebruik gaat worden voor mestaanwending (voorfinanciering door provincie)	[redacted] geeft het mee voor het bestuurlijk overleg en analyseert wat er nu loopt	week 50/51	Quick win! (kan ook dienen als foerageergebied)
Onderzoek foerageergebied ganzen, onduidelijk waarom dit nog niet gedeeld kan worden		In januari in GS	Schuurpunt! Eerste resultaten lijken ongunstig (er is een tekort aan akkerland)
Overzicht van de projecten die NM samen met boeren in het gebied oppakt (wat is de insteek en namen en rugnummers). SBB heeft	[redacted] (in afstemming met [redacted] en SBB)	week 51/week 1	

ook projecten lopen op boerenerven. Projecten SBB meenemen in overzicht.			
Overzicht van initiatieven aan de Drentse kant bij agrarische collectieven, [redacted] stuurt mailtje naar AnD (Agrarisch Natuur Drenthe) (ook namen en rugnummer)	[redacted]	week 50/51	
Eigendomssituatie van de agrarische gronden in beeld hebben, op te vragen bij kadaster.	Provincies	week 51/week 1	
Zijn zonneparken in te passen in het landschap en welke parken schuren? (Smilderkant conflicteert met belangen NM)	Provincies, mbt tot Smilderkant neemt [redacted] contact op met [redacted]	week 50/51	Schuurt! Indien nodig in bestuurlijk overleg
Gedetailleerder info nodig over de RES Assen (Plannen westkant) en Groenvisie Assen	[redacted]	week 50/51	[redacted] en [redacted] zijn hiermee bezig
Is de planning van de gebiedsplannen (in 2023 gereed) haalbaar? (Gebiedsplan krijgt vorm via de integrale aanpak voor F'Veen). Halen we het in tijd?	Provincies	Blijft onder de aandacht	Schuurt! Nadenken of er signalen richting rijk moeten dat dit niet haalbaar is (Drenthe heeft dit ook opgevoerd als issue voor het bestuurlijk beraad)
De kansen voor woonfuncties in het agrarische gebied nagaan bij gemeente Assen en Midden-Drenthe en na gaan digitale bereikbaarheid bij alle gemeenten	Gemeenten	week 50/51	
Wat gebeurt er in de gemeenten/provincies om de biodiversiteitdoelstellingen te halen rondom het gebied (is blinde vlek, we weten het niet precies)	Provincies en gemeenten net ophalen op dit onderwerp	Week 50/51	
Wat betekent status Unesco werelderfgoed voor toeristische recreatieve kansen in het gebied (kans om intensievere relatie te leggen tussen Veenhuizen en F'Veen) Natuur en			Nog blinde vlek, van invloed op de recreatievisie?

cultuur bij elkaar brengen			
Aanleveren juiste projecten recreatievisie (het opgenomen lijstje is verouderd)	[redacted] levert het aan [redacted]	week 50	
Water: doorvragen bij waterschappen op inzet KRW doelen in het gebied	Provincies	week 50/51	
Uitzoeken wat relevant is voor het grondwater in het gebied op basis van beschikbare documenten (regionaal waterplan)	[redacted]	week 50/51	
Omgevingsagenda Noord heeft het over een waterbatterij grens Drents Plateau zodat het gebied minder afhankelijk is van wateraanvoer in droge periodes.	[redacted]	-	Agenderen kernteam en ambtelijke voorbereidingsgroep
Water uit F'Veen zorgt voor problemen in Veenhuizen (oa de beuken gaan dood)	Wie brengt dit in bij het hydrologisch onderzoek	-	Hydrologisch onderzoek zou daar antwoord op moeten geven of aanvullend onderzoek nodig?
Uitzoeken gevolgen Deltaplan ruimtelijke adaptatie/klimaat atlas voor het noorden voor het gebied en voor de kernen rondom F'Veen (stresstest)	[redacted] en gemeenten	week 50/51	
Natuur: welke potenties heeft F'Veen om de insectenpopulatie te verbeteren en wat moet je daarvoor doen in het omliggende gebied. Onderzoek mogelijk met SPUK gelden. [redacted] vraagt ecologen om een advies hierover te geven op een half a4tje (stap 1), op basis daarvan SPUK aanvraag (stap 2) (gezamenlijke actie van Fryslân en Drenthe)	Stap 1 [redacted] Stap 2 Provincies	Stap 1 week 50/51	No regret, voor volgende bestuurlijk overleg?
Miroplaat van 15 december wordt gefixeerd en rond gestuurd	[redacted]	week 50	
Aanpassingen provincie Fryslân miroplaat zichtbaar	[redacted]	week 50/51	

houden.			
Nieuwe input via de mail naar [redacted] (komt er in een keer op, houden we het overzicht)	allen		

Actielijst 2ste Bijeenkomst kerngroep Fochteloërveen (17 november 2021, digitaal)

Aanwezig:

(provincie Drenthe)
(Agro Agenda)
(provincie Fryslân, vervangt)
(vervanger van) (gemeente Ooststellingwerf)
(gemeente Noordenveld)
(Natuurmonumenten)
(namens Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)
, idem

Afwezig:

(provincie Fryslân)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Algemeen			
Bijeenkomst NM van 18 november op *you tube* terug te kijken, komt een mail over		z.s.m.	
Stand van Zaken nieuw beheerplan F'Veen	check intern bij		
We komen fysiek bij elkaar in het gebied op 17 december op uitnodiging van	(locatie en programma)	17 december	Van 9.00 tot 12.00 uur
Algemeen nav planning werkstappen in drie sporen (agendapunt 2)			
Overzicht planning werkstappen goed hulpmiddel om proces te structureren	-	-	-
Nav bij "huidige kwaliteit versus gewenste kwaliteit" breder kijken dan alleen natuurkwaliteit (natura 2000)	-	Gedurende proces	PBL methode geeft handvaten om breder in te steken, gaan we in het proces ontdekken.
Als onderdeel van de inventarisatie (spoor1) zowel in ambtelijk voorbereidingsgroep als bestuurlijk beraad de vraag aan de orde stellen: issues, belangen, betrokken stakeholders. Beschikbare belangenscan bij provincie Drenthe delen.		Wk 46/47	Agenderen in ambtelijke voorbereidingsgroep en bestuurlijk beraad (meenemen in proces en eindprodukt)
Aandacht voor status, rollen en verantwoordelijkheden bestuurlijk beraad		-	Nemen we mee in de voorstellen die we doen in spoor 3
Vergaderdatum 15 december ivm werksessie tot 15.00 uur. Verlengen vergaderverzoek		Wk 46	
Lijst ambtelijke voorbereidingsgroep (agenda 3a)			

LTO en ABO voorleggen wie in ambtelijke voorbereidingsgroep gaat zitten en wie in het bestuurlijk beraad		Wk47/Wk48	
vervangen door		Wk46/47	
Gemeente Noorderveld ( ) toevoegen		Wk46/47	
Contact met (recreatiebelang) over aanhaken in de ambtelijke voorbereidingsgroep		Wk 46/47	
Ivm afwezigheid (gemeente Ooststellingwerf), toevoegen		Wk 46/47	
Informatie blok 1 (A: doelen en opgaven en C: complementeren lijst lopende projecten)			
Nav Schriftelijke ronde: graag de informatie aanleveren in het bijgeleverde format (voorkomen we interpretatie)	allen	Wk 46	
Onderzoek naar Foerageer gebieden Ganzen relevant voor Assen, Noorderveld en F'Veen. Check of gemeente Assen dit meeneemt			Onderzoek wordt de 18de november verspreid
Doorsturen mail met contactpersoon bureau Strootman voor de Groenvisie van Assen		Zsm	
Check of beekdal onderzoek Onlanden gekoppeld is/afgestemd wordt met de hydrologische systeem analyse F'Veen	checkt bij	Wk 46/Wk47	
NM heeft document met de relevante (beleids)processen die lopen in het gebied	checkt beschikbaarheid voor kernteam	Wk 46	
In MoSCoW methode onderscheid maken in gebiedsurgentie en beleidsurgentie. (Document NM kan daar belangrijke rol in spelen)		-	Zo mogelijk meenemen in MoSCoW
Aanpak stikstof Drenthe: gebiedsverkenningen 16 – 11 vrijgegeven. Via een Onlineviewer veel info beschikbaar. Gebiedsagenda's en gebiedsplannen nog niet in de stokken. Streven naar integrale gebiedsagenda's.		Wk 46	

Hoe komen we in de online viewer?			
Fryslan is een stap verder en voert gesprekken met landbouworganisaties. Aanpak van het proces graag delen in het kernteam		Wk 46/47	
Actualisatie stand van zaken stikstofaanpak blijven agenderen in kernteam		Wk 48	Agenderen 1 december
Informatie blok 2: opstellen procesaanpak			
Volgende vergadering kennisnemen van agenderende rapporten (Toelichting PBL aanpak en toelichting Rapport Veerman)		Wk 48	Agenderen 1 december
Mogelijkheid om Prepositie IPO te delen		Wk 48	Agenderen 1 december
Check of kwartiermaker gebiedsgericht werken LNV aangehaakt wil zijn bij ons proces		Wk 46/47	Kwartiermaker gebiedsgericht werken LNV is
Provinciale brief bollenteelt verspreiden		Wk 46/47	
Spoor 3 Advies werkorganisatie en formaliseren bestuurlijk beraad			
Lijst aanpassen bestuurlijk beraad op basis van terugkoppeling landbouw		Wk 47/48	
Bestuurlijke overleggen en ambtelijke voorbereidingsgroepen plannen	in afstemming met	Wk 46/47	
Nav wat is blijven staan actielijst 3 november			
Afschalen Fochteloërveenweg is laaghangend fruit voor inbreng in bestuurlijk beraad (komt uit recreatievisie)	Nog bespreken op welke wijze het wordt ingebracht	Week ?	Inbrengen in bestuurlijk beraad (in welke vorm) ?
Visualisatie: het is de vraag of dit binnen deze 14 weken ingevuld wordt. Wellicht in andere vorm (uitwerking scenario's) of later	allen: nader te bepalen	Wk 48	Agenderen 1 december (kunnen we kijken welke kant het uitgaat)
Drenthe kan eventueel een berekening maken van het effect op de stikstofdepositie in het gebied		Nader te bepalen	Bouwsteen voor de verkenning?
Kaart maken van het gebied en haar omgeving check bij		Wk 46/47	

prolander hoe zij dit doen in een digitale setting (ook kaarten bij NM beschikbaar).			
Terugkoppeling interviews 18 november		zsm	

Voorstel vergaderdata

Datum	**Waar**
17 november (wk 46)	Digitaal
1 december (wk 48)	Digitaal
15 december (wk 50)	Provinciehuis Assen E0.68, hybride
17 december (week 50) (9.00 tot 12.00)	Excursie NM F'Veen (nieuw in de agenda)
Bestuurlijk Beraad en daaraan voorafgaand een ambtelijke voorbereidingsgroep	Nog niet gepland
Kerstreces wk 52	
5 januari 2022 (wk 1)	Veenhuizen, Hoofdweg 120
Tussen 5 en 19 januari ambtelijke voorbereidingsgroep (resultaten MoSCoW methode)	Nog niet gepland
19 januari (wk 3)	Provinciehuis Assen E0.68, hybride
2 februari (wk 5)	Veenhuizen, Hoofdweg 120
Bestuurlijk Beraad en daaraan voorafgaand een ambtelijke voorbereidingsgroep	Nog niet gepland

17/11/2021

Actielijst Bijeenkomst kerngroep Fochteloërveen (2 februari 2022, digitaal)

Aanwezig:
(provincie Fryslân)
(gemeente Ooststellingwerf)
(gemeente Noordenveld)
(Natuurmonumenten)
(provincie Drenthe) (eerste half uur)
k (Agro Agenda)
(Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)
(Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)

Afwezig:
Brenda Vrieling (provincie Drenthe)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Aanpassen cartoon intentieverklaring (uitstralen gezamenlijkheid en F'Veen gebied in het midden met kraanvogel)		z.s.m.	Enthousiasme over de cartoons!
N.a.v. actualiteiten			
Waterschappen vragen om in het ambtelijk vooroverleg (na de presentatie van Prolander over het eco-hydrologisch onderzoek) aan te geven hoe zij aanhaken/wat er speelt in het gebied in relatie tot de KRW		-	Waterschappen informeren en opnemen in de agenda
Wanneer komt onderzoek Foerageergebieden in de raad van Assen? (volgens afspraak pas daarna in Bestuurlijk Beraad melden/behandelen)		Voor 10 februari	
AgroAgenda komt met een nieuw verhaal voor de korte en voor de langere termijn, gaat over meerdere uitvoeringslijnen (onder meer gebiedsaanpak en de keten). In maart presentatie.		Begin maart stuurt info.	
Ter info artikel uit de Correspondent (via)			https://decorrespondent.nl/13062/nederland-beschermt-de-natuur-kapot/1046519341560-091cbe6c
Agendapunten 4: - inleiding toevoegen - opdracht en urgentie uitleggen (waarom doen we het) - explicieter uitleggen wat de		2 februari	

nieuwe manier van (samen)werken is - noodzaak om tot goede samenwerking te komen toevoegen (invullen door stukken uit de bijlage “”Overwegingen bij de intentieverklaring” in de hoofdtekst opnemen) - suggesties tekst en structuur van [redacted] - redactionele slag met als focus wat moeten de bestuurders onthouden als het stuk hebben gelezen - voorstel tekstwijziging [redacted] bij de tekst reflectie natuur - op pagina 5: afstemmen beter dan besluitvormend.	[redacted]		
Agendapunt 5 - minder afkortingen - tekstvoorstellen [redacted] (belang natuur in relatie tot beleving en meer enthousiasmerend formuleren - overwegingen bij intentieverklaring in de notitie Opmaat toevoegen (niet meer als bijlage bij de intentieverklaring) - wat voor juridische status heeft de intentieverklaring c.q. hoort bij de nieuwe manier van samenwerken, voorleggen aan bestuur - bij overwegingen opnemen dat de brede welvaart is geborgd voor de inwoners van het gebied en dat er handelingsperspectief is voor de landbouw. - KRW uit de overwegingen - pagina 2: tekst achter 3de en 5de pijl achterwege laten en tekst 4de en 7de pijl aanpassen	[redacted]	2 februari	
Overeenkomst Regio Groningen – Assen delen	[redacted]		
Agenda bestuurlijk beraad: - let op! Als je filmpje laat zien in teams geen geluid - Smildigervenen: [redacted] neemt contact op met [redacted] of het wel op de agenda moet	[redacted]		

Veegactie vorige vergadering kernteam (19 januari 2022)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Uitdaging blijft om LNV er bij te betrekken (F'Veen is voorloperproject).		lobby	
Visualisatie/inspiratiekaart van de inhoudelijke opgaven in notitie "Opmaat naar…."	in overleg met	februari	
Kaartmateriaal, "gissers", zijn die hier mee aan de slag?		februari	
Ecologische kansenkaart ontwikkelen, actie op korte termijn. Nadenken hoe dit strategisch het beste kan worden opgepakt	neemt contact op met ivm strategie, aan de Friese zijde afstemming met .	februari	
Check op genoemde kosten in de intentieverklaring		februari	
Organiseren eerste bijeenkomst met verschillende boerenorganisaties om te delen waar we mee bezig zijn (voorafgaand aan keukentafelgesprekken)	overleggen over insteek en genodigden	Voor 15 februari	

Volgende vergadering: 16 februari (oa terugkoppeling bestuurlijk beraad)

Actielijst 5ste Bijeenkomst kerngroep Fochteloërveen (19 januari 2022, digitaal)

Aanwezig:
(provincie Drenthe)
(provincie Fryslân) (eerste anderhalf uur aanwezig)
(gemeente Ooststellingwerf) (tot half 12 aanwezig)
(gemeente Noordenveld)
(Natuurmonumenten)
(Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)
(Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)

Afwezig:
(Agro Agenda)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Presentatie Friese Aanpak Stikstof wordt gedeeld als naslagwerk		z.s.m.	Besef daalt in dat gebiedsagenda F'Veen ook de gebiedsagenda voor stikstof is
Link delen verhaal (naar een ontspannen Nederland)		z.s.m.	
Agendapunt 2: nieuwe planning akkoord, opnemen in planning werkstappen		Voor vergadering van 2 februari	
Agendapunten 3: actualiteiten * Perceel in het F'Veen gebied komt nu beschikbaar. NM alle hulp nodig om dit financieel mogelijk te maken, slimme ideeën welkom * In bestuurlijk platform stikstof heeft FDF aangeven betrokken te willen worden bij het gebiedsproces F'Veen. Een eerste bijeenkomst wordt belegd met verschillende boerenorganisaties om te vertellen wat we aan het doen zijn (ook Agrarisch Natuurbeheer Drenthe en DAJK)	Allen overlegt met over insteek en wie daar voor uitgenodigd moeten worden.	- Voor de keukentafel gesprekken.	
Terugblik ambtelijke voorbereidingsgroep: in maart concept gebiedsdoelen voor stikstof. Nu kunnen we ze nog niet delen, te veel discussie.			
Agendapunt 5a (spoor 1): indeling helder, aanpassen sheets op een aantal punten: - recreatievisie is een lopend project, wel zal de scope veranderen door nieuwe		20 januari	

ontwikkelingen - geen namen van zonneparken opnemen en gevoeligheden er uit. - landschapsherstel landinrichting Veenhuizen is lopend project, idem rentmeester Veenhuizen. - kansen werelderfgoed breder dan Veenhuizen			
- ecologische kansenkaart opnemen, actie op korte termijn bij Natuur. Nadenken hoe dit strategisch het beste opgepakt kan worden.	neemt contact op met ivm strategie, aan de Friese zijde afstemming met	z.s.m	
- aangegeven op basis van welke criteria het een project, proces of programma is, toevoegen aan de tekst		20 januari	
- nog een check of de acties in de juiste categorie staan en of de "'kruisje" in de juiste kolom staan (project /proces / programma)	Allen	Uiterlijk 24 januari	
- Onder brede welvaart toevoegen: opstellen onderlegger ruimtelijke kwaliteit ahv de biografieen en deze vertalen in een aantal vuistregels		20 januari	
- behoefte aan visualisatie, de mirokaart met de geeltjes bevat gevoeligheden, kunnen we ipv de mirokaart een (meer globale) inspiratiekaart maken	en maken voorstel hoe dit zou kunnen	Voor volgende vergadering 2 februari	
Foerageeronderzoek is een schuurpunt, agenderen voor het bestuurlijk beraad op een logisch moment (nader bekijken)		tzt	
Agendapunt 5b Spoor 2 proces: - Graag tekenen/verbeelden hoe ea in elkaar zit (bv met wiebertjes) - acties in de bijlage bij "Opmaat naar een		Voor volgende vergadering 2 februari	

gebiedsgerichte aanpak F'Veen" krijgen een andere plek (spoor 2)			
Aanleveren voorbeelden/tekstjes van samenwerking bij de provincies/gemeente die lijken op de wijze waarop we ons willen organiseren voor het F'Veen.	[redacted]	zsm	
Uitdaging blijft om LNV er bij te betrekken. [redacted] heeft afspraak met [redacted] LNV	[redacted]	-	
Extra stap te zetten met de Waterschappen (ambtelijke) zodat ze goed aanhaken bij aan het (vervolg)proces.	[redacted] overlegt met [redacted] wat nodig is	Organiseren voor het ambtelijke voorbereidingsteam van 10 februari	
Agendapunt 5c Spoor 3: randvoorwaarden. Oproep: is de opbouw logisch en landt het goed in de intentieverklaring? Kijk er kritisch naar en lever reactie schriftelijk aan.	Allen	Maandag 24 januari	
Intentieverklaring: Check of de inschatting van de kosten reëel is (inrichting projectteams en vrijgeven budgetten vraagt intern masseerwerk)	[redacted] laat intern mensen kijken of bedragen een beetje in de richting zijn	Voor kernteam overleg 2 februari	
Agendapunt 5d: klimaat toevoegen aan de cartoon	[redacted]	Voor kernteamoverleg 2 februari	
Agendapunt 6: Verkennen of Henk Kosters een inleiding over gebiedsgericht werken in het Bestuurlijk Beraad kan/wil houden	Separaat overleg tussen [redacted] Henk, [redacted] en [redacted]	Voor het Bestuurlijk Beraad van 15 februari	
Agendapunt 7: nav verslag vorige vergadering: - [redacted] checkt of offerte uitvraag binnen is. Offerte kan aangepast worden ingediend (toevoegen als eerste stap in proces: [redacted] checkt bij [redacted] en Prolander waar ze in gesprek zijn met de boeren en in overleg met [redacted] financiële inbreng in het proces door medewerker [redacted]. - [redacted] denkt na/doet voorstel voor een cartoon voor de	[redacted] [redacted]		

voorkant. - Kaartmateriaal, “gissers” zijn/moeten hier mee aan de slag - Agenderen volgende vergadering: terugblik op de VDG vergadering ivm toelichting Henk Kosters over gebiedsgericht werken.	[redacted] checkt stand van zaken [redacted]		

[26-10-2021 13:27:26] [redacted]: Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.
[26-10-2021 13:27:26] [redacted]: Beste [redacted]. Zou je me kunnen bellen over een verzoek van gemeente Ooststellingwerf?
Groeten
[redacted]
[26-10-2021 15:37:01] [redacted]: 5.1.2e
[01-11-2021 12:52:05] [redacted]: Hoi [redacted], lukt het jou om vanmiddag na 16 uur even met [redacted] en mij fysiek bijeen te komen? Zo ja, welke plek komt jou het beste uit?
[03-11-2021 16:48:09] [redacted]: Vond het een goed overleg vanochtend
Best complex geheel en er moet nog veel info gedeeld worden maar dan heb je ook wat
Ik heb [redacted] al even bijgepraat
Ik heb maandag afspraak met [redacted]
Groeten en tot vrijdag
[redacted]
[redacted]11-2021 17:04:17] [redacted]: Ja, was hopelijk niet al te ongemakkelijk voor je. Hoop dat je een constructief kopje koffie met [redacted] zult hebben!
[03-11-2021 17:05:38] [redacted]: Nee hoor viel reuze mee
5.2.1
Komt goed

buiten reikwijdte

[12-11-2021 14:47:20] [redacted]: Hoi ik laat zowel geprinte kaarten als een paar whiteboards maken van het fochtelooerveen die we kunnen gebruiken

buiten reikwijdte

[05-04-2022 17:27:50] [redacted]: buiten reikwijdte
...stikstofgedoe, buiten reikwijdte
[redacted]
[05-04-2022 18:04:16] [redacted]: Tjonge ….
[06-04-2022 12:19:29] [redacted]: Hi [redacted], over ondertekening nog even extra overleg lijkt mij.voors en tegens op een rij..
[06-04-2022 16:57:10] [redacted]: Ik snap echt niet dat dit vanochtend opeens een issue werd
5.2.1
Overleg lijkt me raadzaam
[06-04-2022 17:00:28] [redacted]: Mij ook, gaat namelijk helemaal niet om jullie positie/opstelling/instelling/werk maar puur om beeld dat bij de buitenwereld (lees: landbouw) ontstaat als er een verklaring wordt getekend met overheden en TBO's. Dat we daar even bij stilstaan en

buiten reikwijdte

[07-10-2021 11:29:37] [redacted]: Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.
[07-10-2021 11:29:37] [redacted]: Goedemorgen, ik begreep dat je [redacted] r al helpt gesproken. Binnen NM ligt de opdracht om na te denken over vertegenwoordiging. [redacted] belt nog met [redacted] om verslag te doen van zijn gesprek met [redacted]
[07-10-2021 11:31:09] [redacted]: Maandag verder (na bespreking Henk Jumelet, maar dat zal wel goedkomen) ik zal alvast eens kijken naar het inkoopproces
[08-10-2021 18:34:05] [redacted]:
[12-10-2021 19:47:38] [redacted]: Hoi [redacted], gister je vergeten te melden dat Jumelet akkoord is en dat we van start kunnen. Opdrachtbrief gaan we in orde maken…
[12-10-2021 19:48:37] [redacted]: Eerste actie een werkgroep/kerngroep bij elkaar krijgen in soort van project startup?
[12-10-2021 19:49:00] [redacted]: Als je mij wat data geeft, dan ga ik daarmee aan de slag
[13-10-2021 16:44:27] [redacted]: Dank voor je bericht. Ik heb je zojuist een e-mail gestuurd met mogelijke data!
[13-10-2021 16:44:44] [redacted]: Okidoki
[18-10-2021 11:52:27] [redacted]: Uit datumprikker komt wo 3 nov ochtend als beste uit de bus. [redacted] kan dan niet (maar is ook nog stteds de vraag of hij degene is die namens NM in kergroep moet)..ik heb di 2 nov een gesprek met hem.
Alleen [redacted] heeft nog niet gereageerd. Mogelijk op vakantie
Zal ik deze wo maar vastzetten?
[18-10-2021 19:04:11] [redacted]: Ja lijkt me goed om nu snel op te starten
[18-10-2021 19:08:18] [redacted]: Ik heb 2 nov kennismaken met [redacted]. Had nog een mail van [redacted], dat ze mij met spoed wilde spreken, maar ze heeft niet niet gebeld..t is daar denk ik nog niet intern afgestemd..ik laat het even sudderen en bel zodra ik terugben met ze (dat is de 28ste)…
[18-10-2021 19:08:53] [redacted]: Prik straks de datum..5.1.2.e
[18-10-2021 19:14:12] [redacted]:
[29-10-2021 12:21:02] [redacted]: Hoi [redacted]
-[redacted] wil graag even met jou persoonlijk spreken.
-ik heb de opdrachtbevestiging in ons inkoopportaal doorgezet voor goedkeuring naar Jordan Jumelet en hem gevraagd het asap goed te keuren
-vanuit Oosstellingwerk schuift [redacted] aan, teamleider van [redacted] die even uit de running is
[29-10-2021 12:22:14] [redacted]: Visitekaartje weggelaten
[29-10-2021 12:22:30] [redacted]: Wil jij haar even bellen?
[01-11-2021 12:15:23] [redacted]: Ik kan ook vanaf 16 uur..ik bel [redacted] zo
[01-11-2021 14:44:19] [redacted]: Hoi [redacted], [redacted] ziet nav gesprek met jou geen aanleiding om vanmiddag nog met z'n drietjes te spreken. Wel wil ze morgen aanschuiven bij het kennismakingsgesprek dat ik heb met [redacted]. 5.1.2.e
[01-11-2021 16:30:55] [redacted]: Bel zo terug
[12-11-2021 13:29:05] [redacted]: Dag [redacted], zie mail [redacted] mbt [redacted]: graag even bellen wat nu te doen!
[16-11-2021 10:45:56] [redacted]: Hoi [redacted], zijn nu 3 leden vd kerngroep die liever online gaan. Dat maar doen dan?
[16-11-2021 11:29:14] [redacted]: Ja laten we dat maar doen
[16-11-2021 11:29:35] [redacted]: Ik maak wel een teams aan
[16-11-2021 11:34:31] [redacted]:
[11-12-2021 19:51:40] [redacted]: https://www.melkvanhetnoorden.nl/featured/mes-in-veestapel-en-megaruilverkaveling-op-komst/
[13-12-2021 10:16:34] [redacted]: #LTOupdate | *VAKGROEP AKKERBOUW & VOLLEGRONDSGROENTE*
_Wk. 49_

In deze LTOupdate lees je waar de LTO-vakgroep Akkerbouw mee bezig is. Deel dit bericht ook met collega-akkerbouwers en vollegrondsgroententelers!

Vakgroep wil NSP dat bijdraagt aan verdienvermogen
Volgende week zal de Tweede Kamer in debat gaan over het Nationaal Strategisch Plan (NSP). De minister zal op korte termijn de Tweede Kamer informeren over de plannen. Dit SNP is de nationale invulling van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en gaat in per 2023. De vakgroep ziet met de

invulling van de beoogde ecoregeling, te complex en niet aansluitend bij praktijk ondernemer, en het besluit over de getrapte overheveling van pijler 1 (inkomenssteun) naar pijler 2 voor gebiedsgerichte opgaven dat er minder geld op het boerenerf zal komen en dat hiermee het inkomen van de akkerbouwers en vollegrondsgroententelers nog verder onder druk zal komen en zelfs zal verslechteren. De vakgroep blijft zich inzetten voor NSP dat bijdraagt aansluit bij het ondernemerschap en aan het verdienvermogen van de ondernemers.

Bekijk de vlog van [redacted] https://youtu.be/lBRjnkso2SI

✒ *[redacted] volgt [redacted] op als vakgroepsecretaris*
[redacted] wordt per 1 januari 2022 themaspecialist gezonde planten bij LTO Nederland, waarmee hij [redacted] opvolgt die een andere functie binnen LTO heeft. [redacted] is per 1 januari 2022 de nieuwe sectorspecialist akkerbouw en is hij hiermee secretaris van de vakgroep. [redacted] werkt al voor LTO Nederland. Hij is afkomstig van een akkerbouwbedrijf in Noord-Holland en hij heeft in Wageningen gestudeerd.

Heb je nog vragen of opmerkingen naar aanleiding van deze update, of zijn er belangrijke signalen vanuit de leden? Deel deze dan vooral met de LTO-vakgroep Akkerbouw & Vollegrondsgroente! Wil je meer weten? Ga dan naar www.lto.nl/akkerbouw
[13-12-2021 10:18:49] [redacted]: Dag [redacted] dank voor de 4 zones! En dan komt er vanuit het GLB ook het nodige op ons af, zie bovenstaande vlog van LTO bestuurder [redacted].
[13-12-2021 10:22:30] [redacted]: 5.1.2e [redacted]
[15-12-2021 10:21:27] [redacted]: Voorstel om te beginnen met landbouw..dan recreatie en dan pas water en natuur…
[15-12-2021 21:47:39] [redacted]: Zeer interessant het regeerakkoord:
-tussenvorm landbouw en natuur: landschapsgrond
-25 miljard voor transitie
-autoriteit ecologie
-krachtige regie organisatie
-per gebied een toekomstvisie voor landbouw
-maar ook:doelen stikstof vervroegd naar 2030
-
[15-12-2021 21:48:32] [redacted] En er komt een grondbank en inzet op nieuwe verdienmodellen
[15-12-2021 21:48:39] [redacted] En zo nog wat
[20-12-2021 08:41:00] [redacted] https://fd.nl/samenleving/1422411/natuurorganisaties-zijn-niet-zelden-medeplichtig-aa -van-de-natuur?utm_medium=social&utm_source=twitter&utm_campaign=earned&utm_content=20211219
[20-12-2021 09:37:25] [redacted]: Precies, daarom ben ik ook zo enthousiast over de insteek van het PBL: staat van instandhouding centraal stellen
[20-12-2021 09:39:44] [redacted]: Ha, ik sloeg met name aan op uitspraken van [redacted] hoe boeren met rel eenvoudige landschappelijke maatregelen een enorme boost aan de biodiversiteit kunnen geven.
Vooruit naar vroeger: houtwallen, heggen en slootjes…
[20-12-2021 09:40:36] [redacted]: Heb een filmpje van zijn project gezien in de buurt van nijmegen, waar ze vooral met hagen bezig zijn geweest.
[20-12-2021 09:41:51] [redacted]: Van hem de uitspraak: meest biodiversiteit zit in een bosrand en een waterkant. Houtwal is 2xbosrand, sloot is 2x waterkant. En natuurlijk het wegvangen van Stikstof
[20-12-2021 09:43:00] [redacted]: En dat past weer helemaal in de uitkomsten van het rapport waar jij over vertelde en kan een mooi concreet onderdeel zijn voor een eventuele gebiedsofferte
[20-12-2021 09:45:54] [redacted]: Precies
[20-12-2021 09:47:32] [redacted]: 5.1.2e [redacted]
[20-12-2021 09:48:14] [redacted]: Oké
[12-01-2022 12:29:10] [redacted]: Componenten in cannabis kunnen voorkomen dat het coronavirus gezonde cellen binnendringt, blijkt uit een laboratoriumstudie die is gepubliceerd in het Journal of Nature Products. Twee stoffen in hennep, CBGA en CBDA, kunnen het virus volgens onderzoekers van de Universiteit van Oregon tegengaan.
De betreffende stoffen bonden zich aan uitsteeksel van eiwitdelen op het virus en blokkeerden een stof die de ziekteverwekker gebruikt om mensen te infecteren. De wetenschappers deden laboratoriumtesten met de alfa- en bètavariant van het virus, maar hebben geen onderzoek gedaan bij

mensen.
,,Deze componenten, die oraal kunnen worden ingenomen, hebben een lange geschiedenis van veilig gebruik bij mensen", aldus onderzoeker [redacted] van het Hennep Innovatie Centrum van de universiteit. ,,Zij hebben het potentieel een infectie door het coronavirus te voorkomen en behandelen."

》 coffeeshops gaan weer open denk ik
[12-01-2022 12:30:02] [redacted] U hebt dit bericht verwijderd.
[12-01-2022 12:30:46] [redacted]
[12-01-2022 14:04:09] [redacted]

buiten reikwijdte

[10-02-2022 09:13:25] [redacted]: Kun jij het vz blijven doen, er zijn wat gedoetjes waar ik tussendoor op moet reageren
[16-02-2022 09:02:02] [redacted] Moet nog effe 1 belletje doen
[17-02-2022 09:53:01] [redacted] Hoi [redacted], heb even contact gehad met Henk Jumelet. Die wil de volgende bijeenkomst graag samen met jou en mij gedegen voorbereiden. Dus zodra ik een datum voor bestuurlijk beraad april heb, moeten we ook dit maar even inplannen..om ook mbt kosten rekening mee te houden
[17-02-2022 10:44:02] [redacted]:
[08-03-2022 18:06:43] [redacted]: Dag [redacted], zie mijn mailbericht: [redacted] komt morgenochtend niet naar de meeting met jou en [redacted] provinciehuis.
[08-03-2022 18:08:28] [redacted]: Ok, ik heb het gelezen. Ik weet dat [redacted] er mee bezig is, zal even contact met haar opnemen
[08-03-2022 18:12:29] [redacted]
[06-04-2022 15:46:05] [redacted] afbeelding weggelaten
[06-04-2022 15:51:47] [redacted] afbeelding weggelaten
[06-04-2022 16:05:20] [redacted] Ja prima, maar dan het rapport ipv een rapport
[06-04-2022 16:28:22] [redacted] Yo
[20-04-2022 17:11:10] [redacted] Nou zo dus, easy peasy

https://www.veld-post.nl/artikel/466313-de-juni-brief/
[20-04-2022 23:27:39] [redacted]: Provincie vraagt Rijk om snelle en duidelijke stikstofregels
https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/14599604/provincie-vraagt-rijk-om-snelle-en-duidelijke-stikstofregels
#rtvdrenthe
[25-04-2022 09:05:57] [redacted]: Hoi [redacted], [redacted]en ik hebben een presentatie gemaakt voor vanavond. Wil jij de gespreksleiding nav ons verhaal doen? Wij hebben vast geen antwoord op alle vragen en het is goed om ook Henk en Douwe aan het woord te laten.
[25-04-2022 09:21:15] [redacted]: Prima, stuur je mij de presentatie alvast?
[25-04-2022 10:03:43] [redacted]: We knutselen er nog even wat aan
[12-05-2022 10:53:40] [redacted]: Visitekaartje weggelaten

[21-04-2022 10:13:28] +31 6 [redacted] Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.
[21-04-2022 10:13:28] +31 6 [redacted]: [redacted] gaat overleggen met de andere landbouw deelnemers . Twijfelde wel maar gaf ook aan dat alleen maar overleg achter een scherm ook niet bevorderlijk was .
[21-04-2022 10:13:44] +31 6 [redacted]: Schreef [redacted]
[21-04-2022 10:13:59] +31 6 [redacted] Ik heb een dringend beroep op hem gedaan
[21-04-2022 10:14:44] [redacted]: Top! Zo zie je maar, ieder nadeel (een per abuis verstuurd mailtje),heb mogelijk z'n voordeel!
[21-04-2022 10:54:36] +31 6 [redacted]: Zeker
[21-04-2022 14:28:57] +31 6 [redacted]: [redacted] gaat ook nog zorgen dat de landbouw aanhaakt
[21-04-2022 14:50:14] [redacted]: Goed nieuws!!
[05-05-2022 19:08:52] +31 6 [redacted]: Ter info: Morgen stikstofgedonder Drenthe in Nieuwsuur. VVD en CDA gaan zich beklagen. Reinder Hoekstra voert het woord in de randzone Fochteloerveen….
[05-05-2022 19:08:52] +31 6 [redacted] Het gaat ook over heel Drenthe, niet over het gebied
[05-05-2022 19:08:52] +31 6 [redacted] Nieuwsuur wilde dicht bij Assen
[05-05-2022 19:08:52] +31 6 [redacted] Heb nog geprobeerd ze naar Mantingerveld te krijgen…..
[05-05-2022 20:20:15] [redacted]: We gaan het zien, op de socials was de kritiek vandaag ook niet mals..
[05-05-2022 20:20:32] [redacted]: Maar dank voor de info..

[06-01-2022 09:03:35] [redacted]: Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze [redacted] isteren, zelfs WhatsApp niet.
[06-01-2022 09:03:35] [redacted] afbeelding weggelaten
[06-01-2022 09:03:43] [redacted] afbeelding weggelaten
[06-01-2022 09:04:15] [redacted] Staat in leeuwarder courant.
Gr [redacted]
[06-01-2022 09:04:27] [redacted] Ok, dank je wel
[06-01-2022 09:07:46] [redacted] Ik lees in deze twee stukjes nu niet direct een beschuldigende vinger naar de landbou [redacted] gemene zin de stikstofdepositie omlaag moet. Of zit het in de tussenkolom die ik nu niet goed kan lezen
[06-01-2022 09:41:22] [redacted] We hebben morgen kernteam. Zal daar de externe communicatie agenderen..dat moet iig gestroomlijnd worden.
[11-01-2022 14:38:03] [redacted] eling: Ik zit in overleg, kan ik later vanmiddag terugbellen?
[11-01-2022 15:20:57] [redacted]: Ben er al uit. Niet meer nodig.
Gr [redacted]
[11-01-2022 16:33:38] [redacted]: Ok!
[17-02-2022 14:16:54] [redacted]: https://www.youtube.com/watch?v=M387OfZSRWY
[17-02-2022 14:17:31] [redacted]: Dank je, ga het bekijken (zit nu in een sessie over nieuwe GLB)
[17-02-2022 14:17:42] [redacted]: Ik ook.
[17-02-2022 14:18:21] [redacted]: Bla bla..hoop dat het zo wat concreter wordt
[17-02-2022 14:19:25] [redacted]: In Drenthe zijn we al gebiedsgericht aan her werk.
We hebben zelfs een project met prolander. " voorsorteren op het nieuwe glb"
Zie www.boermarkezeijen.nl
[17-02-2022 14:20:00] [redacted]: Er wordt wederom veel geherkauwd.
[17-02-2022 14:21:27] [redacted]: De vraag is worden we als collectief gezien????
[17-02-2022 14:21:36] [redacted]: En Hoe die EU centjes een beetje eenvoudig laten stromen..
[17-02-2022 14:22:09] [redacted]: Regelingen worden steeds zo ingewikkeld gemaakt en gebaseerd op wantrouwen..
[17-02-2022 14:22:19] [redacted]: Heb er wel een idee over
[17-02-2022 14:22:36] [redacted]: Er is een chat waar je ze kunt laten weten
[17-02-2022 14:22:50] [redacted]: Hoe dan chat??
[17-02-2022 14:23:32] [redacted]: Jij mag de vraag ook chatten
[17-02-2022 14:23:36] [redacted]: Als je het youtube beeld wat kleiner maakt, verschijnt bij rechts een chatbox
[17-02-2022 14:25:58] [redacted]: Ik zit in de chat, dus als je een vraag hebt, gooi ik h'm er wel in
[17-02-2022 14:47:52] [redacted] De vraag is worden we als collectief gezien????
[17-02-2022 15:01:34] [redacted] Het gebiedsgericht inzetten van de regelingen zou mooi zijn
[17-02-2022 15:01:56] [redacted]
[17-02-2022 15:04:28] [redacted] Reactie van LNV:
[17-02-2022 15:04:52] [redacted] afbeelding weggelaten
[17-02-2022 15:05:42] [redacted]
[17-02-2022 16:05:44] [redacted]: Krijg het aanbod van LNV om met ze door te praten over gebiedsgerichte aanpak van GLB regelingen. Is dat iets om nu al eens in gang te zetten voor F'veen?
[17-02-2022 17:11:41] [redacted]: Nee maar wel voor Zeijen
[17-02-2022 17:12:25] [redacted]: Is er iemand van ons bij Zeijen betrokken?
[17-02-2022 17:15:07] [redacted]: Lol
[17-02-2022 17:15:26] [redacted]:
[17-02-2022 17:15:47] [redacted]: Zijn we zo errug dan??
[17-02-2022 18:59:25] [redacted]: Lol was een app fout [redacted].
Prolander is bij Zeijen betrokken. [redacted]. Ook Henk Jumelet en [redacted] zijn betrokken bij Boermarke Zeijen
[18-02-2022 20:50:27] [redacted]: Wat een heldere en complete uiteenzetting. Dank je wel!!
[25-04-2022 12:52:37] [redacted],
Ik ben vandaag niet aanwezig bij de bijeenkomst omtrent Fochteloerveen.
Ik wens jullie een goede bijeenkomst.
Namens LTO afdeling Noord Drenthe,
[redacted]
[25-04-2022 12:54:16] [redacted]: Hallo [redacted], dank voor je berichtje, hartelijke groet
[redacted]

[01-12-2021 09:08:51] +31 6 : Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.
[01-12-2021 09:08:51] +31 6 : Ik lag er uit en probeer opnieuw deel te nemen
[01-12-2021 09:09:16] +31 6 : Gemist spraakgesprek
[03-12-2021 08:38:01] +31 6 : Dag , 5.1.2.e
Begin van de middag nog even contact over de stukken werkgroep/bestuurlijk beraad?
[03-12-2021 08:39:10] : Okidoki
[07-12-2021 09:46:12] +31 6 : 5.1.2.e
. Daarom even via de app…. Weten we wie zich hebben afgemeld?
[07-12-2021 09:48:35] : van Inv, van Assen
[07-12-2021 09:48:59] +31 6 :
[07-12-2021 09:57:26] : Oja, een nieuwe collega van mij van geondbeleid schuift ter leering even aan.. (was een actie van collega)
[07-12-2021 09:58:18] ling: Oja, van SBB is er ook niet
[07-12-2021 09:58:34] En
[07-12-2021 09:59:26] +31 6 :
[07-12-2021 10:29:37] heeft de vergadering ook niet geaccepteerd
[07-12-2021 11:38:54] +31 6 : Ik ben er uit gegooid…
[07-12-2021 11:39:11] : Ok ik notuleer
[07-12-2021 11:40:32] +31 afbeelding weggelaten
[07-12-2021 11:44:50] +31 Hij blijft zoeken
[13-12-2021 13:54:33] +31 Dag willen jullie nog een teamsvergadering aanmaken voor de werksessie van het kernteam voor komende woensdag van 9.00 tot 15.00 uur? Met groet, (of zie ik het over het hoofd)
[13-12-2021 14:02:24] : Doe ik
[13-12-2021 14:02:59] +31
[14-12-2021 11:31:39] +31 Dag , lukt het allemaal met de geeltjes? Staat in de facilitatorstand? Als ik nog ergens een slinger aan moet geven voor morgen hoor ik het vast. Gr
[14-12-2021 11:33:28] : Ik heb het uitgedacht, maar zit wat knel in de tijd om het uit te voeren. heeft een Mural gemaakt, wordt wsl vanavond dat ik het af heb..heb je dan bog tijd om evt even te sparren?
[14-12-2021 11:34:46] +31 6 : Ik heb vanavond om 19.30 een vergadering tot 21.00 daarvoor en daarna tijd.
[14-12-2021 11:35:14] +31 6 : Heb je daar wat aan?
[14-12-2021 11:36:19] +31 6 : Ik zie dat ik de ppt van niet mee heb gestuurd met de stukken voor morgen . Ga ik nog even na sturen
[14-12-2021 11:59:39] heeft een Miro gemaakt, daar kan ik nu niet in, maar wel handig om even een korte instructievudeo te kijken
[14-12-2021 12:01:21] +31 6 : Dat betekent dat we dat als kernteam morgen gezamenlijk gaan doen?
[14-12-2021 12:02:03] : Ja bedoeling is om allemaal in Miro te werken
[14-12-2021 12:06:04] +31 6 : , moet dat ook van te voren geïnstalleerd bij de deelnemers of krijgen we morgen via jou/ toegang om te werken in Miro.
[14-12-2021 12:11:04] : Zou via moeten gaan, die is beheerder van het Miro bord
[14-12-2021 12:13:31] +31 6 : Oké. Moet ik dat nog checken?
[14-12-2021 12:13:54] : Ik probeer al naarstig contact met haar te krijgen
[14-12-2021 12:15:43] +31 6 : Oké.
[14-12-2021 12:25:28] : Ik zit er in
[14-12-2021 12:25:45] +31 6 : Goed begin!
[14-12-2021 15:06:28] +31 6 : Dag Bestuurlijk Beraad van donderdag, even een check: ik ga er vanuit dat jij het verslag maakt van het beraad. Klopt dat?
[14-12-2021 15:13:17] : Ja klopt, maak jij nog een overzicht van de issues/ belangen?
[14-12-2021 15:14:18] +31 6 : Zeker. Aan het einde van de dag krijgen jullie de eerste oogst. Morgen de definitieve oogst (mocht er nog wat nakomen).
[14-12-2021 15:14:31] : Okidoki
[14-12-2021 19:55:06] : Ik heb t een en t ander net met doorgenomen…ga nog effe een frisse neus halen

buiten reikwijdte

[21-12-2021 12:07:44] +31 6 : Dag , 5.1.2.e . neemt even de honneurs waar. Zou je een teams willen plannen met het kernteam F'veen op 7 januari van 9.00 tot 12.00 uur? Fijne dagen en zie je in het nieuwe jaar. Hartelijke groet

5.1.2.e

[11-01-2022 10:53:46] +31 6 : afbeelding weggelaten

5.1.2e

vergadering?
[11-01-2022 14:32:56] : Komt er an
[11-01-2022 14:33:02] +31 6 Top
[11-01-2022 15:32:01] +31 6 : Ik ben er uit vanwege slechte internet verbinding ? . Kun je me weer toevoegen
[28-01-2022 09:11:44] +31 6 : Dag , graag zou ik de stukken verzenden voor het kernteam F'veen. Mocht er nog wat ontbreken dan lossen we het op. De agenda's voor de ambtelijke voorbereidingsgroep en het Bestuurlijk Beraad zitten er bij en kunnen we altijd nog aanvullen/aanpassen nav je opmerkingen en vullen we vanzelfsprekend aan na wat 2 februari nog op het kleed komt. Hartelijke groet,
[28-01-2022 09:51:21] : Is prima hoor…
[01-02-2022 09:49:54] +31 6 : Dag , ik zag dat je gister de teamsvergadering hebt aangemaakt voor morgen. Ik had het op mijn lijstje staan om aan te maken vandaag nav je verzoek om het te doen. Just for sure… verwacht je nog wat van mij ? Hartelijke groet uit een bijzonder regenachtig Akkrum
[01-02-2022 09:50:51] : O ja, dat is ook zo..ik doe te veel tegelijkertijd..ik haal h'm er weer uit
[01-02-2022 09:51:20] : Omdat ik er wsl niet bij ben, is het niet handig dat ik de teams aanmaak
[01-02-2022 09:51:43] +31 6 :
[01-02-2022 09:52:02] +31 6 Ik maak 'm aan.
[01-02-2022 10:36:28] : Top, ik krijg al mailtjes over morgen..of het fysiek of online is
[01-02-2022 10:46:47] +31 6 : Digitaal….zie mail bij de stukken.
[01-02-2022 10:52:31] : Verwarring komt denk ik ook omdat ik de vergadering steeds aanpas wel/niet online. Wil jij voor iedereen duidelijkheid scheppen met Teams link?
[01-02-2022 10:53:03] : O haha die is er al
[01-02-2022 14:52:03] +31 6 : Hoi , in de mail had ik net een overzicht gestuurd van de ideale wereld als het gaat niet om de planning van de vervolg vergaderingen (incl beschikbaarheid).Zou je willen kijken of het bestuurlijk beraad iets naar achteren kan in tijd (in onze planning hebben we rekening proberen te houden met voorjaarsvakantie en meivakantie en voldoende tijd tussen ambtelijk vooroverleg en BB, de data in de Datumprikker zijn dan net iets te vroeg). Inmiddels hier een beetje zon tussen de wolken. Hartelijke groet,
[02-02-2022 11:40:09] : Zijn jullie nog in overleg?
[04-02-2022 10:04:31] : Joehoe..ik zit klaar hoor
[04-02-2022 10:08:03] +31 6 : Ik zie je niet
[07-02-2022 16:18:21] : Hoi , heb jij ook een vergadersetje voor bestuurlijk beraad

klaarstaan met juiste nummering enzo?

[02-03-2022 09:56:14] +31 6 : Hoi , even een check. Heb jij ook de afspraak voor de inspiratiekaart in je agenda staan (9 maart vanaf 9.00 uur bij jullie). Ik had van een bevestiging. Met vriendelijke groet,
[02-03-2022 09:56:36] : Ja hoor
[02-03-2022 10:03:44] +31 6 :
[30-03-2022 16:51:48] +31 6 : Nog even contact gehad met zij heeft nog een aantal zaken en en een reactie op mijn voorstellen die zet ik morgenvroeg nog even op een kaartje richting jou.
[30-03-2022 17:15:40] : Prima!!
[07-04-2022 13:33:05] +31 6 : Dag zou je 'de lijstjes' met bouwstenen/onderzoeken die op de kaart komen naar me willen appen/mailen dan zorgen we dat de notitie daarop aan sluit (en andersom). Hrt gr
[07-04-2022 13:38:07] +31 6 : Twee vragen. 1. Wat denk je, kunnen we de kaart voor de ambtelijke voorbereidingsgroep nazenden begin volgende week? Met jouw akkkoord op de agenda/stukken zou ik de agenda/stukken morgen willen verzenden.

2. Ik heb het concept verslag van het bestuurlijk beraad niet digitaal. Zou je me dat willen mailen?

Met zonnige groet
[07-04-2022 13:45:00] : Hoi , ik zit in een spoedklus, hoop dat ik hier vandaag aan toe kom, doe mijn best
[07-04-2022 13:45:26] : Moet ik afstemmen met mijn collega
[11-04-2022 10:12:33] : Ik heb morgenmiddag een nieuw kaartje
[11-04-2022 10:13:47] +31 6 : Mooi!
[19-04-2022 08:18:44] +31 6 : Hoi , vrijdagochtend heb ik een voorstel voor de agenda aan je verstuurd. Heb je tijd om even te kijken welke route je richting bb wil kiezen dan pas ik het daarop aan en verstuur ik het naar iedereen. Alvast dank.
[19-04-2022 08:19:15] : Ja doe ik
[19-04-2022 13:59:15] +31 6 : Dag lukt het nog om even te kijken naar de agenda?
[19-04-2022 15:24:04] : Done
[20-04-2022 16:00:45] +31 6 : Done
[20-04-2022 16:44:14] :
[28-04-2022 13:09:41] +31 6 : Hoi even een check. Dinsdag heb ik een korte e-mail gestuurd. Lukt het om de kaart en de figuur van vrijdag aan te leveren? Dan maken we het stuk definitief. Met groet,
[28-04-2022 13:39:07] : Doe ikgelijk
[18-05-2022 19:08:57] : Hoi , ik kreeg net bericht dat we een WOB verzoek hebben over gebiedsgerichte aanpak stikstof..moet nu alles gaan verzamelen van ons traject, maar heb in een opruimwoede alle ambtelijke verslagen weggegooid. Is het voor jou veel moeite om zenogmaals te mailen?
[18-05-2022 19:10:30] +31 6 : Nee hoor, ga ik doen. Zowel van de ambtelijke voorbereidingsgroep als ambtelijke kerngroep?
[18-05-2022 19:11:10] +31 6 : Morgen ga ik ze even verzamelen.

[18-05-2022 19:11:21] [redacted]: Doe maar voor de zekerheid..al het bestuurlijke heb ik wel netjes gedocumenteerd
[18-05-2022 19:11:33] [redacted]: Super bedankt alvast

Aantekeningen [redacted] gesprek LTO n.a.v. brief 17 maart

[redacted] en [redacted] (ABO Ooststellingwerf)
[redacted] (LTO Noord Drenthe)
Arend Steenbergen (LTO Drenthe / Stikstoftafel)
Douwe Hoogland – gedeputeerde Fryslan
Henk Jumelet – gedeputeerde Drenthe
[redacted] (ambt Drenthe)
[redacted] (ambt Fryslan)

Henk Jumelet:
-Spreekt zijn teleurstelling uit over deze brief. Er is veel contact tussen LTO en provincie. Waarom brieven schrijven en niet even bellen.

Douwe Hoogland
-In Friesland veel stikstofdialogen, genoeg podium om naar elkaar uit te spreken waar het aan schort. Het Fochteloerveen en Drents Friese Wold zijn het meest urgent. Willen we in goed in samen werken.

In laatste Bestuurlijk Beraad van feb intentie uitgesproken om gezamenlijk gesprekken met boeren in gebied te gaan voeren.

Beide bestuurders hopen wel verder te kunnen gaan om samen richting te geven.

[redacted]:
Stelt dat provincie juist blij mag zijn met deze brief. Brief is ook voor achterban. In december was in zijn beleving al afgesproken om gesprekken te gaan voeren. Het gaat LTO niet snel genoeg.

[redacted]:
Online vergaderen in Corona tijd helpt ook niet echt mee, en 1,5 uur voor Bestuurlijk Beraad is eigenlijk te weinig. En is geen sprake van elkaar ‘organisch’ vinden over de provinciegrens heen.

Henk Jumelet:
Streep onder hoe dingen zijn verlopen, hoe nu verder?

Douwe Hoogland:
Signaal van [redacted] dat over de grenswerken ingewikkeld is, nemen we mee. Friesland spreekt met 11 organisaties, LTO is één van de belangrijkste.

Arend Steenbergen: Is sinds kort bij de Drentse stikstoftafel betrokken. Fochteloerveen is misschien wel té ingewikkeld. Wil bedenken welke structuur LTO nodig heeft om mee te kunnen doen.

[redacted]:
-Er zit frustratie. We hebben goede gesprekken gehad met [redacted] over de wijze waarop we keukentafelgesprekken kunnen voeren: vooral ophalen wat een ondernemer wil doen. Een onafhankelijke partij moet die gesprekken voeren. Welke mogelijkheden heeft [redacted]? Aan Friese zijde is [redacted] een optie.

[redacted]: of mensen van elders, bijvoorbeeld ZZP-ers uit Overijssel.

: voorkeur voor en

Haak anders aan bij de bijeenkomsten die lokale LTO-afdelingen voor hun leden organiseren.

Concluderend:

-Allen hebben de wens om samen te blijven werken;
-Arend Steenbergen komt met voorstel in welke structuur LTO het beste kan meedoen
-Er is voorkeur voor en voor voeren van keukentafelgesprekken
-Provincies pakken communicatie met het gebied op
-Afspraken worden in brief vastgelegd. In brief wordt niet inhoudelijk op de LTO brief van 17 maart ingegaan.

Natuurlijk*
Platteland!
[Beleven Benutten Beschermen]

Hierbij nodig ik u uit voor het tweede bestuurlijk beraad over het Fochteloërveen en omgeving

Dit tweede beraad vindt plaats aanstaande maandag 23 november om 17:30uur uur via MS Teams en duurt tot uiterlijk 19.00uur. Wethouder Henk Kosters zal het beraad voorzitten.

Hoofddoel van de bijeenkomst is om tot conclusies te komen: Is er op basis van de notitie Verkenning Gebiedsagenda commitment voor het instellen van een bestuurlijk platform en wensen partijen daaraan gekoppeld opdracht te geven voor het daadwerkelijk opstellen van een gebiedsagenda?

Agenda:

1) Welkom en doel van het beraad
2) Presentatie Verkenning Gebiedsagenda Fochteloërveen (bijlage) – Toelichting op de conclusies door [redacted], provincie Drenthe
3) Intermezzo visie op gebiedsaanpak – door [redacted], Natuurmonumenten
4) Bespreken van en besluiten over onderstaande vragen/voorstellen voor het vervolgproces:
    a. Onderschrijft u bestuurlijk de resultaten uit de verkenning? Deelt u de analyse en de wens om dit samen op te pakken?
    b. Stemt u in met een trekkersrol van de Provincie Drenthe? Dit in nauwe samenwerking met de provincie Fryslân.
    c. Stemt u in met het uitnodigen van Waterschap Drents-Overijsselse Delta en een vertegenwoordiging vanuit de landbouw om aan te sluiten bij dit beraad?
    d. Geeft u opdracht voor een vervolgproces: het laten opstellen van een plan van aanpak, het organiseren van financiën/procesmiddelen en het voorbereiden van het instellen van een bestuurlijk platform?
    e. En als het antwoord op deze laatste vraag positief is; wat kunt/wilt u nu al meegeven voor beoogde vervolgproces?
5) Afspraken over vervolgbijeenkomst
6) Afsluiting

Samenvatting

Op 9 maart was het eerste verkennend bestuurlijk beraad Fochteloërveen. Uw gezamenlijke conclusie was destijds dat er behoefte is aan afstemming en samenwerking en dat dit wellicht gestalte zou kunnen krijgen in een meerjarige gebiedsagenda voor het Fochteloërveen en omgeving. U heeft daarbij gevraagd dit nader te verkennen en te bepalen om welke thema's het zou moeten of kunnen gaan.

Deze verkenning op ambtelijk niveau is dit najaar onder leiding van de provincie Drenthe uitgevoerd. Tien organisaties hebben deelgenomen, te weten de gemeenten Ooststellingwerf, Noordenveld, Assen en Midden-Drenthe, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten, Waterschap Noorderzijlvest, Wetterskip Fryslân en de provincie Fryslân.

In drie werksessies zijn onderwerpen in kaart gebracht waarop samenwerking tussen een aantal of alle partijen wenselijk of nodig is. Voor verschillende opgaven en ambities die partijen afzonderlijk hebben, geldt dat zij over de grenzen van hun eigen werkgebied heen reiken; concreet dan wel qua effect. Dan gaat het bijvoorbeeld over recreatieve infrastructuur, ecologische verbinding van natuurgebieden, regionale cultuurhistorie of woningbouw. Ook hebben alle partijen te maken met de grote landelijke

opgaven die op een of andere manier in dezelfde - schaarse - ruimte moeten landen. Gekeken is waar belangen en ambities elkaar raken, versterken of in de weg zitten. Wat kunnen partijen samen wél wat zij alleen niet kunnen. Ook is geïnventariseerd wat er beleidsmatig allemaal al loopt in en rond het gebied. Vervolgens is gesproken over de wijze waarop een gebiedsgerichte aanpak zich het best laat invullen en organiseren en wat de randvoorwaarden voor succes zijn.

De resultaten zijn in woord en beeld opgetekend in de notitie Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen (zie bijlage).

Eindconclusie is dat er volop aanleidingen liggen voor een gezamenlijke integrale aanpak, er valt op meerdere fronten winst te behalen en bovenal: er is animo voor bij de betrokken partijen.

Het gezamenlijke beeld is dat de veelheid aan opgaven die al in, of rondom het gebied spelen of aanstaande zijn vragen om een meerjarige krachtenbundeling. Het gaat dan om hydrologisch systeemherstel, biodiversiteit, gebiedsgerichte aanpak stikstof, begrenzing van foerageergebieden, bereikbaarheid, verstedelijking, toekomstgerichte landbouw, klimaatadaptatie en energietransitie. Een kluwen aan opgaven, die allemaal in hetzelfde gebied moeten landen en die daar op tegengestelde belangen kunnen stuiten, maakt dat partijen overtuigd zijn van de meerwaarde van en zelfs noodzaak tot een integrale gebiedsaanpak.

Een doorkijk op deze integrale aanpak, laat zien dat directe winst ligt op meerdere terreinen:

Ruimtelijke opgaven
- Versnelling in de uitvoering van omvangrijke natuurherstelmaatregelen 2030;
- Invullen van toekomstige klimaatopgaven; CO2 vasthouden en bosontwikkeling;
- Samen met de landbouw werken aan de toekomstgerichte opgave in de schil, de invloedsfeer rond het Fochteloërveen;
- Investeren in een sterk recreatief netwerk, zonering en verbinding via ondermeer Appelscha tussen gesloten en vrije koloniën.

Organisatie
- Voorsorteren op een gebiedsorganisatie om de resultaten uit de verkenningen voor de gebiedsgerichte aanpak stikstof onder te brengen.

Procedures
- Bovenprovinciale regie op ruimtelijke initiatieven met een effect op de natuurwaarden in het Fochteloërveen;
- Integrale samenwerking en afstemming conform de Omgevingswet.

Middelen
- Genereren van nationale en Europese middelen en door gezamenlijke lobby het Fochteloërveen neerzetten als voorbeeld van een vooruitstrevende, integrale gebiedsaanpak.

Henk Jumelet,
Gedeputeerde Provincie Drenthe

Projecten en Ideeënkaart Fochteloërveen en omgeving mei 2022

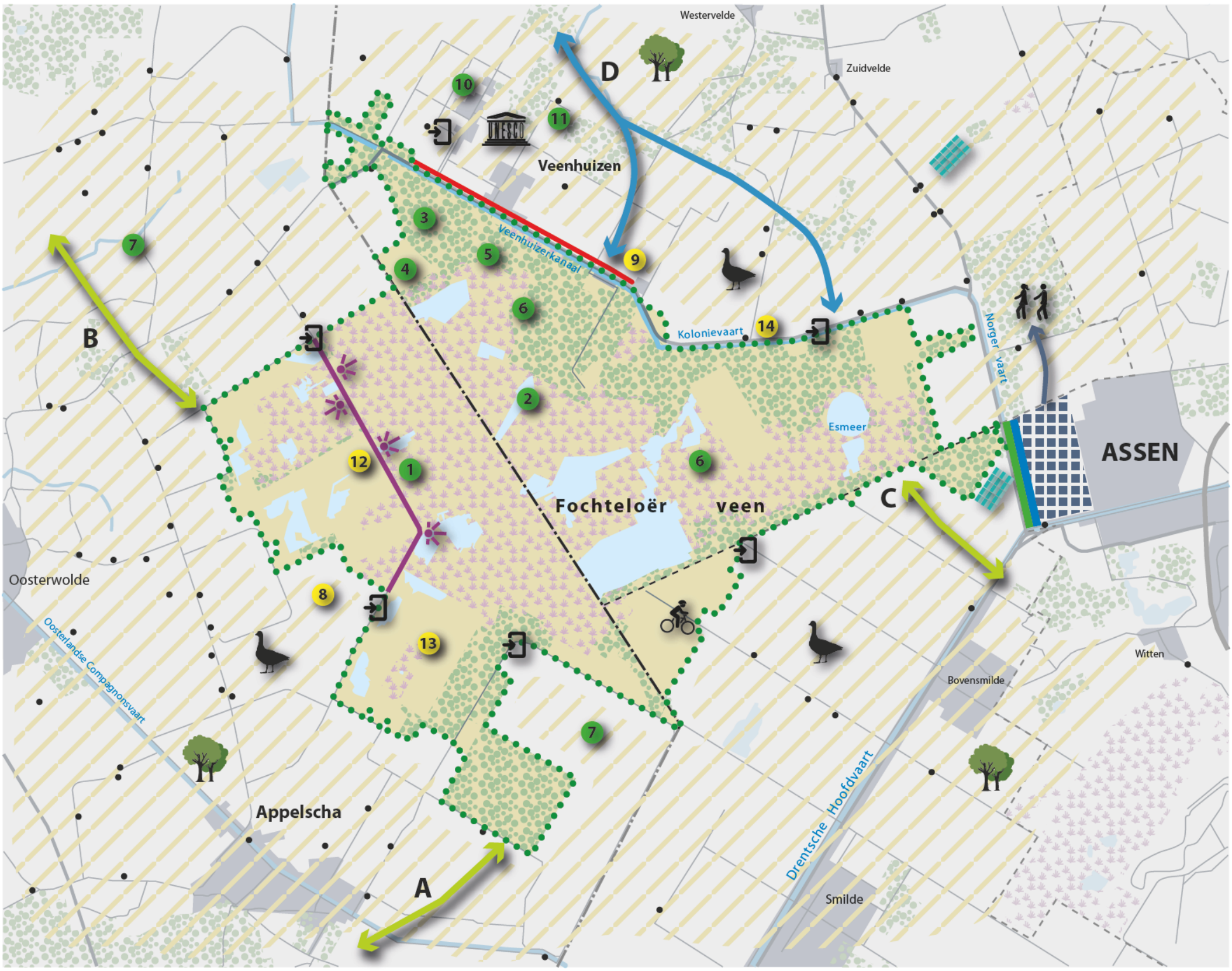

Gebiedsgerichte aanpak stikstof/klimaat/water/biodiversiteit

Begrenzing NNN/N2000

Gewenste ecologische verbinding
A Drents-Friese Wold
B Haulerpolder/Tjonger
C Witterveld

Gewenste eco hydrologische verbinding Beekdal Slokkert

Verkenning recreatieve entrees

Ganzen foerageer vraagstuk

Zoeklocatie fietsverbinding

Uitbreiding woningbouw Kloosterveen Assen

Groenvisie westelijke stadsrand Assen

Landbouwbedrijf

Herinrichting Fochteloërveenweg

Plannen zonnepark

Verkennen uitloop Kloosterveen

Herinrichting hoofdweg Veenhuizen

Unesco werelderfgoed Veenhuizen

Kans uitvoering bossenstrategie

Grens Fryslân/Drenthe

Prioritaire Opgaven

- Natuur : - instandhoudingsdoelen/herziening N2000 beheerplan
  - biodiversiteit verbeteren
- Landbouw : duidelijkheid en perspectief
- Water : voldoende schoon water klimaatadaptie
- Brede welvaart : economische ontwikkeling (recreatie&toerisme) sociale cohesie woningbouw

Onderzoeksprojecten

- (eco) hydrologisch onderzoek
- Oorzaken hoog zinkgehalte/hoge ph in afstromend water
- Ontwikkelen ecologische kansenkaart
- Beekdalenvisie Kop van Drenthe
- Insectenonderzoek

1. Herinrichting Fochteloërveenweg
2. Kadeherstel
3. Sanering schietbaan
4. de Drentse weg, inrichten en vernatten
5. Bosrand met lanen en overtuinen
6. Beheermaatregelen Programma Natuur
7. Agrarisch natuurbeheer
8. Integrale inrichting 80 bunder
9. Herinrichting hoofdweg Veenhuizen
10. Herbestemming panden Veenhuizen
11. Landinrichting Veenhuizen
12. Sanering bebouwing
13. Herzien wandelpaden
14. Kans bevaren Kolonievaart

Concreet project

Wens of idee

Kartografie : team I en A
Provincie Drenthe
Datum kaart : 21 - 04 - 2022

t: 088 888 6666
e: info@ltonoord.nl
w: www.ltonoord.nl

Vestiging Drachten
Lavendelheide 9
9202 PD Drachten

Postadres
Postbus 186
9200 AD Drachten

Hoofdkantoor
Zwartewaterallee 14
8031 DX Zwolle

College van Gedeputeerde Staten van Drenthe
t.a.v. de heer H. Jumelet
Postbus 122
9400 AC ASSEN

Datum: 17 maart 2022 Referentie: 00522/dr/rv-nv

Betreft: **Positie landbouw in gebiedsproces Fochteloërveen**

Geachte heer Jumelet,

De agrarische sector rond het Fochteloërveen, is bij monde van vertegenwoordigers van de naastgelegen LTO Noord afdelingen in Fryslân en Drenthe, actief in het Bestuurlijk Beraad over het Fochteloërveen. De vertegenwoordigers van de agrarische ondernemers rond het Fochteloërveen zijn in april 2021 in een al rijdende trein gestapt in de hoop en verwachting dat alsnog een vruchtbare samenwerking met andere partijen zou kunnen ontstaan. Een samenwerking die in onze ogen zou moeten leiden tot gedeelde verantwoordelijkheid in het werken aan maatschappelijke doelen met als voorwaarde perspectief voor de agrarische sector in het gebied. Met dit schrijven willen wij bij u kenbaar maken dat deze betrokkenheid wat ons betreft stopt en ook uitleggen waarom.

Geen toekomst
Ook gelet op het feit dat de landbouw pas op een later moment is gevraagd mee te doen, ligt er op dit moment geen door alle partijen gedeelde visie waar het met het gebied naar toe moet. Vanuit de landbouw is vanaf het begin aangegeven dat het niet de belangenorganisaties en overheden zijn die het gebied gaan invullen, maar de mensen die daar belang hebben, die daar hun bedrijf uitoefenen. Alleen met draagvlak onder de mensen die in en rond het gebied hun brood verdienen, gaan we een succesvol gebiedsproces mee maken.

Ondertussen zijn de in het Beraad actieve partijen wel gevraagd hun belangen te benoemen. Wij zien dat partijen het lastig vinden om onderscheid te maken tussen het precieze belang dat ze vertegenwoordigen en de wensbeelden die ze hebben. Wij stellen vast dat er op voorhand een gapend gat zit tussen wat met name vanuit de “natuurhoek” wordt geambieerd en wat in onze ogen nodig is voor sociaaleconomisch perspectief van het gebied. Het gevoel ontstaat nadrukkelijk dat landbouw moet wijken, dat er veel nieuwe natuur als buffer rond het Fochteloërveen moet worden gerealiseerd en dat in bilaterale overleggen de pap hiervoor gestort is.
Misschien is het goed om te benoemen dat de afgelopen decennia rond het Fochteloërveen meer dan 800 ha landbouwgrond is omgezet in “natuur”. Dat is een offer dat de landbouw al gebracht heeft en tegelijkertijd de vraag oproept wanneer het een keer genoeg is. Het is voor ons ook in de richting van onze achterban niet uit te leggen hoe dit proces tot enig perspectief voor de agrarische sector kan leiden.

Volgorde der dingen
Waar wij ook moeite mee hebben, is dat nu een Beraad aan de slag gaat met een gebiedsproces maar dat alvorens een gedegen gebiedsanalyse en knelpuntenanalyse is uitgevoerd en sprake is van een gezamenlijke visie en een doorwrocht plan, dingen gebeuren die niet in de context van de gezamenlijke visie kunnen worden geplaatst. Als voorbeeld noemen wij de Fochteloërveenweg, maar ook de uitkoop/opkoop van agrarische bedrijven, investeringen in het Fochteloërveen op basis van het Programma Natuur en de discussie over zogenoemde fourageergebieden voor doelsoorten die in het Fochteloërveen overnachten. Met andere woorden: er gebeuren dingen die raken aan de toekomst van het gebied maar als gevolg van het feit dat ons proces nog niet zo ver is, als "spijtmaatregelen" zouden kunnen gelden.

Geen vertrouwen in een goede afloop
Nog afgezien van de tijdsfactor die hiervoor is beschreven, moet wat ons betreft ook gesproken worden over invulling van het begrip "vertrouwen". Wij zien het Beraad als een platform waar op basis van gelijkwaardigheid en vertrouwen met elkaar wordt samengewerkt. Dat zijn in onze ogen randvoorwaarden waarbinnen succes mogelijk is.
Gelet op de ervaringen (zoals hiervoor geschetst) maar ook door het feit dat wij werden overvallen met het plan om van het Fochteloërveen een stikstofpilot te maken en nog meer werden verrast door de onwil om de keukentafelgesprekken te organiseren, hebben wij het gevoel als agrarische sector niet serieus te worden genomen.
Wij hebben ook gelet op het creëren van draagvlak voor een moeilijke opdracht, vanaf het begin aangedrongen op ruimte en middelen voor een aanpak van onderop. Het belang van een dergelijke aanpak, met keukentafelgesprekken als centraal idee, leek omarmt te worden in het Beraad. Een partij stond in de startblokken om hier inhoud aan te geven. Nu moeten wij vaststellen dat de opdracht niet gegeven wordt en dus van een zo belangrijke dialoog met belanghebbenden, voorlopig geen sprake zal zijn.

Alles overziend
Wij zijn teleurgesteld, voelen ons niet serieus genomen en hebben het gevoel dat wij in een positie worden gemanoeuvreerd die alleen tot doel heeft om ons medeverantwoordelijk te maken voor een sociaaleconomische ontwrichting van het gebied rond het Fochteloërveen.

En daar bedanken wij vriendelijk voor.

Hoogachtend,
Mede namens de LTO Noord vertegenwoordiger in het Beraad,
[redacted] en [redacted] van LTO Noord afdeling ABO Ooststellingwerf
[redacted] van LTO Noord afdeling Midden Drenthe
[redacted]
LTO Noord afdeling Noord-Drenthe

[13-04-2022 17:51:59] Arend Steenbergen: Berichten en gesprekken worden end-to-end versleuteld. Niemand buiten deze chat kan ze lezen of beluisteren, zelfs WhatsApp niet.
[13-04-2022 17:51:59] [redacted]: Hoi Arend, een gezamenlijke brief vinden wij in principe ook wel een goed idee (en beter signaal). Kijk maar of dat vanavond ook past in hoe jullie als collectief erin zitten.
Grt [redacted]
[13-04-2022 21:58:24] Arend Steenbergen: [redacted]

Er komt wel een brief vanuit landbouw collectief. Maar we willen ook wel na de Staten vergadering eventueel kijken of we een provinciale reactie dan kunnen ondersteunen.
Geef jij aan Henk door ?
[13-04-2022 21:59:03] [redacted]: Yes
En ik snap t wel hoor
Jullie moeten de achterban denk ik ook laten zien dat jullie voor de belangen op komen
[13-04-2022 21:59:16] [redacted]: Dank voor de terugkoppeling en fijne avond
[13-04-2022 21:59:23] Arend Steenbergen: En evt mogelijk om in de week na de Staten vergadering evt een vergadering met Jumelet ?
[13-04-2022 21:59:46] Arend Steenbergen: Ook fijne avond en tot gauw denk ik
[13-04-2022 21:59:57] [redacted]: Ja dat denk ik wel
In tegenstelling tot de minister maakt henk er meestal wel ruimte voor
[13-04-2022 22:00:04] Arend Steenbergen:
[06-05-2022 12:20:22] Arend Steenbergen: [redacted]
Ik hoor dat zuidwest Drenthe benaderd is door [redacted] voor gga stikstof. Heb je nadere informatie wat nu de Drentse aanpak is ?

Arend
[06-05-2022 12:53:08] [redacted]: Hoi Arend,
[redacted] is een van de vier gebiedsregisseurs die in het gebied (drie N2000 gebieden in ZW) gesprekken aan het voeren is om de stakeholders in kaart te brengen en eerste stapjes te zetten om tot een proces te komen voor het gebiedsplan 2023.

Dus kortgezegd: inhoudelijk zijn we niet veel verder omdat we nog wachten op de richtinggevende gebiedsdoelen. Wat we daarnaast doen - maar dat is vooral bureauwerk - zijn de natuurdoelanalyses voor alle gebieden. Maar dat is niet een stuk dat bij de gebiedsregisseur ligt.

Grt [redacted]

Agenda Ambtelijke voorbereidingsgroep Fochteloërveen
datum: 11 mei 2022 09.00–11.00 uur
Locatie: provinciehuis Assen (zaal E.067)

1. Opening (doo

2. Actualiteit:
   a. Stand van zaken informeren en aanhaken LTO/boeren in het proces gebiedsgerichte aanpak F'Veen
   b. Nav vorig overleg op 13 april, hoe verhouden het PNP en de daaraan gekoppelde Samenwerkingsovereenkomst zich tot de gebiedsaanpak F'Veen? (LTO-Noord staat hier ook bij als partij ter ondertekening)
   c……..

3. Terugkoppeling Bestuurlijk Beraad van 25 april jl. en wat nemen we mee voor het vervolg

4. Voorbereiden Bestuurlijk Beraad 23 mei a.s.:
   a. Verslag Bestuurlijk Beraad van 15 februari 2022 ter vaststelling voorleggen aan het BB (concept-verslag bijgevoegd).
   b. Gebiedsagenda ter instemming voorleggen aan het BB (Gebiedsagenda toegevoegd, figuur 3.2 en 3.3 op respectievelijk pagina 10 en 13 zijn nieuw in het document).
   Vraag aan de ambtelijke voorbereidingsgroep: is de huidige titel "Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving, *Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak"* akkoord*?*
   c. Projectopdracht voor het vervolg (opstarten ontwerpfase) ter instemming voorleggen aan het BB (projectopdracht bijgevoegd).
   Vraag aan de ambtelijke voorbereidingsgroep: akkoord op het doorgeleiden van de projectopdracht aan het Bestuurlijk Beraad

5. Verslag Ambtelijke voorbereidingsgroep 13 april 2022 (bijgevoegd)

6. W.v.t.t.k.

7. Rondvraag

Verslag Ambtelijke voorbereidingsgroep Fochteloërveen 13 april 2022

Aanwezig
[redacted] (provincie Drenthe)
[redacted] (provincie Drenthe)
[redacted] (provincie Fryslân)
[redacted] (provincie Fryslân)
[redacted] (gemeente Ooststellingwerf)
[redacted] (gemeente Noordenveld)
[redacted] (gemeente Assen)
[redacted] (Wetterskip Fryslân) (digitaal aangehaakt)
[redacted] (Waterschap Noorderzijlvest)
[redacted] (Waterschap Drents Overijsselse Delta)
[redacted] (Natuurmonumenten)
[redacted] (Staatsbosbeheer) (digitaal aangehaakt)
[redacted] (Elzinga & Oterdoom procesmanagement) (voorzitter)
[redacted] (Elzinga & Oterdoom procesmanagement) (verslag)

Afwezig
[redacted] (Recreatieschap Drenthe)
[redacted] (provincie Drenthe)
[redacted] (gemeente Midden Drenthe)
[redacted] (Waterschap Noorderzijlvest)

1. Opening
[redacted] zit namens [redacted] de vergadering voor en opent de vergadering. Voorstelrondje i.v.m. nieuwe gezichten.

2. Actualiteit:
a. Extra/nieuwe bemensing gebiedsaanpak F'veen provincie Drenthe en provincie Fryslân: Voor de provincie Drenthe zal [redacted] haar taken in de gebiedsaanpak F'veen overdragen aan [redacted]. Voor de provincie Fryslân gaan [redacted] en [redacted] als duo aan de slag in het proces gebiedsaanpak F'Veen.

b. Stand van zaken aanhaken landbouw in gebiedsproces F'Veen: [redacted] licht de ontstane situatie met de LTO toe. De provincie Drenthe heeft op 17 maart jl. een brief gekregen van LTO-Noord namens de drie LTO-afdelingen in het gebied met de strekking dat ze geen vertrouwen hebben in het proces. Ze hebben zich teruggetrokken uit het Bestuurlijk Beraad. N.a.v. deze situatie hebben de Gedeputeerden Jumelet en Hoogland om tafel gezeten met de LTO bestuurders. De LTO is zich aan het beraden hoe ze zich willen organiseren in relatie tot het gebiedsproces F'Veen, ook zijn ze teleurgesteld dat de keukentafelgesprekken niet zijn doorgegaan. In het gesprek is afgesproken dat de toegezegde centrale bijeenkomsten met de landbouw op korte termijn worden georganiseerd.
c. Stand van zaken NPLG/stikstof: [redacted] licht toe hoe het Uitvoeringsprogramma Stikstof is gevallen in Fryslân. 5.1.5. [redacted]. Er komt een avond met de landbouw om e.a. uit te leggen, met de landbouwvertegenwoordigers wordt nu gekeken wat het goede moment is voor zo'n voorlichtingsbijeenkomst.

heeft laten opnemen in de brief aan de landbouwvertegenwoordigers en in het Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân dat we in het gebied F'Veen eo een verkenning doen om het breder aan te vliegen, het gaat niet alleen om stikstof. Dit is in lijn met hoe het Rijk het Nationaal Programma Landelijk Gebied wil insteken (NPLG), daar wordt ook gestuurd op een bredere aanpak. Het gaat niet alleen om stikstof en de KRW, maar ook om instandhoudingsdoelen natuur en biodiversiteit. Dit is de sleutel voor de koppeling met de aanpak voor het F'Veen. Voor het NPLG wordt een startnotitie in april/mei verwacht en in het najaar een Plan van Aanpak (**actie provincies: delen NPLG zodra beschikbaar**).

concludeert dat de uitdaging er ligt om een brug te slaan tussen de stikstofaanpak en de integrale benadering in het gebied.

vraagt zich af hoe e.a. zich verhoudt tot het Programma Natuurlijk Platteland (PNP) en de samenwerkingsovereenkomst (SOK) die daar onder ligt. In het PNP gaat het ook over stikstof, bossenstrategie, gebiedsgerichte aanpak. In het overleg wat onlangs hierover is geweest vroegen partijen zich af waar ze nu hun handtekening onder gaan, zetten (LTO staat ook bij de partijen die tekenen). (**Actie: hoe PNP en de SOK zich verhouden tot de gebiedsaanpak F'Veen agenderen voor de volgende vergadering)).**

Staatsbosbeheer vindt het zorgelijk dat de LTO is afgehaakt. LTO (Arend Steenbergen) komt met een voorstel hoe zij onderdeel kunnen zijn van de beoogde gebiedsgerichte aanpak. De bal ligt nu bij de landbouwvertegenwoordigers hoe ze aangehaakt willen worden. benadrukt dat het straks gaat om de boeren in het gebied en niet direct om de standsorganisaties. Met de boeren in het gebied zal de samenwerking moeten worden gevonden, en dat is breder dan de LTO.

wil graag in een kernteamvergadering doorpraten over wat we te bieden hebben als we met de boeren in gesprek gaan en wat je na die gesprekken gaat doen (**actie : agenderen kernteamvergadering**).

geeft aan dat we elkaar nodig hebben om de opgaven in het gebied op te pakken. We moeten een route zien te vinden om gezamenlijk aan de slag te gaan en het is goed om daar de tijd voor te nemen.

c. Stand van zaken Eco-hydrologisch onderzoek en stand van zaken afstemming tussen partijen over de inhoud en samenhang met andere onderzoeken/projecten:
geeft aan dat heeft afgestemd met iedereen en nu een offerte-uitvraag voorbereidt. Deze wordt uitgezet bij verschillende bureaus.

e. Foerageergebieden:
geeft aan dat bestuurders van de gemeenten zijn bijgepraat over de uitkomsten van het onderzoek naar de foerageergebieden. Bestuurlijke afstemming zal in het Bestuurlijk Beraad plaatsvinden. Er moet nog een projectleider worden gevonden die het proces verder brengt.
heeft vragen over de aannames in het rapport, een issue is bv of er genoeg slaapplek is voor de vogels in het natuurgebied. Discussie en gesprek hierover wordt gevoerd in het vervolg van het gebiedproces F'Veen. Opnieuw wordt bevestigd dat het vraagstuk foerageergebieden nadrukkelijk onderdeel moet zijn van de gebiedsgerichte aanpak F'veen.

3. Terugkoppeling Bestuurlijk Beraad 15 februari (concept verslag bijgevoegd)
geeft aan dat het concept-verslag is bijgevoegd. Er zijn geen vragen, het verslag wordt doorgestuurd naar het Bestuurlijk Beraad om af te tikken.

4. Naar een gebiedsgerichte benadering voor het F'Veen:

a. 'Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving, Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak' (bijgevoegd, aangevuld n.a.v. bestuurlijk beraad van 15 februari j.l.).

[redacted] geeft aan dat de opmerkingen die ontvangen zijn n.a.v. het Bestuurlijk Beraad van 15 februari jl. zijn verwerkt/vertaald in het rapport. De ambtelijke voorbereidingsgroep is akkoord met deze verwerking en vertaling. [redacted] geeft aan dat zij het wenkend perspectief voor samenwerking graag opgenomen ziet, stralen we voldoende uit dat we er zin in hebben? Kunnen we het rapport met die bril op hier en daar versterken (**actie versterken rapport op dit onderdeel:** [redacted]).

[redacted] wil in de intentieverklaring wonen iets scherper geformuleerd hebben. [redacted] vraagt hiervoor een tekstvoorstel. [redacted] levert dit aan (**actie** [redacted]. [redacted] geeft aan dat woningbouw inderdaad belangrijk is, maar dat geldt ook voor de andere opgaven en belangen. Het ene is niet dominant over het andere, het gaat juist om de mix van opgaven en vandaar uit zoeken naar duurzame, integrale oplossingen.

b. Inventarisatiekaart behorende bij de gebiedsagenda (wordt opgemaakt en zo mogelijk tonen we die op de vergadering)

[redacted] toont de inventarisatiekaart. Uiterlijk dinsdag 19 april a.s. reacties op de kaart aangeven en naar [redacted] mailen. Het idee wordt geopperd om in kleur een onderscheid te maken of iets nog in ontwikkeling is of dat het al vastgesteld beleid is (**actie allen).**

c. Intentieverklaring Gebiedsagenda Fochteloërveen (bijgevoegd, inclusief oplegnotitie)

[redacted] legt de vraag neer: wat doet het met de beeldvorming als LTO de intentieverklaring niet ondertekend. Het algemene beeld is dat we niet tot ondertekenen kunnen overgaan zonder de landbouw. [redacted] geeft aan dat de reparatie die nodig is voor de landbouw niet klaar zal zijn voor 23 mei a.s., dat vraagt meer tijd.

De vervolgvraag is: kan het proces gebiedsgerichte aanpak F'Veen door zonder ondertekening van de overeenkomst en hoe doen we dat?
- wat is nodig om de definitiefase af te sluiten
- wat is nodig om te kunnen starten met de vervolgfase

[redacted] geeft aan dat op15 februari jl. in het Bestuurlijk Beraad is gezegd: stel de intentieverklaring zo op dat het getekend kan worden, zodat het proces door kan gaan. We kunnen het Bestuurlijk Beraad in een bestuursvoorstel een advies meegeven met de volgende strekking:
- het advies de intentieverklaring nog niet te tekenen en daarvoor de tijd te nemen die nodig is
- vraag aan het Bestuurlijk Beraad de opdracht te geven om de trein niet stil te laten staan
- instemming vragen op de afronding van de definitiefase middels het vaststellen van de gebiedsagenda
- instemming vragen voor het opstarten met de ontwerpfase, waarbij ook wordt aangegeven wat daarvoor nodig is (o.a. inschatting capaciteit n.a.v. opmerking [redacted] hierover). Dit kan in de vorm van een projectopdracht (**actie** [redacted]).

Hierbij geldt als aandachtspunt dat het BB nog steeds geen formeel gremium is, terwijl dat wel heel wenselijk is, juist ook om de huidige fase af te ronden met het vaststellen van de Gebiedsagenda en opdracht te geven voor de start van de ontwerpfase.
Inhoudelijke opmerking over de intentieverklaring doorgeven aan [redacted] (**actie allen**).

5. Programma Diner Pensant Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen 25 april a.s (bijgevoegd)

[redacted] licht e.a. toe. De wandeling in het gebied wordt nog samen met [redacted] voorbereid. Op één of twee plekken kan iets worden toegelicht. Verder vooral bedoelt om bestuurders met elkaar te laten praten. Douwe Hoogland komt pas om 18.00 uur.

[redacted] zal de gespreksleider zijn van het socratisch gesprek. [redacted] en [redacted] maken het programma af (**actie** [redacted] **en** [redacted].

6. Verslag Ambtelijke voorbereidingsgroep 10 februari 2022 (bijgevoegd) verslag

[redacted] geeft aan dat zijn inmiddels geen agendalid meer is maar "gewoon" lid is van de ambtelijke voorbereidingsgroep **(wordt aangepast: actie** [redacted]**)**.

8. W.v.t.t.k./9. Rondvraag

- Op de komende vergadering van 11 mei komt waarschijnlijk [redacted] ipv [redacted] (waterschap Noorderzijlvest).
- [redacted]: is de titel voor ons document passend genoeg? Oproep om te kijken of de titel passend is waarbij [redacted] oproept om daarbij ook even te kijken naar hoe we gestart zijn en wat toen de intentie was (**actie allen: suggesties zijn welkom**).
- [redacted]: hij vraagt zich af of alle partijen wel zijn aangehaakt (bv milieufederaties)? [redacted] geeft aan dat destijds gekozen is voor gebiedseigenaren en beheerders. De huidige invulling is dus logisch voor de fase waar we nu in zitten. In de toekomst (betrokkenheid en participatie gebiedspartijen in de ontwerpfase) lijkt het logisch om meer partijen actief te betrekken, bv in een gebiedsparlement.

Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving

Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak

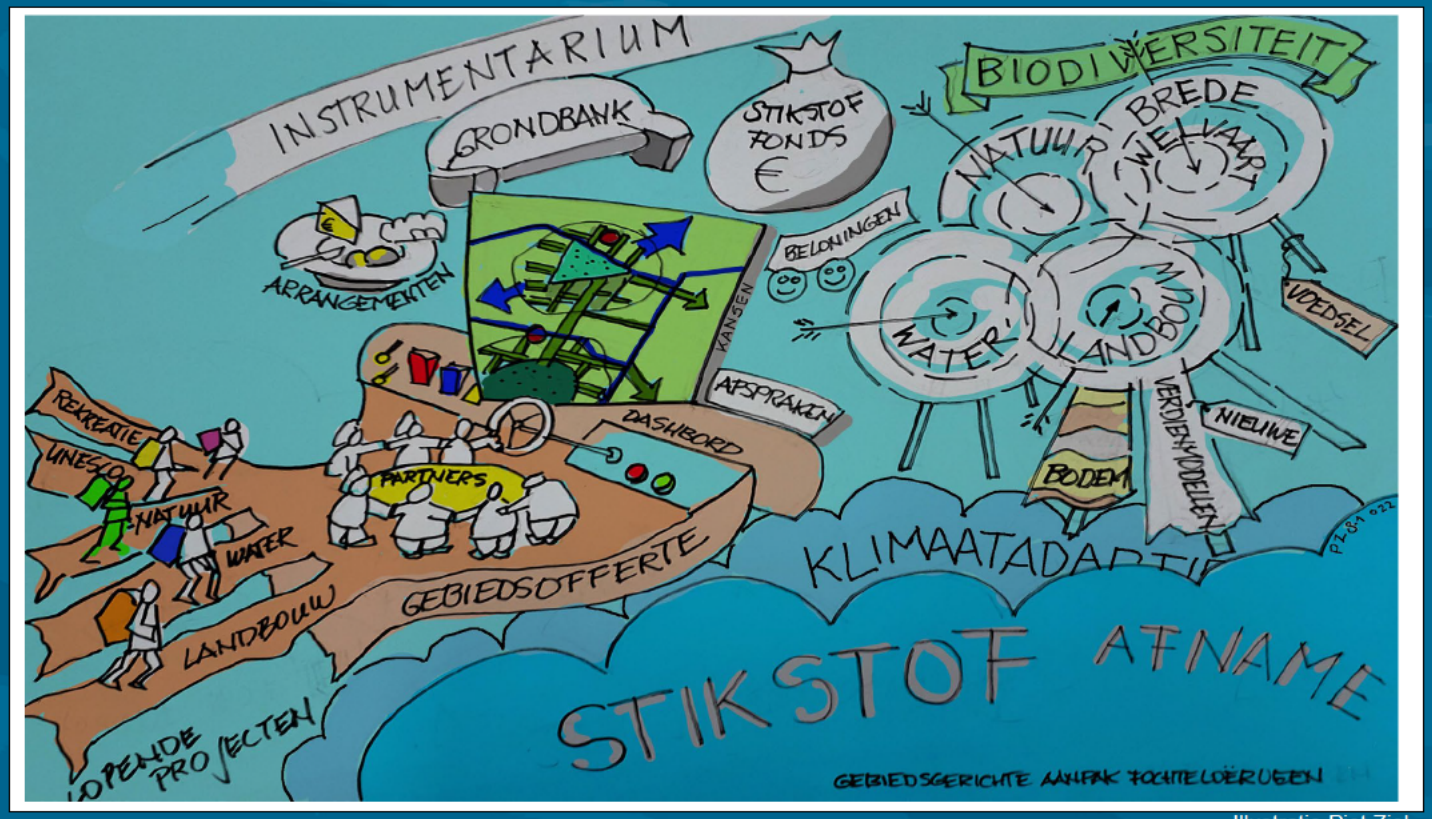

Illustratie Piet Ziel

INHOUD

1 Inleiding 2
1.1 Introductie 2
1.2 Leeswijzer 3
2 Gefaseerde procesaanpak 4
2.1 Vijf fasen 5
3 Inhoudelijke opgaven 7
3.1 Urgenties en ambities 7
3.2 Prioritaire opgaven 9
3.3 Categorisering binnen de prioritaire opgaven 11
4 Proces en randvoorwaarden 13
4.1 Nader uit te werken in de ontwerpfase 13
4.2 Naar een andere manier van samenwerken 15
4.3 Voorwaarden voor succes 19
4.4 Samenvatting van de 3 sporen (definitiefase) 21
5 Vervolg 23
Bijlage 1: Inhoudelijke opgaven gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen 24
Bijlage 2: Bestuurlijke belangen / zorgen / aandachtspunten 29

1 INLEIDING

1.1 Introductie

Omdat er nogal wat speelt in en rondom het Fochteloërveen zijn in maart 2020 de bestuurders van 10 organisaties bij elkaar gekomen. Daar is afgesproken om te gaan verkennen of het zinvol is om meer samen op te gaan trekken.

In en rond het Fochteloërveen komen uiteenlopende ruimtelijke opgaven en ambities samen. Bestuurders van betrokken provincies, gemeenten, terreinbeheerders en waterschappen hebben tijdens een verkennend beraad in maart 2020 geconcludeerd dat er behoefte is aan afstemming en samenwerking en dat dit wellicht gestalte zou kunnen krijgen in een meerjarige gebiedsagenda. Dat heeft geleid tot het document "Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving d.d. november 2020". Op basis van deze verkenning is geconstateerd dat er sprake is van voldoende urgentie, mogelijkheden, zicht op middelen en voldoende wil om gezamenlijk met het gebied aan de slag te gaan.

Bovenstaande verkenning benoemt diverse opgaven voor het Fochteloërveen en omgeving. De uitdagingen zijn er sindsdien niet eenvoudiger op geworden gelet op diverse actuele beleidsopgaven die van invloed zijn op het Fochteloërveen en omgeving. Juist het Fochteloërveen blijkt als hoogveen zeer gevoelig voor stikstofdepositie. De noodzakelijke reductie van stikstofuitstoot is dan ook een majeure opgave die zeker in dit gebied veel impact zal krijgen. Uiteraard is er veel aandacht voor stikstofproblematiek, zeker nu de gebiedsgerichte vertaling van de reductieopgaven actueel is. Naast stikstof vragen echter ook diverse andere opgaven de nodige aandacht, zoals bijvoorbeeld de landbouw-transitie, klimaatopgaven, de bossenstrategie, de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de biodiversiteitsstrategie. Tegelijkertijd zijn er ook kansen waar het gebied haar vruchten van kan gaan plukken zoals de erkenning van de Koloniën van Weldadigheid als UNESCO Werelderfgoed.

Met opmerkingen [redacted]: ... de biodiversiteitsstrategie en de woningbouwopgave.

Bovenstaande onderstreept de urgentie tot samenwerking in het Fochterloërveengebied. Verschillende opgaven en ambities die partijen afzonderlijk hebben reiken over de grenzen van hun eigen werkgebied heen en overschrijden het mandaat dan wel cirkel van invloed van individuele partijen. Vandaar de inzet om in onderlinge samenwerking tot een slagvaardige, integrale aanpak te komen. Niet alleen tussen overheden maar juist ook met de mensen in het gebied. De wens is nadrukkelijk om samen met bewoners en gebiedspartijen de uitdagingen op te pakken en met elkaar te werken aan zowel perspectief voor de betrokkenen als versterking van de unieke kwaliteiten in en om dit gebied.

Het Fochteloërveengebied wordt gezien als een belangrijke pilot om invulling te geven aan de beoogde gebiedsgerichte aanpak, in lijn met de behoefte om de veelomvattende en ingrijpende opgaven op een integrale manier samen met de gebiedspartners op te pakken. De wens is dat de inzichten die hier ontstaan inspiratie bieden en bruikbaar zijn voor gebiedsprocessen in gebieden met andere kenmerken.

Tegen deze achtergrond is Elzinga & Oterdoom Procesmanagement (EOPM) gevraag om samen met de gebiedspartners toe te werken naar besluitvorming over het vervolg. Voor u ligt een schets van:
- Inhoudelijk agenda (wat moet er gebeuren);
- Voorstel hoe te organiseren dat er wat gaat gebeuren en
- Schets van randvoorwaarden die daarvoor nodig zijn.

1.2 Leeswijzer

In deze rapportage is beschreven hoe de opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak van het Fochteloërveengebied er uit kan zien en wat daar voor nodig is. De voorgestelde aanpak kent verschillende fasen. In hoofdstuk 2 is de beoogde fasering beschreven. Ook is geduid in welke fase we ons nu bevinden; de huidige werkzaamheden zijn onderdeel van de definitiefase. In de volgende hoofdstukken komen de resultaten van deze definitiefase aan bod met de inhoudelijke agenda in hoofdstuk 3 en proces en randvoorwaarden in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 4 wordt bovendien nader ingegaan op een andere manier van werken en voorwaarden voor een succesvolle aanpak. In het afsluitende hoofdstuk 5 is kort het vervolg geschetst.

Deze rapportage bevat twee bijlagen:
- De eerste bijlage bevat de concrete inhoudelijke opgaven voor het Fochteloërveengebied. Dit is geschetst aan de hand van de vier prioritaire opgaven voor het gebied.
- De tweede bijlage bevat de door de betrokken bestuurders benoemde belangen / zorgen / aandachtspunten. Het is belangrijk om de genoemde onderwerpen op een passende wijze te adresseren in het vervolg van deze gebiedsgerichte aanpak.

Aanvullend is een aanzet tot een intentieverklaring opgesteld. Door ondertekening van de intentieverklaring kan het Bestuurlijk Beraad als formeel gremium gaan opereren en wordt het voornemen om gezamenlijk de schouders er onder te zetten bekrachtigd. Omdat dit een los document betreft dat ter ondertekening wordt voorgelegd aan de deelnemers aan het Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen, maakt dit geen onderdeel uit van deze rapportage.

2 GEFASEERDE PROCESAANPAK

Gebiedsprocessen zoals beoogd in het Fochteloërveengebied kenmerken zich door een fasering die er in veel gevallen uitziet zoals geschetst in onderstaande figuur. Doorgaans wordt iedere fase afgesloten met producten die formeel worden bekrachtigd met een startverklaring, intentieovereenkomst of samenwerkingsovereenkomst. Voor het Fochteloërveen kan het document *Besluitvorming naar aanleiding van het rapport "Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving"* als startverklaring worden beschouwd.

Figuur 2.1: schets van de achtereenvolgende fasen

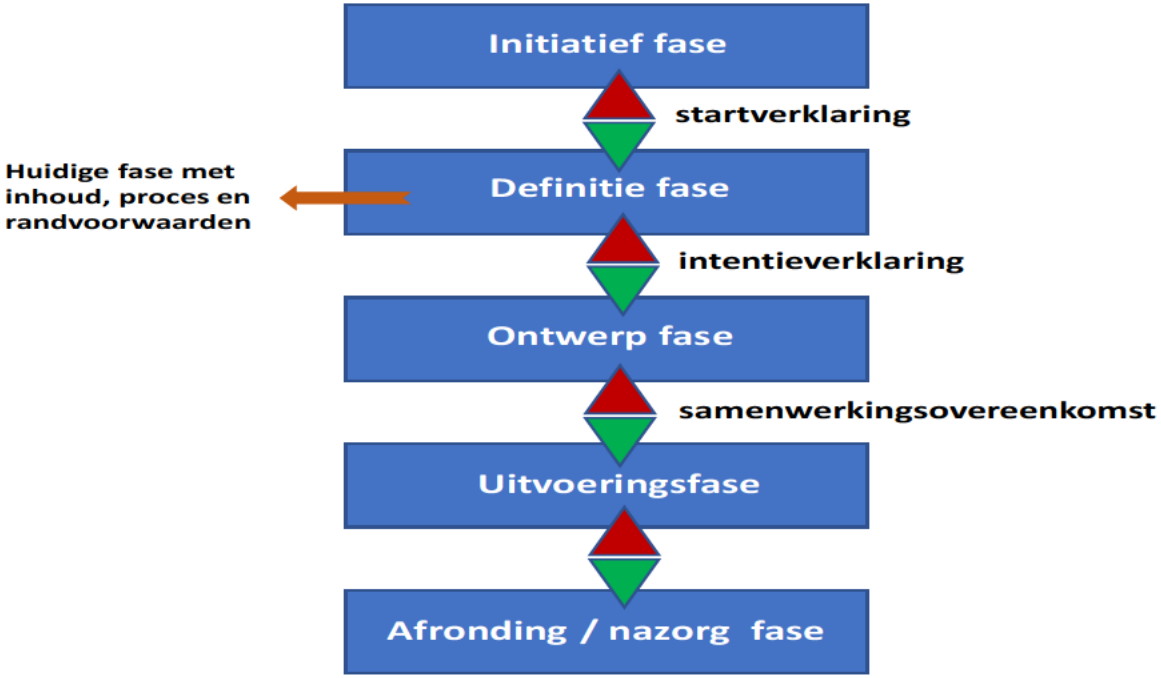

2.1 Vijf fasen

Onderstaand zijn de opeenvolgende fasen kort geschetst.

Initiatief fase

De "*Verkenning Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving, een samenwerking van tien gebiedspartijen*" (november 2020)[1] met de aanvulling landbouw uit mei 2021 worden beschouwd als de initiatief fase. Deze fase is afgerond met besluitvorming door het Bestuurlijk Beraad in oprichting: zij willen door met een gezamenlijke integrale aanpak en een langdurige krachtenbundeling.

Definitie fase (huidige fase)

In deze fase is in kaart gebracht wat er voor nodig is om tot een gebiedsgerichte aanpak te komen. Dit is uitgewerkt aan de hand van 3 sporen:

- Spoor 1: inhoud, wat speelt er?
- Spoor 2 en 3: proces (wat gaan we doen) en randvoorwaarden (wat is daar voor nodig)?

De resultaten zijn weergegeven in dit document en vormen de bouwstenen voor het starten met de volgende fase: de ontwerpfase.
Ten behoeve van deze ontwerpfase is gedefinieerd welke inhoudelijke vraagstukken binnen de Gebiedsagenda worden opgepakt en wat nodig is om te bouwen aan een gezamenlijke, integrale aanpak en langdurige krachtenbundeling (gebiedsaanpak).

Om de definitie fase af te ronden en het Bestuurlijk Beraad te formaliseren is een opzet voor een intentieverklaring opgesteld (separaat document). Met het ondertekenen van de intentieverklaring wordt het Bestuurlijk Beraad geformaliseerd en kan dit gaan functioneren als formele opdrachtgever voor de ontwerpfase. Naast de opdracht voor deze ontwerpfase en het aanwijzen van een opdrachtnemer, vraagt dit ook om het beschikbaar stellen van voldoende menskracht en middelen ten behoeve van de ontwerpfase.

Ontwerp fase

Het gaat in deze fase om a) het duiden van de opgaven voor het gebied en b) het creëren van de juiste condities voor de uitvoering waarmee deze opgaven worden aangepakt: wat moet er gebeuren en wat moet er geregeld worden voordat de spreekwoordelijke schop de grond in kan? Naast integrale, samenhangende kaders voor de gebiedsopgaven gaat het nadrukkelijk ook over het creëren van de juiste randvoorwaarden, middelen, instrumentarium en uitvoeringskracht met een slagvaardige uitvoeringsorganisatie.

Bovenstaande is een top-down benadering waarbij de overheden het speelveld bepalen aan de hand van de voor dit gebied relevante kaders. Betrokkenheid van onderop is echter voorwaarde voor een succesvolle gebiedsaanpak zodat de opgaven in samenwerking met bewoners, boeren en grondeigenaren worden opgepakt. Het is dus cruciaal dat zij binnen het aangegeven speelveld van maatschappelijke opgaven gefaciliteerd worden om te verkennen of en zo ja, hoe zij hierin hun rol kunnen pakken (ontwerpend onderzoek).

[1] Provincie Drenthe, Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving, een samenwerking van tien gebiedspartijen, november 2020.

De ontwerpfase wordt afgesloten met besluiten van het Bestuurlijk Beraad. Dit kan vorm en inhoud krijgen via een samenwerkings-overeenkomst met heldere afspraken over de opdracht, aanpak en werkwijze. Op basis van de vastgestelde opgaven voor het gebied wordt opdracht gegeven aan een uitvoeringsorganisatie die de uitvoering samen met de gebiedspartners concreet vorm en inhoud geeft. Dit vraagt dus tevens heldere afspraken over wat nodig is aan menskracht, competenties, middelen etc. voor de uitvoering en door wie en hoe die beschikbaar worden gesteld (uitvoeringsorganisatie als opdrachtnemer voor de uitvoering met taken, budget en bevoegdheden).

Uitvoeringsfase

In deze fase start het langjarig (tot en met 2030) gezamenlijk uitvoeren van de gebiedsaanpak op basis van de arrangementen die in de ontwerp fase uitgewerkt zijn. De uitvoering van de Gebiedsagenda heeft een looptijd tot ca. 2030. De uitvoering zal waarschijnlijk ook adaptief, gefaseerd en met periodieke updates gaan plaatsvinden. Daarbij is het wel van belang dat het Bestuurlijk Beraad als gezamenlijk opdrachtgever blijft functioneren en er een adequate uitvoeringsorganisatie staat.

Nazorg fase

Bestuurlijk blijven borgen, implementeren en monitoren.

3 INHOUDELIJKE OPGAVEN

In dit hoofdstuk zijn de inhoudelijke opgaven weergegeven. De basis hiervoor is beschreven in de eerdere verkenning (november 2020). Dit is geactualiseerd en aangevuld aan de hand van de prioritaire opgaven voor het Fochteloërveengebied.

3.1 Urgenties en ambities

In mei 2019 heeft de Raad van State besloten dat de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) niet meer rechtsgeldig is als kader voor stikstofreductie, natuurherstel in Natura 2000-gebieden en vergunningverlening voor nieuwe ontwikkelingen[2]. De problematiek verschilt sterk per deelgebied. Daarom is het belangrijk om inzicht te hebben in de situatie in en om het Fochteloërveen.

In maart 2021 is de Gebiedsgerichte aanpak Fryslân gepubliceerd met als onderdeel de Gebiedsanalyse Fochteloërveen[3]. Gedeputeerde Staten van Drenthe hebben op 23 november 2021 de Gebiedsverkenningen stikstof Drenthe vrijgegeven[4]. De uitwerking voor het Fochteloërveen laat het kaartje zien met betrekking tot de overschrijding van de Kritische Depositie Waarde (KDW) en illustreert het teveel aan stikstof in dit gebied, zie figuur 3.1.

Op dit moment is nog niet bekend welke reductiedoelstellingen voor stikstof van toepassing zullen zijn voor het Fochteloërveengebied, maar het kaartbeeld is veelzeggend: slechts 1 % van de gekarteerde habitattypen zit niet de in de gevarenzone met betrekking tot stikstof (cijfers met betrekking tot het jaar 2018).

In 2030 moet volgens de wet stikstofreductie en natuurherstel minimaal de helft van het areaal vrij zijn van overbelasting en in 2035 moet de depositie op 74% van het areaal onder de kritische depositie waarde zijn. Daarbij speelt dat er sprake kan zijn van ophoping van stikstof-depositie in de bodem, als gevolg van langjarige overbelasting met stikstof. Dit kan duurzaam herstel/ verbetering van de instandhoudingsdoelen vertragen.

De situatie in en om het Fochteloërveen steekt schril af in vergelijking met andere N2000 gebieden: juist de gevoeligheid van het hoogveen voor stikstof maakt dat hier sprake is van een bijzonder forse opgave.

[2] Bron: https://provdrenthe.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=a01a967e9514488aa93405600f4ed7ea#
[3] Zie www.fryslan.frl/gebiedsgerichte-aanpak/
[4] Zie www.provincie.drenthe.nl/stikstof

Figuur 3.1: illustratie van de overschrijding van de Kritische Depositie Waarde (KDW).
Bronnen: Gebiedsanalyse Fochteloërveen provincie Fryslân en Gebiedsverkenningen stikstof Drenthe.

Overschrijding (per habitattype)
In 2018 lag de stikstofdepositie op ongeveer 1% van de gekarteerde habitattypen onder de KDW (dit is de categorie geen overbelasting, groen in onderstaande diagram); op 33% van de gekarteerde habitattypen op meer dan 70 mol/ha/jaar boven de KDW, maar nog lager dan 2x de KDW (matige overbelasting, paars); en op 66% was de depositiewaarde hoger dan 2x de KDW (sterke overbelasting, donkerpaars).

Op de kaart ziet dat er voor 2018 zo uit, een kaart op hexagoonniveau is te raadplegen via AERIUS monitor:

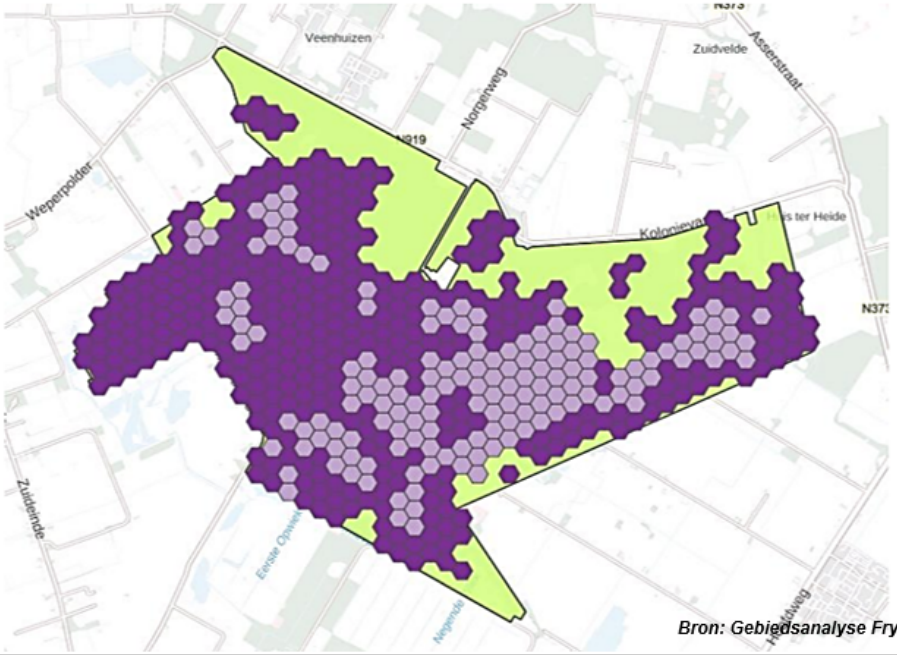

Bron: Gebiedsanalyse Fryslân

Toelichting / verantwoording:

Het ontsluiten van data over stikstof is complex. Er is veel informatie beschikbaar, die niet altijd compleet of geschikt is om te verwerken. Sommige informatie is vanuit privacy-oogpunt niet openbaar, bijvoorbeeld waar het gaat om informatie op bedrijfsniveau.

Met de Gebiedsverkenningen ontsluiten we zo goed mogelijk wat we op dit moment weten. De inhoud is gebaseerd op meerdere openbare databronnen van onder meer het RIVM, AERIUS en relevante beleids- en beheerplannen van provincie en maatschappelijk partners.

Naar aanleiding van nieuwe inzichten en actualiteit kan de informatie in het vervolg van de gebiedsgerichte aanpak aangepast en aangevuld worden.

Bron: provincie Drenthe

Toestemming voor vergroting van de stikstofuitstoot door de economie (door o.a. industrie, verkeer, scheepvaart en landbouw) is nu niet meer geoorloofd, vooruitlopend op toekomstige positieve gevolgen van maatregelen voor beschermde natuurgebieden. Nederland zit juridisch goeddeels op slot. Belangrijke vraag is nu: hoe kunnen de agrarische bedrijfsvoering en economische ontwikkelingen weer doorgang vinden, terwijl de kwaliteit van de stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden gewaarborgd blijft?

Dit vraagstuk is zo veel omvattend en urgent dat het alle lokale, regionale en sectorale deelbelangen overstijgt. Om hierin als gebied tot passende antwoorden te komen is hechte samenwerking absoluut noodzakelijk. Het werken aan de reductie van stikstof is nodig voor vergunningverlening. Hierin willen we voorzien door middel van een gebiedsgerichte aanpak voor het Fochteloërveen en omgeving.
De inzet is uiteindelijk te komen tot het gezamenlijk en gedragen uitvoeren van de Gebiedsagenda, waaraan iedereen een bijdrage levert.

De gebiedsgerichte aanpak draait echter niet alleen om stikstof: ook andere opgaven worden als prioritair gezien. Met de Gebiedsagenda wordt ingestoken een brede aanpak, waarbij de doelen voor stikstof en natuur worden gecombineerd met de inzet op de doelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) en klimaat. Daarbij is het zaak om nadrukkelijk aandacht te hebben voor de effecten van de maatregelen op de leefbaarheid en de sociaaleconomische structuur van het gebied.

Bovenstaande onderstreept nadrukkelijk het belang om de mouwen op te stropen en samen te zoeken naar een uitweg uit de geschetste problematiek op basis van de beoogde gebiedsgerichte aanpak. Vanuit een integrale insteek willen we de verschillende opgaven in samenhang oppakken.

3.2 Prioritaire opgaven

Voor het Fochteloërveen en omgeving worden 4 prioritaire opgaven onderscheiden, namelijk a) natuur, b) landbouw, c) water en d) brede welvaart. Voor deze prioritaire opgaven zijn de inhoudelijke vraagstukken benoemd en geagendeerd voor verdere uitwerking binnen de volgende fase, de ontwerpfase. Hierbij geldt dat bepaalde zaken verder zijn uitgekristalliseerd dan andere. Zonder compleet te zijn is hierover onderstaand een aantal opmerkingen gemaakt aan de hand van de 4 prioritaire opgaven.

Natuur

Natuur is veel breder dan stikstof, maar zoals beschreven in de vorige paragraaf is de stikstofproblematiek zeer actueel en dominant. Met betrekking tot de stikstofproblematiek wordt hard gewerkt aan een gebiedsgerichte vertaling. Dit is echter nog “under construction” maar zal veel impact hebben op het op te starten gebiedsproces. Opgemerkt wordt dat het advies van het Planbureau voor de Leefomgeving praktische handvatten kan bieden binnen de gebiedsgerichte aanpak van het Fochteloërveen als het gaat om de stikstofproblematiek.
Kern van dit advies is om niet de stikstof zelf centraal te stellen maar de instandhouding van de natuurdoelen. Hiervoor worden in het advies 3 concrete stappen voorgesteld: 1) bepalen huidige staat van instandhouding (Natura 2000 Fochteloërveen), 2) bepalen van de benodigde maatregelen en prioritering aan de hand van effectiviteit en 3) benoem een autoriteit die regelmatig bepaalt in hoeverre er vooruitgang wordt geboekt met betrekking tot de instandhoudingsdoelen.

Landbouw

Het is belangrijk om samen een goede start te maken. Dit betekent dat conform de wens van het Bestuurlijk Beraad keukentafelgesprekken met de landbouwsector worden georganiseerd zodat de agrariërs in het gebied weten wat de ambities zijn met betrekking tot de gebiedsgerichte aanpak en zij zich uitgenodigd voelen om hier actief aan deel te nemen. Hierbij is het belangrijk dat de landbouw binnen de vele opgaven die op de sector afkomen perspectief blijft houden. Actuele opgaven zijn onder andere stikstofreductie, klimaatdoelstellingen uit het klimaatakkoord (landbouw en landgebruik) en biodiversiteit (EU biodiversiteitsstrategie).

Hoe in te spelen op de nieuwe ontwikkelingen, bij te dragen aan de opgaven voor het gebied en ondertussen bedrijfseconomisch verantwoorde keuzen te maken? Perspectief voor de landbouwsector is cruciaal om binnen de beoogde gebiedsgerichte aanpak voor het Fochterloërveengebied de opgaven samen voortvarend aan te kunnen pakken op basis van nieuwe verdienmodellen en reële vergoedingen voor inspanningen die vanuit individuen / gebiedspartijen worden geleverd.

Water

Schoon en voldoende water is cruciaal voor een voorspoedige ontwikkeling van het hoogveen, maar is ook van levensbelang voor de landbouw rond het Fochteloërveen. Tegelijkertijd kent het waterbeheer de nodige uitdagingen vanwege de impact van klimaatverandering. Binnenkort wordt gestart met een eco-hydrologisch onderzoek. Ook deze onderzoeksresultaten zullen in belangrijke mate bepalend zijn voor de te nemen maatregelen binnen de gebiedsgerichte aanpak.

Brede Welvaart

Hieronder vallen diverse sociaal-economische onderwerpen zoals stedenbouw (uitbreiding Assen), Vrijetijdseconomie (VTE), voorzieningen zoals glasvezel, maar ook de kansen die de UNESCO Werelderfgoed status van Veenhuizen bieden. Opnieuw is het ene onderwerp al verder uitgewerkt dan het andere. Dat hoeft geen belemmering te zijn, zolang er voldoende afstemming plaatsvindt en gezamenlijk gezocht wordt naar invullingen die vanuit gebiedsperspectief tot meerwaarde leiden. Wat vanuit het ene perspectief heel kansrijk kan lijken (bijvoorbeeld meer bezoekers naar Veenhuizen en omgeving) kan vanuit een andere invalshoek juist een bedreiging vormen (extra verstoring in het natuurgebied). Het gaat om een ontwikkeling van een kwalitatieve vrijetijdseconomie met een passende beleving in relatie tot Unesco wereld erfgoed en de te beschermen natuurwaarden. Samenwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak biedt handvatten om wel degelijk kansen te verzilveren, zonder daarbij andere belangen te kort te doen, bijvoorbeeld door een goed doordachte geleiding / zonering van de extra te verwachten bezoekers buiten de kwetsbare delen van het natuurgebied.

Met opmerkingen I Assen ligt als groeistad weliswaar aan de rand van het Fochteloërveen, maar de belangen zijn gemeentegrens-overstijgend. De stad heeft een woningbouwopgave van bovenregionaal belang. Deze opgave vraagt om een gezamenlijke inzet van de gebiedspartijen, zoals het regelen van voldoende foerageergebieden voor ganzen.

3.3 Categorisering binnen de prioritaire opgaven

Het is belangrijk om voort te gaan met lopende trajecten zoals het kadeherstel in het Fochteloërveen en actief te handelen waar zaken elkaar versterken of juist dreigen te frustreren (synergie of schuren zoals de Fochteloërveenweg). Daarnaast zijn er diverse onderwerpen die we samen verder willen oppakken maar nog nadere uitwerking vragen binnen de beoogde gebiedsgerichte aanpak, zoals bijvoorbeeld de beoogde verbinding tussen het Fochteloërveen en het Drents Friese Wold.

Tegen deze achtergrond zijn per prioritaire opgave 3 categorieën onderscheiden:
1. lopende projecten: voortgang op basis van eerdere afspraken, geen specifieke actie vereist vanuit de Gebiedsagenda Fochteloërveen;
2. synergie of schuren: actie op korte termijn en voorleggen ter afstemming binnen het Bestuurlijk Beraad;
3. agenderen voor verdere uitwerking binnen gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen.

In bijlage 1 zijn de inhoudelijke opgaven op basis van bovenstaande categorieën gepresenteerd.

PM kaart met projecten, wensen en ideeën

Samenhang, actualiteit en nieuwe inzichten

Bovenstaand zijn de inhoudelijke opgaven beschreven die aan de hand van de beoogde gebiedsgerichte aanpak worden opgepakt. Het is belangrijk om dit zo in te steken dat het aan sluit bij / in synergie wordt opgepakt met relevante initiatieven en ontwikkelingen die al in gang gezet zijn of worden opgestart, zoals de aanpak van waterschap Noorderzijlvest om de Kop van Drenthe toekomstbestendig en klimaat robuust te maken.

Ondertussen staat de wereld niet stil en ontstaan nieuwe inzichten, bijvoorbeeld aan de hand van actualisatie van het Natura 2000 beheerplan of op basis van onderzoeksresultaten zoals het gebrek aan fourageergebieden rondom het Fochteloërveen: verstoring en de uitbreiding van Assen (plan Kloosterakker) waardoor akkers verdwijnen. Ook ontstaat nieuw beleid (Regeerakkoord Rutte IV, zie figuur 3.2) en wordt nieuw instrumentarium ontwikkeld. Nieuwe ontwikkelingen en actualiteiten vragen een adaptieve werkwijze om voortdurend in te kunnen spelen op actuele stand van zaken.

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is een belangrijk programma dat ook voor het Fochterloërveengebied van groot belang is. Het schetst een strategie op hoofdlijnen, die richting geeft aan toekomstbestendige ontwikkeling van functies in het landelijk gebied en de ruimtelijke ontwikkeling van de agrarische sector. Het NPLG koerst op integratie van functies en het effectief en efficiënt benutten van de schaarse ruimte ten dienste van de maatschappelijke opgaven[5]. Het NPLG zal ook belangrijk zijn om de ambities in en om het Fochteloërveen te kunnen financieren.

[5] Bron: https://denationaleomgevingsvisie.nl/samenwerking+en+uitvoering/programmas/nationaal+programma+landelijk+gebied/default.aspx

Cruciaal blijft het stellen van heldere kaders vanuit de overheden (wat). Dit bepaalt immers de speelruimte waarbinnen de gebiedspartijen gezamenlijk aan zet zijn om perspectiefvolle, integrale oplossingen te zoeken (hoe). Kaders komen vanuit diverse beleidsvelden waarbij op dit moment met name stikstof actueel is. De stikstofkaders voor het Fochterloërveen zijn echter nog niet bekend. Wel hebben Gedeputeerde Staten van Fryslân recent het Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân vastgesteld en heeft de minister voor Natuur en Stikstof haar plannen bekend gemaakt: in 2030 50 procent minder stikstofuitstoot en driekwart van de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden op een gezond niveau. De minister gaf hierbij aan dat er in een overzicht komt (een zogenoemde 'quick-scan natuurdoelanalyse') van alle natuurgebieden waar zo snel mogelijk iets moet gebeuren. De minister ziet opkoop van boerenbedrijven als een belangrijk middel voor de beoogde stikstofreductie. Daarbij geldt dat grote uitstoters het snelst worden benaderd. Belangrijk aandachtspunt hierbij blijft (gebrek aan) inzicht in de relatie tussen stikstof reducerende maatregelen enerzijds en het effect op het in stand houden van de natuurdoelen anderzijds.

Figuur 3.2 Beknopte weergave gegeven van een aantal relevante onderdelen van het nieuwe Regeerakkoord.

4 PROCES EN RANDVOORWAARDEN

Wat gaan we doen en wat is daar voor nodig? Het is van groot belang om de verschillende opgaven zoals beschreven in het vorige hoofdstuk te vertalen naar een samenhangend kader voor dit gebied. In wisselwerking met dit kader start de zoektocht hoe stakeholders in het gebied samen invulling kunnen geven aan het bereiken van de beoogde doelen.

4.1 Nader uit te werken in de ontwerpfase

Onderstaand zijn verschillende onderwerpen beschreven die verder uitgewerkt moeten worden in de opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak voor het Fochteloërveengebied. Het vormt de ingrediënten voor de agenda van de volgende fase, de ontwerpfase.

Karakterschets van het gebied

De inhoudelijke opgaven vragen om flinke maatregelen in het gebied. De insteek is om hierbij de kwaliteiten van het gebied niet te ondermijnen maar juist verder te versterken. Daarom is het belangrijk om ons bewust te zijn van de karakteristieken van het gebied (bodem, water, landschap, cultuurhistorie en erfgoed). Hoe is gebied opgebouwd, wat zijn de sterke en kwetsbare kanten en hoe kunnen we verder bijdragen aan de bijzondere kwaliteiten van dit gebied? Dit vraagt om een heldere analyse c.q. biografie van het Fochteloërveen en omgeving.

Kaders en heldere doelstellingen

Beleid vanuit de 4 prioritaire opgaven en bijbehorende beleidskaders dienen vertaald te worden in heldere kaders voor het gebied. Wat is de huidige situatie, wat zijn de opgaven en wat moet er gebeuren om dit doel te realiseren binnen een bepaalde termijn? Dit schetst de opgaven voor het gebied waar we via de gebiedsgerichte aanpak samen met gebiedspartners invulling aan willen geven.

Hierbij is er onderscheid tussen wettelijke verplichtingen enerzijds en wensen anderzijds. Voor de stikstof en KRW-opgaven gelden wettelijke verplichtingen en daar wordt ook een bepaald tempo voor verwacht. De landbouwtransitie en hydrologische omstandigheden zijn daar afgeleiden van. Andere onderdelen zoals de aanleg van fietspaden zijn extra wensen in het geheel. Het is de kunst om dit tot een aansprekend, integraal geheel te vormen waarbij de verplichtingen worden nagekomen en kansen zo veel mogelijk benut.

Bovenstaande is bepaald geen eenvoudige opgave want het is cruciaal dat de verschillende beleidsvelden echt landen in dit gebied en vertaald worden in hanteerbare opgaven. Deze vertaling duldt geen onderlinge tegenstrijdigheden maar zou juist het startpunt moeten vormen voor samenhang en synergie, waarbij partijen in het gebied zich uitgenodigd voelen om bij te dragen aan het doelbereik. De verschillende overheden zijn hiertoe nadrukkelijk aan zet: zij bepalen de maatschappelijke opgaven voor dit gebied. Kennis van zaken, nauwe samenwerking, goede afstemming en praktisch inzicht zijn hierbij onontbeerlijk.

Instrumentarium
Welke gereedschappen hebben we tot onze beschikking om de opgaven aan te pakken en concreet voortgang te boeken? Als de opgaven voor dit gebied bekend zijn, moet bepaald worden hoe het vraagstuk aan te pakken: welke maatregelen kunnen genomen worden en waar gaan we op inzetten? Het instrumentarium vormt de gereedschapskist die ons ter beschikking staat om tot adequate, samenhangende maatregelen te komen. Samenhang betekent dat maatregelen op het ene domein ook bijdragen aan doelbereik binnen andere domeinen zodat er meerwaarde ontstaat voor het gebied als geheel.
Een deel van de benodigde gereedschappen bestaat uit bestaande instrumenten (bijvoorbeeld grondbank) en een deel zal bestaan uit nieuwe instrumenten die nadere uitwerking vragen zoals aangekondigd in het regeerakkoord van het nieuwe kabinet. Gepleit wordt voor praktische instrumenten waar de verschillende betrokkenen in het gebied ook echt mee uit de voeten kunnen: praktisch, slagvaardig en effectief.

Dashboard
Zitten we qua doelbereik op de goede weg of moeten aanvullende maatregelen worden genomen? Dit vraagt om een duidelijk beeld van de opgaven en inzicht in de voortgang op basis van genomen maatregelen: de nul situatie, het te bereiken doel, het gat hier tussen en de progressie op basis van geleverde inspanningen c.q. maatregelen.

Worden maatregelen uitgevoerd, dan is het van groot belang om inzicht te hebben in de bijdrage die dit levert aan het bereiken van de beoogde doelen: zitten we op de goede weg, moet er een tandje bij of zien we onverhoopt negatieve ontwikkelingen? Een adequaat dashboard maakt de relatie tussen inspanning en resultaat op een eenduidige, transparante wijze inzichtelijk. Het ontwikkelen van een toegesneden dashboard vraagt de nodige inhoudelijke kennis waarbij het cruciaal is om tot eenduidige effectmetingen te komen die door de betrokken partijen als praktisch, betrouwbaar en transparant ervaren worden. Waar dashboards ontwikkeld moeten worden is het aan te bevelen om dit in onderlinge samenwerking tussen overheden, deskundigen en stakeholders te doen.

Financiële arrangementen
Wat kan ik als bewoner/grondeigenaar/grondgebruiker bijdragen aan de beoogde doelen? Welke maatregelen kan ik zelf nemen en wat heb ik daar voor nodig? Vanuit de kaders en de tot beschikking staand instrumentarium worden de mensen in het gebied uitgenodigd om aan te geven welke acties zij willen ondernemen. Gebiedspartners geven aan wat zij voor hun rekening kunnen en willen nemen en gezamenlijk moet worden bepaald wat daarvoor passende beloningen zijn. Met betrokken worden dan financiële arrangementen afgesproken. Aan de hand van het dashboard wordt samen de voortgang in de gaten gehouden.

Dit vraagt om een samenspel tussen overheden en gebiedspartners op basis van heldere kaders, een adequaat instrumentarium, goed inzicht in het doelbereik (dashboard) en reële financiële arrangementen. Belangrijke ingrediënten: duidelijke afspraken aan de voorkant, regelmatige afstemming tijdens het proces en de flexibiliteit van alle betrokkenen om adequaat in te spelen op onvoorziene omstandigheden.

Uitvoeringsorganisatie
De opgaven en uitdagingen liegen er niet om in het Fochteloërveengebied. Alle reden dus om een slagvaardige uitvoeringsorganisatie in te stellen die als spil fungeert in het samenspel van publieke, private en particuliere partijen. Dit vraagt om een duidelijke opdracht, een helder mandaat en toereikende middelen. Mensen maken het verschil en dan gaat het o.a. om tijd, geld, passie en persoonlijk commitment.

Voldoende uitvoeringskracht is cruciaal. Breed wordt onderkend dat dit een punt van zorg is gelet op de huidige schaarste aan benodigde kennis en capaciteit. Zonder te pleiten voor een kopie, kan de vroegere invulling van de landinrichting de nodige inspiratie bieden. Bijvoorbeeld met een projectbureau gevestigd in het gebied, een bekende en aanspreekbare boegbeeld / regisseur en een toegewijde uitvoeringsorganisatie die deskundig, slagvaardig en samen met de betrokken partijen in het gebied concrete resultaten boekt.

4.2 Naar een andere manier van samenwerken

Gelet op de aard en omvang van de opgaven ligt het voor de hand om een samenspel van publieke, private en particuliere spelers na te streven. Daarbij willen we de aanwezige kwaliteiten verder versterken, de opgaven op een adequate, integrale wijze aanpakken en perspectief bieden aan de diverse betrokkenen. Dit vraagt nadrukkelijk een andere manier van werken.

De ambitie is om binnen het Fochteloërveengebied stapsgewijs toe te werken naar een gezamenlijke gebiedsagenda. Hierbij bevinden we ons in een bijzonder tijdsgewricht waarbij zeer forse opgaven op het gebied afkomen. Om hier de juiste antwoorden op te vinden zal het gebied zich op passende wijze moeten organiseren. Nauwe samenwerking tussen de betrokken overheden zal hierbij niet toereikend zijn: overheden en gebiedspartijen zullen samen de handschoen moeten oppakken om de beoogde resultaten te boeken. Dat is ook nadrukkelijk de inzet die de AgroAgenda Noord-Nederland bepleit, zie kader "*Doelgericht aan het Werk*"[6] .

Zoals beschreven in hoofdstuk 2 gaat het er niet alleen om aan de hand van de gebiedsopgaven een helder speelveld te schetsen voor de betrokken partijen, maar ook om de bewoners te faciliteren in het verkennen van hun mogelijke rol bij het aanpakken van de opgaven.
Het gebiedskader (speelveld) wordt top down aan de hand van de maatschappelijke opgaven door de betrokken overheden bepaald, maar voor de uitvoering is juist een samenspel van onderop nodig (bottom up).

Dit is geen eenvoudige opgave en vraagt veel van de bewoners in het gebied. Ook hier geldt: vertrouwen komt te voet en gaat te paard. Het is daarom van groot belang dat vooraf het gebiedsgericht kader is vastgesteld en niet aan verandering onderhevig is. Een duidelijke basis is nodig om samen te kunnen bouwen. Schuivende panelen ondermijnen het enthousiasme en draagvlak in het gebied.

[6] AgroAgenda Noord-Nederland: Toekomst van de landbouw in Noord-Nederland: doelgericht aan het werk.

Doelgericht aan het Werk

Werk in Noord-Nederland met een integrale aanpak voor landbouwgebieden inclusief een investeringsfonds per gebied. Noord-Nederland is heel geschikt om vanuit een integrale aanpak te werken omdat de landbouw al sterk grondgebonden is, het belang van biodiversiteit en landschap zowel in de N2000-gebieden als in landbouwgebied breed wordt onderkend en er een belangrijke bijdrage aan de stikstof- en klimaatopgave gerealiseerd kan worden.

- Werk samen met alle overheden aan heldere kaders (doelen) voor het gebied met einddoelen en tussendoelen.
- Laat het gebied (de grondgebruikers en grondeigenaars) zelf invullen hoe de doelen bereikt worden.
- Investeer in vertrouwen tussen gebied en overheden en binnen het gebied.
- Zorg dat die invulling bindend kan worden indien het plan wordt gedragen en rekening houdt met belangen van minderheden.
- Stel voor ieder gebied een investeringsfonds beschikbaar zowel voor fysieke inrichting van het gebied als voor het realiseren van landbouwsystemen passend bij het gebied.
- Werk aan een aanpak waarbij ondernemers inkomen kunnen blijven realiseren door bij te dragen aan bijvoorbeeld biodiversiteit en landschap.

Niet iedereen is vertrouwd met de betreffende inhoudelijke materie. Bovendien is er de nodige verbeeldingskracht voor nodig om vanuit de eigen belangen te verkennen of er een gezamenlijk perspectief in het verschiet ligt wat uitnodigt tot actieve bijdrage aan de aanpak van de gebiedsopgaven. Daarbij kan het behulpzaam zijn om gezamenlijk een aantal alternatieven te onderzoeken en die voor te leggen aan een soort van plattelandsparlement of boer-burger beraad. Zo zijn de bewoners zelf aan zet om de toekomstige invulling van hun woon-, werk-, en leefomgeving te bepalen en mede in te vullen binnen de vastgestelde kaders (ter inspiratie zie de stemming binnen de vroegere ruilverkavelingen).

Waar het gebruikelijk is om vanuit agrarisch natuur en/of landschapsbeheer afspraken tussen overheden en agrariërs te beperken tot 6 jaren, zullen nu langere perioden in ogenschouw moeten worden genomen. De bedrijfsvoering kan immers niet voor een beperkt aantal jaren worden omgegooid: om te kunnen investeren zijn langjarige afspraken vereist. De overheden zullen zich dus zodanig moeten organiseren dat zij ook in staat zijn om -voor zover dat wenselijk is- tot langdurige afspraken te komen.

Op basis van ervaringen in soortgelijke gebiedsprocessen worden de volgende stappen aanbevolen:[7]

Te onderscheiden stappen binnen ontwerpend onderzoek		
1	Feiten delen	Wat komt er allemaal op het Fochteloërveen en omgeving af en wat zijn daarvoor de inhoudelijke redenen?
2	Overzicht speelveld	Beleid vertaald in gebiedsgericht kader (speelveld).
3	Belangen uitwisselen	Wie zijn de gebiedspartners en wat zijn hun belangen?
4	Ambities formuleren	Wat is vanuit gedeelde belangen een aantrekkelijke invulling binnen het gebiedsgericht kader?
5	Kiezen en uitvoeren	Leg alternatieven voor aan de bewoners van het gebied zodat zij zelf aan zet zijn om hun gebied toekomstgericht verder te ontwikkelen.

Alvorens tot uitvoering over te gaan zal het Bestuurlijk Beraad zich zo moeten organiseren dat het invulling kan geven aan een slagvaardige uitvoering. Hoe dit precies handen en voeten moet krijgen wordt nader ingevuld in de ontwerpfase. Voor de gedachtenvorming worden onderstaand een paar opties geschetst.

Mogelijke opties voor samenwerking:
1. conform het gebiedsgericht werken zoals we dat binnen zowel Drenthe als Fryslân gewend zijn waarbij de betrokken overheden zich organiseren binnen een stuurgroep en de uitvoering via een ambtelijk aangestuurd programma vorm en inhoud krijgt. Onderdelen van het programma krijgen met wisselende partners invulling, veelal overheden en semi-overheden;
2. een werkwijze waarbij alle gebiedspartners zich verenigen in een bestuurlijk gremium (dus ook niet overheden) en dit bestuurlijk gremium zich organiseert als opdrachtgever voor een uitvoeringsorganisatie die belast wordt met het concreet uitvoeren van de benodigde maatregelen om de gestelde gebiedsdoelen te realiseren.

Gelet op de opgaven en ambities voor het Fochteloërveengebied wordt optie 2 nadrukkelijk geadviseerd. Hier wordt momenteel ook op voorgesorteerd: het Bestuurlijk Beraad in oprichting bestaat uit diverse gebiedspartners, inclusief niet overheden. Hierbij geldt democratische legitimatie als aandachtspunt (zie kader).

[7] Gebaseerd op de Mutual Gains Approach (MGA).

Democratische legitimatie
Wanneer overheden en niet overheden samen het Bestuurlijk Beraad vormen en als 1 opdrachtgever willen optreden voor de uitvoering van de gezamenlijke ambities, dan moeten nadere afspraken gemaakt worden over besluitvorming met betrekking tot de inzet van publieke middelen.

Besluitvorming over de inzet van publieke middelen kan immers niet zonder democratische legitimatie (door raden, staten en parlement). In de praktijk zal dit betekenen dat het Bestuurlijk Beraad als geheel fungeert als opdrachtgever richting uitvoeringsorganisatie (opdrachtnemer), de agenda als geheel behandelt en gezamenlijk besluiten neemt, uitgezonderd onderwerpen waar inzet van publieke middelen aan de orde is. Over deze agendapunten zal het Bestuurlijk Beraad een advies uitbrengen richting de betrokken overheden. Op basis van het advies van het Bestuurlijk Beraad kunnen deze overheden vervolgens (democratisch gelegitimeerd) besluiten nemen over de inzet van publieke middelen.

Wil het Bestuurlijk Beraad als een geheel optreden en gezamenlijk fungeren als opdrachtgever voor een nader te bepalen uitvoerings-organisatie, dan zijn op hoofdlijnen 3 opties denkbaar:
a) de uitvoeringsorganisatie is een publiek orgaan en fungeert als ambtelijke dienst;
b) de uitvoeringsorganisatie is privaat georganiseerd en bestaat uit een of meer marktpartijen die op basis van een bepaald contract uitvoering geven aan de afgesproken werken;
c) een mengvorm waarbij de uitvoeringsorganisatie bestaat uit een mix van publiek en privaat.

Nu de normen en daarmee de opgaven voor het gebied nog (deels) uitgekristalliseerd moeten worden, ligt een private uitvoeringsorganisatie niet voor de hand: de kaders zijn immers nog in ontwikkeling. Ook een publieke uitvoeringsorganisatie lijkt niet reëel. Enerzijds is de benodigde kennis en capaciteit aan overheidszijde schaars, anderzijds is het nadrukkelijk de bedoeling om samen met gebiedspartijen invulling te geven aan de gebiedsopgaven.

Drenthe kent al een aantal samenwerkingsvormen die als inspiratie kunnen dienen voor de te kiezen organisatievorm:
- Vitale Vakantieparken Drenthe: een Stuurgroep en een Taskforce (medewerkers verschillende organisaties voor de uitvoering);
- Energie voor Drenthe (Organisatie Regionale Energie Strategie Drenthe): met een bestuurlijke tafel, een regietafel en een werkbureau (met medewerkers provincie en gemeenten die de uitvoering regelen);
- Agenda voor de Veenkoloniën (veenkolonien.nl): met een Stuurgroep, een DB, een projectgroep en met een programmabureau bestaande uit medewerkers verschillende van organisaties voor de uitvoering.

4.3 Voorwaarden voor succes

In de Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving (november 2020) wordt uitgesproken dat er behoefte is aan afstemming en samenwerking in de vorm van een gebiedsagenda vanuit:
- een gezamenlijk integrale aanpak en
- langdurige krachtenbundeling

Daarbij zijn onder andere de volgende voorwaarden voor succes benoemd:
- centrale regie; aanwijzen van een regisseur als verbinder, coördinator en aanjager van de gezamenlijke gebiedsagenda;
- wederzijds vertrouwen en elkaars belangen kennen;
- openheid en transparantie;
- lef en omdenken;
- samenhang; het maken van afwegingen op basis van een integrale benadering;
- DNA van het gebied is richtinggevend, o.a. afstemming op UNESCO werelderfgoed;
- bottom up waar mogelijk en
- korte lijnen tussen partijen.

Vanuit de huidige werkzaamheden in opmaat naar de beoogde Gebiedsagenda worden hier onderstaande aanbevelingen aan toegevoegd.

Anticiperen
- Zorg vanuit de overheden voor heldere doelen en kaders (speelveld) als basis voor het gesprek met de bewoners van het gebied, maar creëer daarbij voldoende ruimte om de probleemdefinitie aan te kunnen passen aan nieuwe inzichten.

Proces
- Zorg voor een procesontwerp dat voldoende robuust is om verrassingen te kunnen inpassen en dat tegelijkertijd van eenvoud is dat het door alle betrokkenen kan worden begrepen en zelf kan worden uitgelegd.
- Zet alle actoren optimaal in vanuit hun rol, kennis en betrokkenheid.
- Ga met de boeren, inwoners en ondernemers in gebied aan de slag om een plan te maken. Kruip in de huid van de mensen met wie je werkt, beluister kansen en dilemma's en vertaal die naar maatwerk in perspectieven.
- Werk volgens parallelle sporen voor rekenen, tekenen, subsidies, procedures, communicatie etc en blijf zorgen voor verbinding tussen de sporen (blijf in verbinding met lopende programma's, processen en projecten, en zie toe op samenhang).
- Accepteer dat je gedoe houdt en dat elke dag je weer voor verrassingen kan plaatsen.
- Pas procedures op een logische plaats in en bundel procedures met het oog op tijdwinst.
- Monitor de voortgang en zorg dat er beoordeeld kan worden of met de maatregelen voldoende wordt bijgedragen aan de gestelde doelen.

Volksvertegenwoordiging

- Betrek volksvertegenwoordigers (raden, staten en algemeen besturen van de waterschappen) vroegtijdig en informeer ze via maatwerk.

Agrarisch ondernemers en bewoners van het gebied

- Zet in op volledige co-productie met de mensen in het gebied en vraag hen om commitment voor een gezamenlijk proces (dus niet via belangenorganisaties).
- Zorg voor een redelijke vergoeding voor personen die bovengemiddeld tijd en energie investeren.

Belangen

- Vraag door naar motieven en waarden die achter belangen liggen. Onderhandel vanuit de belangen in plaats van posities.
- Maak onderscheid tussen sectorale belangen, gebiedsbelangen en ondernemersbelangen.
- Vertaal belangen in perspectieven voor belanghebbenden.

Ontwerpen / ruimtelijke kwaliteit

- Stel de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van het gebied voorop. Breng daarvoor de ruimtelijke identiteit van het gebied goed in beeld (bijvoorbeeld met een gebiedsbiografie).

Financiering

- Ontwikkel samen (overheid, deskundigen en gebiedspartners) goede uitvoerbare financiële arrangementen en andere faciliteiten die nodig zijn om ontwikkelingen in gang te zetten.
- Zorg voor middelen om te kunnen anticiperen op mogelijkheden die zich voordoen om grond en opstallen te kunnen aankopen van eigenaars die niet kunnen of willen wachten op het moment van besluitvorming.
- Zorg tijdig voor een gezonde financiële huishouding gericht op realisatie.
- Maak werk van risicomanagement

Leertraject

- Maak actief werk van het benoemen van wat goed gaat en wat beter kan tijdens de loop van het proces en zet daarmee stappen naar een cultuur van lerend werken.

Tot slot volgen hier nog aanbevelingen met betrekking tot de projectorganisatie en bestuurlijk platform (Bestuurlijk Beraad).

Aanbevelingen voor samenstelling en positie van de projectorganisatie:

- Zet in op de vorming van een ondernemende groep van personen die er voor kunnen en willen gaan, geef het team voldoende mandaat om te kunnen schakelen.
- Plaats de projectorganisatie buiten hiërarchische lijnen in organisaties.
- Zorg voor voldoende financiële kennis die adequaat is voor de opgave (waaronder grondbeleid) en ontwerpende vaardigheid.

Aanbeveling c.q. vraag voor samenstelling Bestuurlijk Beraad:

- Wie kan boegbeeld zijn voor het gebied en staat goed in contact met het gebied én volksvertegenwoordiging (liefst langjarig, dus over bestuursperioden heen)?

Bovenstaande illustreert dat er een solide, veelzijdige organisatie moet staan om op daadkrachtige wijze met de mensen in het gebied de ontwerpfase invulling te geven en stapsgewijs de uiteindelijke uitvoering voor te bereiden. De complexiteit is groot, zowel qua inhoud als proces, tegelijkertijd worden zorgvuldigheid en snelheid verlangd. Dit legt een grote verantwoordelijkheid neer bij het Bestuurlijk Beraad om de juiste randvoorwaarden te creëren voor het team dat met de ontwerpfase aan de slag gaat.

4.4 Samenvatting van de 3 sporen (definitiefase)

Inhoud, proces en bijbehorende randvoorwaarden vormen samen de ingrediënten voor een succesvolle, gebiedsgerichte aanpak. Om de onderlinge relaties overzichtelijk weer te geven is een samenvattende tabel opgesteld, zie volgende pagina.

Deze resultaten, in combinatie met de intentieverklaring (separaat document) vormen de oogst van de huidige definitiefase: opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen.

Samenvatting: opmaat naar een gebiedsgericht aanpak Fochteloërveen

Spoor 1: inhoud Wat speelt er?	Spoor 2: proces Wat gaan we doen?	Spoor 3: randvoorwaarden Wat is daar voor nodig?
De bestaande inventarisatie is aangevuld en geactualiseerd. Het resultaat is in 3 categorieën in te delen: **a) lopende projecten:** voortgang op basis van eerdere afspraken, geen specifieke actie vereist van Gebiedsagenda F'veen. *Voorbeeld: afronding Landinrichting F'veen / kadeherstel* **b) actie op korte termijn:** synergie of schuren. Agenderen voor besluitvorming BB. *Voorbeeld: Fochteloërveenweg* **c) agenderen voor verdere uitwerking** binnen gebiedsgerichte aanpak F'veen. *Voorbeeld: verbinding F'veen met Drents Friese Wold* De inhoud van deze 3 categorieën is te vinden in **Bijlage 1.** Hierbij zijn 4 prioritaire opgaven voor het gebied te onderscheiden: a) natuur, b) landbouw, c) water en d) brede welvaart met o.a. stedenbouw, VTE, UNESCO Werelderfgoed, voorzieningen. De ambitie is om deze opgaven samen met de gebiedspartners op te pakken, zie sporen 2 en 3.	Met een gebiedsgerichte aanpak willen we de 4 prioritaire opgaven voor dit gebied in samenhang realiseren. Dit doen we samen met de betrokken overheden / bewoners van het gebied / gebiedspartners. Verschillende stakeholders geven aan wat zij kunnen bijdragen en wat er voor nodig is om hen hiertoe in staat te stellen. Dit vraagt om heldere karakterisering van het gebied en nadere uitwerking van de 5 onderstaande elementen.	Waarom doen we dit / wat is onze legitimatie? Een heldere karakterschets beschrijft de betekenis van het Fochteloërveen en de omliggende gebieden in het licht van de opgaven waar we voor staan. Denk hierbij aan de bijdrage die veengroei kan leveren aan het vastleggen van CO_2, de bronfunctie voor diverse watersystemen en het inspelen op de klimaatverandering, maar ook de unieke kwaliteiten die samenhangen met het predicaat UNESCO Werelderfgoed. Dit vormt de basis voor de gebiedsgerichte aanpak aan de hand van de 4 prioritaire opgaven. De binnen de gebiedsgerichte aanpak uit te voeren maatregelen versterken de kwaliteiten van het gebied en pakken de problemen aan op een samenhangende, adequate manier.
	1) Kaders: beleid vanuit de 4 prioritaire opgaven en bijbehorende beleidskaders (o.a. stikstof, biodiversiteit, ..) vertalen in heldere kaders voor het gebied. Dit schetst de opgaven voor het gebied waar we via de gebiedsgerichte aanpak samen met gebiedspartners invulling aan willen geven.	Inhoudelijk kader: per opgave heldere kaders schetsen: waar staan we nu, wat is het beoogde resultaat en wat moet er gebeuren om de problematiek op te lossen (wat is de opgave)? ***De overheden schetsen de concrete opgaven en geven dit als samenhangend kader mee voor de integrale gebiedsagenda.*** Bestuurlijk kader: formaliseren Bestuurlijk Beraad en opstellen + ondertekenen intentieverklaring als basis voor de verdere uitwerking binnen de ontwerpfase.
	2) Instrumentarium: welke gereedschappen hebben we tot onze beschikking om de problemen aan te pakken en concreet voortgang te boeken? Dit zal bestaan uit een mix van bestaande (bijvoorbeeld grondbank) en nieuwe instrumenten (bijvoorbeeld stikstoffonds voor vrijwillige opkoop boerenbedrijven).	Als de opgaven bekend zijn, moet bepaald worden hoe het vraagstuk aan te pakken: welke maatregelen kunnen genomen worden en waar gaan we op inzetten? Het instrumentarium heeft betrekking op de gereedschapskist die ons ter beschikking staat om tot adequate, samenhangende maatregelen te komen. Samenhang betekent dat maatregelen op het ene domein ook bijdragen aan doelbereik binnen andere domeinen (geen negatieve beïnvloeding maar meerwaarde voor het gebied als geheel). ***Overheden: nader uit te werken, mede op basis van nieuwe kabinetsbeleid.***
	3) Dashboard ontwikkelen: zitten we op de goede weg of moeten aanvullende maatregelen worden genomen? Transparantie, een directe relatie tussen inspanning en resultaat en helder inzicht in de voortgang zijn cruciaal om tot een gezamenlijke aanpak met gebiedspartners te komen binnen een gebiedsgerichte aanpak.	Meten is weten: worden maatregelen uitgevoerd, dan is het van groot belang om inzicht te hebben in de bijdrage die dit levert aan het bereiken van de beoogde doelen: zitten we op de goede weg, moet er een tandje bij of zien we onverhoopt negatieve ontwikkelingen? Een adequaat dashboard maakt de relatie tussen inspanning en resultaat op een eenduidige, transparante wijze inzichtelijk. ***Nader uit te werken met inhoudelijk deskundigen en stakeholders uit het gebied.***
	4) Financiële arrangementen waarmee stakeholders op passende wijze worden beloond voor hun inspanningen om de beoogde doelen te bereiken. Aan de hand van het dashboard is voor iedereen duidelijk in hoeverre de resultaten overeenkomen met de gemaakte afspraken. Dit vraagt om heldere afspraken aan de voorkant, regelmatige afstemming tijdens het proces en de flexibiliteit van alle betrokkenen om adequaat in te spelen op onvoorziene omstandigheden.	Wat kan ik als bewoner/grondeigenaar/grondgebruiker bijdragen aan de beoogde doelen? Welke maatregelen kan ik zelf nemen en wat heb ik daar voor nodig? Vanuit de kaders en de tot beschikking staand instrumentarium worden de mensen in het gebied uitgenodigd om aan te geven welke acties zij willen ondernemen. Gebiedspartners geven aan wat zij voor hun rekening kunnen en willen nemen en samen moet worden bepaald wat daarvoor passende beloningen zijn. Met betrokken worden dan financiële arrangementen afgesproken. Aan de hand van het dashboard wordt samen de voortgang in de gaten gehouden. ***Samenspel tussen overheden en gebiedspartners op basis van heldere kaders, een adequaat instrumentarium, goed inzicht in het doelbereik (dashboard) en reële financiële arrangementen.***
	5) Uitvoeringsorganisatie: inrichten van een slagvaardige uitvoeringsorganisatie die op basis van een heldere opdracht aan de slag gaat met toereikende middelen, kennis en instrumentarium.	De uitvoeringsorganisatie als spil is in het samenspel van publieke, private en particuliere partijen. Dit vraagt om een duidelijke opdracht, een helder mandaat en toereikende middelen (zie spoor 2). Mensen maken het verschil en dan gaat het o.a. om tijd, geld, passie en persoonlijk commitment. Zorg dat de uitvoeringsorganisatie goed bereikbaar is (fysiek, digitaal, laagdrempelig) met een aansprekend boegbeeld. ***Nader uit te werken in de ontwerpfase.***

5 VERVOLG

De inhoudelijke onderwerpen (zie bijlage) worden samen met bovenstaande zaken (proces, randvoorwaarden en aanbevelingen) geagendeerd voor nadere uitwerking binnen de ontwerpfase. Hierbij gelden als belangrijke bouwstenen:

- Landschapsbiografie;
- Stikstofanalyse;
- Eco-hydrologische systeem analyse;
- Zoetwater beschikbaarheid / klimaatrobuust watersysteem;
- Landbouwagenda / toekomstperspectief voor agrariërs in het gebied;
- Compensatie fourageergebieden;
- Energietransitie / zonnevelden.

De intentieverklaring biedt de bestuurlijke basis om de definitiefase af te ronden, deze Gebiedsagenda vast te stellen en op basis hiervan de opdracht te geven voor de start van de ontwerpfase.

In lijn met de gefaseerde aanpak, beperkt de intentieverklaring zich tot afspraken over opdracht, inzet, menskracht en middelen in de ontwerp fase, dus niet op de daaropvolgende uitvoeringsfase. De resultaten van de ontwerpfase leveren vervolgens de basis voor deze uitvoeringsfase.

= = =

BIJLAGE 1: INHOUDELIJKE OPGAVEN GEBIEDSGERICHTE AANPAK FOCHTELOËRVEEN

Op basis van een werksessie met het kernteam Fochteloërveen op 15 december 2021, de input van de ambtelijke voorbereidingsgroep. de stakeholder- issue-belangen analyse in het Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen van 16 december 2021 en het Bestuurlijk Beraad van 15 februari jl., is de bestaande inventarisatie uit de 'Verkenning Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving' aangevuld en geactualiseerd.

Vier prioritaire opgaven zijn voor het gebied te onderscheiden te weten a) natuur, b) landbouw, c) water en d) brede welvaart.
Per prioritaire opgave zijn de inhoudelijke opgaven weergegeven.

Hierbij is een indeling gemaakt in drie categorieën:
1. Er is actie op korte termijn nodig, dit kan gaan om projecten of processen waar synergie te halen is of waar het schuurt of het risico op schuren aanwezig is. Agenderen voor het Bestuurlijk Beraad kan aan de orde zijn.
2. Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsagenda Fochteloërveen of waar afstemming nodig is met de gebiedsagenda.
3. Lopend project/proces/programma, voortgang op basis van eerdere afspraken en geen actie vereist in kader van de gebiedsagenda Fochteloërveen.

Per inhoudelijk onderwerp is aangegeven of het om een project, proces of programma gaat. Nu is het soms lastig om hierin een helder onderscheid te maken. Voor de indeling in project, proces of programma zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:
- Project: stuurt op concreet resultaten, heeft kop en staart, is een gedefinieerde periode.
- Proces: stuurt op haalbaarheid en draagvlak, actoren ondernemen samen iets en zijn van elkaar afhankelijk. Voor het schema is de keuze gemaakt een actie ook als proces aan te duiden als er nog afstemming nodig tussen verschillende partijen en projecten of voorstellen die als "kans" zijn opgenomen.
- Programma: stuurt op effecten, complexe opgave, geen standaardoplossingen.

Op basis van bovenstaande indeling zijn sheets gemaakt voor de vier prioritaire opgaven. Een overzicht van bestuurlijke issues / aandachts-punten naar aanleiding van het Bestuurlijk Beraad van 16 december 2021 is weergegeven in bijlage 2.

Sheet 1: Natuur

Actie op korte termijn	Project	Proces	Programma
* Ecohydrologisch onderzoek input voor oa de volgende vraagstukken: inrichting klimaatproof bos, bossenstrategie		x	
* Afstemming zoeken groenvisie Westelijke stadsrand Assen		x	
* Afschaling Fochteloërveenweg tijdelijk	x		
* Afschaling Fochteloërveenweg definitief		x	
* Scopeverbreding recreatievisie (oa recreatieve druk Assen, zonering, zie ook bij de andere opgaven)		x	
* Ontwikkelen ecologische kansenkaart		x	
Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak	**Project**	**Proces**	**Programma**
*SNaP connectivity/regionale invulling landelijk plan hoogveen (relatie met invulling kaders spoor 2)		x	
*Monitoring insecten ANLb en N2000 (afstemmen met spoor 2 dashboard)			x
*Werkgroep monitoring, onderzoek en beheer van het N2000 gebied (afstemmen met spoor 2 dashboard)			x
*Betekenis F'Veen en omgeving voor herstel insectenpopulatie		x	
*Extensivering gebruik pachtgronden		x	
*Specifieke doeluitkeringen SPUK (2023-2030)			x
*Water en CO2 vasthouden in groeiend Veen		x	
*Uitzoeken betekenis van klimaatadaptatiestrategie /ontwikkeling DRPA's voor het gebied	x		
*Regiodeal Zuid-Oost Fryslan (spoor 2 financiële arrangementen)			x
*Klimaatproofbos en Bossenstrategie (afhankelijk van uitkomsten eco-hydrologisch onderzoek)		x	
Lopend project/proces/programma	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Toekomstbestendig kadeherstel			x
* Sanering Schietbaan	x		
* Drentse Weg, inrichting en vernatting percelen	x		
* Bedreiging Stiltegebied		x	
* Actualisatie Natuurbeheerplan F'Veen Fryslân en Drenthe		x	
* Programma Natuur beheermaatregelen (plaggen , opslag verwijderen, exoten bestrijding, schapen begrazing)		x	
* Brandveiligheid, routes en aanwezigheid water		x	
* Bosrand met lanen en overtuinen Veenhuizen	x		
* Landschapsherstel landinrichting Veenhuizen	x		

Sheet 2 : Landbouw

Actie op korte termijn	Project	Proces	Programma
* Keukentafelgesprekken landbouw		x	
* Resultaten onderzoek foerageergebied ganzen schuurpunt		x	
* Verzilveren kans verwerving locatie 80 bunder	x		
* Check scope eco-hydrologisch onderzoek: onderwaterdrainage als alternatief voor onttrekking en de betekenis F'Veen als voedsysteem voor de beekdalen		x	
* Locaties zonneparken mogelijk een schuurpunt		x	
* Bij de scopeverbreding recreatievisie koppelkansen boeren meenemen		x	
* Oplossen milieuvergunningenprobleem bij veehouders (schuurpunt)		x	
Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Versterken biodiversiteit buiten het NNN (Soortenrijk Drenthe, bio-diverseschil rondom F'Veen)		x	
* Agr natuur + landschapsbeheer Gagelvenne, Elan en samenwerking met boeren Haulerpolder en Polder Ravenswoude			x
* In gesprek gaan met eigenaar grond ASR/Rabobank welke arrangementen de banken hebben		x	
* Uitzoeken kansen voor ecologische verbinding met Drents-Friese Wold en dubbeldoelgronden		x	
* Kansen om energieopgave te koppelen aan gebiedsopgave		x	
* Tegengaan veenoxidatie landbouwgrond/CO2 vasthouden		x	
* Bossenstrategie: bos op landbouwgrond (tevens kansen voor landschapselementen) (afhankelijk uitkomsten ecohydrologisch onderzoek)		x	
* Gebiedsgerichte aanpak stikstof inclusief gebiedsplan Drenthe en Fryslân			x
* Financiële arrangementen/gebiedsfonds		x	
* Nieuwe verdienmogelijkheden landbouw (oa teelt natte gewassen)		x	
* Duidelijke kaders mee geven aan boeren en instrumenten aanreiken (kavelruil, herwaardering van grond, grondverwerving, ook aandacht voor stoppers)		x	
* Uitzoeken en bepalen kaders voor wonen in het landelijk gebied, wonen als verdienmodel in landelijk gebied		x	
* Digitale bereikbaarheid uitzoeken		x	
* Extensieve landbouw en kortere ketens arbeidsintensief, past dat bij de arbeidsmarkt?		x	
Lopend project, proces, programma	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Agr natuur en landschapsbeheer Gagelvenne, Elan en samenwerking met boeren Haulerpolder en Polder Ravenswoude (afstemmen met gebiedsgerichte aanpak)		x	
* Belonen KPI's (afstemming met gebiedsgerichte aanpak?)		x	
* Project AgroAgenda Noord: doelgerichte aanpak,			x

Sheet 3: Water

Actie op korte termijn	Project	Proces	Programma
* Vasthouden water/tegengaan verdroging (Eco-hydrologisch onderzoek)		x	
* Beekdalenvisie in relatie tot de Onlanden/toekomstbestendig en klimaatrobuust maken van het gebied (kop van Drenthe)		x	
(verbinding leggen tussen beekdalenvisie en Eco-hydrologisch onderzoek)		x	
* Drijvende zonneparken schuren ivm foerageergebied ganzen			
Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak	**Project**	**Proces**	**Programma**
* KRW doelen (let op samenhang boven- en benedenstroomse gebieden, kader in spoor 2)			x
* Kans voor Eco-hydrologische verbinding Slokkert/Grote Diep		x	
* Relevantie checken van het regionaal waterplan voor het gebied		x	
* Kans nieuwe vaarverbinding Kolonievaart		x	
Lopend project, proces, programma	**Project**	**Proces**	**Programma**
* KRW doelen (vormen onderdeel kader gebiedsgerichte aanpak)			x
* Ecologische verbinding Boven Tjonger	x		
* Onderzoek naar de oorzaken van het hoge zinkgehalte en de hoge zuurgraad van het afstromende water in Noord Drenthe	x		

Sheet 4: Brede Welvaart

Actie op korte termijn	Project	Proces	Programma
* Afstemming woonopgave westrand Assen en beperkende randvoorwaarden		x	
* Afstemming over groenblauwe zone Kloosterveen (brede groene (ecologische) verbinding zone aan de zuidwest zijde van Assen, een verbinding tussen nu nog losliggende natuurgebieden (Asserbos – Wittendiep-Witterveld-Baggelhuizen-Pellinckbos-F'Veen).		x	
* Zonneparken (mogelijk schuurpunt)		x	
* Past Waterproblematiek in Veenhuizen als gevolg van waterstand in het F'veen in het Eco-hydrologisch onderzoek?		x	
* Scopeverbreding recreatievisie (kansen benutten Werelderfgoed, F'Veen als uitloopgebied voor Assen en wensen Assen toegankelijkheid, opvang en informeren bezoekers, draagvlak voor bezoekers ontvangen op de juiste plek, verkennen kwalitatief hoogstaand bezoekerscentrum, info punten…)		x	
* bespreken mogelijkheden vrijkomende (agrarische) bebouwing en campingterreinen		x	
* Verkennen nieuw ondernemerschap ivm ontwikkeling Veenhuizen (samenhang recreatievisie)		x	
* Vanuit Omgevingsagenda-Noord Werktafel Omgevingskwaliteit, de bundeling van biografieën inzetten voor onderlegger ruimtelijke kwaliteit. En deze vervolgens te vertalen in een paar vuistregels ruimtelijke kwaliteit		x	

Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak	Project	Proces	Programma
* Gemeente faciliteert versterking biodiversiteit in Veenhuizen (onderdeel met programma duurzaamheid) (koppeling met spoor 2)			x x
* Versterken cultuurhistorische onderlegger met biologische biotopen (voor Veenhuizen relevant)		x	
* Uitnodigingsagenda cultuur/natuur Veenhuizen (oa marketing) (oppakken in samenhang met F' Veen)		x	
* Ontwikkelen visie Assen op de vrijetijdseconomie en stadsmarketing (Assen in verbinding met het F'Veen)		x	
* Fietsroute Smildigervenen (recreatieve kans)		x	
* Verbinding zoeken met regionale bedrijvigheid (bv verwerking agrarische producten)			x
* Regiodeal Zuid-Oost Fryslan (vitale kernen en welzijn) (uitzoeken raakvlakken)		x	
* Inzetten peergroup Donderen in proces			
Lopend project, proces, programma	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Uitvoeren recreatievisie (oa nieuwe entrees, herziening wandelpaden en scope uitbreiding ivm nieuwe ontwikkelingen)			x
* Versterken cultuurhistorische onderlegger met biologische biotopen			x
* Erfgoed ontwikkeling Assen	x		
* Uitrol wandelknooppunt Noorderveld en Midden Drenthe	x		
* Uitbreiding Kloosterveen III	x		
* Ruimte voor ontwikkeling in Veenhuizen op de locatie van de school en supermarkt	x		
* Herinrichting Hoofdweg Veenhuizen naar 60 km per uur (wens)	x		
* Samenwerking tussen Staatsbosbeheer en penitentiaire inrichting	x		
* Samenwerking met Design Academy Eindhoven: ontwikkeling streekgebonden producten	x		
* Nieuwe rentmeester in Veenhuizen (uitzoeken plannen voor de invulling van de panden en gronden)	x		

BIJLAGE 2: BESTUURLIJKE BELANGEN / ZORGEN / AANDACHTSPUNTEN

Provincie Drenthe:

* Deze samenwerking is belangrijk omdat er eigenlijk geen goed alternatief is voor het gezamenlijk en in samenhang oppakken van de verschillende opgaven in het landelijk gebied. Omdat er veel verschillende stakeholders met diverse belangen zijn, is het belangrijk om hier aan voorkant helder te hebben wat een ieder wil brengen en waar een ieder voor staat. Deze samenwerking is belangrijk omdat we dit proces zien als een pilot voor de gebiedsgerichte aanpak Stikstof. Dat betekent overigens niet dat er niets fout mag gaan.We willen er immers van leren. Deze samenwerking is belangrijk omdat het een werkwijze is die bij Drenthe past: samen optrekken, ieder vanuit zijn eigen rol, taken en verantwoordelijkheden. Een zorg is dat de samenwerking niet goed van de grond komt of vastloopt;
* De juridische werkelijkheid is op dit moment dat we in 2023 een gebiedsplan stikstof voor Drenthe moeten opleveren. Indien dit gebiedsplan onvoldoende bijdraagt aan het stikstofvraag-stuk, dan levert dat mogelijk problemen op met vergunningverlening (zowel voor landbouw als voor nieuwe ontwikkelingen). Provincies hebben afgesproken niet te wachten op de beleidslijnen van een nieuw kabinet, maar om door te blijven werken volgens de gemaakte afspraken.
* Het is voor de provincie belangrijk dat de natuurdoelen (waaronder de instandhoudingsdoelen Natura2000) niet aan de voorkant ter discussie worden gesteld. Provincie is gebonden aan deze doelstellingen. De uitdaging is om deze doelstellingen te bereiken, met behoud van een toekomstbestendig landbouw en met ruimte voor andere sociaal-economische ontwikkelingen. De vraag of het bereiken van de natuurdoelen maatschappelijk en politiek aanvaardbaar is, mag gesteld worden.

Provincie Fryslân:

* Er komen veel opgaven af op het Fochteloërveen. Het is een uniek natuurgebied, dat samenwerking vraagt van twee provincies, 4 gemeenten, 3 waterschappen, gebiedspartners uit verschillende sectoren én de omgeving. Als provincie hebben we een regierol, met name op prioritaire opgaven zoals stikstof en de KRW. Daarbij onderkennen we dat integraal en gebiedsgericht werken de opgaven in het F'veen ten goede komt. Het verkennen van die manier van samenwerken, en tegelijkertijd daadkrachtig inzetten op de opgaven is van belang voor provincie Fryslân (procesmatig belang).
* Projecten, programma's en kansen om de unieke natuur van het Fochteloërveen te herstellen en robuuster te maken. Herstel van biodiversiteit, hydrologische omstandigheden en de instandhoudingsdoelstellingen vanuit N2000 zijn hierbij cruciaal.
* Stikstofdoelen zijn wettelijk voorgeschreven en daarmee ook de termijn van realisatie. Hier hebben nu een Uitvoeringsprogramma Stikstof voor opgesteld. De gezamenlijke verkenning biedt inzichten in de beoogde doelstellingen in het gebied en de wensen vanuit de diverse sectoren. Daarbij geldt de verkenning voor de provincie Fryslân ook als een pilot voor de gebiedsgerichte aanpak stikstof, met een focus op interprovinciale samenwerking en brede aanpak op verschillende thema's zoals brede welvaart, landbouw, natuur en recreatie. Ook fungeert deze verkenning als input om na de zomer een goede aanvraag kunnen doen bij het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) voor middelen en als input voor de vormgeving van het NPLG. De uitkomsten van de verkenning worden geanalyseerd op doelbereik, draagvlak en samenhang met het Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân.

* Wettelijke verplichtingen en termijnen geldt ook voor het realiseren van Kaderrichtlijn Water.
* Fryslân is een landbouwprovincie, en wil perspectief bieden voor de landbouwsector. We willen daarbij nu met prioriteit inzetten op de keukentafelgesprekken en informatiebijeenkomsten. Toekomstperspectief voor de landbouw in bedrijfsontwikkeling en vitaliteit. Duidelijke kaders, open gesprekken, en een breed perspectief met alternatieve verdienmodellen, inzicht in de instrumentenkoffer en koppelkansen (natuurinclusieve landbouw).
* Smart en duurzame groei van recreatie en toerisme.
* Vitaliteit van het platteland in het kader van de regiodeal Zuidoost Fryslân, w.o. digitale bereikbaarheid

Waterschap Drents Overijsselse Delta (WDOD):
* Naast stikstof is de maatschappelijke urgentie voor klimaatadaptatie en een betaalbaar watersysteem minstens zo belangrijk.
* Toekomstbestendig/klimaatrobuust watersysteem. Voldoende water, niet teveel water en een veilige woon- en werkomgeving.
* Wabos principe is voor WDOD het uitgangspunt. Dit moet het Waterschap verder uitwerken, dan wordt duidelijk wat een toekomstbestendig watersysteem in de praktijk zal gaan betekenen.
* Gebiedsgerichte aanpak is nodig, er zijn te veel opgaven om sectoraal aan te pakken (oa Wabos principe, CO2 opslag in veengebieden, klimaatrobuust watersysteem, circulaire economie).
* In de te ontwikkelen aanpak nadrukkelijk meekoppelkansen zoeken.
* Ook aandacht voor financiering in de gebiedsgerichte aanpak (maatschappelijke opgaven betalen uit maatschappelijke middelen)
* Groot belang bij de gebiedsgerichte aanpak F'Veen omdat deze aanpak maatgevend gaat worden voor de aanpak rond het Nationaal Programma Landelijke Gebied en het Provinciaal Programma Landelijke Gebied. De aanpak moet ook bruikbaar zijn in gebieden met andere kenmerken.

Gemeente Midden Drenthe:
* Toekomst perspectief landbouw, agrariërs in de 7 blokken moeten weten waar ze aan toe zijn, betrek individuele boeren, maatwerk noodzakelijk, belang agrariërs zorgvuldig meewegen, bij het maken van keuzes goed de gevolgen in beeld brengen (bv foerageergebieden).
* Toegankelijkheid F'Veen (beleven): zorg dat het F'Veen ook vanuit de Smildes toegankelijk is en blijft en mensen moeten dit unieke gebied kunnen beleven, waarderen en beschermen.

Waterschap Noorderzijlvest:
* Hydrologisch systeem: afstemming/optimalisatie van functies als het gaat om voldoende water in het omliggende gebied, een gezond hoogveensysteem (water wordt langer vastgehouden en langzamer losgelaten), herstel van het natuurlijk watersysteem (koppeling tussen F'Veen en de beekdalen versterken).
* Een goede bufferwerking en een gelijkmatige voeding van de Noord-Drentse beken.
* Waterschap moet zorgen voor een goede oppervlakte waterkwaliteit.

* Proces: waterschap start met een gebiedsproces, een beekdal brede aanpak. Communicatie afstemmen en samenhang borgen.

Natuurmonumenten:
* Kernbelang van waaruit NM deelneemt is de verbetering van de staat van de natuur (systeemherstel). Dat vergt in de eerste plaats een systeemanalyse van drukfactoren voor het veen, waarvan de belangrijkste stikstof (naar veel minder depositie) en hydrologie (naar meer water vasthouden) aangevuld met de verstoring (naar een betere zondering van drukte en aanvullende foerageergebieden) en tot slot nog verbetering van landschappelijke dooradering agrarisch gebied t.b.v biodiversiteit en connectiviteit.
* Het voorgaande leidt vervolgens tot de hoofdopgave om in de omgeving van het veen te komen tot extensiverende landbouw met perspectief en een passend verdienmodel daarbij.
* Ecologische kwaliteit in het F'Veen op peil houden en verbeteren. Dit raakt de N2000 doelstellingen maar is ook breder dan dat.
* Klimaatrobuust watersysteem: het hoogveensysteem kan alleen toekomstbestendig zijn indien het systeem in en om het gebied beter wordt ingericht. Dit raakt ook het verbeteren van de hydrologie in de overgangszones.
* Stikstofproblematiek: het is van belang dat de stikstofdruk in het gebied substantieel naar beneden gaat.
* Herstel biodiversiteit en landschap rond het veen. Het F'Veen en zijn omgeving. Landschapsecologische relaties en verbindingen met omliggende gebieden zijn essentieel.
* Verbeteren recreatieve beleving: zonering, beleving en bezoekersmanagement is van belang
* Overgangsgebieden: in de overgangsgebieden komen opgaven samen (foerageergebieden, natuurinclusieve landbouw, aanleg en herstel landschapselementen, betere hydrologische overgangen, bomen- en bossenstrategie).
* Borgen kernkwaliteiten stilte, weidsheid en donkerte in F' Veen

Gemeente Ooststellingwerf:
* Zorgplicht N2000
* Voorkomen verkeersonveilige situaties
* Kansen voor duurzaam toerisme, natuurbeleving (recreatieve koppelkansen)
* Kansen benutten as Veenhuizen-Frederiksoord
* Koppelkansen kadeherstel project en Life subsidies

Gemeente Assen:
* Goede afweging tussen de woonopgave aan de westrand van Assen en beperkende maatregelen (natuurontwikkeling, stikstofproblematiek, landbouw enz.).
* Goede aansluiting op bestaande wandel- en fietsverbindingen tussen Assen en het F'Veen. Overlast door recreanten moet beperkt worden maar ook omwonenden moeten optimaal van het gebied kunnen blijven genieten (afstemming op het gebied van promotie, toeristische voorzieningen en infrastructuur en de ligging van de toegangspoorten ten opzichte van Assen)

* Optimale Synergie tussen F'Veen en het Nationale park Drentse Aa van belang voor Assen zowel qua fysieke verbindingen als samenwerking tussen de gebiedsorganisaties.

Landbouw:
* Het komen tot een goede analyse van de behoefte van de landbouw (hoe zien de bedrijven en ondernemers rondom het F'Veen hun toekomst en wat hebben ze daarvoor nodig)
* Meten is weten (stikstof, waterkwaliteit, (grond)waterstanden), dan weten we beter waar we het over hebben en hoe groot het probleem is en welke effecten bepaalde maatregelen hebben.
* Vergunningen: zo snel mogelijk oplossen van het vergunningenprobleem (een deel van de veehouders verkeren in onzekerheid omdat zij geen goede milieuvergunning hebben, vaak door omstandigheden waar zijzelf geen invloed op hadden).

Staatsbosbeheer (SBB):
* Blijven werken aan klimaatproof bos met de juiste menging, kwalitatief versterken en wellicht ook in areaal. Dit in lijn met landelijke bosambitie SBB.
* Randzone Esmeer, gedane PAS werkzaamheden voorzien van optimaal vervolgbeheer voor aankomende jaren in kader van gescheperde begrazing en verwijderen opslag. Dit in relatie tot versterken van veen.
* Borgen en versterken van cultuurhistorische waarden waaronder lanenstructuur, wijken, bruggetjes, overtuinen e.d. Dit in lijn met Unesco plangebied, en de relatie met het dorp.
* Randzone over hele lengte blijven verzachten en laten verruwen, doorgaand proces voor optimale biodiversiteit tussen veen & bos. (conform kap & verjongingsplan)
* Borgen van rust/geen toegang voor recreant in afgesloten deel Bankenbosch. Daarnaast binnen huidige zonering ruimte voor wandelen en fietsen, sober & doelmatig.

Gemeente Noordenveld
* Gemeente staat voor belang inwoners dus landbouw een duurzame toekomst, klimaatbestendig wonen en bijzonder recreëren.
* Klimaatadaptatie: gehele watersysteem op orde (zowel bij natte en droge(!) perioden) en kwaliteit (drink)water.
* Brug slaan tussen natuur en cultuur, tussen Fochteloërveen en Veenhuizen.

+ + +

COLOFON

Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving, *Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak*

Concept eindrapport
20 april 2022

Opdrachtgever:
Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen i.o.

Projectbegeleidingsgroep / kerngroep:
provincie Drenthe
provincie Fryslân
Natuurmonumenten
gemeente Noordenveld
gemeente Ooststellingwerf
Agro Agenda Noord-Nederland
provincie Drenthe

Dit rapport is opgesteld door:

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT

www.elzinga-oterdoom.nl

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT

Agenda Bijeenkomst Kerngroep Fochteloërveen
datum: 26 april van 10.00– 11.00 uur (digitaal)

1. Opening

2. Terugblik Bestuurlijk Beraad 25 april en wat nemen we mee voor het vervolg.

3. Voorstel agenda ambtelijke voorbereidingsgroep 11 mei t.b.v. besluitvorming 23 mei in BB (bijgevoegd)

4. Actielijst bijeenkomst Kerngroep Fochteloërveen d.d. 20 april (bijgevoegd)

5. W.t.t.k.

6. Rondvraag

Actielijst Bijeenkomst kerngroep Fochteloërveen (6 april 2022, Provinciehuis Assen)

Aanwezig:
(provincie Drenthe)
(provincie Drenthe)
(provincie Fryslân)
(provincie Fryslân)
(provincie Fryslân) (digitaal)
(gemeente Noordenveld)
(Natuurmonumenten) (digitaal)
(Agro Agenda)
(Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)
(Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)

Afwezig
(gemeente Ooststellingwerf)
(provincie Drenthe)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Organisatie proces LTO/boeren gebiedsgerichte aanpak F'Veen eo		-	
Signalen vanuit LNV dat Regiodeal Zuid-Oost Fryslân ook met stikstof aan de slag gaat. Oproep : regiodeal moet niet over stikstof gaan.	checkt	zsm	
Er worden 2 avonden georganiseerd in Drenthe en 2 in Fryslân (moeten nog gepland worden) n.a.v de stand van zaken stikstof. Opzet avond en concept-uitnodiging voor de informatieavonden ook via (als klankbord). Toon en strekking van belang. Gaat niet alleen om stikstof, maar gaat om een breder kader, intergraliteit van belang! Organiseren infoavond boeren in Fryslân	(iom		10 en 12 mei zijn de avonden in Drenthe. In Fryslân moet het nog georganiseerd worden rondom deze data. Van belang om gezamenlijk op te trekken (eigenlijk zou het niet uit moeten maken als boer naar welke avond je toe gaat. Op alle avonden zou hetzelfde verhaal verteld moeten worden) .
Brief van de provincie Fryslân aan de boeren n.a.v. het openbaar worden van het Uitvoeringsprogramma Stikstof gaat 6 april uit, brief wordt gedeeld met het kernteam. (Er komt ook een overleg met de boeren op 13 april om de ""kou uit de lucht te halen")			

Aankoop grond 80 bunder gaat provincie opnieuw naar kijken en ze kan kijken of de groene grondcoöperatie (Gagelvenne) helpend is op dit dossier (o.a. voor draagvlak in de streek). Voor de gebiedsaanpak is het opzetten van een grondbank van belang. Nadenken hoe dit vorm kan worden gegeven. zorgt dat gebeld worden over het dossier 80 bunder.			benadrukt dat als de provincie werkelijk regie wil gaan voeren het zaak is om nu door te pakken zodat een cruciaal gebied wordt veilig gesteld voor een nader te bepalen invulling binnen de gebiedsgerichte aanpak: laat deze kans niet glippen!
Input op de verwerking van de schriftelijke reacties op de opmaatnotitie n.a.v. het bestuurlijk overleg van 15 februari jl.. Voor het Bestuurlijk Beraad (BB): - afvaardiging landbouw in BB, je zou dialoogpartners uit het gebied kunnen toevoegen i.p.v. standsorganisaties, is nog een keuze. Voor de intentieverklaring: - ruimte in het proces opnemen om mandaat op te halen bij de achterban van organisaties (ingebracht door WDOD)	Allen	Uiterlijk donderdag ochtend 7 april binnen bij en	Strakke planning i.v.m. verwerkingstijd voor de stukken voor het ambtelijk vooroverleg.
Inventarisatiekaart inhoudelijke opgaven wordt nog aangevuld en komt aan de orde in het ambtelijke vooroverleg van 13 april a.s.			
N.a.v. Figuur “Gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen, wenkend perspectief voor landbouw, natuur en brede welvaart” (agendapunt 3c). - Check of het compleet is. Water en bodem als hefboom meegeven voor de ontwikkeling c.q. belang water en bodem als basis cq randvoorwaarde. - laat figuur uitwerken	Allen		

Intentieverklaring is aangepast i.o. met onder meer een jurist landelijk gebied provincie Drenthe. Kan de verklaring in deze vorm binnen het mandaat ondertekend worden? Voorleggen en agenderen ambtelijke voorbereidingsgroep en bestuurlijk beraad: - akkoord op inhoud overeenkomst - akkoord op proces vaststelling - nadenken over informeren besturen - nadenken over consequenties nu landbouw niet wil ondertekenen. Kan het een keuze zijn om alleen overheden te laten ondertekenen? (NB geeft aan dat een eventuele keuze hiervoor niet fijn voelt voor Natuurmonumenten (NM))	agenderen		
Voorstel programma Bestuurlijk Beraad 25 april a.s. - ontvangst locatie NM Fochteloërveenweg - Veldbezoek en op weg naar locatie Diner Pensant - Diner Pensant locatie via - Socratisch gesprek o.l.v. - gedeputeerde Jumelet sluit af	werkt programma uit geeft contactgegevens door aan bereiden voor		
Aanpassen agenda ambtelijke voorbereidingsgroep 13 april a.s. (toevoegen bij Stand van zaken: NPLG)			
26 april reservering voor een online uurtje kernteam F'Veen van 10.00 – 11.00	stuurt uitnodiging		

Rabobank geeft voorlichting over financieringsconstructies en grondfonds, van belang voor boeren die om willen schakelen naar grondgebonden. Belangrijke info hierover delen. Uitnodiging voor vervolg ook naar collega's grond.	[redacted]		

Veegactie vorige vergadering kernteam (19 januari 2022 en 16 maart)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Uitdaging blijft om LNV er bij te betrekken (F'Veen is voorloperproject).	[redacted]	lobby	
Uitwerken onderzoeksvragen, we hebben nog een aantal onderleggers nodig voor de ontwerpfase (voorstel van [redacted] om met Lesa te werken). [redacted] start met een projectplan met de kosten voor de ontwerpfase (o.a. onderbouwen welke onderleggers we nog nodig hebben en deze "op geld zetten" en uitwerking eventuele andere onderzoeksvragen (incl. kosten)) en een voorstel voor de verdeling van de kosten tussen de partijen. Via de mail wordt dit document gedeeld voor aanvullingen.	[redacted] /allen		Algemene oproep zoek elkaar op om tot een gezamenlijke bouwstenen te komen (bv ecologische kansenkaart, afstemming zoeken met wat er bij de provincies gebeurt, Drenthe [redacted] Fryslân [redacted])

Datum volgende vergaderingen: 20 april van 9.00 tot 12.00, provinciehuis Assen

provinsje fryslân
provincie fryslân

postbus 20120
8900 hm leeuwarden
tweebaksmarkt 52
(058) 292 59 25

www.fryslan.frl
provincie@fryslan.frl
www.twitter.com/provfryslan

T.a.v.:
[redacted] (ABO Ooststellingwerf)
[redacted] (ABO Ooststellingwerf)
[redacted] (LTO Noord Drenthe)
[redacted] (LTO Midden Drenthe)
[redacted] (LTO Noord)

Leeuwarden, 5 april 2022
Verzonden,

Ons kenmerk : 01982933
Afd./Opgave : Groen Fryslân
Behandeld door [redacted] / (058) [redacted] of [redacted]@fryslan.frl

Uw kenmerk :
Bijlage(n) :

Onderwerp : Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân i.r.t. verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen

Geachte vertegenwoordigers van het Bestuurlijk Overleg Fochteloërveen,

Op donderdag 31 maart jl. presenteerde de Provincie Fryslân het Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân. Het Uitvoeringsprogramma is de volgende stap naar herstel van de natuur en een gezonde economie en landbouwsector in Fryslân. Naar aanleiding van het gepresenteerde Uitvoeringsprogramma willen wij u graag informeren over hoe dit programma zich verhoudt tot de lopende verkenning voor een gebiedsagenda voor het Fochteloërveen. Doordat wij in het Fochteloërveen volop met elkaar samenwerken en het Friese uitvoeringsprogramma de gebiedsagenda raakt, vinden Gedeputeerde Jumelet en Gedeputeerde Hoogland het van belang u hierin goed mee te nemen. Vandaar dat u op dit moment deze brief ontvangt. Uiteraard volgen er ook nog verschillende bijeenkomsten.

De Friese natuur herstellen en versterken, provinciaal en lokaal de stikstofuitstoot verlagen en de knelpunten rond vergunningverlening oplossen. Dat is de lijn van het Uitvoeringsprogramma Stikstof (UPS) Fryslân dat het college van Gedeputeerde Staten van Provincie Fryslân deze week heeft vastgesteld. In het UPS zijn doelstellingen en maatregelen vastgelegd om in 2030 aan de Wet Stikstofreductie en Natuurbetering (Wsn) te voldoen. De manier waarop we invulling geven aan de noodzakelijke stikstofreductie in het UPS zijn oplossingsrichtingen. Hierover gaan we in gesprek middels de gebiedsgerichte aanpak om met het gebied tot een gedragen aanpak te komen.

Om aan de Wsn te voldoen is Wageningen University and Research (WUR) gevraagd te berekenen hoe we in alle stikstofgevoelige N2000-gebieden aan de Wsn doelen voor 2030 kunnen voldoen (ervan uitgaande dat ook andere sectoren, provincies en buitenland evenredig bijdragen).

Uit de analyse van WUR is gebleken dat met een generieke Friese reductie van 20-25% 8 van de 11 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden op 74% onder kritische depositiewaarde (KDW) te krijgen zijn. Alleen de gebieden Drents-Friese Wold & Leggelderveld, Fochteloërveen en Rottige Meenthe & Brandemeer blijven volgens het onderzoek dan nog onder deze doelstelling. Aan de benodigde emissiereductie voor deze gebieden werken we met de gebiedsgerichte aanpak, waarbij we kiezen voor de doelstelling van 50% emissiereductie in een zoekgebied van 10 km rondom Fochteloërveen en Drents-Friese Wold & Leggelderveld. Deze combinatie, aanvullend op de generieke maatregelen en een substantiële reductie in andere provincies en het buitenland, hebben als verwacht het effect dat ook Fochteloërveen en Drents-Friese Wold op 74% gebracht kunnen worden. Voor de Rottige Meenthe & Brandemeer is een beperkte reductie voldoende.

In de genoemde aanpak is er ook de mogelijkheid om bedrijven te verplaatsen of uit te kopen. Dit is echter een middel en geen doel op zich zelf. In de middelen paragraaf van het UPS wordt het getal van 110 bedrijven/7900 hectares genoemd, dit aantal is gebruikt om uit te rekenen welke middelen beschikbaar moeten worden gemaakt vanuit het NPLG. Pas na de voorverkenning via de GGA zal gezamenlijk worden besloten welke instrumenten worden ingezet en of de vrijwillige uitkoop van bedrijven aan de orde is.

Bij het Fochteloërveen is sinds november 2021 een gebiedsverkenning gaande waarbij Provincie Drenthe en Provincie Fryslân samen met diverse gebiedspartners werken aan een "Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveengebied en omgeving". Om hier op een gebiedsgerichte manier invulling aan te geven hebben diverse partijen zich verenigd in een Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen. De wens is nadrukkelijk uitgesproken om samen met bewoners en gebiedspartijen de uitdagingen op te pakken en met elkaar te werken aan zowel perspectief voor de landbouw en andere betrokkenen als versterking van de unieke kwaliteiten in en om dit gebied.

De gezamenlijke verkenning biedt inzichten in de beoogde doelstellingen in het gebied en de wensen vanuit de diverse sectoren. Daarbij geldt de verkenning voor de Provincie Fryslân ook als een pilot voor de gebiedsgerichte aanpak stikstof, met een focus op interprovinciale samenwerking en brede aanpak op verschillende thema's zoals brede welvaart, landbouw, natuur en recreatie. Ook fungeert deze verkenning als input om na de zomer een goede aanvraag te kunnen doen bij het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) voor middelen en als input voor de vormgeving van het NPLG. De uitkomsten van de verkenning worden geanalyseerd op doelbereik, draagvlak en samenhang met het Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân.

Bovengenoemde verkenning van de gebiedsagenda en het UPS zijn leidraad voor gesprekken met de regio. Voor het UPS beogen we op zeer korte termijn een informatiebijeenkomst te houden in het gebied om vragen te beantwoorden. Daarnaast willen we een toelichting geven op de achtergrond en inzet van het UPS, met als doel om aan de Wsn te voldoen en toe te werken naar oplossingen voor de vergunningverlening.

Voor de verkenning van de gebiedsagenda is in een gezamenlijk gesprek met de beide provincies en landbouwvertegenwoordigers LTO naar voren gekomen dat naast informatiebijeenkomsten het van essentieel belang is dat wordt ingezet op gesprekken met de landbouw in het gebied.

Er wordt in overleg met de landbouworganisaties momenteel gekeken of er mogelijkheden zijn om deze zomer brede keukentafelgesprekken (groepen van max. 10 ondernemers) te voeren. De gesprekken zullen gaan over de ontwikkelingen in en om het Fochteloërveen en de behoeftes en ambities van agrariërs in deze omgeving. Hierbij zal uiteraard de samenhang tussen het UPS en de verkenning van de gebiedsagenda naar voren komen.

Wij zullen u op de hoogte houden van de ontwikkelingen en kijken uit naar een nauwe samenwerking in en voor het Fochteloërveen.

Namens het college van Gedeputeerde Staten,

[redacted]

A.L. Piet
Directeur Operatie

Ons kenmerk: 01982933

provinsje fryslân

Agenda Bijeenkomst Kerngroep Fochteloërveen
datum: 6 april van 9.00 tot 12.00 uur
locatie: provinciehuis Assen

1. Opening

2. Actualiteiten:
    a. Stand van zaken aanhaken LTO in het gebiedsproces F'Veen ( )
    b. Foerageergebieden)
    c. Stand van zaken stikstof ( )
    d. Voorkomen dat ontwikkelingen elkaar in de houtgreep houden (nav kadeverhaal)
    e. …….

3. "Opmaatnotitie":
    a. Voorstel hoe om te gaan met de binnengekomen schriftelijke reacties van stakeholders n.a.v. Bestuurlijk Beraad van 15 februari (bijgevoegd).
    In rood worden de voorstellen gedaan hoe e.a. doorwerkt in de "Opmaatnotitie".
    In blauw zijn de onderwerpen aangegeven waar we het over moeten hebben in het kernteam
    In **groen** zijn de onderwerpen aangegeven die bij de intentieverklaring (provincie) horen.
    b. Stand van zaken Inventarisatiekaart (wordt toegevoegd aan de "Opmaatnotitie")
    c. Hoe organiseren we dat projectleiders elkaar treffen om zo gezamenlijk het speelveld te bepalen, ontwerpkracht te bundelen en op zoek te gaan naar een gezamenlijk wenkend perspectief (voorstel bijgevoegd).

4. Intentieverklaring: stand van zaken juridische coördinatie ( )

5. Voorstel programma Diner Pensant Bestuurlijk Beraad van 25 april a.s

6. Voorstel agenda ambtelijke voorbereidingsgroep 13 april (bijgevoegd)

7. Actielijst bijeenkomst Kerngroep Fochteloërveen d.d. 16 maart (bijgevoegd)

8. Datum volgende vergadering: 20 april van 9.00 tot 12.00, provinciehuis Assen

9. Wttk

10. Rondvraag

GEBIEDSGERICHTE AANPAK FOCHTELOERVEEN > EEN WENKEND PERSPECTIEF VOOR LANDBOUW, NATUUR & BREDE WELVAART

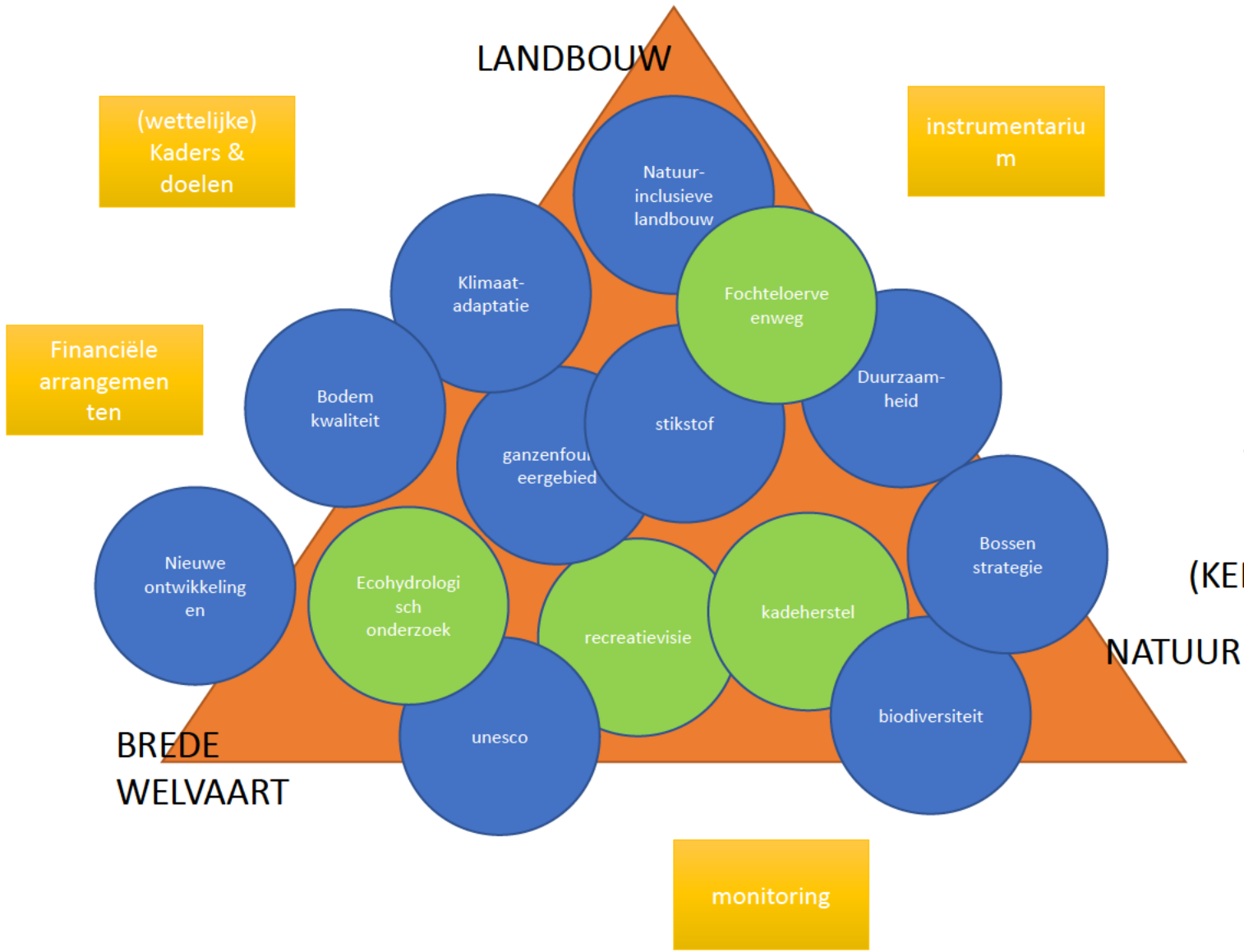

BESTUURLIJK BERAAD
(alle partijen met onafhankelijk vz)

KERNTEAM F'VEEN
(een db met programmasecretaris)

BREDE VOORBEREIDINGSGROEP
(alle partijen met programmasecretaris)

PROJECTEN & PROCESSEN ( )
(KENNISDELING EN AFSTEMMING ONDERLING)

Agenda Ambtelijke voorbereidingsgroep Fochteloërveen
datum: 13 april februari 2022 13.00–14.30 uur
Locatie: Biosintrum, Venekoterweg 52, 8431 HH Oosterwolde

1. Opening

2. Actualiteit:
    a. Stand van zaken aanhaken landbouw in gebiedsproces F'Veen
    b. Wisselingen van de wacht provincie Drenthe en Fryslân
    c. Stand van zaken stikstof
    d. Stand van zaken Eco-hydrologisch onderzoek en de afstemming tussen partijen over de inhoud/samenhang onderzoek

3. Terugkoppeling Bestuurlijk Beraad 15 februari (concept verslag bijgevoegd, check a)

4. Naar een gebiedsgerichte benadering voor het F'Veen:
    a. notitie "Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak F'Veen" (bijgevoegd, aangevuld nav bestuurlijk beraad van 15 februari j.l.)
    b. Voortgang intentieverklaring gebiedsagenda Fochteloërveen

5. Programma Diner Pensant Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen 25 april (ter bespreking bijgevoegd)

6. Verslag Ambtelijke voorbereidingsgroep 10 februari 2022 (bijgevoegd)

7. Datum volgende vergadering: 11 mei van 9.00 tot 11.00 uur, locatie? (vergaderdata bijgevoegd)

8. W.v.t.t.k.

8. Rondvraag

Actielijst Bijeenkomst kerngroep Fochteloërveen (16 maart 2022, Natuurmonumenten Veenhuizen)

Aanwezig:
[redacted] (provincie Drenthe) (vanaf 13.30)
[redacted] (provincie Fryslân) (vanaf 13.30)
[redacted] (gemeente Ooststellingwerf)
[redacted] (gemeente Noordenveld)
[redacted] (Natuurmonumenten)
[redacted] (Agro Agenda)
[redacted] (provincie Drenthe)
[redacted] (Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)
[redacted] (Elzinga & Oterdoom Procesmanagement)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Op te leveren producten in de ontwerpfase opnemen in de tekst van de "Opmaatnotitie" (o.a. verbreding recreatievisie, ecohydrologisch onderzoek, ganzenonderzoek).	[redacted]		
[redacted] neemt de rol van [redacted] over. Volgende vergadering hoopt [redacted] er bij te kunnen zijn. Een aantal acties is al overgegaan Zij gaat het proces met de boeren organiseren (de 4 centrale bijeenkomsten met de boeren en de keukentafelgesprekken).	[redacted]	-	
Om te voorkomen dat [redacted] en [redacted] vaker gebeld gaan worden over de stand van zaken keukentafelgesprekken een verzoek aan de provincies om hier een brief over op te stellen en te versturen naar alle betrokken partijen. Daarin aangeven wat de stand van zaken is als het gaat om oa de keukentafel gesprekken en hoe het nu verder wordt opgepakt.	[redacted]	zsm	
Provincie Drenthe zoekt een projectleider voor het opstellen van het plan van aanpak foerageergebieden. Vanuit het kernteam het signaal om de kwesties rondom de foerageergebieden integraal op te pakken in de gebiedsaanpak F'Veen en niet	[redacted] neemt de zorg mee		

een eigenstandig proces te doorlopen, dit geldt ook voor de verbreding van de recreatievisie. Oproep om de verschillende projectleiders op de verschillende onderwerpen elkaar te laten treffen om zo het gezamenlijke speelveld te bepalen, de ontwerpkracht te bundelen en op zoek te gaan naar een gezamenlijk wenkend perspectief. Hoe we dit gaan organiseren agenderen voor de volgende vergadering.			.
Nieuwe college neemt besluit over F'Veen weg	-		SvZ volgen
Fryslân: Uitvoeringsprogramma stikstof (UPS) komt in GS, als het openbaar wordt kan het worden gedeeld. In Fryslân komt ook een nieuwe projectleider die de rol van gaat overnemen.		-	
Landelijke stikstofdoelen nog niet beschikbaar	-	-	
Inventarisatiekaart met de visualisatie van de inhoudelijke opgaven is voorbereid en wordt nu uitgewerkt door de provincie Drenthe. Deze kaart wordt toegevoegd aan de "'Opmaatnotitie".	B		
Agenderen volgende vergadering: Voorkomen dat ontwikkelingen elkaar in de houtgreep houden (ingebracht nav het kadenproject)			
en doen voorstel verwerken binnengekomen schriftelijke reacties stakeholders n.a.v. Bestuurlijk Beraad van 15 februari in de ""Opmaatnotitie".	e		
Intentieverklaring: provincie Fryslân gaat verkennen of zij de juridische coördinatie op zich kunnen nemen van de intentieverklaring, ook ten			

aanzien procedure en planning. (NB SBB en gemeente Assen hebben ook aangegeven nog met een reactie te komen nav de oproep om naar de concept intentieverklaring te kijken)			
Voorbereiden programma bestuurlijk beraad 25 april: - ideeën locaties incl. diner doorgeven aan - namen voor het faciliteren van de gedachtenvorming in het BB (, ,) - maken concept programma	Allen in overleg met		
WTTK: krijgt een vervanger en hoopt dat die er volgende keer bij kan zijn. Doorsturen uitnodiging Rabobank. Check of we op 13 april met de ambtelijke voorbereidingsgroep kunnen vergaderen in het Biosintrum in Oosterwolde	 	6 april z.s.m z.s.m	

Veegactie vorige vergadering kernteam (19 januari 2022 en 16 maart)

Wat	Wie	Wanneer	Opmerkingen
Uitdaging blijft om LNV er bij te betrekken (F'Veen is voorloperproject).		lobby	
Uitwerken onderzoeksvragen, we hebben nog een aantal onderleggers nodig voor de ontwerpfase (voorstel van om met Lesa te werken). start met een projectplan met de kosten voor de ontwerpfase (oa onderbouwen welke onderleggers we nog nodig hebben en deze "op geld zetten" en uitwerking	/allen		Algemene oproep zoek elkaar op om tot een gezamenlijke bouwstenen te komen (bv ecologische kansenkaart, afstemming zoeken met wat er bij de provincies

eventuele andere onderzoeksvragen (incl. kosten)) en een voorstel voor de verdeling van de kosten tussen de partijen. Via de mail wordt dit document gedeeld voor aanvullingen.			gebeurt, Drenthe [redacted] /Fryslân [redacted])

Datum volgende vergaderingen: 6 april van 9.00 tot 12.00, provinciehuis Assen

Gespreksverslagen

[redacted], *Emmer Compascuum d.d. 20-04-2022 met* [redacted]

[redacted] heeft een melkveehouderij met 120 koeien en ca. 100 stuks jongvee.. Hij heeft nog een 'oude' NB-wet vergunning (van vóór de PAS) waarbinnen hij zijn ambities voor de nabije toekomst goed kan realiseren. [redacted] hecht waarde aan een duurzame bedrijfsvoering, maar wel tegen een eerlijke vergoeding voor de boer. Hij is regiocontactpersoon van het programma Duurzame Melkveehouderij Drenthe (samenwerking provincie Drenthe, agrarische organisaties DAJK en LTO Noord en de groene organisaties NM, SBB, Drents Landschap en de NMF). Doelstelling van het programma is om in 2025 zoveel mogelijk in gesloten kringlopen te opereren. Binnen het programma is een systeem van KPI's voor stikstof, fosfaat, ammoniak, weidegang en CO2 ontwikkeld. Duurzaamheidsinspanningen worden financieel beloond met subsidie.

Aandachtspunten:

- Nog lang niet alle boeren zijn op de hoogte/of zich bewust van de (beleids-)ontwikkelingen, van de mogelijke risico's, maar ook van de kansen voor hun bedrijfsvoering. Het is belangrijk om de informatievoorziening te intensiveren. Pas dan kunnen boeren ook afgewogen besluiten nemen. Nu staat vooral de (niet)vrijwillige bedrijfsbeëindiging in de spotlights, terwijl bv innovatie te weinig aandacht krijgt.
- Er is behoefte aan een eenduidige, heldere boodschap over de stikstofopgave in de regio waarbij de opgave, doelen, perspectief, voorwaarden en instrumenten concreet zijn. Dat moet de basis voor het gebiedsproces zijn.
- Boeren staan merendeels welwillend tegenover verduurzaming, maar wel tegen een eerlijke vergoeding.
- Stikstofopgave komt boven op de bestaande doelstellingen. [redacted] weet nog niet wat dit voor zijn bedrijfsvoering betekent. Vanwege de ligging ca. 15 km ten noorden van het Bargerveen mogelijk beperkt. Helderheid is gewenst

==========

Oude Diep d.d. 26-04-2022 met [redacted]

Voor de natuuropgave rondom het Mantingerzand en Mantingerbos zijn bufferzones gepland (bestemd NNN). Een deel daarvan is ook al gerealiseerd door aankoop gronden en gebouwen en inrichting. Bufferzones zijn vooral ingestoken vanuit verbeteren hydrologie/waterkwaliteit. Maar heeft ook effect op bv stikstof.

Aandachtspunten

- Samenwerking in de bestuurlijke adviescommissie Oude Diep, het programmateam en werkgroepen loopt goed. Alle partijen zitten aan tafel. Pleidooi om voor het gebiedsaanpak Stikstof deze structuur te benutten en geen parallelle structuur op te zetten.
- PNP en Prolander zijn benieuwd naar de gebiedsaanpak voor stikstof. Afstemming is gewenst. Wees bij het bedenken van de aanpak bewust van het risico op de vertraging van lopende processen/projecten.
- Stikstofreductie biedt ook kansen om gelijktijdig natuurdoelen te helpen bereiken. Benut deze kansen.
- VAM is een grote industriële stikstof uitstoter. Hoe deze mee te nemen?
- Afgesproken om in juni een keer in de BAC de stand van zaken stikstof toe te lichten.

[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: dinsdag 10 mei 2022 14:33
Aan: [redacted]
Onderwerp: FW: Reactie namens gedeputeerde Jumelet op uw mail van 14 april jl. inzake Fochteloërveen

Ter info! Zojuist verzonden naar [redacted].

Hgr [redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 10 mei 2022 14:21
Aan: [redacted]@agroagendann.nl>
Onderwerp: Reactie namens gedeputeerde Jumelet op uw mail van 14 april jl. inzake Fochteloërveen

Geachte mevrouw [redacted], beste [redacted],

Onder dankzegging voor uw mail van 14 april jl. informeer ik u bij deze graag over de vervolgstappen, die wij voornemens zijn te zetten in het gebiedsproces binnen de Drentse Aanpak Stikstof. Uw input heeft zeker bijgedragen aan deze bedachte lijn van handelen.

Wij zullen volgende maand een brief sturen naar alle agrariërs en andere stakeholders in Drenthe om hen te informeren over het verloop van het proces tot nu toe en het proces op de korte termijn. Wij zullen betrokkenen met deze brief ook uitnodigen voor het digitaal bijwonen van een studio-uitzending en het stellen van vragen via ons speciale stikstof-emailadres.

Na deze beide acties bepalen we of en hoe we insteken naar regionale en lokale informatiemomenten, dan wel dialogen om verder in te tunen op gebiedsgericht niveau.

Graag maken wij van uw aanbod gebruik om met u te sparren over de aanpak en communicatie. Uw handreiking past bij onze provinciale insteek om in goed overleg met de verschillende betrokken stakeholders te komen tot een breed gedragen gebiedsgerichte aanpak.

Met vriendelijke groet,
namens H.G Jumelet, gedeputeerde

[redacted]

[redacted] Drentse Aanpak Stikstof, gebieden
Fochteloërveen, Witterveld en Norgerholt

provincie Drenthe

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van:
Verzonden: donderdag 21 april 2022 10:40
Aan: @fryslan.frl; @fryslan.frl; @fryslan.frl; @staatsbosbeheer.nl; Marian Jager; Henk Jumelet; @noordenveld.nl; ; Jeroen Niezen; ; Hans Pereboom; @middendrenthe.nl; ; Jan van Weperen
CC: @natuurmonumenten.nl; secr_gs_hoogland; @ooststellingwerf.nl; ; Henk Kosters; Jeroen Niezen; Hans Pereboom; Jan Schipper
Onderwerp: RE: Programma Diner Pensant Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen ma 25 april

Beste mensen,

Onderstaand mailtje is per abuis naar de gehele verzendlijst gestuurd.

LTO heeft ons onlangs laten weten vooralsnog niet meer aan te sluiten bij het Bestuurlijk Beraad en zich te beraden op welke wijze zij wel betrokken wil zijn.

Omdat het van groot belang is dat de landbouw goed betrokken is, hopen we uiteraard de landbouwvertegenwoordiging snel weer terug aan tafel te zien. Zo mogelijk maandagavond al.

Met vriendelijke groet,

Team Ruimte, Energie & Wonen

provincie Drenthe

+31 592
06-

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van:
Verzonden: donderdag 21 april 2022 09:00
Aan: @drenthe.nl>; @fryslan.frl; @fryslan.frl; @drenthe.nl>; @assen.nl>; @gmail.com>; @zeijen.nl>; @natuurmonumenten.nl>; @fryslan.frl; @staatsbosbeheer.nl; Marian Jager @ooststellingwerf.nl>; Henk Jumelet @drenthe.nl>; @noordenveld.nl; @hotmail.com>; @noorderzijlvest.nl>; @eopm.nl>; @wdodelta.nl>; @middendrenthe.nl; <@Natuurmonumenten.nl>; @outlook.com>; Jan van Weperen @wetterskipfryslan.nl>

CC: @natuurmonumenten.nl; secr_gs_hoogland @fryslan.frl>; @ooststellingwerf.nl; @drenthe.nl>; Henk Kosters @noordenveld.nl>; @noorderzijlvest.nl>; Hans Pereboom @wdodelta.nl>; Jan Schipper @middendrenthe.nl>
Onderwerp: RE: Programma Diner Pensant Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen ma 25 april

5.2.1

Met vriendelijke groet,

Team Ruimte, Energie & Wonen

provincie Drenthe

+31 592

06-

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 20 april 2022 16:37
Aan: @fryslan.frl; @fryslan.frl; @drenthe.nl>; @drenthe.nl>; @assen.nl>; @gmail.com>; @zeijen.nl>; @natuurmonumenten.nl>; @fryslan.frl; @staatsbosbeheer.nl; Marian Jager @ooststellingwerf.nl>; Henk Jumelet @drenthe.nl>; @noordenveld.nl; @hotmail.com>; Jeroen Niezen @noorderzijlvest.nl>; @eopm.nl>; Hans Pereboom @wdodelta.nl>; @middendrenthe.nl; @Natuurmonumenten.nl>; @outlook.com>; Jan van Weperen < @wetterskipfryslan.nl>
CC: @natuurmonumenten.nl; secr_gs_hoogland @fryslan.frl>; @ooststellingwerf.nl; @drenthe.nl>; Henk Kosters < @noordenveld.nl>; Jeroen Niezen @noorderzijlvest.nl>; Hans Pereboom @wdodelta.nl>; Jan Schipper @middendrenthe.nl>
Onderwerp: Programma Diner Pensant Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen ma 25 april
Urgentie: Hoog

Geachte leden van het Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen,

Komende maandag ontmoeten we elkaar om nader met elkaar in gesprek te gaan over onze samenwerking aan een Gebiedsagenda voor het Fochteloerveen en omgeving. We beginnen met een wandeling in het natuurgebied, met aandacht voor de verschillende relevante opgaven. Vervolgens rijden we door naar Café 't Korhoen in Fochteloo. Daar praten wij u bij over de actuele onderwerpen zoals ontwikkelingen op het stikstofdossier en het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Tijdens het diner kunnen we er onderling over doorpraten. Daarna gaan we socratisch met elkaar in gesprek over het vervolg van onze samenwerking.

! Graag voor vrijdag 22.4 - 10.00 uur een menukeuze doorgeven aan @drenthe.nl !

Hoofdgerecht:
A. Kipsaté;
B. Varkensschnitzel
C. Vegetarisch

Nagerecht
A. Coup ijs met banaan
B. Chocolade mousse
C. Appeltaart

Programma:

17:00 uur Verzamelen bij de P-plaats bij de Brunstingerplas (rijden richting Fochteloerveen 8, 8428 RR Fochteloo, 52°59'40.9"N 6°22'50.3"E), parkeren in de bocht (zie kaartje hieronder)
-wandeling o.l.v. een boswachter
-advies: stevig schoeisel
18:00 uur Café 't Korhoen, Zuideinde 3, 8428 HB Fochteloo
-Inhoudelijke agenda m.b.t. actuele ontwikkelingen, voortgang Gebiedsagenda Fochteloerveen en voorbereiden van besluitvorming voor het vervolg.
19:00 uur Diner
19:45 uur Socratisch gesprek over samenwerken
21:00 uur afsluiting

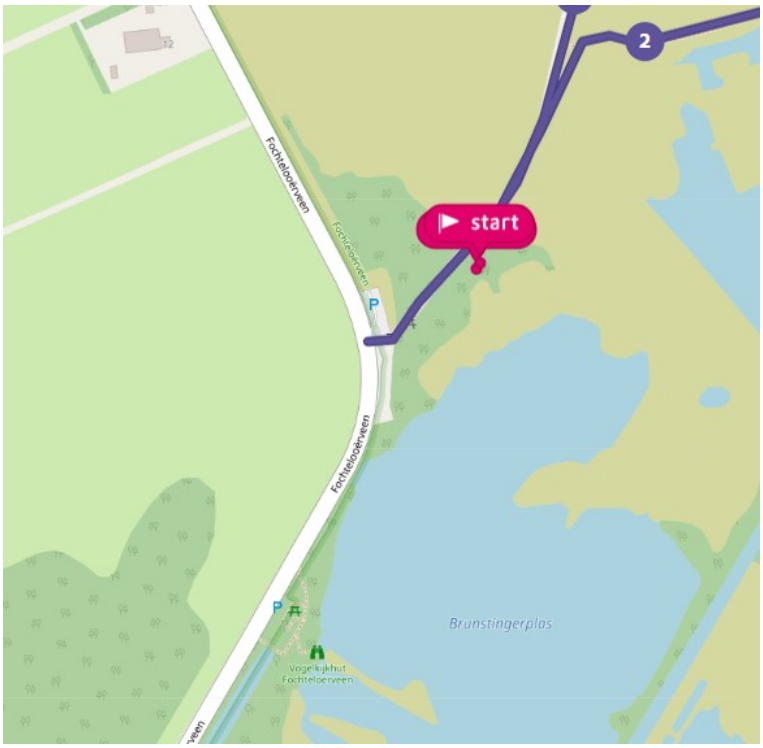

Met vriendelijke groet,
[redacted]
Team Ruimte, Energie & Wonen

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]
[redacted]
Westerbrink 1|Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555|post@drenthe.nl

06-[redacted]

www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 15 april 2022 08:26
Aan: [redacted]
CC: [redacted] @fryslan.frl'; [redacted] @fryslan.frl'
Onderwerp: RE: Fochteloërveen

Beste [redacted],

Dank voor jouw zorgvuldig opgestelde mail. Ik heb zojuist jouw oproep door gestuurd aan de betrokken collega's uit Drenthe, en dit zal aanstaande dinsdag in het reguliere ambtelijke stikstofoverleg worden besproken. Alle Drentse gebiedsregisseurs en programmamanager zitten hier aan tafel.

Daarnaast hebben [redacted] c.s. 's middags ambtelijk overleg over Fochteloerveen. Mijn voorstel is om het ook in dit overleg te bespreken.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op
Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.
-----Oorspronkelijk bericht-----
Van: [redacted] @melkveeagenda.nl>
Verzonden: donderdag 14 april 2022 13:24
Aan: Klaas Fokkinga [redacted] @fryslan.frl>; Henk Jumelet [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @fryslan.frl
CC: [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @fryslan.frl>; [redacted] @eopm.nl>
Onderwerp: Fochteloërveen

Beste Douwe, Henk en Klaas,

Ik mail jullie vanuit mijn betrokkenheid bij het gebiedsagenda Fochteloerveen en vanuit de koppeling van dit gebiedsagenda 'doelgerichte aanpak in gebieden'. Dit proces is een heel goed leertraject voor de gebiedsgerichte benadering. In dit leerproces wil ik een signaal afgeven over de rol van de boeren aan tafel.

De boeren zijn degenen die hun bedrijf moeten aanpassen aan de nieuwe omstandigheden of zelfs gaan stoppen met hun bedrijf. Tegelijkertijd zitten ze niet gelijkwaardig aan tafel in de gebiedsagenda.
De wijze waarop vanuit de provincies schriftelijk wordt gecommuniceerd met de boeren is niet consistent en niet vanuit het perspectief van de boeren maar vanuit het perspectief van de provincies. Fryslan en Drenthe communiceren verschillend over hetzelfde gebied en de communicatie wordt opgepakt vanuit het perspectief van de opgave waar de provincie voor staat. Vanuit dat perspectief zou de communicatie meer aandacht geven aan de onzekerheid voor de boeren en de wijze waarop de overheid rekening houdt met de onzekerheid. Er wordt door verschillende mensen en verschillende provincies verschillende geluiden richting de landbouw gestuurd en afspraken (keukentafelgesprekken) worden niet nagekomen. Ik denk dat de provincies moeten investeren in een gelijkwaardige positie van de landbouw aan tafel en dat er vanuit de provincies vanuit één lijn regie moet worden

gevoerd in het proces om te komen tot deze gebiedsagenda. Nauwe samenwerking tussen de provincies en vooral een voortdurend bewustzijn van de impact van de opgaven op boerengezinnen zijn daarin randvoorwaarde. Bij de communicatie naar de boeren of hun vertegenwoordigers is het nodig je te verplaatsen in hun positie en van daaruit het gesprek aan te gaan. Dat betekent niet dat er geen doelen, harde kaders en duidelijke besluiten horen bij dit proces maar wel dat met de landbouw als gelijkwaardige partner wordt samengewerkt.

Natuurlijk weet ik dat jullie vanuit beide provincies in gesprek zijn met de boeren en werken aan vertrouwen. Toch denk ik dat bovengenoemde punten (schrijven en praten met het perspectief van de boeren in het hoofd en regie vanuit één lijn) echt aandacht vragen om vanuit een vanzelfsprekende samenwerking de -soms heel ingrijpende- stappen te kunnen zetten.

Gezien de gebeurtenissen rond het Fochteloerveen doe ik een oproep aan jullie om samen in gesprek te blijven met de landbouwvertegenwoordigers en met hen te verkennen hoe weer gebouwd kan worden aan vertrouwen. Zonder dat vertrouwen wordt het bijna onmogelijk om de opgaven waar we voor staan te realiseren.

Ik ben graag bereid hierover het gesprek te voeren en mee te denken.

Vriendelijke groet,

Van:
Verzonden: vrijdag 8 april 2022 09:34
Aan:
Onderwerp: RE: voorstel informatieavonden Fochteloërveen stikstofopgave i.r.t. verkenning gebiedsagenda

Hoi ,

Ik vind het goed dat jullie dit zo – ook de opzet – in overleg doen en ruimte geven voor wat zij willen.

Ik denk dat het wellicht goed was geweest als jullie de link hadden gelegd met het voorgaande/reeds lopende proces (“van ”) – en de communicatie van Fryslân.
Nu lijkt het zo een beetje losgezongen van wat er verder speelt en terwijl we juist in de gebiedsaanpak willen uitstralen dat we overzicht hebben wat er speelt en dat we stikstof nu goed in gaan passen in wat reeds loopt.

Mocht er vervolg communicatie komen lijkt me dat iets om te betrekken.

Grt

Met vriendelijke groet,

Programma Stikstof

provincie Drenthe

+31 592

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: vrijdag 8 april 2022 08:37
Aan: @drenthe.nl>; @drenthe.nl>
Onderwerp: FW: voorstel informatieavonden Fochteloërveen stikstofopgave i.r.t. verkenning gebiedsagenda

Zie hieronder voor de brief:

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen

+31 592 365555|post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 7 april 2022 17:53
Aan: '[redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@agroagendann.nl>; [redacted]@ltonoord.nl' [redacted]@ltonoord.nl>; [redacted]@hotmail.com' [redacted]@hotmail.com>; '[redacted] <[redacted]@[redacted]zeijen.nl>; [redacted]@hetnet.nl' [redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@gmail.com' [redacted]@gmail.com>; '[redacted]@elan-zofriesland.nl' [redacted]@elan-zofriesland.nl>; '[redacted]@mtshof.nl' [redacted]@mtshof.nl>; '[redacted]@kpnplanet.nl' [redacted]@kpnplanet.nl>; [redacted]@gmail.com' [redacted]@gmail.com>; '[redacted]@live.nl>; '[redacted]' [redacted]@live.nl>
Onderwerp: voorstel informatieavonden Fochteloërveen stikstofopgave i.r.t. verkenning gebiedsagenda

Beste landbouwvertegenwoordigers in Drenthe,

Binnenkort willen we informatieavonden organiseren in het gebied Fochteloërveen over de stikstofopgave i.r.t. de verkenning van de gebiedsagenda Fochteloërveen.

Tijdens het overleg met de landbouwpartijen op 14 februari jl. spraken we af, dat we als provincies inzetten op informatieavonden en dat we dit aan jullie mochten voorleggen. Zouden jullie ons uiterlijk woensdag 13 april willen laten weten wat jullie van deze opzet vinden en zo mogelijk antwoorden geven op onze vragen?

1. We overwegen het gebied in te delen in 4 regio's, te weten: Fochteloo, Weperpolder, Veenhuizen en Smilde;
2. We denken aan 4 bijeenkomsten medio mei (na de mei-vakantie), één per regio;
3. We vragen ons af wat een goed moment op de dag is voor agrariërs. Kunnen jullie ons een suggestie voor (een) geschikt(e) tijdstip(pen) geven?
4. Qua programma denken we aan:
   a. Korte presentatie (middels een filmpje en een soort kort college) over het mondiale Stikstof probleem, afdalend naar Drenthe en vervolgens het gebied Fochteloërveen.
   b. Korte presentatie van het proces in tijd en te nemen stappen.
   c. Ruime gelegenheid tot het stellen van vragen en het maken van opmerkingen. Gedeputeerde(n) zullen onder voorbehoud van agenda's ook aanwezig zijn.

   Wat vinden jullie van dit programma?
5. We zoeken een onafhankelijke gespreksleider/dagvoorzitter;
6. Voorstel: We nodigen zowel persoonlijk middels brief als via een open uitnodiging in de huis-aan-huis-bladen uit; is deze manier van uitnodigen wat jullie betreft correct? En mogen we evt gebruik maken van jullie communicatiekanalen om de achterban te bereiken?

We waarderen jullie aanbod van 14 februari om mee te denken en we hopen dat jullie dat nog steeds willen doen. Graag vernemen we jullie eventuele suggesties en draaien graag een 'proefrondje'. Hiervoor zullen we een datum inplannen.

Met een vriendelijke groet,
namens [redacted], provincie Friesland en [redacted], provincie Drenthe

Met vriendelijke groet,

3P/Processen, programma's en projecten
(concernopgaven)
Drentse Aanpak Stikstof, gebieden
Fochteloërveen, Witterveld en Norgerholt

provincie Drenthe

+31 592

Westerbrink 1|Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555|post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 7 april 2022 19:21
Aan: Henk Jumelet
CC: [redacted]
Onderwerp: FW: landbouw en fochteloerveen

Beste Henk,

LTO Noord heeft ons ambtelijk laten weten (voorlopig) niet te zullen participeren in bijeenkomsten rondom het Fochteloerveen.

Met vriendelijke groet,
[redacted]
Team Ruimte, Energie & Wonen

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]
[redacted]
06-[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]@ltonoord.nl>
Verzonden: donderdag 7 april 2022 08:59
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@hetnet.nl; [redacted]@hotmail.com>; [redacted]@[redacted]zeijen.nl; '[redacted]@gmail.com' <[redacted]@gmail.com>
Onderwerp: landbouw en fochteloerveen

[redacted],

Sinds onze brief en het goede gesprek daarover, hebben zich in de afgelopen week aanvullende ontwikkelingen (publicatie Fries uitvoeringsprogramma stikstof met daarin de suggestie om in de regio 110 bedrijven op te kopen) voorgedaan die het nodig maken een pas op de plaats te maken. Daar komt overigens nog bij dat de Hoofdlijnenbrief van Van der Wal het sentiment ook niet heeft verbeterd.

Wij gaan de komende weken bij ons zelf en bij onze leden te rade over wat de vervolgstappen moeten en kunnen zijn.

Dat betekent tegelijkertijd dat wij niet zullen participeren in de komende ambtelijke en bestuurlijke vergaderingen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

t: 088 888 66 66
m: 06
w: www.ltonoord.nl

Achter de boer en tuinder.
Voor ons allemaal.

[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 17 maart 2022 09:13
Aan: [redacted]
CC: [redacted]
Onderwerp: agro-agenda en waardenvolle landbouw // fochteloerveen
Bijlagen: coaching.docx; top voedsel uit een rijk landschap de route naar waardenvolle landbouw2.docx

Beste collega's,

Met name het stuk waardenvolle landbouw biedt input voor de gebiedsagenda's en gebiedsplan

[redacted]

Van: [redacted] (Agro Agenda NN) [redacted] @agroagendann.nl>
Verzonden: woensdag 16 maart 2022 09:00
Aan: [redacted] @gmail.com>; [redacted] @noordenveld.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @ooststellingwerf.nl>; [redacted] @fryslan.frl>; [redacted] @Natuurmonumenten.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @eopm.nl>; [redacted] @outlook.com>
Onderwerp: Re: agenda en stukken kernteam F'Veen 16 maart (locatie Natuurmonumenten Veenhuizen)

Beste allen,

Hierbij de lijn die de AgroAgenda uitzet naar een waarde(n)volle landbouw. We zijn nu met allerlei mensen (bijvoorbeeld keten en kennisinstellingen de lijnen aan het uitwerken. De lijn gebiedsopgave wordt natuurlijk door de overheid opgepakt. Ik voeg hierbij de eerste uitwerking van de lijn 'coaching' omdat die ook interessant is voor het Fochteloerveen.

Tot vanmiddag,

[redacted]

> Op 11 mrt. 2022, om 12:34 heeft [redacted] @gmail.com> het volgende geschreven:
>
> <agendapunt 3 schriftelijke input WDOD [redacted] (Hulpmiddel ter voorbereiding op Bestuurlijk Beraad 15 feb.docx)>

[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 12 mei 2022 11:59
Aan: [redacted]
Onderwerp: definitieve rapport Oterdoom
Bijlagen: Gebiedsagenda Fochteloerveen def rapport 12 mei 2022.pdf

---

Van: [redacted]@eopm.nl>
Verzonden: donderdag 12 mei 2022 11:48
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@fryslan.frl>
CC: [redacted]@gmail.com <[redacted]@gmail.com>; [redacted]@eopm.nl>
Onderwerp: wijzigingen zoals gisteren besproken zijn verwerkt in het rapport

Dag [redacted] ik heb nog even naar de letterlijke tekst op de site van de rijksoverheid gekeken en ter verduidelijking deels overgenomen.
Zoals besproken is de voetnoot toegevoegd met verwijzing naar de betreffende website.
Hiermee hebben we alle opmerkingen verwerkt en leveren we hierbij ons eindproduct op.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT

Hooiweg 216
9765 EN Paterswolde
Telefoon 050 - 850 84 37
Mobiel 06 - [redacted]
Email [redacted]**@eopm.nl**

Van: Grietje Liezen
Verzonden: donderdag 28 april 2022 10:09
Aan: @middendrenthe.nl'; @assen.nl';
@noorderzijlvest.nl'; @noordenveld.nl';
@noorderzijlvest.nl'; @noorderzijlvest.nl';
@rijksoverheid.nl'; @hunzeenaas.nl';
@noorderzijlvest.nl'; @noorderzijlvest.nl'
Onderwerp: UITNODIGING ambtelijke bijeenkomst overheden inzake Stikstofopgave Fochteloërveen, Witterveld en Norgerholt do. 2 juni 2022

Geachte collega,

De provincie is al enige tijd achter de schermen bezig om de gebiedsagenda's voor de 12 stikstofgevoelige natura 2000-gebieden in Drenthe voor te bereiden. Omstreeks eind mei zullen naar verwachting de gebiedsdoelen per natura 2000 gebied bekend worden en willen we ook graag ambtelijk met overheden en andere stakeholders hierover overleggen.

Voor informatie over de gebieden en voor enige achtergrond informatie kunnen we u verwijzen naar het koersdocument en de gebiedsverkenningen (zie hiervoor de website van de provincie: Aanpak stikstof Drenthe - Provincie Drenthe).

Wij, en) werken aan de gebiedsagenda voor de gebieden Fochteloërveen, Norgerholt en Witterveld.

Graag nodigen we jullie uit voor een bijeenkomst waarin de volgende zaken aan de orde komen:

1. stand van zaken omtrent stikstof: voorgeschiedenis en proces tot nu toe;
2. korte presentatie omtrent de verkenningen Fochteloerveen, Witterveld en Norgerholt;
3. ophalen van nieuwe ontwikkelingen, kansen en bedreigingen die zich in/rondom deze gebieden voor doen (op gebied van natuur, economie, bouwen/wonen, verkeer/vervoer,
4. water, bodem, klimaat etc)
5. vervolgtraject en planning

Met name ten aanzien van het agendapunt 3. 'ophalen van nieuwe ontwikkelingen, kansen en bedreigingen die zich voor doen in en rondom deze gebieden" vragen we jullie input.

Het kan overigens zijn dat je via de gebiedsagenda Fochteloerveen al bent aangehaakt bij een gebiedsproces. Omdat in dit geval sprake is van nog 2 andere gebieden vragen we je alsnog aanwezig te zijn ofwel voor een vervanger te zorgen, zodat jouw gemeente/waterschap goed aangehaakt blijft in het proces.

Vragen; opmerkingen? Stel ze gerust, bij voorkeur per mail aan Stikstof voor de gebieden Fochteloërveen, Norgerholt en Witterveld: @drenthe.nl.

De datum van de bijeenkomst is **donderdag 2 juni van 9.30 – uiterlijk 13.00 uur** (inloop vanaf 9.00 uur, incl. lunch) in Dinercafé Norgerhout, Asserstraat 55, 9331 JB Norg. We gaan ook nog even met elkaar het Norgerholt in. Houdt hiermee aub rekening qua schoeisel en outfit.

Mocht je nog collega's aangehaakt willen hebben, dan vernemen we dat graag. Ook horen we graag of je deel zult nemen aan het overleg en of je specifieke wensen hebt qua lunch. Opgave graag naar: @drenthe.nl.

Met vriendelijke groet,
mede namens

[redacted]
3P/Processen, programma's en projecten (concernopgaven)
[redacted] Drentse Aanpak Stikstof, gebieden Fochteloërveen, Witterveld en Norgerholt

+31 592 [redacted]
[redacted]

mobiel nummer: 06 - [redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 1
+31 592 365555 | post@d
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Opdracht ontwerpfase gebiedsagenda Fochteloërveen

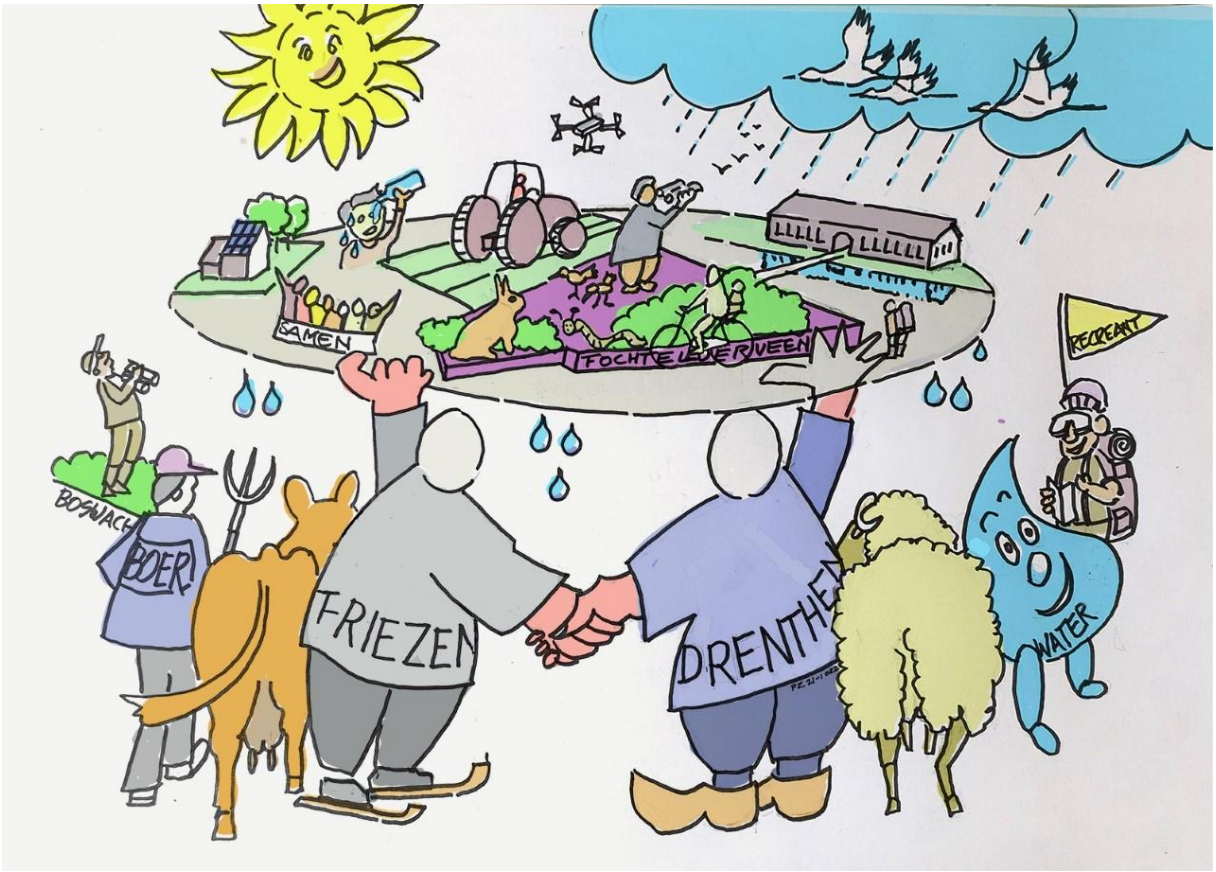

Doel van de gebiedsontwikkeling Fochteloërveen

Met de Gebiedsagenda streven we naar de ontwikkeling van het Fochteloërveen en omgeving met een brede welvaart, waaronder behoud van sociale cohesie, een toekomstperspectief voor de natuur, landbouw, ruimte voor sociaaleconomische ontwikkelingen, voldoende woningen en een fijne leefomgeving.
Er is hierbij sprake van een brede aanpak, waarbij de doelen voor stikstof en natuur worden gecombineerd met de inzet op de doelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), klimaat en biodiversiteit. Deze aanpak vergt een integrale manier van werken.

Opdracht ontwerpfase

In paragraaf 4.1 van de Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving “Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak’ is omschreven welke onderwerpen in de ontwerpfase nader uitgewerkt dienen te worden, dit met inachtneming van de onzekerheden, die op dit moment nog spelen (NPLG, gebiedsdoelen voortvloeiend uit de Wsn):

- Het opstellen van een karakterschets van het gebied;
- Het vaststellen van heldere kaders en doelstellingen voor zover beschikbaar;
- Het ontwikkelen van instrumentarium voor de uitvoering, inclusief instrumenten voor communicatie en participatie;
- Het ontwikkelen van een dashboard gericht op monitoring;
- Het ontwikkelen van financiële arrangementen;
- Het bouwen van een uitvoeringsorganisatie.

De opdracht is om hiervoor een plan van aanpak te ontwikkelen dat na de zomer van 2022 aan het Bestuurlijk Beraad wordt voorgelegd. Dit plan van aanpak speelt ook in op de ontwikkelingen met betrekking tot het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (Wsn).

De provincies Drenthe en Fryslân stellen het plan van aanpak met bijbehorend communicatie- en participatieplan, in afstemming met de andere betrokken partijen. Daarvoor wordt de bestaande ambtelijke en bestuurlijke structuur voorlopig in stand gehouden. Deze structuur bestaat uit:

Een kerngroep, onder leiding van de provincie Drenthe, waar het plan van aanpak wordt voorbereid. De kerngroep wordt bemenst met medewerkers van de provincies Drenthe en Fryslân, de gemeenten Ooststellingwerf en Noordenveld, Natuurmonumenten en AgroAgendaNoord.

Een ambtelijke voorbereidingsgroep (ten behoeve van het bestuurlijk beraad), waar het plan van aanpak wordt besproken en de voorbereiding van het Bestuurlijk Beraad plaatsvindt. In deze groep zitten medewerkers van alle betrokken partijen (zie hieronder bij bestuurlijk beraad), aangevuld met het recreatieschap.

Het bestuurlijk beraad, bestaande uit bestuurders van de provincies Drenthe en Fryslân, de gemeenten Assen, Midden-Drenthe, Noordenveld, Ooststellingwerf, de waterschappen Noorderzijlvest, WDOD en het Wetterskip, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, met de nadrukkelijke uitnodiging aan de landbouwsector om weer zitting te nemen.

17-05-2022

20220503 Kennismaking Gemeente de Wolden

dinsdag 3 mei 2022 13:03

[redacted] achtergrond plattelandsontwikkeling. Vooral sociaal economisch ingestoken.

Wethouder Gerrie Hempen neemt plaats in CLG. [redacted] leest daarop mee en adviseert.
Nieuwe raad (nog niet geïnstalleerd) heeft landbouw als 1 van de 5 hoofdthema's. Wonen, sociaal domein, dienstverlening en..)

[redacted] bij ruimtelijke ordening. 2018 bij vergunningen gestart en recent de overstap gemaakt.

Informeren gemeenteraden over proces. Zowel binnenkort als bij afronden gebiedsplan.

Stuurgroep regionaal landschap gaat over nationale parken. Is niet compleet en is waarschijnlijk niet handig om daar als stikstof bij aan te sluiten. Nieuwe stuurgroep vormgeven. Prioriteiten stellen en programmeren, adviserende rol. Als NPLG ook gebiedsgericht aan het werk gaat, is daar misschien een combinatie mee te maken.

- ✓ Link webinar externe saldering doorsturen naar [redacted]

20220516 Gesprek [redacted]

maandag 16 mei 2022 10:00

[redacted] de Gebieds coöperatie Zuidwest Drenthe. Gesprek op zijn verzoek.

Achtergrond als slager. Voor vleesindustrie gaan werken als productontwikkeling.

Glasvezel de Wolden opgepakt met groep vrijwilligers. Groene reststroom door bermgras. Machine die zooi kan vergisten en met CO2 . Natte fractie uitrijden, droge fractie is potgrond.

Boer Burger Natuur Drenthe
Regeneratieve landbouw, nu 6 boeren maar willen opschalen. Nu 15 ha.
Woensdag 80 deelnemers,

Samen met agrarische natuurvereniging. Er wordt door 40 boeren grasklaver gezaaid wat stikstof opneemt. Met het bedrag wat er nu beschikbaar is, is dit het maximale aantal boeren wat mee kan doen. Inzet van heggen zou ook een optie zijn??

Ook een perceeltje regeneratieve landbouw, maar kost veel geld. O.a. door metingen ed.

12/13 boeren rondom Koekange en Echten zijn bezig met biogasnetwerk. Allemaal zelf vergisten maar opwaarderen naar biogas wordt gezamenlijk aangepakt. Is in opbouw, ook transport. Is wel onderzocht maar nog niet definitief rond.

Programma duurzame melkveehouderij?

20220519 Vervolgafspraak Noord IV (Gemeente Meppel)

donderdag 19 mei 2022 14:05

Gaan uit van MER-plicht, vooral vanwege windenergie. Timing in het proces heeft [redacted] niet direct voorhanden. [redacted] geeft tip om vroeg in het stadium te starten met MER.

In bestemmingsplan moet gemeente de effecten van stikstof emissie en depositie op N2000 beargumenteren.

Liggen 5 agrarische bedrijven waarvan 4 met mogelijke overnamekandidaten.

Begin juni kleinere bijeenkomst met bewoners (9-6) en eentje met de 5 agrariërs (7-5). Daarin worden uitgangspunten gedeeld. Voor die tijd hebben we nog even contact om de actuele stand van zaken van ons te bespreken zodat ze website en eventuele webinar kan delen.

20220523 vervolg enquete agrarisch onderzoek De Wolden en Westerveld

maandag 23 mei 2022 15:01

Beheer van het gebied is in ogen van Westerveld onvoldoende waardoor er maar aan een knop gedraaid wordt. Verandering van het klimaat is onvoldoende meegenomen in het vaststellen van de doelen.

Eigen agrariërs uit een gebied meer een rol geven in het natuurbeheer. Water wordt tweede splijtzwam tussen natuur en landbouw en ook de doelen onhaalbaar. Milieuorganisaties zullen ons gaan dwingen om het door te voeren door aanvechten vergunningen.

In een rijk land waarin we alles willen is de natuur op orde wellicht niet reëel. Is het doel überhaupt haalbaar?

Onderhoud met externen van veraf ipv lokale mensen inhuren. Lokaal regelen geeft meer draagvlak. Natuurorganisaties zouden agrariërs lokaal meer moeten betrekken om meer in gesprek te gaan met elkaar. Schiermonnikoog voorbeeld?

Bij wateroplossingen wordt door de provincie altijd naar natuurorganisaties gekeken terwijl er ook wel boeren zijn die daar een bijdrage aan willen leveren en een stukje verdienmodel uit te kunnen halen.

Komt in juni een rapport van Agrifirm, [redacted] Mooi om daarbij aan te kunnen haken.

Oproep doen om bedrijven mee te laten doen met bijvoorbeeld Coalition of the Willing. Niet te doen om alle boeren tegelijk aan te haken en aan tafel met iedereen te zitten. Bedrijf die tegen N2000 aan liggen zijn sowieso al minder waard. Daardoor moet er geld bij om te verplaatsen omdat de nieuwe plek duurder zal zijn. Volgens onderzoek scheelt het 30%.

Westerveld is niet meer vertegenwoordigd in het bestuur van LTO Zuidwest Drenthe. Westerveld is aantal agrariers begonnen met Boeren Trots. Gemeente probeert daarin verbinding te realiseren met de burger. Verdere plannen moeten even wachten tot er duidelijkheid is vanuit nieuwe college.

De Wolden heeft aantal doelen waar al budget voor was uitgetrokken. Komt een agrarisch aanspreekpunt binnen de gemeente. Zaken die genoemd zijn in enquête worden opgenomen in actieplan.

Bij reële vergoeding voor opvangen op bedrijf kun je wel een groep bij elkaar krijgen om te participeren in het gebiedsproces.

Verdienmodel om stukje gewonnen stikstof terug te geven aan de boer en stukje naar natuur.

Groene blauwe dienstmodel Overijssel

Contact opnemen met Griffie om te bespreken dat we de gemeenteraden willen informeren. Als er al informatie is dan per mail vast rondsturen zodat ze alvast in de agenda gezet kunnen worden.

VDG Stikstof overleg???

20220512 Kennismaking WMD

donderdag 19 mei 2022 16:40

Aanwezig:

[redacted] omgevingsmanagement
[redacted] landbouw, natuur en grondzaken
[redacted] - Inhuur via Biedt Ruimte vanuit Raalte (Ov.)

Vanuit Provincie: [redacted]

Position paper Vewin
ZON - Zoetwaterbeschikbaarheid Oost Nederland (Water vasthouden in zandgronden)
BO Nitraat gebied
Kwetsbare winningen
35 mln m3 wordt per jaar in Drenthe opgepompt van 80 meter diep. De winningen met kleigrond zijn niet kwetsbaar, die met waterdoorlatende zandlagen zijn dat wel.
Meer zuivering nodig

Drents Agrarisch Waterbeheer
Grondig boeren met water --> 7e actieprogramma nitraat. Carolien zit in de landelijke werkgroep.
Veel stimuleringsmaatregelen, volledig op basis van vrijwilligheid. Grenzen van wat met dit programma bereikt kan worden zijn gehaald, verdere maatregelen gaan geld kosten. Nitraat is hiermee nog niet voldoende omlaag gebracht. Er zijn veel programma's maar ze zijn zoekende in hoe ze er vaart in krijgen, er is veel versnippering.

Op 300 meetpunten wordt na een 0-meting 3 jaar lang bijgehouden welke stoffen in het grondwater aanwezig zijn en of die stoffen toe- of afnemen.

Vraag vanuit WMD is welke kant we op gaan. Ze gaan de komende jaren fors investeren en hebben daar geld voor beschikbaar maar willen wel afwegen waar ze in gaan investeren afhankelijk van alle plannen, oa rondom stikstof.

Ze suggereren om per gebied een verdiepingsslag te maken met deelprogrammaleiders en waterschap. Water, stikstof, landbouw en natuur.

Starten bij hoge, droge zandgronden en die als eerste aanpakken. Gezonder maken van de bodem werkt door in bijvoorbeeld uitspoeling. De bodem gaat werken als een spons.

Terugkoppeling [redacted]

Tijdens het overleg van vorige week hebben afgesproken dat ik nog 3 documenten zou sturen. De documenten die ik zou sturen zijn: een presentatie over de WMD, de positionpaper van VEWIN over “Hoofdlijnen debat LNV, Prioriteit voor bescherming drinkwaterbronnen in NPLG” en een samenvatting van de kenmerken van de waterkwaliteit van de individuele winningen. De eerste twee documenten staan in de bijlage bij deze mail. Jullie ontvangen een aparte mail met daarin de link naar de andere bestanden. Een uitgebreide beschrijving van alle winningen staat in de gebiedsdossiers. Deze gebiedsdossiers zijn opgesteld door de provincie Drenthe in samenwerking met de waterbedrijven. Deze gebiedsdossiers zijn hier te vinden: Van grondwater naar drinkwater - Provincie Drenthe

Ook zou ik de emailadressen van mijn collega’s [redacted] en [redacted] met jullie delen. Hun emailadressen staan in de CC van deze mail.

20220401 Positionp...

presentatie WMD

20220516 Provincie Overijssel kennismaking

maandag 16 mei 2022 13:34

https://ggahub-stikstof-overijssel.hub.arcgis.com/

GEMEENTE NOORDENVELD

Hierbij nodig ik u uit voor het bestuurlijk overleg over het Fochteloërveen.

De bijeenkomst vindt plaats aanstaande maandag om 18.00 uur in zaal A006 van het provinciehuis in Assen en duurt tot uiterlijk 19.45uur. Voor soep en broodjes wordt gezorgd.

Hoofddoel van de bijeenkomst is te verkennen of het gezien de opgaven in en rondom het gebied Fochteloërveen een vorm van bestuurlijk beraad (of platform) zinvol is en zo ja hoe dit kan worden ingevuld.

Agenda

1) Welkom inclusief aanleiding en doel bijeenkomst
2) Kennismaking
3) Korte impressie en kennismaking van het gebied (Natuurmonumenten)
4) Welke opgaven zijn er en welke koppelkansen (zie bijlage)
5) Bespreken nut en noodzaak bestuurlijk beraad rond het Fochteloërveen en hoe dit eventueel kan worden vormgegeven
6) Vervolgbijeenkomst en voorbereiding daarvan
7) Sluiting

Henk Kosters,
wethouder Gemeente Noordenveld

Overzicht opgaven Fochteloërveen verkennend bestuurlijk beraad 9 maart 2020

4-3-2019 opgesteld door [redacted] (Natuurmonumenten) en [redacted] (Provincie Drenthe)

Doel van deze notitie

Deze notitie is geschreven voor het bestuurlijke beraad dat op 9 maart 2020 gehouden wordt. De notitie geeft inzicht in de opgaven die bestuurlijk van belang zijn in het Fochteloërveen. Het zijn deels op zichzelf staande opgaven en deels opgaven die sterk met elkaar verbonden zijn. Dit leidt tot koppelkansen en de noodzaak voor een integrale aanpak.

Ook wordt inzicht gegeven in de opgave van Veenhuizen, ter overweging om de opgaven in Veenhuizen mee te nemen in een mogelijk te vormen bestuurlijk beraad.

Dit overzicht is naar verwachting nog niet geheel compleet. Er zullen nog enkele opgaves vanuit de waterschappen en gemeenten worden toegevoegd.

Basisinformatie Fochteloërveen

Natuurgebied Fochteloërveen totaal aantal hectares: 4300

Natura 2000 begrenzing Fochteloërveen: 2600 hectare

Natuurbeheer: Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer

Beheer wegen, fietspaden, wandelpaden: gemeenten, SBB, NM

Betrokken provincies: Drenthe en Fryslân

Betrokken gemeenten: Ooststellingwerf, Noordenveld, Assen, Midden-Drenthe

Waterschappen: Noorderzijlvest en Wetterskip Fryslân

Aantal bezoekers per jaar: circa 200.000

Basisinformatie Veenhuizen

Gemeente: Noordenveld

Aantal inwoners 1250 (inclusief wisselend aantal gevangenen)

1.700 ha landbouwgrond, 1.000 ha bos en 300 ha bebouwing.

Historie: begin 19^{e} eeuw Kolonie van Weldadigheid, 1859 eigendom Nederlandse Staat

124 Rijks- en 13 provinciale monumenten

Nominatie UNESCO werelderfgoed. Besluit in 2020

OPGAVEN IN BEELD

1. Programma Natuurlijk Platteland – de Drentse zijde

In Drenthe werken de groene partners samen aan het Programma Natuurlijk Platteland. Het programma kent acht deelprogramma's. Het deelprogramma Noordwest zet in op het realiseren van systeemherstel in zes deelgebieden: in 2027 zijn alle maatregelen NNN, KRW en de maatregelen N2000 uitgevoerd en daarbij zijn in de uitvoering kansen voor beleven en benutten verzilverd.

Ambitie – zoals verwoord in het deelprogrammaplan Noordwest Drenthe – is dat in 2027 Noordwest Drenthe een gebied is met een klimaatbestendig beeksysteem, unieke natte natuur in De Onlanden, immense uitzichten in N2000 Fochteloërveen en dat verbonden met cultuurhistorisch erfgoed in het esdorpenlandschap, de landgoederengordels en Unesco Veenhuizen. Vanuit de regio Groningen-Assen is het gebied ontsloten. De uitdaging is om nieuwe natuur in samenhang te realiseren met opgaven voor waterkwaliteit en kwantiteit en daarbij kansen te benutten om het gebied beter beleefbaar te maken voor mensen die van de natuur willen genieten.

Een ambtelijk programmateam onder leiding van de provincie Drenthe stuurt de uitvoering aan. Deelnemers: Waterschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Drentse Landschap en Prolander.

1.1. Opgave NNN Fochteloërveen

PNP-deelproject - Inrichting randzone Drentse Weg

Project voor afrondende inrichting van 25 hectare landbouwgrond tot natuur met als doel om waterbufferzone te creëren. Inrichtingsmaatregelen zijn o.a. demping sloten, aanleggen slenk, vernatting landbouwperceel (NM) én bosperceel (SBB).

Stand van zaken: POP-subsidie is verstrekt, projectvoorbereiding 2020, projectuitvoering en afronding 2021

Uitdaging: in het bosperceel dat SBB beheert (grond is in nu nog in eigendom Rijksvastgoeddienst) is een voormalige schietbaan met metaalverontreinigingen. Er wordt momenteel onderzocht of de verontreinigingen de inrichting in de weg staan en of er sanering moet plaatsvinden.

1.2. Opgaven Natura 2000

Beheerplan 1e periode t/m 2022
Beheerplan 2e periode (verlengd) 2022-2028

Externe werking - bescherming foerageergebied en tegengaan verstoringsinvloeden

Diverse vormen van externe werking hebben invloed op N2000-doelstellingen voor de toendrarietgans, kolgans, kleine zwaan en wilde zwaan. In aanvulling ondervindt de speciale (maar nog niet aangewezen) VHR-soort kraanvogel deze hinder ook.

Het gaat hier om onder meer de uitbreiding woonwijk Kloosterveen, jacht, aanleg zonneparken. Inzet van NM, NMF en Vogelbescherming is dat een totaalplan voor bescherming van het foerageergebied van deze soorten noodzakelijk is. De noodzaak is naar

voren gekomen in het beroepsschrift tegen de wijk Kloosterveen. Provincie, gemeente en beroepsindieners proberen hier momenteel minnelijk uit te komen.

Kleine luchtvaart wordt door Natuurmonumenten en Vogelbescherming als verstorend benoemd voor de instandhoudingsdoelen en de beleving van het gebied. Een intentieverklaring met de luchthaven om N2000-gebieden te mijden lijkt niet voldoende. Nog steeds zijn er waarnemingen van verstoring.

1.3. Maatregelen N2000 (stikstof) 2015-2022 en 2022-2028

Natuurmonumenten:

Maatregelen aanvullend beheer tot en met 2021: schapenbegrazing, opslag verwijderen, plaggen, verfijning compartimentering. Inrichtingsmaatregelen: Smildegerveen

Maatregelen 2021 en verder: hydrologische verbeteringen kades, verwijderen exoten, schapenbegrazing, opslag verwijderen, plaggen

Staatsbosbeheer:

Maatregelen 2020 – randzone bos/ veen – oostdeel (Esmeer, Stallaan , Brandheuvel): hydrologische verbeteringen (sloten dichten, aanleg stuw), bos verwijderen, bosopslag verwijderen, exoten verwijderen, rasteren en (schapen) begrazing

Maatregelen 2021 en volgende – randzone bos/veen – westdeel: hydrologische verbeteringen, bosopslag verwijderen, exoten verwijderen en schapenbegrazing

1.4. Opgaven KRW en WB21 – Waterschap:

Ter aanvulling

1.5. Landinrichting – de Friese zijde

Landinrichtingsproject Fochteloërveen (reeds afgerond)

In 2013 is het landinrichtingsproject Fochteloërveen afgerond. In dit project is het natuurgebied Fochteloërveen is met ruim 500 ha vergroot. Het Compagnonsveld is ingericht als natuurgebied en de cultuurhistorie weer zichtbaar gemaakt in de Compagnonsbossen en de polder van Ravenswoud. Bruggetjes over de wijken, de aanleg van nieuwe kanoroutes en een nieuw fietspad hebben het gebied toegankelijker en aantrekkelijker gemaakt voor omwonenden en bezoekers. Tegelijkertijd is de verkeersveiligheid verbeterd door de aanleg van passeerstroken en bermbeplanting. Maatregelen in de waterhuishouding zorgen ervoor dat in tijden van wateroverlast het teveel aan water in het gebied gebufferd kan worden.

2. Project Fochteloërveen Toekomstbestendig

Aanleiding is de stikstofdepositie en verdergaande klimaatsverandering (droge zomers, natte winters). Dit vraagt om een nieuwe stip op de horizon; met kansen voor duurzame natuurontwikkeling, CO2 vastlegging, ontwikkeling klimaatbossen en grote waterbuffering.

Projecttrekker is Natuurmonumenten, in projectgroep zijn provincie Drenthe, Friesland, Prolander en waterschappen aangehaakt.

Primair doel: Optimalisatie en robuuster maken van het hydrologische systeem om hoogveenontwikkeling in stand te houden en te verbeteren. Dit betekent optimalisering en vervanging kades en andere hydrologische maatregelen.

Stand van zaken: analyses zijn gedaan met betrekking tot het hydrologische systeem, de ecologische ontwikkeling en de staat van de kades. Hieruit volgt het bepalen van het maatregelenpakket. Ambtelijk wordt dit 12 maart besproken met beide provincies.

Uitdagingen: Middelen, samenwerking en draagvlak. Wanneer gekozen wordt voor het aanleggen van zand/leemkades zullen grote hoeveelheden zand/leem in tijdelijke depots gezet moeten worden en is draagvlak in de omgeving cruciaal.

Koppelkansen: Breder dan dit primaire doel liggen er in Fochteloerveen Toekomstbestendig Klimaat- en water uitdagingen:

- Ontwikkelen klimaatrobuust watersysteem zowel oppervlaktewater als grondwater
- Aanleg klimaatbossen
- Antiverdrogingsmaatregelen
- Voorkomen van CO2 uitstoot en vastleggen van CO2 (kans voor CO2 certificaten)
- Connectie waterafvoer Fochteloërveen met bovenlopen beekdal De Slokkert

3. Recreatievisie Fochteloërveen

In 2018 hebben gemeenten, provincies, recreatieschap, SBB en NM voor het Fochteloërveen een recreatievisie en een ontwikkelagenda opgesteld met als doel het bereiken van een betere balans tussen bescherming en beleving van het gebied.

De recreatievisie bestaat uit een zoneringskaart en een groot aantal projecten om de beleving te verbeteren. Enkele projecten zijn:

a. Herinrichting Fochteloërveenweg voor betere balans tussen natuurbescherming en natuurbeleving en waarborgen voor veiligheid voor recreant en dieren. Hiermee moet ook het aantal verkeersslachtoffers (slangen, kikkers, padden, dassen, kraanvogels) worden voorkomen. Dit zijn relevante N2000 soorten. Gemeente Ooststellingwerf en Natuurmonumenten trekken in dit project samen op. Natuurmonumenten heeft de wens om de weg om te vormen tot een rustige boulevard met beleefpunten waar de bezoeker optimaler kan genieten van het gebied.

b. Aanleg entrees met parkeerplaatsen (betere opvang bezoekers)

c. Herziening wandelpaden vanuit de entrees (betere zonering recreatie)

d. Aanleg fietspad Smildegerveen (betere bereikbaarheid vanuit Assen en vergroten fietsmogelijkheden)

e. Verbindingen versterken met omgeving (Veenhuizen, Assen, Appelscha)

4. Opgaven Veenhuizen:

4.1. Vervreemding Vastgoed

Op 21 november 2019 is de openbare inschrijving voor een nieuwe eigenaar voor een deel van complex Veenhuizen gestart. Een substantieel deel van Veenhuizen blijft eigendom van de staat, waaronder twee nog functionerende gevangenissen, het defensiecomplex en agrarische gronden. De overige grond en gebouwen dienen geen rijksdoel meer en daarom zoekt het Rijksvastgoedbedrijf daar een nieuwe eigenaar voor.

De eventuele nieuwe eigenaar krijgt de mogelijkheid het bijzondere verhaal van Veenhuizen een vervolg te geven. Er is ruimte voor een vernieuwende aanpak, gebaseerd op de erfgoedwaarde en met aandacht voor duurzame ruimtelijk-economische ontwikkeling. Kansen liggen vooral in de monumentale waarde van de gebouwen en de bijzondere samenhang tussen functie (arbeid, detentie en zorg), gebouwen en verkaveling. Het is overigens de bedoeling dat het af te stoten deel als één geheel overgaat. Zo wordt versnippering voorkomen.

4.2. Werelderfgoed UNESCO

Veenhuizen is als één van de Koloniën van Weldadigheid genomineerd als UNESCO werelderfgoed. De voormalige landbouwkolonie voor armoedebestrijding kent een wereldwijd uniek landschap.In de zomer van 2020 zal het Werelderfgoedcomité van UNESCO een besluit nemen over de nominatie. Gemeente provincie en rijk zullen intensief samenwerken in het blijvend uitdragen en beschermen van de waarden.

4.3. Landinrichting Veenhuizen

De landinrichtingscommissie heeft een inrichtingsplan opgesteld. Verwacht wordt dat deze binnenkort wordt aangeboden aan GS Drenthe.
Het inrichtingsplan heeft de volgende doelen:

- Een bossingel (maximaal 15 meter breed) op de westelijke grens van het gebied
- Laanbeplanting langs de Kerklaan
- Een nieuw (recreatief) fietspad langs de ds. Germsweg, over kade 6e wijk.
- Wegen, parkeerplaatsen, waterwerken en landschapselementen worden door de Rijksoverheid overgedragen aan de gemeente Noordenveld en het waterschap Noorderzijlvest.
- Een kavelruil opzetten voor verbetering van de landbouwstructuur en vermindering van het landbouwverkeer door de bebouwde kom van Veenhuizen.

De boeren van Veenhuizen zien een verandering optreden in het landbouwbeleid. Hoewel op dit moment niet duidelijk is wat dat concreet voor hun betekent, is er de overtuiging dat men er iets mee moet. De verbetering van de landbouwstructuur, in de huidige opdracht van de commissie, richt zich vooral op het verbeteren van de verkaveling. De boeren hebben de wens kenbaar gemaakt om naast een kavelruilproces het bredere gesprek te voeren. Verduurzaming, kringloop, landschap, natuurbeheer en stikstof zijn thema's waaraan gedacht wordt.

5. Gebiedsgerichte aanpak stikstof

In algemene zin is de verwachting dat vooral veehouderijen aan de Friese (westelijke) zijde invloed hebben op het Fochteloërveen. Bij een gebiedsgerichte aanpak om de depositie van stikstof te verlagen zal een gezamenlijke aanpak die door provincies en gemeenten wordt onderschreven van groot belang zijn.

5.1 Provincie Drenthe:
De provincie Drenthe gaat voor een Drentse, pragmatische aanpak, met oog voor bestaande gezamenlijke inzet op natuurherstel* en landbouw in het gebied, structuren en afspraken. Voortbouwen op een goede samenwerkingscultuur. Met de Drentse aanpak Stikstof willen we vooral aansluiten bij bestaande (gebiedsgerichte) samenwerking- en overlegstructuren, zoals het Programma Natuurlijk Platteland en Programma Toekomstgerichte Landbouw. Samen met onze partners en sectoren willen we de Drentse aanpak Stikstof ontwikkelen.

Beoogde effecten gebiedsgerichte aanpak:

- Verminderen stikstofdepositie en natuur robuuster maken ten behoeve van een gunstige staat van instandhouding Natura 2000-gebieden
- Economische ontwikkelruimte en perspectief voor de landbouw en andere sectoren

De gebiedsgerichte aanpak gaat gepaard met generieke maatregelen op rijksniveau. Daarnaast is het belangrijk dat alle provincies beschikken over een goede 'gereedschapskist' met passende instrumenten en middelen en afspraken over het doel dat we nastreven met de gebiedsgerichte aanpak. Hierover zijn we met het Rijk in gesprek om te komen tot afspraken.
Met Friese en Groningse collega's is een verkennend gesprek of en hoe we elkaar kunnen versterken.

5.2 Bod versnelling natuurherstel

Het Rijk stelt 125 miljoen euro beschikbaar voor natuurherstel en- verbetering. Samen met onze partners werken we aan een set van maatregelen, randvoorwaarden en instrumentarium om versnelling aan te brengen bij het uitvoeren herstelmaatregelen in de natuur. Hiermee kunnen we de natuur robuuster maken.

5.3. Provincie Fryslân:
De komende maanden wordt er gewerkt aan het opstellen van een gebiedsanalyse. Onder anderen het verzamelen van wat er allemaal speelt in en rond het Fochteloërveen en vervolgens onderzoeken welke aanpak mogelijk is in het kader van stikstof. Inzet is om hierbij zoveel mogelijk aan te sluiten bij ontwikkelingen die al spelen en zoeken naar koppelkansen.

6. Omgeving, achterban en landbouw

6.1. Omgeving en achterban

Natuurmonumenten is actief bezig om de achterban (fans) van het Fochteloërveen te vergroten en te binden aan het gebied. Er wordt eens per maand een veenflits (nieuwsbrief) uitgegeven en er worden veencafé's georganiseerd waarbij geïnteresseerden kunnen meepraten over issues in het Fochteloërveen. Daarnaast ontwikkelt Natuurmonumenten een team van vrijwillige gastheren/vrouwen die in het gebied de bezoekers verwelkomt, informatie verstrekt en activiteiten aanbiedt. Er wordt voor dit team een mobiele unit ontwikkeld die dienst doet als een vorm van mobiel infopunt. Het huidige informatiepunt aan de Fochteloerveenweg wordt 1 april 2020 gesloten.

Voorts worden rondom projecten door de betreffende trekkende partijen gesprekken gevoerd met omwonenden en informatieavonden georganiseerd.

6.2 Landbouw

In de agenda Boer Burger Biodiversiteit werken in Drenthe meerdere partners (oa. TBO's, LTO, NMF, AND) samen om te investeren in natuurinclusieve landbouw in Drenthe. Hier is een boekje over uitgegeven en wordt momenteel vertaald in concrete projecten. Dit biedt ook kansen voor het Fochteloerveen.

Natuurmonumenten heeft als landelijk speerpunt om nauw samen te werken met de landbouw en een stimulerende rol aan te nemen in de transitie naar een duurzame en natuurinclusieve landbouw. Rondom het Fochteloerveen werkt Natuurmonumenten op dit vlak al nauw samen met de boeren in Polder Ravenswoud en Smildegerveen. Natuurmonumenten ziet kansen om de samenwerking met de landbouw om het Fochteloerveen verder uit te breiden en te versterken om zo de biodiversiteit van het landelijk gebied te vergroten.

7. Brandveiligheid en blusvoorzieningen

Zorgdragen voor voldoende blusvoorzieningen en een plan voor het voorkomen en bestrijden van branden in het Fochteloerveen. Hierbij ook inzicht wat een brand betekent voor de natuur: welke habitattypen beschermen en wat is de invloed van bluswater op bepaalde habitattypen.

8. Natuurbeheer

In het hoogveengedeelte is natuurbeheer gericht op hoogveenherstel, behouden en versterken Natura 2000 doelstellingen, vergroten en behouden biodiversiteit.

In de bossen speelt cultuurhistorie een grote rol (lanen, wijken). Enerzijds de bossen aan Noordzijde die binnen Unesco begrenzing liggen. Dit is een multifunctioneel bos met houtproductie, natuur, cultuurhistorie en recreatie. De randzône tussen bos en veen staat zoveel als mogelijk in het teken van de natuurfunctie. Anderzijds de compagnonsbossen waar de cultuurhistorische patronen (wijken en lanen) weer zichtbaar zijn gemaakt. Een deel van de bossen is rustgebied met o.a. paddestoelenreservaten.

Fochteloërveen: een spons vol water

Natuurmonumenten

Fochteloërveen: een oase voor planten

Natuurmonumenten

Fochteloërveen: een oase voor dieren

Natuurmonumenten

Fochteloërveen: een belevenis voor bezoekers

Natuurmonumenten

Fochteloërveen: een spons voor CO2

Natuurmonumenten

Uitdaging: klimaat en verdroging

Natuurmonumenten

Uitdaging: hoge stikstofgevoeligheid

Natuurmonumenten

Uitdaging: beleven en beschermen in balans

Natuurmonumenten

Uitdaging: toename verstoring

Natuurmonumenten

Natura2000
Fochteloerveenweg
CO2vastleggen
Drentseweg
Kadeherstel
Exoten
Natuurherstel
Natuurbeheer
Fietspad
Kloosterveen
PNPLIVeenhuizen
UNESCOHydrologie
Stikstofaanpak
Klimaatbuffer
Recreatievisie
Zonneparken
Landbouwtransitie
Verstoringen
Opslagverwijderen
Foerageergebieden

Meer bereiken in het veen door samenwerking

Compartimentering en stromingsrichting

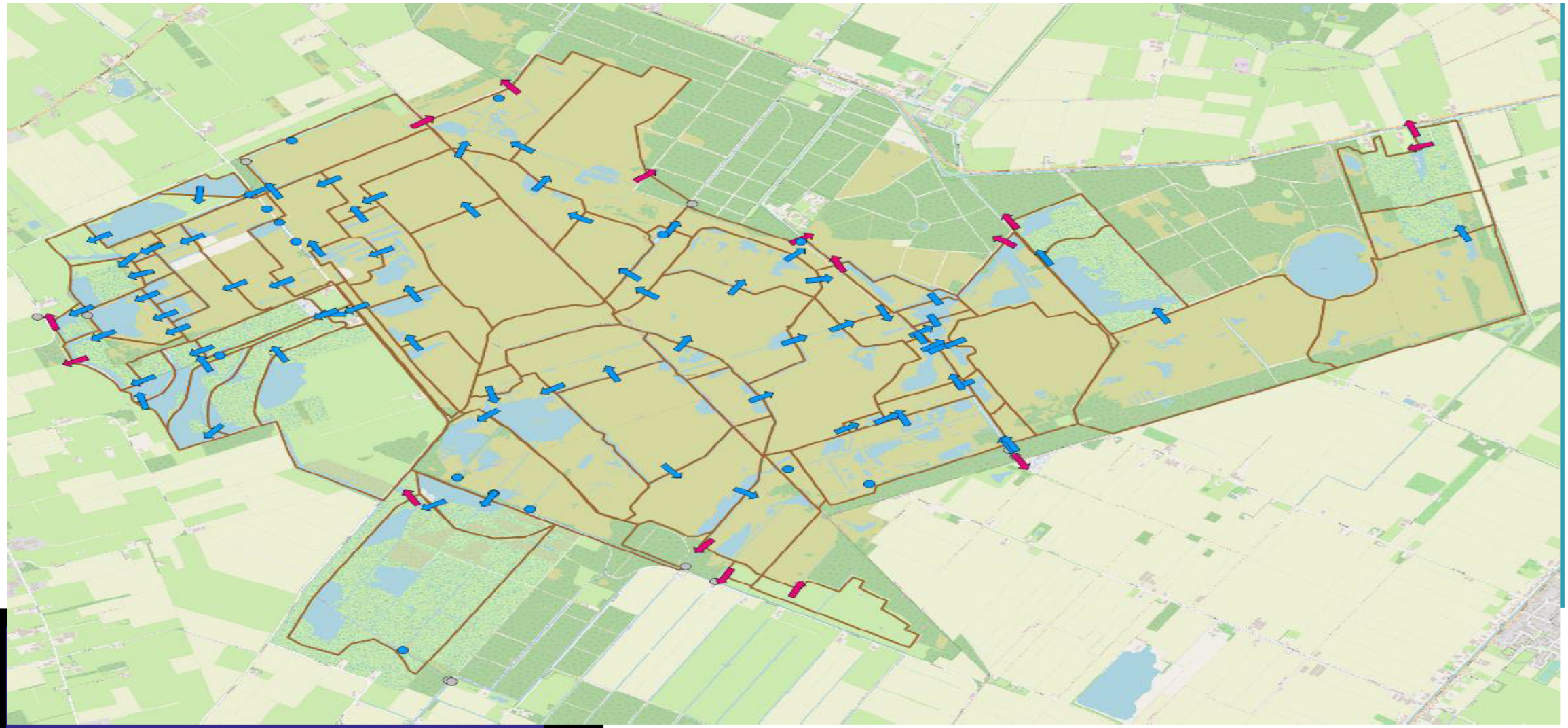

Ammoniakmetingen Fochteloërveen

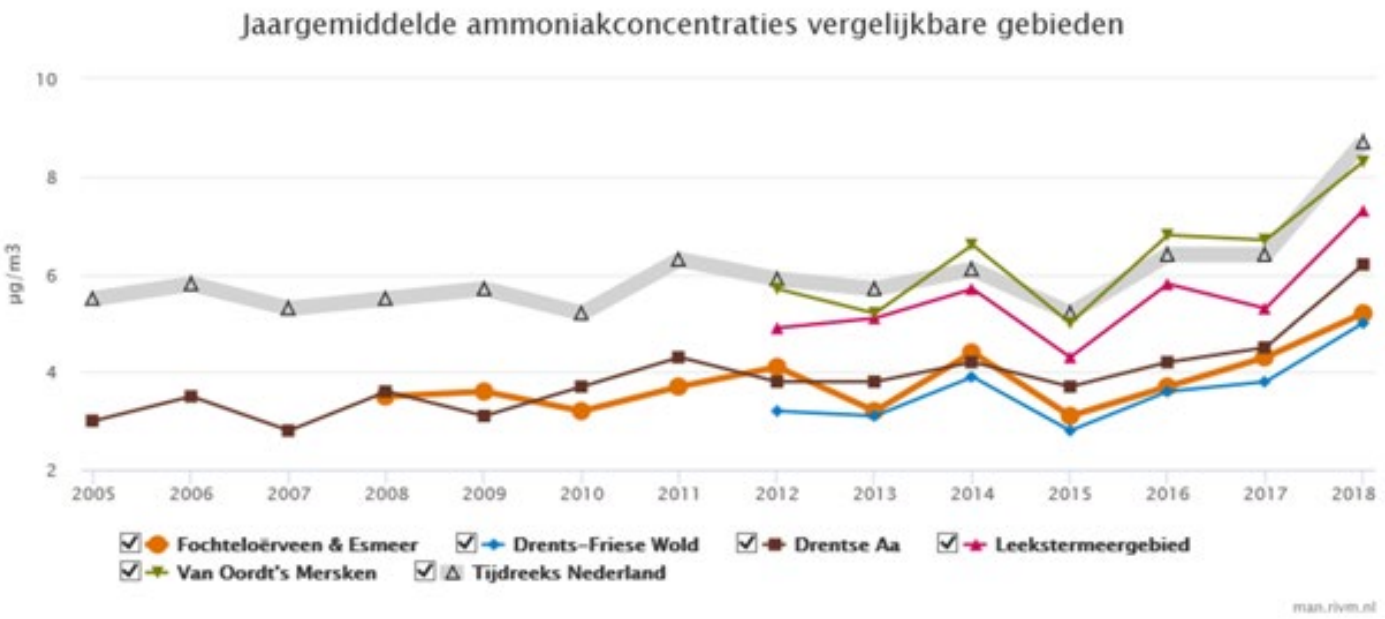

Natuurmonumenten

ISSUE-STAKEHOLDER-BELANGENMATRIX

Issue/belangenmatrix

CASUS: <omschrijving>
NAAM: <ingevuld door>

STAKEHOLDERS ↓ / ISSUES →	<ISSUE>	<ISSUE>	<ISSUE>	<ISSUE>
<NAAM>				
<NAAM>				
<NAAM>				
<NAAM>				
<NAAM>				

Buiten reikwijdte

Natuurlijk
Plattel
[Beleven Benutten Be

Plan van aanpak:

Fochteloërveen - Op weg naar gebiedsagenda- april 2021

Programma Natuurlijk Platteland

Programma Natuurlijk Platteland

Wat ging vooraf?

Afspraken en acties:

- Concretiseer de Drents-Friese samenwerking: werk in de geest van het beraad aan regie op Fochteloërveen;
- Nodig WDOD en LTO uit als deelnemer aan het beraad;
- Stel een plan van aanpak op: vervolg naar gebiedsorganisatie en agenda.

Programma Natuurlijk Platteland

Plan van aanpak:

- Bouwstenen:

  Tien thema's
  Twee schaalniveaus
  Meerwaarde door krachtenbundeling en voorwaarden voor succe

- Waar werken partijen naartoe?
- Externe opdracht mei – oktober
- Organisatie, inzet, planning en communicatie

Programma Natuurlijk Platteland

- Klimaatadaptatie
- Natuur
- Hydrologie
- Stikstof
- Landbouw
- Natuurbeleving
- Cultuurhistorie
- Maatschappelijke ontwikkelingen: verstedelijking, bereikbaarheid, stedelijk uitloopgebied
- Energietransitie
- Kunst en cultuur

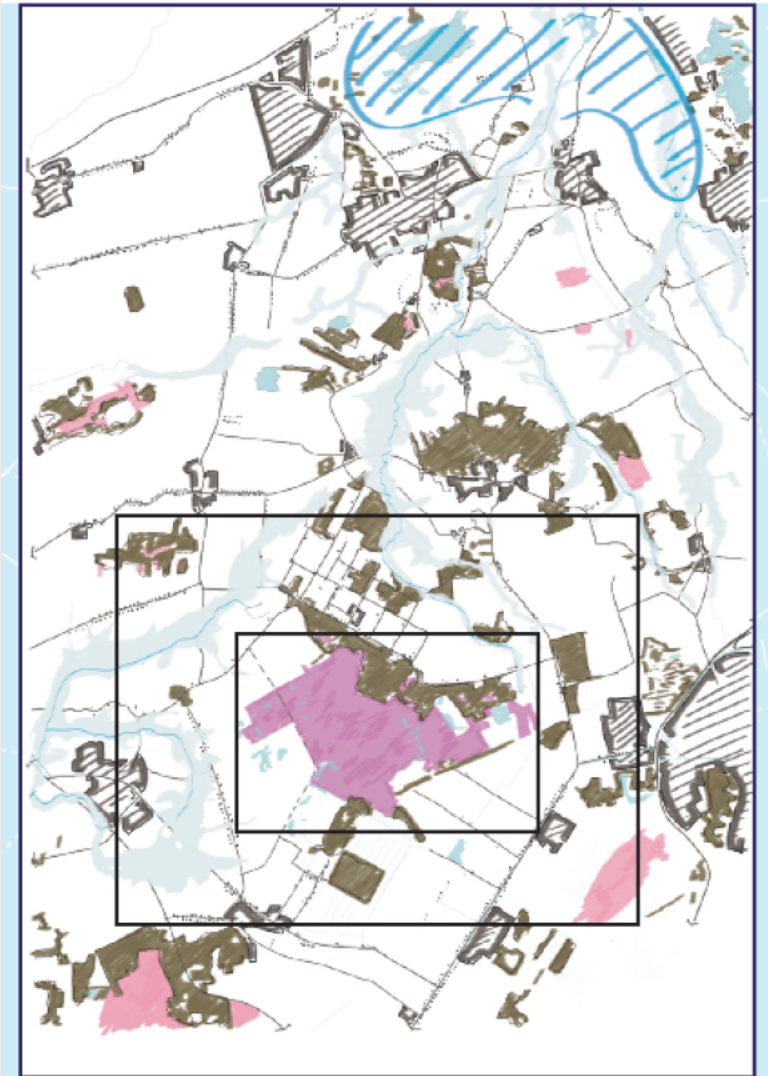

Programma Natuurlijk Platteland

Waar werken partijen naartoe?
Twee sporen

- Voor *de korte termijn het beraad als afstemmingstafel:* Afstemmen, regie voeren en agenderen. Ieder vanuit eigen bevoegdheid.

- Voor *de langere* termijn gaat het om een verder reikende ambitie: in een stapsgewijze uitwerking vormgeven van een gezamenlijke gebiedsgerichte aanpak: realiseren van lange termijndoelen in mogelijk een gezamenlijke programmatische aanpak met bundeling van financieringsstromen en instrumenten.

Programma Natuurlijk Platteland

Externe opdracht mei – oktober

- Langetermijn doelen en overzicht lopende ‘korte termijn’ projecten
- Integraal vogelvluchtperspectief 2030-doorkijk 2050
- Organisatie- en financieringsvoorstel en intentieovereenkomst

Programma Natuurlijk Platteland

Organisatie, planning, communicatie

Organisatie:

Beraad - onder voorzitterschap provincie Drenthe

Ambtelijke voorbereidingsgroep en kerngroep olv procesregisseur

Inzet en middelen

Drenthe faciliteert middels procesregisseur, Fryslân en Drenthe dragen de kosten voor deze fase

Planning

Mei-oktober – gebiedssessies en bestuurlijk beraad

Communicatie

Kerngroep regie op communicatie

Programma Natuurlijk Platteland

Beslispunten:

A en b:
Stemt u met het plan van aanpak en de kern daarvan het uitbesteden van een externe opdracht voor:

- Uitwerking
- Organisatievoorstel

C.
Stemt u in met de voorgestelde reactie op de voorwaarden vanuit LTO?

provincie Drenthe

PBL-advies “Naar een uitweg uit de stikstofcrisis” en andere recente relevante adviezen

t.b.v. Gebiedsaanpak Fochteloerveen

december 2021

provincie Drenthe

Relevante onderdelen Regeerakkoord Rutte IV

- Nationaal Programma Landelijk Gebied met transitiefonds tot 2035 25 miljard Euro
- Gebiedsgerichte aanpak landbouw , samenhang stikstof, water, bodem, klimaat, biodiversiteit (uitvoering ism Provincies)
- Tussenvorm natuur- en landbouwgrond: landschapsgrond
- Proces zal ondersteund worden door een 'ecologische autoriteit" en een 'krachtige regie-organisatie". Per gebied een toekomstvisie voor de landbouw;
- Er komt een grondbank
- Kabinet wil nieuwe verdienmodellen op gebied van bio-based bouwmaterialen, carbon credits en stikstofbinding stimuleren
- Doelstellingen stikstofreductie en natuurherstel vervroegd naar 2030
- Geen harde uitkoop: "Extensivering, omschakeling, innovatie, legalisering en verplaatsing" Bij hoge milieudruk 'gesprekken op boerenerf om samen te zoeken naar de mogelijkheden
- Water en Bodem sturend voor ruimtelijke ontwikkelingen
- Woningbouw heeft prioriteit.

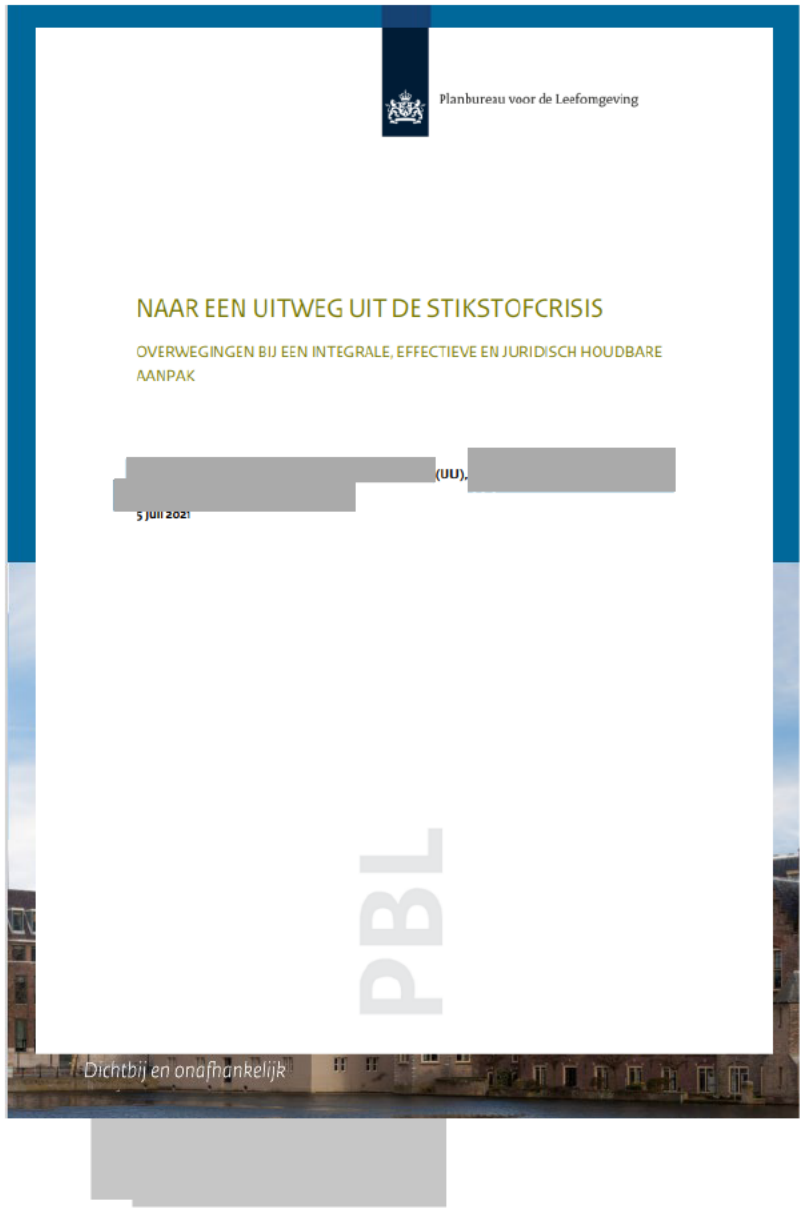
Planbureau voor de Leefomgeving
NAAR EEN UITWEG UIT DE STIKSTOFCRISIS
OVERWEGINGEN BIJ EEN INTEGRALE, EFFECTIEVE EN JURIDISCH HOUDBARE AANPAK
(UU),
5 juli 2021
PBL
Dichtbij en onafhankelijk

Samengevat advies PBL:

1. Stikstofcrisis vraagt om politieke afweging tussen stikstofambities en belangen in landelijk gebied
2. Europese doelen natuur en klimaat vragen ook om politieke afweging landbouw
3. Drie kostbare risico's bij strikte beleidsdoelen en niet-strategische maatregelenkeuze
4. Versterk ecologische dataverzameling en analyse

1. Stikstofcrisis vraagt om politieke afweging tussen stikstofambities en belangen in landelijk gebied

-strikte stikstofdoelen = nauwelijks meer ruimte voor 'open landbouw' (ook niet biologisch of natuurinclusief)
-> Habitatrichtlijn -> gaat uit van specifieke natuurkwaliteit (en niet van KDW)
-> betekenis voor landbouwland Nederland en landelijke gebied vraagt om politieke keuze

2. Europese doelen natuur en klimaat vragen ook om politieke afweging landbouw

-Netto nul broeikasgassen voor NL landbouw niet mogelijk (ook niet bij compensatie in C-vastlegging)
-EU biodiversiteitstrategie, met tussendoelen 2030, vragen extra ruimte voor leefgebieden (gevolgen landbouw)
-Bij vergunningverlening motiveren hoe dreigende achteruitgang N2000 te stoppen

3. Drie kostbare risico's bij strikte beleidsdoelen en niet-strategische maatregelenkeuze

-Indien niet gebiedsgericht -> bij forse investeringen in bronmaatregelen kans op restemissie, met alsnog consequenties voor de bedrijven

-Indien focus op stikstof -> bedrijven later aan de beurt voor broeikasgassen

-Indien niet kijken naar andere drukfactoren op N2000 -> doelen habitatrichtlijn alsnog niet gehaald

Samenvattend advies:

-Zet niet in op stikstof maar zet gebiedsspecifieke natuurkwaliteit centraal (daar vraagt de Habitatrichtlijn om).

-Voor juridisch houdbaarheid:

-Zet in op meer ecologische dataverzameling en analyse

-en op Wetenschappelijke oordeelsvorming

-Geef prioriteit aan gebieden waar stikstofbelasting hoog is.

-Kies stikstofbronmaatregelen zo dat ze klimaatdoelen en -strategie in de landbouw niet in de weg zitten maar juist versterken.

Algemene Bestuursdienst
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Kiezen én delen
Advies van de Studiegroep Ruimtelijke
in jk gebied
ABDTOPConsult
Dichtbij en onafhankelijk

Kiezen en delen'
-gaat in op de urgente en uitdagende ontwikkelingen en de bijbehorende (stikstof)problematiek in het landelijk gebied.

-stelt dat er ruimtelijke keuzes nodig zijn voor het landelijk gebied die de vitaliteit en de kwaliteit van het landschap versterken.

-Voorstel drie inrichtingsprincipes:

1. Maak het bodem- en watersysteem leidend bij de keuzes in het landgebruik;
2. Benoem 'goede buren' en breng die bij elkaar, benoem 'slechte buren' en haal die uit elkaar.
3. Kies voor een multifunctioneel platteland, waarbij negatieve externaliteiten worden geminimaliseerd en de levering van (ecosysteem)diensten wordt gewaardeerd en beloond.

De studiegroep vraagt daarbij aandacht voor het belang van het behoud van een vitaal landelijk gebied, met brede welvaart, oftewel duurzame kwaliteit van leven.

provincie Drenthe

Naar een ontspannen Nederland

Hoe het oplossen van de stikstofproblematiek via een ruimtelijke benadering een hefboom kan zijn voor het aanpakken van andere grote opgaven en zo een nieuw perspectief kan opleveren voor het landelijk gebied

1 juli 2021

[redacted]

provincie Drenthe

‘*Naar een ontspannen Nederland*’

Hoe stikstofproblematiek via een ruimtelijke benadering een hefboom kan zijn om andere opgaven aan te pakken.

De stikstofproblematiek zal volgens het rapport keuzes en acties vergen.

Ingegaan wordt op de wijze waarop met slimme oplossingen voor de stikstofproblematiek ook andere ambities gerealiseerd kunnen worden.

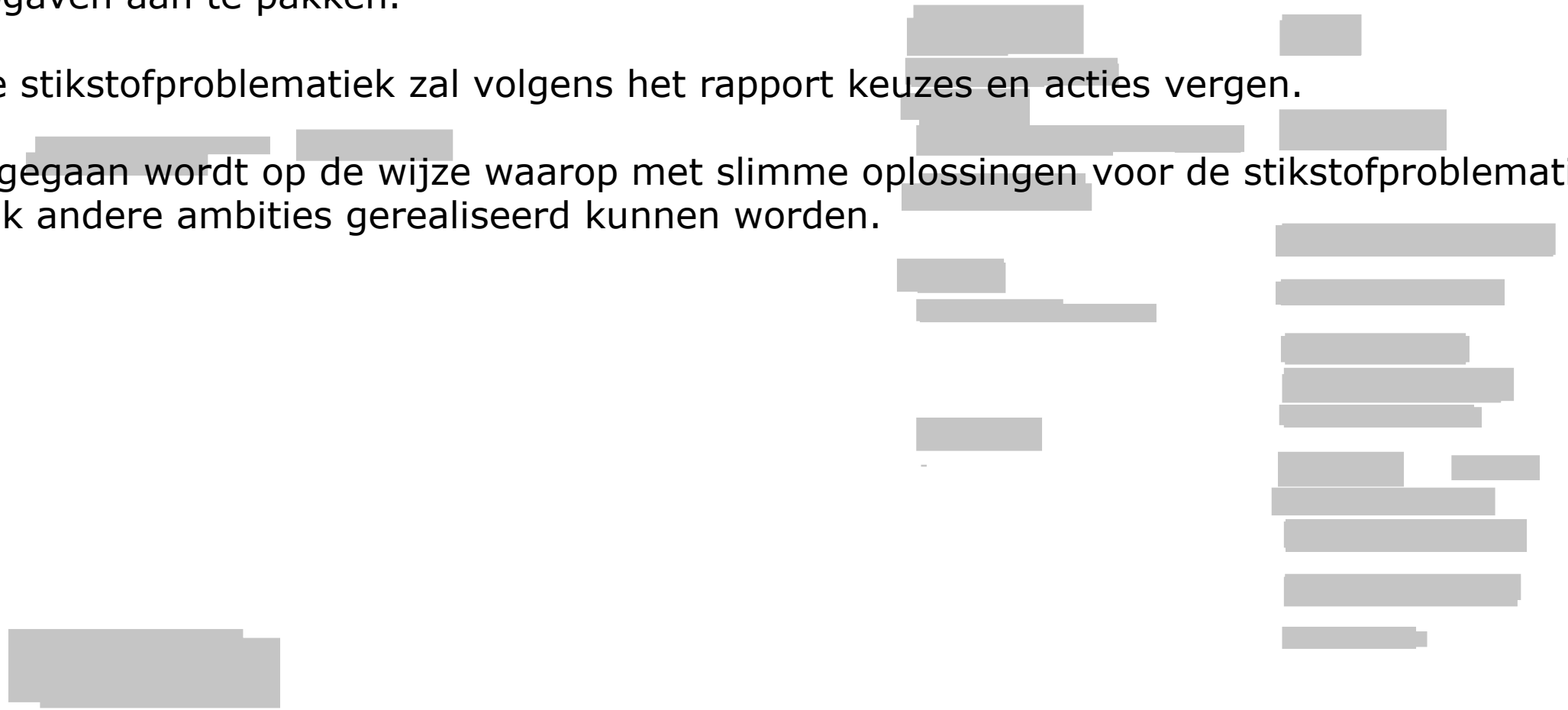

provincie Drenthe

Utrecht, 31 maart 2021

Aanbevelingen aan het nieuwe kabinet voor de slag om ruimte en stikstof

Samen werken aan regie op ruimte

Naar een vitaal platteland, gezonde bodems en duurzame voedselproductie

Wij, een brede coalitie van boeren, natuurorganisaties, wetenschappers, ontwerpers en bestuurders pleiten voor een integraal en langjarig uitvoeringsprogramma voor het landelijk gebied (denk aan 20 jaar). Gezonde bodems in een gevarieerd landschap dat rijk is aan biodiversiteit moeten daarin centraal staan. Daarmee moet de basis worden gelegd voor de verdeling van de schaarse ruimte en toekomstbestendige productie van klimaatneutraal en gezond voedsel.

[redacted]

Deze oproep is een initiatief van en wordt ondersteund door de volgende personen en organisaties:

[redacted] Cosun en BO Akkerbouw)

[redacted] Friesland Campina)

[redacted] Kernteam Boerenraad)

[redacted] Deltaplan Biodiversiteitsherstel)

[redacted] BoerenNatuur)

Cees Veerman (vm minister van LNV en emeritus hoogleraar WUR en Tilburg)

[redacted] tot 2020 landbouweconoom WUR)

[redacted] niversiteit Leiden)

Pieter van Geel (bestuurder)

Gerben Jan Gerbrandy (vm Europarlementariër)

[redacted] directeur Transitiecoalitie voedsel)

Wiebe Draijer (CEO Rabobank Nederland)

Peter Blom (CEO Triodos Bank)

Willem Ferwerda (CEO Commonland)

Marc van den Tweel (directeur Natuurmonumenten)

Marjolein Demmers (directeur Natuur & Milieu)

[redacted] (Agractie)

Michael Wilde (directeur Bionext)

Volkert Engelsman (CEO Eosta)

[redacted] College van Rijksadviseurs)

Ilse Geijzendorffer (directeur Louis Bolk Instituut)

Edo Dijkman (directeur CLM)

[redacted] en vm Rijksadviseur Fysieke Leefomgeving)

[redacted] SER en vm bewindvoerder Wereldbank)

[redacted] WUR)

[redacted] WUR)

[redacted] aad van bestuur Alfa Accountants)

[redacted] vm LTC [redacted]

[redacted] odemkunde WUR)

[redacted] Verrijkende Landbouw)

[redacted] odembiologie WUR)

[redacted] Avalon)

Aanbevelingen “Samen werken aan regie op ruimte” (Veerman, et al) I

-Het landelijk gebied staat voor grote uitdagingen op het gebied van stikstof, klimaat en biodiversiteit. Gebrek aan ruimte voor woningbouw, infrastructuur, energie, landbouw, wateropslag en natuur maken deze uitdagingen alleen maar complexer. Dat geldt ook voor de kloof tussen stad en platteland.

-Willen we handelingsperspectief bieden aan boeren, burgers, natuur en economie dan zijn van het kabinet dringend visie, maatregelen en regie nodig.

-Kom tot een integrale lange termijn visie met wettelijk vastgelegde doelen op het gebied van klimaat, biodiversiteit, lucht (stikstof), bodemgezondheid, water en landschap. Dit biedt de basis voor een doelenbeleid met afrekenbare doelen.

-Leidend principe: ‘Functie volgt bodem’ met bodemgezondheid en biodiversiteit voorop, aangevuld met water en landschap als bepalende uitgangspunten. Dit geldt zowel voor de landbouw als voor andere gebruikers van grond en water zoals woningbouw, energie en bedrijfsleven.

-Op Rijksniveau worden de doelen en kaders voor ruimtelijke ordening vastgesteld en samen met de provincies geregionaliseerd. Vervolgens zorgen de provincies voor de uitvoering. Zelforganisatie en co-creatie tussen maatschappelijke actoren worden beloond.

Aanbevelingen “Samen werken aan regie op ruimte” (Veerman et al) II

voorgestelde maatregelen:
- een integrale **gebiedsgerichte lange termijn aanpak** binnen ruimtelijke kaders die zijn afgeleid van de wettelijk vastgelegde lange termijn doelen;
- een **Stikstoffonds** met financiële middelen vanuit overheid en bedrijfsleven voor doelgerichte maatregelen vooral in die gebieden waar de belasting van Natura 2000-gebieden het grootst is;
- een **Grondbank** waarmee grond kan worden aangekocht, afgewaardeerd of geruild, zodat bedrijven kunnen extensiveren;
- een **krediet- en garantieregeling** om boeren te ondersteunen bij de financiering van de omslag naar duurzame landbouw (bijv. via een Borgstellingsfonds);
- een systeem van **waardering, beloningen en heffingen** naar rato van de bijdrage van boeren, landeigenaren en ketenspelers aan genoemde doelen. O.a. ondersteund door een **digitaal dashboard** waarmee boeren via een KPI-systematiek (Kritische Prestatie Indicatoren) aanspraken op beloning voor geleverde prestaties kunnen onderbouwen;
- beloningen en heffingen om de verduurzaming van de consumptie te stimuleren, bijvoorbeeld door **belastingen te verschuiven van arbeid naar consumptie** door daarin ook de milieu- en gezondheidseffecten mee te wegen.

provincie Drenthe

Hoe kan landbouwbeleid boerenondernemers helpen, om binnen duurzaamheidsgrenzen, hun toekomst vorm te geven?

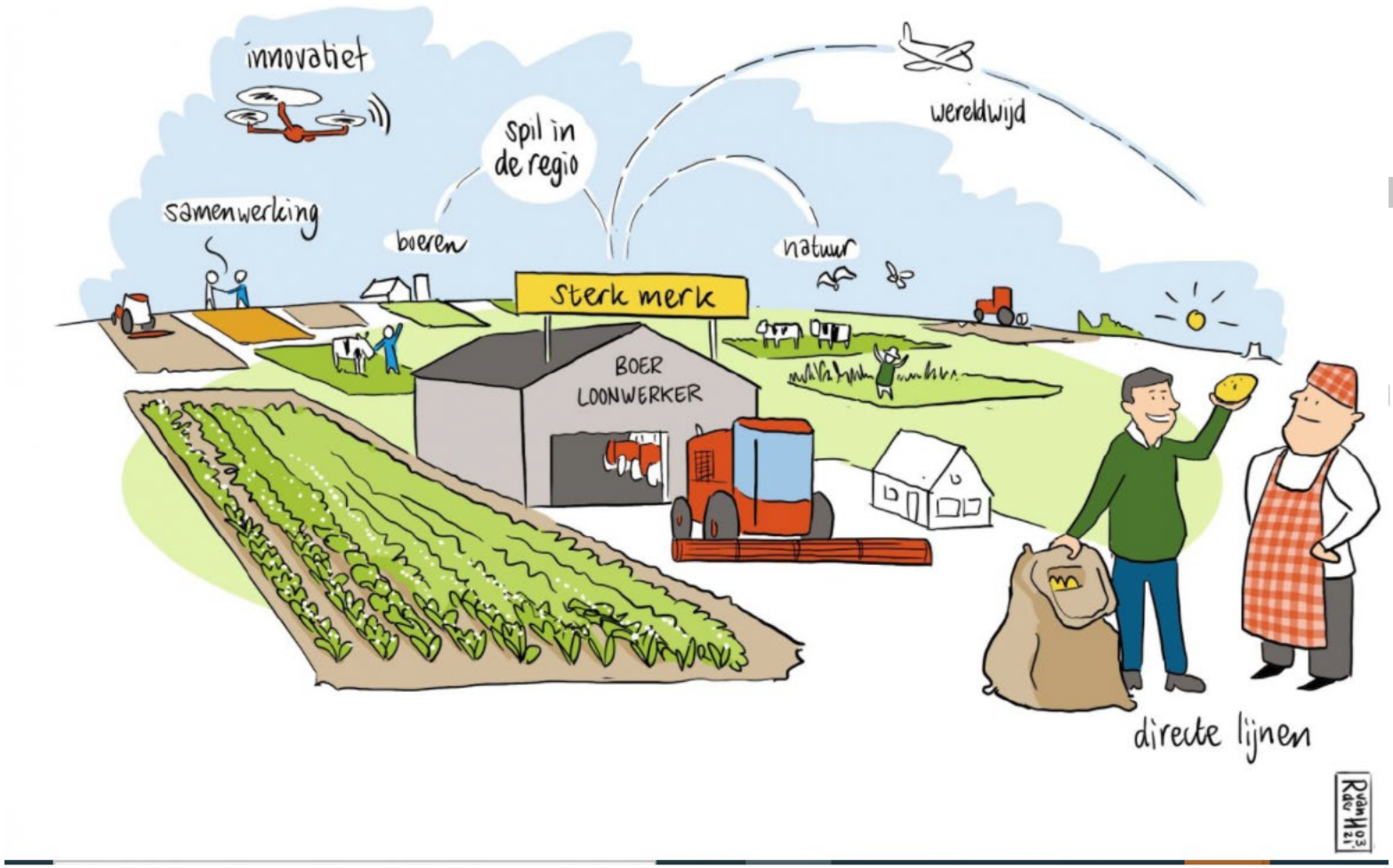

RLi Advies
"Boeren met toekomst"

2 december 2021

Hoe kan landbouwbeleid boerenondernemers helpen, om binnen duurzaamheidsgrenzen, hun toekomst vorm te geven?

1. **Zorg voor maximale duidelijkheid over bedrijfsspecifieke duurzaamheidsnormen**

2. **Biedt binnen de gestelde normen zo veel mogelijk vrijheid aan de ondernemer**

3. **Bevorder de totstandkoming van een zo veel mogelijk geïntegreerd certificeringssysteem en richt een onafhankelijke autoriteit op die het certificeringssysteem opzet en monitort**

4. **Zet in op adequate handhaving op bedrijfsniveau**

5. **Wees actief betrokken bij gebiedsprocessen en ondersteun deze**

6. **Zet in op verduurzaming van de keten en gedragsverandering van de consument**

provincie Drenthe

GEEF RICHTING, MAAK RUIMTE!

NOVEMBER 2021

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur

Aanbevelingen rapport RLI: geef richting, maak ruimte

Sterkere regierol van het Rijk bij het sturen op ruimte en versterking middenbestuur: provincies en regio's.
De regio vormt een belangrijk schaalniveau voor de samenhangende aanpak van ruimtelijke opgaven.

Provincies opdrachtgever voor nieuwe landinrichtingsronde buitengebied, i.s.m. met partijen als boeren, terreinbeherende organisaties, grondeigenaren en de waterschappen.

Instelling van integrale regiotafels, waar diverse ruimtelijke opgaven in samenhang worden bezien met 3 taken:
- zorgen voor afstemming van de sectorale plannen voor de regio;
- in overleg bezien waar zij mogelijk taken van sectorale tafels kunnen overnemen en
- een integraal gebiedsplan opstellen.

Vergroot de decentrale uitvoeringskracht.

Neem burgerbetrokkenheid serieus.

Benut elkaars kwaliteiten bij samenwerking met markt, corporaties en uitvoeringsorganisaties.

Verkenning naar versterking uitvoeringskracht
Landelijk gebied

Verschillende uitvoeringsmodaliteiten bekeken:
-het bestaande versterken
-nieuwe uitvoeringsorganisatie
-een mengvorm

Elementen voor kansrijke strategie:
-nationale programmaeenheid (geen rijksprogramma)
-grondfaciliteit
-kennis en expertise faciliteit
-uitvoeringskracht versterken

Aanbevelingen Regie nemen en samenwerken

1) Schep duidelijkheid over het beleid en de opdracht die de uitvoering zal gaan krijgen;
2) Werk als één overheid: geef de volgende fase samen met de medeoverheden vorm en borg daarmee de interbestuurlijke samenwerking en betrek bij de volgende fase ook de meest betrokken departementen (naast LNV ook BZK, IenW en EZK), bijvoorbeeld via een regulier DG-overleg;
3) Stel kwartiermakers aan voor een nationale programmaeenheid, een grondfaciliteit en een kennis- en expertisefaciliteit;
4) Tref voorbereidingen voor een grondfaciliteit en kennis- en expertisefaciliteit;
5) Vraag de rijksuitvoeringsorganisaties om in beeld te brengen wat zij gezamenlijk bij kunnen dragen aan de realisatie van de opgaven in het landelijk gebied en
6) Stel vroegtijdig middelen beschikbaar voor de uitvoering.

ADVIES VAN DE RAAD VOOR HET OPENBAAR BESTUUR
ROB
ROL NEMEN, RUIMTE GEVEN
ADVIES OVER DE ROL VAN HET RIJK BIJ INTERBESTUURLIJKE SAMENWERKING

En ook nog……

Van woorden naar daden: over de governance van de ruimtelijke ordening
Interdepartementaal beleidsonderzoek ruimtelijke ordening
Versie 1.0
Datum 6 april 2021
Status Eindrapport
Pagina 1 van 124

Planbureau voor de Leefomgeving
GROTE OPGAVEN IN EEN BEPERKTE RUIMTE
RUIMTELIJKE KEUZES VOOR EEN TOEKOMSTBESTENDIGE LEEFOMGEVING

Samenvattend: *Gebiedsgerichte transitie in het landelijk gebied*

constatering:
-Grens van draagkracht bodem- en watersysteem is bereikt of reeds overschreden. Stikstof is meest in het oog springende voorbeeld. Meer oog voor draagkracht fysieke leefomgeving
-Landbouw is belangrijke sleutel bij herstel van balans natuurlijke processen

Advies:
-Breng samenhang aan in verschillende opgaven, gebruik stikstofaanpak als hefboom om ook ander grote opgaven aan te pakken, zoals verbeteren waterkwaliteit.
-Pleidooi voor meer zonering (ruimte voor toekomstvaste landbouw, waar landbouw extensiever, waar de hoofdrol voor natuur of andere functies). NB: het is maar de vraag of er gebieden zijn waar de landbouw 'op de oude voet' door kan gaan.
-Werk toe naar bestuursakkoorden met kwantitatieve afspraken tussen Rijk en decentrale overheden in de regio en bijbehorende instrumentenmix (waaronder grondfaciliteit).
-Bepaald per gebied draagkracht van het bodem- en watersysteem en het landschap en stel gebiedseigen grenswaarden (minimale doelen) en streefwaarden (kansen).
-Heb ook aandacht voor 'brede welvaart" (economie, ruimtelijk kwaliteit, sociale kwaliteit en leefomgevingskwaliteit landelijk gebied)
-Doe het samen met de landbouwsector en geef boeren binnen heldere kaders de ruimte

provincie Drenthe

IPO propositie stikstof

Dit is de kern van ons aanbod:

Wij zijn bereid ons te binden aan doelen

- Wij nemen verantwoordelijkheid voor reductiedoelen én de staat van instandhouding in de gebieden. Wij doen dit met oog op de economische ontwikkeling en de leefbaarheid van het landelijke gebied.
- Hiervoor hebben we wel duidelijke doelen en integrale en flexibele instrumenten nodig én afspraken over uitvoeringskosten
- Wij voeren regie op het aanbod van de gebiedspartners; elke provincie is bereid zich te committeren aan haar eigen inzet en om hierover binnen haar verantwoordelijkheden bestuurlijke afspraken te maken

Wij nemen, samen met het Rijk, onze verantwoordelijkheid

- Deze opgave heeft alleen kans van slagen als we het samen doen
- Dit vraagt ook om over de vierjarige bestuursperiode heen te kijken. Dit zorgt voor een duurzaam toekomstperspectief. Hierbij is een houding van commitment, elkaar aanspreken en leren door te doen nodig.

Wij hebben de gebiedskennis en kunnen de opgaven op elkaar laten aansluiten

- Wij zijn in staat de landelijke strategieën te vertalen naar de concrete uitvoeringspraktijk in gebieden
- Wij zijn in staat opgaven integraal te verbinden op een manier die passend is bij de specifieke gebiedsdoelen

Wij zorgen ervoor dat de uitvoering ook daadwerkelijk gebeurt

- Wij zijn in staat regie te voeren over de uitvoering en alle gebiedspartners hierop aan te spreken. Uiteraard nemen wij hierbij verantwoordelijkheid voor ons eigen aandeel, samen met het Rijk en de gebiedspartners
- Wij plaatsen de uitvoering binnen het perspectief van een leefbaar platteland en een duurzaam ontwikkelperspectief

provincie Drenthe

WAARDEVOL TOERISME

ONZE LEEFOMGEVING VERDIENT HET

SEPTEMBER 2019

Rli Raad voor de leefomgeving en infrastructuur

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur Samenstelling Rli

Er is een perspectiefwisseling nodig in het toerisme beleid.

Toerisme is meer dan economie

Maak voor alle regio's een toeristische strategie

provincie Drenthe

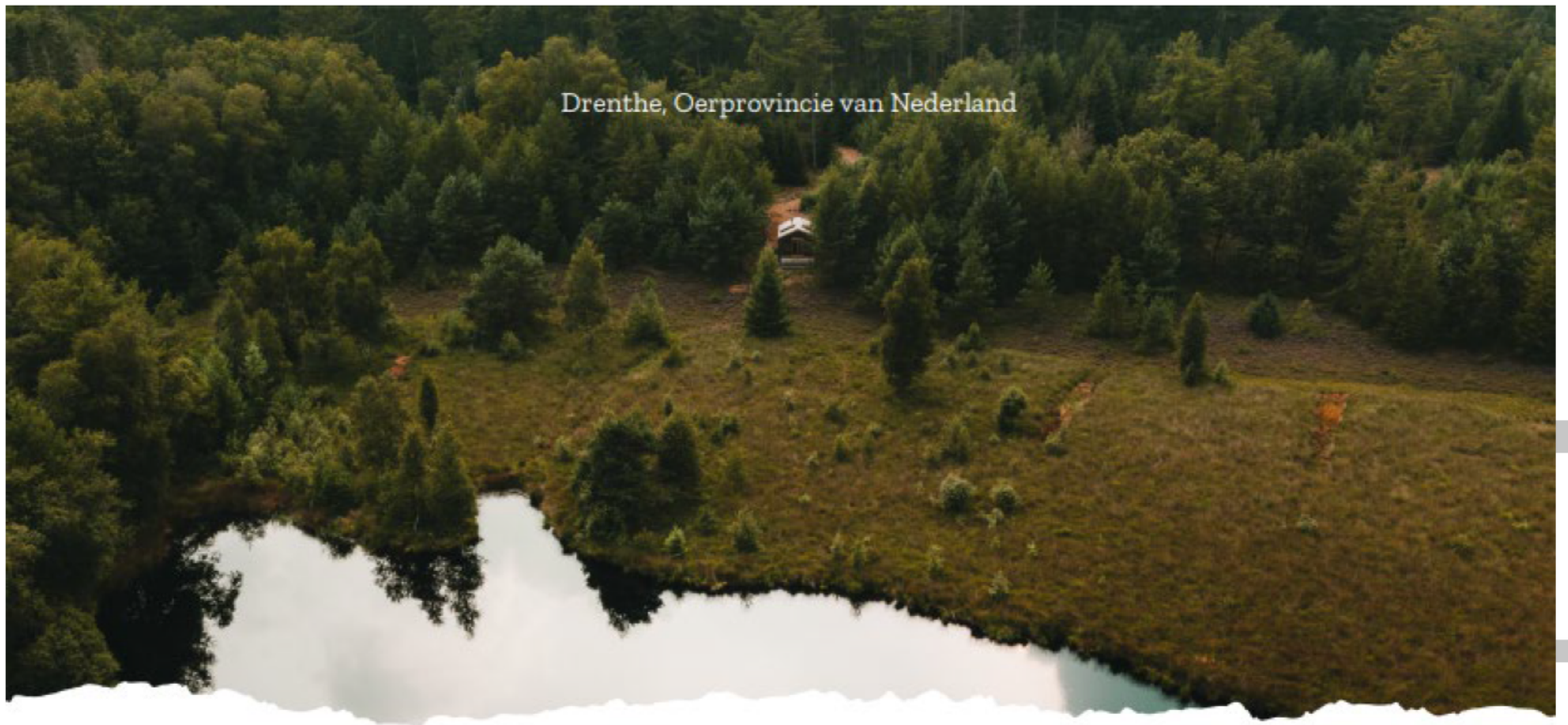

Perspectief op

bestemming Drenthe 2030

hoe we samen veel meer kunnen halen uit toerisme en recreatie.

Strategie Drenthe

1. Trots en respect eigen cultuur en identiteit versterken en uitdragen
2. Natuurlijke waarden optimaal benutten: dé Oerprovincie
3. Aantrekkelijke bestemming voor Drenthe, young professionals en pionierende gezinnen.

Plan van aanpak:

Fochteloërveen - Op weg naar gebiedsagenda- april 2021

Programma Natuurlijk Platteland

Programma Natuurlijk Platteland

Wat ging vooraf?

Afspraken en acties:

- Concretiseer de Drents-Friese samenwerking: werk in de geest van het beraad aan regie op Fochteloërveen;
- Nodig WDOD en LTO uit als deelnemer aan het beraad;
- Stel een plan van aanpak op: vervolg naar gebiedsorganisatie en agenda.

Programma Natuurlijk Platteland

Plan van aanpak:

- Bouwstenen:

  Tien thema's
  Twee schaalniveaus
  Meerwaarde door krachtenbundeling en voorwaarden voor succe

- Waar werken partijen naartoe?
- Externe opdracht mei – oktober
- Organisatie, inzet, planning en communicatie

Programma Natuurlijk Platteland

- Klimaatadaptatie
- Natuur
- Hydrologie
- Stikstof
- Landbouw
- Natuurbeleving
- Cultuurhistorie
- Maatschappelijke ontwikkelingen: verstedelijking, bereikbaarheid, stedelijk uitloopgebied
- Energietransitie
- Kunst en cultuur

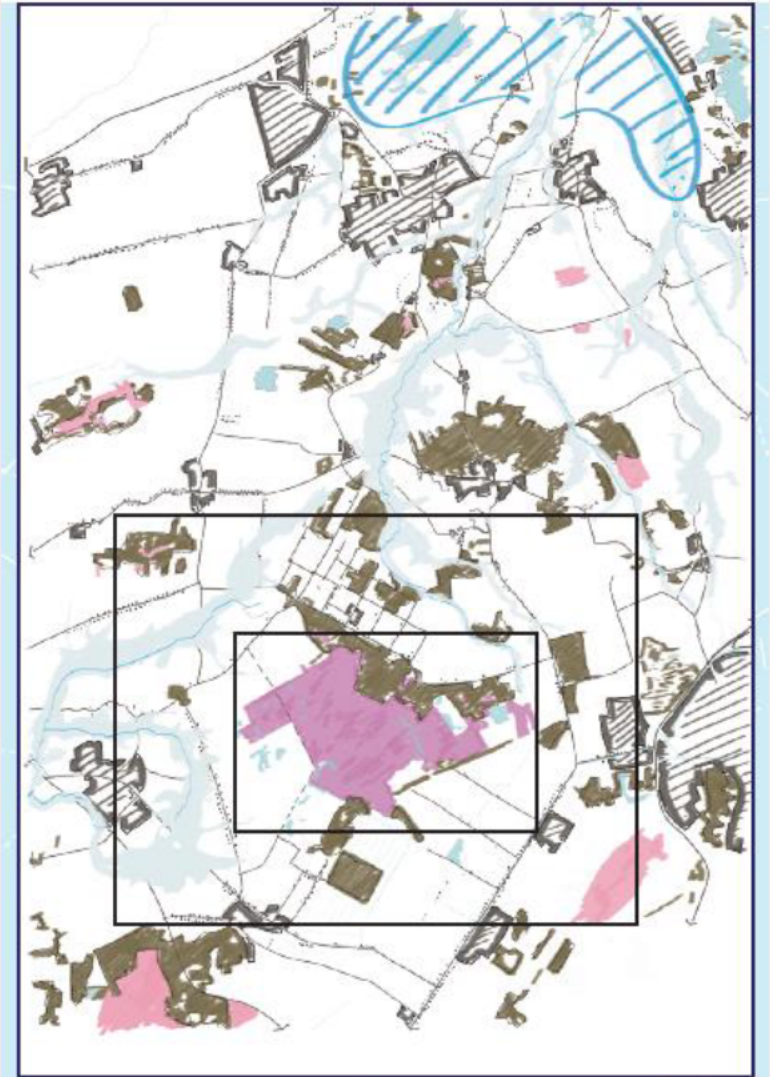

Programma Natuurlijk Platteland

Waar werken partijen naartoe?
Twee sporen

- Voor *de korte termijn het beraad als afstemmingstafel:* Afstemmen, regie voeren en agenderen. Ieder vanuit eigen bevoegdheid.

- Voor *de langere* termijn gaat het om een verder reikende ambitie: in een stapsgewijze uitwerking vormgeven van een gezamenlijke gebiedsgerichte aanpak: realiseren van lange termijndoelen in mogelijk een gezamenlijke programmatische aanpak met bundeling van financieringsstromen en instrumenten.

Programma Natuurlijk Platteland

Externe opdracht mei – oktober

- Langetermijn doelen en overzicht lopende ‘korte termijn’ projecten
- Integraal vogelvluchtperspectief 2030-doorkijk 2050
- Organisatie- en financieringsvoorstel en intentieovereenkomst

Programma Natuurlijk Platteland

Organisatie, planning, communicatie

Organisatie:

Beraad - onder voorzitterschap provincie Drenthe

Ambtelijke voorbereidingsgroep en kerngroep olv procesregisseur

Inzet en middelen

Drenthe faciliteert middels procesregisseur, Fryslân en Drenthe dragen de kosten voor deze fase

Planning

Mei-oktober – gebiedssessies en bestuurlijk beraad

Communicatie

Kerngroep regie op communicatie

Programma Natuurlijk Platteland

Beslispunten:

A en b:
Stemt u met het plan van aanpak en de kern daarvan het uitbesteden van een externe opdracht voor:

- Uitwerking
- Organisatievoorstel

C.
Stemt u in met de voorgestelde reactie op de voorwaarden vanuit LTO?

gemeente ooststellingwerf

Hand-out kennisbijeenkomst raadsleden gemeente Ooststellingwerf

Zaterdag 18 september 2021

Introductie

Het Fochteloërveen maakte in het verleden deel uit van de uitgestrekte Smildegervenen, die ooit grote delen van West-Drenthe en Fryslân bedekten. Het gebied is ongeëvenaard in Nederland door zijn ongekende weidsheid en zeldzame dieren en planten die er leven. Zeer bijzonder door de rijke geschiedenis. Een groot deel van het gebied ligt in het noordwesten van de gemeente Ooststellingwerf. Samen met het Drents Friese Wold is het Fochteloërveen van onschatbare waarde voor de natuur en van groot belang voor de bewoners, recreatieondernemers en bezoekers van de gemeente Ooststellingwerf.

Unieke veennatuur

Voor hoogveengebieden als het Fochtelo□rveen is water van levensbelang. Verdroging is een grote bedreiging voor de dieren en planten van het hoogveen, die zich hebben gespecialiseerd in het leven in kletsnatte omstandigheden. Veel van deze 'hoogveenspecialisten' zijn in heel Europa zeldzaam geworden. Vanwege de unieke natuurwaarden is het Fochtelo□rveen onderdeel van het Europese netwerk van Natura 2000-gebieden. Deze status schept de verplichting om de kwetsbare veennatuur te behouden en te herstellen. Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, de landelijke overheid, de provincies Frysl□n en Drenthe, de gemeenten en de waterschappen zetten hier gemeenschappelijk de schouders onder.

Fochteloërveenweg

De Fochtelo□rveenweg loopt dwars door het Natura 2000-gebied en kent een grote diversiteit aan gebruikers. Van bestemmingsverkeer en toerrijders tot rustzoekers als wandelaars, fietsers, vogelaars en fotografen. Aan weerszijden van de weg ligt belangrijk leefgebied van reptielen en amfibie□n. Door de toename van het gebruik van de weg en de ontwikkeling van het natuurgebied is er een knelpunt ontstaan. Jaarlijks sneuvelen slangen en kikkers in het verkeer en in 2018 en 2019 kwam dit knelpunt tussen natuur en verkeer op pijnlijke wijze in beeld toen in kraanvogelkuikens probeerden over te steken en de kuikens dit niet overleefden.

Daarbij heeft de aanwezigheid van de weg een negatief effect op de hydrologie hetgeen juist goed op orde moet zijn om dit unieke gebied te behouden. De weg wordt gedraineerd door de sloten langs de weg. Hierdoor is het aanliggende hoogveen extra verdroogd wat resulteert in een grotere mate van ongewenste groei van bomen en struiken (bosopslag). Dit terwijl de openheid juist zo'n grote waarde is voor het Fochteloërveen. Het verwijderen van deze opslag kost jaarlijks vele duizenden euro's. De weg loopt dwars door een van de donkerste gebieden van Nederland. De verlichting van autoverkeer is een flinke verstoring van deze duisternis en van dieren die baat hebben bij deze duisternis. Naast het knelpunt van de natuur is de verkeersveiligheid door het drukke recreatieverkeer in de weekenden verre van optimaal.

Waarom dit document?

Tijdens de raadsvergadering van 11 maart 2020 heeft u het plan van aanpak ‘naar een integrale herinrichting van de Fochteloërveenweg’ besproken. Tijdens deze vergadering heeft u aangegeven op de hoogte te willen blijven van de ontwikkelingen en de onderzoeken die verricht zouden worden. Tussen deze vergadering en de expertmeeting op 18 september 2021 is een hoop gebeurd.

Deze hand-out vat samen wat er speelt rond de Fochtelo□rveenweg en welke belangen en ontwikkelingen er zijn. Deze informatie kan u helpen in het nemen van een afgewogen besluit wanneer het college u later dit jaar een voorstel voor herinrichting van de Fochtelo□rveenweg voorlegt. De gemeente heeft als eigenaar van de weg een sleutelrol in handen voor de herinrichting en het gebruik van de weg en daarmee ook de ontwikkeling van het gebied in zijn totaliteit.

Waarom nu?

Verschillende bedreigingen hangen als donkere wolken boven het Fochtelo□rveen. Naast verdroging zijn dit de hoge stikstofdepositie, klimaatverandering en verstoring. Klimaatverandering leidt tot verdroging terwijl stikstofdepositie zorgt voor de toename van vergrassing en de toename van bosopslag en dus ongewenst dichtgroeien van het hoogveen. De grassen, bomen en struiken verdampen veel meer vocht dan veenmos waardoor de verdroging nog erger wordt. Samen met verstoring leiden deze factoren tot een sterke afname van de biodiversiteit.

Het is drukker geworden in de natuur sinds de Coronacrisis. Ook de Fochtelo□rveenweg is een stuk drukker geworden. De verschillende recreatievormen hebben steeds meer last van elkaar. Wandelaars, fietsers, sporters, auto’s en landbouwverkeer moeten de smalle weg met elkaar delen. Dit is verre van optimaal voor de beleving van het natuurgebied.

Door functieverandering van de weg kan een goede start gemaakt worden met hydrologisch herstel, worden er minder amfibie□n en reptielen doodgereden en verbeterd de beleving voor de recreanten in het gebied.

Het zetten van de eerste stap naar herinrichting is nu veel urgenter dan op eerdere momenten waarop over de herinrichting van deze weg is gesproken:

1. Kansen integrale aanpak

Voor een integrale gebiedsontwikkeling waarbij Provincie Frysl□n en Provincie Drenthe samen met gemeenten waterschappen en stakeholders een integrale aanpak voor het gebied ontwikkelen liggen nu kansen die in de agenda Fochtelo□rveen worden benoemd en integraal zullen worden aangepakt. In de gebiedsagenda is aandacht voor thema’s als hydrologie, ecologie, recreatie, landbouw, stikstof etc. De herinrichting van de Fochtelo□rveenweg maakt daar onderdeel van uit. Het vraagstuk is hiermee breder dan de gemeente Ooststellingwerf.

2. Rijksmiddelen beschikbaar

De provincie presenteerde begin september de lijst met projecten waarmee de Friese natuur op korte termijn bestand moeten worden gemaakt tegen het overschot aan stikstofneerslag. Hiervoor is vanuit het rijk 45 miljoen euro beschikbaar gesteld. De aanpak van het Fochtelo□rveen is hierin □□n van de belangrijkste opgave vanwege de hoge stikstofgevoeligheid van het hoogveen. De herinrichting van de weg is hiervoor een belangrijke schakel *(zie bijlage: artikel Leeuwarder Courant 1-9-2021).*

3. Start kadeherstel

In het programma Fochtelo□rveen toekomstbestendig staat groot onderhoud van de kades op stapel. De herinrichting van de weg moet afgestemd worden met het groot onderhoud (de weg heeft een dubbelfunctie als kade).

4. Recreatieve doorontwikkeling

De gebiedsaanpak biedt kansen voor recreatieve doorontwikkeling van de natuur en de verbinding van het Fochtelo□rveen met het Drents Friese Wold en de cultuurhistorische as Veenhuizen-Frederiksoord, die onlangs de Unesco werelderfgoedstatus heeft gekregen. De doorontwikkeling van de recreatieve zonering van het gebied zorgt ervoor dat mensen weer optimaal van het Fochtelo□rveen kunnen genieten zonder de kwetsbare dieren en planten te verstoren. De herinrichting van de weg is hier een belangrijke stap in.

1. Bereikbaarheid

(Fochtelo□rveenweg op een zondagmiddag ,)

De Fochteloërveenweg kent haar oorsprong rond de aanleg van de Noord Nederlandse Turfstrooiselfabriek die in de jaren vijftig van de vorige eeuw gebouwd is. Na de sluiting van de fabriek, de stop van de turfwinning en de ontwikkeling van het Fochteloërveen als natuurgebied heeft de weg steeds meer haar economische verkeersfunctie verloren en is het recreatieve gebruik, met name onder fietsers, toegenomen.

Verkeersvisie Fochteloërveen

De gemeente Ooststellingwerf heeft als eigenaar van de weg in opvolging van de recreatievisie opdracht gegeven voor het opstellen van een verkeerskundig advies over de herinrichting van de weg: 'de verkeersvisie Fochteloërveenweg 2019'. In dit document is onderzoek gedaan naar de huidige inrichting en gebruik van de weg. Ook is gekeken naar de functie van de weg binnen de verkeersstructuur van de gemeente (in samenhang met het omliggend wegennet). Er heeft onderzoek plaatsgevonden naar verkeersintensiteit en de herkomst en bestemming van verkeer. Vervolgens zijn verschillende varianten onderzocht voor de mogelijke herinrichting van de Fochtelo□rveenweg. Alle varianten zijn beoordeeld en afgewogen op verschillende aspecten zoals het bijdragen aan beleidsdoelstellingen (vanuit de recreatievisie), verkeersveiligheid en bereikbaarheid.

In het onderzoek zijn gegevens over het gebruik van de weg naast de doelen uit de recreatievisie gelegd. Vervolgens zijn mogelijkheden geschetst voor de herinrichting van de weg. Daarnaast gaat de verkeersvisie in op geschikte locaties voor nieuwe entrees van het gebied.

Op basis van de conclusies uit het verkeersonderzoek en de gesprekken met belanghebbende uit de omgeving zijn de volgende uitgangspunten voor de herinrichting van de weg opgesteld:

- De Fochtelo□rveenweg heeft geen belangrijke verkeersfunctie.
- Er moet een goede fietsverbinding zijn.
- Recreatief autoverkeer kan het Fochtelo□rveen bereiken.
- Aanwonenden moeten gebruik kunnen blijven maken van de verbinding.
- Landbouwverkeer voor belanghebbende moet mogelijk blijven.

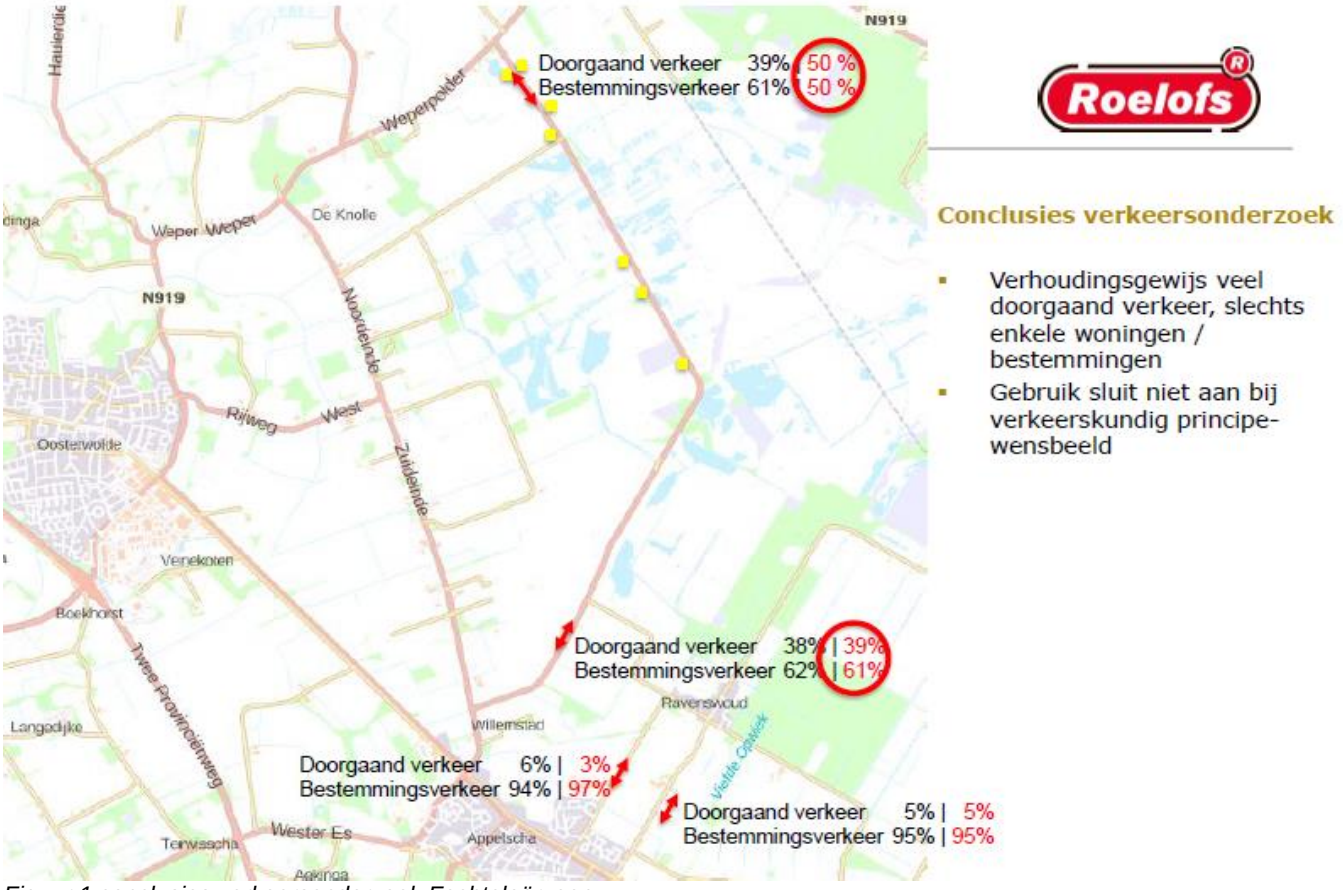

Figuur 1 conclusies verkeersonderzoek Fochteloërveen

Roelofs

Beoordeling varianten afwaardering Fochteloërveen voor gemotoriseerd verkeer

Afweging varianten									
	Bijdrage Opgave	Bijdrage beleids-doelstellingen		Effect verkeersveiligheid			Effect bereikbaarheid		
Variant	Afwaarderen Fochteloërveen gemotoriseerd verkeer	Natuurvisie	Recreatieplan	Ravenswoud	Fochteloo	Fochteloërveen	Ravenswoud	Fochteloo	Woningen Fochteloërveen
1. Inrichtingsmaatregelen									
2. Structuurmaatregelen									
3. Selectieve afsluiting									
4. Volledige afsluiting									

Geen / beperkt effect	Negatief effect / bijdrage	Licht negatief effect/bijdrage	Licht positief effect / bijdrage	Positief effect / bijdrage

Figuur 2 beoordelingsmatrix verkeersvisie

Hulpdiensten

Voor de hulpdiensten is het uitgangspunt van de herinrichting van de weg dat deze in het geval van eventuele calamiteiten beschikbaar moet blijven. *[N.B. De wensen en eisen hiervoor halen wij op tijdens een gesprek op 15 september 2021 met de hulpdiensten.]*

Tijdelijke afsluiting

De afgelopen twee jaar is de Fochtelo□rveenweg een aantal keer tijdelijk afgesloten om kraanvogeljongen of amfibie□n de kans te geven veilig over te steken. De verkeersregelaars hebben tijdens deze afsluiting geen onvertogen woord over het omrijden gehoord. De mensen gaven in vrijwel alle gevallen te kennen begrip te hebben voor het tijdelijk afsluiten van de weg.

De gemeente heeft hiervoor een goede afspraken met Natuurmonumenten over de voorwaarden voor een tijdelijk afsluiting. Dit is voor de korte termijn een goede optie om aanrijdingen te voorkomen. Het is helaas geen geschikte oplossing voor de lange termijn, het kost veel inzet van mensen, is lastig communiceren naar de omgeving en de nadelige effecten op de hydrologie blijven bestaan.

2. Biodiversiteit en Hydrologie

Het Fochteloërveen is een uniek natuurgebied, ongeëvenaard in Nederland door zijn uitgestrektheid en de bijzondere en zeldzame dieren en planten die er leven. Voor hoogveengebieden als het Fochteloërveen is water van levensbelang. Vanwege de unieke natuurwaarden is het Fochteloërveen onderdeel van het Europese netwerk van Natura 2000-gebieden. Deze status schept de verplichting om de kwetsbare hoogveennatuur te behouden en te herstellen.

Zorgplicht

De Fochtelo□rveenweg loopt dwars door het Natura 2000-gebied. De provincie Frysl□n, gemeente Ooststellingwerf en Natuurmonumenten zijn vanuit de zorgplicht in kader van de Wet Natuurbescherming verplicht om verstoring van de vogels en andere beschermde diersoorten waar mogelijk te voorkomen.

Biodiversiteit

De eerste deel van het Fochtelo□rveen werd in 1938 veiliggesteld door Natuurmonumenten met behulp donaties. In de decennia daarna is er steeds meer natuur beschermd in het Fochtelo□rveen. Nu ligt er een natuurgebied van zo'n 3200 hectare. Het gebied herbergt allerlei soorten die uit Friesland en Drenthe of zelfs uit Nederland zijn verdwenen. Bijvoorbeeld het Veenhooibeestje, Veenmier, Heidehommel, Lavendelhei, Eenarig wollegras en 17 veenmossoorten. In totaal zijn er de afgelopen 5 jaar maar liefst 211 Rode Lijst soorten waargenomen (soorten die in hun voortbestaan bedreigd zijn). Het gebied herbergt drie soorten slangen, levendbarende hagedis en Heikikker. Het gebied is zeer belangrijk voor vogelsoorten als Klapekster, Grauwe klauwier, Kraanvogel, Toendrarietganzen en Paapje.

Aan weerszijden van de Fochtelo□rveenweg liggen de leefgebieden van bovenstaande soorten. Door de weg worden leefgebieden van deze soorten gescheiden. Soorten die kruipen en niet zo snel zijn worden vooral negatief be□nvloed door de weg. Denk aan slangen en kikkers. De faunaschermen die het aantal wegslachtoffers onder de reptielen en amfibie□n moeten voorkomen levert weer problemen op voor andere soorten zoals de kuikens van Kraanvogels die er niet overheen komen en ook niet door de faunabuizen passen.

Het Fochtelo□rveen is als Natura 2000-gebied aangewezen voor vijf habitattypen en tien vogelsoorten. In het beheerplan worden de stand van zaken en de doelen per habitattype en beschermde vogelsoort beschreven. De belangrijkste doelstelling is de uitbreiding van het habitattype actieve hoogvenen. Om dit te bewerkstelligen moeten de waterstanden hoger en vooral stabieler zijn. Veel soorten die in het N2000 beheerplan zijn benoemd hebben rust nodig, denk aan de Wilde zwaan, Kleine zwaan, Kolgans, Slobeend, Wintertaling en Toendrarietgans.

Analyse verkeerslachtoffers rondom het Fochteloërveen

In 1995 is gestart met het tellen van de verkeerslachoffers aan de Meester Lokstraat. Sinds 2005 worden alle 10 trajecten door het Fochtelo□rveen geteld, inclusief de Helomaweg geteld. In de beginjaren werden de amfibie□n ook geteld, echter door de grote aantallen slachtoffers werd het tellen hiervan onbegonnen werk. Gemiddeld werd er op 117 dagen per jaar gericht een telling uitgevoerd (32 % van de dagen in het jaar). De aantallen in de grafieken hieronder kunnen dan ook beschouwd worden als minimale aantallen omdat niet alle dagen van het jaar geteld is.

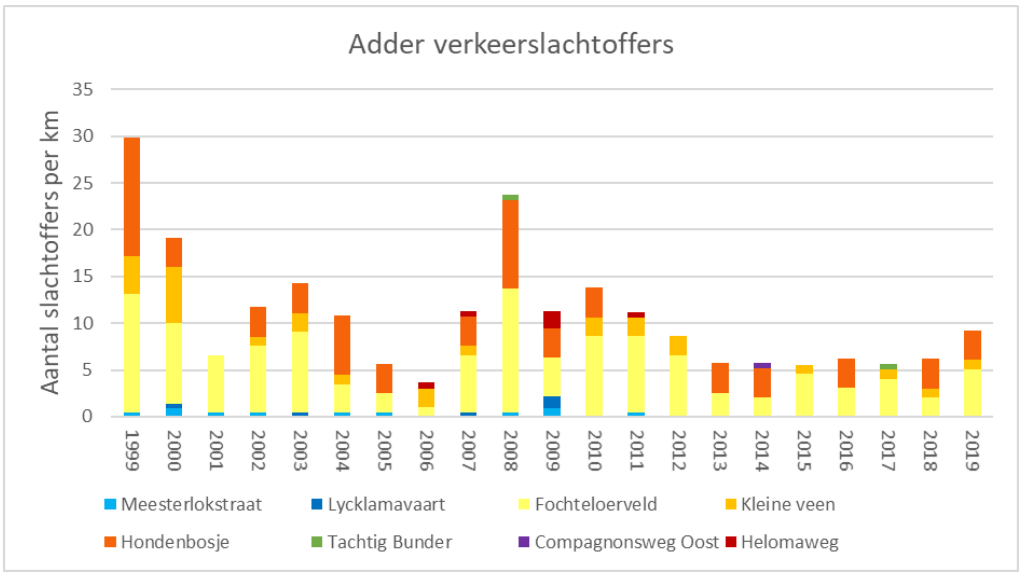

Figuur 5 verkeersslachtoffers Adder; Mulder 1999-2019

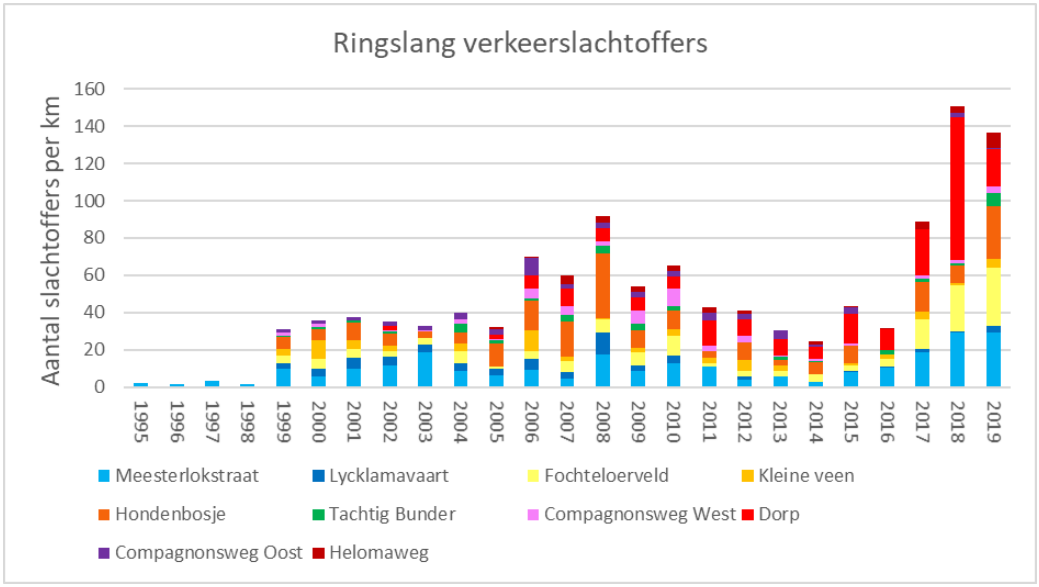

Figuur 6 Verkeersslachtoffers Ringslang; Mulder 1999-2019

Kraanvogels

Het Fochtelo□rveen biedt rust en veilige slaapplekken voor kraanvogels. Het Kleine Veen en Fochtelo□rveld bieden rust maar vooral meer voedsel dan het Grote Veen voor kraanvogels met jongen. De Fochtelo□rveenweg doorsnijdt deze gebieden.

- Vanuit biodiversiteit zijn de belangrijkste conclusies:
- De weg vormt een barri□re tussen de populaties van de reptielen en zoogdieren.
- Het faunascherm langs de weg kan niet voldoende beschermen tegen verkeersslachtoffers van reptielen en amfibie□n. Ook biedt dit faunascherm geen bescherming voor grotere zoogdieren.
- De weg met faunascherm vormt een barri□re binnen territoria van kraanvogels met overstekende kuikens.
- Het warme asfalt vormt aantrekkingskracht voor reptielen, waar ze vervolgens risico lopen overreden te worden.
- Het verkeer (auto en fiets) zorgt voor verstoring van (kraan)vogels.

Hydrologie

Het Fochteloërveen staat onder constante ‘hydrologische druk’. Verdroging is een actueel risico, wat in de droge zomers van de afgelopen jaren nadrukkelijk getoond werd.

De natte zomer van 2021 heeft voor een tijdelijk herstel van de grondwaterstand gezorgd maar is geen garantie voor herstel op langere termijn. Het veen is namelijk gebaad bij een hoge en vooral stabiele waterstand.

De huidige compartimentering zorgt in delen van het gebied voor goede omstandigheden voor veenherstel, maar de compartimentering staat onder druk, door achteruitgang en lekkages van de kades. Bovendien lukt het niet in alle compartimenten om naar de gewenste peilen toe te werken, simpelweg door te droge omstandigheden. In deze situatie is het zaak ‘alle zeilen bij te zetten’.

Een weg met bermsloten die lokaal voor een verlaagde drainagebasis zorgt en water onbenut (vanuit het oogpunt van veenherstel) het gebied uitvoert is vanuit het herstel van de hydrologie niet wenselijk. De ontwatering van de weg zorgt daarnaast voor meer bosopslag in de nabije omgeving van de weg. Dit terwijl het veen juist open moet blijven om de unieke soorten in stand te houden.

Deze openheid is ook noodzakelijk voor een goede ontwikkeling van veenmos, de ‘biobouwer’ van het veen. Daarnaast zorgt bosopslag voor een grotere verdamping en dus verdere verdroging. Natuurmonumenten verwijdert de bosopslag in de omgeving van de Fochtelo□rveenweg periodiek, dit is een hoge kostenpost.

Hoe groter het gebied dat hydrologisch primair is ingericht voor veenbehoud, des te robuuster en veerkrachtiger en klimaatbestendiger het systeem en des te groter de kans dat het herstel van de kwetsbare soorten ook daadwerkelijk gehaald wordt.

Vanuit hydrologie zijn de belangrijkste conclusies:

- Het droogleggen van weg en huiskavels zorgt voor versnelde afvoer van regenwater uit het gebied, terwijl we voor hoogveen zoveel mogelijk water moeten vasthouden.
- Het droogleggen van de weg zorgt voor verdroging in naastgelegen delen van het veen, met als gevolg toename berkenopslag en vergrassing.

3. Beleving

Het Fochtelo□rveen mag zich verheugen in grote belangstelling van recreanten en recreatieondernemers. Het gebied dat van oudsher vooral natuurliefhebbers trekt: stiltezoekers, vogelaars en fotografen is de laatste jaren ook ontdekt door andere bezoekers, mede door de recreatieve ontwikkeling van Veenhuizen en de onlangs toegekende Unesco werelderfgoed status, de overloop vanuit Appelscha en door de uitbreiding van Assen (woonwijk Kloosterveen). Dat is enerzijds goed nieuws omdat meer mensen van dit unieke gebied genieten. Anderzijds neemt de recreatieve druk op het Fochtelo□rveen toe, met negatieve gevolgen op de natuurwaarden.

Sinds de Coronacrisis is het drukker geworden in de natuur ook de Fochtelo□rveenweg is hierdoor een stuk drukker geworden. De verschillende recreatievormen hebben steeds meer last van elkaar. Wandelaars, fietsers, sporters, auto's en landbouwverkeer moeten de smalle weg met elkaar delen. Dit is verre van optimaal voor de beleving van het natuurgebied.

Behalve een knelpunt is toenemende recreatie een kans. Het biedt mogelijkheden om de betrokkenheid van mensen bij het gebied te vergroten. Daarvoor is het nodig de kwaliteiten van het gebied beleefbaar te maken en recreanten goede voorzieningen te bieden. De kunst is balans te vinden tussen recreatie en het behoud van de rust en stilte die horen bij dit landschap en de bijzondere natuur.' In het Fochtelo□rveen werkt Natuurmonumenten met zonering, de ene zone is geschikt voor recreatie terwijl de andere zone juist als rustgebied ingericht is. De situatie op en rond de Fochtelo□rveenweg is niet in balans.

Door de herinrichting van de weg kan voor de beleving van het gebied een grote meerwaarde gecre□erd worden. De weg kan na de herinrichting □□n van de mooiste fietspaden van Noord-Nederland worden.

In samenspraak met Provincie Friesland, Provincie Drenthe, het Recreatieschap Drenthe, gemeente Midden-Drenthe, gemeente Assen, gemeente Noordenveld en gemeente Ooststellingwerf is de Recreatievisie Fochtelo□rveen opgesteld hieruit zijn de onderstaande uitgangspunten geformuleerd:

- Maak de Fochtelo□rveenweg toegankelijk voor fietsers en wandelaars en als route voor beheer en brandbestrijding.
- Cre□er aan deze route elementen zoals vlonderpaden, verhogingen en vogelschermen om de beleving van het veen te versterken.
- Voor bezoekers die minder goed ter been zijn, komen er mindervaliden parkeerplaatsen om dichtbij de natuur te parkeren.

4. Omgeving

In januari 2021 heeft de gemeente Ooststellingwerf samen met Natuurmonumenten gesproken met de dorpsbelangen van Ravenswoud, Fochtelo□rveen en Appelscha over het belang van de Fochtelo□rveenweg voor de omliggende dorpen. Plaatselijk Belangen hebben er zelf voor gekozen om een en u□te te maken waarmee ze de mening van de inwoners over de Fochtelo□rveenweg vroegen. Een artikel in dorpskrant de Wyken toont de uitkomst daarvan (zie bijlage).

De gemeente en Natuurmonumenten hebben daarnaast gesprekken gevoerd met de direct aanwonenden van de weg en het bestuur van LTO Noord afdeling ABO Ooststellingwerf. De uitkomsten van deze gesprekken zijn geanonimiseerd opgenomen in de bijlage.

Vanuit de gesprekken met de omgeving zijn de onderstaande uitgangspunten opgesteld:

Rekening houden met agrari□rs die aan beide uiteinden van de weg gronden hebben;

- De drie woningen moeten bereikbaar blijven;
- Aardappel verkooppunt moet bereikbaar blijven;
- Doorgaand gemotoriseerd verkeer kan met weinig extra rijtijd ook om het veen rijden.

Bijlagen

(zie document: 'Fochteloerveenweg - BIJLAGE handout kennisbijeenkomst 18 september 2021.pdf')

Bijlage 1 - Locatie van het Fochtelo□rveen in gemeente Ooststellingwerf

Bijlage 2 - Leeuwarder Courant 1-9-2021

Bijlage 3 - Artikel na En u□tes dorpsbelangen

Bijlage 4 - Geanonimiseerde verslagen omgeving februari 2021

Bijlage 5 - Verkeersonderzoek: 'de verkeersvisie Fochteloërveenweg 2019'

Bijlage - Recreatievisie Fochtelo□rveen, 2018

gemeente ooststellingwerf

Contactpersoon :
Telefoonnummer : 06
Ons kenmerk :

Onderwerp: Plan van aanpak Integrale gebiedsagenda Fochteloerveen E.O.

Oosterwolde, 9 april 2021

Geachte , beste

Maandag 12 april a.s. vindt het bestuurlijk overleg plaats betreffende bovenstaande onderwerp. Helaas moeten wij melden dat beide wethouders van Ooststellingwerf, mevrouw Jager en mevrouw Hylkema, niet aanwezig kunnen zijn. Onze excuses hiervoor, Graag willen we hierbij schriftelijk reageren op de door u aangeleverde stukken d.d. 8 april 2021 voor het overleg.
Betreft de agenda punt 2a, Instemmen met plan van aanpak:

- Wij missen in hoofdstuk 1, bij de bouwstenen-10 thema's, het thema recreatie, wellicht wordt dat ondergebracht bij "Cultuurhistorie" en/of "Kunst en cultuur", wat ons betreft is het een apart thema.
- We onderschrijven de integrale aanpak.
- Betreft bijlage A, projectenlijst "omvormen Fochteloerveenweg": de gemeente Ooststellingwerf is hiervan trekker. Opmerking: Dit onderwerp moet bestuurlijk nog het hele traject door in Ooststellingwerf; het is nog niet duidelijk wanneer dit proces is afgerond.

We stemmen verder in met plan van aanpak.

Betreft agenda punt 2b, we stemmen in met het wegzetten van de externe opdracht.
Betreft agenda punt 2c, we stemmen in met de reactie op de randvoorwaarden die LTO heeft neergelegd. We gaan ervan uit dat de met u besproken opmerking van hierin zult meenemen zoals in uw email van 1 april verwoord.

Betreft punt 5 op de agenda, De toelichting zal worden gegeven door van Natuurmonumenten, dit is met ons besproken.

Wij wensen u een goed overleg op 12 april.

Met vriendelijke groet,

Marian Jager

Memo

Voor	:	Bestuurlijk beraad Fochteloërveen
CC	:	
Van	:	[redacted] en [redacted]
Datum	:	8 dec 2021
Onderwerp	:	Agendapunt 7: voorbeeldproject Fochteloërveenweg

Omdat de afweging de fochteloërveenweg af te waarderen meerdere doelen nastreeft is het interessant het een prominente plek op de uitvoeringsagenda te geven. Het gaat om grote investeringen, dus het is zaak dit op tijd te agenderen.

Natuurmonumenten en gemeente Ooststellingwerf trekken hierin gezamenlijk op met de verschillende stakeholders die belangen hebben in het gebied.

Er vindt op dit moment overleg plaats (ambtelijk) over de korte- en langetermijn mogelijkheden. De stavaza wordt tijdens het bestuurlijk overleg toegelicht aan de hand van de bijgevoegde handout van de excursie die gehouden is op 18 september jl. Zaken die ook aan de orde kwamen is het Kadehersteltraject (programma natuur).

Bijlage:
Handout kennisbijeenkomst 18 september 2021

Plan van Aanpak
INTEGRALE GEBIEDSAGENDA FOCHTELOËRVEEN E.O.

6 april 2021

Inleiding
In het bestuurlijk beraad Fochteloërveen van 23 november jl. hebben de provincies Drenthe en Fryslân, gemeenten Noordenveld, Assen, Ooststellingwerf en Midden-Drenthe, terreinbeheerders Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten en de waterschappen Noorderzijlvest en Wetterskip Fryslân mandaat gegeven voor het opstellen van een plan van aanpak om de weg uit te tekenen naar een gezamenlijke aanpak op basis van een integrale gebiedsagenda.

Eerder, in het eerste bestuurlijk beraad in maart 2020, hebben partijen vastgesteld dat in en rond het Natura 2000-gebied verschillende ruimtelijke, deels omvangrijke en urgente opgaven en ambities samenkomen en dat er behoefte is aan afstemming en samenwerking. Kansen en mogelijkheden zijn op ambtelijk niveau in het najaar van 2020 nader verkend. De uitkomsten zijn gebundeld in de Notitie Verkenning Gebiedsagenda Fochteloërveen en vervolgens onderschreven in het genoemde tweede bestuurlijk beraad.

Het plan van aanpak dat nu voorligt, schetst de vervolgstappen naar een gebiedsgerichte samenwerking. Het is tot stand gekomen in twee sessies met de ambtelijke voorbereidingsgroep. Kern van het voorstel is om langs twee sporen verder te gaan: voor *de korte termijn* als bestuurlijke afstemmingstafel om tempo en synergie te bewerkstelligen in lopende projecten en processen en tegelijkertijd - de ambitie voor *de langere termijn* - opdracht te geven voor voorbereiding en vormgeving van een gezamenlijke toekomstgerichte agenda. Het vervolg langs twee sporen is uitgeschreven in hoofdstukken 3, 4 en 5. Maar eerst wordt in hoofdstukken 1 en 2 in kort bestek geschetst wat het proces tot op heden aan inzichten, randvoorwaarden, agendapunten en acties heeft opgeleverd. Dit zijn de ingrediënten die samen het fundament van het werken met een toekomstige gebiedsagenda vormen.

1. BOUWSTENEN

Tien thema's
Voor het Fochteloërveen en omgeving zijn in de afgelopen jaren uiteenlopende programma's, plannen en visies ontwikkeld. Insteek van de toekomstgerichte Integrale Gebiedsagenda is om alles wat er ligt, te verbinden. Tien thema's komen in alle beleidsstukken terug. Dan weer staat het ene en dan weer het andere thema op de voorgrond, maar altijd is er sprake van samenhang. In de Integrale Gebiedsagenda Fochteloërveen komen concrete doelen en opgaven voor deze tien thema's bij elkaar:

- Klimaatadaptatie
- Natuur
- Hydrologie
- Stikstof
- Landbouw
- Natuurbeleving

- Cultuurhistorie
- Maatschappelijke ontwikkelingen: verstedelijking, bereikbaarheid, stedelijk uitloopgebied
- Energietransitie
- Kunst en cultuur

Twee schaalniveaus

De problematiek in de hoogveenkern - het eerste schaalniveau - was in eerste instantie aanleiding voor partijen om bij elkaar te komen. De grote uitdagingen hier zijn klimaat en verdroging, water voor de landbouw, hoge stikstofgevoeligheid, beleven en beschermen in balans en vervanging van zwakke dammen en kades. Het tweede schaalniveau heeft betrekking op opgaven, ontwikkelingen en mogelijkheden in een ruime zone rondom het Natura 2000-gebied, bijvoorbeeld op het gebied van economie, leefbaarheid, verduurzaming en cultuurhistorie. Bij het opstellen van een Integrale Gebiedsagenda is van belang telkens aandacht te hebben voor de wisselwerking tussen de schaalniveaus. Voor beide schaalniveaus geldt bovendien dat het onderliggende water- en bodemsysteem cruciaal is: het Fochteloërveen als schakel in de keten van Drents Plateau tot Waddenzee via beekdalen en De Onlanden. Dit systeem bepaalt voor de meeste thema's wat mogelijk, kansrijk en toekomstbestendig is.

Meerwaarde van krachtenbundeling

Met een integrale aanpak op gebiedsniveau valt op verschillende fronten winst te behalen. Samenwerkende partijen zetten in op:

- Versnelling van uitvoering van lopende opgaven.
- Gebiedsdoelen voor de lange termijn vaststellen.
- In samenhang met de gebiedsdoelen ontwikkelingen blijvend mogelijk maken.
- 1+1=3, synergie bewerkstelligen tussen de thema's.
- Integrale opgaven realiseren die op het gebied afkomen.
- Onderzoeksvragen integraal uitzetten.
- Middelen en instrumentarium organiseren.
- Gezamenlijke lobby voor het gebied.

Deze integrale insteek kan straks bijvoorbeeld gestalte krijgen in meervoudig ruimtegebruik (functiecombinaties) en - op basis van helderheid over doelen op de lange termijn - in samenwerkingsprojecten, bijvoorbeeld tussen terreinbeheerders en boeren.

Voorwaarden voor succes

Om te slagen in een gebiedsgerichte samenwerking onderschrijven partijen de volgende uitgangspunten voor het vervolg:

- Centrale regie: partijen zijn overeengekomen dat de trekkersrol bij de provincie Drenthe ligt.
- Deelname, vanaf dit punt, van de landbouwsector, met vertegenwoordiging vanuit Drenthe en Fryslân.
- Lopende projecten gaan onder eigen trekkerschap onverminderd door of worden versneld. Voorbeelden zijn robuust kadeherstel, hydrologische systeemanalyse, woningbouw Kloosterakker, herbestemming erfgoed Veenhuizen. Het beraad neemt geen verantwoordelijkheden over, maar zorgt voor verbinding en samenhang van ruimtelijke ontwikkelingen.

- Strakke aansluiting van de gebiedsgerichte aanpak stikstof van de provincies Drenthe en Fryslân. Met op termijn – in de fase van agendavorming – mogelijke invoeging van het stikstofspoor in de Gebiedsagenda Fochteloërveen.
- Inzicht in de werking van het hydrologisch systeem.
- 'DNA' van het gebied is richtinggevend: bij toekomstige keuzes en te treffen maatregelen wordt gekeken naar hoe zij zich verhouden tot gebiedseigen kenmerken van het veengebied, het bosgebied en Veenhuizen. Maatregelen die geen aantasting van kwaliteiten met zich meebrengen of die, liever nog, bijdragen aan behoud en versterking ervan genieten de voorkeur.
- Helderheid over langetermijndoelen en streefbeeld combineren met bottom-up aanpak planvorming en maatregelenpakket.
- Openheid, transparantie, vertrouwen en korte lijnen.
- Tempo houden en qua communicatie – laat het gebied weten dat partijen stappen zetten naar een gezamenlijke gebiedsagenda.

2. RESULTATEN – JANUARI – MAART 2021

De afspraken die in de ambtelijke verkenning en het bestuurlijk beraad zijn gemaakt, zijn opgevolgd:

Concretisering van de Drents-Friese samenwerking
Ambtelijk en bestuurlijk is overleg gevoerd tussen de provincies Fryslân en Drenthe. Rondom de voorgestane gebiedsgerichte aanpak stikstof zullen in vervolgoverleg de aanpakken van Fryslân en Drenthe nader worden besproken. In dit vervolgoverleg, dat half april plaatsvindt, gaat het ook over de relatie stikstofaanpak en het gebiedsproces Fochteloërveen in opbouw.

Regie en gezamenlijke lobby
Het Fochteloërveen is vanuit de noordelijke samenwerking in de landbouw voor Drenthe en Fryslân bestuurlijk in beeld om samen met LNV te starten met een pilot doelgerichte aanpak. Afstemming heeft plaatsgevonden met het gebiedsproces Fochteloërveen. In beide processen is als eerstvolgende stap in beeld om als gezamenlijke overheden heldere kaders (doelen) te stellen met tussen- en einddoelen. De overweging om dit te integreren in één opdracht wordt geagendeerd in het bestuurlijk beraad.

Samenstelling van het beraad
De samenstelling wordt verbreed naar twaalf partijen. Er zijn afspraken gemaakt met Waterschap Drentse Overijsselse Delta en LTO Noord.

Het Fochteloërveen en het werkgebied van Waterschap Drentse Overijsselse Delta raken elkaar, maar - stelt WDOD - het raakvlak is beperkt. WDOD sluit aan bij het komend bestuurlijk beraad, maar besluit in de volgende fase of daadwerkelijk bij het beraad wordt aangesloten.

De landbouw rondom het Fochteloërveen sluit met een vertegenwoordiging vanuit de LTO-afdelingen Noord en Midden Drenthe en ABO Ooststellingwerf aan bij het beraad. Voor deelname wordt vanuit elke afdeling een vertegenwoordiger naar voren geschoven. LTO stelt aan deelname drie voorwaarden.

- Een upgrade van de voorliggende visie op de opgaven in en rondom het Fochteloërveen. Hierbij worden de collectieve opgaven en knelpunten voor de agrarische sector toegevoegd.
- In de slag van visie naar Plan van Aanpak en Programma wordt een proces ingericht waarbij de visie en wensen van individuele betrokken agrarische bedrijven rond het gebied worden geïnventariseerd. Dit geeft een beeld van draagvlak en van kansen die deze bedrijven/ondernemers zien.
- Vertegenwoordigers worden als volwaardig lid conform dagdeelvergoeding voor commissies in de provincie Drenthe beloond voor hun inzet.

3. HET VERVOLG; WAAR WERKEN PARTIJEN NAARTOE?

De visie op het vervolg is om langs twee sporen verder te gaan.

Voor *de korte termijn* ligt de meerwaarde van het bestuurlijk beraad in afstemmen, regie voeren en agenderen. Ieder vanuit eigen bevoegdheid. De verkenning heeft een breed inzicht opgeleverd van de ontwikkelingen, processen en de projecten die in voorbereiding dan wel in uitvoering zijn in en rondom het Fochteloërveen. Door te agenderen en steun te ontvangen van het beraad worden processen en projecten in voorbereiding verder gebracht. Het resultaat van afstemming aan de tafel van het bestuurlijk beraad is daarmee: tempo en samenhang en synergie.

Te agenderen in het komende beraad is:
Recreatievisie Fochteloërveen – opgeleverd in 2019 maar om meerdere redenen gestagneerd in uitvoering. Het vraagt prominent om aandacht in de vervolguitwerking.

Voor *de langere* termijn reikt de ambitie verder. De gesignaleerde grote opgaven – klimaatrobuust watersysteem, stikstofopgave, Programma Natuur, toekomstgerichte landbouw, uitwerking van regionale energiestrategieën, samenhang met UNESCO Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid – nodigen uit tot het vormgeven van een gezamenlijke gebiedsgerichte aanpak. Om hier te komen, wordt een stapsgewijze uitwerking voorgesteld, een groeimodel, met aan het eind van elke stap een bestuurlijk go/no-go-moment.

Eerste stap is het formuleren van langetermijndoelen en opgaven en het in beeld brengen van kansen voor synergie. Wat kan, wat moet en wat zijn de koppelkansen? De volgende stap is om op basis van helderheid van doelen verbinding te maken met bewoners, ondernemers, grondeigenaren, terreinbeheerders en stakeholders in het gebied over hoe de doelen te bereiken. Het resultaat van deze twee stappen is de gebiedsagenda Fochteloërveen, die op termijn verder uitwerking kan krijgen in een gezamenlijke programmatische aanpak met bundeling van financieringsstromen en instrumenten.

4. EXTERNE OPDRACHT APRIL-OKTOBER 2021

Een externe partij wordt gevraagd om in een aantal maanden de volgende producten op te leveren:

1. **Langetermijndoelen en opgaven**

De in de verkenning geïdentificeerde uitdagingen worden vertaald naar beleidsmatig geadresseerde doelen en opgaven. Het gaat om concretiseren en verbreden. Het totaal moet helderheid opleveren over de doelen voor de lange termijn. Zo worden collectieve opgaven en knelpunten voor de agrarische sector geïntegreerd. Om vanuit een gezamenlijk punt te vertrekken, wordt een beschouwing vanuit de landbouw op het gebied rond het Fochteloërveen als addendum aan de verkenning toegevoegd.

De uitwerking van doelen en opgaven vormt straks het hart van de adaptieve gebiedsagenda Fochteloërveen e.o. Het vraagstuk daarbinnen is: hoe voer je regie op en integratie van ruimtelijke ontwikkelingen, op grond en inrichting, welke combinaties van functies zijn mogelijk en kunnen elkaar helpen c.q. versterken? Te denken valt aan realisatie van een klimaatrobuust watersysteem, vermindering van stikstofdepositie, robuuste natuur, toekomstgerichte landbouw, inrichting van stedelijk uitloopgebied, uitwerking van regionale energiestrategieën en nadere uitwerking van recreatie en toerisme voor het Fochteloërveen en de Koloniën van Weldadigheid.

2. Een visueel verbindend vogelvluchtperspectief 2030-2050

''Eén beeld zegt meer dan duizend woorden''. In de Notitie Verkenning Gebiedsagenda Fochteloërveen is een droombeeld voor 2050 beschreven. Dit droombeeld heeft betrekking op het Natura 2000-gebied, geschetst vanuit het perspectief van natuurbeheer. De opgave voor het vervolg is dit droombeeld te verbreden en te visualiseren: een vogelvluchtperspectief waarin de gezamenlijke doelen en ambities in het grotere gebied - het Fochteloërveen en de agrarische omgeving daaromheen - integraal worden verbeeld. Voor 2030 en de stip op de horizon 2050. Ter illustratie zijn hieronder twee voorbeelden weergeven (bron: www.wimdasselaar.nl).

3. **Inzicht in lopende 'korte-termijn'-projecten**
   Samenstellen van een lijst van lopende projecten in en rondom het Fochteloërveen gerangschikt naar de tien genoemde thema's (bijlage A. geeft een eerste aanzet van projecten die nu concreet lopen dan wel in voorbereiding zijn).

4. **Voorstel voor organisatie en financiering**
   Een advies voor de meest passende aanpak en bijpassende organisatiestructuur ten aanzien van rol/mandaat bestuurlijk beraad, ambtelijke organisatie en menskracht.

5. **Intentieverklaring Integrale Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving**
   Een intentieverklaring met als doel de bestuurlijke samenwerking in en rondom het Fochteloërveen formeel in te richten en daarbij de doelen vast te leggen die partijen wensen te bereiken en de inspanningen die daarvoor worden geleverd.

5. ORGANISATIE, INZET, PLANNING EN COMMUNICATIE

5.1 Organisatie

Beraad
Het bestuurlijk beraad bestaat met WDOD en LTO uit twaalf organisaties en staat onder voorzitterschap van de Provincie Drenthe.

Het bestuurlijk beraad is in 2020 bijeengekomen vanuit de energie in het gebied en het gezamenlijke gevoel van urgentie. Dit is ook de basis voor de twee beoogde bijeenkomsten van het beraad in 2021. Met de uitwerking van de externe opdracht zal vervolgens eind 2021 een voorstel worden neergelegd om naar een volgende fase te gaan en de organisatie verder in te richten.

Ambtelijke voorbereidingsgroep
De voorbereiding en ondersteuning van het bestuurlijk beraad is in handen van de ambtelijke voorbereidingsgroep met vertegenwoordigers van twaalf organisaties zoals die ook in de verkenningsfase heeft gefunctioneerd. De vertegenwoordigers zorgen voor afstemming in de eigen organisatie en voor afstemming en verbinding met parallelle processen zoals Gebiedscoöperatie Zuidoost-Friesland, Landinrichting Veenhuizen, RegioDeal Zuidoost-Friesland en Veenhuizen potentieel UNESCO Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid.

Kerngroep en procesregisseur
Een vanuit de ambtelijke voorbereidingsgroep samengestelde kerngroep heeft een voortrekkersrol. De kerngroep regisseert de komende fase en zorgt voor het uitbesteden en begeleiden van de externe opdracht en een goede vertegenwoordiging in de beoogde gebiedssessies.

De werkgroep bestaat uit vertegenwoordigers van:
- Gemeente Noordenveld
- Gemeente Ooststellingwerf
- Natuurmonumenten
- Provincie Fryslân
- Provincie Drenthe (ambtelijk trekker)

5.2 Benodigde inzet en middelen

De provincie Drenthe faciliteert de komende fase met de inzet van een procesleider/kwartiermaker. Beide provincies dragen in deze fase de kosten voor uitbesteding van de externe opdracht. De andere partijen dragen bij door inzet en betrokkenheid in de uitwerking in de komende maanden.

De benodigde financiële middelen voor de externe opdracht(en) worden ingeschat op € 30 à 35.000,-. De kennis en expertise die voor de externe opdracht worden gevraagd, liggen op het terrein van bouwen aan gebiedsprocessen, organisatieontwikkeling en visualisaties.

5.3 Planning
Wanneer het bestuurlijk beraad instemt met dit plan van aanpak, worden de volgende stappen en tempo voorzien:

Mei	Voorbereiden en uitbesteden externe opdracht(en)
Juni	1e gebiedssessie o.l.v. extern bureau
Juli	2e gebiedssessie
Sept	bestuurlijk beraad

3e gebiedssessie

Okt bestuurlijk beraad

De beoogde gebiedssessies zijn in deze fase interne gebiedssessies waarin overheden en gebiedspartijen voor de grote uitdagingen een uitwerking maken van doelen: wat moet, wat kan en wat zijn de koppelkansen.

Het bestuurlijk beraad medio oktober 2021 markeert het volgende go/no-go-moment: inzicht in gezamenlijke doelen, de stip op de horizon 2050, het organisatievoorstel en uiteindelijk het al dan niet bekrachtigen van de gewenste gezamenlijke aanpak in een intentieovereenkomst.

5.4 Communicatie

Stemt het bestuurlijk beraad in met het plan van aanpak, dan stellen de partijen in de kerngroep een communicatiekalender op over hoe en met inzet van welke communicatiemiddelen te communiceren over het gebiedsproces in opbouw in de komende maanden.

Bijlage A. Eerste aanzet overzicht lopende projecten

Projectenlijst - in toekomst thematisch in te richten			
Project	**Gereed**	**Organisatie**	**Programma**
Drentse weg inrichting	2022	Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer,	Programma Natuurlijk Platteland- provincie Drenthe
inrichting bufferzone, 26ha NNN		Trekker; Natuurmonumenten	
Hydrologische systeemanalyse Fochteloerveen	start 2021- gereed ?	Provincies Drenthe en Fryslan, WS Noorderzijlvest, WS DOD,	Programma Natuur Drenthe (*)
		Trekker: Prolander	
Omvormen Fochteloërveenweg	?	Gemeente Ooststellingwerf, Natuurmonumenten, Provincie	Ontwikkelagenda Recreatievisie Fochteloerveen
		Trekker: gemeente Ooststellingwerf	
Robuust Kadeherstel fase 1	2024	Provincies Drenthe en Fryslan, WS Noorderzijlvest, Wetterskip	Programma Natuur Fryslan en Drenthe (*)
		Trekker: Natuurmonumenten	LNV Versnellen natuurherstel (Remkesgelden) (*)
Omvorming noordelijke randzone	2024	Provincie Drenthe, gemeente Noordenveld, Staatsbosbeheer	Programma Natuur Drenthe (*)
		Trekker: Staatsbosbeheer	
Verleggen kade waterbuffer Zeven blokken	start 2023- gereed 2024	Provincie Drenthe, gemeente Midden Drenthe,	
		Trekker: Natuurmonumenten	
N2000 aanvullende beheermaatregelen- 2de periode	2022-2027	Provincie Drenthe, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer	Beheerplan N2000 - Provincie Drenthe
opslag verwijderen		Trekker: Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer	
plaggen			
begrazing			
exoten bestrijden			
(*) Over het beschikbaar komen van middelen Programma Natuur en de LNV-middelen voor versnellen natuurherstel wordt medio juni 2021 duidelijkheid verwacht.			

Agenda Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen
Datum: 16 december 10.30 tot 11.30
Locatie: digitaal

Uitgenodigd
Gemeente Midden-Drenthe, Dhr. Jan Schipper
Gemeente Assen, Dhr. Bob Bergsma (wordt ambtelijk vervangen door [redacted])
Gemeente Noordenveld, Dhr. Henk Kosters
Gemeente Ooststellingwerf. Mevr. Marjan Jager
Waterschap Noorderzijlvest, Dhr Jeroen Niezen
Wetterskip Fryslân, Dhr. Jan van Weperen
Waterschap DOD, Dhr Hans Perenboom (agendalid)
ABO Ooststellingwerf, [redacted]
LTO Midden-Drenthe, [redacted]
LTO Noord-Drenthe, [redacted]
Staatsbosbeheer, [redacted] (wordt vervangen door Bert Hummelen)
Natuurmonumenten, [redacted]
Natuurmonumenten, [redacted]
Provincie Fryslân, Dhr. Douwe Hoogland
Provincie Drenthe, Dhr. Henk Jumelet (voorzitter)
Provincie Drenthe, [redacted] – ambtelijke ondersteuning – verslag
Oterdoom&Elzinga procesmanagement [redacted]

1. Opening

2. Concept-verslag Derde bestuurlijk beraad Fochteloërveen 12 april 2021 (bijgevoegd)
Ter vaststelling

3. Toelichting opdracht "Fochteloerveen, naar een gebiedsgerichte aanpak" door [redacted]
Ter informatie

4. Hoe pakken we gezamenlijk de opdracht op door [redacted]**:**
a. werkstappen en waar staan we nu (werkstappen bijgevoegd)
   ter kennisname
b. matchen verwachtingen met de invulling van de opdracht, werkstappen en opgeleverde producten?
   ter bespreking
c. hoe betrekken we de landbouw bij de verkenning naar een gebiedsgerichte aanpak (verslag interview en voorstel keukentafelgesprekken bijgevoegd)
   ter besluitvorming

5. Bespreken issue's en belangen (matrix bijgevoegd)
Ter bespreking: De bedoeling is om in de loop van de tijd een zo goed mogelijk inzicht te krijgen in de verschillende issues (vraagstukken waar discussie over is, of over kan ontstaan) die in het rondom het Fochteloerveen spelen, in beeld te krijgen, inclusief wie (stakeholders) welke belangen heeft bij deze issues. Daarvoor willen we ook de issues en belangen van de betrokken bestuurders in kaart brengen.

6. Presentatie relevante adviezen over inrichting/aanpak/organisatie Landelijk gebied (PPT toegevoegd)

T.b.v. gedachtenvorming / inspiratie: Veel adviezen die in de afgelopen periode t.b.v. Kabintetsformatie of anderszins zijn opgesteld gericht op de vraagstukken in het landelijk gebied zijn relevant voor de aanpak Fochtelooerveen.

7. Lopende projecten/processen in het gebied:

Ter informatie:

a. proces en stand van zaken Fochteloërveenweg;
b. Uitvoering kadeherstel (programma natuur)

8. Rondvraag

Toekomst van de landbouw in Noord-Nederland: doelgericht aan het werk

Inzet

Werk in Noord-Nederland met een integrale aanpak voor landbouwgebieden inclusief een investeringsfonds per gebied. Noord-Nederland is heel geschikt om vanuit een integrale aanpak te werken omdat de landbouw al sterk grondgebonden is, het belang van biodiversiteit en landschap zowel in de N2000-gebieden als in landbouwgebied breed wordt onderkend en er een belangrijke bijdrage aan de stikstof- en klimaatopgave gerealiseerd kan worden.

- Werk samen met alle overheden aan heldere kaders (doelen) voor het gebied met einddoelen en tussendoelen.
- Laat het gebied (de grondgebruikers en grondeigenaars) zelf invullen hoe de doelen bereikt worden.
- Investeer in vertrouwen tussen gebied en overheden en binnen het gebied.
- Zorg dat die invulling bindend kan worden indien het plan wordt gedragen en rekening houdt met belangen van minderheden.
- Stel voor ieder gebied een investeringsfonds beschikbaar zowel voor fysieke inrichting van het gebied als voor het realiseren van landbouwsystemen passend bij het gebied.
- Werk aan een aanpak waarbij ondernemers inkomen kunnen blijven realiseren door bij te dragen aan bijvoorbeeld biodiversiteit en landschap.

Context

In de vorige eeuw is het landelijk gebied in heel Noord-Nederland opnieuw ingericht. Het doel was een efficiënte, hoogproductieve landbouw en in jaren 80 en 90 tegelijk de realisatie van natuurgebieden. Inmiddels is de inrichting in het landelijk gebied niet meer optimaal. Zowel voor het landschap, de biodiversiteit, klimaat, stikstof, waterkwaliteit als voor een toekomstig sterke landbouw is de huidige inrichting niet meer optimaal. Per gebied zullen de opgaven tot andere oplossingen en andere inrichtingswensen leiden.

Noord-Nederland kent een sterke, grondgebonden landbouw. Er zijn van oudsher veel ondernemers in de landbouw die actief zijn in agrarisch natuur en landschapsbeheer. Noord-Nederland kent ook grote N2000-gebieden waar de natuurdoelen onder druk staan. Het typerende landschap van de diverse gebieden in Noord-Nederland heeft tijdens de inrichting in de jaren 80 en 90 veel karakteristieken verloren.

Op dit moment worden de maatschappelijke opgaven los van elkaar benaderd en is het daardoor lastig om stappen te zetten. Zowel voor de boeren (wat zijn de vragen en wat betekent dat op langere termijn voor ons bedrijf) als voor de terreinbeheerders (wanneer heeft natuurherstel echt effect). Voor het beleid is het ingewikkeld omdat fondsen niet eenvoudig zijn te combineren en niet altijd beschikbaar zijn als het nodig is.

Voorstel aanpak

Noord-Nederland wil in de komende jaren in ieder gebied met grondgebruikers (boeren, natuurbeheerders en bewoners opnieuw invulling geven aan een sterke landbouw, een rijk landschap, bijdrage aan de klimaatopgave, een veerkrachtige natuur ook in landbouwgebied en in voldoende en schoon water. Deze integrale gebiedsopgave kan slagen als:

- De overheden gezamenlijk heldere doelen stellen voor het gebied waarbij ook tussendoelen worden benoemd en gerealiseerd. Doelen moeten worden benoemd voor 2025, 2030, 2040 en einddoelen voor 2050.
- Deze doelen worden afrekenbaar gemaakt zowel op gebieds- als op bedrijfsniveau;
- De overheden werken samen met het gebied op basis van wederzijds vertrouwen. Dit vergt investeren in de samenwerking en daarmee in de vormgeving en uitvoering van een proces met een lange looptijd.
- Samenwerking wordt gestimuleerd door de afrekenbare doelen ook voor samenwerkingsverbanden te formuleren.
- De manier waarop de doelen worden gerealiseerd wordt bepaald door de grondgebruikers en de bewoners van het gebied binnen de kaders van de overheden en rekening houdend met ieders belang.
- De inzet van instrumenten in samenhang plaatsvindt. Het gaat om:
    - Diversiteit in landbouwsystemen passend in het gebied faciliteren
    - Ruimte in regelgeving waar de risico's gering zijn of de winst (in doelbereik) groot
    - Inrichting van het gebied waarbij zowel voor natuur, landbouw, water en klimaat goede perspectieven worden geboden.
    - Ondersteuning boeren zowel qua vakmanschap als ondernemerschap via:
        - Risico afdekken bij experimenteren met nieuwe kringloop, natuurinclusieve methoden
        - Ondersteuning met gunstige voorwaarden (grondlasten, aflossing, lening, subsidie) voor bedrijfsopzet gericht op toekomst gebied
        - Coaching passend bij gebied, ondernemer en gehele bedrijfssysteem
        - Steun voor boeren die al ver op weg zijn naar de toekomstige landbouw.

Wat stelt Noord-Nederland voor?

In Noord-Nederland wordt gewerkt aan een integrale aanpak van de maatschappelijke doelen. We beginnen, samen met de andere overheden, in twee of drie gebieden. De overheden stellen voor die gebieden gezamenlijk de kaders vast.

In de twee of drie gebieden wordt lerend gewerkt. De uitvoering staat voorop. Tegelijkertijd is dit een nieuwe manier om de doelen te bereiken en zullen er dus vaak zaken voor het eerst moeten worden bedacht. Al werkend leren is het motto.
Er wordt vanuit verschillende richtingen middelen beschikbaar gesteld voor het proces, herinrichting gebied (waar nodig) en voor de ontwikkeling van nieuwe landbouwsystemen dan wel voor versterken van biodiversiteit, landschap, verminderen klimaatbelasting en waterkwaliteit/kwantiteit.

In het gebied wordt een participerende aanpak ontwikkeld. Hierbij worden boeren, terreinbeheerders, andere grondgebruikers en bewoners gefaciliteerd om de gestelde kaders in te vullen in praktische stappen per bedrijf, natuurgebied inclusief mogelijke grondruil en dubbeldoelgrond. Ook andere belanghebbenden betrokken zoals de recreatiesector, ketenpartijen in de landbouw.

Dit is een nieuwe aanpak die een zorgvuldig proces vergt en waarbij een ieder zich bewust moet zijn dat deze manier van aanpakken en uitvoeren geen vrijblijvend experiment is en langjarige (10 jaar) samenwerking vraagt.

Stand van zaken
In de AgroAgenda is deze benadering positief ontvangen door de gedeputeerden van Groningen, Fryslân en Drenthe, LTO-Noord, de terreinbeherende organisaties en BoerenNatuur. LNV wil inmiddels ook meedoen. Op dit moment hebben Drenthe en Fryslân samen gekozen voor het Fochteloërveen.

Oplegnotitie 3e bestuurlijk beraad

Hierbij nodig ik u uit voor het derde bestuurlijk beraad over het Fochteloërveen

Dit derde beraad vindt plaats aanstaande maandag 12 april om 19:00uur uur via MS Teams en duurt tot uiterlijk 20:30uur.

Hoofddoel van de bijeenkomst is om tot overeenstemming te komen over de komende vervolgstap: Is er commitment om op basis van bijgevoegd plan aanpak de komende maanden een uitwerking te maken van de gebiedsdoelen als de volgende stap naar een gezamenlijke integrale agenda. Dit in de vorm van een externe opdracht, geleid vanuit de provincie Drenthe en begeleid door een kerngroep samengesteld vanuit de ambtelijke voorbereidingsgroep. Het beraad wordt bestuurlijk verbreed met WDOD en LTO. Op 12 april is te besluiten is over de punten a t/m d.

Agenda:

1) Welkom en doel van het beraad. In het bijzonder welkom aan WDOD en LTO
2) Plan van aanpak Gebiedsagenda Fochteloërveen– Toelichting door [redacted], provincie Drenthe

    a. *Instemmen met plan van aanpak (bijlage1)*
    b. *Instemmen met het wegzetten van een externe opdracht*
    c. *Instemmen met de reactie op de randvoorwaarden die LTO heeft neergelegd voor deelname aan het beraad*

3) Pilot Toekomst van de landbouw in Noord-Nederland: doelgericht aan het werk (bijlage 2), toelichting op de inhoud en aanpak van deze pilot door [redacted], Agro Agenda Noord-Nederland.

De inzet is deze pilot in noordelijke verband te starten in 2-3 gebieden. De provincies Fryslân en Drenthe hebben op dit moment samen gekozen voor het Fochteloërveen.

    d. *Overwegen en besluiten over de mogelijkheid om deze pilot en de eerstvolgende stap in het gebiedsproces te integreren.*

4) Brief ‘Gezamenlijk aan de slag met overgangszones’ (Bijlage 3) ingebracht door Natuurmonumenten, toelichting [redacted]
5) Recreatievisie/Fochteloërveenweg, ingebracht door Natuurmonumenten en gemeente Ooststellingwerf, toelichting Fimke Hijlkema
6) Afspraken over vervolg
7) Afsluiting

Samenvatting

Op 23 november 2020 vond het tweede bestuurlijk beraad Fochteloërveen plaats. Partijen hebben toen de meerwaarde onderschreven van een gezamenlijke aanpak op basis van een integrale gebiedsagenda en hebben mandaat gegeven voor het opstellen van een plan van aanpak voor het vervolgproces. Aan deze afspraken in invulling gegeven.

In het plan van aanpak dat voorligt is het vervolg uitgetekend. Het voorstel is om gefaseerd verder te bouwen aan de gebiedsagenda en het gebiedsgericht proces om samen doelen te bereiken. Met aan het einde van elke fase een bestuurlijk go/no-go-moment. De eerstkomende fase brengt het beraad naar het volgende station: een uitwerking van lange termijndoelen - wat moet, wat kan en wat zijn de koppelkansen?

De uitwerking gebeurt de komende maanden in een externe opdracht. Het levert als producten:

- Langetermijndoelen en inzicht in lopende 'korte termijn' projecten
- Integraal vogelvluchtperspectief voor 2030 met als stip op horizon 2050
- Organisatievoorstel en intentieovereenkomst

Parallel aan de uitwerking van langetermijndoelen moeten lopende projecten door. Er gebeurt veel. In eerste aanzet als onderdeel van het plan van aanpak zijn de lopende projecten in en rondom met Fochteloërveen in beeld gebracht.

De organisatie om het vervolg op te pakken is grotendeels klaargezet. De provincie Drenthe faciliteert de komende fase met de inzet van een procesleider/kwartiermaker. Beide provincies dragen in deze fase de kosten voor het wegzetten van de externe opdracht. De andere partijen dragen bij door inzet en betrokkenheid in de uitwerking in de komende maanden.

Vanuit de ambtelijke voorbereidingsgroep is een kerngroep samengesteld die de procesleider bijstaat in het regisseren van de komende fase. De kerngroep bestaat uit vertegenwoordigers van:

- Gemeente Noordenveld
- Gemeente Ooststellingwerf
- Natuurmonumenten
- Provincie Fryslân
- Provincie Drenthe

De samenstelling van het beraad wordt verbreed. Waterschap Drents Overijsselse Delta (WDOD) sluit aan, maar zal op basis van de uiteindelijke gebiedsagenda bepalen of WDOD aangehaakt blijft.

LTO sluit aan en schuift voor deelname aan het beraad een vertegenwoordiger naar voren vanuit de afdelingen Noord en Midden-Drenthe en ABO Ooststellingwerf. LTO stelt aan deelname een aantal voorwaarden.

- *Een upgrade van de voorliggende visie op de opgaven in en rondom het Fochteloërveen. Hierbij worden de collectieve opgaven en knelpunten voor de agrarische sector toegevoegd.*
  Reactie: Er is een eerste verkenning uitgevoerd, er ligt nog geen visie. De verkenning is niettemin wel de basis voor het vervolg en toevoegen van een beschouwing vanuit de landbouw draagt bij aan een gezamenlijk vertrekpunt. De beschouwing zal als addendum aan de verkenning worden toegevoegd. Deadline 1 mei.

- *In de slag van visie naar Plan van Aanpak en Programma wordt een proces ingericht waarbij de visie en wensen van individuele betrokken agrarische bedrijven rond het gebied worden geïnventariseerd. Dit geeft een beeld van draagvlak en van kansen die deze bedrijven/ondernemers zien.*
  Reactie: Akkoord, dit is een gedeelde wens, maar het betreft de fase die aanbreekt nadat eerst een uitwerking van doelen is gemaakt.

- *Vertegenwoordigers worden als volwaardig lid conform dagdeelvergoeding voor commissies in de provincie Drenthe beloond voor hun inzet.*
  Reactie: Een vergoeding is in deze fase op grond van Dagdeelvergoeding commissies Drenthe niet mogelijk omdat het beraad geen door GS ingestelde commissie is.

In de afgelopen maanden is in de geest van het beraad geïnvesteerd in de Drents-Friese samenwerking. Half april is er ambtelijk vervolgoverleg over afstemming van de stikstofaanpakken in beide provincies. In het kader van de noordelijke samenwerking in de landbouw is het Fochteloërveen vanuit de provincies Fryslân en Drenthe bestuurlijk in beeld om samen met LNV te starten met een pilot doelgerichte aanpak. De eerste stap in deze aanpak is om als gezamenlijke overheden heldere kaders (doelen) te stellen met tussen- en einddoelen. Dit is in grote lijnen ook de stap die nu beoogd wordt in het plan van aanpak gebiedsagenda. De overweging is om pilot en de volgende stap in het gebiedsproces te integreren.

Provincie Drenthe

Bijlagen:

1. Plan van aanpak Gebiedsagenda Fochteloërveen
2. Pilot Toekomst van de landbouw in Noord-Nederland: doelgericht aan het werk
3. Brief ‘Gezamenlijk aan de slag met overgangszones’

provincie Drenthe

Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving

Een samenwerking van tien gebiedspartijen

Natuurlijk* Platteland!

[Beleven Benutten Beschermen]

Verkenning gebiedsagenda

Fochteloërveen en omgeving

Een samenwerking van tien gebiedspartijen

Natuurlijk* Platteland!

[Beleven Benutten Beschermen]

Colofon
Dit is een uitgave van Provincie Drenthe, november 2020

LG-W2010 066-Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving

Inhoud

Aanleiding en aanpak	5
Wie doen mee?	5
Wat levert een integrale gebiedsaanpak op?	6
Wat zijn voorwaarden voor succes?	7
Wat zijn de belangrijke thema's?	11
Wat zijn de voornaamste Natura 2000-doelen?	13
Wat zijn de grote uitdagingen in het kerngebied?	13
Waar liggen opgaven en kansen in de randzone?	19
Welke systeemkennis hebben we nodig?	23
Welke programma's, plannen en visies zijn er al?	24

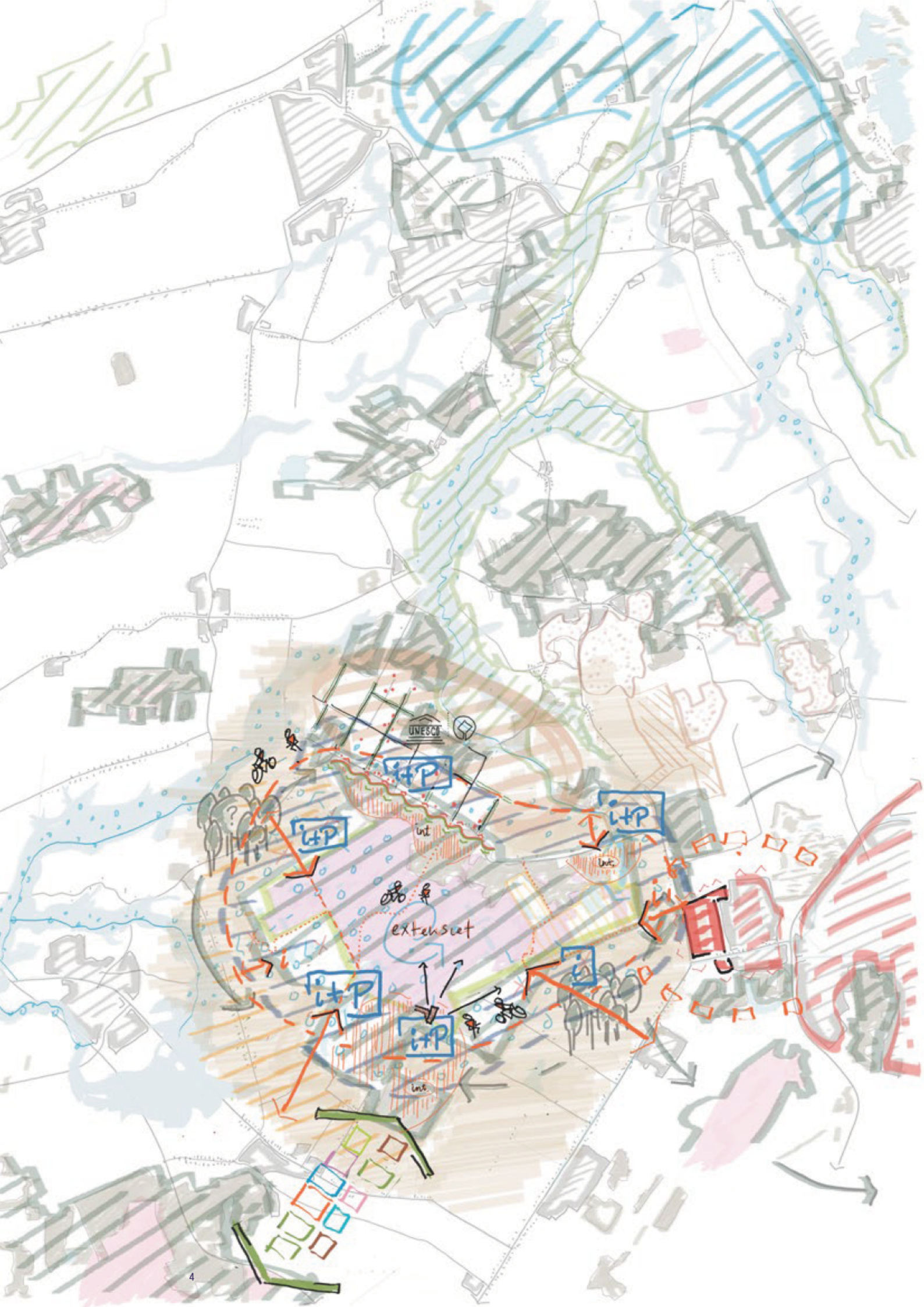
UNESCO
i+P
i+P
i+P
i+P
i+P
i+P
int
int
int
extension

Aanleiding en aanpak

In en rond het Fochteloërveen komen uiteenlopende ruimtelijke opgaven en ambities samen. Bestuurders van betrokken provincies, gemeenten, terreinbeheerders en waterschappen hebben tijdens een verkennend beraad in maart 2020 geconcludeerd dat er behoefte is aan afstemming en samenwerking en dat dit wellicht gestalte zou kunnen krijgen in een meerjarige gebiedsagenda.

In het najaar is deze verkenning op ambtelijk niveau in drie werksessies voortgezet. Er zijn onderwerpen in kaart gebracht waarop samenwerking tussen een aantal of alle partijen wenselijk of nodig is. Voor verschillende opgaven en ambities die partijen afzonderlijk hebben, geldt dat zij over de grenzen van hun eigen werkgebied heen reiken; concreet dan wel qua effect. Dan gaat het bijvoorbeeld over recreatieve infrastructuur, ecologische verbinding van natuurgebieden, regionale cultuurhistorie of woningbouw. Ook hebben alle partijen te maken met de grote landelijke opgaven die allemaal op de een of andere manier in dezelfde - schaarse - ruimte moeten landen.

Gekeken is waar belangen en ambities elkaar raken, versterken of in de weg zitten. Wat kunnen partijen samen wél wat zij alleen niet kunnen. Ook is geïnventariseerd wat er beleidsmatig allemaal al loopt in en rond het gebied. Vervolgens is gesproken over de wijze waarop een gebiedsgerichte aanpak zich het best laat invullen en organiseren, wat de randvoorwaarden voor succes zijn en welke kennis beschikbaar en nog nodig is.

Uit de werksessies komt het beeld naar voren dat er volop aanleidingen liggen voor een gezamenlijke integrale aanpak, dat er op meerdere fronten winst te behalen valt en bovenal: dat er animo voor is bij de betrokken partijen. Op de volgende pagina's worden de wensen en mogelijkheden voor krachtenbundeling nader gemotiveerd aan de hand van wat uit de werksessies naar voren is gekomen.

Wie doen mee?

Gemeente Noordenveld
Gemeente Midden-Drenthe
Gemeente Ooststellingwerf
Gemeente Assen
Provincie Fryslân
Provincie Drenthe
Staatsbosbeheer
Natuurmonumenten
Waterschap Noorderzijlvest
Wetterskip Fryslân

Wat levert een integrale gebiedsaanpak op?

Langdurige krachtenbundeling op basis van een gezamenlijke agenda van de verschillende gebiedspartijen is in de eerste plaats nodig vanwege de veelheid aan opgaven die al in het gebied spelen of aanstaande zijn. Soms kleine opgaven, maar zeker ook grote dossiers die complex en politiek gevoelig zijn en die naar verwachting een grote impact op natuur, economie/landbouw en ruimtelijke kwaliteit zullen hebben. Denk aan hydrologisch systeemherstel, biodiversiteit, gebiedsgerichte aanpak stikstof, begrenzing van foerageergebieden, verstedelijking, toekomstgerichte en natuurinclusieve landbouw, klimaatadaptatie en energietransitie. En dan zijn er nog de ontwikkelingen rond de erfgoedstatus van Veenhuizen en de impulsen voor economie, recreatieve druk en landschap die daarvan uit zullen gaan.

Deze kluwen aan opgaven, die allemaal in hetzelfde gebied moeten landen en die daar op tegengestelde belangen kunnen stuiten, maakt dat partijen overtuigd zijn van de meerwaarde van en zelfs noodzaak tot een integrale gebiedsaanpak.

De winst die volgens hen te behalen valt:
- Versnelling van de uitvoering van lopende opgaven.
- Ontwikkelingen blijvend mogelijk maken.
- Integrale opgaven realiseren die op het gebied afkomen.
- Onderzoeksvragen integraal uitzetten.
- Middelen organiseren.
- Gezamenlijke lobby voor het gebied: Fochteloërveen als voorbeeld van een vooruitstrevende, integrale aanpak van opgaven.

Door opgaven in samenhang te verkennen, zal een beter zicht ontstaan op de precieze aard van tegenstellingen en van daaruit wellicht op mooie nieuwe kansen, bijvoorbeeld voor meervoudig ruimtegebruik en samenwerking tussen terreinbeheerders en boeren.
Ook vanwege de ingewikkeldheid van de opgaven en het hoge kennisniveau dat nodig is om verstandige maatregelen te kunnen treffen, zal krachtenbundeling meerwaarde opleveren. Samen weet je meer dan alleen en kun je middelen bijeenbrengen voor bijvoorbeeld het inhuren van specialistische kennis en het laten verrichten van onderzoek. Daarnaast is het slim om de krachten te bundelen in het genereren van nationale en Europese middelen. Voor de realisatie van doelen zal de komende jaren veel geld nodig zijn.
Er is veel gaande in het gebied. Een integrale gebiedsaanpak is wenselijk om urgente processen die al lopen substantieel te versnellen. Daarnaast komen er verschillende opgaven op het gebied af waarvan nog niet goed te voorspellen is wat de reikwijdte en impact zullen zijn; reden te meer om te anticiperen in plaats van te reageren.

Wat zijn voorwaarden voor succes?

Partijen hebben verschillende voorwaarden genoemd waaronder een integrale gebiedsaanpak succesvol kan zijn:

Centrale regie

Voorgesteld is om een bestuurlijke kerngroep te vormen met één regisseur. De opgaven zijn (provincie)grensoverschrijdend en vragen om interprovinciale regie. De blik richt zich op beide provincies. Omdat de aansturing van een groot deel van de gebiedsopgaven in het Fochteloërveen onder verantwoordelijkheid van de provincie Drenthe valt, ligt een regierol van de provincie Drenthe voor de hand. De provincie Fryslân wil de gebiedsaanpak op alle mogelijke en wenselijke manieren faciliteren, zeker als het over provinciegrensoverschrijdende dossiers gaat, zoals stikstof en waterbeheer. De rol van de regisseur is die van verbinder, coördinator en aanjager van een gezamenlijke gebiedsagenda. Partijen houden uiteraard zelf de verantwoordelijkheid over hun eigen onderdelen.

Wederzijds vertrouwen

Als op voorhand wordt geïnvesteerd in wederzijds vertrouwen, als partijen elkaars belangen kennen en respecteren, als bestuurders elkaar vasthouden en als integraliteit de insteek is, kan het gebied goed voorsorteren op wat komen gaat.

Deelname van de landbouw

In de werksessies was de landbouwsector nog niet vertegenwoordigd, maar het is voor alle partijen zonneklaar dat daar in het vervolg van het proces wel in moet worden voorzien. Zonder de landbouw kunnen veel doelen tenslotte niet of niet volledig worden gerealiseerd. Vooral de wisselwerking tussen ontwikkelingen in de natuur en de landbouw verlangt een evenwichtige representatie in het samenwerkingsverband. Bovendien is de verwachting dat er mooie kansen te benutten zijn voor meervoudig ruimtegebruik en nieuwe vormen van samenwerking tussen gebiedspartijen. Zo zouden boeren graag worden betrokken bij de gebiedsverkenningen van stikstofdepositie die door de provincies in gang worden gezet. Aandachtspunt in de wijze waarop de landbouw aanhaakt, is dat de visie en belangen van landbouworganisaties niet per definitie dezelfde zijn als die van individuele boeren.

Openheid en transparantie

Voor gemeenten is het belangrijk om gekend te worden in de uitwerking van provinciale opgaven op lokaal niveau, zodat in een vroegtijdig stadium kan worden nagedacht over maatwerkoplossingen in de gebiedsgerichte aanpak. Gemeenten willen zicht hebben op wat speelt en weten welke keuzes wel en niet kunnen worden gemaakt.

Lef en omdenken

De opgaven waar de wereld, dus ook dit gebied, voor staat, zijn groot en ingrijpend. Maar ze bieden ook kans voor versterking van ruimtelijke kwaliteit en innovatieve functiecombinaties. Een integrale gebiedsaanpak is bij uitstek de manier om de toekomst tegemoet te gaan, met ruimte voor lef en omdenken.

Samenhang

Het is in de randzone van belang dat afwegingen op grond van een integrale benadering worden gemaakt. Dit is bijvoorbeeld relevant waar het gaat om verstedelijking en toenemende recreatieve druk in relatie tot de benodigde hoeveelheid vogelfoerageergebied rond het

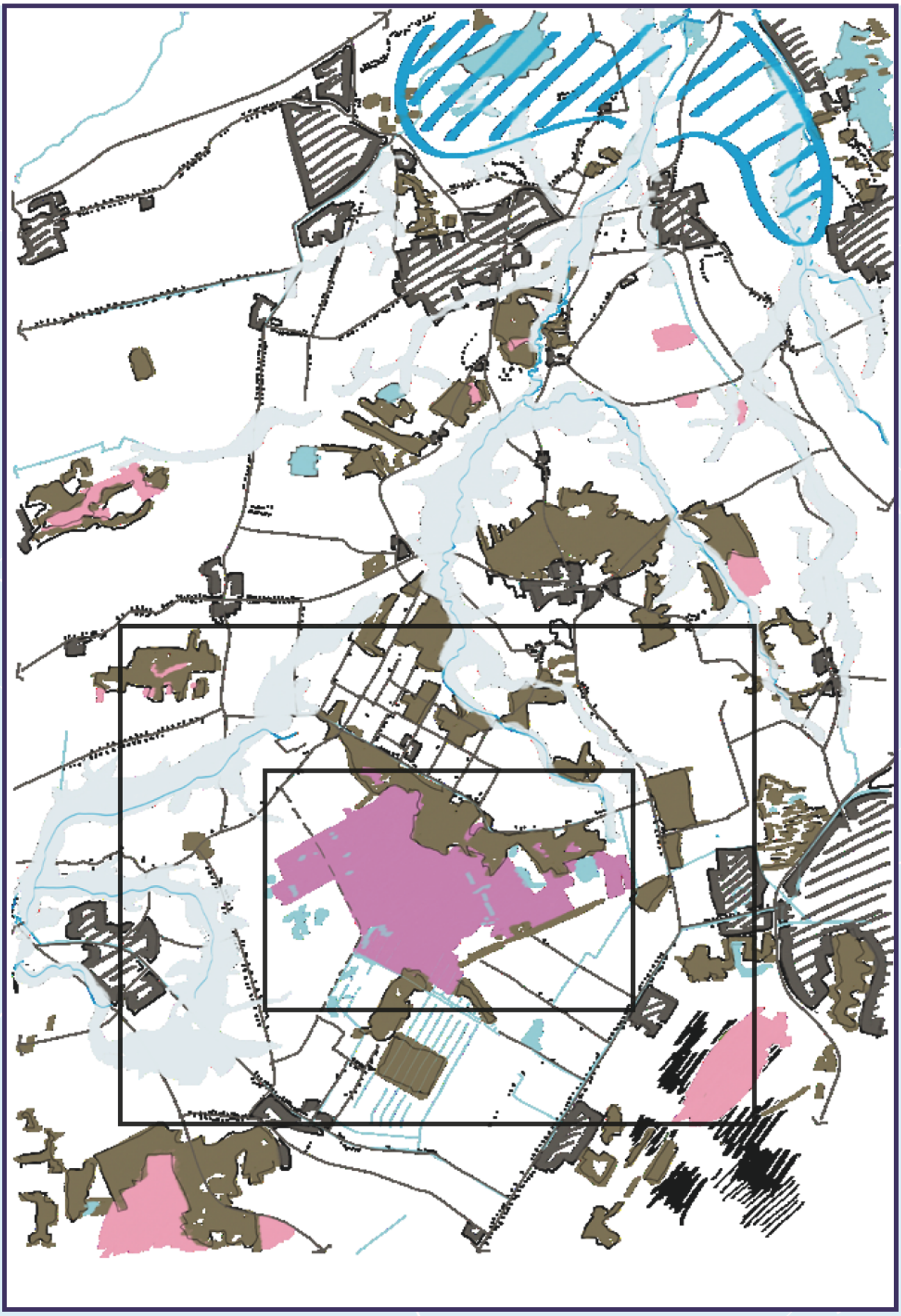

Fochteloërveen. Gemeenten hebben er behoefte aan dat kansen en bedreigingen die voortvloeien uit ontwikkelingen in de hoogveenkern in beeld worden gebracht. Wat zijn de gevolgen voor boer, burger en toendrarietgans? Het gaat erom te focussen op gedeelde belangen in plaats van op belangenconflicten.

'DNA' van het gebied is richtinggevend

Bij toekomstige keuzes en te treffen maatregelen kan telkens worden gekeken naar hoe zij zich verhouden tot gebiedseigen kenmerken van het veengebied, het bosgebied en Veenhuizen. Essentieel zijn bijvoorbeeld de natte hoogveenkern, de cultuurhistorische bossen, de openheid en uitgestrektheid en de aanwijzing tot stiltegebied in verordeningen van Fryslân en Drenthe. In Veenhuizen is de verwachte UNESCO Werelderfgoedstatus voor alle gebiedskwaliteiten aan de orde. Maatregelen die geen aantasting van deze kwaliteiten met zich meebrengen of die, liever nog, bijdragen aan behoud en versterking ervan genieten de voorkeur.

Bottom up waar mogelijk

Het is zaak om te zoeken naar mogelijkheden om overheidsdoelen te vervlechten met initiatieven waar energie in zit en waar in het gebied zelf draagvlak voor is. Ontwikkelingen in bijvoorbeeld het tussengebied van Fochteloërveen en het Drents-Friese Wold moeten zoveel mogelijk bottom up in gang worden gezet.

Korte lijnen tussen partijen

Partijen hebben er behoefte aan om te weten wat zij onderling concreet voor elkaar kunnen betekenen. Belangrijke meerwaarde van een gebiedsgerichte aanpak is dat de deelnemende partijen samen een netwerk vormen. De lijnen worden korter, partijen weten elkaar rechtstreeks te vinden. Het is belangrijk om die lijnen warm te houden.

Drie schaalniveaus die op elkaar inwerken

De problematiek in de hoogveenkern van het Fochteloërveen is in eerste instantie aanleiding geweest om de koppen bij elkaar te steken. De werksessies zijn daarom afgetrapt met een grondige verkenning van wat daar aan de hand is. In deze context is de hoogveenkern het laagste schaalniveau. Vanwege de onmiskenbare samenhang van de situatie in het hoogveen met wat er in de omgeving gebeurt, is vervolgens gefocust op opgaven, ontwikkelingen en mogelijkheden in de zone rond het Fochteloërveen; het middelste schaalniveau. Maar het is op het hoogste schaalniveau waar uiteindelijk vaak wordt bepaald wat écht mogelijk, kansrijk en toekomstbestendig is: het onderliggende water- en bodemsysteem. Daarom is gekeken naar waar het water vandaan komt en waar het naartoe stroomt, naar het complex van Drents Plateau, beekdalen, De Onlanden en Waddenzee. De frequentie waarmee wordt in- en uitgezoomd op het schaalniveau - waarmee als 't ware van binnen naar buiten en van buiten naar binnen wordt gekeken - zal sterk bepalend zijn voor de kwaliteit van een integrale gebiedsaanpak rond het Fochteloërveen.

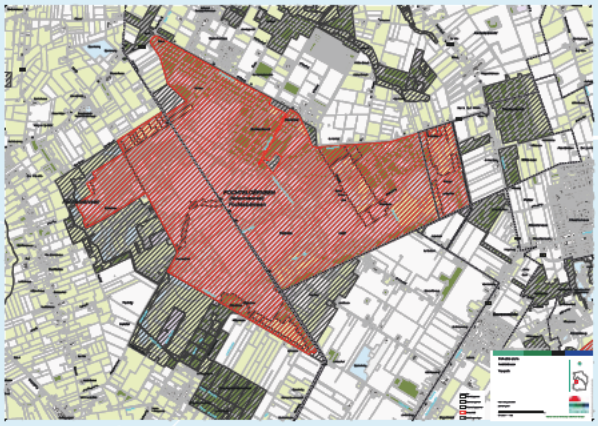

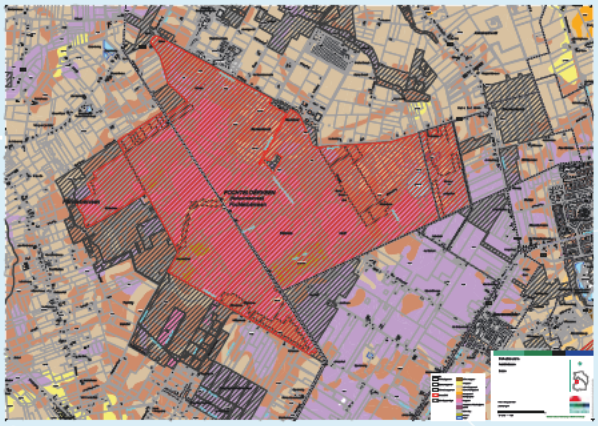

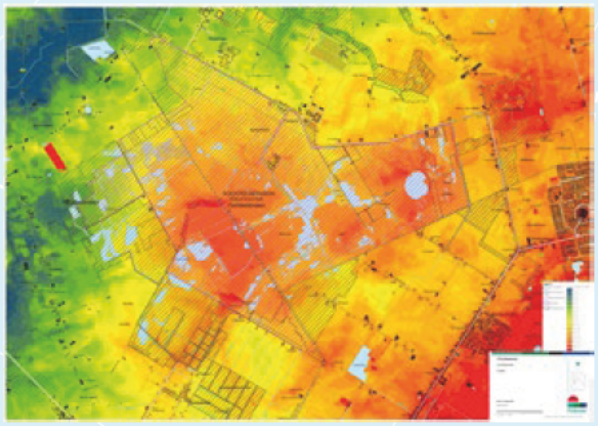

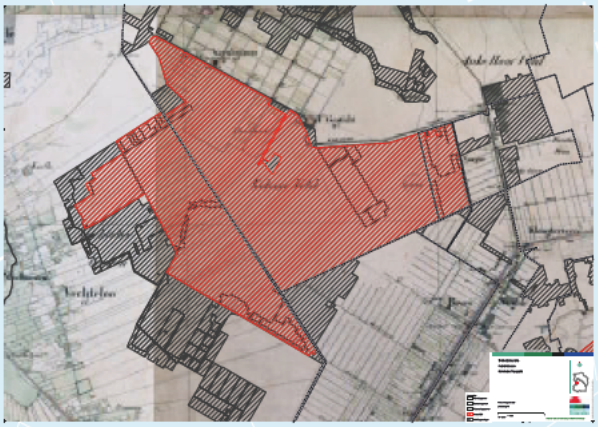

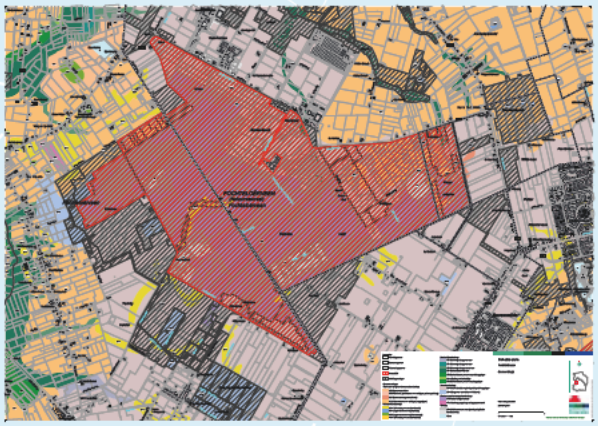

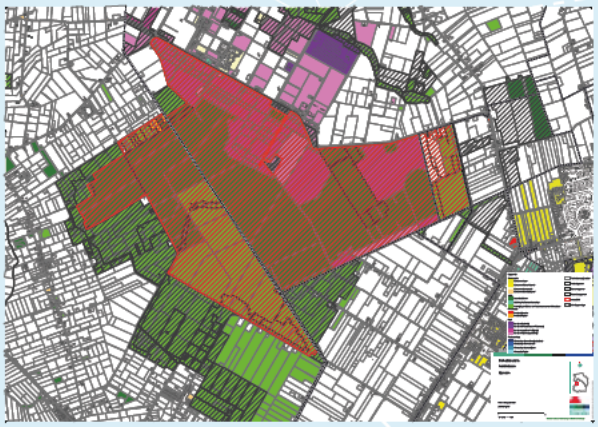

Wat zijn de belangrijke thema's?

In en rond het Fochteloërveen spelen negen thema's waartussen koppelingen kunnen - en vaak ook moeten - worden gemaakt en die daarom bij uitstek zijn onder te brengen in een gebiedsgerichte aanpak:

- Klimaatverandering
- Ecologie
- Hydrologie
- Stikstof
- Landbouw
- Natuurbeleving
- Cultuurhistorie
- Maatschappelijke ontwikkelingen, verstedelijking, bereikbaarheid en stedelijk uitloopgebied
- Energietransitie

Het Fochteloërveen in vogelvlucht

Het Fochteloërveen is een van de weinige en best bewaarde hoogveengebieden in Nederland. Een vijfde van het totale oppervlak aan hoogveen in Nederland is hier te vinden. Het Fochteloërveen wordt beheerd door Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer en is 3.400 hectare groot, waarvan 2.600 hectare Natura 2000-begrensd is. Het natuurgebied ligt deels in Drenthe en deels in Fryslân, in de gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf en grenst aan de oostkant aan de gemeente Assen.
Het Fochteloërveen bestaat uit levend hoogveen in het centrale deel, omgeven door droge en vochtige heide en vennen, graslanden en bos. Dat het hoogveen aan twee zijden wordt begrensd door bos, bij Veenhuizen aan de noordkant en bij Ravenswoud aan de zuidkant, is uniek te noemen. Het naast elkaar liggen van deze natuurtypen brengt vanuit hydrologisch oogpunt een extra grote uitdaging voor de beheerders met zich mee, maar zorgt dankzij de overgang tussen beide typen tegelijk voor een rijkere biodiversiteit. Hoofddoel van het Natura 2000-beheerplan uit 2016 is vervat in de titel ervan: 'Op weg naar een levend hoogveen'. Met het natter maken en houden van de hoogveenkern worden meerdere doelen in een keer gediend: bevorderen van de condities voor levend hoogveen en de voor hoogveen typerende flora en fauna, aantrekkelijke verblijfs- en broedcondities voor vogels en het vasthouden van CO_2. Openheid, uitgestrektheid en rust zijn kernkwaliteiten; het gebied is aangewezen als stiltegebied.

Het landschap vindt zijn oorsprong in de laatste ijstijden. Op de ondoorlaatbare aardlaag van potklei en keileem die toen werden afgezet, ontstond een door regenwater gevoed systeem waarop zich hoogveen kon vormen. Het Fochteloërveen maakte deel uit van het uitgestrekte hoogveenmoeras Smildegervenen, dat in de afgelopen eeuwen vrijwel geheel is afgegraven en omgevormd tot landbouwgrond.
Dat het centrale deel van het Fochteloërveen nooit is ontgonnen en daardoor als een hooggelegen eiland is overgebleven, laat zich waarschijnlijk verklaren uit een combinatie van factoren: de afgelegen ligging, de te laat op gang gekomen ontsluiting via kanalen, de geringe dikte van het veenpakket en het uit de tijd raken van turf als brandstof. Dat het Fochteloërveen nu aanzienlijk hoger ligt dan de omgeving - een verschil tot wel 4 meter - maakt het kwetsbaar voor wegzijging. Daaruit vloeit de grootste uitdaging voort, namelijk het tegengaan van verdroging. Om het interne watersysteem te optimaliseren, is net name in de jaren negentig een stelsel van compartimenten aangelegd.

De Onlanden
moeras, waterberging, CO_2 opslag, beleving
beekdalen stelsels
Drenthe & Fryslân
water vasthouden, vertraagd
afvoeren, en bergen
optimaliseren?
spons F. veen: water vasthouden
veenherstel, CO_2 opslag, oase planten &
dieren, beleving
koppeling F. veen
- De Slokkert
vasthouden van
water (lokale
initiatieven, Regiodeal)
toegang aan
verdroging
door ver-
minderen
wegzijging
buffer-/randzone
win-win landbouw
natuur mogelijk?
onderwaterdrainage?

Wat zijn de voornaamste Natura 2000-doelen?

Het Fochteloërveen is als Natura 2000-gebied aangewezen voor vijf habitattypen en tien vogelsoorten. In het beheerplan worden de stand van zaken en de doelen per habitattype en beschermde vogelsoort beschreven.

- Habitattypen: actieve hoogvenen, herstellende hoogvenen, vochtige heide, binnenlandse kraaiheibegroeiingen, droge heide.
- Broedvogels: geoorde fuut, porseleinhoen, paapje, roodborsttapuit.
- Niet-broedvogels: kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, wintertaling, slobeend.

Opmerking: veel soorten zijn hier, als resultaat van de eerste grote herstelmaatregelen, pas gekomen na vaststelling van het Natura 2000-beheerplan (2016). Die waren daar dus nog niet in opgenomen. De kraanvogel (negen paartjes dit jaar) is daarvan het bekendste voorbeeld.

Wat zijn de grote uitdagingen in het kerngebied?

In en direct rond de hoogveenkern vragen vijf grote uitdagingen om oplossingen.

Klimaat en verdroging

Het Fochteloërveen heeft al enige jaren ernstig te lijden onder verdroging. De hogere ligging is er de oorzaak van dat regenwater wegzijgt naar de lager gelegen omgeving. Het landbouwkundig gebruik van gronden rondom het gebied met eigen hydrologische randvoorwaarden en de lange periodes van droogte in de afgelopen drie zomers hebben het verdrogingsprobleem vergroot. Het hoogveen, dat kletsnat moet zijn, komt door verdroging in aanraking met zuurstof. Veenoxidatie veroorzaakt uitstoot van CO_2. Het Fochteloërveen herbergt nu naar schatting 5 megaton CO_2. Dat is veel. Ter vergelijking: Nederland streeft naar 56 megaton minder CO_2-uitstoot in 2030.
Het Fochteloërveen en de beekdalen in het grotere gebied vormen één groot hydrologisch systeem. Hydrologische benutting van het hoogveensysteem in combinatie met de beekdalen is bevorderlijk voor het tegengaan van CO_2-uitstoot en biedt perspectief voor vergroting van CO_2-opslagcapaciteit. Ook de bossen in de randzones kunnen hierbij worden betrokken, onder voorwaarde dat eerst het effect op de hydrologie goed wordt verkend. Rond het Fochteloërveen zijn nog vakken waar veen in de ondergrond zit en waar dus veengroei gestimuleerd zou kunnen worden. De effecten van verdroging zijn duidelijk terug te zien in het gebied. De opslag van berken en invasieve exoten neemt fors toe en op verdroogde plekken kan de hoogveenontwikkeling niet meer plaatsvinden. Ook is er forse terugval van insecten die afhankelijk zijn van water, zoals libellen.

Water voor de landbouw

In de afgelopen droge zomers heeft ook de landbouw schade ondervonden van de droogte. Landbouw en natuur hebben allebei belang bij een robuust watersysteem dat is ingericht op een meer geleidelijke uitzakking van water, waardoor verdroging wordt uitgesteld. Wateronttrekking uit oppervlaktewater en grondwater versterken de problemen van het Fochteloërveen.

Hoge stikstofgevoeligheid

De kritische depositiewaarde voor stikstof in het Fochteloërveen wordt zeer ruim overschreden. Hoogveen is het meest gevoelige ecosysteem. De kritische depositiewaarde in het Fochteloërveen is laag: 400 mol per hectare per jaar. Dit betekent dat zelfs een geringe toename van stikstof grote gevolgen heeft. Hier en in het Drentse Natura 2000-gebied Bargerveen vindt de grootste overschrijding van de kritische depositiewaarde voor stikstof van Nederland plaats. De combinatie van stikstofdepositie en verdroging veroorzaakt een cascade van negatieve effecten: een teveel aan opslag van berk, wilg en Amerikaanse vogelkers, verdamping en veenoxidatie. Opslag onttrekt water aan de bodem en verrijkt de bodem, terwijl het juist de voedselarme biotoop is die de natuur uniek maakt. Verwijdering van opslag kost veel geld en is een continu proces. De hoge stikstofgevoeligheid, die niet in korte tijd kan afnemen, heeft grote consequenties voor ontwikkelingen in de omgeving, bijvoorbeeld woningbouw. De stikstofgevoeligheid zet de omgeving in economisch opzicht op slot. De gebiedsverkenningen naar een gebiedsgerichte aanpak stikstof, die in opstart zijn, moeten inzicht geven in oplossingen, maar in de eerste plaats ook in de herkomst van de depositie. Nu is het beeld dat zelfs wanneer alle agrarische bedrijven in de omgeving zouden worden uitgekocht, het probleem niet wordt oplost. De depositie moet in alle sectoren omlaag. Omgekeerd: groei van landbouw in de omgeving is wel terug te zien in hogere depositiewaarden. Met een transitie naar natuurinclusieve landbouw kan een belangrijke bijdrage aan stikstofreductie worden geleverd.

Beleven en beschermen in balans

Om tot een goede balans tussen beschermen/ontwikkelen van natuur, beleven en bereikbaarheid te komen, hebben organisaties in en rond het natuurgebied in 2017 de Recreatievisie Fochteloërveen opgesteld. Zonering van functies en doelen is het uitgangspunt. De visie is vertaald naar een uitvoeringsprogramma met een pakket van maatregelen. Met als doel het recreatieve gebruik slim te spreiden en bezoekers vooral op de minder kwetsbare plekken het unieke hoogveenlandschap te laten beleven, wordt bij verschillende toegangen tot het natuurgebied voorzien in parkeerplaatsen, startpunten van wandelingen, informatievoorziening en uitzichtplekken. Dit stelsel van toegangspoorten functioneert al bijna vijftien jaar succesvol in het Drentsche Aa-gebied. Ook een belangrijke maatregel is herinrichting van de Fochteloërveenweg. Deze weg voert dwars door ecosystemen van beschermde diersoorten, wat veel sterfte door verkeer veroorzaakt. Ook is de weg een belemmering voor de hydrologie en daarmee voor hoogveenherstel. Herinrichting biedt win-winkansen. Het aanpakken van ecologische knelpunten wordt gekoppeld aan mogelijkheden voor betere beleving van het gebied.

Vervanging van zwakke dammen en kades

Als gevolg van veenoxidatie, houtrot en droogte hebben de houten damwanden en kades in en rond het Fochteloërveen een kortere levensduur dan verwacht. De kades zijn bedoeld om wegzijgen van regenwater vanuit het hoogveen tegen te gaan. Daarnaast is het hoogveengebied

door middel van kades opgedeeld in compartimenten, zodat de waterhuishouding per compartiment kan worden afgestemd op hoe het hoogveen zich ontwikkelt. Kades en dammen in het Fochteloërveen hebben een gezamenlijk lengte van 90 kilometer. Vervanging van een deel van de dammen en kades in de komende tien tot vijftien jaar door duurzame alternatieven, zoals zandkades, is in voorbereiding. Sommige worden verbreed om de hoogveenkern beter bereikbaar te maken voor onderhoud. Ook worden er kleinere compartimenten gemaakt.

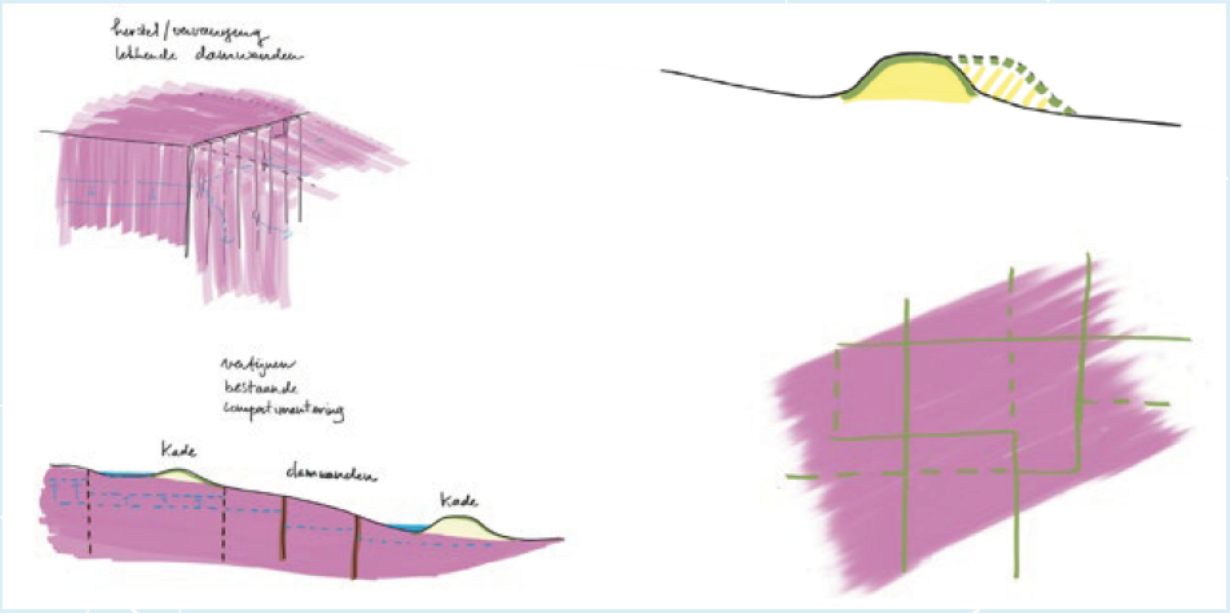

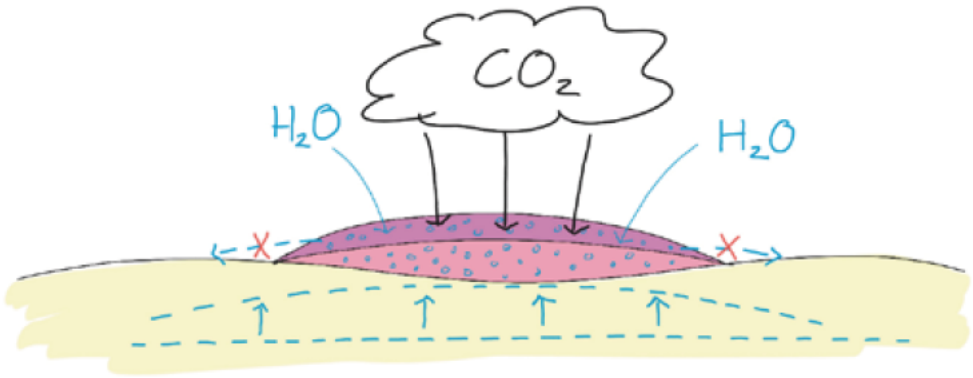

herstel hoogveen: stabiel waterpeil nodig
weinig fluctuatie

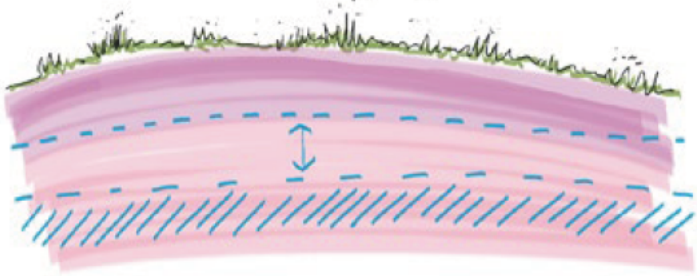

waterberging: tijdelijk grote fluctuatie
=> wel wenselijk in hoogveen?

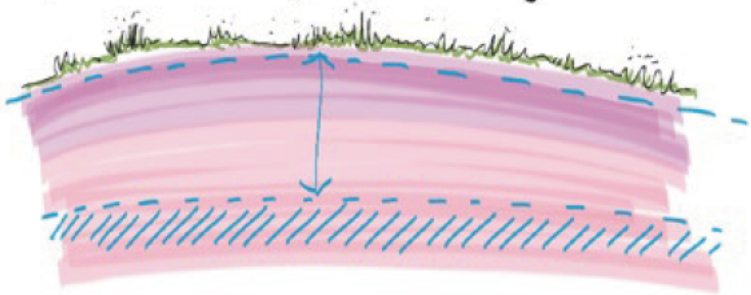

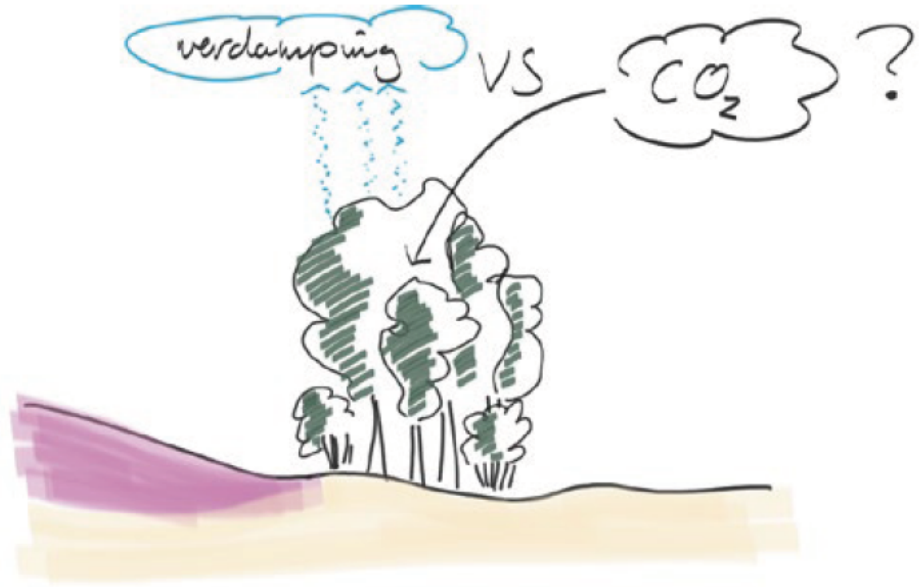

Wat is het droombeeld 2050 voor het Fochteloërveen?

Een spons vol water

Hydrologie is allesbepalend voor wat er aan natuurpotenties en vervolgens belevingskwaliteiten kan worden gerealiseerd. Het Fochteloërveen is in 2050 een klimaatbuffer waar bij hevige neerslag extra water kan worden vastgehouden en waarmee beeksystemen in droge tijden kunnen worden gevoed.

Oase voor planten

In het Fochteloërveen zijn alle soorten te vinden die thuishoren in het hoogveensysteem. De drie bouwstenen planten, veenpakket en water werken zo goed op elkaar in, dat het hoogveen optimaal functioneert en zichzelf in stand houdt. Ook in periodes met weinig neerslag is het nat genoeg.

Oase voor dieren

Juist op de overgangen tussen heide, veen en bos, droog en nat is de biodiversiteit opmerkelijk groot. De weidsheid en de stilte trekken soorten aan als kraanvogel, kneu, paapje en roodborsttapuit. Hier brengen zij hun broedsels groot.

Belevenis voor bezoekers

Langs de mooiste, maar niet de meest kwetsbare zones zijn geliefde wandel- en fietsroutes te vinden. Er is sprake van een goede balans tussen beschermen en beleven. Natuurliefhebbers maken graag gebruik van vogelkijkschermen en uitkijkpunten rondom het gebied. De Fochteloërveenweg is omgetoverd tot beleefboulevard voor fietsers en wandelaars. Bij de verschillende entrees zijn parkeerplekken, startpunten van routes en gebiedsinformatie te vinden. Het Fochteloërveen, UNESCO Werelderfgoed Veenhuizen en recreatie vanuit Appelscha versterken elkaar.

Koolstof-sink van jewelste

Het Fochteloërveen werkt als een kolossaal pakhuis voor CO_2. Omdat het veen kletsnat is, groeit het aan. En meer veenmos betekent dat de CO_2-opslagcapaciteit telkens nog weer groter wordt. In het droombeeld voor 2050 is de in 2019 door Natuurmonumenten gemaakte berekening dat Fochteloërveen jaarlijks 3.300 ton kan vasthouden, bewaarheid. Het gebied is verworden van klimaatbom tot klimaatoplossing.

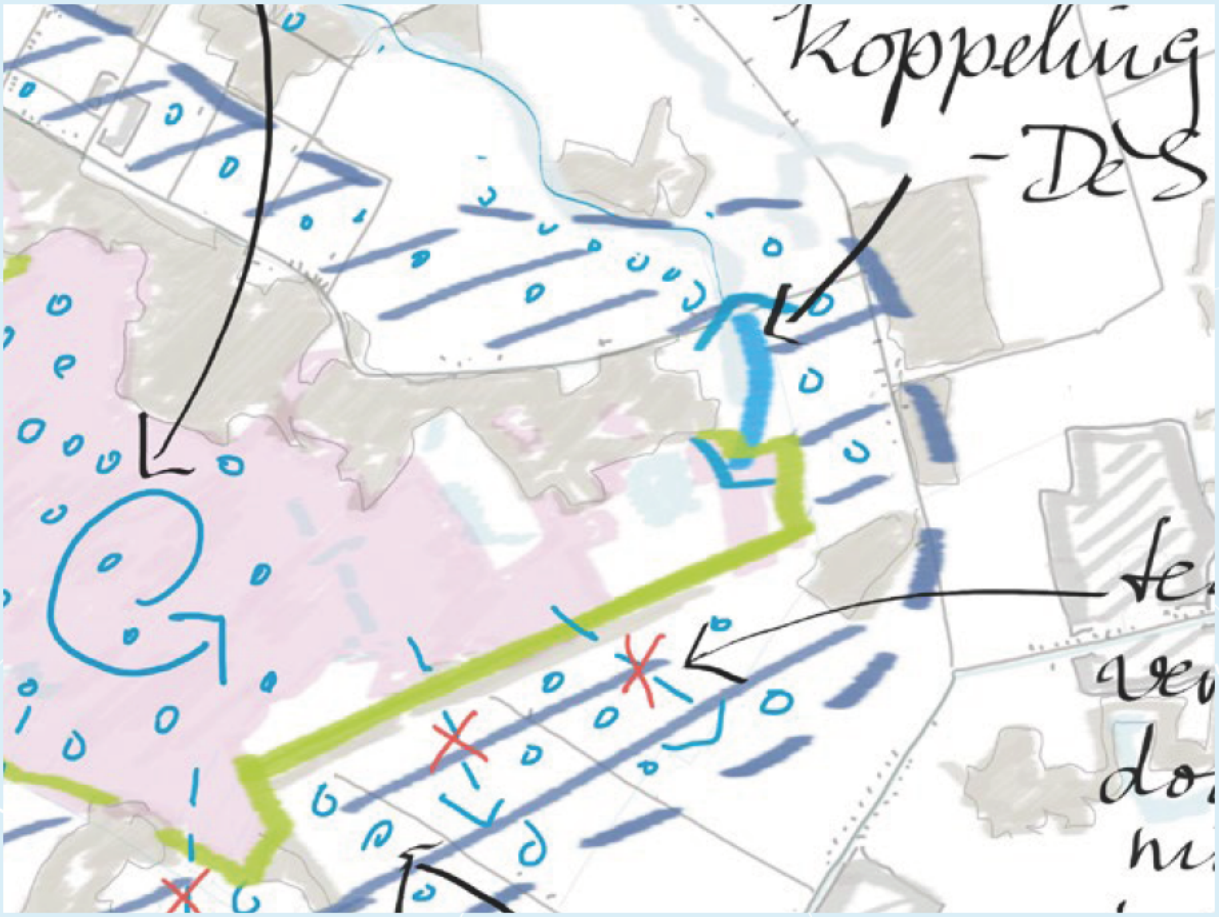
koppeling
-DeS

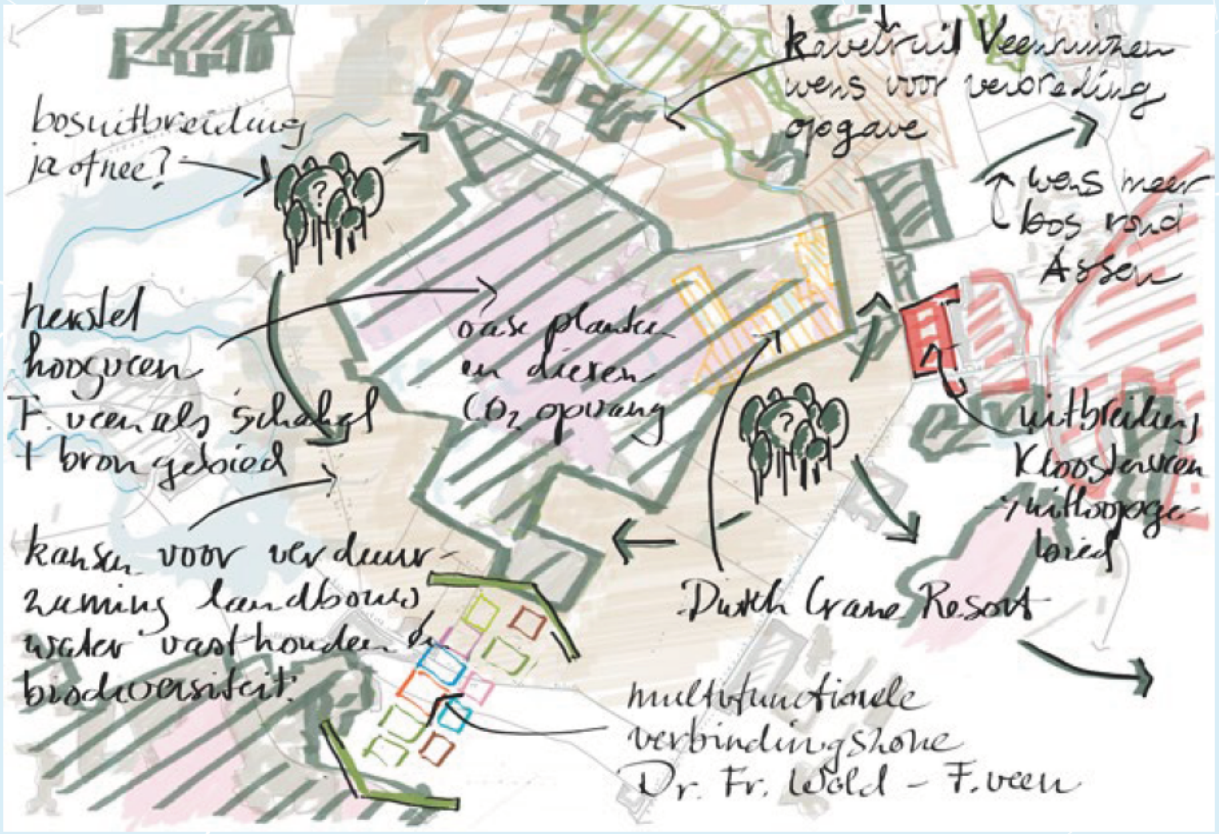
bosuitbreiding
ja of nee?
kavel uit Veenhuizen
wens voor verbreding
opgave
wens meer
bos rond
Assen
herstel
hoogveen
F. veen als schakel
+ bron gebied
oase planten
en dieren
CO2 opvang
uitbreiding
Kloosterveen
uitloopge-
bied
kansen voor verduur-
zaming landbouw
water vasthouden en
biodiversiteit
Dutch Crane Resort
multifunctionele
verbindingszone
Dr. Fr. Wold - F. veen

Waar liggen opgaven en kansen in de randzone?

Tijdens de werksessies zijn uitlopende plannen en ambities voor de randzone naar voren gekomen, variërend van concreet en geagendeerd tot wensbeeld en langere termijn en variërend van lokaal tot regionaal. Zij geven blijk van overeenkomsten tussen partijen, van kansen voor synergie, maar soms ook van potentiële wisselwerking die minder wenselijk is. Hieronder volgt een impressie van waar het bij de integrale gebiedsaanpak zoal over kan gaan. Er is primair gekeken naar thema's die samenhangen met de doelen voor natuur in het kerngebied. Daarnaast gaat het telkens over vraagstukken waarbij belangen elkaar raken, waar afstemming wenselijk is en waar partijen elkaar kunnen helpen bij het realiseren van doelen.

Klimaatadaptatie

Alle partijen hebben doelen en opgaven die verband houden met klimaatverandering.
Twee aandachtspunten zijn CO_2 en water. Partijen rondom het Fochteloërveen hopen hun CO2-doelen deels te kunnen realiseren op basis van de CO_2-opslagcapaciteit van hoogveen. Optimaliseren van de condities voor hoogveengroei is daartoe een essentiële voorwaarde. Dat betekent dat er in droge tijden meer water in het Fochteloërveen moet worden vastgehouden en dat stikstofdepositie fors omlaag moet. De uitwerking kan mogelijk vorm krijgen in CO_2-certificaten, betaling voor CO_2-opslag in hoogveen en vergoeding van blauwe diensten door boeren in het gebied. Ook van belang is dat veen in de ondergrond van landbouwpercelen niet oxideert. Om te voorkomen dat inklinking als gevolg van veenoxidatie met de huidige snelheid blijft plaatsvinden, moeten maatregelen worden getroffen. Alle partijen zijn daarnaast geïnteresseerd in de eventuele mogelijkheid om regenwateroverschotten langer vast te houden in het Fochteloërveen. Daarmee zouden in droge tijden de beekdalen kunnen worden gevoed en - afhankelijk of dat qua waterkwaliteit kan - de omringende landbouw. Een concrete ingreep die sommige partijen op hun verlanglijst hebben staan, is de verbinding van het Fochteloërveen met de bovenloop van de Slokkert, om aldus het gehele water- en natuursysteem robuuster te maken.

Toekomstgerichte landbouw

Ontwikkelingen in de landbouw rondom het Fochteloërveen lenen zich voor koppelingen met alle thema's die in het gebied spelen en bijpassende samenwerkingsverbanden. Denk aan streekproducten, beheer van natuur en landschap, akkervogelbeheer, waterberging, energietransitie, bosaanplant (agroforestry), circulaire economie. Het verschilt per deelgebied of bedrijf hoe daar handen en voeten aan kan worden gegeven. Waar ligt het bedrijf en waar ligt de interesse van de ondernemer, zijn belangrijke vragen.
In het gebied zijn verschillende bedrijven gevestigd, waarvan een aantal grote, die voortvarend willen blijven boeren. Het is belangrijk dat zij weten wat er op hen afkomt, wat de implicaties van natuur- en milieumaatregelen voor hun bedrijfsvoering zijn. Voor de bereidheid tot samenwerking in een gebiedsagenda moet het ook voor boeren vaststaan dat er winst mee te behalen valt. Een van de agendapunten zal daarom zijn dat gebiedspartners samen uitwerking geven aan toekomstbestendige verdienmodellen.
Er speelt al van alles. De landinrichtingscommissie Veenhuizen heeft bijvoorbeeld een inrichtingsplan opgesteld dat betrekking heeft op de aanleg van een bossingel, laanbeplanting, een nieuw fietspad over de kade langs de Zesde Wijk en het samen met de gemeenschap beheren van landschapselementen. Belangrijk onderdeel van het plan is de opzet van een kavelruilproces voor verbetering van de landbouwstructuur en het in samenhang daarmee kijken naar verduurzaming, kringloop, landschap, natuurbeheer en stikstof. Natuurmonumenten werkt al samen met boeren in Polder Ravenswoud, Smildegerveen en de Haulerpolder. Natuurmonumenten

Veer verbinding
met beekdalen,
overige natuur
gebieden en
De Oulanden
natuur, cultuur, geschiedenis
Veenhuizen
uitloopgebied
Kloosterveen
rondje
Fochteloërveen
i+P
extensief
"UNESCO"-
verbinding
Veenhuizen
* Bosdorp
* Vredenhoorn
* Willemina oord
multifunctionele zone
inclusief recreatie

bosuitbreiding
ja of nee?
herstel
hoogveen
F. veen als schakel
t bron gebied
oase planten
en dieren
CO2 opvang
kansen voor verdere
ruming landbouw
water vasthouden
biodiversiteit
Dutch Crane Resort
multifunctionele

ziet kansen voor uitbreiding van samenwerking met de landbouw rondom het natuurgebied en daarmee voor vergroting van de biodiversiteit in het landelijk gebied en aandacht voor cultuurhistorie. Met individuele ondernemers voert Natuurmonumenten gesprekken over omvorming naar natuurinclusieve landbouw in combinatie met natuurbeheer en hydrologische optimalisatie. Daartoe worden verschillende geldpotten aangesproken, waaronder LIFE en erfgoedgelden.

Cultuurhistorie en beleving

Toerisme, recreatie en zorg voor het - cultuurhistorische - landschap zijn speerpunt voor de vier gemeenten. Een 'unique selling point' is dat dit gebied het decor is geweest van een indrukwekkende geschiedenis van ontginning en sociale hervorming. Dat heeft unieke natuur, een landschap met een typisch verkavelingspatroon en monumentale dorpskernen van de Koloniën van Weldadigheid opgeleverd; in Veenhuizen, maar ook een stukje verderop in Frederiksoord, Wilhelminaoord en Willemsoord. Appelscha was eind 19e eeuw bolwerk van anarchisme en radicaal socialisme. De UNESCO-status, die naar verwachting medio 2021 wordt toegekend, daagt uit tot intensievere gebiedspromotie - men moet het ijzer smeden als het heet is - en versterking van het toeristisch-recreatieve aanbod. Bij uitstek een opgave om samen aan te werken. Een aandachtspunt is bijvoorbeeld de recreatieve infrastructuur; de fysieke verbinding tussen de provincies, gemeenten, cultuurlandschappen en natuurgebieden. Die kan op diverse punten worden verbeterd, zowel voor nieuwe typen gebruikers als waar het om invulling van ontbrekende schakels gaat. Op fietsafstand van het Fochteloërveen en Veenhuizen zijn het Norger esdorpenlandschap, het Drents-Friese Wold en de recreatieve hotspot Appelscha te vinden. Vanwege de te verwachten toename van bezoekersaantallen als gevolg van de UNESCO-status is het verstandig om te onderzoeken of de infrastructuur daarop is toegerust. En wat zal de impact van grotere publieke belangstelling op het Fochteloërveen zijn? In de afgelopen coronazomer werd al ervaring opgedaan met de negatieve effecten daarvan. De in de Recreatievisie Fochteloërveen voorgestelde zonering is nodig om optimale beleving én optimale bescherming van kwetsbare natuur in balans te houden. Als gemeenten, recreatieondernemers, landbouwsector en terreinbeheerders hun krachten bundelen, kan het toeristische product op een voor de natuur verantwoorde manier sterk worden verrijkt.

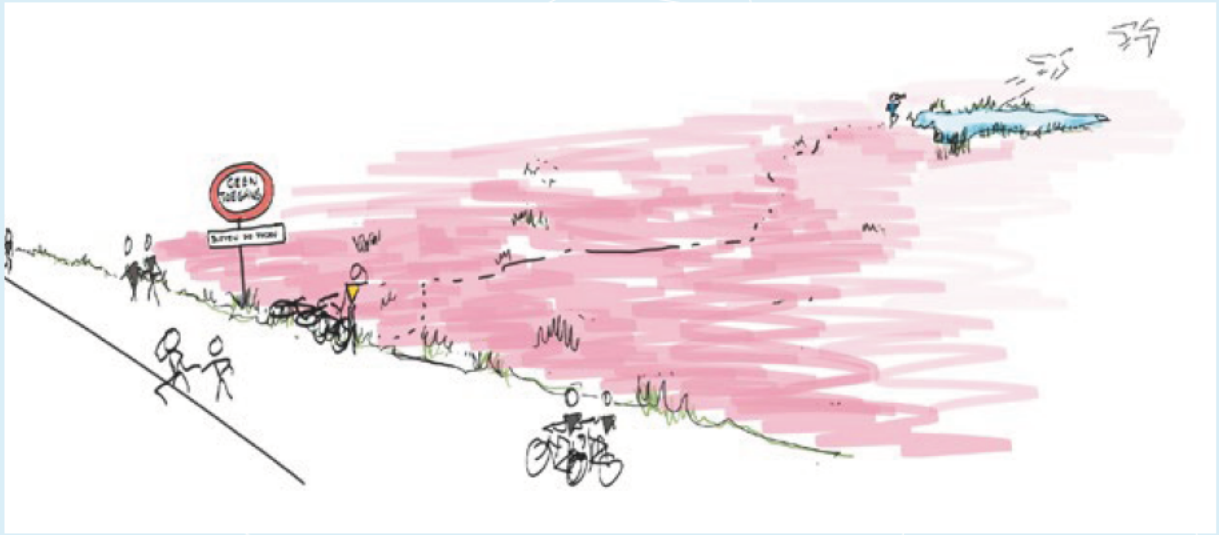

Energietransitie

Aanknopingspunten voor samenwerking en meervoudig grondgebruik zijn ook te vinden in de Regionale Energiestrategie van Fryslân en Drenthe. Drenthe en Fryslân zijn twee van de dertig Nederlandse regio's die begin dit jaar een conceptstrategie voor zonne- en windenergie en vraag en aanbod van warmte bij het Rijk hebben ingediend. Belangrijke insteek in beide provincies is dat zorgvuldig wordt omgegaan met het landschap en met cultuurhistorische en ecologische waarden. Er zijn nog geen concrete locaties aangewezen.

Uitbreiding bosareaal

De landelijke Bossenstrategie biedt aanknopingspunten voor versterking van biodiversiteit, recreatief medegebruik, voedselbossen, houtoogst voor hoogwaardige toepassingen, woningbouw, energietransitie, kwaliteitsversterking landschap en circulaire economie. De Bossenstrategie zou aanleiding kunnen vormen voor verbinding van het Fochteloërveen met het Drents-Friese Wold. Hydrologisch negatieve effecten op het hoogveen moeten dan uiteraard worden uitgesloten. In de Bossenstrategie geven Rijk en provincies samen uitwerking aan een netto uitbreiding van het landelijke bosareaal met 10% in 2030 (circa 37.000 ha, zowel binnen als buiten NNN). Dat is nodig om meer samenhang aan te brengen in het bos-, natuur- en klimaatbeleid, voor vergroting van biodiversiteit en voor de realisatie van in het Klimaatakkoord gemaakte afspraken. Van een definitieve uitwerking per provincie van de Bossenstrategie is op dit moment nog geen sprake.

Ontsluiting van natuur en landschap vanuit woonkernen

Gemeenten geven aan de aantrekkelijkheid en leefbaarheid van bestaande of nog te ontwikkelen woonwijken te willen verhogen door realisatie van uitloopgebieden en fiets- en wandelpaden richting het Fochteloërveen. In Assen gaat het dan bijvoorbeeld over de ontwikkeling van Kloosterveen III. Dergelijke ontwikkelingen laten zich combineren met een inrichting die bijdraagt aan biodiversiteit, wateropgaven en ruimtelijke kwaliteit. Een belangrijk aandachtspunt is de bescherming van foerageergebieden voor ganzen en kraanvogels in relatie tot Natura 2000.

Participatie van de omgeving

De gebiedsgerichte aanpak biedt aanknopingspunten voor samenwerking met lokale particulieren en ondernemers, bijvoorbeeld voor landschapsbeheer en gastheerschap. Gemeenten, terreinbeheerders en boeren kunnen dit samen oppakken. Vervolgens kunnen de verschillende collectieven kennis en ervaring uitwisselen. Een ontwikkeling die al speelt, is dat Natuurmonumenten actief bezig is om de achterban (fans) van het Fochteloërveen te vergroten en te binden aan het gebied. Er wordt een maandelijkse nieuwsbrief Veenflits uitgegeven en er worden veencafés georganiseerd waar geïnteresseerden kunnen meepraten over issues in het Fochteloërveen. Daarnaast zet Natuurmonumenten een team van vrijwillige gastheren/vrouwen op die bezoekers verwelkomen, informatie verstrekken en activiteiten aanbieden. Voor dit team is een mobiel infopunt ontwikkeld dat begin 2021 in gebruik wordt genomen.

Brandveiligheid en blusvoorzieningen

Een laatste onderwerp: er ligt een opgave om zorg te dragen voor voldoende blusvoorzieningen en voor het opstellen van een plan voor het voorkomen en bestrijden van branden in het Fochteloërveen. Van groot belang hierbij is inzicht in wat het effect is op natuur: welke habitattypen moeten worden beschermd en wat is de invloed van bluswater op bepaalde habitattypen. De herkomst van het bluswater is daarbij van belang.

Mooi resultaat van integraal denken

Het is alweer even geleden, maar in 2013 is in de provincie Fryslân het Landinrichtingsproject Fochteloërveen afgerond. Ook toen zijn diverse opgaven in samenhang opgepakt. Het natuurgebied is met 500 hectare uitgebreid.

Het Compagnonsveld is ingericht als natuurgebied en de cultuurhistorie is weer zichtbaar gemaakt in de Compagnonsbossen en de polder van Ravenswoud. Bruggetjes over de wijken, de aanleg van nieuwe kanoroutes, uitkijktoren De Zeven en een nieuw fietspad hebben het gebied toegankelijker en aantrekkelijker gemaakt. Tegelijkertijd is de verkeersveiligheid verbeterd door de aanleg van passeerstroken en bermbeplanting. Maatregelen in de waterhuishouding zorgen ervoor dat in tijden van wateroverlast het teveel aan water in het gebied kan worden gebufferd.

Welke systeemkennis hebben we nodig?

Partijen zijn het erover eens dat het bodem- en watersysteem - het hogere schaalniveau - dé onderlegger voor het proces is. Wat nodig en mogelijk is en wat niet, wordt tenslotte voor een belangrijk deel door dit systeem bepaald. Vooral de gemeenten hebben aangegeven behoefte te hebben aan meer inzicht. Voor een succesvol gebiedsproces is het belangrijk dat zij het systeem en de processen op hoofdlijnen begrijpen. Er zijn verschillende onderzoeksvragen voorgesteld. De eerste actie is om al verrichte onderzoeken nog eens te raadplegen en deskundigen binnen betrokken organisaties te bevragen. Daarna kan worden bekeken welke kennis nog ontbreekt en welke onderzoeksvragen prioriteit hebben. De volgende vragen zijn ingebracht:

- Hoe ziet het watersysteem waar het Fochteloërveen deel van uitmaakt eruit? Wat zijn de kansen en bedreigingen die daar in relatie tot de klimaatverandering uit voortvloeien voor hoogveennatuur en landbouw?
- Biedt onderwaterdrainage als alternatief voor onttrekking van grond- en oppervlaktewater uitkomst en zo ja, waar?

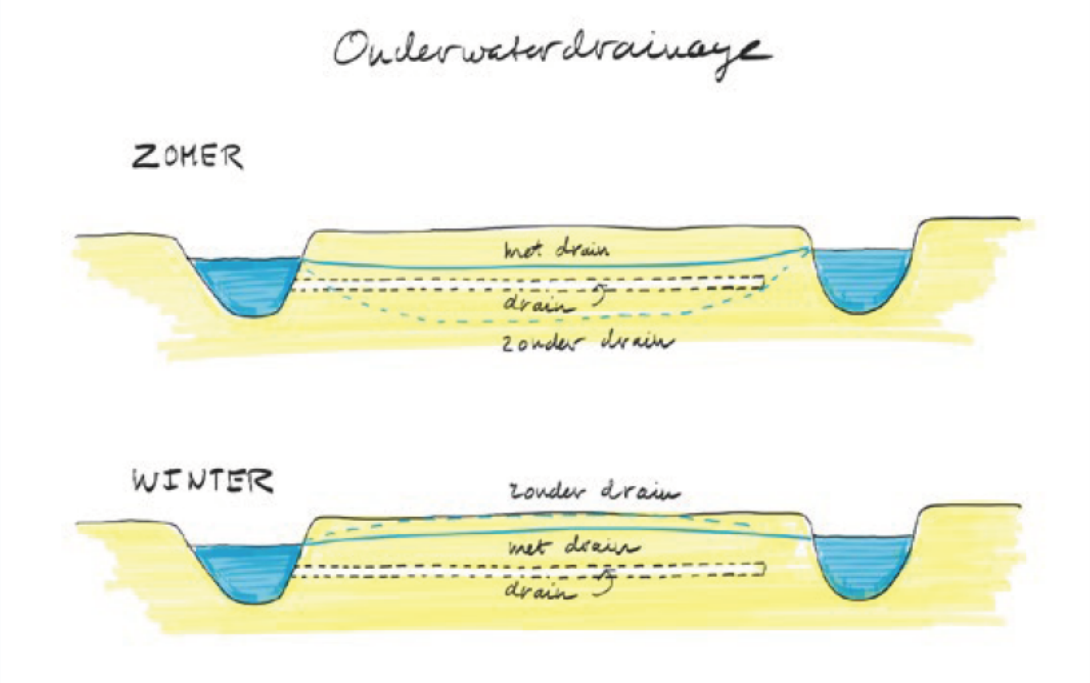

- Wat zijn de mogelijkheden om extra regenwater (meer dan het hoogveen zelf nodig heeft) in het Fochteloërveen te bergen dan wel de afvoer ervan te vertragen?
- Waar stroomt water het hoogveen uit en hoeveel? Zijgt het bijvoorbeeld ook onder het bos aan de kant van Veenhuizen weg?
- Wat valt er in de beekdalen in het systeem nog te doen om meer water vast te houden? Wordt alle bergingscapaciteit die daar na herinrichting is gerealiseerd, wel optimaal benut?
- Kan uitslagwater uit het gemaal Ravenswoud worden opgevangen?
- Biedt het uitkomst als boeren het waterpeil zelf, binnen marges, reguleren op hun gronden?
- Valt er iets te leren van het Bargerveen, waar de afgelopen jaren bufferzones zijn ingericht?

Welke programma's, plannen en visies zijn er al?

Voor het natuurgebied zelf en het grotere gebied waarin het ligt zijn in de afgelopen jaren verschillende beleidsplannen en visies ontwikkeld. Deze zijn bepalend, richtinggevend en/of inspirerend voor een integrale gebiedsaanpak voor het Fochteloërveen en omgeving. Een van de elementen van de gebiedsaanpak zal zijn om alles wat er al ligt, te verbinden. De eerder genoemde negen thema's voor de gebiedsaanpak komen in alle stukken terug. Soms staat het ene, dan het andere thema op de voorgrond, maar altijd is sprake van samenhang met andere thema's.

- *Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen - 'op weg naar een levend hoogveen' 2016-2022*
  Beschrijving van maatregelen die nodig zijn om de waardevolle natuur duurzaam te behouden. Ook recreatie, landbouw en infrastructuur krijgen aandacht. Het beheerplan is zes jaar geldig, waarna het gevoerde beheer tegen het licht wordt gehouden. Vervolgens wordt het plan geactualiseerd. In de eerste periode van zes jaar zijn maatregelen vooral toegespitst op het tegengaan van verdere achteruitgang. In de jaren daarop is het streven gericht op verbetering van de kwaliteit.
- *Maatregelen Natura 2000 (stikstof)*
  In 2030 moet minimaal de helft van de hectares met stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden onder de maximumwaarde van stikstofdepositie zitten en in 2050 moet dat het geval zijn op alle hectares. Voor het Fochteloërveen is dat een behoorlijke uitdaging, omdat de kritische depositiewaarde extreem laag ligt. Beheermaatregelen die Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer nu en in de komende jaren treffen, zijn bijvoorbeeld schapenbegrazing, verwijdering van opslag, plaggen, verfijning van compartimentering, hydrologische verbetering van kades, bos verwijderen, exoten verwijderen en klimaatproof, duurzaam bosbeheer.
- *Programma Natuurlijk Platteland 2015-2021 met doorkijk naar 2027*
  Opgesteld door provincie Drenthe, gericht op beschermen, beleven en benutten van de Drentse natuur. Ambitie in het deelprogramma Noordwest-Drenthe: in 2027 is dit een gebied met een klimaatbestendig beeksysteem, unieke natte natuur in De Onlanden en immense uitzichten in het Fochteloërveen, dat is verbonden met cultuurhistorisch erfgoed in het esdorpenlandschap, de landgoederengordels en UNESCO Werelderfgoed Veenhuizen. Het gebied is ontsloten vanuit de Regio Groningen-Assen. Uitdaging is om nieuwe natuur te realiseren in samenhang met opgaven voor waterkwaliteit en -kwantiteit en daarbij kansen te benutten om het gebied beter beleefbaar te maken. Voor het Fochteloërveen voorziet het

Programma Natuurlijk Platteland in het project Drentse Weg voor afrondende inrichting van 25 hectare landbouwgrond tot natuur met als doel om een waterbufferzone te creëren. Inmiddels werkt de provincie Drenthe aan het Programma Natuur 2020-2030.

- *Natuurvisie 2009-2029 Fochteloërveen*
  Een samenhangende toekomstvisie met streefbeeld en realisatieplan, opgesteld door Natuurmonumenten en Staatbosbeheer, om richting te geven aan beheer en ontwikkeling van het gebied. De visie is tot stand gekomen in samenwerking met een klankbordgroep met daarin overheden, LTO en recreatiesector. Doel van de visie is behoud en ontwikkeling van de waarden van het Fochteloërveen. Belangrijke aspecten zijn hydrologische optimalisatie, ecologische verbindingszones, spreiding van recreatiedruk, versterking van cultuurhistorische waarden en samenwerking met de omliggende landbouw.
- *Recreatievisie Fochteloërveen (2017)*
  Opgesteld door Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer, de vier omliggende gemeenten, de beide provincies en Recreatieschap Drenthe. Doel: betere balans tussen beleven, natuur en bereikbaarheid. De Recreatievisie is gekoppeld aan een zoneringskaart en omvat een groot aantal projecten ter verbetering van de beleving. Het gaat bijvoorbeeld over herinrichting van de Fochteloërveenweg, aanleg van entrees met parkeerplaatsen, ontsluiting vanuit de wijdere omgeving via wandel- en fietspaden.
- *Waterstreefbeeld Van Veen tot Zee (2005)*
  Opgesteld door Milieufederaties Groningen en Drenthe, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Groninger Landschap en de ANWB. Het is bedoeld als werkdocument voor samenwerkingsprojecten op het raakvlak van water en natuur. Uitgangspunt: in het stroomgebied tussen het Fochteloërveen en de Waddenzee hangt natuurlijke en landschappelijke rijkdom nauw samen met het water. Ambitie van de partners is om het gebied 'van veen tot zee' te ontwikkelen tot een grote natuurlijke eenheid waarin herstel van watersystemen gepaard gaat met winst voor natuur en landschap. Die ambitie hebben zij in dit document vertaald naar uitgangspunten en bouwstenen.
- *Herstelplan Fochteloërveen toekomstbestendig (2019)*
  Opgesteld door Natuurmonumenten. De projectgroep bestaat daarnaast uit provincies Drenthe en Fryslân en Prolander. Doel: optimaliseren en robuuster maken van het hydrologische systeem om hoogveenontwikkeling in stand te houden en te verbeteren. Dat verlangt versterking en deels vervanging van houten damwanden door duurzamere kades (mogelijk zand/leemkades) en andere hydrologische maatregelen. Thema's die in het herstelplan aan bod komen, zijn de ontwikkeling van een klimaatrobuust watersysteem van zowel grond- als oppervlaktewater, aanleg van klimaatbossen, antiverdrogingsmaatregelen, CO_2-opslag en aansluiting van de waterafvoer op de bovenlopen van het beekdal van De Slokkert tussen Norg en Veenhuizen.
- *Gebiedsgerichte aanpak stikstof*
  Naar verwachting eind 2020, begin 2021 gaat de provincie Drenthe in en rond het Fochteloërveen van start met een verkenning in het kader van de gebiedsgericht aanpak stikstof. Doel is om een compleet beeld te krijgen van de stikstofdepositie en de herkomst daarvan. Op basis daarvan kan een gebiedsgerichte aanpak worden gemaakt voor enerzijds vermindering van stikstofdepositie en het robuuster maken van de natuur en anderzijds economische ontwikkelruimte en perspectief voor de landbouw en andere sectoren. Er zal zoveel mogelijk worden aangesloten op bestaande samenwerkings- en overlegstructuren in het gebied. Ook de provincie Fryslân werkt aan het opstellen van een gebiedsanalyse Fochteloërveen om vervolgens te kunnen bepalen wat nodig is in het kader van de stikstofproblematiek.

- *Agenda Boer, burger en biodiversiteit 2019-2023*
  Opgesteld op initiatief van de partners van het Groenmanifest Drenthe (LTO Noord, Natuur en Milieufederatie Drenthe, Het Drentse Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer) en gericht op verbreding en versnelling van de transitie naar natuurinclusieve landbouw. De Agenda heeft betrekking op veehouderij en akkerbouw, met als specifieke opgave om kringlooplandbouw te combineren met verbetering van biodiversiteit en landschapskwaliteit.
- *Regio Deal Zuidoost Fryslân*
  Deze Regio Deal zet onder andere in op het tegengaan van verdroging door water vast te houden. Water dat door de regio stroomt, wordt maar beperkt vastgehouden. De hellende zandgronden en beekdalen zijn gevoelig voor verdroging en droogteschade. Landbouw en natuur hebben allebei op een eigen manier water nodig en moeten zich aanpassen aan klimaatverandering. Een robuust watersysteem voor natuur en landbouw valt in de Regio Deal onder de pijler 'veerkrachtig landschap'. In Fryslân ligt de focus overigens op laagveen.

Agenda Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen

Datum: 23 mei 2022, tijdstip van …. uur tot ….uur
Locatie: ……

Uitgenodigd
Gemeente Midden-Drenthe, Dhr. Jan Schipper
Gemeente Assen, Dhr. Bob Bergsma
Gemeente Noordenveld, Dhr. Henk Kosters
Gemeente Ooststellingwerf. Mevr. Marjan Jager
Waterschap Noorderzijlvest, Dhr Jeroen Niezen
Wetterskip Fryslân, Dhr. Jan van Weperen
Waterschap DOD, Dhr Hans Perenboom (agendalid)
Staatsbosbeheer,
Natuurmonumenten,
Natuurmonumenten,
Provincie Fryslân, Dhr. Douwe Hoogland
Provincie Drenthe, Dhr. Henk Jumelet (voorzitter)
Provincie Drenthe, – ambtelijke ondersteuning – verslag
Provincie Drenthe – ambteljike ondersteuning
Elzinga & Oterdoom procesmanagement –

1. Opening

2. Concept-verslag Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen 15 februari (bijgevoegd)
Ter vaststelling

3. Terugblik Bestuurlijk Beraad 25 april jl.

4. Notitie "Gebiedsagenda Fochteloërveen en omstreken, Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak" (bijgevoegd)
Ter instemming

5. Projectopdracht vervolgfase gebiedsagenda Fochterloërveen en omstreken (bijgevoegd)
Ter instemming

6. Lopende projecten/processen in het gebied:

a. Fochteloërveenweg
b. Eco-Hydrologisch onderzoek
c. Foerageergebied ganzen

7. Rondvraag

Agenda Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen en omgeving

Maandag 23 mei 2022, 16.00 - 18.00 uur
provinciehuis Assen (kamer 0.04)

1. Opening en mededeling

   Voor zover nodig voorstellen nieuwe bestuurders

2. Concept verslag bestuurlijk beraad 15 februari 2022 (zie bijlage 1)

3a. Kennisnemen van Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving “Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak” (zie bijlage 2)

3b. Instemmen met de Opdracht ontwerpfase gebiedsagenda Fochteloërveen (zie bijlage 3)

4. Rondvraag

   Voor eenieder: heeft u suggesties en aanbevelingen voor het vervolg?

5. Sluiting

Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving

Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak

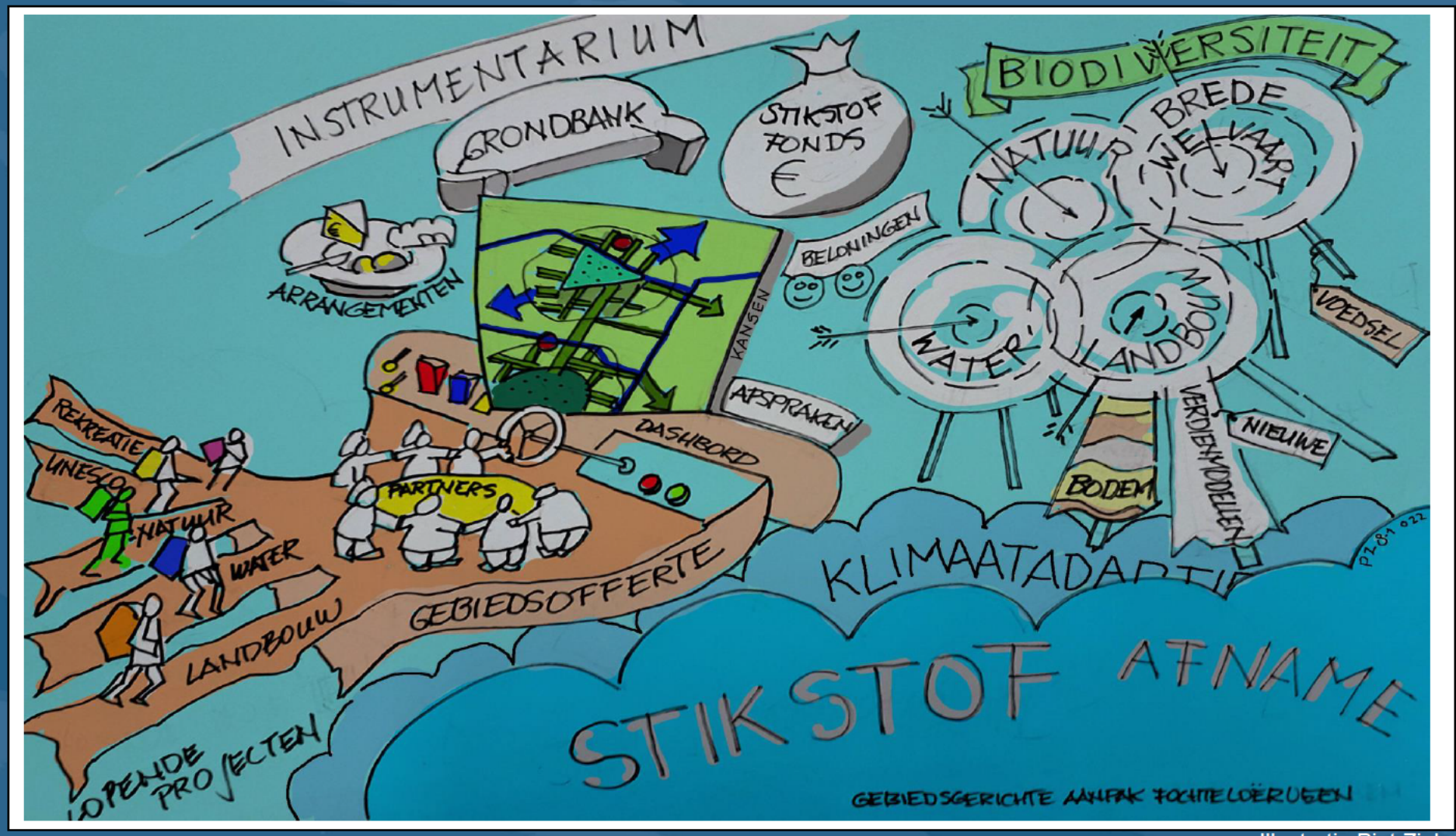

Illustratie Piet Ziel

INHOUD

1 Inleiding 2
1.1 Introductie 2
1.2 Leeswijzer 3
2 Gefaseerde procesaanpak 4
2.1 Vijf fasen 5
3 Inhoudelijke opgaven 7
3.1 Urgenties en ambities 7
3.2 Prioritaire opgaven 9
3.3 Categorisering binnen de prioritaire opgaven 12
4 Proces en randvoorwaarden 15
4.1 Nader uit te werken in de ontwerp fase 15
4.2 Naar een andere manier van samenwerken 17
4.3 Voorwaarden voor succes 21
4.4 Samenvatting van de 3 sporen (definitiefase) 23
5 Vervolg 25
Bijlage 1: Inhoudelijke opgaven gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen 26
Bijlage 2: Bestuurlijke belangen / zorgen / aandachtspunten 31

1 INLEIDING

1.1 Introductie

Omdat er nogal wat speelt in en rondom het Fochteloërveen zijn in maart 2020 de bestuurders van 10 organisaties bij elkaar gekomen. Daar is afgesproken om te gaan verkennen of het zinvol is om meer samen op te gaan trekken.

In en rond het Fochteloërveen komen uiteenlopende ruimtelijke opgaven en ambities samen. Bestuurders van betrokken provincies, gemeenten, terreinbeheerders en waterschappen hebben tijdens een verkennend beraad in maart 2020 geconcludeerd dat er behoefte is aan afstemming en samenwerking en dat dit wellicht gestalte zou kunnen krijgen in een meerjarige gebiedsagenda. Dat heeft geleid tot het document “Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving d.d. november 2020”. Op basis van deze verkenning is geconstateerd dat er sprake is van voldoende urgentie, mogelijkheden, zicht op middelen en voldoende wil om gezamenlijk met het gebied aan de slag te gaan.

Bovenstaande verkenning benoemt diverse opgaven voor het Fochteloërveen en omgeving. De uitdagingen zijn er sindsdien niet eenvoudiger op geworden gelet op diverse actuele beleidsopgaven die van invloed zijn op het Fochteloërveen en omgeving. Juist het Fochteloërveen blijkt als hoogveen zeer gevoelig voor stikstofdepositie. De noodzakelijke reductie van stikstofuitstoot is dan ook een majeure opgave die zeker in dit gebied veel impact zal krijgen. Uiteraard is er veel aandacht voor stikstofproblematiek, zeker nu de gebiedsgerichte vertaling van de reductieopgaven actueel is. Naast stikstof vragen echter ook diverse andere opgaven de nodige aandacht, zoals bijvoorbeeld de landbouw-transitie, klimaatopgaven, de bossenstrategie, de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de biodiversiteitsstrategie. Tegelijkertijd zijn er ook kansen waar het gebied haar vruchten van kan gaan plukken zoals de erkenning van de Koloniën van Weldadigheid als UNESCO Werelderfgoed.

Bovenstaande onderstreept de urgentie tot samenwerking in het Fochterloërveengebied. Verschillende opgaven en ambities die partijen afzonderlijk hebben reiken over de grenzen van hun eigen werkgebied heen en overschrijden het mandaat dan wel cirkel van invloed van individuele partijen. Vandaar de inzet om in onderlinge samenwerking tot een slagvaardige, integrale aanpak te komen. Niet alleen tussen overheden maar juist ook met de mensen in het gebied. De wens is nadrukkelijk om samen met bewoners en gebiedspartijen de uitdagingen op te pakken en met elkaar te werken aan zowel perspectief voor de betrokkenen als versterking van de unieke kwaliteiten in en om dit gebied.

Het Fochteloërveengebied wordt gezien als een belangrijke pilot om invulling te geven aan de beoogde gebiedsgerichte aanpak, in lijn met de behoefte om de veelomvattende en ingrijpende opgaven op een integrale manier samen met de gebiedspartners op te pakken. De wens is dat de inzichten die hier ontstaan inspiratie bieden en bruikbaar zijn voor gebiedsprocessen in gebieden met andere kenmerken.

Tegen deze achtergrond is Elzinga & Oterdoom Procesmanagement (EOPM) gevraagd om samen met de gebiedspartners toe te werken naar besluitvorming over het vervolg. Hierbij komen aan bod:
- Inhoudelijk agenda (wat moet er gebeuren);
- De te nemen stappen (wat gaan we doen) en
- Schets van randvoorwaarden die daarvoor nodig zijn.

1.2 Leeswijzer

In deze rapportage is beschreven hoe de opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak van het Fochteloërveengebied er uit kan zien en wat daar voor nodig is. De voorgestelde aanpak kent verschillende fasen. In hoofdstuk 2 is de beoogde fasering beschreven. Ook is geduid in welke fase we ons nu bevinden; de huidige werkzaamheden zijn onderdeel van de definitiefase. In de volgende hoofdstukken komen de resultaten van deze definitie fase aan bod met de inhoudelijke agenda in hoofdstuk 3 en proces en randvoorwaarden in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 4 wordt bovendien nader ingegaan op een andere manier van werken en voorwaarden voor een succesvolle aanpak. In het afsluitende hoofdstuk 5 is kort het vervolg geschetst.

Deze rapportage bevat twee bijlagen:
- De eerste bijlage bevat de concrete inhoudelijke opgaven voor het Fochteloërveengebied. Dit is geschetst aan de hand van de vier prioritaire opgaven voor het gebied.
- De tweede bijlage bevat de door de betrokken bestuurders benoemde belangen / zorgen / aandachtspunten. Het is belangrijk om de genoemde onderwerpen op een passende wijze te adresseren in het vervolg van deze gebiedsgerichte aanpak.

Aanvullend is een aanzet tot een intentieverklaring opgesteld. Door ondertekening van de intentieverklaring kan het Bestuurlijk Beraad als formeel gremium gaan opereren en wordt het voornemen om gezamenlijk de schouders er onder te zetten bekrachtigd. Omdat dit een los document betreft dat ter ondertekening kan worden voorgelegd aan de deelnemers aan het Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen, maakt dit geen onderdeel uit van deze rapportage.

2 GEFASEERDE PROCESAANPAK

Gebiedsprocessen zoals beoogd in het Fochteloërveengebied kenmerken zich door een fasering die er in veel gevallen uitziet zoals geschetst in onderstaande figuur. Doorgaans wordt iedere fase afgesloten met producten die formeel worden bekrachtigd met een startverklaring, intentieverklaring of samenwerkingsovereenkomst. Voor het Fochteloërveen kan het document *Besluitvorming naar aanleiding van het rapport "Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving"* als startverklaring worden beschouwd.

Figuur 2.1: schets van de achtereenvolgende fasen

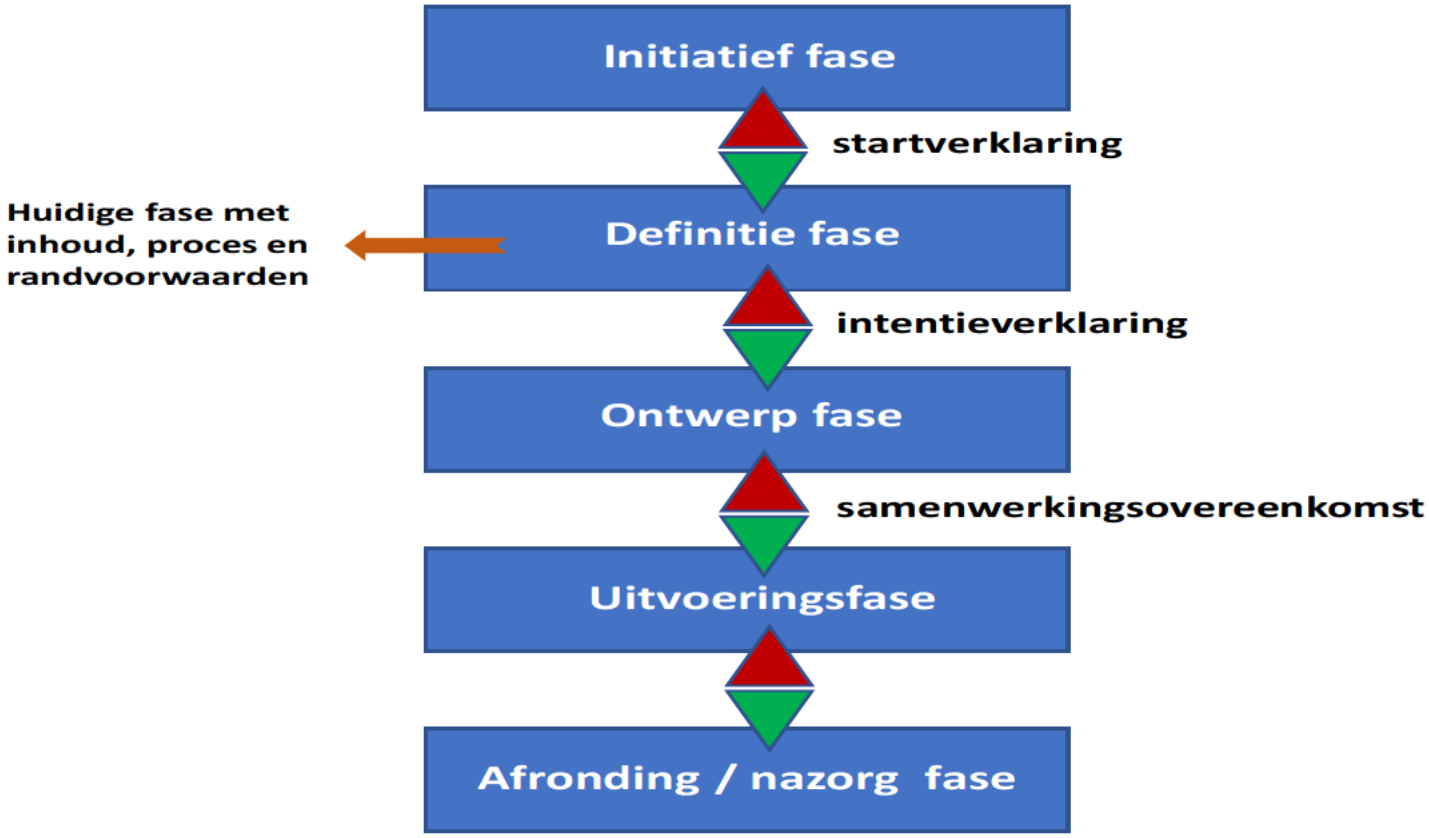

2.1 Vijf fasen

Onderstaand zijn de opeenvolgende fasen kort geschetst.

Initiatief fase

De "*Verkenning Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving, een samenwerking van tien gebiedspartijen*" (november 2020)[1] met de aanvulling landbouw uit mei 2021 worden beschouwd als de initiatief fase. Deze fase is afgerond met besluitvorming door het Bestuurlijk Beraad in oprichting: zij willen door met een gezamenlijke integrale aanpak en een langdurige krachtenbundeling.

Definitie fase (huidige fase)

In deze fase is in kaart gebracht wat er voor nodig is om tot een gebiedsgerichte aanpak te komen. Dit is uitgewerkt aan de hand van 3 sporen:

- Spoor 1: inhoud, wat speelt er?
- Spoor 2 en 3: proces (wat gaan we doen) en randvoorwaarden (wat is daar voor nodig)?

De resultaten zijn weergegeven in dit document en vormen de bouwstenen voor het starten met de volgende fase: de ontwerp fase.
Ten behoeve van deze ontwerp fase is gedefinieerd welke inhoudelijke vraagstukken binnen de Gebiedsagenda worden opgepakt en wat nodig is om te bouwen aan een gezamenlijke, integrale aanpak en langdurige krachtenbundeling (gebiedsaanpak).

Om de definitie fase af te ronden en het Bestuurlijk Beraad te formaliseren is een opzet voor een intentieverklaring opgesteld (separaat document). Met het ondertekenen van de intentieverklaring wordt het Bestuurlijk Beraad geformaliseerd en kan dit gaan functioneren als formele opdrachtgever voor de ontwerp fase. Naast de opdracht voor deze ontwerp fase en het aanwijzen van een opdrachtnemer, vraagt dit ook om het beschikbaar stellen van voldoende menskracht en middelen ten behoeve van de ontwerp fase.

Ontwerp fase

Het gaat in deze fase om a) het duiden van de opgaven voor het gebied en b) het creëren van de juiste condities voor de uitvoering waarmee deze opgaven worden aangepakt: wat moet er gebeuren en wat moet er geregeld worden voordat de spreekwoordelijke schop de grond in kan? Naast integrale, samenhangende kaders voor de gebiedsopgaven gaat het nadrukkelijk ook over het creëren van de juiste randvoorwaarden, middelen, instrumentarium en uitvoeringskracht met een slagvaardige uitvoeringsorganisatie.

Bovenstaande is een top-down benadering waarbij de overheden het speelveld bepalen aan de hand van de voor dit gebied relevante kaders. Betrokkenheid van onderop is echter voorwaarde voor een succesvolle gebiedsaanpak zodat de opgaven in samenwerking met bewoners, boeren en grondeigenaren worden opgepakt. Het is dus cruciaal dat zij binnen het aangegeven speelveld van maatschappelijke opgaven gefaciliteerd worden om te verkennen of en zo ja, hoe zij hierin hun rol kunnen pakken (ontwerpend onderzoek).

[1] Provincie Drenthe, Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving, een samenwerking van tien gebiedspartijen, november 2020.

De ontwerp fase wordt afgesloten met besluiten van het Bestuurlijk Beraad. Dit kan vorm en inhoud krijgen via een samenwerkings-overeenkomst met heldere afspraken over de opdracht, aanpak en werkwijze. Op basis van de vastgestelde opgaven voor het gebied wordt opdracht gegeven aan een uitvoeringsorganisatie die de uitvoering samen met de gebiedspartners concreet vorm en inhoud geeft. Dit vraagt dus tevens heldere afspraken over wat nodig is aan menskracht, competenties, middelen etc. voor de uitvoering en door wie en hoe die beschikbaar worden gesteld (uitvoeringsorganisatie als opdrachtnemer voor de uitvoering met taken, budget en bevoegdheden).

Uitvoeringsfase

In deze fase start het langjarig (tot en met 2030) gezamenlijk uitvoeren van de gebiedsaanpak op basis van de arrangementen die in de ontwerp fase uitgewerkt zijn. De uitvoering van de Gebiedsagenda heeft een looptijd tot ca. 2030. De uitvoering zal waarschijnlijk ook adaptief, gefaseerd en met periodieke updates gaan plaatsvinden. Daarbij is het wel van belang dat het Bestuurlijk Beraad als gezamenlijk opdrachtgever blijft functioneren en er een adequate uitvoeringsorganisatie staat.

Nazorg fase

Bestuurlijk blijven borgen, implementeren en monitoren.

3 INHOUDELIJKE OPGAVEN

In dit hoofdstuk zijn de inhoudelijke opgaven weergegeven. De basis hiervoor is beschreven in de eerdere verkenning (november 2020). Dit is geactualiseerd en aangevuld aan de hand van de prioritaire opgaven voor het Fochteloërveengebied.

3.1 Urgenties en ambities

In mei 2019 heeft de Raad van State besloten dat de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) niet meer rechtsgeldig is als kader voor stikstofreductie, natuurherstel in Natura 2000-gebieden en vergunningverlening voor nieuwe ontwikkelingen[2]. De problematiek verschilt sterk per deelgebied. Daarom is het belangrijk om inzicht te hebben in de situatie in en om het Fochteloërveen.

In maart 2021 is de Gebiedsgerichte aanpak Fryslân gepubliceerd met als onderdeel de Gebiedsanalyse Fochteloërveen[3]. Gedeputeerde Staten van Drenthe hebben op 23 november 2021 de Gebiedsverkenningen stikstof Drenthe vrijgegeven[4]. De uitwerking voor het Fochteloërveen laat het kaartje zien met betrekking tot de overschrijding van de Kritische Depositie Waarde (KDW) en illustreert het teveel aan stikstof in dit gebied, zie figuur 3.1.

Op dit moment is nog niet bekend welke reductiedoelstellingen voor stikstof van toepassing zullen zijn voor het Fochteloërveengebied, maar het kaartbeeld is veelzeggend: slechts 1 % van de gekarteerde habitattypen zit niet in de gevarenzone met betrekking tot stikstof (cijfers met betrekking tot het jaar 2018).

In 2030 moet volgens de wet stikstofreductie en natuurherstel minimaal de helft van het areaal vrij zijn van overbelasting en in 2035 moet de depositie op 74% van het areaal onder de kritische depositie waarde zijn. Daarbij speelt dat er sprake kan zijn van ophoping van stikstof-depositie in de bodem, als gevolg van langjarige overbelasting met stikstof. Dit kan duurzaam herstel/ verbetering van de instandhoudingsdoelen vertragen.

De situatie in en om het Fochteloërveen steekt schril af in vergelijking met andere N2000 gebieden: juist de gevoeligheid van het hoogveen voor stikstof maakt dat hier sprake is van een bijzonder forse opgave.

[2] Bron: https://provdrenthe.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=a01a967e9514488aa93405600f4ed7ea#
[3] Zie www.fryslan.frl/gebiedsgerichte-aanpak/
[4] Zie www.provincie.drenthe.nl/stikstof

Figuur 3.1: illustratie van de overschrijding van de Kritische Depositie Waarde (KDW).
Bronnen: Gebiedsanalyse Fochteloërveen provincie Fryslân en Gebiedsverkenningen stikstof Drenthe.

Overschrijding (per habitattype)

In 2018 lag de stikstofdepositie op ongeveer 1% van de gekarteerde habitattypen onder de KDW (dit is de categorie geen overbelasting, groen in onderstaande diagram); op 33% van de gekarteerde habitattypen op meer dan 70 mol/ha/jaar boven de KDW, maar nog lager dan 2x de KDW (matige overbelasting, paars); en op 66% was de depositiewaarde hoger dan 2x de KDW (sterke overbelasting, donkerpaars).

Op de kaart ziet dat er voor 2018 zo uit, een kaart op hexagoonniveau is te raadplegen via AERIUS monitor:

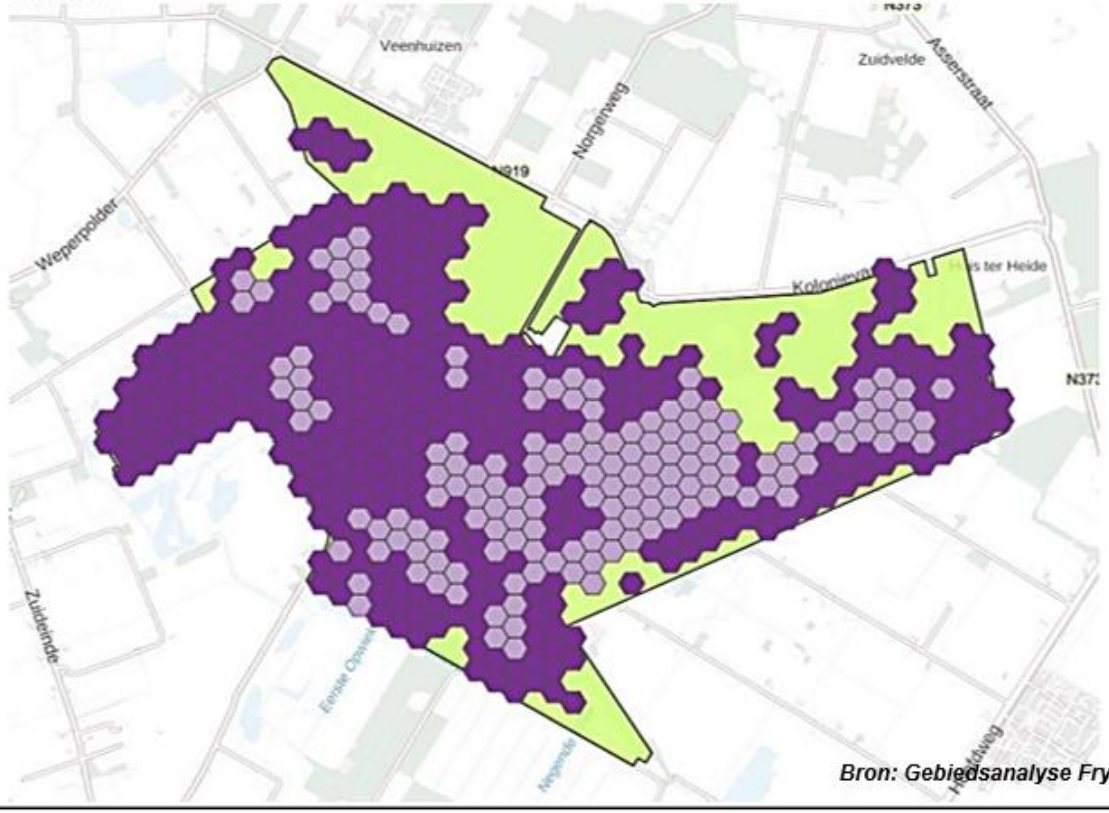

Bron: Gebiedsanalyse Fryslân

Toelichting / verantwoording:

Het ontsluiten van data over stikstof is complex. Er is veel informatie beschikbaar, die niet altijd compleet of geschikt is om te verwerken. Sommige informatie is vanuit privacy-oogpunt niet openbaar, bijvoorbeeld waar het gaat om informatie op bedrijfsniveau.

Met de Gebiedsverkenningen ontsluiten we zo goed mogelijk wat we op dit moment weten. De inhoud is gebaseerd op meerdere openbare databronnen van onder meer het RIVM, AERIUS en relevante beleids- en beheerplannen van provincie en maatschappelijk partners.

Naar aanleiding van nieuwe inzichten en actualiteit kan de informatie in het vervolg van de gebiedsgerichte aanpak aangepast en aangevuld worden.

Bron: provincie Drenthe

Toestemming voor vergroting van de stikstofuitstoot door de economie (door o.a. industrie, verkeer, scheepvaart en landbouw), vooruitlopend op toekomstige positieve gevolgen van maatregelen voor beschermde natuurgebieden, is nu niet meer geoorloofd. Nederland zit juridisch goeddeels op slot. Belangrijke vraag is nu: hoe kunnen de agrarische bedrijfsvoering en economische ontwikkelingen weer doorgang vinden, terwijl de kwaliteit van de stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden gewaarborgd blijft?

Dit vraagstuk is zo veel omvattend en urgent dat het alle lokale, regionale en sectorale deelbelangen overstijgt. Om hierin als gebied tot passende antwoorden te komen is hechte samenwerking absoluut noodzakelijk. Het werken aan de reductie van stikstof is nodig voor vergunningverlening. Hierin willen we voorzien door middel van een gebiedsgerichte aanpak voor het Fochteloërveen en omgeving.
De inzet is uiteindelijk te komen tot het gezamenlijk en gedragen uitvoeren van de Gebiedsagenda, waaraan iedereen een bijdrage levert.

De gebiedsgerichte aanpak draait echter niet alleen om stikstof : ook andere opgaven worden als prioritair gezien. Met de Gebiedsagenda wordt ingestoken op een brede aanpak, waarbij de doelen voor stikstof en natuur worden gecombineerd met de inzet op de doelen voor de Kaderrichtlijn Water (KRW), klimaat en biodiversiteit. Daarbij is het zaak om nadrukkelijk aandacht te hebben voor de effecten van de maatregelen op de leefbaarheid en de sociaaleconomische structuur van het gebied.

Bovenstaande onderstreept het belang om de mouwen op te stropen en samen te zoeken naar een uitweg uit de geschetste problematiek op basis van de beoogde gebiedsgerichte aanpak. Vanuit een integrale insteek willen we de verschillende opgaven in samenhang oppakken. In figuur 3.2 (volgende pagina) is schetsmatig de diversiteit aan vraagstukken en opgaven weergegeven.

3.2 Prioritaire opgaven

Voor het Fochteloërveen en omgeving worden 4 prioritaire opgaven onderscheiden, namelijk a) natuur, b) landbouw, c) water en d) brede welvaart. Voor deze prioritaire opgaven zijn de inhoudelijke vraagstukken benoemd en geagendeerd voor verdere uitwerking binnen de volgende fase, de ontwerp fase. Hierbij geldt dat bepaalde zaken verder zijn uitgekristalliseerd dan andere. Zonder compleet te zijn is hierover onderstaand een aantal opmerkingen gemaakt aan de hand van de 4 prioritaire opgaven.

Natuur

Natuur is veel breder dan stikstof, maar zoals beschreven in de vorige paragraaf is de stikstofproblematiek zeer actueel en dominant. Met betrekking tot de stikstofproblematiek wordt hard gewerkt aan een gebiedsgerichte vertaling. Dit is echter nog “under construction” maar zal veel impact hebben op het op te starten gebiedsproces. Opgemerkt wordt dat het advies van het Planbureau voor de Leefomgeving praktische handvatten kan bieden binnen de gebiedsgerichte aanpak van het Fochteloërveen als het gaat om de stikstofproblematiek.
Kern van dit advies is om niet de stikstof zelf centraal te stellen maar de instandhouding van de natuurdoelen. Hiervoor worden in het advies 3 concrete stappen voorgesteld: 1) bepalen huidige staat van instandhouding (Natura 2000 Fochteloërveen), 2) bepalen van de benodigde maatregelen en prioritering aan de hand van effectiviteit en 3) benoem een autoriteit die regelmatig bepaalt in hoeverre er vooruitgang wordt geboekt met betrekking tot de instandhoudingsdoelen.

Figuur 3.2 Schetsmatige weergave van diverse vraagstukken en opgaven in en om het Fochteloërveen.

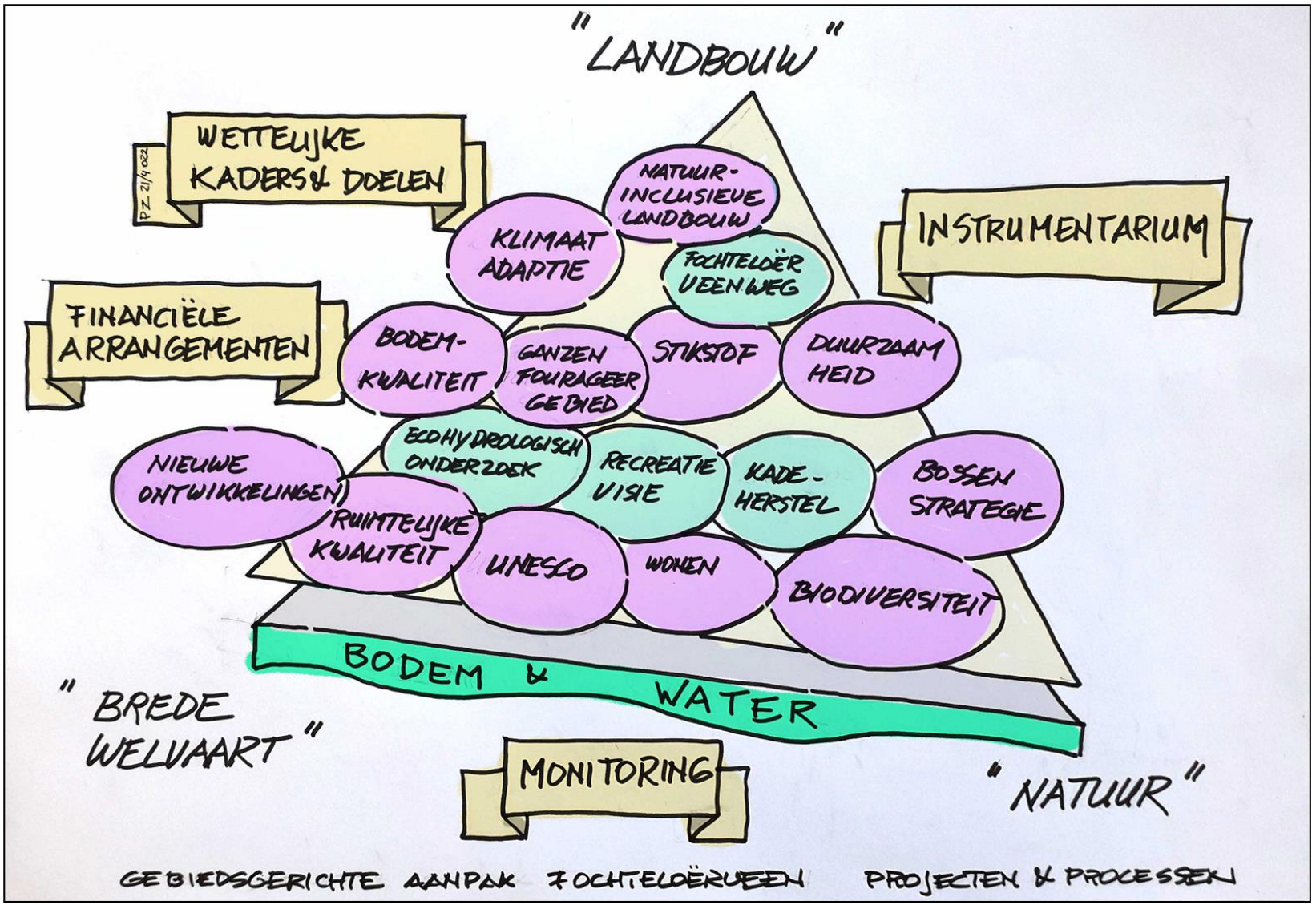

Landbouw
Het is belangrijk om samen een goede start te maken. Dit betekent dat conform de wens van het Bestuurlijk Beraad keukentafelgesprekken met de landbouwsector worden georganiseerd zodat de agrariërs in het gebied weten wat de ambities zijn met betrekking tot de gebiedsgerichte aanpak en zij zich uitgenodigd voelen om hier actief aan deel te nemen. Hierbij is het belangrijk dat de landbouw binnen de vele opgaven die op de sector afkomen perspectief blijft houden. Actuele opgaven zijn onder andere stikstofreductie, klimaatdoelstellingen uit het klimaatakkoord (landbouw en landgebruik) en biodiversiteit (EU biodiversiteitsstrategie).

Hoe in te spelen op de nieuwe ontwikkelingen, bij te dragen aan de opgaven voor het gebied en ondertussen bedrijfseconomisch verantwoorde keuzen te maken? Perspectief voor de landbouwsector is cruciaal om binnen de beoogde gebiedsgerichte aanpak voor het Fochterloërveen-gebied de opgaven samen voortvarend aan te kunnen pakken op basis van nieuwe verdienmodellen en reële vergoedingen voor inspanningen die vanuit individuen / gebiedspartijen worden geleverd.

Water
Schoon en voldoende water is cruciaal voor een voorspoedige ontwikkeling van het hoogveen, maar is ook van levensbelang voor de landbouw rond het Fochteloërveen. Tegelijkertijd kent het waterbeheer de nodige uitdagingen vanwege de impact van klimaatverandering. Binnenkort wordt gestart met een eco-hydrologisch onderzoek. Ook deze onderzoeksresultaten zullen in belangrijke mate bepalend zijn voor de te nemen maatregelen binnen de gebiedsgerichte aanpak.

Brede Welvaart
Hieronder vallen diverse sociaal-economische onderwerpen zoals stedenbouw (uitbreiding Assen), Vrijetijdseconomie (VTE), voorzieningen zoals glasvezel, maar ook de kansen die de UNESCO Werelderfgoed status van Veenhuizen bieden. Opnieuw is het ene onderwerp al verder uitgewerkt dan het andere. Dat hoeft geen belemmering te zijn, zolang er voldoende afstemming plaatsvindt en gezamenlijk gezocht wordt naar invullingen die vanuit gebiedsperspectief tot meerwaarde leiden. Wat vanuit het ene perspectief heel kansrijk kan lijken (bijvoorbeeld meer bezoekers naar Veenhuizen en omgeving) kan vanuit een andere invalshoek juist een bedreiging vormen (extra verstoring in het natuurgebied). Het gaat om een ontwikkeling van een kwalitatieve vrijetijdseconomie met een passende beleving in relatie tot Unesco werelderfgoed en de te beschermen natuurwaarden. Samenwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak biedt handvatten om wel degelijk kansen te verzilveren, zonder daarbij andere belangen te kort te doen, bijvoorbeeld door een goed doordachte geleiding / zonering van de extra te verwachten bezoekers buiten de kwetsbare delen van het natuurgebied.

3.3 Categorisering binnen de prioritaire opgaven

Het is belangrijk om voort te gaan met lopende trajecten zoals het kadeherstel in het Fochteloërveen en actief te handelen waar zaken elkaar versterken of juist dreigen te frustreren (synergie of schuren zoals de Fochteloërveenweg). Daarnaast zijn er diverse onderwerpen die we samen verder willen oppakken maar nog nadere uitwerking vragen binnen de beoogde gebiedsgerichte aanpak, zoals bijvoorbeeld de beoogde verbinding tussen het Fochteloërveen en het Drents Friese Wold.

Tegen deze achtergrond zijn per prioritaire opgave 3 categorieën onderscheiden:

1. lopende projecten: voortgang op basis van eerdere afspraken, geen specifieke actie vereist vanuit de Gebiedsagenda Fochteloërveen;
2. synergie of schuren: actie op korte termijn en voorleggen ter afstemming binnen het Bestuurlijk Beraad;
3. agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen.

In bijlage 1 zijn de inhoudelijke opgaven op basis van bovenstaande categorieën gepresenteerd. Figuur 3.3 (zie volgende pagina) toont op kaart welke projecten en ideeën actueel zijn in het Fochteloërveengebied.

Samenhang, actualiteit en nieuwe inzichten

Bovenstaand zijn de inhoudelijke opgaven beschreven die aan de hand van de beoogde gebiedsgerichte aanpak worden opgepakt. Het is belangrijk om dit zo in te steken dat het aansluit bij / in synergie wordt opgepakt met relevante initiatieven en ontwikkelingen die al in gang gezet zijn of worden opgestart, zoals de aanpak van waterschap Noorderzijlvest om de Kop van Drenthe toekomstbestendig en klimaat robuust te maken.

Ondertussen staat de wereld niet stil en ontstaan nieuwe inzichten, bijvoorbeeld aan de hand van actualisatie van het Natura 2000 beheerplan of op basis van onderzoeksresultaten zoals het gebrek aan foerageergebieden rondom het Fochteloërveen: verstoring en de uitbreiding van Assen (plan Kloosterakker) waardoor akkers verdwijnen. Ook ontstaat nieuw beleid (Regeerakkoord Rutte IV, zie figuur 3.2) en wordt nieuw instrumentarium ontwikkeld. Nieuwe ontwikkelingen en actualiteiten vragen een adaptieve werkwijze om voortdurend in te kunnen spelen op de actuele stand van zaken.

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is een belangrijk programma dat ook voor het Fochterloërveengebied van groot belang is. Het schetst een strategie op hoofdlijnen, die richting geeft aan toekomstbestendige ontwikkeling van functies in het landelijk gebied en de ruimtelijke ontwikkeling van de agrarische sector. Het NPLG koerst op integratie van functies en het effectief en efficiënt benutten van de schaarse ruimte ten dienste van de maatschappelijke opgaven[5]. Het NPLG zal ook belangrijk zijn om de ambities in en om het Fochteloërveen te kunnen financieren.

[5] Bron: https://denationaleomgevingsvisie.nl/samenwerking+en+uitvoering/programmas/nationaal+programma+landelijk+gebied/default.aspx

Figuur 3.3: Projecten en ideeënkaart Fochteloërveen en omgeving mei 2022

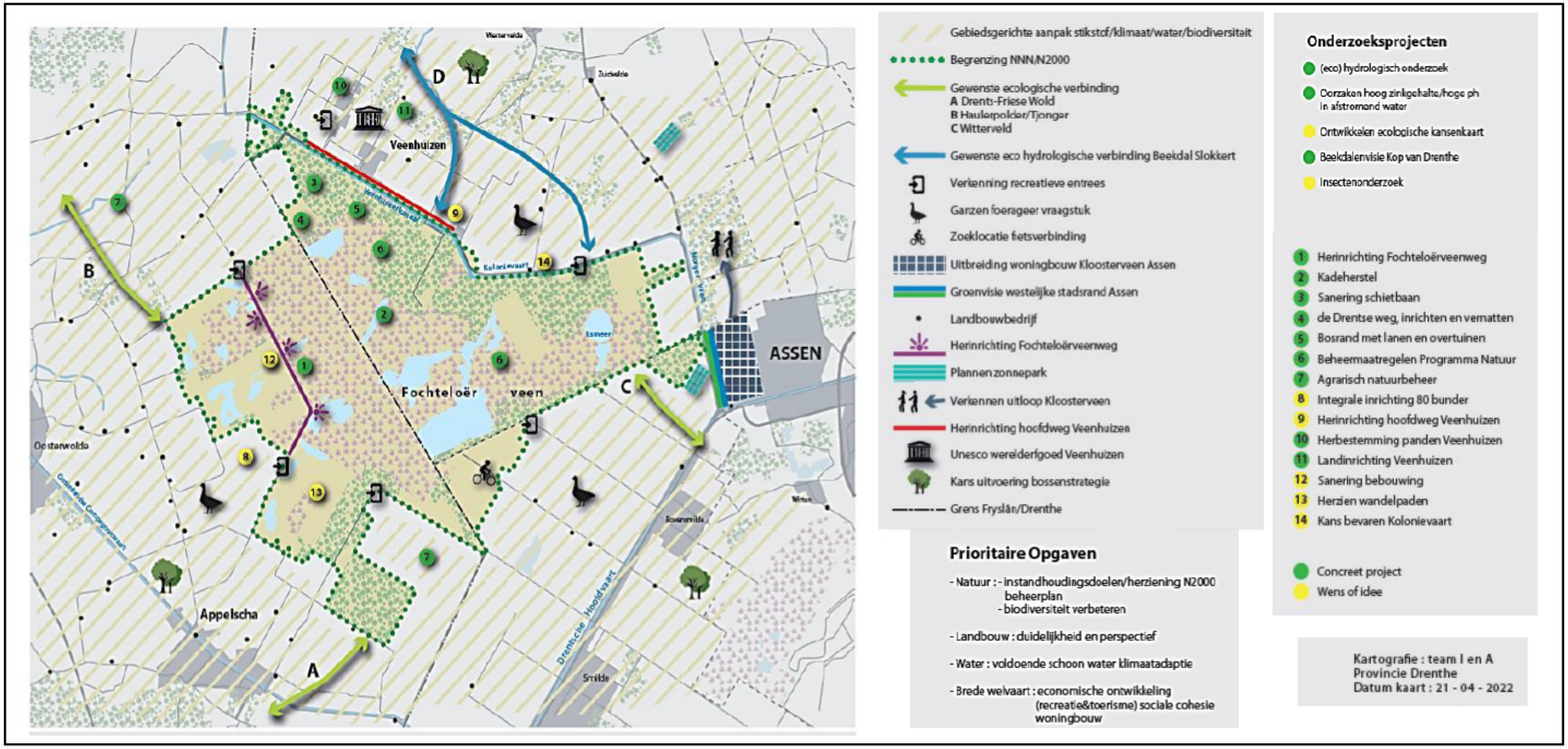

Cruciaal blijft het stellen van heldere kaders vanuit de overheden (wat). Dit bepaalt immers de speelruimte waarbinnen de gebiedspartijen gezamenlijk aan zet zijn om perspectiefvolle, integrale oplossingen te zoeken (hoe). Kaders komen vanuit diverse beleidsvelden waarbij op dit moment met name stikstof actueel is. De stikstofkaders voor het Fochterloërveen zijn echter nog niet bekend. Wel hebben Gedeputeerde Staten van Fryslân recent het Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân vastgesteld en heeft de minister voor Natuur en Stikstof haar plannen bekend gemaakt: in 2030 50 procent minder stikstofuitstoot en driekwart van de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden op een gezond niveau. De minister gaf hierbij aan dat er een overzicht komt (een zogenoemde 'quick-scan natuurdoelanalyse') van alle natuurgebieden waar zo snel mogelijk iets moet gebeuren. De minister ziet opkoop van boerenbedrijven als een belangrijk middel voor de beoogde stikstofreductie. Daarbij geldt dat grote uitstoters het snelst worden benaderd. Belangrijk aandachtspunt hierbij blijft (gebrek aan) inzicht in de relatie tussen stikstof reducerende maatregelen enerzijds en het effect op het in stand houden van de natuurdoelen anderzijds.

Figuur 3.2 Beknopte weergave gegeven van een aantal relevante onderdelen van het nieuwe Regeerakkoord.

4 PROCES EN RANDVOORWAARDEN

Wat gaan we doen en wat is daar voor nodig? Het is van groot belang om de verschillende opgaven zoals beschreven in het vorige hoofdstuk te vertalen naar een samenhangend kader voor dit gebied. In wisselwerking met dit kader start de zoektocht hoe stakeholders in het gebied samen invulling kunnen geven aan het bereiken van de beoogde doelen.

4.1 Nader uit te werken in de ontwerp fase

Onderstaand zijn verschillende onderwerpen beschreven die verder uitgewerkt moeten worden in de opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak voor het Fochteloërveengebied. Het vormt de ingrediënten voor de agenda in de volgende fase, de ontwerp fase.

Karakterschets van het gebied

De inhoudelijke opgaven vragen om flinke maatregelen in het gebied. De insteek is om hierbij de kwaliteiten van het gebied niet te ondermijnen, maar juist verder te versterken. Daarom is het belangrijk om ons bewust te zijn van de karakteristieken van het gebied (bodem, water, landschap, cultuurhistorie en erfgoed). Hoe is gebied opgebouwd, wat zijn de sterke en kwetsbare kanten en hoe kunnen we verder bijdragen aan de bijzondere kwaliteiten van dit gebied? Dit vraagt om een heldere analyse c.q. biografie van het Fochteloërveen en omgeving.

Kaders en heldere doelstellingen

Beleid vanuit de 4 prioritaire opgaven en bijbehorende beleidskaders dienen vertaald te worden in heldere kaders voor het gebied. Wat is de huidige situatie, wat zijn de opgaven en wat moet er gebeuren om dit doel te realiseren binnen een bepaalde termijn? Dit schetst de opgaven voor het gebied waar we via de gebiedsgerichte aanpak samen met gebiedspartners invulling aan willen geven.

Hierbij is er onderscheid tussen wettelijke verplichtingen enerzijds en wensen anderzijds. Voor de stikstof en KRW-opgaven gelden wettelijke verplichtingen en daar wordt ook een bepaald tempo voor verwacht. De landbouwtransitie en hydrologische omstandigheden zijn daar afgeleiden van. Andere onderdelen zoals de aanleg van fietspaden zijn extra wensen in het geheel. Het is de kunst om dit tot een aansprekend, integraal geheel te vormen waarbij de verplichtingen worden nagekomen en kansen zo veel mogelijk benut.

Bovenstaande is bepaald geen eenvoudige opgave want het is cruciaal dat de verschillende beleidsvelden echt landen in dit gebied en vertaald worden in hanteerbare opgaven. Deze vertaling duldt geen onderlinge tegenstrijdigheden, maar zou juist het startpunt moeten vormen voor samenhang en synergie, waarbij partijen in het gebied zich uitgenodigd voelen om bij te dragen aan het doelbereik. De verschillende overheden zijn hiertoe nadrukkelijk aan zet: zij bepalen de maatschappelijke opgaven voor dit gebied. Kennis van zaken, nauwe samenwerking, goede afstemming en praktisch inzicht zijn hierbij onontbeerlijk.

Instrumentarium
Welke gereedschappen hebben we tot onze beschikking om de opgaven aan te pakken en concreet voortgang te boeken? Als de opgaven voor dit gebied bekend zijn, moet bepaald worden hoe het vraagstuk aan te pakken: welke maatregelen kunnen genomen worden en waar gaan we op inzetten? Het instrumentarium vormt de gereedschapskist die ons ter beschikking staat om tot adequate, samenhangende maatregelen te komen. Samenhang betekent dat maatregelen op het ene domein ook bijdragen aan doelbereik binnen andere domeinen, zodat er meerwaarde ontstaat voor het gebied als geheel.

Een deel van de benodigde gereedschappen bestaat uit bestaande instrumenten (bijvoorbeeld grondbank) en een deel zal bestaan uit nieuwe instrumenten die nadere uitwerking vragen zoals aangekondigd in het regeerakkoord van het nieuwe kabinet. Gepleit wordt voor praktische instrumenten waar de verschillende betrokkenen in het gebied ook echt mee uit de voeten kunnen: praktisch, slagvaardig en effectief.

Dashboard
Zitten we qua doelbereik op de goede weg of moeten aanvullende maatregelen worden genomen? Dit vraagt om een duidelijk beeld van de opgaven en inzicht in de voortgang op basis van genomen maatregelen: de nul situatie, het te bereiken doel, het gat hier tussen en de progressie op basis van geleverde inspanningen c.q. maatregelen.

Worden maatregelen uitgevoerd, dan is het van groot belang om inzicht te hebben in de bijdrage die dit levert aan het bereiken van de beoogde doelen: zitten we op de goede weg, moet er een tandje bij of zien we onverhoopt negatieve ontwikkelingen? Een adequaat dashboard maakt de relatie tussen inspanning en resultaat op een eenduidige, transparante wijze inzichtelijk. Het ontwikkelen van een toegesneden dashboard vraagt de nodige inhoudelijke kennis waarbij het cruciaal is om tot eenduidige effectmetingen te komen die door de betrokken partijen als praktisch, betrouwbaar en transparant ervaren worden. Waar dashboards ontwikkeld moeten worden is het aan te bevelen om dit in onderlinge samenwerking tussen overheden, deskundigen en stakeholders te doen.

Financiële arrangementen
Wat kan ik als bewoner/grondeigenaar/grondgebruiker bijdragen aan de beoogde doelen? Welke maatregelen kan ik zelf nemen en wat heb ik daar voor nodig? Vanuit de kaders en het tot beschikking staand instrumentarium worden de mensen in het gebied uitgenodigd om aan te geven welke acties zij willen ondernemen. Gebiedspartners geven aan wat zij voor hun rekening kunnen en willen nemen en gezamenlijk moet worden bepaald wat daarvoor passende beloningen zijn. Met betrokkenen worden dan financiële arrangementen afgesproken. Aan de hand van het dashboard wordt samen de voortgang in de gaten gehouden.

Dit vraagt om een samenspel tussen overheden en gebiedspartners op basis van heldere kaders, een adequaat instrumentarium, goed inzicht in het doelbereik (dashboard) en reële financiële arrangementen. Belangrijke ingrediënten: duidelijke afspraken aan de voorkant, regelmatige afstemming tijdens het proces en de flexibiliteit van alle betrokkenen om adequaat in te spelen op onvoorziene omstandigheden.

Uitvoeringsorganisatie

De opgaven en uitdagingen liegen er niet om in het Fochteloërveengebied. Alle reden dus om een slagvaardige uitvoeringsorganisatie in te stellen die als spil fungeert in het samenspel van publieke, private en particuliere partijen. Dit vraagt om een duidelijke opdracht, een helder mandaat en toereikende middelen. Mensen maken het verschil en dan gaat het o.a. om tijd, geld, passie en persoonlijk commitment.

Voldoende uitvoeringskracht is cruciaal. Breed wordt onderkend dat dit een punt van zorg is gelet op de huidige schaarste aan benodigde kennis en capaciteit. Zonder te pleiten voor een kopie, kan de vroegere invulling van de landinrichting de nodige inspiratie bieden. Bijvoorbeeld met een projectbureau gevestigd in het gebied, een bekend en aanspreekbaar boegbeeld / regisseur en een toegewijde uitvoeringsorganisatie die deskundig, slagvaardig en samen met de betrokken partijen in het gebied concrete resultaten boekt.

4.2 Naar een andere manier van samenwerken

Gelet op de aard en omvang van de opgaven ligt het voor de hand om een samenspel van publieke, private en particuliere spelers na te streven. Daarbij willen we de aanwezige kwaliteiten verder versterken, de opgaven op een adequate, integrale wijze aanpakken en perspectief bieden aan de diverse betrokkenen. Dit vraagt nadrukkelijk een andere manier van werken.

De ambitie is om binnen het Fochteloërveengebied stapsgewijs toe te werken naar een gezamenlijke gebiedsagenda. Hierbij bevinden we ons in een bijzonder tijdsgewricht waarbij zeer forse opgaven op het gebied afkomen. Om hier de juiste antwoorden op te vinden zal het gebied zich op passende wijze moeten organiseren. Nauwe samenwerking tussen de betrokken overheden zal hierbij niet toereikend zijn: overheden en gebiedspartijen zullen samen de handschoen moeten oppakken om de beoogde resultaten te boeken. Dat is ook nadrukkelijk de inzet die de AgroAgenda Noord-Nederland bepleit, zie kader "*Doelgericht aan het Werk*"[6] .

Zoals beschreven in hoofdstuk 2 gaat het er niet alleen om aan de hand van de gebiedsopgaven een helder speelveld te schetsen voor de betrokken partijen, maar ook om de bewoners te faciliteren in het verkennen van hun mogelijke rol bij het aanpakken van de opgaven.
Het gebiedskader (speelveld) wordt top down aan de hand van de maatschappelijke opgaven door de betrokken overheden bepaald, maar voor de uitvoering is juist een samenspel van onderop nodig (bottom up).

Dit is geen eenvoudige opgave en vraagt veel van de bewoners in het gebied. Ook hier geldt: vertrouwen komt te voet en gaat te paard. Het is daarom van groot belang dat vooraf het gebiedsgericht kader is vastgesteld en niet aan verandering onderhevig is. Een duidelijke basis is nodig om samen te kunnen bouwen. Schuivende panelen ondermijnen het enthousiasme en draagvlak in het gebied.

[6] AgroAgenda Noord-Nederland: Toekomst van de landbouw in Noord-Nederland: doelgericht aan het werk.

Doelgericht aan het Werk

Werk in Noord-Nederland met een integrale aanpak voor landbouwgebieden inclusief een investeringsfonds per gebied. Noord-Nederland is heel geschikt om vanuit een integrale aanpak te werken omdat de landbouw al sterk grondgebonden is, het belang van biodiversiteit en landschap zowel in de N2000-gebieden als in landbouwgebied breed wordt onderkend en er een belangrijke bijdrage aan de stikstof- en klimaatopgave gerealiseerd kan worden.

- Werk samen met alle overheden aan heldere kaders (doelen) voor het gebied met einddoelen en tussendoelen.
- Laat het gebied (de grondgebruikers en grondeigenaars) zelf invullen hoe de doelen bereikt worden.
- Investeer in vertrouwen tussen gebied en overheden en binnen het gebied.
- Zorg dat die invulling bindend kan worden indien het plan wordt gedragen en rekening houdt met belangen van minderheden.
- Stel voor ieder gebied een investeringsfonds beschikbaar zowel voor fysieke inrichting van het gebied als voor het realiseren van landbouwsystemen passend bij het gebied.
- Werk aan een aanpak waarbij ondernemers inkomen kunnen blijven realiseren door bij te dragen aan bijvoorbeeld biodiversiteit en landschap.

Niet iedereen is vertrouwd met de betreffende inhoudelijke materie. Bovendien is er de nodige verbeeldingskracht voor nodig om vanuit de eigen belangen te verkennen of er een gezamenlijk perspectief in het verschiet ligt wat uitnodigt tot actieve bijdrage aan de aanpak van de gebiedsopgaven. Daarbij kan het behulpzaam zijn om gezamenlijk een aantal alternatieven te onderzoeken en die voor te leggen aan een soort van plattelandsparlement of boer-burger beraad. Zo zijn de bewoners zelf aan zet om de toekomstige invulling van hun woon-, werk-, en leefomgeving te bepalen en mede in te vullen binnen de vastgestelde kaders (ter inspiratie zie de stemming binnen de vroegere ruilverkavelingen).

Waar het gebruikelijk is om vanuit agrarisch natuur en/of landschapsbeheer afspraken tussen overheden en agrariërs te beperken tot 6 jaren, zullen nu langere perioden in ogenschouw moeten worden genomen. De bedrijfsvoering kan immers niet voor een beperkt aantal jaren worden omgegooid: om te kunnen investeren zijn langjarige afspraken vereist. De overheden zullen zich dus zodanig moeten organiseren dat zij ook in staat zijn om -voor zover dat wenselijk is- tot langdurige afspraken te komen.

Op basis van ervaringen in soortgelijke gebiedsprocessen worden de volgende stappen aanbevolen:[7]

Te onderscheiden stappen binnen ontwerpend onderzoek		
1	Feiten delen	Wat komt er allemaal op het Fochteloërveen en omgeving af en wat zijn daarvoor de inhoudelijke redenen?
2	Overzicht speelveld	Beleid vertaald in gebiedsgericht kader (speelveld).
3	Belangen uitwisselen	Wie zijn de gebiedspartners en wat zijn hun belangen?
4	Ambities formuleren	Wat is vanuit gedeelde belangen een aantrekkelijke invulling binnen het gebiedsgericht kader?
5	Kiezen en uitvoeren	Leg alternatieven voor aan de bewoners van het gebied zodat zij zelf aan zet zijn om hun gebied toekomstgericht verder te ontwikkelen.

Alvorens tot uitvoering over te gaan zal het Bestuurlijk Beraad zich zo moeten organiseren dat het invulling kan geven aan een slagvaardige uitvoering. Hoe dit precies handen en voeten moet krijgen wordt nader ingevuld in de ontwerp fase. Voor de gedachtenvorming worden onderstaand een paar opties geschetst.

Mogelijke opties voor samenwerking:
1. conform het gebiedsgericht werken zoals we dat binnen zowel Drenthe als Fryslân gewend zijn waarbij de betrokken overheden zich organiseren binnen een stuurgroep en de uitvoering via een ambtelijk aangestuurd programma vorm en inhoud krijgt. Onderdelen van het programma krijgen met wisselende partners invulling, veelal overheden en semi-overheden;
2. een werkwijze waarbij alle gebiedspartners zich verenigen in een bestuurlijk gremium (dus ook niet overheden) en dit bestuurlijk gremium zich organiseert als opdrachtgever voor een uitvoeringsorganisatie die belast wordt met het concreet uitvoeren van de benodigde maatregelen om de gestelde gebiedsdoelen te realiseren.

Gelet op de opgaven en ambities voor het Fochteloërveengebied wordt optie 2 nadrukkelijk geadviseerd. Hier wordt momenteel ook op voorgesorteerd: het Bestuurlijk Beraad in oprichting bestaat uit diverse gebiedspartners, inclusief niet overheden. Hierbij geldt democratische legitimatie als aandachtspunt (zie kader).

[7] Gebaseerd op de Mutual Gains Approach (MGA).

Democratische legitimatie
Wanneer overheden en niet overheden samen het Bestuurlijk Beraad vormen en als 1 opdrachtgever willen optreden voor de uitvoering van de gezamenlijke ambities, dan moeten nadere afspraken gemaakt worden over besluitvorming met betrekking tot de inzet van publieke middelen.

Besluitvorming over de inzet van publieke middelen kan immers niet zonder democratische legitimatie (door raden, staten en parlement). In de praktijk zal dit betekenen dat het Bestuurlijk Beraad als geheel fungeert als opdrachtgever richting uitvoeringsorganisatie (opdrachtnemer), de agenda als geheel behandelt en gezamenlijk besluiten neemt, uitgezonderd onderwerpen waar inzet van publieke middelen aan de orde is. Over deze agendapunten zal het Bestuurlijk Beraad een advies uitbrengen richting de betrokken overheden. Op basis van het advies van het Bestuurlijk Beraad kunnen deze overheden vervolgens (democratisch gelegitimeerd) besluiten nemen over de inzet van publieke middelen.

Wil het Bestuurlijk Beraad als een geheel optreden en gezamenlijk fungeren als opdrachtgever voor een nader te bepalen uitvoerings-organisatie, dan zijn op hoofdlijnen 3 opties denkbaar:
a) de uitvoeringsorganisatie is een publiek orgaan en fungeert als ambtelijke dienst;
b) de uitvoeringsorganisatie is privaat georganiseerd en bestaat uit een of meer marktpartijen die op basis van een bepaald contract uitvoering geven aan de afgesproken werken;
c) een mengvorm waarbij de uitvoeringsorganisatie bestaat uit een mix van publiek en privaat.

Nu de kaders en daarmee de opgaven voor het gebied nog (deels) uitgekristalliseerd moeten worden, ligt een private uitvoeringsorganisatie niet voor de hand: het “speelveld” is nog niet afgebakend. Ook een publieke uitvoeringsorganisatie lijkt niet reëel. Enerzijds is de benodigde kennis en capaciteit aan overheidszijde schaars, anderzijds is het nadrukkelijk de bedoeling om samen met gebiedspartijen invulling te geven aan de gebiedsopgaven.

Drenthe kent al een aantal samenwerkingsvormen die als inspiratie kunnen dienen voor de te kiezen organisatievorm:
- Vitale Vakantieparken Drenthe: een Stuurgroep en een Taskforce (medewerkers verschillende organisaties voor de uitvoering);
- Energie voor Drenthe (Organisatie Regionale Energie Strategie Drenthe): met een bestuurlijke tafel, een regietafel en een werkbureau (met medewerkers provincie en gemeenten die de uitvoering regelen);
- Agenda voor de Veenkoloniën (veenkolonien.nl): met een Stuurgroep, een DB, een projectgroep en met een programmabureau bestaande uit medewerkers van verschillende organisaties voor de uitvoering.

4.3 Voorwaarden voor succes

In de Verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving (november 2020) wordt uitgesproken dat er behoefte is aan afstemming en samenwerking in de vorm van een gebiedsagenda vanuit:
- een gezamenlijk integrale aanpak en
- langdurige krachtenbundeling

Daarbij zijn onder andere de volgende voorwaarden voor succes benoemd:
- centrale regie; aanwijzen van een regisseur als verbinder, coördinator en aanjager van de gezamenlijke gebiedsagenda;
- wederzijds vertrouwen en elkaars belangen kennen;
- openheid en transparantie;
- lef en omdenken;
- samenhang; het maken van afwegingen op basis van een integrale benadering;
- DNA van het gebied is richtinggevend, o.a. afstemming op UNESCO werelderfgoed;
- bottom up waar mogelijk en
- korte lijnen tussen partijen.

Vanuit de huidige werkzaamheden in opmaat naar de beoogde Gebiedsagenda worden hier onderstaande aanbevelingen aan toegevoegd.

Anticiperen
- Zorg vanuit de overheden voor heldere doelen en kaders (speelveld) als basis voor het gesprek met de bewoners van het gebied, maar creëer daarbij voldoende ruimte om de probleemdefinitie aan te kunnen passen aan nieuwe inzichten.

Proces
- Zorg voor een procesontwerp dat voldoende robuust is om verrassingen te kunnen inpassen en dat tegelijkertijd van eenvoud is dat het door alle betrokkenen kan worden begrepen en zelf kan worden uitgelegd.
- Zet alle actoren optimaal in vanuit hun rol, kennis en betrokkenheid.
- Ga met de boeren, inwoners en ondernemers in gebied aan de slag om een plan te maken. Kruip in de huid van de mensen met wie je werkt, beluister kansen en dilemma's en vertaal die naar maatwerk in perspectieven.
- Werk volgens parallelle sporen voor rekenen, tekenen, subsidies, procedures, communicatie etc. en blijf zorgen voor verbinding tussen de sporen (blijf in verbinding met lopende programma's, processen en projecten, en zie toe op samenhang).
- Accepteer dat je gedoe houdt en dat elke dag je weer voor verrassingen kan plaatsen.
- Pas procedures op een logische plaats in en bundel procedures met het oog op tijdwinst.
- Monitor de voortgang en zorg dat er beoordeeld kan worden of met de maatregelen voldoende wordt bijgedragen aan de gestelde doelen.

Volksvertegenwoordiging

- Betrek volksvertegenwoordigers (raden, staten en algemeen besturen van de waterschappen) vroegtijdig en informeer ze via maatwerk.

Agrarisch ondernemers en bewoners van het gebied

- Zet in op volledige co-productie met de mensen in het gebied en vraag hen om commitment voor een gezamenlijk proces (dus niet via belangenorganisaties).
- Zorg voor een redelijke vergoeding voor personen die bovengemiddeld tijd en energie investeren.

Belangen

- Vraag door naar motieven en waarden die achter belangen liggen. Onderhandel vanuit de belangen in plaats van posities.
- Maak onderscheid tussen sectorale belangen, gebiedsbelangen en ondernemersbelangen.
- Vertaal belangen in perspectieven voor belanghebbenden.

Ontwerpen / ruimtelijke kwaliteit

- Stel de ruimtelijke kwaliteit en identiteit van het gebied voorop. Breng daarvoor de ruimtelijke identiteit van het gebied goed in beeld (bijvoorbeeld met een gebiedsbiografie).

Financiering

- Ontwikkel samen (overheid, deskundigen en gebiedspartners) goede uitvoerbare financiële arrangementen en andere faciliteiten die nodig zijn om ontwikkelingen in gang te zetten.
- Zorg voor middelen om te kunnen anticiperen op mogelijkheden die zich voordoen om grond en opstallen te kunnen aankopen van eigenaars die niet kunnen of willen wachten op het moment van besluitvorming.
- Zorg tijdig voor een gezonde financiële huishouding gericht op realisatie.
- Maak werk van risicomanagement

Leertraject

- Maak actief werk van het benoemen van wat goed gaat en wat beter kan tijdens de loop van het proces en zet daarmee stappen naar een cultuur van lerend werken.

Tot slot volgen hier nog aanbevelingen met betrekking tot de projectorganisatie en bestuurlijk platform (Bestuurlijk Beraad).

Aanbevelingen voor samenstelling en positie van de projectorganisatie:

- Zet in op de vorming van een ondernemende groep van personen die er voor kunnen en willen gaan, geef het team voldoende mandaat om te kunnen schakelen.
- Plaats de projectorganisatie buiten hiërarchische lijnen in organisaties.
- Zorg voor voldoende financiële kennis die adequaat is voor de opgave (waaronder grondbeleid) en ontwerpende vaardigheid.

Aanbeveling c.q. vraag voor samenstelling Bestuurlijk Beraad:

- Wie kan boegbeeld zijn voor het gebied en staat goed in contact met het gebied én volksvertegenwoordiging (liefst langjarig, dus over bestuursperioden heen)?

Bovenstaande illustreert dat er een solide, veelzijdige organisatie moet staan om op daadkrachtige wijze met de mensen in het gebied de ontwerp fase invulling te geven en stapsgewijs de uiteindelijke uitvoering voor te bereiden. De complexiteit is groot, zowel qua inhoud als proces, tegelijkertijd worden zorgvuldigheid en snelheid verlangd. Dit legt een grote verantwoordelijkheid neer bij het Bestuurlijk Beraad om de juiste randvoorwaarden te creëren voor het team dat met de ontwerp fase aan de slag gaat.

4.4 Samenvatting van de 3 sporen (definitiefase)

Inhoud, proces en bijbehorende randvoorwaarden vormen samen de ingrediënten voor een succesvolle, gebiedsgerichte aanpak. Om de onderlinge relaties overzichtelijk weer te geven is een samenvattende tabel opgesteld, zie volgende pagina.

Deze resultaten vormen de oogst van de huidige definitiefase: opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak Fochteloërveen.

Samenvatting: opmaat naar een gebiedsgericht aanpak Fochteloërveen

Spoor 1: inhoud Wat speelt er?	Spoor 2: proces Wat gaan we doen?	Spoor 3: randvoorwaarden Wat is daar voor nodig?
De bestaande inventarisatie is aangevuld en geactualiseerd. Het resultaat is in 3 categorieën in te delen: **a) lopende projecten**: voortgang op basis van eerdere afspraken, geen specifieke actie vereist van Gebiedsagenda F'veen. *Voorbeeld: afronding Landinrichting F'veen / kadeherstel* **b) actie op korte termijn**: synergie of schuren. Agenderen voor besluitvorming BB. *Voorbeeld: Fochteloërveenweg* **c) agenderen voor verdere uitwerking** binnen gebiedsgerichte aanpak F'veen. *Voorbeeld: verbinding F'veen met Drents Friese Wold* De inhoud van deze 3 categorieën is te vinden in **Bijlage 1**. Hierbij zijn 4 prioritaire opgaven voor het gebied te onderscheiden: a) natuur, b) landbouw, c) water en d) brede welvaart met o.a. stedenbouw, VTE, UNESCO Werelderfgoed, voorzieningen. De ambitie is om deze opgaven samen met de gebiedspartners op te pakken, zie sporen 2 en 3.	Met een gebiedsgerichte aanpak willen we de 4 prioritaire opgaven voor dit gebied in samenhang realiseren. Dit doen we samen met de betrokken overheden / bewoners van het gebied / gebiedspartners. Verschillende stakeholders geven aan wat zij kunnen bijdragen en wat er voor nodig is om hen hiertoe in staat te stellen. Dit vraagt om heldere karakterisering van het gebied en nadere uitwerking van de 5 onderstaande elementen.	Waarom doen we dit / wat is onze legitimatie? Een heldere karakterschets beschrijft de betekenis van het Fochteloërveen en de omliggende gebieden in het licht van de opgaven waar we voor staan. Denk hierbij aan de bijdrage die veengroei kan leveren aan het vastleggen van CO2, de bronfunctie voor diverse watersystemen en het inspelen op de klimaatverandering, maar ook de unieke kwaliteiten die samenhangen met het predicaat UNESCO Werelderfgoed. Dit vormt de basis voor de gebiedsgerichte aanpak aan de hand van de 4 prioritaire opgaven. De binnen de gebiedsgerichte aanpak uit te voeren maatregelen versterken de kwaliteiten van het gebied en pakken de problemen aan op een samenhangende, adequate manier.
	1) Kaders: beleid vanuit de 4 prioritaire opgaven en bijbehorende beleidskaders (o.a. stikstof, biodiversiteit, ..) vertalen in heldere kaders voor het gebied. Dit schetst de opgaven voor het gebied waar we via de gebiedsgerichte aanpak samen met gebiedspartners invulling aan willen geven.	Inhoudelijk kader: per opgave heldere kaders schetsen: waar staan we nu, wat is het beoogde resultaat en wat moet er gebeuren om de problematiek op te lossen (wat is de opgave)? ***De overheden schetsen de concrete opgaven en geven dit als samenhangend kader mee voor de integrale gebiedsagenda.*** Bestuurlijk kader: formaliseren Bestuurlijk Beraad en opstellen + ondertekenen intentieverklaring als basis voor de verdere uitwerking binnen de ontwerpfase.
	2) Instrumentarium: welke gereedschappen hebben we tot onze beschikking om de problemen aan te pakken en concreet voortgang te boeken? Dit zal bestaan uit een mix van bestaande (bijvoorbeeld grondbank) en nieuwe instrumenten (bijvoorbeeld stikstoffonds voor vrijwillige opkoop boerenbedrijven).	Als de opgaven bekend zijn, moet bepaald worden hoe het vraagstuk aan te pakken: welke maatregelen kunnen genomen worden en waar gaan we op inzetten? Het instrumentarium heeft betrekking op de gereedschapskist die ons ter beschikking staat om tot adequate, samenhangende maatregelen te komen. Samenhang betekent dat maatregelen op het ene domein ook bijdragen aan doelbereik binnen andere domeinen (geen negatieve beïnvloeding maar meerwaarde voor het gebied als geheel). ***Overheden: nader uit te werken, mede op basis van nieuwe kabinetsbeleid.***
	3) Dashboard ontwikkelen: zitten we op de goede weg of moeten aanvullende maatregelen worden genomen? Transparantie, een directe relatie tussen inspanning en resultaat en helder inzicht in de voortgang zijn cruciaal om tot een gezamenlijke aanpak met gebiedspartners te komen binnen een gebiedsgerichte aanpak.	Meten is weten: worden maatregelen uitgevoerd, dan is het van groot belang om inzicht te hebben in de bijdrage die dit levert aan het bereiken van de beoogde doelen: zitten we op de goede weg, moet er een tandje bij of zien we onverhoopt negatieve ontwikkelingen? Een adequaat dashboard maakt de relatie tussen inspanning en resultaat op een eenduidige, transparante wijze inzichtelijk. ***Nader uit te werken met inhoudelijk deskundigen en stakeholders uit het gebied.***
	4) Financiële arrangementen waarmee stakeholders op passende wijze worden beloond voor hun inspanningen om de beoogde doelen te bereiken. Aan de hand van het dashboard is voor iedereen duidelijk in hoeverre de resultaten overeenkomen met de gemaakte afspraken. Dit vraagt om heldere afspraken aan de voorkant, regelmatige afstemming tijdens het proces en de flexibiliteit van alle betrokkenen om adequaat in te spelen op onvoorziene omstandigheden.	Wat kan ik als bewoner/grondeigenaar/grondgebruiker bijdragen aan de beoogde doelen? Welke maatregelen kan ik zelf nemen en wat heb ik daar voor nodig? Vanuit de kaders en de tot beschikking staand instrumentarium worden de mensen in het gebied uitgenodigd om aan te geven welke acties zij willen ondernemen. Gebiedspartners geven aan wat zij voor hun rekening kunnen en willen nemen en samen moet worden bepaald wat daarvoor passende beloningen zijn. Met betrokken worden dan financiële arrangementen afgesproken. Aan de hand van het dashboard wordt samen de voortgang in de gaten gehouden. ***Samenspel tussen overheden en gebiedspartners op basis van heldere kaders, een adequaat instrumentarium, goed inzicht in het doelbereik (dashboard) en reële financiële arrangementen.***
	5) Uitvoeringsorganisatie: inrichten van een slagvaardige uitvoeringsorganisatie die op basis van een heldere opdracht aan de slag gaat met toereikende middelen, kennis en instrumentarium.	De uitvoeringsorganisatie als spil is in het samenspel van publieke, private en particuliere partijen. Dit vraagt om een duidelijke opdracht, een helder mandaat en toereikende middelen (zie spoor 2). Mensen maken het verschil en dan gaat het o.a. om tijd, geld, passie en persoonlijk commitment. Zorg dat de uitvoeringsorganisatie goed bereikbaar is (fysiek, digitaal, laagdrempelig) met een aansprekend boegbeeld. ***Nader uit te werken in de ontwerpfase.***

5 VERVOLG

De inhoudelijke onderwerpen (zie bijlage) worden samen met bovenstaande zaken (proces, randvoorwaarden en aanbevelingen) geagendeerd voor nadere uitwerking binnen de ontwerp fase. Hierbij gelden als belangrijke bouwstenen:

- Landschapsbiografie;
- Stikstofanalyse;
- Eco-hydrologische systeem analyse;
- Zoetwater beschikbaarheid / klimaatrobuust watersysteem;
- Landbouwagenda / toekomstperspectief voor agrariërs in het gebied;
- Compensatie foerageergebieden;
- Energietransitie / zonnevelden.

Met deze Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving : "*opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak*" kan de definitiefase worden afgerond en, in lijn met de gefaseerde aanpak, gestart worden met de ontwerpfase. De resultaten van de ontwerp fase leveren vervolgens de basis voor de uitvoeringsfase.

= = =

BIJLAGE 1: INHOUDELIJKE OPGAVEN GEBIEDSGERICHTE AANPAK FOCHTELOËRVEEN

Op basis van een werksessie met het kernteam Fochteloërveen op 15 december 2021, de input van de ambtelijke voorbereidingsgroep, de stakeholder- issue-belangen analyse in het Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen van 16 december 2021 en het Bestuurlijk Beraad van 15 februari jl., is de bestaande inventarisatie uit de 'Verkenning Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving' aangevuld en geactualiseerd.

Vier prioritaire opgaven zijn voor het gebied te onderscheiden te weten a) natuur, b) landbouw, c) water en d) brede welvaart.
Per prioritaire opgave zijn de inhoudelijke opgaven weergegeven.

Hierbij is een indeling gemaakt in drie categorieën:
1. Er is actie op korte termijn nodig, dit kan gaan om projecten of processen waar synergie te halen is of waar het schuurt of het risico op schuren aanwezig is. Agenderen voor het Bestuurlijk Beraad kan aan de orde zijn.
2. Agenderen voor verdere uitwerking binnen de Gebiedsagenda Fochteloërveen of waar afstemming nodig is met de Gebiedsagenda.
3. Lopend project/proces/programma, voortgang op basis van eerdere afspraken en geen actie vereist in kader van de Gebiedsagenda Fochteloërveen.

Per inhoudelijk onderwerp is aangegeven of het om een project, proces of programma gaat. Nu is het soms lastig om hierin een helder onderscheid te maken. Voor de indeling in project, proces of programma zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:
- Project: stuurt op concreet resultaten, heeft kop en staart, is een gedefinieerde periode.
- Proces: stuurt op haalbaarheid en draagvlak, actoren ondernemen samen iets en zijn van elkaar afhankelijk. Voor het schema is de keuze gemaakt een actie ook als proces aan te duiden als er nog afstemming nodig tussen verschillende partijen en projecten of voorstellen die als "kans" zijn opgenomen.
- Programma: stuurt op effecten, complexe opgave, geen standaardoplossingen.

Op basis van bovenstaande indeling zijn sheets gemaakt voor de vier prioritaire opgaven.

Sheet 1: Natuur

Actie op korte termijn	Project	Proces	Programma
* Ecohydrologisch onderzoek input voor oa de volgende vraagstukken: inrichting klimaatproof bos, bossenstrategie		x	
* Afstemming zoeken groenvisie Westelijke stadsrand Assen		x	
* Afschaling Fochteloërveenweg tijdelijk	x		
* Afschaling Fochteloërveenweg definitief		x	
* Scopeverbreding recreatievisie (oa recreatieve druk Assen, zonering, zie ook bij de andere opgaven)		x	
* Ontwikkelen ecologische kansenkaart		x	
Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak	**Project**	**Proces**	**Programma**
*SNaP connectivity/regionale invulling landelijk plan hoogveen (relatie met invulling kaders spoor 2)		x	
*Monitoring insecten ANLb en N2000 (afstemmen met spoor 2 dashboard)			x
*Werkgroep monitoring, onderzoek en beheer van het N2000 gebied (afstemmen met spoor 2 dashboard)			x
*Betekenis F'Veen en omgeving voor herstel insectenpopulatie		x	
*Extensivering gebruik pachtgronden		x	
*Specifieke doeluitkeringen SPUK (2023-2030)			x
*Water en CO2 vasthouden in groeiend Veen		x	
*Uitzoeken betekenis van klimaatadaptatiestrategie /ontwikkeling DRPA's voor het gebied	x		
*Regiodeal Zuid-Oost Fryslan (spoor 2 financiële arrangementen)			x
*Klimaatproofbos en Bossenstrategie (afhankelijk van uitkomsten eco-hydrologisch onderzoek)		x	
Lopend project/proces/programma	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Toekomstbestendig kadeherstel			x
* Sanering Schietbaan	x		
* Drentse Weg, inrichting en vernatting percelen	x		
* Bedreiging Stiltegebied		x	
* Actualisatie Natuurbeheerplan F'Veen Fryslân en Drenthe		x	
* Programma Natuur beheermaatregelen (plaggen , opslag verwijderen, exoten bestrijding, schapen begrazing)		x	
* Brandveiligheid, routes en aanwezigheid water		x	
* Bosrand met lanen en overtuinen Veenhuizen	x		
* Landschapsherstel landinrichting Veenhuizen	x		

Sheet 2 : Landbouw

Actie op korte termijn	Project	Proces	Programma
* Keukentafelgesprekken landbouw		x	
* Resultaten onderzoek foerageergebied ganzen schuurpunt		x	
* Verzilveren kans verwerving locatie 80 bunder	x		
* Check scope eco-hydrologisch onderzoek: onderwaterdrainage als alternatief voor onttrekking en de betekenis F'Veen als voedsysteem voor de beekdalen		x	
* Locaties zonneparken mogelijk een schuurpunt		x	
* Bij de scopeverbreding recreatievisie koppelkansen boeren meenemen		x	
* Oplossen milieuvergunningenprobleem bij veehouders (schuurpunt)		x	
Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Versterken biodiversiteit buiten het NNN (Soortenrijk Drenthe, bio-diverseschil rondom F'Veen)		x	
* Agr natuur + landschapsbeheer Gagelvenne, Elan en samenwerking met boeren Haulerpolder en Polder Ravenswoude			x
* In gesprek gaan met eigenaar grond ASR/Rabobank welke arrangementen de banken hebben		x	
* Uitzoeken kansen voor ecologische verbinding met Drents-Friese Wold en dubbeldoelgronden		x	
* Kansen om energieopgave te koppelen aan gebiedsopgave		x	
* Tegengaan veenoxidatie landbouwgrond/CO2 vasthouden		x	
* Bossenstrategie: bos op landbouwgrond (tevens kansen voor landschapselementen) (afhankelijk uitkomsten ecohydrologisch onderzoek)		x	
* Gebiedsgerichte aanpak stikstof inclusief gebiedsplan Drenthe en Fryslân			x
* Financiële arrangementen/gebiedsfonds		x	
* Nieuwe verdienmogelijkheden landbouw (oa teelt natte gewassen)		x	
* Duidelijke kaders mee geven aan boeren en instrumenten aanreiken (kavelruil, herwaardering van grond, grondverwerving, ook aandacht voor stoppers)		x	
* Uitzoeken en bepalen kaders voor wonen in het landelijk gebied, wonen als verdienmodel in landelijk gebied		x	
* Digitale bereikbaarheid uitzoeken		x	
* Extensieve landbouw en kortere ketens arbeidsintensief, past dat bij de arbeidsmarkt?		x	
Lopend project, proces, programma	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Agr natuur en landschapsbeheer Gagelvenne, Elan en samenwerking met boeren Haulerpolder en Polder Ravenswoude (afstemmen met gebiedsgerichte aanpak)		x	
* Belonen KPI's (afstemming met gebiedsgerichte aanpak?)		x	
* Project AgroAgenda Noord: doelgerichte aanpak,			x

Sheet 3: Water

Actie op korte termijn	Project	Proces	Programma
* Vasthouden water/tegengaan verdroging (Eco-hydrologisch onderzoek)		x	
* Beekdalenvisie in relatie tot de Onlanden/toekomstbestendig en klimaatrobuust maken van het gebied (kop van Drenthe)		x	
(verbinding leggen tussen beekdalenvisie en Eco-hydrologisch onderzoek)		x	
* Drijvende zonneparken schuren ivm foerageergebied ganzen			
Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak	**Project**	**Proces**	**Programma**
* KRW doelen (let op samenhang boven- en benedenstroomse gebieden, kader in spoor 2)			x
* Kans voor Eco-hydrologische verbinding Slokkert/Grote Diep		x	
* Relevantie checken van het regionaal waterplan voor het gebied		x	
* Kans nieuwe vaarverbinding Kolonievaart		x	
Lopend project, proces, programma	**Project**	**Proces**	**Programma**
* KRW doelen (vormen onderdeel kader gebiedsgerichte aanpak)			x
* Ecologische verbinding Boven Tjonger	x		
* Onderzoek naar de oorzaken van het hoge zinkgehalte en de hoge zuurgraad van het afstromende water in Noord Drenthe	x		

Sheet 4: Brede Welvaart

Actie op korte termijn	Project	Proces	Programma
* Afstemming woonopgave westrand Assen en beperkende randvoorwaarden		x	
* Afstemming over groenblauwe zone Kloosterveen (brede groene (ecologische) verbinding zone aan de zuidwest zijde van Assen, een verbinding tussen nu nog losliggende natuurgebieden (Asserbos – Wittendiep-Witterveld-Baggelhuizen-Pellinckbos-F'Veen).		x	
* Zonneparken (mogelijk schuurpunt)		x	
* Past Waterproblematiek in Veenhuizen als gevolg van waterstand in het F'veen in het Eco-hydrologisch onderzoek?		x	
* Scopeverbreding recreatievisie (kansen benutten Werelderfgoed, F'Veen als uitloopgebied voor Assen en wensen Assen toegankelijkheid, opvang en informeren bezoekers, draagvlak voor bezoekers ontvangen op de juiste plek, verkennen kwalitatief hoogstaand bezoekerscentrum, info punten…)		x	
* Bespreken mogelijkheden vrijkomende (agrarische) bebouwing en campingterreinen		x	
* Verkennen nieuw ondernemerschap ivm ontwikkeling Veenhuizen (samenhang recreatievisie)		x	
* Vanuit Omgevingsagenda-Noord Werktafel Omgevingskwaliteit, de bundeling van biografieën inzetten voor onderlegger ruimtelijke kwaliteit. En deze vervolgens te vertalen in een paar vuistregels ruimtelijke kwaliteit		x	

Agenderen voor verdere uitwerking binnen de gebiedsgerichte aanpak	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Gemeente faciliteert versterking biodiversiteit in Veenhuizen (onderdeel met programma duurzaamheid) (koppeling met spoor 2)			x
* Versterken cultuurhistorische onderlegger met biologische biotopen (voor Veenhuizen relevant)		x	x
* Uitnodigingsagenda cultuur/natuur Veenhuizen (oa marketing) (oppakken in samenhang met F' Veen)		x	
* Ontwikkelen visie Assen op de vrijetijdseconomie en stadsmarketing (Assen in verbinding met het F'Veen)		x	
* Fietsroute Smildigervenen (recreatieve kans)		x	
* Verbinding zoeken met regionale bedrijvigheid (bv verwerking agrarische producten)			x
* Regiodeal Zuid-Oost Fryslan (vitale kernen en welzijn) (uitzoeken raakvlakken)		x	
* Inzetten peergroup Donderen in proces			
Lopend project, proces, programma	**Project**	**Proces**	**Programma**
* Uitvoeren recreatievisie (oa nieuwe entrees, herziening wandelpaden en scope uitbreiding ivm nieuwe ontwikkelingen)			x
* Versterken cultuurhistorische onderlegger met biologische biotopen			x
* Erfgoed ontwikkeling Assen	x		
* Uitrol wandelknooppunt Noorderveld en Midden Drenthe	x		
* Uitbreiding Kloosterveen III	x		
* Ruimte voor ontwikkeling in Veenhuizen op de locatie van de school en supermarkt	x		
* Herinrichting Hoofdweg Veenhuizen naar 60 km per uur (wens)	x		
* Samenwerking tussen Staatsbosbeheer en penitentiaire inrichting	x		
* Samenwerking met Design Academy Eindhoven: ontwikkeling streekgebonden producten	x		
* Nieuwe rentmeester in Veenhuizen (uitzoeken plannen voor de invulling van de panden en gronden)	x		

BIJLAGE 2: BESTUURLIJKE BELANGEN / ZORGEN / AANDACHTSPUNTEN

Onderstaande opsomming betreft de bestuurlijke issues / aandachtspunten die zijn aangedragen naar aanleiding van het Bestuurlijk Beraad op 16 december 2021.

Provincie Drenthe:

- Deze samenwerking is belangrijk omdat er eigenlijk geen goed alternatief is voor het gezamenlijk en in samenhang oppakken van de verschillende opgaven in het landelijk gebied. Omdat er veel verschillende stakeholders met diverse belangen zijn, is het belangrijk om hier aan voorkant helder te hebben wat een ieder wil brengen en waar een ieder voor staat. Deze samenwerking is belangrijk omdat we dit proces zien als een pilot voor de gebiedsgerichte aanpak Stikstof. Dat betekent overigens niet dat er niets fout mag gaan.We willen er immers van leren. Deze samenwerking is belangrijk omdat het een werkwijze is die bij Drenthe past: samen optrekken, ieder vanuit zijn eigen rol, taken en verantwoordelijkheden. Een zorg is dat de samenwerking niet goed van de grond komt of vastloopt;
- De juridische werkelijkheid is op dit moment dat we in 2023 een gebiedsplan stikstof voor Drenthe moeten opleveren. Indien dit gebiedsplan onvoldoende bijdraagt aan het stikstofvraag-stuk, dan levert dat mogelijk problemen op met vergunningverlening (zowel voor landbouw als voor nieuwe ontwikkelingen). Provincies hebben afgesproken niet te wachten op de beleidslijnen van een nieuw kabinet, maar om door te blijven werken volgens de gemaakte afspraken.
- Het is voor de provincie belangrijk dat de natuurdoelen (waaronder de instandhoudingsdoelen Natura2000) niet aan de voorkant ter discussie worden gesteld. Provincie is gebonden aan deze doelstellingen. De uitdaging is om deze doelstellingen te bereiken, met behoud van een toekomstbestendig landbouw en met ruimte voor andere sociaal-economische ontwikkelingen. De vraag of het bereiken van de natuurdoelen maatschappelijk en politiek aanvaardbaar is, mag gesteld worden.

Provincie Fryslân:

- Er komen veel opgaven af op het Fochteloërveen. Het is een uniek natuurgebied, dat samenwerking vraagt van twee provincies, 4 gemeenten, 3 waterschappen, gebiedspartners uit verschillende sectoren én de omgeving. Als provincie hebben we een regierol, met name op prioritaire opgaven zoals stikstof en de KRW. Daarbij onderkennen we dat integraal en gebiedsgericht werken de opgaven in het F'veen ten goede komt. Het verkennen van die manier van samenwerken, en tegelijkertijd daadkrachtig inzetten op de opgaven is van belang voor provincie Fryslân (procesmatig belang).
- Projecten, programma's en kansen om de unieke natuur van het Fochteloërveen te herstellen en robuuster te maken. Herstel van biodiversiteit, hydrologische omstandigheden en de instandhoudingsdoelstellingen vanuit N2000 zijn hierbij cruciaal.
- Stikstofdoelen zijn wettelijk voorgeschreven en daarmee ook de termijn van realisatie. Hier hebben nu een Uitvoeringsprogramma Stikstof voor opgesteld. De gezamenlijke verkenning biedt inzichten in de beoogde doelstellingen in het gebied en de wensen vanuit de diverse sectoren. Daarbij geldt de verkenning voor de provincie Fryslân ook als een pilot voor de gebiedsgerichte aanpak stikstof, met een focus op interprovinciale samenwerking en brede aanpak op verschillende thema's zoals brede welvaart, landbouw, natuur en recreatie. Ook fungeert deze verkenning als input om na de zomer een goede aanvraag kunnen doen bij het Nationaal Programma Landelijk Gebied

(NPLG) voor middelen en als input voor de vormgeving van het NPLG. De uitkomsten van de verkenning worden geanalyseerd op doelbereik, draagvlak en samenhang met het Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân.
* Wettelijke verplichtingen en termijnen geldt ook voor het realiseren van Kaderrichtlijn Water.
* Fryslân is een landbouwprovincie, en wil perspectief bieden voor de landbouwsector. We willen daarbij nu met prioriteit inzetten op de keukentafelgesprekken en informatiebijeenkomsten. Toekomstperspectief voor de landbouw in bedrijfsontwikkeling en vitaliteit. Duidelijke kaders, open gesprekken, en een breed perspectief met alternatieve verdienmodellen, inzicht in de instrumentenkoffer en koppelkansen (natuurinclusieve landbouw).
* Smart en duurzame groei van recreatie en toerisme.
* Vitaliteit van het platteland in het kader van de regiodeal Zuidoost Fryslân, w.o. digitale bereikbaarheid

Waterschap Drents Overijsselse Delta (WDOD):
* Naast stikstof is de maatschappelijke urgentie voor klimaatadaptatie en een betaalbaar watersysteem minstens zo belangrijk.
* Toekomstbestendig/klimaatrobuust watersysteem. Voldoende water, niet teveel water en een veilige woon- en werkomgeving.
* Wabos principe is voor WDOD het uitgangspunt. Dit moet het Waterschap verder uitwerken, dan wordt duidelijk wat een toekomstbestendig watersysteem in de praktijk zal gaan betekenen.
* Gebiedsgerichte aanpak is nodig, er zijn te veel opgaven om sectoraal aan te pakken (oa Wabos principe, CO2 opslag in veengebieden, klimaatrobuust watersysteem, circulaire economie).
* In de te ontwikkelen aanpak nadrukkelijk meekoppelkansen zoeken.
* Ook aandacht voor financiering in de gebiedsgerichte aanpak (maatschappelijke opgaven betalen uit maatschappelijke middelen)
* Groot belang bij de gebiedsgerichte aanpak F'Veen omdat deze aanpak maatgevend gaat worden voor de aanpak rond het Nationaal Programma Landelijke Gebied en het Provinciaal Programma Landelijke Gebied. De aanpak moet ook bruikbaar zijn in gebieden met andere kenmerken.

Gemeente Midden Drenthe:
* Toekomst perspectief landbouw, agrariërs in de 7 blokken moeten weten waar ze aan toe zijn, betrek individuele boeren, maatwerk noodzakelijk, belang agrariërs zorgvuldig meewegen, bij het maken van keuzes goed de gevolgen in beeld brengen (bv foerageergebieden).
* Toegankelijkheid F'Veen (beleven): zorg dat het F'Veen ook vanuit de Smildes toegankelijk is en blijft en mensen moeten dit unieke gebied kunnen beleven, waarderen en beschermen.

Waterschap Noorderzijlvest:
* Hydrologisch systeem: afstemming/optimalisatie van functies als het gaat om voldoende water in het omliggende gebied, een gezond hoogveensysteem (water wordt langer vastgehouden en langzamer losgelaten), herstel van het natuurlijk watersysteem (koppeling tussen F'Veen en de beekdalen versterken).

* Een goede bufferwerking en een gelijkmatige voeding van de Noord-Drentse beken.
* Waterschap moet zorgen voor een goede oppervlakte waterkwaliteit.
* Proces: waterschap start met een gebiedsproces, een beekdal brede aanpak. Communicatie afstemmen en samenhang borgen.

Natuurmonumenten:
* Kernbelang van waaruit NM deelneemt is de verbetering van de staat van de natuur (systeemherstel). Dat vergt in de eerste plaats een systeemanalyse van drukfactoren voor het veen, waarvan de belangrijkste stikstof (naar veel minder depositie) en hydrologie (naar meer water vasthouden) aangevuld met de verstoring (naar een betere zondering van drukte en aanvullende foerageergebieden) en tot slot nog verbetering van landschappelijke dooradering agrarisch gebied t.b.v biodiversiteit en connectiviteit.
* Het voorgaande leidt vervolgens tot de hoofdopgave om in de omgeving van het veen te komen tot extensiverende landbouw met perspectief en een passend verdienmodel daarbij.
* Ecologische kwaliteit in het F'Veen op peil houden en verbeteren. Dit raakt de N2000 doelstellingen maar is ook breder dan dat.
* Klimaatrobuust watersysteem: het hoogveensysteem kan alleen toekomstbestendig zijn indien het systeem in en om het gebied beter wordt ingericht. Dit raakt ook het verbeteren van de hydrologie in de overgangszones.
* Stikstofproblematiek: het is van belang dat de stikstofdruk in het gebied substantieel naar beneden gaat.
* Herstel biodiversiteit en landschap rond het veen. Het F'Veen en zijn omgeving. Landschapsecologische relaties en verbindingen met omliggende gebieden zijn essentieel.
* Verbeteren recreatieve beleving: zonering, beleving en bezoekersmanagement is van belang
* Overgangsgebieden: in de overgangsgebieden komen opgaven samen (foerageergebieden, natuurinclusieve landbouw, aanleg en herstel landschapselementen, betere hydrologische overgangen, bomen- en bossenstrategie).
* Borgen kernkwaliteiten stilte, weidsheid en donkerte in F' Veen

Gemeente Ooststellingwerf:
* Zorgplicht N2000
* Voorkomen verkeersonveilige situaties
* Kansen voor duurzaam toerisme, natuurbeleving (recreatieve koppelkansen)
* Kansen benutten as Veenhuizen-Frederiksoord
* Koppelkansen kadeherstel project en Life subsidies

Gemeente Assen:
* Goede afweging tussen de woonopgave aan de westrand van Assen en beperkende maatregelen (natuurontwikkeling, stikstofproblematiek, landbouw enz.).

* Goede aansluiting op bestaande wandel- en fietsverbindingen tussen Assen en het F'Veen. Overlast door recreanten moet beperkt worden maar ook omwonenden moeten optimaal van het gebied kunnen blijven genieten (afstemming op het gebied van promotie, toeristische voorzieningen en infrastructuur en de ligging van de toegangspoorten ten opzichte van Assen)
* Optimale Synergie tussen F'Veen en het Nationale park Drentse Aa van belang voor Assen zowel qua fysieke verbindingen als samenwerking tussen de gebiedsorganisaties.

Landbouw:
* Het komen tot een goede analyse van de behoefte van de landbouw (hoe zien de bedrijven en ondernemers rondom het F'Veen hun toekomst en wat hebben ze daarvoor nodig)
* Meten is weten (stikstof, waterkwaliteit, (grond)waterstanden), dan weten we beter waar we het over hebben en hoe groot het probleem is en welke effecten bepaalde maatregelen hebben.
* Vergunningen: zo snel mogelijk oplossen van het vergunningenprobleem (een deel van de veehouders verkeren in onzekerheid omdat zij geen goede milieuvergunning hebben, vaak door omstandigheden waar zijzelf geen invloed op hadden).

Staatsbosbeheer (SBB):
* Blijven werken aan klimaatproof bos met de juiste menging, kwalitatief versterken en wellicht ook in areaal. Dit in lijn met landelijke bosambitie SBB.
* Randzone Esmeer, gedane PAS werkzaamheden voorzien van optimaal vervolgbeheer voor aankomende jaren in kader van gescheperde begrazing en verwijderen opslag. Dit in relatie tot versterken van veen.
* Borgen en versterken van cultuurhistorische waarden waaronder lanenstructuur, wijken, bruggetjes, overtuinen e.d. Dit in lijn met Unesco plangebied, en de relatie met het dorp.
* Randzone over hele lengte blijven verzachten en laten verruwen, doorgaand proces voor optimale biodiversiteit tussen veen & bos. (conform kap & verjongingsplan)
* Borgen van rust/geen toegang voor recreant in afgesloten deel Bankenbosch. Daarnaast binnen huidige zonering ruimte voor wandelen en fietsen, sober & doelmatig.

Gemeente Noordenveld
* Gemeente staat voor belang inwoners dus landbouw een duurzame toekomst, klimaatbestendig wonen en bijzonder recreëren.
* Klimaatadaptatie: gehele watersysteem op orde (zowel bij natte en droge(!) perioden) en kwaliteit (drink)water.
* Brug slaan tussen natuur en cultuur, tussen Fochteloërveen en Veenhuizen.

+ + +

COLOFON

Gebiedsagenda Fochteloërveen en omgeving: "*Opmaat naar een gebiedsgerichte aanpak".*

eindrapport
29 april 2022

Opdrachtgever:
Bestuurlijk Beraad Fochteloërveen i.o.

Projectbegeleidingsgroep / kerngroep:

provincie Drenthe
provincie Fryslân
Natuurmonumenten
gemeente Noordenveld
gemeente Ooststellingwerf
Agro Agenda Noord-Nederland
provincie Drenthe

Dit rapport is opgesteld door:

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT

www.elzinga-oterdoom.nl

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT

Date : 31-5-2022 16:53:57
From : [redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]@gmail.com" [redacted]@gmail.com, [redacted]@nmfdrenthe.nl" [redacted]@nmfdrenthe.nl, [redacted]@Natuurmonumenten.nl, [redacted]@live.nl" [redacted]@live.nl, "Trienke Elshof" [redacted]@gmail.com, "[redacted]" [redacted]@bouwendnederland.nl, "Kees Vianen" [redacted]@bouwendnederland.nl, [redacted]@vnoncw-mkbnoord.nl" [redacted]@vnoncw-mkbnoord.nl, [redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, "Henk Jumelet" [redacted]@drenthe.nl
Cc : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : AGENDA Bestuurlijk Tafel stikstof 2 juni
Attachment : Agenda Bestuurlijke Tafel 02062022.pdf;image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;

Dag allemaal,

Hierbij ontvangt u de agenda voor de Bestuurlijke Tafel van komende donderdag om 19.00 – 20.30 uur in het Provinciehuis.
Graag tot donderdag!

Met vriendelijke groet,

[redacted]
3P (Programma**l**, Project**l**, Procesmanagement)
[redacted]

provincie Drenthe

+31 592[redacted]
[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

AGENDA

Bestuurlijke (klankbord)tafel stikstof Drenthe

Datum	2 juni 2022
Tijd	19.00 – 20.30 uur
Aanwezig	Vertegenwoordigers Landbouwcollectief, Groene Partners, Bedrijven en provincie Drenthe
Plaats	Provinciehuis kamer A 0.05
Status gesprek	Informeren

1. **Opening en welkom door Henk Jumelet.**

2. **Delen van de actualiteiten.**
   Actualiteiten die van belang zijn om te delen.

3. **Toelichting proces NPLG**
   Provincie licht stand van zaken richtinggevende gebiedsdoelen toe. Vooruitblik op de te verwachten Kamerbrief resp. uit te brengen startnota NPLG (10 juni a.s.) met de daarin op te nemen richtinggevende gebiedsdoelen.

4. **Toelichting proces Gebiedsgerichte aanpak stikstof**
   Provincie licht de stand van zaken toe.

5. **Afronding en afsluiting.**
   Vervolgafspraken maken en voorstellen van agendapunten voor het volgende overleg.

Date : 1-6-2022 17:27:09
From : [redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]@drenthe.nl
Subject : Bevestigen van "Afstemmen Mantingerzand" met nr. "R2206 0064" op 08-06-2022 om 15:30

provincie Drenthe

Provincie Drenthe R2206 0064

Beste [redacted]

Hierbij bevestigen wij jouw reservering in MijnServicedesk, gemaakt in Outlook met als datum 08-06-2022 van 15:30 uur tot 08-06-2022 16:30 uur, met als onderwerp "Afstemmen Mantingerzand".

Aanvullende diensten voeg je zelf toe via jouw reservering in MijnServicedesk.

Gereserveerde ruimte:	C2.41

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van jouw aanvraag in MijnServicedesk, dan kan je contact met ons opnemen.

Met vriendelijke groet,
Servicedesk

Servicedesk telefoon: 0592 - [redacted] | MijnServicedesk

Date : 24-5-2022 9:13:25
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Gesprek Dhr. Jumelet
Attachment : vragen tot betrekking gesprek Jumelet.pdf;05B58FD4F60D41E59CA9AF97AF7FD60A.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;image006.png;image007.png;

Hierbij de brief van [redacted]. Als ik de vragen doorneem zijn ze vooral gericht op de ecologische toestand van het Mantingerzand. Daar zal iemand naar moeten kijken die meer verstand heeft van de ecologie en de processen over het aanwijzen van het een en ander. Daar kunnen wij zo geen antwoord opgeven lijkt mij.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Landelijk gebied

provincie Drenthe

+31 592[redacted]
[redacted]
Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]@gmail.com>
Verzonden: dinsdag 24 mei 2022 09:04
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@gmail.com>
Onderwerp: RE: Gesprek Dhr. Jumelet

Geachte [redacted]

Hierbij de brief die wij verstuurd hebben op maandag 9 mei naar de Dhr.Jumelet.
Dit naar aanleiding van ons gesprek en de afspraak om 1 juni bij elkaar te komen.

[redacted]

[redacted]

Met vriendelijke groeten,

[redacted]
Namens de groep " De goudplevier een ramp of ? "

Verzonden vanuit Mail voor Windows

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 9 mei 2022 18:12
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: Gesprek Dhr. Jumelet

Geachte [redacted]

Hierbij voegen wij U de brief toe met betrekking tot de vragen aan de Dhr. Jumelet.
We gaan ervan uit dat deze vragen voldoende zijn en zien dan ook met belangstelling de afspraak tegemoet om binnenkort om de tafel te zitten

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Namens de groep "de Goudplevier een ramp of ??"

Verzonden vanuit Mail voor Windows

Van: [redacted]
Verzonden: dinsdag 26 april 2022 9:53
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: Gesprek Dhr. Jumelet

Goedemorgen [redacted]

We hebben gisteravond overleg gepleegd en de bedoeling is dat er 2 of 3 mei bij elkaar gezeten wordt om de vragen op papier te zetten. Het is dus mogelijk dat Dhr Jumelet de vragen eerder krijgt dan het gesprek.
Wel zouden wij graag een datum op papier willen zetten, zodat daar alvast rekening mee gehouden kan worden in de agenda's.

Met vriendelijke groet,

Verzonden vanuit Mail voor Windows

Van:
Verzonden: maandag 25 april 2022 16:18
Aan:
Onderwerp: FW: Gesprek Dhr. Jumelet

Geachte ,

In navolging op onderstaande wil ik u laten weten dat ik uw vraag aan de heer Jumelet heb voorgelegd.
Hij gaf aan benieuwd te zijn naar de vragen. Is het mogelijk dat u deze schriftelijk doet toekomen?

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

+31 592
Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: oogstra@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 21 april 2022 15:21
Aan: @gmail.com>
Onderwerp: RE: Gesprek Dhr. Jumelet

Geachte ,

Hartelijk dank voor uw mail.
Ik ga dit met de heer Jumelet bespreken en zal er begin volgende week bij u op terugkomen.

Ik vertrouw erop hiermee, voor nu, voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

+31 592
Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: @gmail.com>
Verzonden: donderdag 21 april 2022 14:47
Aan: @drenthe.nl>
Onderwerp: Gesprek Dhr. Jumelet

Geachte

Vorig jaar zijn wij met enkele agrariërs samen met het CDA, natuurmonumenten en Dhr. Jumelet het Drentse Mantingerzand opgegaan.
Het doel was het bekijken van de staat van de natuur.
Dhr. Jumelet kan het zich vast nog herinneren, ook de verontwaardiging die bij ons kwam nadat 1 van de agrariërs zich afvroeg, wat heeft 30 jaar natuurontwikkeling opgeleverd en wat heeft het opgeleverd dat er een agrarier zich heeft verplaatst?

Naar aanleiding van dit bezoek en het antwoord, hebben wij (een groepje agrariërs die destijds aanwezig waren en later nog enkele anderen) zich samengevoegd en zijn op onderzoek uitgegaan samen met Staf en .
Aan de hand van dit onderzoek en later enkele bevindingen kwamen bij ons nog meer vragen.
Graag zouden wij deze vragen met de Dhr. Jumelet willen bespreken, en hopen dat hij op korte termijn ons te woord kan staan.
Wilt U kijken naar een datum?

Met vriendelijke groeten,

[redacted]
Namens de studiegroep “de Goudplevier”

Tel 06[redacted]

Verzonden vanuit Mail voor Windows

Dit e-mailbericht is gecontroleerd op virussen met Avast antivirussoftware.
www.avast.com

Provincie Drenthe

Postbus 122

9400 AC Assen

09-05-2022

Geachte Heer Jumelet,

Zoals afgesproken ontvangt U hierbij de vragen van ons, op deze manier kunt U alvast een inzicht krijgen in de vragen die momenteel bij ons spelen.

1. Tijdens het onderzoek door Staf is conclusie dat de natuur er op verschillende soorten is vooruitgegaan. Neem bijvoorbeeld het wensenlijstje bij de vogels, hier staan er 11 op, hiervan werden er voor 2000 jaarlijks 3 tot 4 waargenomen. Na 2000 loopt dit aantal op naar 7 tot 8 soorten. Is deze vooruitgang bekend bij de Provincie? En zo ja, voldoet dit aan de wens van de Provincie, of kunnen bedrijven nog zwaardere regelgeving van de Provincie verwachten? Hoe rieeel is het dat er op de lijst soorten voortkomen die nog nooit in het gebied aanwezig zijn

2. In de afspraken staat dat er gemeten en geïnventariseerd moet worden door Natuurmonument. Hoe frequent wordt dit gedaan, hoe wordt dit gecontroleerd en hoe inzichtelijk zijn deze gegevens voor anderen. Tijdens het onderzoek door Staf is geconcludeerd dat de gegevens die verzameld worden in het NDFF niet vrij toegankelijk is voor publiek, wel mogen deze gegevens worden gebruikt voor onderzoek door journalisten echter mogen zij deze gegevens niet delen. Bent U het met ons eens dat dit vragen oproept?

   Op welke wijze controleert de Provincie de uitvoering van de beheerplannen? Er ligt een habitat heischraalgrasland naast het munitiedepot, dit blijkt zo maar aan het AERIUS te zijn toegevoegd, zonder dat dit perceel in de vegetatiekartering uit 2008 is opgenomen? Uit welk rapport blijkt dat habitat aan de omschreven voorwaarden voldoet? Het zelfde geldt dit voor de zure venen in dit gebied? Ook voor dit habitat type blijkt de onderbouwing ontbreekt. Kunnen wij deze onderbouwing van U ontvangen. In beide gevallen blijkt dat het gaat om habitatindelingen met een dusdanige KDW-indeling dat bedrijven en organisaties daar onnodig mee in de problemen komen. Wanneer een deugdelijke onderbouwing ontbreekt is deze Provincie dan bereid om Habitats zoals hierboven omschreven uit het Aerius te laten halen?

   Vastgelegd is dat voor het beheer van heischraalgrasland extra nodig is om te maaien en af te voeren aldus N2000 herstel strategieën, Op welke wijze controleert de Provincie de uitvoering van de beheerplannen, en wanneer wordt er handhavend opgetreden voor NM als

men zich niet aan de beheerplannen houdt. Wat zijn tevens de consequenties voor NM, heeft dit financiële gevolgen in uitbetaling door de provincie?

3. Het Mantingerzand is in de loop van de jaren zeer uitgebreid, is de Provincie er een voorstander van de natuur nog verder uit te laten breiden dit ten koste van o.a. landbouwgrond? Of wenst de Provincie eerst optimaal beheer en ontwikkeling van de huidige natuur? Met het oog op de toekomst is een gezonde landbouw zeer belangrijk, ook met de vraag naar veilig en voldoende voedsel. Hoe verwacht de provincie dat er voor de landbouw voldoende mogelijkheden bestaan om zich te blijven ontwikkelen. Hoe wil de provincie zich hiervoor inzetten? Hoe kijkt de provincie aan tegen het uitkopen van bedrijven, zoals in andere gebieden van Nederland gedaan wordt. Welke afweging wordt hiervoor gemaakt?

4. Hoe kan het dat er in "ons N2000 gebied de stikstofdepositie per hexagoon zo verschillend is? We zien bij vrijwel identieke hexogenen naast elkaar zeer verschillende waardes, als voorbeeld het munitiekamp 1250, 2191,48 mol hoe verklaarbaar is dit? Op vliegveld Eelde en de VAM is waardes, vrijwel geen enkele verhoging terwijl varkenshouderij [redacted] in ons gebied een absurd deposito van meer dan 10.000 mol is ingedeeld, bent U hier mee bekend en is dit voor U verklaarbaar. We weten dat een ruwheidskaart variatie brengt in stikstofdepositie, maar in hoeverre worden bepaalde bedrijven door het RIVM of Provincie wel of niet aan het AERIUS toegevoegd met sterk verhogende depositie?

5. Momenteel worden er natte gebieden aangewezen in de provincie, Op welke manier wordt dit bepaalt en in hoever wordt hierbij rekening gehouden met bedrijven die vlak bij deze gebieden zitten. Kunt U de onrust begrijpen voor de gevolgen van een nat natuurgebied naast bestaande pluimveebedrijven? Het is bekend dat trekkende vogels een groter gevaar zijn om ziekten over te brengen, is het dan reëel om deze gebieden vlak bij de bestaande bedrijven te plaatsen? In hoever is dit in samenspraak gedaan met de bestaande bedrijven, en welke inspanningen worden gedaan om overlast te voorkomen?

6. Natuur Monumenten is van plan om vlak naast het Natura 2000 gebied een begraafplaats met 5000 graven te ontwikkelen. Dit geeft een enorm aantal vervoersbewegingen vlak naast het nu al overschreden N2000 gebied. Volgens [redacted] is juist de stikstof van vervoersbewegingen die Lelystad Airport op slot houdt. Bent U het met ons eens dat een dergelijke uitbreiding van vervoersbewegingen naar een begraafplaats en de hierbij vrijkomende stikstofuittsoot naast een N2000 gebied niet vergund zou mogen worden.

7. Momenteel worden er al langere tijd geen vergunningen afgegeven, deze vergunningen betreffen niet alleen uitbreidingen maar ook nieuwbouw op bestaande gebouwen. De provincie wil gaan inzetten op innovatie om toch perspectief te bieden naar de toekomst. Hoe bedrijfszeker zijn deze innovaties, en hoeveel eigen risico wordt hiervoor neergelegd bij de ondernemer?

Een hele lijst met vragen die duidelijk laten zien dat er een hele scheefgroei is in de belangbehartiging naar de agrarische sector. Er zijn al veel bedrijven gestaakt of verplaatst in dit gebied. Wat vindt U van het feit dat er geen onderzoek is gedaan naar welke effecten dit heeft op het natuurgebied? Hoe kan het dat er volop geld wordt geinvesteerd zonder inhoudelijk te weten wat de effecten hiervan zijn? En hoe kijken andere partijen binnen de Provincie tegen de huidige stand van zaken aan?

Gezien de aardt van de vragen begrijpt de gedeputeerde vast de urgentie en hopen wij zo spoedig mogelijk een datum te kunnen afspreken om hierover van gedachten te kunnen wisselen.

Met vriendelijk groeten,

Een aantal bezorgde agrariers onder de naam “De goudplevier een ramp of ??”

Date : 17-5-2022 14:50:51
From : "[redacted]@clm.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Cc : [redacted]@drenthe.nl, [redacted]@kwrwater.nl"[redacted]@kwrwater.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Re: Expertsessie NPLG en gebiedsprocessen

Beste[redacted]

Dank voor de mail en de moeite om iemand te vinden voor deze bijeenkomst. Mooi dat[redacted] donderdagmiddag kan deelnemen, ik heb zojuist het agendaverzoek gestuurd.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
CLM Onderzoek en Advies

Bezoekadres
Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

Postadres
Postbus 62
4100 AB Culemborg

T 0345[redacted] (tevens mobiel)
W[redacted]
E[redacted]@clm.nl

I www.clm.nl
T @zegtCLM

On 17 May 2022, at 14:47,[redacted]@drenthe.nl> wrote:

Beste[redacted]

[redacted] zal donderdagmiddag van 13-15 de sessie kunnen bijwonen. Zou je hem de uitnodiging kunnen sturen? Alvast bedankt!

Met vriendelijke groet,
[redacted]
3P (Programma's, Projecten, Processen)
[redacted]

[redacted]
Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op [redacted]

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van:[redacted]@clm.nl>
Verzonden: maandag 16 mei 2022 09:29
Aan:[redacted]@drenthe.nl>
CC:[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@kwrwater.nl
Onderwerp: Re: Expertsessie NPLG en gebiedsprocessen

Beste[redacted]

We hebben speciaal de sessie op vrijdagochtend gepland omdat dat voor[redacted] de enige mogelijkheid was. Is er geen mogelijkheid dat dit toch kan?

We hebben daarnaast nog een sessie gepland op donderdagmiddag van 13 tot 15. Daar zou[redacted] ook bij aan kunnen sluiten.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
CLM Onderzoek en Advies

Bezoekadres
Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

Postadres
Postbus 62
4100 AB Culemborg

T 0345[redacted] (tevens mobiel)
W[redacted]
E[redacted]@clm.nl

I www.clm.nl
T @zegtCLM

On 16 May 2022, at 09:12,[redacted]@drenthe.nl> wrote:

Beste[redacted]

Ik ben bang dat vrijdag 10-12 niet meer past helaas. Zou donderdag 19 mei 9-11 alsnog een mogelijkheid zijn? Als u weer een foutmelding krijgt, zou u mij dan de Teams-uitnodiging kunnen sturen? Dan zet ik het in Desmonds agenda.

Met vriendelijke groet,
[redacted]
3P (Programma's, Projecten, Processen)
[redacted]

[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op [redacted]

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted] @clm.nl>
Verzonden: donderdag 12 mei 2022 21:00
Aan: [redacted] @drenthe.nl>
CC: [redacted] @drenthe.nl> [redacted] @kwrwater.nl
Onderwerp: Re: Expertsessie NPLG en gebiedsprocessen

Beste [redacted],

Dank voor uw mail. Ik heb een agenda-verzoek gestuurd voor vrijdag 20 mei van 10-12. Het bericht is echter nog niet bezorgd bij [redacted] (ik krijg de foutmelding “host not found”, maar het emailadres klopt), dus ik stuur het ook even via deze weg. Kunt u het in zijn agenda zetten mocht de mail niet aankomen?

Alvast bedankt.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
CLM Onderzoek en Advies

Bezoekadres
Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

Postadres
Postbus 62
4100 AB Culemborg

T 0345 [redacted] (tevens mobiel)
W [redacted]
E [redacted] @clm.nl

I www.clm.nl
T @zegtCLM

On 11 May 2022, at 14:57, [redacted] @drenthe.nl> wrote:

Beste [redacted]

Dit zou voor [redacted] passen op deze optie:
Vrijdag 20 mei 10-12

Ik hoor graag van u of de online bijeenkomst op dit moment plaats kan vinden.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
3P (Programma's, Projecten, Processen)
[redacted]

<image006.png>[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op [redacted]

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted] @clm.nl>
Verzonden: dinsdag 10 mei 2022 09:45
Aan: [redacted] @drenthe.nl>
CC: [redacted] @kwrwater.nl>
Onderwerp: Re: Expertsessie NPLG en gebiedsprocessen
Urgentie: Hoog

Beste [redacted]

Ter aanvulling op mijn mail van afgelopen vrijdag, hierbij een uitnodiging voor een online bijeenkomst over het nieuwe NPLG met 1-3 andere experts.

Dit, in het kader van de advisering over de LBO Nitraat in grondwaterbeschermingsgebieden waar uw collega’s [redacted] en [redacted] bij betrokken zijn, zoals toegelicht in onderstaande mail.

Zou u volgende week tijd kunnen en willen maken voor zo’n online bijeenkomst? Dat zou ons, en de mensen van de LBO, verder helpen.

Kunt u uiterlijk morgen (woensdag) aangeven of u kunt op de volgende momenten:
Dinsdag 17 mei 9-11
Dinsdag 17 mei 13-15
Donderdag 19 mei 9-11
Donderdag 19 mei 13-15
Vrijdag 20 mei 10-12

Zodra wij van de experts een reactie hebben ontvangen, leggen we het tijdstip van de bijeenkomst vast.
Excuses, voor de korte termijn. Dit werk was onvoorzien bij de start van het adviseringsproject, en het project kent een korte doorlooptijd.

We hopen op uw flexbiliteit.

Alvast bedankt voor uw reactie!

Met vriendelijke groet,

CLM Onderzoek en Advies

Bezoekadres
Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

Postadres
Postbus 62
4100 AB Culemborg

T 0345 (tevens mobiel)
E @clm.nl

I www.clm.nl
T @zegtCLM

On 6 May 2022, at 13:53, @clm.nl> wrote:

Beste ,

Van kregen we uw contactgegevens. Ik werk bij CLM aan advisering over de voortzetting van de LBO Nitraat in grondwaterbeschermingsgebieden.

Een belangrijk onderwerp hierbij is het vervolg van of op de LBO. In de gesprekken die we hierover voeren, merken we dat er veel gekeken wordt naar het NPLG en dan met name de versnelde gebiedsgerichte pilots die in de regio's opgestart kunnen worden, als mogelijk vervolgtraject op het LBO. Om daarover goed te kunnen adviseren, zouden we er graag nog wat meer vanaf weten. Met name over de (mogelijke) uitwerking van de brief die minister Van der Wal-Zeggelink op 1 april aan de Tweede Kamer heeft gestuurd, en de vormgeving van de versnelde pilots. We zijn benieuwd wat er in de provincies gebeurt en hoe de belsuitvorming eruit ziet.

Graag willen we u uitnodigen voor een expertsessie hierover. Zijn we hiervoor bij u aan het goede adres en staat u daar voor open?

Dank voor uw reactie alvast!

Met vriendelijke groet,

CLM Onderzoek en Advies

Bezoekadres
Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

Postadres
Postbus 62
4100 AB Culemborg

T 0345 (tevens mobiel)
W
E @clm.nl

I www.clm.nl
T @zegtCLM

Date : 12-5-2022 11:47:31
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : afspraak[redacted]
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;

Ik zie nog geen afspraak staan in mijn agenda. Klopt dat?

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Landelijk Gebied
[redacted]

provincie Drenthe

+31 592 365555

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 31-5-2022 9:25:54
From : " [redacted] **ten@drenthe.nl**
To : " [redacted] **@drenthe.nl,** [redacted] **@drenthe.nl**
Subject : FW: betrekken WMD bij gebiedsgerichte aanpak Drentse Stikstof opgave
Attachment :
image001.jpg;image002.jpg;image003.png;image004.png;image005.png;image006.jpg;image007.png;image008.png;image009.png;image010.png;image011.png;

Hoi,

Zie onderstaande mail van [redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]
3P (Programma's, Projecten, Processen)
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted] @waterbedrijfgroningen.nl>
Verzonden: maandag 30 mei 2022 16:09
Aan: [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @drenthe.nl>
CC: [redacted] @waterbedrijfgroningen.nl>; [redacted] @vitens.nl>; [redacted] @vitens.nl>; [redacted] <[redacted] @wmd.nl>
Onderwerp: RE: betrekken WMD bij gebiedsgerichte aanpak Drentse Stikstof opgave

Hoi [redacted]

Alles goed met jou? Dank voor de uitnodiging via WMD.

Helaas kunnen mijn collega's en ik niet as donderdagochtend.

We zien graag een uitnodiging tegemoet mbt de overige gebieden waaronder het Drentsche Aa gebied.

Groetjes,
[redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted] omgevingsmanagement
afdeling Strategie & Onderzoek

Waterbedrijf Groningen

Waterbedrijf Groningen
Griffeweg 99 | Postbus 24 | 9700 AA Groningen
Telefoon (050) 368 86 88 | Direct/Mobiel +316 [redacted]
aanwezig: ma, di, do en vr
Email [redacted] @waterbedrijfgroningen.nl | www.waterbedrijfgroningen.nl

24/7 WATER. NATUURLIJK DICHTBIJ.

Van: [redacted] @wmd.nl>
Verzonden: maandag 30 mei 2022 12:58
Aan: [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @drenthe.nl>
CC: [redacted] @waterbedrijfgroningen.nl>; [redacted] @waterbedrijfgroningen.nl>; [redacted] @vitens.nl>; [redacted] @vitens.nl>
Onderwerp: RE: betrekken WMD bij gebiedsgerichte aanpak Drentse Stikstof opgave

Hallo [redacted]

Bedankt voor de uitnodiging. In Drenthe zijn 3 waterbedrijven betrokken bij gebiedsprocessen. WMD, Waterbedrijf Groningen en Vitens.
Zie ook bijgesloten kaart met de grondwaterwinningen van de 3 waterbedrijven en de oppervlakte waterwinning Drentsche Aa (WBG).

De waterbedrijven haken graag aan bij de gebiedsgerichte aanpak Drentse Stikstof. Afhankelijk van het gebied kan dat uiteraard verschillen per waterbedrijf.
Ik zet de contactpersonen voor Omgevingsmanagement van WBG en Vitens cc in de mail.

Heel Drenthe is voor WMD van belang (alleen in NW-Drenthe hebben wij geen waterwinning, leveren daar wel drinkwater)
De Kop van Drenthe is voor WBG van belang, waterwinningen in zowel NW als NO-Drenthe.
Vitens heeft een winning in Havelterberg, dus ZW-Drenthe.

Met vriendelijke groet,

Postbus 18 T 06
9400 AA Assen E @wmd.nl
www.wmd.nl

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 24 mei 2022 13:57
Aan: @wmd.nl>
CC: @drenthe.nl>; @drenthe.nl>
Onderwerp: betrekken WMD bij gebiedsgerichte aanpak Drentse Stikstof opgave

Dag

Jouw naam viel bij monde van "Stikstof". gaf aan dat de WMD graag betrokken wil zijn/aangehaakt zou willen blijven bij de gebiedsgerichte aanpak Drentse Stikstof Opgave.

Nu hebben wij donderdag 2 juni van 9-13 uur een oploop voor overheden (gemeenten, waterschappen) over de gebieden Fochteloërveen, Witterveld en Norgerholt in restaurant "Norgerhout" in Norg. Heeft een collega van de WMD interesse in deelname? Jullie zijn van harte welkom! Opgave kan aan mijn collega ; zie emailadres in de cc. De bijeenkomst is inclusief lunch, dus evt eet-/en dieetwensen horen we ook graag.

Iets anders… klopt het dat er meerdere waterbedrijven in Drenthe actief/werkzaam zijn? Ik heb gezocht op internet, maar kom er niet echt uit. Kan iemand van bijv. het WMD secretariaat ons van deze informatie voorzien?

Dank alvast voor een reactie. En wie weet tot ziens!

Met vriendelijke groet,

3P/Processen, programma's en projecten (concernopgaven)
Drentse Aanpak Stikstof, gebieden Fochteloërveen, Witterveld en Norgerholt

provincie Drenthe

+31 592
mobiel nummer: 06

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

N.V. Waterbedrijf Groningen
Handelsregister: 02008621

De informatie in dit e-mailbericht is vertrouwelijk en uitsluitend bestemd voor de geadresseerde.
Wanneer u dit bericht per abuis ontvangt, verzoeken wij u contact op te nemen met de afzender per kerende e-mail. Verder verzoeken wij u in dat geval dit e-mailbericht te vernietigen en de inhoud ervan aan niemand openbaar te maken.
Wij aanvaarden geen aansprakelijkheid voor onjuiste, onvolledige dan wel ontijdige overbrenging van de inhoud van een verzonden e-mailbericht, noch voor daarbij overgebrachte virussen.

The information contained in this e-mail is confidential and may be privileged.
It may be read, copied and used only by the intended recipient.
If you have received it in error, please contact the sender immediately by return e-mail; please delete in this case the e-mail and do not disclose its contents to any person.
We don't accept liability for any errors, omissions, delays of receipt or viruses in the contents of this message which arise as a result of e-mail transmission.

Date : 30-5-2022 15:15:46
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Kennismaking met programma aanpak stikstof provincie Drenthe
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;

Hoi,

Ter informatie. Ik heb de afspraak in jullie agenda gezet.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
3P (Programma's, Projecten, Processen)
[redacted]

provincie Drenthe

Werkdagen [redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]staatsbosbeheer.nl>
Verzonden: maandag 30 mei 2022 13:17
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Kennismaking met programma aanpak stikstof provincie Drenthe

Dag [redacted]

[redacted] en [redacted] zij 30 juni 11.00 uur van harte welkom. Ik wil voorstellen dat ze naar ons beheerkantoor in Elp komen (Ieberen 1, 9442TJ Elp). Mijn collega's [redacted] en [redacted] zullen dan ook aanwezig zijn.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Staatsbosbeheer
team Advies & Projecten (Dr) | provinciale eenheid Drenthe

E [redacted]@staatsbosbeheer.nl
T 050[redacted] | M 06-[redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 25 mei 2022 14:07
Aan: [redacted]@staatsbosbeheer.nl>
Onderwerp: Kennismaking met programma aanpak stikstof provincie Drenthe

Beste [redacted]

[redacted] en [redacted] zijn begin april gestart [redacted] bij het programma aanpak stikstof van de provincie Drenthe voor de gebieden Drentsche Aa, Elperstroom en Drouwenerzand. Zij hebben zich tijdens het overleg van het Programmateam Nationaal Park Drentsche Aa van 24 mei jl. kort geïntroduceerd, maar zouden graag op korte termijn ook wat uitgebreider kennis willen maken.
Schikt het dat zij op 30 juni, om 11:00 uur voor een kennismakingsgesprek langskomen?

Ik hoor graag van je.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
3P (Programma's, Projecten, Processen)
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 20-4-2022 15:38:21
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drentslandschap.nl
Cc : "[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@drenthe.nl
Subject : Inplannen afspraak provincie Drenthe
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;

Beste [redacted]

Op verzoek van [redacted] plan ik graag een afspraak in voor haar en [redacted]

In beider agenda's zie ik de volgende mogelijkheden:

- Woensdag 4 mei, gehele dag
- Donderdag 5 mei, gehele dag
- Maandag 9 mei, ochtend
- Woensdag 11 mei, ochtend
- Donderdag 12 mei, gehele dag

Ik hoor graag van je of hier een geschikt moment tussen staat.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Team 3P (processen, programma's en projecten)
[redacted] Drentse Aanpak Stikstof

provincie Drenthe

+31 592[redacted]
[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 30-5-2022 11:33:24
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@waterbedrijfgroningen.nl" [redacted]@waterbedrijfgroningen.nl
Subject : Kennismakingsgesprek [redacted] Waterbedrijf Groningen

Date : 9-5-2022 17:40:53
From : "[redacted]@provinciegroningen.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : RE: aanpak Stikstof Drentse Aa
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;image008.png;image009.png;

Ho[redacted]

Zowel de 18de als de 19de heb ik tot 16 uur een afspraak. Vanaf 16 uur kan ik wel.
Zullen we dan de 19de om 16 uur afspreken?

Groet[redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: maandag 9 mei 2022 15:01
Aan: [redacted]@provinciegroningen.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: aanpak Stikstof Drentse Aa

Hoi[redacted]

Wij zouden 18 of 19 mei in de tweede helft van de middag (vanaf 15.00 uur) voor een overleg langs kunnen komen. Schikt een van deze data?
Ter info ook alvast een voortgangsnotitie die we tijdens het overleg kunnen bespreken.

Hartelijk dank alvast voor je reactie.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Programma Stikstof

provincie Drenthe

+31 592[redacted]
[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 5 mei 2022 09:48
Aan: [redacted]@provinciegroningen.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: aanpak Stikstof Drentse Aa

Hoi[redacted]

In de bijlages informatie betreft de eerste verkenning en de aanpak op hoofdlijnen voor het gebied Drentse Aa.
Hoop dat je hiermee je kunt verdiepen. Wij kunnen wel op het provinciehuis Groningen komen voor een overleg en doen een datumvoorstel.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Team Stikstof
[redacted]

provincie Drenthe

+31 592[redacted]
[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]@provinciegroningen.nl>
Verzonden: donderdag 5 mei 2022 08:42
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
CC [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: aanpak Stikstof Drentse Aa

Hoi[redacted]

Inderdaad erg leuk om elkaar zo weer te treffen. Ik had al van [redacted] gehoord dat jij naar Drenthe ging en dus helaas je werk voor het [redacted] had beëindigd.
Afspraak maken is prima, maar ik weet niet of ik je tijdens die afspraak al je gevraagde informatie kan geven. Ik heb mij helemaal niet verdiept in de input voor het Drentse Aa-

gebied.
Kom jij met een aantal data?

Met vriendelijke groet,

[redacted]

provincie groningen

[redacted]
Team Natuur
Sint Jansstraat 4 | Postbus 610 | 9700 AP Groningen
M 06[redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 4 mei 2022 11:59
Aan: [redacted]@provinciegroningen.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: aanpak Stikstof Drentse Aa

Hallo [redacted]

Ik heb begrepen van mijn collega's in Drenthe dat jij contactpersoon bent voor de aanpak stikstof in het Groningse deel van het Drentse Aa gebied.
Kunnen wij een afspraak maken om onze plannen toe te lichten en de mogelijkheid dat wij het Groningse deel v.w.b. natuurherstelmaatregelen stikstof in het Drentse gebiedsplan opnemen.

Leuk dat we elkaar zo weer ontmoeten[redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Team Stikstof
[redacted]

provincie Drenthe

+31 592[redacted]
[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Op onze website kunt u lezen welke dienstverlening u van ons mag verwachten.
https://www.provinciegroningen.nl/servicenormen/

Op onze website kunt u lezen welke dienstverlening u van ons mag verwachten.
https://www.provinciegroningen.nl/servicenormen/

Date : 25-4-2022 10:06:37
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@vanarkeladvies.nl, "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Re: gesprek agrarier Zuidwest Drenthe
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;

Hallo [redacted]

Enkele opmerkingen. Zie je tekst onder.

groet,
[redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: vrijdag 22 april 2022 15:33
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@vanarkeladvies.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: gesprek agrarier Zuidwest Drenthe

Allen,

Naar aanleiding van ons goede overleg van vanochtend zou ik wat punten uit het overleg gisteren met een boer bij Dwingeloo delen. Daar komen ook wat punten uit voort die we verder met jullie en nog wat collega's verder moeten uitzoeken/bespreken. Ik zal snel een vervolgoverleg inplannen met VTH.
Het volledige verslag staat op:

Gebiedsgerichte aanpak stikstof Notitieblok (sharepoint.com)

Vragen van de boer:

- In Aerius blijken de adressen die gehanteerd worden niet te kloppen met de kaart, de locaties en de vergunninghouders. De toevoegingen worden niet juist geplaatst waardoor de depositie wellicht niet goed wordt berekend. Te checken. De depositie wordt berekend aan de hand van emissieregistraties. Dit verloopt dus anders dan bij vergunningverlening, wanneer de locaties van stallen worden gebruikt.

- In het rapport van de gebiedsverkenning wordt Lheebroek benoemd als verbindingszone. Wat houdt dit in, waar komt die, hoeveel ha en wat gaat dit betekenen? In de Omgevingsvisie zijn "ecologische verbindingen" opgenomen. Zie paragrafen 7.1.2, 7.1.1.2.2 en 7.1.3.3, 7.1.3.4.

- In de berekeningen wordt rekening gehouden met het aantal koeien qua productie (melk en mest). Niet wat er daarna met de mest gebeurd, hoe extensief het bedrijf is, de hoeveelheid grond in eigendom en gebruik, waar de koeien staan, gebruik van ruw eiwit, mestvergister, gebruik van de kringloopwijzer etc wordt niet meegenomen. Hoe zien wij dit en hoe nemen we dit mee? Ik denk dat VTH hierover meer kan zeggen

- Welke uitgangspunten gaat de provincie per deelgebied hanteren? Bijvoorbeeld wat wil de provincie aan de noordkant van het Dwingelderveld gelet op stikstof, KRW en andere opgaven en in het licht van grondslag, bodemtype, landschap en het perspectief voor de landbouw hier? Dit zal per gebied worden bepaald. Het Koersdocument Drentse Aanpak Stikstof vormt de basis voor de uitwerking.
- Hoe worden de berekeningen uitgevoerd en geborgd? Moet er relatief of absoluut worden gereduceerd a) generiek per N2000gebied, b) per hexagoon of c) per (gevoelig) habitattype? Er komen reductiedoelen per gebied. Deze bepaalt het Rijk, de provincies gehoord hebbende. Richtinggevende doelen worden rond de zomer verwacht. Deze komen ook terecht in het Gebiedsplan Stikstof dat medio 2023 moet worden vastgesteld op basis van de Wet stikstofreductie en natuurherstel.
- Wat gebeurt er met de aangekochte gronden? Hoe worden die verdeeld? Wie gaat de lasten dragen (waterschapslasten, OZB etc.)? Hierover is nog niets besloten. Dit komt in principe in het gebiedsplan terecht.
- Gaan bedrijfsinvesteringen om stikstof te reduceren helpen om de komende 20 a 30 jaar verder te kunnen, welke garanties kunnen worden gegeven? Deze vraag zal met name de bank ook stellen. Er is veel behoefte aan bedrijfszekerheid. Ook deze vraag is onderdeel van het gebiedsproces.

Overige opmerkingen en aandachtspunten in het gesprek:

- Een informatiebijeenkomst ligt bij boeren heel gevoelig, misschien niet verstandig. Als die er komt, dan ook op veel punten echt duidelijkheid bieden.
- Bij nieuwe wet en regelgeving niet steeds uitzonderingen op de regel maken. Het systeem is complex en zeer gedetailleerd, is ingericht op handhaafbaarheid (en minder op doel) en vraagt bij aanpassingen altijd weer meer administratie. Men is wel bang dat LNV om de administratieve last te beperken straks juist alleen de koppen gaat tellen (hoeveel stuks vee).
- Een gebiedsaanpak met steeds kleine groepen boeren samen aan tafel (bijvoorbeeld Noordkant Dwingelderveld) lijkt geen voorkeur te hebben. De boeren zijn allemaal verschillend en wat de een doet/wil heeft weer effect op de ander, gaat niet werken. Alleen voor een gezamenlijk project werkt zoiets misschien. Individuele aanpak met keukentafelgesprekken past beter.
- Er is twijfel aan de betrouwbaarheid van de RAV-codes
- Veel behoefte aan de visie en uitgangspunten van de Provincie in de gebiedsgerichte aanpak.
- Akkerbouwgrond grenzend aan natuurgebieden zou op dit moment slecht verkoopbaar zijn vanwege de verwachting van extra beperkende maatregelen. Dit gaat effect hebben op de waarde

Met vriendelijke groet,

[redacted] tikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592[redacted]
+31 6[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 5-5-2022 17:51:07
From : [redacted]@wdodelta.nl
To : [redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@wdodelta.nl
Cc : [redacted]@drenthe.nl, [redacted]@wdodelta.nl, "[redacted]@wdodelta.nl
Subject : RE: Gebiedsproces Stikstof Zuidwest Drenthe
Attachment : image006.jpg;image007.png;image008.png;image009.png;image010.png;image011.png;image012.png;image013.png;image014.png;image015.png;

Prima om kennis te maken [redacted] en het stikstof dossier door te nemen!
Wil je daarbij ook [redacted] en [redacted] uitnodigen?
Wij maken bij voorkeur kennis tijdens een live afspraak. Mogen wij jullie uitnodigen in ons kantoor in Zwolle? Als dat praktisch wat lastig is, dan kunnen we ook elders afspreken of desnoods via MSTeams.
Wij horen graag van jullie en met vriendelijke groet,

[redacted]

Drents Overijsselse Delta
uw waterschap

Waterschap Drents Overijsselse Delta
Dokter van Deenweg 186, 8025 BM Zwolle
Postbus 60, 8000 AB Zwolle
Telefoon 0[redacted]

Volg ons:

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 5 mei 2022 15:28
Aan: [redacted]@wdodelta.nl>; [redacted]@wdodelta.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Gebiedsproces Stikstof Zuidwest Drenthe

Beste [redacted],

Mijn naam is [redacted], sinds 1 maart werkzaam bij Provincie Drenthe [redacted] voor stikstof in Zuidwest Drenthe. Ik wil graag samen met [redacted] stikstof) met jullie kennismaken.
Ongetwijfeld hebben jullie gehoord dat er veel te doen is rondom stikstof en dat overheden op dit moment veel in gang zetten om emissies te reduceren, de natuur op orde te brengen en zo weer perspectief te creëren voor ontwikkeling. Waar mogelijk streven we naar slim combineren van maatregelen om natuur, bodem en waterkwaliteit te herstellen en de klimaatopgave te realiseren. Hiervoor moet een gebiedsproces worden opgestart. We verkennen graag met jullie hoe we dit vormgeven. [redacted] plant hiervoor een overleg in met jullie goedvinden. We horen graag van jullie.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Stikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]
+31 6 [redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 8 april 2022 12:13
Aan: [redacted]@wdodelta.nl
Onderwerp: Gebiedsproces Stikstof Zuidwest Drenthe

Beste [redacted]

Mijn naam is [redacted], sinds 1 maart werkzaam bij Provincie Drenthe [redacted] voor stikstof in Zuidwest Drenthe.
Ongetwijfeld heeft u gehoord dat er veel te doen is rondom stikstof en dat overheden op dit moment veel in gang zetten om emissies te reduceren, de natuur op orde te brengen en zo weer perspectief te creeeren voor ontwikkeling. Waar mogelijk streven we naar slim combineren van maatregelen om natuur, bodem en waterkwaliteit te herstellen en de klimaatopgave te realiseren. Per gebied worden betrokken organisaties gevraagd samen te werken om een plan hiervoor vorm te geven.

Ik heb je naam doorgekregen als contactpersoon van het waterschap mogelijk ook voor de integrale aanpak in het gebiedsproces stikstof. Zou je met mij contact op willen nemen?

Met vriendelijke groet,

[redacted] Stikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592
+31 6

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 21-4-2022 17:23:56
From : "[redacted]@wmd.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : RE: Gebiedsproces Stikstof Zuidwest Drenthe
Attachment : image002.jpg;image004.png;image005.png;image006.png;image007.png;image008.png;image009.png;image010.png;

Beste [redacted]

In de ochtend afspreken kan ook. Ik kan op 12 mei vanaf 10.15.
Ik zal de ruimte in Annen reserveren.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

WMD water
Postbus 18 T [redacted]
9400 AA Assen E [redacted]@wmd.nl
www.wmd.nl

Van: [redacted]@drenthe.nl> **Namens** [redacted]
Verzonden: donderdag 21 april 2022 16:42
Aan: [redacted]@wmd.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Gebiedsproces Stikstof Zuidwest Drenthe

Beste [redacted],

Ik heb per ongeluk een andere afspraak in de agenda's var [redacted] en [redacted] gepland voor 12 mei om 13.00 uur.

Is het voor jullie mogelijk om in de ochtend af te spreken? Als dit niet lukt dan verplaats ik de andere afspraak. De voorkeur voor locatie zou Annen zijn, [redacted].

Ik hoor graag van je.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Team 3P (processen, programma's en projecten)
[redacted] **Drentse Aanpak Stikstof**

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]
[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]@wmd.nl>
Verzonden: donderdag 21 april 2022 15:12
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Gebiedsproces Stikstof Zuidwest Drenthe

Hallo [redacted]

Op 12 mei zouden mijn collega en ik beide kunnen om kennis te maken met jou en jouw collega gebiedsregisseur. Een overleg dat start aan het begin van de middag zou ons het beste uitkomen.
Ik zal intern nog even navragen of ik bij een van onze winningen vanaf 13.00 een ruimte kan reserveren. Zou het voor jullie mogelijk zijn om te overleggen in Annen of in Valtherbos?

Met vriendelijke groet,

[redacted]

WMD water
Postbus 18 T 06 [redacted]
9400 AA Assen E [redacted]_wmd.nl
www.wmd.nl

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 19 april 2022 12:33
Aan: [redacted]@wmd.nl>
Onderwerp: RE: Gebiedsproces Stikstof Zuidwest Drenthe

Hoi [redacted]

Fijn, ik zal je vanmiddag even bellen tussen 16.30 en 17.00u.

Met vriendelijke groet,

[redacted] **Stikstof**
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592
+31 6

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: @wmd.nl>
Verzonden: dinsdag 19 april 2022 11:51
Aan: @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Gebiedsproces Stikstof Zuidwest Drenthe

Beste ,

Het lijkt me een goed idee om een keer kennis te maken. Het lukt me niet om je telefonische te bereiken, daarom stuur ik even deze mail. Wat zou voor jou een goed moment zijn om even te bellen? I Ik ben vanmiddag na 15.30 of donderdagmiddag goed telefonisch bereikbaar. Komt een van deze momenten jou ook uit?

Met vriendelijke groet,

Postbus 18 T 06
9400 AA Assen @wmd.nl
www.wmd.nl

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: vrijdag 8 april 2022 10:43
Aan: @wmd.nl>
Onderwerp: Gebiedsproces Stikstof Zuidwest Drenthe

Beste ,

Van mijn collega heb ik uw contactgegevens ontvangen. Mijn naam is , sinds 1 maart werkzaam bij Provincie Drenthe voor stikstof in Zuidwest Drenthe.
Ongetwijfeld heeft u gehoord dat er veel te doen is rondom stikstof en dat overheden op dit moment veel in gang zetten om emissies te reduceren, de natuur op orde te brengen en zo weer perspectief te creeeren voor ontwikkeling. Waar mogelijk streven we naar slim combineren van maatregelen om natuur, bodem en waterkwaliteit te herstellen en de klimaatopgave te realiseren. Per gebied worden betrokken organisaties gevraagd samen te werken om een plan hiervoor vorm te geven.
De WMD heeft in Zuidwest Drenthe een waterwinning. Ik wil jullie daarom graag betrekken in het proces.Ik vind het belangrijk om met belanghebbende partners in de regio kennis te maken voor het gebiedsproces start. Zou je met mij contact op willen nemen?

Met vriendelijke groet,

tikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592
+31 6

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Disclaimer

Disclaimer

Disclaimer

Date : 18-5-2022 9:30:37
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]@gmail.com
Cc : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : RE: gebiedsproces stikstof zuidwest drenthe
Attachment : image002.png;image003.png;image005.png;image006.png;image007.png;image008.png;image009.png;

Beste [redacted]

Dank voor je mooie bericht. Ik wil graag met je sparren over het gebiedsproces. Ook MBO studenten bij dit vraagstuk betrekken vind ik een heel goed idee. Daar werk ik graag aan mee.

Ik bel je vanochtend terug als dat past. Vanmiddag ben ik bij de bijeenkomst monomestvergisters in Koekange, wellicht treffen we elkaar.

[redacted] (zie cc) neemt contact op voor een afspraak en dat mag wat mij betreft best op korte termijn.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Stikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]
+31 6 [redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]@gmail.com>
Verzonden: dinsdag 17 mei 2022 18:52
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: gebiedsproces stikstof zuidwest drenthe

Beste [redacted]

[redacted] vanuit mijn rol als Lto bestuurslid kwam jouw mail voor mij.

Ik contact je inzake het volgende. Ik zou graag eens met je willen sparren omtrent gebiedsproces. Naast mijn landbouwbedrijf en consultancy activiteiten in de primaire sector ben ik betrokken bij het agri MBO onderwijs in de regio.

Graag zou ik met een groep jonge toekomstige ondernemers en jouw een informele sessie willen plannen hoe de jongeren tegen ontwikkelingen in de sector aankijken. En wat voor mogelijkheden zij juist zien.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

T: +31 (0) 6 [redacted] | E: [redacted]@gmail.com
W: www.intoagri.com | W: www.meestersinagri.nl

intoagri smart farming Meesters in AGRI

Date : 17-5-2022 20:18:27
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]@staatsbosbeheer.nl
Cc : "[redacted]@prolander.nl, "[redacted]@wdodelta.nl, "[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@ochtendmensen.nl, "[redacted]@managementexpedition.nl
Subject : RE: Masterclass adviseurs Twijnstra Gudde, 20mei a.s. casus Dwingelderveld NO
Attachment : image006.png;image007.png;image008.png;image009.png;image010.png;image011.png;

Hoi [redacted]

Dank voor je bijstelling! Lijkt me helemaal goed.
Mooi stukje voor 'lunchverwondering' en uitleg van ecologisch systeem DV versus omliggende contrasten.

Heb het vanmiddag ook even af kunnen stemmen met de locaties en aanknopingspunten van [redacted]
Lijkt me praktisch wel handig als jullie dat onderling kort afstemmen met elkaar ?!

Wordt zo in de aanvulling op elkaar een mooie dag en inhoudelijk programma. Zie ernaar uit..

Groet, [redacted]

Van: [redacted]@staatsbosbeheer.nl>
Verzonden: maandag 16 mei 2022 18:30
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@prolander.nl>; [redacted]@wdodelta.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@ochtendmensen.nl>; [redacted]@managementexpedition.nl>
Onderwerp: Re: Masterclass adviseurs Twijnstra Gudde, 20mei a.s. casus Dwingelderveld NO

Hoi,

Locatie parkeerplaats Achter t zaand ligt niet echt in de buurt van het casus gebied. Dan heb ik de voorkeur voor de kleine parkeerplaats aan de noordkant lheebroek/smalbroek thv camping boszicht. Daar kunnen we in een klein gebied een excursie geven en picknicken met mooi uitzicht op het Witteveen. Als je het anders ziet dan hoor ik dat wel.
groet
[redacted]

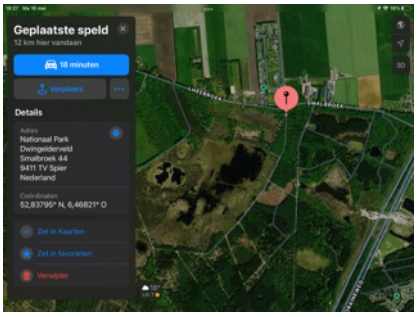

Verstuurd vanaf mijn iPad

> Op 16 mei 2022 om 17:58 heeft [redacted]@drenthe.nl> het volgende geschreven:
>
> Hallo collega excursiebegeleiders,
>
> Wat ontzettend fijn om -op deze korte termijn- jullie medewerking en enthousiasme te ervaren om een onderdeel bij te dragen aan de Masterclass dag en excursie in het veld voor een tiental adviseurs van Ochtendmensen, onderdeel van moederorganisatie Twijnstra Gudde.
>
> Via deze link vind je meer informatie over de organisatie en de mensen die komen:
> Wij werken aan de stad van de toekomst, een groene en gezonde leefomgeving en slimme mobiliteit - OchtendMensen
> Een gemêleerd gezelschap adviseurs met diverse achtergronden als planologie, bestuurskunde, ecologie etc… waarvan een aantal gedetacheerd bij (aanpalende)collega organisaties werkzaam zijn.
>
> Het thema voor de dag is "Natuurbeleid versus dilemma's in de praktijk".
>
> De excursie zal gaan naar het Dwingelderveld Noordoost. DLV advies heeft georganiseerd dat de [redacted] ons wilt ontvangen en zijn gaan vanuit agrarisch bedrijfsperspectief dilemma's schetsen, een mooie openingscasuïstiek van de dag irt stikstof en waterpeil beheer.
>
> De Bospub faciliteert de groep (en ons) die dag en we hebben een programma dat per fiets af te leggen is. We vertrekken dus op tandems vanaf de Bospub.
>
> Het beoogd programma met jullie onderdelen ziet er als volgt uit:
>
> 9h00 en 9h15 Inloop, ontvangst koffie/thee
> 9h15 Start, korte introductie en 'opgave/vragen' voor de dag Dwingelderveld Noordoost "Natuurbeleid versus dilemma's in de praktijk"
> 9h35 naar de fietsen, uitzoeken en startklaar maken
> 9h45 Fietsen naar [redacted]
> 10h15-11h00 Bedrijfsbezoek met korte schets dilemma's, toelichting [redacted] Stikstof Zuidwest Drenthe (provincie)
> 11h00-11h30 Toelichting in t veld over waterschapsbeheer en dilemma's, [redacted], Waterschap DOD [redacted], waar is dat in de nabije omgeving t meest praktisch/dilemma's zichtbaar en bespreekbaar...?)
> 11h30-13h30 Fietsen naar de Parkeerplaats Achter t Zaand (Lhee), rondleiding met boswachter en teamleider [redacted], Staatsbosbeheer. De lunchpakketten worden daar gebracht ([redacted], klopt de specifieke locatie en kunnen we de fietsen daar goed neerzetten? 2. Wil jij in het eerste uur van jouw deel -vertrek ca 12h- een half uur 'picknicken' inbouwen op een mooi punt?!)
> 13h30-14h00 Terugfietsend met pauzes op markante locaties olv van [redacted], Landschapsarchitect Prolander, toelichting dilemma's vrijetijdseconomie, recreatie
>
> 14h00-14h15 terug bij De Bospub en casus/werkvorm toelichten, uitwerken in subgroepen? [redacted] wil jij aangeven welke werkvorm (en dus ook opstelling voor in het zaaltje) je het meest geschikt lijkt, [redacted] is het handig van te voeren de subgroep samenstellingen te maken ivm efficiëntie en koppeling vakdisciplines)

14h45-15h00 break, pauzedrankje
15h00-16h00 vervolg zelfstandig casus uitwerken
16h00-16h30 presenteren samenhangende oplossingen aan (gedelegeerd) opdrachtgever(s) o.a. [redacted] en …
16h30 afsluitend drankje/borrel

De dilemma's leveren uiteraard ook wensbeelden op, maar zal in dit tijdspad niet uitgebreid op ingegaan hoeven te worden. Alswel, welk wensbeeld ligt er en wat is daar dan voor nodig?

Het Dwingelderveld Noordoost is natuurlijk vrij 'hard' begrensd en is vanuit deze casuïstiek onderdeel van de zogenoemde 'bufferzone' of 'overgangsgebied'. Toekomstgericht een uitdagende deelgebied om vooral robuuste natuur en de biodiversiteit van het Dwingelderveld e.o. te borgen in samenhangend verband (richting de Oude Vaart) en met integrale opgaven.

Aangezien we geen binnen presentaties (ppt) houden vraag ik jullie op een paar pagina's hand-outs te printen met jullie hoofdpunten, relevante beeldmateriaal en de 'opgave/vraagstelling' die je vanuit jouw oogpunt of organisatie beantwoord wilt zien…

Jullie zijn allemaal van harte uitgenodigd in collega onderdelen of het gehele programma te participeren.
Wil je mij ivm catering/lunch en eventueel te bestellen fietsen zsm doorgeven in welk tijdspad je graag bij aansluit?!

Uiterlijk woensdag 11h heb ik de informatie nodig en het laatste voorbereidend overleg met de [redacted] trainer en begeleider van de Masterclass en [redacted] van deze 'Ochtendmensen', Twijnstra Gudde (in de cc meegenomen).

Zijn er vragen? Hoor ik, horen we dat uiteraard graag…

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Team Landelijk Gebied, Programma Natuurlijk Platteland
[redacted] Zuidwest Drenthe & Reest

provincie Drenthe

+31 592[redacted]

Mobiel: 06 -[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

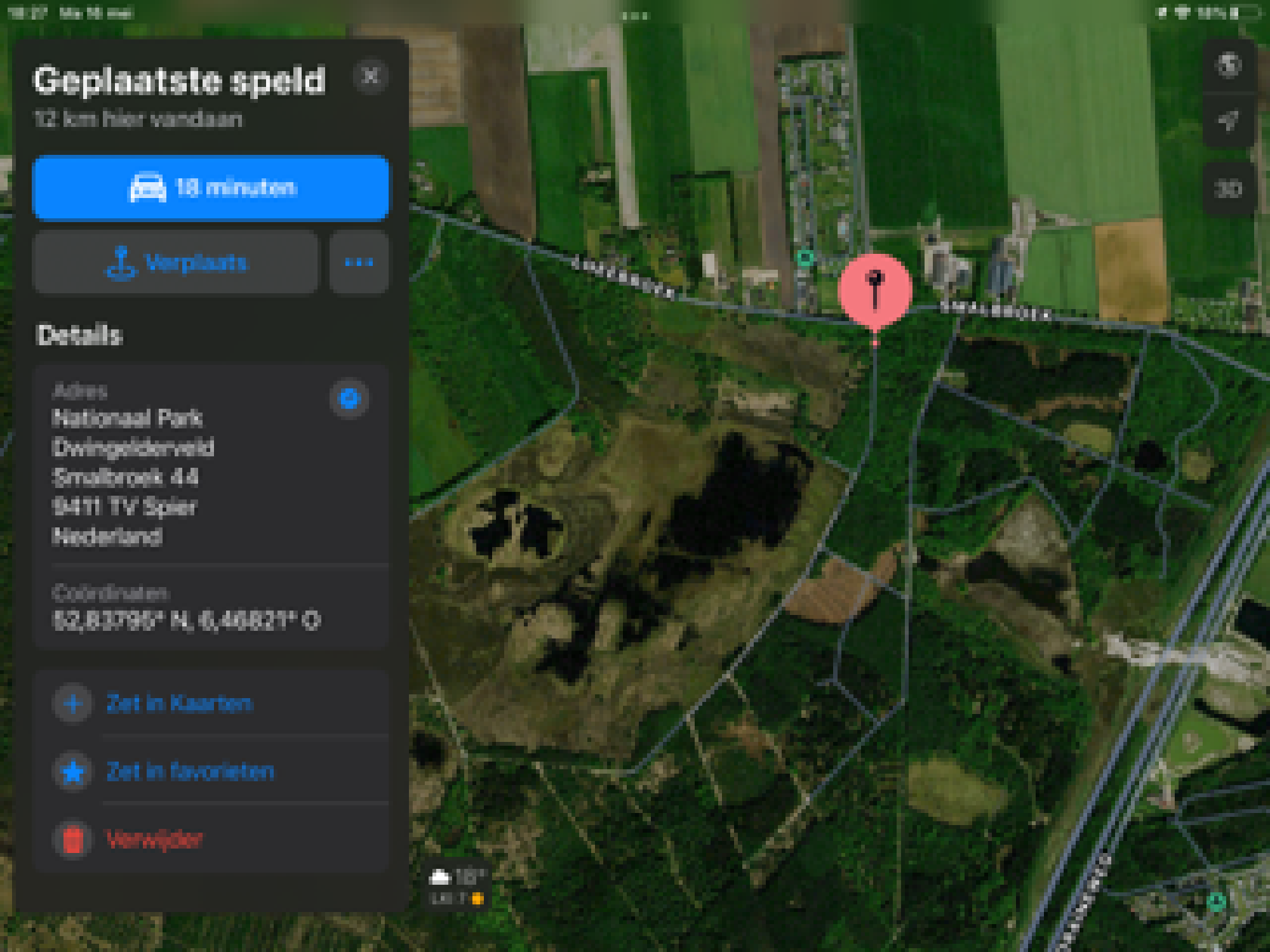
Geplaatste speld
12 km hier vandaan
18 minuten
Verplaats
Details
Adres
Nationaal Park
Dwingelderveld
Smalbroek 44
9411 TV Spier
Nederland
Coördinaten
52,83799° N, 6,46821° O
Zet in Kaarten
Zet in favorieten
Verwijder
SMALBROEK
SMALBROEK
18°

Date : 13-5-2022 9:21:12
From : [redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@dlvadvies.nl
Cc : [redacted]@drenthe.nl
Subject : RE: Mogelijkheden bedrijfsbezoek [redacted]
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;image006.jpg;

Dag [redacted]

Hierbij wat antwoorden op de vragen van [redacted]

Wie zijn de deelnemers aan de masterclass?
De deelnemers is een team, twaalftal junior adviseurs, die als onderdeel van Twijnstra Gudde werken bij OchtendMensen
Wij werken aan de stad van de toekomst, een groene en gezonde leefomgeving en slimme mobiliteit - OchtendMensen
Op de website vind je informatie over het geheel van ochtendmensen. Dit team gaat over de fysieke leefomgeving, hebben in hun achtergrond planologie, bestuurskunde, ecologie etc. Heel divers en gemêleerd team dat bij verschillende bedrijven werkzaam is/gedetacheerd en intussen ook bijscholing en opleiding krijgt. Deze Masterclass dag gaat over "Natuurbeleid en de bijkomende dilemma's in de praktijk". Wat kun je ermee? En wat zijn de integrale opgave, ook vanuit mens- en voedselvoorzieningsperspectief.

Wat is de focus bij het bedrijfsbezoek?
De focus is om te leren van de dilemma's die er spelen rondom de bedrijfsvoering en de actuele (natuur)beleidslijnen die belemmeringen opleveren. hoe is de historisch zo gegroeid, hoe daarmee om te gaan, en hoe ziet de toekomst eruit? Wat zijn eventuele mogelijkheden naar verdienmodellen of innovaties die behulpzaam kunnen zijn.

LTO, [redacted] van LTO Ned [redacted]) is ook net in Drenthe, vanuit verbinding en gezamenlijke belangen is het wellicht handig ook LTO mee te nemen?
Dat klinkt heel mooi. Men is wel benieuwd of hij/LTO dan aanwezig wilt zijn of iets zou willen inbrengen of eigenlijk alleen aan zou willen haken. De deelnemers zien in de gehele ochtend vier gastsprekers.

Geweldig leerzaam lijkt me dat toekomstige adviseurs op ruimtelijke ordening en aanverwante thema's mogen gaan zien en ervaren wat de bedrijfsvoering inhoudt en wat de bijkomende dilemma's zijn. Het doel is om ze actuele casuïstiek en vraagstukken mee te geven om met samenhangende oplossingen of advies te kunnen komen. Mooi dat [redacted] hen wil ontvangen.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Stikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]
+31 6 [redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]@dlvadvies.nl>
Verzonden: woensdag 11 mei 2022 16:17
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Mogelijkheden bedrijfsbezoek [redacted]
Urgentie: Hoog

[redacted], goedemiddag, ik heb [redacted] en [redacted] gesproken, ze staan open voor een bedrijfsbezoek.

Enkele vragen vanuit [redacted]

- Wie zijn de deelnemers aan de masterclass?
- Wat is de focus bij het bedrijfsbezoek?
- LTO, [redacted] van LTO Ned [redacted] is ook net in Drenthe, vanuit verbinding en gezamenlijke belangen is het wellicht handig ook LTO mee te nemen?

Graag enige achtergrond, maar in principe is [redacted] accoord!

Voor wat betreft een bezoek van DLV Advies zoals onlangs besproken is 19 mei voor jullie een optie voor verdere gesprekken inzake gebiedsgerichte processen?

Met vriendelijke groet,

[redacted]
06 [redacted]
[redacted]@dlvadvies.nl

DLV ADVIES &RESULTAAT
Lavendelheide 13, 9202 PD Drachten
Postbus 686, 9200 AR Drachten
0512 74 83 40
info@dlvadvies.nl
www.dlvadvies.nl

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 11 mei 2022 14:13
Aan: [redacted]@dlvadvies.nl>
Onderwerp: Mogelijkheden bedrijfsbezoek Benning

Dag [redacted]

We zijn benaderd door Twijnstra Gudde voor medewerking aan een junior masterclass.

De wenselijke planning voor de Masterclass dag is “Natuurbeleid versus dilemma’s in de praktijk”:

Het huidige idee is de casuïstiek Dwingelderveld NO aan bod te laten komen als meest uitdagende en hopelijk inzicht gevend naar de toekomst.
Er is onder meer gevraagd de toevoeging op Stikstof te schetsen. Ik denk hiervoor aan een bedrijfsbezoek aan [redacted] om ook de dillema’s vanuit de agrarische sector in beeld te brengen. Een deel van de ochtend wordt ook besteed aan veldbezoek met waterschap en terreinbeheerder.

Ik hoop dat [redacted] bereid is wat over de dilemma’s die zij bedrijfsmatig tegen te vertellen (o.a. toekomstig verdienmodel)?
Is het mogelijk om vrijdag 20 mei tussen 10 en 11 een bedrijfsbezoek te brengen?

Met vriendelijke groet,

[redacted] Stikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]
+31 6 [redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

DLV ADVIES &RESULTAAT

Lavendelheide 13
9202 PD Drachten

Postbus 686
9200 AR Drachten

0512 74 83 40
info@dlvadvies.nl

www.dlvadvies.nl

Date : 2-5-2022 13:56:09
From : "
To : "@middendrenthe.nl
Cc : "@drenthe.nl
Subject : RE: Stikstof Midden Drenthe
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;image007.png;

Ho

Uiteraard prima als je een collega mee neemt. Mijn collega's zien je graag volgende week.

Met vriendelijke groet,

Team 3P (processen, programma's en projecten)
Drentse Aanpak Stikstof

provincie Drenthe

+31 592
Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: @middendrenthe.nl>
Verzonden: maandag 2 mei 2022 08:36
Aan: @drenthe.nl>
CC: @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Stikstof Midden Drenthe

Goedemorger

Zoals ik eerder al aangaf ben ik blij met alles wat we kunnen combineren. Ik ben vooral blij dat ik zo kennis kan maken met alle betrokken personen. Ik zal even intern even kijken of het handig is dat ik nog iemand meeneem.

Met vriendelijke groet,

landschap, landbouw en plattelandsontwikkeling
Tel. (0593)

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 27 april 2022 14:31
Aan: @middendrenthe.nl>
CC: @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Stikstof Midden Drenthe

Beste ,

Op 9 mei hebben we een afspraak in het provinciehuis.

Hierbij zou graag ook aanwezig zijn. Zij is voor Zuidwest Drenthe. We zijn er vanuit gegaan dat je ook voor haar de contactpersoon zal zijn bij Gemeente Midden Drenthe. Het leek ons daarom zinvol om de kennismaking te combineren.

Daarnaast blijkt Midden Drenthe ook voor onze relevant gezien haar gebied Noord Oost Drenthe. Zij haakt daarom graag aan. Ook mijn collega zal aansluiten.

Een hele delegatie waarbij je veel mensen in een meeting zal ontmoeten. Gezien de tijd die vijf afzonderlijke afspraken van jou vergt hebben we gemeend het eenvoudiger te maken door te combineren. Mocht je hier bezwaar tegen hebben dan hoor ik het uiteraard heel graag5.1.2.e (scheelt weer een persoon..).

Met vriendelijke groet,

Team 3P (processen, programma's en projecten)
Drentse Aanpak Stikstof

provincie Drenthe

+31 592
Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: @middendrenthe.nl>

Verzonden: woensdag 20 april 2022 10:54
Aan: [redacted] @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Stikstof Midden Drenthe

Goedemorgen [redacted]

Wat mij betreft doen we 9 mei om 15.30. Ik weet niet hoe het bij jullie zit met de aanwezigheid op kantoor maar ik kan eventueel wel naar het provinciehuis komen. Anders is digitaal ook een optie. Wat jullie het beste uitkomt.

Met vriendelijke groet,

[redacted] landschap, landbouw en plattelandsontwikkeling
Tel. (0593) [redacted]

Van: [redacted] @drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 20 april 2022 10:48
Aan: [redacted] @middendrenthe.nl>
Onderwerp: RE: Stikstof Midden Drenthe

Beste [redacted]

Bedankt voor de snelle reactie.

Het zou in de agenda's van [redacted] kunnen op maandag 9 mei om 15.30 uur en op dinsdag 10 mei om 13.00 uur.

Ik hoor graag wat je voorkeur heeft.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Team 3P (processen, programma's en projecten)
[redacted] Drentse Aanpak Stikstof

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]
[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted] @middendrenthe.nl>
Verzonden: woensdag 20 april 2022 10:40
Aan: [redacted] @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Stikstof Midden Drenthe

Goedemorgen [redacted]

5.1.2.e [redacted]

De eerste week van mei heb ik meer tijd op maandag, dinsdag en de woensdag middag. Maandag middag de 9de kan ik ook en dinsdag middag tot half 4.

Met vriendelijke groet,

[redacted] landschap, landbouw en plattelandsontwikkeling
Tel. (0593) [redacted]

Van: [redacted] @drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 20 april 2022 10:35
Aan: [redacted] @middendrenthe.nl>
CC: [redacted] @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Stikstof Midden Drenthe

Beste [redacted]

Zou maandag 25 april om 09.00 uur voor jou een optie zijn? Gezien de rommelige weken met feestdagen is het even puzzelen maar mocht dit niet lukken dan stuur ik je wat meer mogelijkheden.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Team 3P (processen, programma's en projecten)
P [redacted] Drentse Aanpak Stikstof

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen

[redacted]
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]@middendrenthe.nl>
Verzonden: woensdag 20 april 2022 08:58
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Stikstof Midden Drenthe

Goedemorgen [redacted],

Dat is een heel erg goed idee. We hebben vanuit Midden-Drenthe 8 N2000 gebieden in of in de directe omgeving dus hoe meer we kunnen combineren hoe beter.

Met vriendelijke groet,

[redacted] landschap, landbouw en plattelandsontwikkeling
Tel. (0593) [redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 20 april 2022 08:56
Aan: [redacted]@middendrenthe.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Stikstof Midden Drenthe

Dag [redacted],

Dank je wel voor je bericht. Ik heb overigens nog 2 nieuwe collega's die [redacted] voor gebieden in Midden Drenthe actief zijn. [redacted] voor het Elperstroomgebied en [redacted] voor Mantingerbos. Zullen we een gecombineerde kennismaking doen? Dat scheelt jou in elk geval veel tijd. [redacted] neemt vandaag contact met je op om een afspraak in te plannen.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Stikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]
+31 6 [redacted]
Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]@middendrenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 19 april 2022 16:34
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Stikstof Midden Drenthe

Goedemiddag [redacted]

Het lijkt mij een goed idee om voor de start van het gebiedsproces een keer kennis te maken. Wat mij betreft kan dat een keer in een fysiek overleg maar digitaal of telefonisch is ook mogelijk. Ik werk op maandag t/m woensdag.

Met vriendelijke groet,

[redacted] landschap, landbouw en plattelandsontwikkeling
Tel. (0593) [redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: vrijdag 8 april 2022 15:06
Aan: [redacted]@middendrenthe.nl>
Onderwerp: Stikstof Midden Drenthe

Beste [redacted]

Van mijn collega [redacted] heb ik uw contactgegevens ontvangen. Mijn naam [redacted], sinds 1 maart werkzaam bij Provincie Drenthe [redacted]

[redacted] voor stikstof in Zuidwest Drenthe.
Ongetwijfeld heeft u gehoord dat er veel te doen is rondom stikstof en dat overheden op dit moment veel in gang zetten om emissies te reduceren, de natuur op orde te brengen en zo weer perspectief te creëren voor ontwikkeling. Waar mogelijk streven we naar slim combineren van maatregelen om natuur, bodem en waterkwaliteit te herstellen en de klimaatopgave te realiseren. Per gebied worden betrokken organisaties gevraagd samen te werken om een plan hiervoor vorm te geven.
De Natura 2000 gebieden Drents-Friese wold, Leggelderveld en Dwingelderveld liggen voor een deel in of grenzen in belangrijke mate aan Gemeente Midden Drenthe. Ik wil jullie daarom graag betrekken in het nog vorm te geven en op te starten proces. Ik vind het belangrijk om met belanghebbende partners in de regio kennis te maken voor het gebiedsproces start. Zou je met mij contact op willen nemen?

Met vriendelijke groet,

[redacted] Stikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592[redacted]
+31 6[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 4-5-2022 16:54:26
From : "[redacted]@meppel.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : vervolgafspraak Noord IV
Attachment : image001.gif;

[redacted],
We spraken maandag af dat ik een vervolgafspraak zou plannen voor eind mei. Dit om de volgende punten te bespreken:

- De strategische grondwaterwinning: is het voor de provincie mogelijk en wenselijk om dit proces te versnellen, om mee te liften met Noord IV? Of beperken we ons tot het niet onmogelijk maken van de reservering in de toekomst, als randvoorwaarde voor Noord IV? En welke afspraken zijn dan nodig?
- Gebiedsplan Stikstof: Welke kansen of knelpunten betekent het gebiedsplan voor het proces Noord IV en vice versa? In hoeverre vraagt dit afstemming van de gebiedsprocessen ZW Drenthe en Noord IV? En welke afspraken zijn dan nodig?

Hieronder een paar mogelijke data:

- Donderdag 19 mei
- Vrijdag 20 mei middag
- Maandag 30 mei 9.30-11.00 uur
- Maandag 30 mei 13.00-15.00 of van 16.00-17.00
- Dinsdag 31 mei 13.00-15.30
- Woensdag 1 juni
- Donderdag 2 juni middag

Ik hoor graag wat jullie past. Digitaal werkt dan nog prima, wat mij betreft.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
meppel.nl
[redacted] ruimtelijk domein, Team Ruimte Initiatief
Gemeente Meppel | Postbus 501 | 7940AM Meppel

telefoon 14 0522
email [redacted]@meppel.nl
website www.meppel.nl

[redacted]
Denk aan ons milieu voordat je besluit om deze mail te printen.

DISCLAIMER: Dit bericht is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde en kan informatie bevatten die persoonlijk en/of vertrouwelijk is en die niet openbaar mag worden gemaakt. Indien u niet zelf de geadresseerde bent, wordt u erop gewezen dat verdere verspreiding, openbaarmaking of vermenigvuldiging van dit bericht verboden is. Indien u dit bericht per vergissing hebt ontvangen wordt u verzocht het te retourneren en te verwijderen.

Date : 16-5-2022 13:51:44
From : "[redacted]@wmd.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@drenthe.nl
Cc : "[redacted]@wmd.nl, "[redacted]@BiedtRuimte.com"[redacted]@biedtruimte.com
Subject : Aanvullende informatie n.a.v. kennismaking op donderdag 12-05
Attachment : 20220401 Positionpaper Hoofdlijnendebat LNV prioriteit voor bescherming drinkwaterbronnen in NPLG.pdf;presentatie WMD .pptx;image001.jpg;

Beste [redacted]

[redacted], zou jij deze mail willen doorsturen aan [redacted]? Ik heb zijn emailadres nog niet)

Tijdens het overleg van vorige week hebben afgesproken dat ik nog 3 documenten zou sturen. De documenten die ik zou sturen zijn: een presentatie over de WMD, de positionpaper van VEWIN over "Hoofdlijnen debat LNV, Prioriteit voor bescherming drinkwaterbronnen in NPLG" en een samenvatting van de kenmerken van de waterkwaliteit van de individuele winningen. De eerste twee documenten staan in de bijlage bij deze mail. Jullie ontvangen een aparte mail met daarin de link naar de andere bestanden. Een uitgebreide beschrijving van alle winningen staat in de gebiedsdossiers. Deze gebiedsdossiers zijn opgesteld door de provincie Drenthe in samenwerking met de waterbedrijven. Deze gebiedsdossiers zijn hier te vinden: Van grondwater naar drinkwater - Provincie Drenthe

Ook zou ik de emailadressen van mijn collega's [redacted] en [redacted] met jullie delen. Hun emailadressen staan in de CC van deze mail.

Mochten jullie nog vragen hebben dan hoor ik die graag.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
WMD water
Postbus 18
9400 AA Assen
T 06[redacted]
E [redacted]@wmd.nl
www.wmd.nl

Disclaimer

POSITION PAPER

Vewin
Vereniging van waterbedrijven in Nederland

1 april 2022

Hoofdlijnendebat LNV

Prioriteit voor bescherming drinkwaterbronnen in NPLG

Prioriteit voor bescherming drinkwaterbronnen in NPLG

De beschikbaarheid van voldoende kwalitatief goed grond- en oppervlakte water is van cruciaal belang voor de openbare drinkwatervoorziening. Die beschikbaarheid is niet vanzelfsprekend. Bronnen voor drinkwater staan in toenemende mate onder druk. Kwalitatief door (industriële) lozingen, resten van geneesmiddelen en verontreinigingen vanuit de landbouw zoals nitraat en bestrijdingsmiddelen. Kwantitatief door klimaatverandering, verzilting, te snelle waterafvoer en periodieke droogte. Het Nationaal Water Plan (NWP) van maart 2022 concludeert dat Nederland nog veel werk heeft te doen om de Europese ambities rond de Kader Richtlijn Water (KRW) en de Nitraatrichtlijn te bereiken.

Afspraken bescherming drinkwaterbronnen worden niet gehaald

De opgave is voor de bronnen voor drinkwater nog dringender. In de bestuursovereenkomst nitraat tussen Rijk, IPO, LTO en Vewin (2017) is het doel afgesproken om uiterlijk in 2025 blijvend onder de nitraatnorm te komen in 34 grondwaterbeschermingsgebieden. Dit doel halen we volgens huidig inzicht in ongeveer de helft van de gebieden niet. Het recente addendum bij het 7e NAP negeert dit vraagstuk. Ook is helder dat de in de nota Gezonde Groei Duurzame Oogst neergelegde ambitie om in 2023 95% minder normoverschrijdingen van bestrijdingsmiddelen in drinkwaterbronnen te realiseren, niet gehaald zal worden. Het NPLG moet worden benut om deze reeds lang bestaande doelstellingen nu ook echt te bereiken.

- Veranker de bestaande doelstellingen inzake het terugdringen van de belasting van drinkwaterbronnen met nitraat en gewasbeschermingsmiddelen in het NPLG.

NPLG traject biedt kansen

Een belangrijk en structurerend doel van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) is om de Europese verplichtingen uit hoofde van de KRW en de Nitraatrichtlijn op het gebied van water, inclusief de ambities op natuur, klimaat en drinkwater, via een gebiedsgericht programma aan te pakken, waarbij zoveel mogelijk belangen gekoppeld worden. Het Rijk heeft hier de regierol, waarbij het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat een systeemverantwoordelijkheid heeft voor het watersysteem en de waterkwaliteit.

Vanuit de drinkwatersector zien we de unieke mogelijkheid die het NPLG biedt om concreet meerdere waterkwaliteitsproblemen uit de KRW in één keer integraal op te lossen, de zoetwaterbeschikbaarheid te verzekeren en zo duurzame drinkwaterbronnen te garanderen.

Wat de KRW betreft is het belangrijk om in de regionale uitwerking, naast de aanpak van stikstof/nitraat en bestrijdingsmiddelen, ook andere probleemstoffen zoals medicijnresten en opkomende stoffen mee te nemen.

- Gebruik het NPLG als unieke kans om de bescherming van drinkwaterbronnen te verbeteren, de zoetwaterbeschikbaarheid te verzekeren en de doelen uit de Nitraatrichtlijn en de KRW te bereiken;
- Neem naast nitraat en bestrijdingsmiddelen ook andere KRW opgaves, zoals rond opkomende stoffen en medicijnresten mee.

Hoe het NPLG concreet kan bijdragen aan meerdere doelen

Concreet stellen we voor om bij de regionale gebiedsuitwerking de verbetering van de waterkwaliteit en de zoetwaterbeschikbaarheid als kerndoel mee te nemen en de bescherming van drinkwaterbronnen prioriteit te geven. Vewin stelt voor om ín en rond grondwaterbeschermingsgebieden voor de drinkwatervoorziening, die extra kwetsbaar zijn voor uitspoeling van nitraat of bestrijdingsmiddelen (met name op de zandgronden van oost en zuid Nederland), bufferzones in te stellen. Dit is vergelijkbaar met de bufferzones rond Natura 2000-gebieden. In deze gebieden kan dan de landbouw geëxtensiveerd, de natuur verbeterd en de landschapskwaliteit verhoogd worden en kunnen zowel de doelen uit de Nitraatrichtlijn als de KRW worden bereikt, inclusief de doelen voor de bescherming van drinkwaterbronnen. Tegelijkertijd kunnen zo de ambities rond de waterbeschikbaarheid (water beter vasthouden) worden gerealiseerd.

- Geef beschermingsgebieden voor drinkwater een prioritaire status in het NPLG;
- Stel rond grondwaterbeschermingsgebieden bufferzones in en realiseer via gebiedsgerichte maatregelen ín- en rond deze gebieden de doelstellingen op het vlak van waterkwaliteit en waterbeschikbaarheid.

Drinkwatersector denkt graag mee

De drinkwatersector is graag bereid om in de uitwerking mee te denken en haar rol te pakken in de regionale uitwerking voor zowel de planvorming als het toekomstig beheer.

- Betrek de drinkwaterbedrijven bij de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak binnen het NPLG.

Meer informatie:

070
@vewin.nl

Vewin
Bezuidenhoutseweg 12
2594 AV Den Haag
T (070) 3490 850
info@vewin.nl
www.vewin.nl

Introductie WMD

Introductie WMD

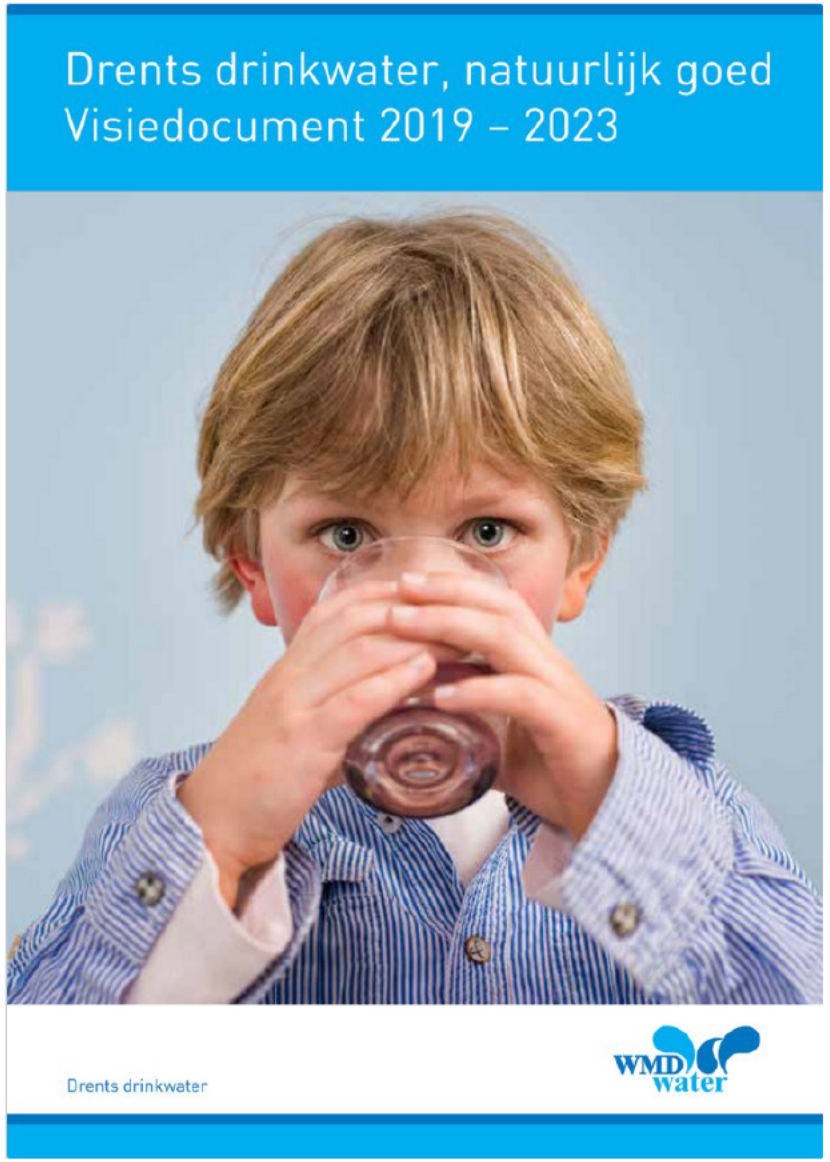

Kengetallen 2020

100% Overheids-BV - Aandeelhouders
Provincie Drenthe en 11 Drentse gemeenten

- Omzet: € 39.627.000
- Klanttevredenheid: 8,1
- Onderbrekingen (OLM's): 7,49 minuten
- Medewerker tevredenheid: 7,4
- Productie (m^3): 35.008.890
- Prijs drinkwater (voor huishouden): € 0,60 per m^3
- Waterkwaliteit: 8,7
- Klantcontacten: 69.065 telefoongesprekken

Ontwikkelingen WMD

Ongewenste stoffen in de bronnen
Door de verslechterende kwaliteit van het grondwater moet WMD versneld complexere zuiveringen bouwen.

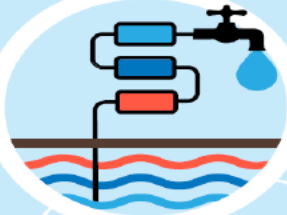

Toename drinkwaterbehoefte
Er is in de toekomst meer water nodig. Het aantal aansluitingen stijgt vanwege nieuwbouw.
Vestiging van nieuwe bedrijven vraagt eveneens meer drinkwater.

Toename kostenniveau
De prijzen van zowel arbeid als materiaal gaan omhoog door schaarste.

Toekomstbestendig en betrouwbaar drinkwater

Investeren in ICT
Als vitale sector moet WMD investeren in ICT: zowel in processen als in beveiliging.

Vervanging van verouderde installaties en leidingen
Verouderde pompstations en drinkwaterleidingen moeten worden vervangen door nieuwe.

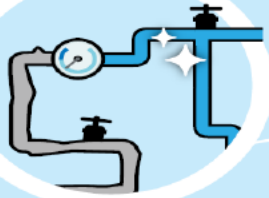

Financiering
Om de investeringen te financieren is het noodzakelijk om het eigen vermogen op peil te houden om aan de solvabiliteitseis van de bank te blijven voldoen.

Meerjaren Investeringsplan 2022-2031

Masterplan infrastructuur WMD 2019-2040

- Visie 2018 & Masterplan 2019 - 2040
  - Focus op het leveren van betrouwbaar, betaalbaar en veilig drinkwater, nu en in de toekomst
  - Zuivering uitbreiden wegens kwaliteit grondwaterbronnen
  - Klantperspectief verbeteren → zacht water
  - Leveringsbetrouwbaarheid vergroten
  - Verouderde infrastructuur vervangen
- Waterlevering van WMD aan Vitens Nieuwbouw Beilen
- €252 miljoen in periode 2022-2031

Grondwaterbeschermingsgebieden (GWBG)

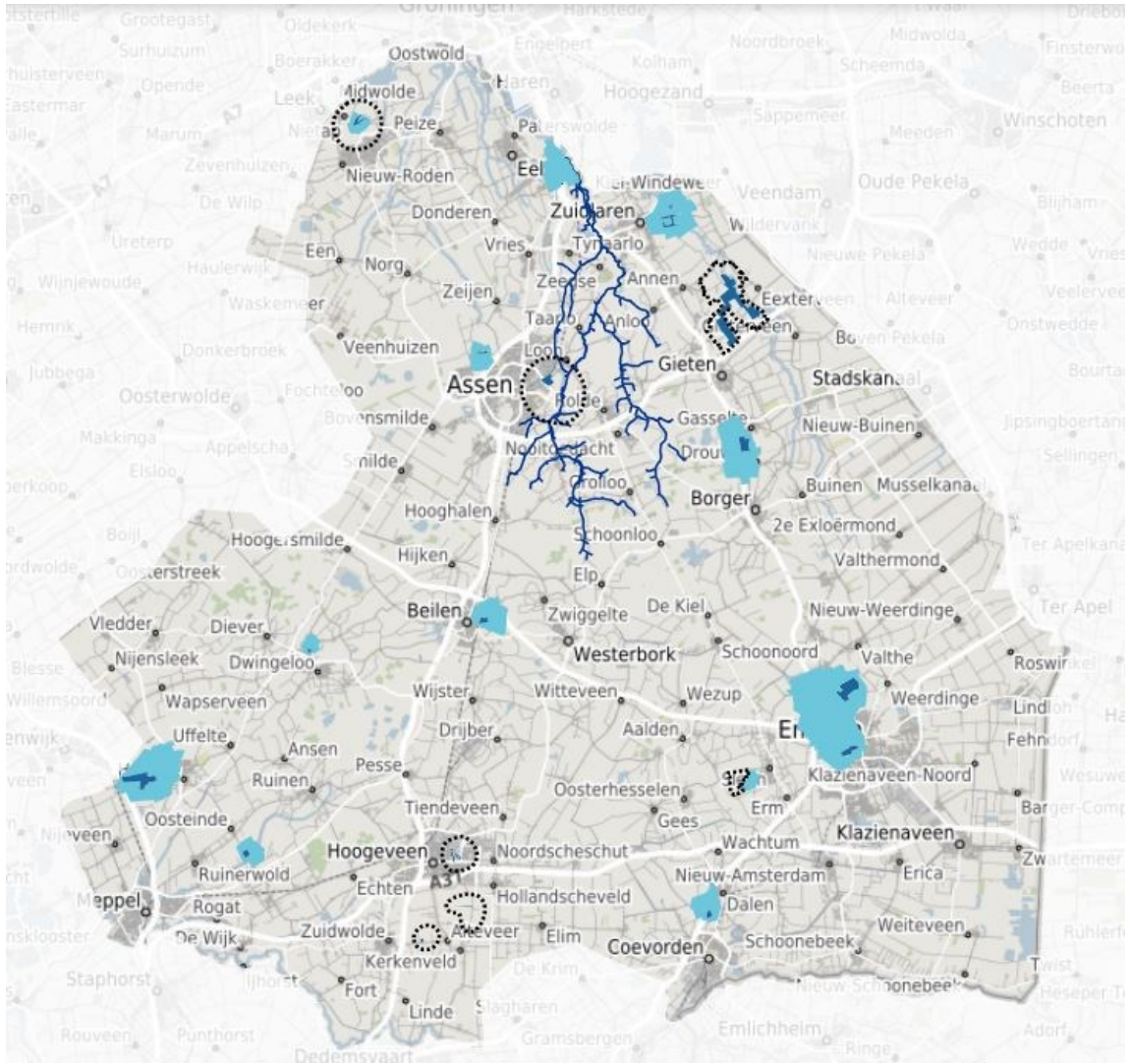

GWBG beschermd door:

- Opname drinkwaterbelang in Provinciale Omgevingsvisie
- Nadere regels GWBG in Provinciale Omgevingsverordening

Gebiedsdossier Grondwaterwinningen (kwaliteit)

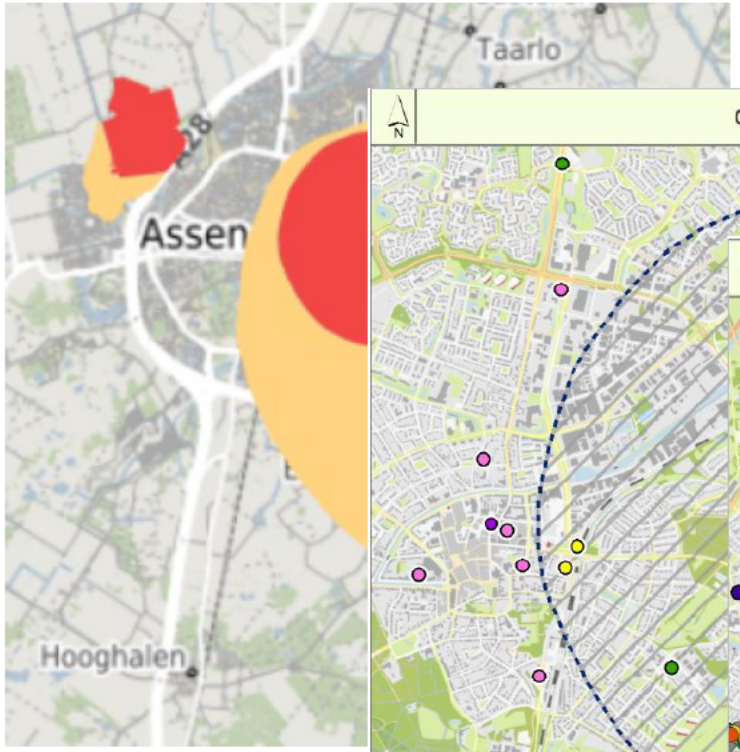

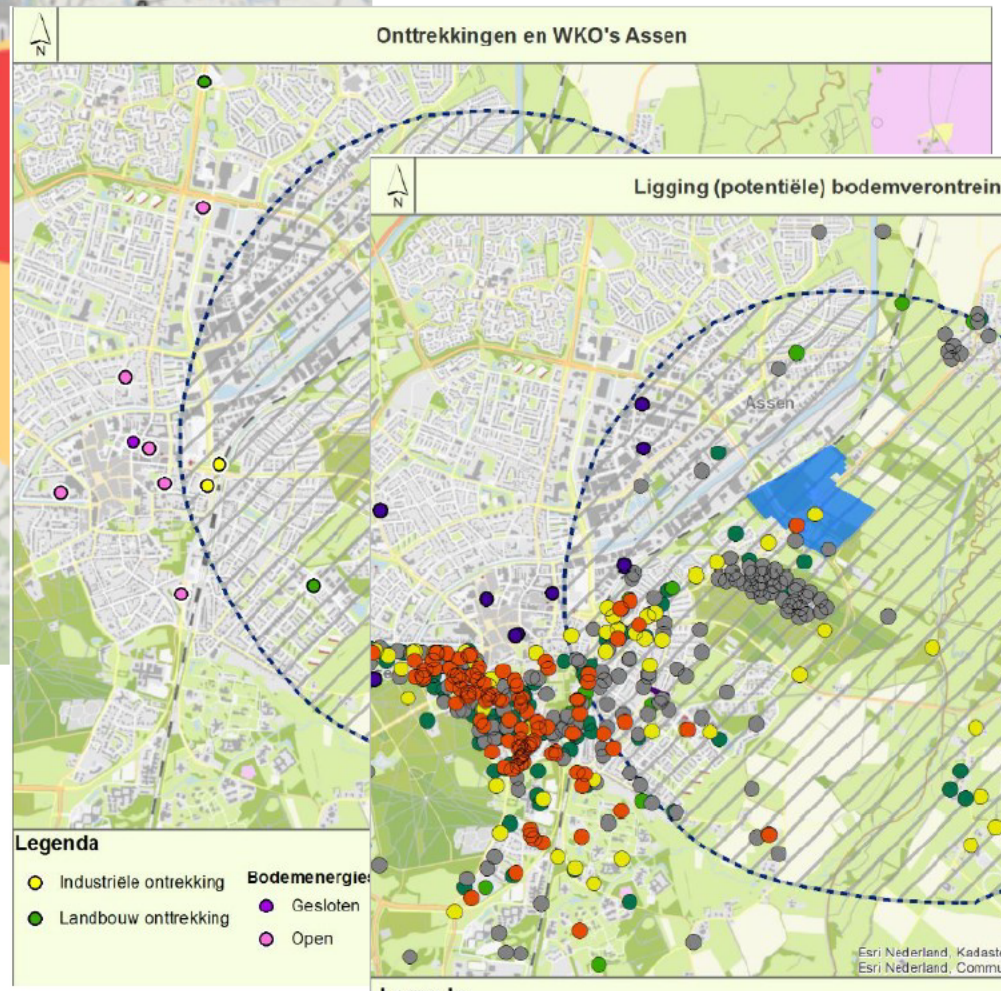

https://www.provincie.drenthe.nl/onderwerpen/natuur-milieu/water/drinkwater/

Aanvullende Strategische Voorraden (ASV's)

- Afspraak tussen Rijk en provincies
- Calamiteiten, klimaatverandering, grotere vraag
- Provincie Drenthe trekt samen met provincie Groningen op
- Samen 25 miljoen m^3 voorraad in 2040/2050

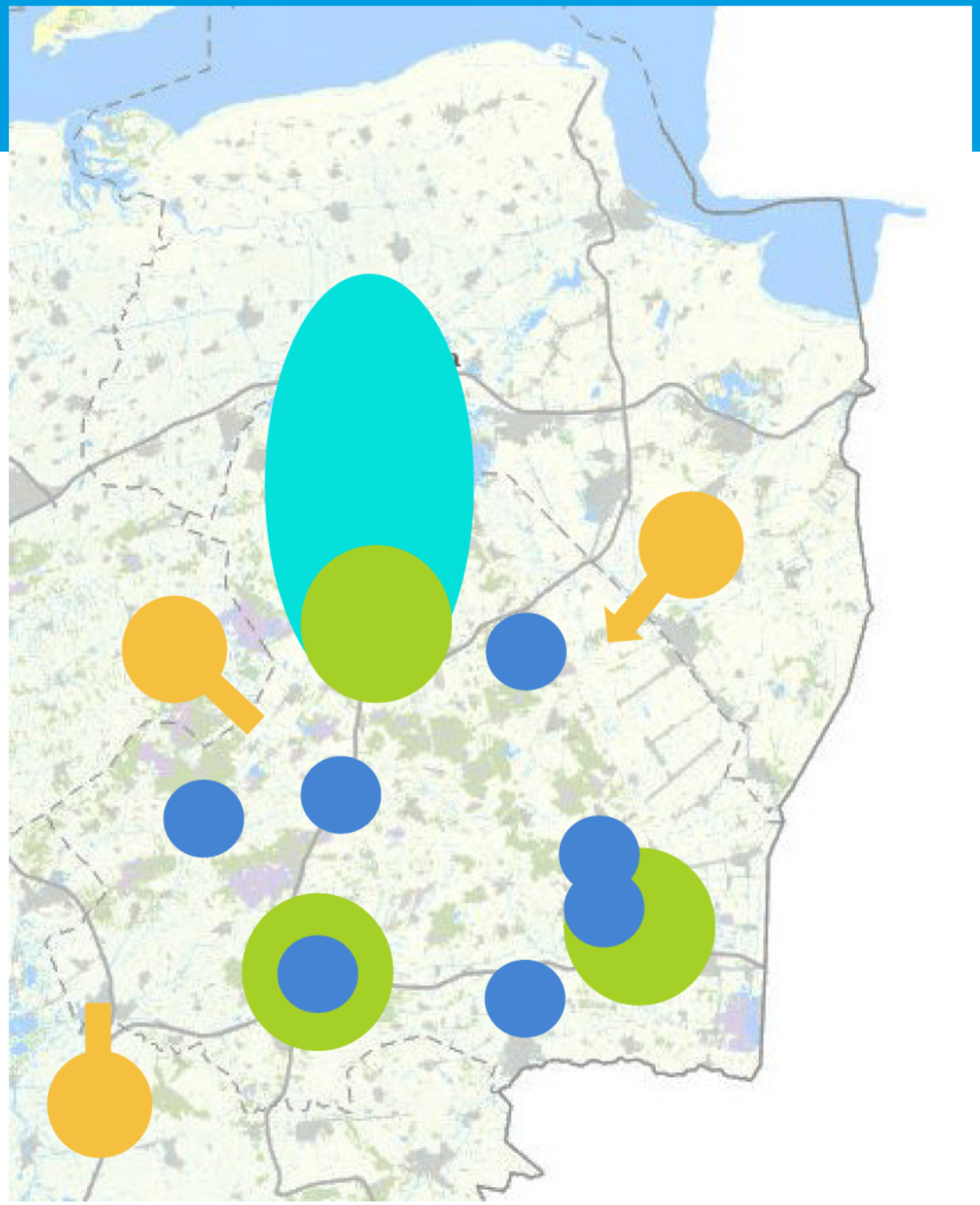

Potentiele toekomstige watervraag voor ASV's:

- Groei huishoudens regio Assen-Groningen
- Groei industrie in Emmen, Hoogeveen of Assen
- En-gros levering aan Groningen, Friesland of Overijssel
- Waterkwaliteit Gasselte, Noordbargeres, Valtherbos, Dalen, Beilen, Leggeloo en Hoogeveen

Bouwstenen met inschatting waterhoeveelheden (miljoen m3 per jaar)

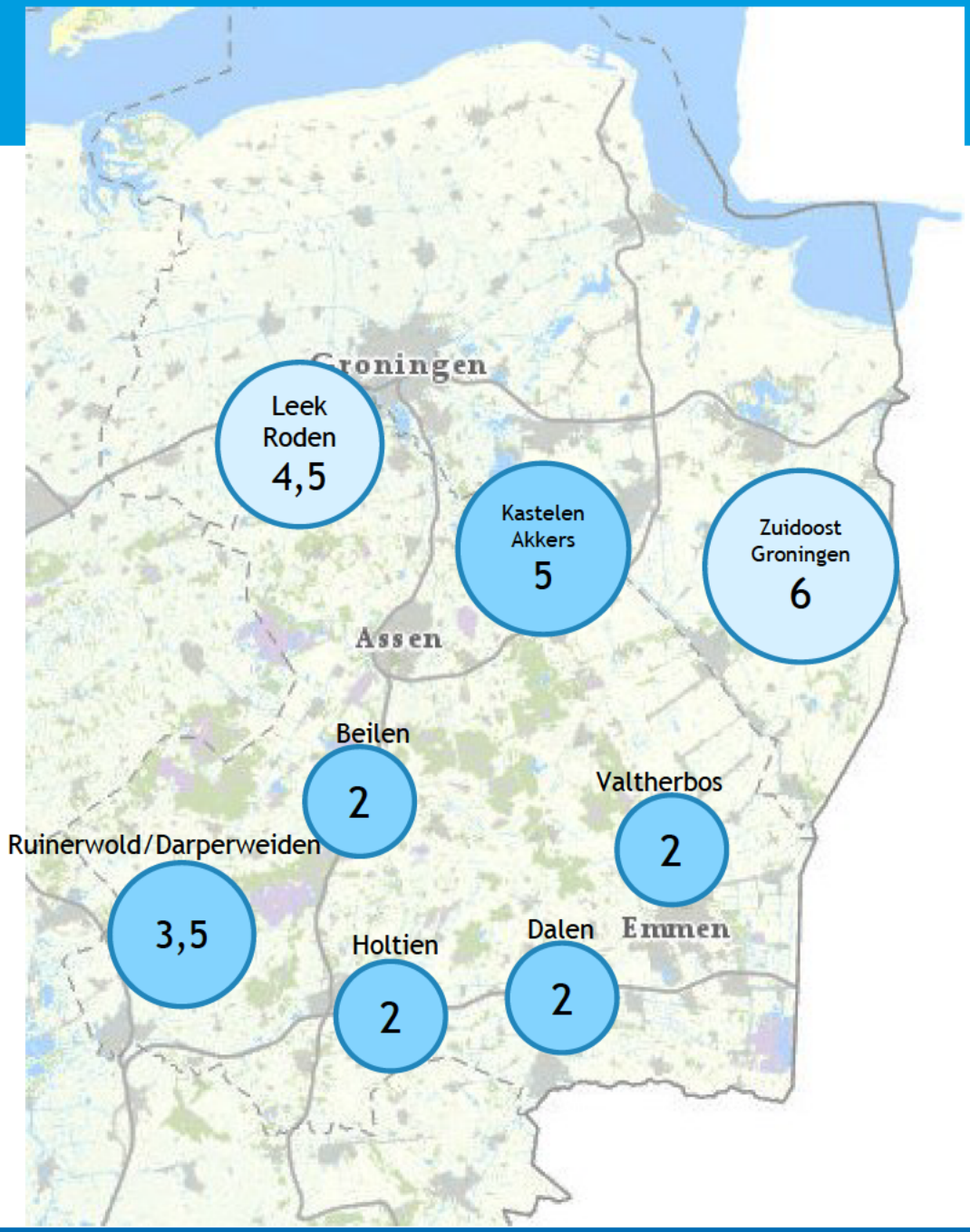

Locatie	Min	Max	Gem
Leek-Roden	3	6	4,5
Kastelen Akkers	4	6	5
Zuidoost Groningen	4	8	6
Uitbreiding Beilen	1	3	2
Uitbreiding Valtherbos	1	3	2
Uitbreiding Dalen	1	3	2
Uitbreiding Holtien	1	3	2
Uitbreiding Ruinerwold/Darperweiden	2	5	3,5
Totaal	**17**	**37**	**27**

Voorzieningsgebied:

WMD WBGr

Meer onttrekken en maximaal mitigeren

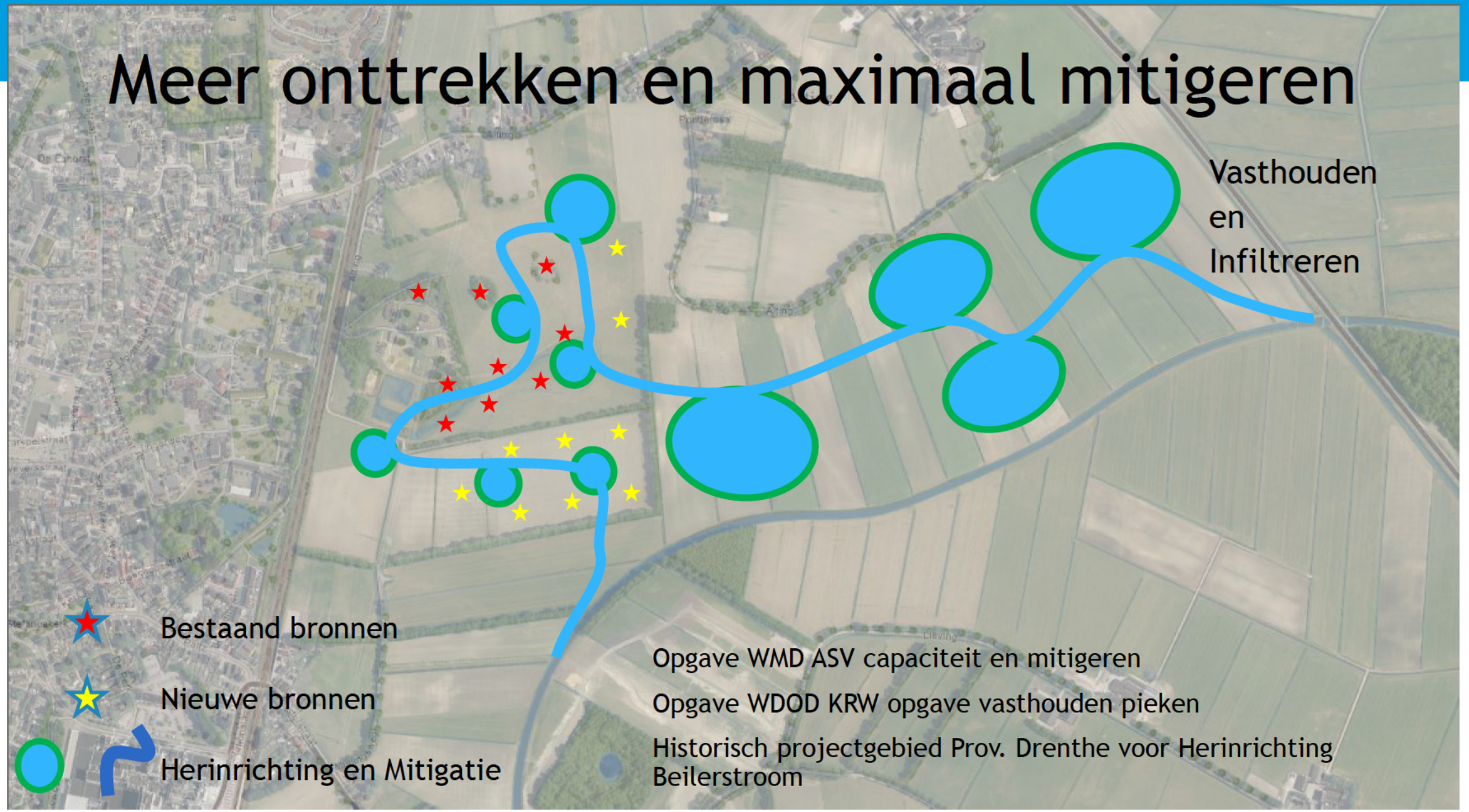

WMD Verkenning Zoetwatermaatregelen (kwantiteit)

- Zoetwatermaatregelen WMD passend bij trend “meer water vasthouden”
- Voldoende zoetwaterbeschikbaarheid voor watergebruikers in 2050 (Deltaprogramma zoetwater)
- Behoud en/of uitbreiding van waterwinvergunningen voor WMD
- Vermindering effecten vanuit winning op omgeving
- Bij voorkeur een betere waterkwaliteit realiseren
  Eventuele risico’s waterkwaliteit actief signaleren
- Samenwerking gebiedspartijen

Project Annen Breevenen

- Natuurlijk ingericht waterwingebied Hunzedal
- Mogelijkheden langer vasthouden (kwel)water
- Projectplan voor Programma Natuur

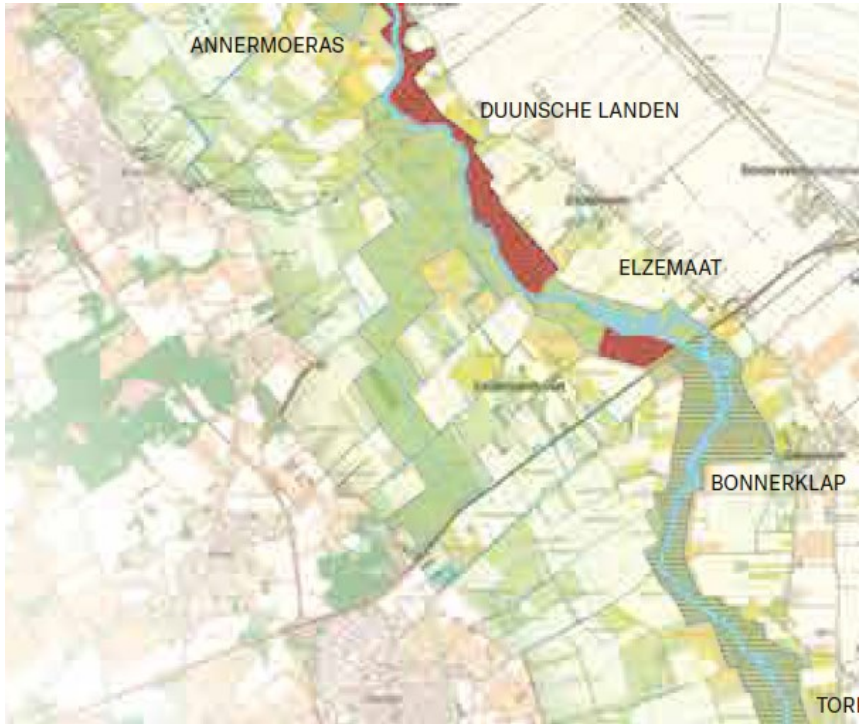

- Samenhang andere projecten Hunzedal / Waterschap Hunze en Aa’s

- Hydrologische onderzoek zoetwatermaatregelen Breevenen combineren met hydrologische onderzoek Hunze Programma Natuur

Winning Assen-Oost

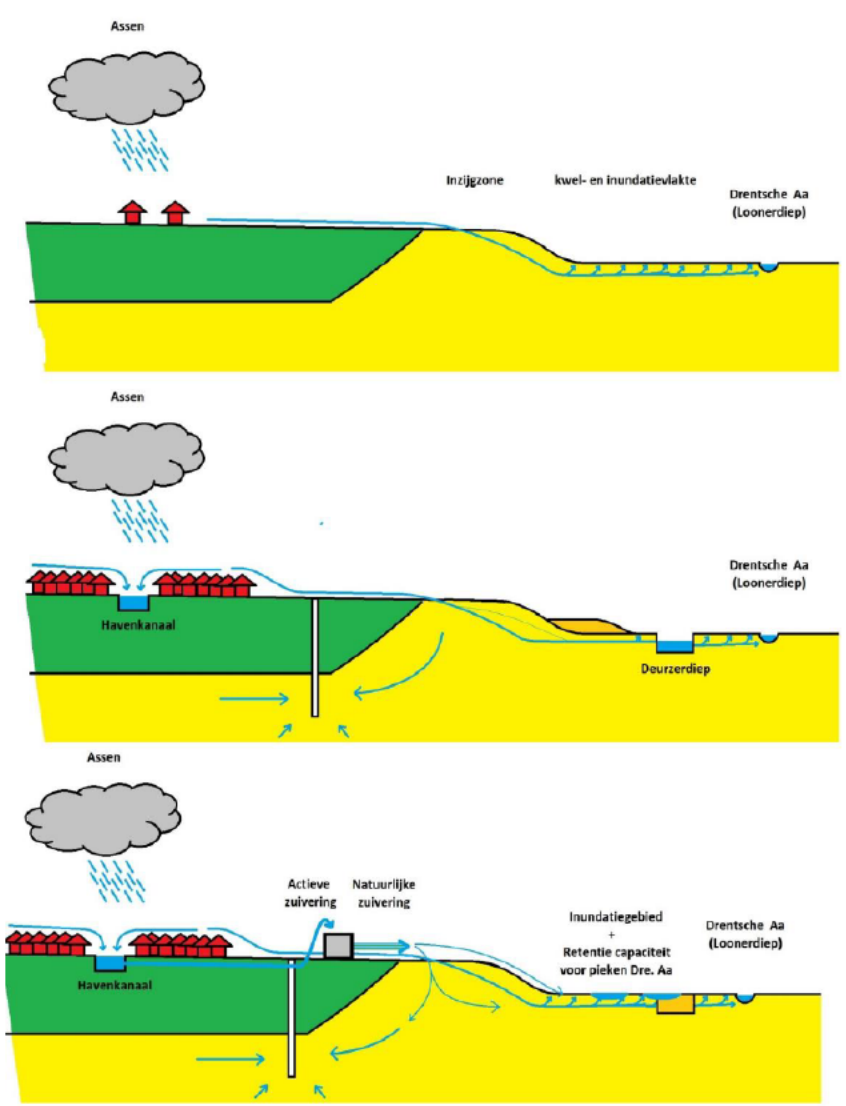

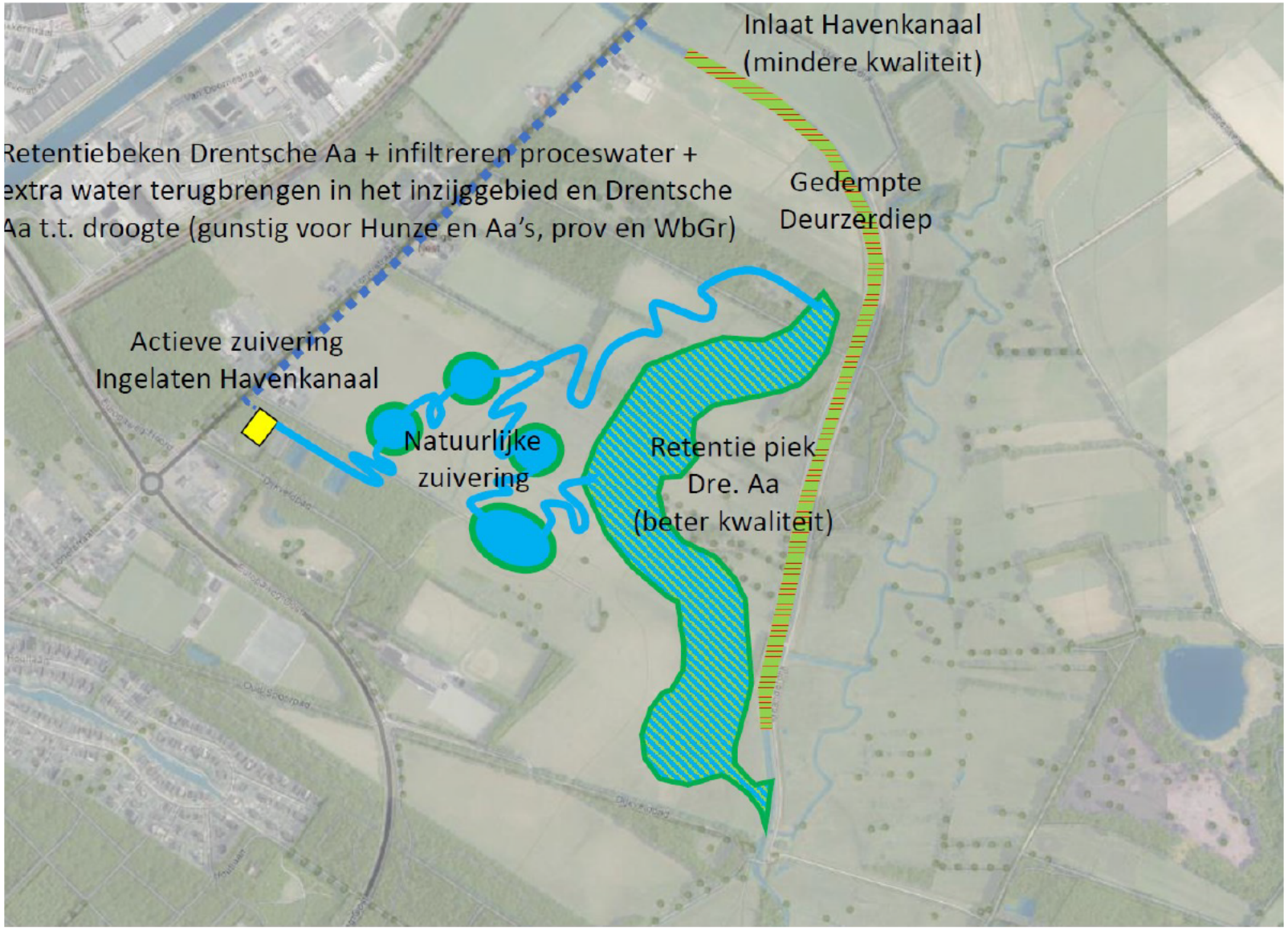

Drinkwaterbelang in ruimtelijke visies en plannen
WMD Position Paper Omgevingswet

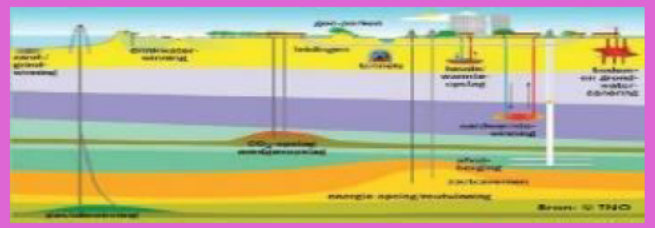

provincie Drenthe

WMD water

WMD
water

Date : 4-4-2022 11:48:43
From : "[redacted]@wmd.nl
To : [redacted]@dlvadvies.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "[redacted]@vitens.nl"[redacted]@vitens.nl, "[redacted]@drenthe.nl,[redacted]@waterbedrijfgroningen.nl
Subject : RE: Beschikking
Attachment : image001.jpg;

Hallo[redacted]

Wat mooi dat de beschikking positief is! Goed nieuws.
Kunnen jullie direct van start gaan? Ik zal binnenkort contact opnemen om de formele zaken af te stemmen, zoals het exacte aantal deelnemers en het aantal deelnemers per grondwaterbeschermingsgebied. Heb je voor mij ook het definitieve plan van aanpak? Ik kan in de mailwisseling in de aanloop naar het indienen van de subsidie aanvraag alleen een eindconcept vinden van het plan van aanpak. Alvast bedankt.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

WMD water
Postbus 18 T[redacted]
9400 AA Assen E[redacted]@wmd.nl
www.wmd.nl

Van: [redacted]@dlvadvies.nl>
Verzonden: donderdag 31 maart 2022 12:19
Aan: [redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@wmd.nl>
CC:[redacted]@vitens.nl,[redacted]@drenthe.nl
Onderwerp: Beschikking

Goedemiddag , gisteren einde dag hebben we een positieve beschikking mogen ontvangen inzake Maandewark.
We hopen samen een goed vervolg te mogen geven inzake nitraatuitspoeling ,

Met vriendelijke groet,

[redacted]
06[redacted]
[redacted]@dlvadvies.nl

DLV ADVIES &RESULTAAT

Lavendelheide 13 | Postbus 686 | 0512 74 83 40
9202 PD Drachten | 9200 AR Drachten | info@dlvadvies.nl | **www.dlvadvies.nl**

Disclaimer

WMD
water

Date : 22-3-2022 17:05:49
From : "[redacted]@nmfdrenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Bouwstenen stikstofprogramma
Attachment : Bouwstenen voor een Drents Stikstofprogramma.def.pdf;reactie Groene partners juli 2020.pdf;310321 Visie op koersdocument stikstof.pdf;Overzicht inbreng partners bespreekpunten Bestuurlijke Tafel Stikstof definitief RO.pdf;image011.jpg;image012.png;image013.png;image014.png;image015.png;

Hallo [redacted],

Hierbij onze bouwstenen voor een Drents stikstofprogramma. Omdat deze al uit december 2019 dateren, stuur ik ook onze inbreng in het bestuurlijk overleg van de afgelopen jaren mee. Maar die heb je misschien deels ook al in het provinciehuis gekregen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

[redacted]

Een bijzondere mijlpaal: NMF Drenthe bestaat 50 jaar.
Wil je op de hoogte blijven van ons jubileumprogramma? Schrijf je dan in voor onze e-nieuwsbrief 'Ziezo!'

Samen voor een mooi en duurzaam Drenthe

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 16 maart 2022 10:55
Aan: [redacted]@nmfdrenthe.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: FW: Afspraak bijpraten stikstof

Nieuwe poging, ik was een punt vergeten

Van: [redacted]
Verzonden: woensdag 16 maart 2022 10:31
Aan: [redacted]@nmfdrenthe.nl
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: Afspraak bijpraten stikstof

Beste [redacted]

Hoe gaat het met je? Lang geleden dat we elkaar hebben gesproken, maar we gaan elkaar wellicht wat vaker spreken. Misschien had je het al gehoord van Reinder. Ik ben een van de [redacted] stikstof bij de provincie Drenthe. Ik ga mij concentreren op het gebied Zuidwest Drenthe.
Ik zou het fijn vinden om even bij te praten (een soort van hernieuwde kennismaking na 22 jaar[redacted] en te horen waar jullie staan in de dossier stikstof in Drenthe.
Vind je het goed als [redacted] (zie cc en [redacted]) een afspraak voor ons maakt een van de komende weken?

Met vriendelijke groet

[redacted]
Provincie Drenthe
06[redacted]

Van crisis naar oplossingen

Bouwstenen voor een Drents stikstofprogramma

De stikstofcrisis raakt het hele land en de discussie daarover wordt verhit gevoerd. Voor het afgeven van de vergunningen voor nieuwe (bouw-) activiteiten is het van belang dat er maatregelen worden genomen om de uitstoot van stikstof te verminderen. En wel op korte termijn. Tegelijkertijd zal aan de bouwstenen voor de langere termijn gewerkt moeten worden.

De essentie van de stikstofproblematiek gaat echter over de kwaliteit van onze natuur en onze eigen gezonde leefomgeving. Natuur heeft een grote waarde in zichzelf, is onvervangbaar en heeft het recht om goed beschermd te worden. Natuur heeft ook een groot maatschappelijk belang. De natuur levert ons schone lucht en schoon water. Bovendien draagt het bij aan de gezondheid van mensen.

Ook voor de volksgezondheid is stikstof een probleem. Uitlaatgassen van industrie, wegverkeer en scheepvaart zorgen voor stikstofoxiden in de lucht. Een te hoge concentratie is schadelijk voor de gezondheid van mensen. Vooral mensen met astma en longklachten hebben hier last van. Tenslotte leidt een overmaat aan stikstof in de bodem tot uitspoeling van nitraat naar het grondwater. Dit vormt een probleem voor de drinkwaterwinning.

Meer dan voldoende redenen om te werken aan goede oplossingen. We moeten dus onze aandacht daarbij niet alleen richten op de vergunningen en het hier en nu. Een korte termijn aanpak zonder visie op de langere termijn ligt juist ten grondslag aan de huidige crisis. Hoog tijd om aan de slag te gaan met de fundamentelere oplossingen, met perspectieven voor betrokken sectoren.

Met dit pamflet doen de Drentse natuur- en milieuorganisaties voorstellen voor een Drents Actieprogramma. Drenthe kent een goede overlegcultuur waarbinnen we ons samen inzetten voor maatschappelijke uitdagingen. Met een voortvarende aanpak van de stikstofproblemen zijn alle sectoren –en daarmee de samenleving als geheel- gediend. Wij gaan daar graag over in gesprek.

Uitgangspunten

Wij vinden dat alle sectoren een evenredige bijdrage moeten leveren aan de vermindering van de stikstofuitstoot.

Om die vermindering te bereiken, is het van belang dat de problematiek integraal wordt aangepakt. De maatregelen moeten aansluiten bij en een positief effect hebben op andere uitdagingen, zoals klimaat, water- en luchtkwaliteit, verdroging, verkeersveiligheid, robuuste natuur en landschappelijke kwaliteit. Deze integraliteit moet wat ons betreft centraal worden gezet. Daarbij moeten maatregelen worden vastgesteld die sturen aan de voorkant en geen end-of-pipe oplossing zijn. Het gaat daarbij om een combinatie van generieke landelijke maatregelen en gebiedsgericht maatwerk.

Drentse stikstofcijfers

In Nederland is 42% van de stikstofdepositie afkomstig van de landbouw, 20% van overige bronnen, 30% van het buitenland en enkele procenten van de scheepvaart en onverklaarbaar. Hoewel een derde van de stikstofuitstoot afkomstig is uit het buitenland, exporteert Nederland toch vier maal zoveel stikstof over de grenzen dan dat er afkomstig is uit het buitenland.

In Drenthe is de gemiddelde stikstof-depositie bijna 1.600 mol N/ha/jr.
Van de stikstofdepositie afkomstig van de Nederlandse landbouw is gemiddeld 65% afkomstig uit de rest van Nederland en 35% uit Drenthe.

Drentse Natura 2000-gebieden zijn overbelast met stikstof. Gemiddeld bedraagt de overbelasting van kwetsbare natuur 600 mol N/ha/jr.

De Universiteit van Wageningen heeft de stikstofsituatie in Nederland met een aantal maatregelen voor alle Natura 2000 gebieden overzichtelijk op een rij gezet in dit rapport **https://edepot.wur.nl/503639.**

Stikstofovermaat raakt hele provincie

Een overmaat aan stikstof heeft negatieve effecten op de kwaliteit van de natuur. Het gaat daarbij allereerst om specifieke soorten in Natura 2000-gebieden, waar Nederland en de provincie Drenthe verantwoordelijk voor zijn. Daarnaast gaat het ook om andere natuurgebieden in de provincie, waar eveneens sprake is van verrijking van de bodem, met als gevolg verzuring en verstoring van de mineralenbalans. Door het terugdringen van stikstofemissies kan de biodiversiteit in deze gebieden herstellen.

Drentse natuur in de verdrukking

Stikstofdepositie is het meest schadelijk voor natuur op de arme zandgronden: vennen, hoogveen, stuifzanden, heiden, heischrale graslanden en oude bossen. Vlinders van voedselarme natuurterreinen, zoals de Bruine vuurvlinder, Heivlinder, Kommavlinder en het Oranje Zandoogje staan onder grote druk.

Bodemverzuring leidt tot sterk afnemende vitaliteit of zelfs sterfte van bijvoorbeeld eiken in oude bossen. Heidevelden groeien dicht met grassen. Bramen en brandnetels profiteren van stikstof en verdringen daarmee veel andere soorten.

Uitdagingen

De uitdaging is het realiseren van een soortenrijk Drenthe en een goede lucht-, water- en bodemkwaliteit voor de natuur en de volksgezondheid. Daarvoor is nodig:

- Een goede staat van instandhouding van de Drentse natuur (heide, vennen, hoogveen, bossen, beekdalgraslanden).
- Het voorkomen van het uitsterven van voor Drenthe kenmerkende soorten.
- Het verlagen van de stikstofdepositie op alle kwetsbare natuur.
- Het realiseren van een robuust en verbonden natuurnetwerk.

Dit moeten we gaan combineren met de uitdagingen op andere terreinen:

- Het realiseren van rendabele en toekomstbestendige Drentse veehouderij- en akkerbouwbedrijven. Deze behoren tot de top in Nederland wat betreft kringlooplandbouw én dragen positief bij aan herstel en verbetering van de biodiversiteit en landschapskwaliteit.
- Extra inzet op een klimaatneutrale, circulaire economie en verdere reductie van NOx-emissies.
- Het versneld gezond maken van onze mobiliteit door extra inzet op investeringsprogramma's voor schoner vervoer.
- Het realiseren van robuuste en klimaatbestendige watersystemen.

Aanpak en tijdpad

Een groot deel van de stikstofdepositie in Drenthe wordt veroorzaakt door bronnen waarop je lokaal geen invloed hebt. De bijdrage die de regio kan leveren aan reductie van de stikstofdepositie heeft daarom alleen voldoende effect binnen een nationale context waarbij sprake is van een stevig generiek beleid.

- Ontwikkel een samenhangend pakket van maatregelen, waarbij iedere sector een evenredige bijdrage levert aan het terugdringen van de stikstofemissies.
- Beperk de maatregelen niet tot de omgeving van Natura 2000-gebieden, maar verminder de uitstoot in de gehele provincie. Hierdoor worden lucht, water en bodem schoner in alle natuurgebieden en ademen de bewoners in de hele provincie schonere lucht in.

Voor een betrouwbare vergunningverlening is een duidelijk raamwerk van maatregelen gericht op bescherming van de natuur als eerste vereist.

- Leg daarom een duidelijk tijdpad vast waarin de reductieopgave wordt gerealiseerd en kies daarbij de combinatie van generieke maatregelen en gebiedsspecifiek maatwerk. Hieronder staat een voorstel voor zo'n tijdpad. Verdere uitwerking is nodig. De inzet is dat dit lange termijn houvast en juridische zekerheid biedt voor alle betrokken partijen.
  - In 2030 is de gemiddelde stikstofdepositie in Drenthe via generieke maatregelen teruggebracht tot 1.000 mol N/ha/jr.
  - Via aanvullende gebiedsgerichte maatregelen wordt z.s.m. lokaal de stikstofdepositie op de meest kwetsbare natuur verder teruggebracht.

Bouwstenen voor Drentse acties

Voor de diverse sectoren

Natuur

- Zet stevig in op het robuuster maken van natuur. Een robuuste natuur geeft op termijn ruimte voor ontwikkelingen in andere sectoren. Dit vraagt om extra investeringen en een combinatie van de maatregelen: herstel van het watersysteem, versneld afronden van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), robuuster maken van de natuurgebieden, het beperken van negatieve invloeden van buiten en een voortzetting/versterking van goed beheer.
- Bij de gebiedsgerichte aanpak rondom natuurgebieden ligt er een kans om zowel de natuur robuuster te maken als een transitie naar een natuurinclusieve kringlooplandbouw te bereiken. Natuurbeheerders willen graag nog meer samenwerken met de landbouw, waarbij we willen helpen de landbouw te extensiveren met behoud van een goed inkomen en meer biodiversiteit.

Landbouw

- Zet in op een versnelling van de transitie naar een natuurinclusieve, kringlooplandbouw overal in de provincie, met prioriteit voor een brede kansrijke zone rond kwetsbare natuurgebieden. De Agenda Boer, Burger en Biodiversiteit biedt hiervoor een gedeeld perspectief en uitstekende kansen.
- Stel een transitiefonds in om natuurinclusieve kringlooplandbouw op bedrijfsniveau te bevorderen. Zie bijvoorbeeld **https://wij.land/portfolio-items/pilot-en-transitiefonds/.**
- Het programma Duurzame Melkveehouderij Drenthe zet in op kringlooplandbouw en duurzame toekomstbestendige bedrijven. Het programma werkt met een beloningssysteem voor de vermindering van stikstofemissies. Bouw dit programma uit tot een aantrekkelijke aanpak voor alle melkveehouderijen.
- Stimuleer het efficiënter gebruik van mineralen, de aanwezigheid van koeien in de wei en eiwitarm voer.
- Voor duurzame oplossingen op de lange termijn zal de kringloop zoveel mogelijk moeten worden gesloten. Stimuleer daarom bij voorkeur de ontwikkeling van extensievere bedrijfssystemen. Technische maatregelen kunnen voor de korte termijn onderdeel van de aanpak zijn, maar het is belangrijk te realiseren dat het effect daarvan alleen nooit voldoende kan zijn. Het is daarbij ook van belang dat het om maatregelen gaat waarvan de werking is aangetoond. Adequate monitoring is hiervoor essentieel.

Mobiliteit

- De overstap naar emissievrij verkeer is de schoonste methode om uitstoot van stikstof te beperken. Dit betekent het stimuleren van elektrische auto's, openbaar vervoer en fietsen.
- Combineer snelheidsverlaging op provinciale wegen met het stimuleren van schoon verkeer. Vermindering van de maximumsnelheid scheelt niet alleen CO_2 en stikstofuitstoot maar maakt wegen als de N34 en N381 ook veiliger.

Industrie en gebouwde omgeving

- In Drenthe is minder grootschalige industrie aanwezig dan elders in het land. Tegelijkertijd moet je ook hier verkennen wat bij grotere industriële bronnen van stikstof de mogelijkheden zijn om uitstoot te verminderen. Zorg er vervolgens voor dat deze maatregelen ook worden uitgevoerd.
- Ook de gebouwde omgeving en de bouwsector kunnen verder verduurzamen en daarmee de stikstofbelasting verminderen door de inzet van elektrisch bouwmaterieel en gasloos bouwen.

Tip

Ook Drentse steden kunnen het initiatief nemen voor een eigen stikstofreductieplan. Binnen de gestelde reductiedoelen kunnen zij met een mix van maatregelen bijdragen aan een lagere stikstofuitstoot uit de stad en zo ruimte creëren voor hun eigen duurzame ontwikkeling.

Voor een integrale gebiedsgerichte aanpak

In een zone rondom kwetsbare natuurgebieden is extra stikstofreductie te bereiken in combinatie met het realiseren van doelen op het gebied van biodiversiteit, landschapskwaliteit, klimaat(adaptatie), water en landbouw.
De combinatie en koppeling van gelden in gebiedsgerichte aanpakken kan zodoende zorgen voor een versnelling van het bereiken van doelen op meerdere terreinen. Voor het bereiken van de stikstofreductie stellen we de volgende insteek voor:

- Formuleer regionale stikstofplafonds. Deze regionale stikstofplafonds worden via en gebiedsproces vertaald naar bedrijfsdoelen.
- Gebruik de versnelling van de realisatie van het NNN om het gebiedsproces op gang te brengen.
- Extern salderen kan worden toegepast als uitkomst van een gebiedsproces. Zet de uitwerking hiervan onder regie van de provincie en werk dit samen met gebiedspartners zo snel mogelijk uit.
- Stel per deelgebied vast waar de stikstof vandaan komt en zet vervolgens het instrument van sanering of verplaatsing van piekbelasters in als middel om ook andere beleidsdoelen te bereiken.
- Stel een provinciale grondbank in voor grond die vrijkomt bij extern salderen, het saneren of verplaatsen van piekbelasters en bedrijven die willen stoppen. Stel de vrijkomende gronden bij voorkeur ter beschikking aan ondernemers die de omslag naar natuurinclusieve kringlooplandbouw kunnen maken.
- Neem als provincie een actieve rol in de gebiedsgerichte aanpak en zet het instrument herverkaveling op basis van de Wet inrichting landelijk gebied (Wilg) in.
- Neem specifieke maatregelen bij industriële bronnen.
- Verlaag plaatselijk in de nabijheid van kwetsbare natuurgebieden de snelheid op snelwegen en/of autowegen.

- Investeer in een goed monitoringsprogramma om de voortgang op de genoemde doelen -biodiversiteit, landschapskwaliteit, klimaat(adaptatie), water en landbouw- samen goed in beeld te hebben.
- Investeer blijvend in de kracht van samenwerken.

Voor het vergunningenbeleid en stimulering van duurzaam ondernemerschap

Het huidige vergunningenbeleid draagt niet bij aan de reductie van stikstof. Daarbij is het complex en sluit het niet aan bij ondernemerschap en de gewenste ontwikkeling naar een duurzamere bedrijfsvoering.

- Wij pleiten voor borging van reductiedoelstellingen op bedrijfsniveau in de vergunning. Ga in dit kader na in hoeverre een reductiedoel op bedrijfsniveau kan worden vastgelegd in de Natuurbeschermingsvergunning.
- Kies waar mogelijk voor doelvoorschriften en ontwikkel samen met de sector, marktpartijen en financiers een flankerend beleid gericht op het stimuleren en belonen van duurzaam ondernemen.
- Kies voor een beleidsregel waarin extern salderen aantoonbaar en feitelijk bijdraagt aan de reductie van stikstofuitstoot.
- Verken de mogelijkheden van een provinciale stikstofbank, die bij salderen stikstofdepositieruimte uitgeeft onder de voorwaarde van substantiële stikstofreductie. Daarbij kan extern salderen gekoppeld worden aan de gewenste ontwikkelingen in de diverse gebieden.

Voor de monitoring

- Zorg voor een adequate, fijnmazige monitoring van natuurwaarden/ maatregelen en milieucondities, zodat de effecten van het nieuwe beleid ook zichtbaar en aantoonbaar worden en waar nodig tijdig kan worden bijgestuurd.

Met deze bouwstenen leveren we vanuit onze positie een bijdrage aan het oplossen van de huidige problematiek. Voor de korte, maar zeker ook voor de langere termijn. Om zodoende perspectief te bieden. Voor mens, plant en dier.

Juist in Drenthe hebben de sectoren elkaar altijd goed kunnen vinden. Wij werken nu ook graag mee aan het samen vinden van oplossingen voor Drenthe.
Dat is nu nodig en mogelijk.

Colofon

De notitie is een uitgave van de gezamenlijke Drentse natuur- en milieuorganisaties.
Deze is samengesteld op basis van een ronde gesprekken over de mogelijke perspectieven en oplossingsrichtingen voor de stikstofproblematiek.

Assen, december 2019

Foto's: Natuur en Milieufederatie Drenthe en [redacted] (vlinder).

Samenstelling en productie/powered by
Natuur en Milieufederatie Drenthe

natuur en milieu drenthe federatie

www.nmfdrenthe.nl

Samen voor een mooi en duurzaam Drenthe.

Hertenkamp 6
9401 HL Assen

e-mail: info@nmfdrenthe.nl
www.nmfdrenthe.nl

telefoon (0592) 311150

Aan de provincie Drenthe
t.a.v. [redacted] en
overlegpartners stikstofbeleid

Assen, 22 juli 2020
Betreft: Eerste reactie Drentse aanpak stikstof

Geachte [redacted] beste[redacted] en overlegpartners,

Op 3 juli hebben wij van u de voorzet van ambitie, onderwerpen en het procesvoorstel samenwerking stikstof mogen ontvangen, op 14 juli de bestuurlijke terugkoppeling van het landelijk overleg en op 22 juli de Drentse aanpak, voorzet bouwblokken.
Dit geheel zal aan de orde zijn in het volgende bestuurlijke overleg op 19 augustus van 17.00 – 18.00 uur. Vooraf is ons om een eerste reactie gevraagd.
Gezien de vakantieperiode is het niet mogelijk om op alle stukken volledig en in gezamenlijkheid te reageren. In deze eerste reactie daarom enkele eerste hoofdlijnen en hoofdpunten, die de komende tijd mogelijk nog aangevuld kunnen worden.

Context en eerste stap
Allereerst juichen wij toe dat er met de stukken een eerste voorzichtige gezamenlijke stap wordt gezet voor een Drentse aanpak. Het stikstofprobleem is urgent voor alle betrokkenen. Tot nu toe is er in het Drentse beleid veel aandacht voor de landelijke beleidsontwikkeling en het ‘lostrekken’ van vergunningverlening, maar naar ons idee nog te weinig inzet gepleegd op robuuste oplossingen voor de gebieden *en* betrokken sectoren.

Wij zouden daar graag voortvarend in Drenthe mee aan de slag gaan maar zien ook dat de belangrijkste randvoorwaarde; een *robuust landelijk reductiebeleid* waarbinnen een gebiedsgerichte aanpak succesvol kan zijn, nog steeds niet ingevuld is en nog vele onduidelijkheden bevat.

Tegelijkertijd maken we uit uw bestuurlijke terugkoppeling op dat het extern salderen onder waarborgen en voorwaarden qua besluitvorming nu snel dichterbij lijkt te komen. Dit geheel betekent onzes inziens dat we niet stil moeten gaan zitten en wel een start moeten maken.

Wat ons betreft bestaat deze eerste stap uit een gezamenlijke verkenning van:
- Huidige situatie Drenthe (totaal en per gebied);
- Opgaven, oplossingsrichtingen en de Drentse aangrijpingspunten (waar hebben we invloed op en waar niet);
- Koppelkansen en gezamenlijke belangen.

Deze punten sluiten aan bij punten uit de reactie van de landbouworganisaties.

Hertenkamp 6
9401 HL Assen

e-mail: info@nmfdrenthe.nl
www.nmfdrenthe.nl

telefoon (0592) 311150

Afronden verkenning voor volgende stap
Het lijkt ons goed deze verkenningsfase vervolgens ook op tijd te zetten *en* na een bepaalde periode af te ronden. Uiteraard zijn aanvullingen 'adaptief' mogelijk maar het lijkt ons niet de bedoeling om feiten en cijfers steeds opnieuw ter discussie te stellen. De opbrengst van de verkenning moet een gedeeld beeld over de Drentse situatie opleveren met mogelijk ook een overzicht van nog aan te vullen/onderzoeken onderdelen (op het gebied van stikstofmonitoring bijvoorbeeld) en opties en scenario's voor oplossingsrichtingen.
Afronding voor de start van 2021 lijkt ons een goed haalbare kaart.

Bestuurlijke verantwoordelijkheid voor gebiedsaanpak
Voordat er gezamenlijke vervolgstappen kunnen worden gezet, zal er vervolgens bestuurlijke duidelijkheid en overeenstemming moeten komen over de (gezamenlijke) doelen en ambities, mandaten en bestuurlijke verantwoordelijkheden.

De gezamenlijke overheden met hun democratische legitimatie zijn hiervoor als eerste aan zet. Wij zijn als partners bereid om hiervoor denkkracht in te zetten en in de uitvoering hiervan medeverantwoordelijkheid te nemen. Zeker waar het gaat om gebiedsgerichte aanpak kent Drenthe daarin een goede traditie met bewezen succes.

Randvoorwaarden benoemen
Randvoorwaarden voor succes en deelname zijn voor ons daarbij:
- Robuust landelijk stikstof-reductie-beleid met doelen die aansluiten op de analyse en adviezen van de commissie Remkes;
- Lange termijnperspectieven omgezet naar smart doelstellingen voor perioden van bijvoorbeeld steeds 5 jaar;
- Een Drenthe brede paraplu aanpak als kapstok voor de aanpak in deelgebieden (niet starten vanuit 12 deelgebieden);
- Een integrale benadering; koppeling aan bredere opgaven en waarde creatie voor en koppelkansen met diverse sectoren;
- Juridisch houdbaar en financieel geborgd.

Gezamenlijke daadkracht in aanpak en uitvoering
Een belangrijke keuze en succesfactor zal vervolgens zijn of betrokken partners medeverantwoordelijk zullen gaan nemen in de aanpak en uitvoering van het gebiedsgericht beleid. Voor de verkenning zijn wij daar graag toe bereid.

Voor de vervolgfasen is het voor alle partijen nog te vroeg om hier uitspraken over te doen. De voorzetten die in de toegezonden notities hiervoor zijn gedaan roepen bij ons wel vragen op. Dit betreft bijvoorbeeld de passages die gaan over oplossingen die *voor alle partijen acceptabel* zijn of een *democratische legitimatie,* die wordt verbonden aan achterbannen van stakeholders.. Een proces dat *voortdurend adaptief* is en open staat voor alle nieuwe inzichten. Dit polderende geheel kan ook uitmonden in heel veel werk, overleg, discussie, reuring en per saldo weinig effect.

''Niet alles kan'' is hoe Remkes dit verwoord. Het stikstofprobleem vraagt *visie, daadkracht, lef, compromissen* en *bestuurlijke verantwoordelijkheid* nemen en met *mandaten* kunnen opereren. Dit soort termen en sfeer zien wij in de voorstellen voor de Drentse aanpak graag benoemd en verder ingevuld.

Hertenkamp 6
9401 HL Assen

e-mail: info@nmfdrenthe.nl
www.nmfdrenthe.nl

telefoon (0592) 311150

Overige punten
Verdere punten om mee te geven zijn:

Voorstel ambitie
- Vraagtekens bij starten in alle deelgebieden om inhoudelijke redenen, vanwege de behapbaarheid en ook i.v.m. de externe werking (wat maakt het los). Ons voorstel; is start met Drentse paraplu met wat uitstappen in 1 à 2 gebieden als voorbeeld/casuïstiek.
- Waarom er gesproken wordt over 8 gebieden i.p.v. 12 is overigens ons niet duidelijk.
- Nu al spreken over '*voor alle partijen acceptabel'* suggereert dat er gestart wordt met afspraken en onderhandelingen. Zie bovenstaande opmerkingen. Deze fase vooral verkennend, open en co-creatief maken. Items die vragen om bestuurlijk overleg en belangenbehartiging via een apart spoor en tafel (extern salderen, meldingen) bespreken.

Onderwerpen
- Ook de latente ontwikkelruimte in beeld brengen en onderliggende ontwikkelbehoefte bedrijven.
- Bredere belangen inventariseren en nagaan waar stikstofvriendelijke koppelkansen liggen en mogelijkheden voor integrale oplossingen.
- In beeld brengen welke stikstofontwikkelingen (nieuwe projecten en bestaande + reductieopties) er in Drentse industrie, verkeer/infra mogelijk c.q. te verwachten zijn.
- Financiering aanpak.
- Relatie en samenhang met aanpak aanliggende provincies en Duitsland.

Proces
- Start met verkenning en baken dit strakker af.
- Zet deze op korte looptijd.
- Koppel vervolg aan duidelijkheid over rijksbeleid en bestuurlijke medeverantwoordelijkheid.
- Hou het behapbaar en maak duidelijk welke inzet er van stakeholders wordt gevraagd.
- Zorg voor balans c.q. het mede mogelijk maken van inzet en buitenshuis.

Wij zien uit naar de agenda voor het volgende overleg.
Tot een nadere toelichting zijn wij uiteraard altijd bereid.

Met vriendelijke groeten,
Natuur en Milieufederatie Drenthe,

Reinder Hoekstra,
directeur

natuur en milieu drenthe
federatie

Aan de leden van Gedeputeerde Staten
en Provinciale Staten van Drenthe

Assen, 31 maart 2021
Betreft: visie op koersdocument stikstof

Geachte leden,

Op 30 maart heeft u in het bestuurlijk overleg Stikstof het koersdocument Stikstof gepresenteerd. Dit wordt op 7 april a.s. besproken in de Statencommissie Omgevingsbeleid en vervolgens in Provinciale Staten. In deze brief geven wij u in het kort onze eerste reactie op dit document, die u kunt meenemen bij de verdere vormgeving van uw beleid en de besluitvorming in Provinciale Staten.

Allereerst waarderen we dat dit koersdocument nu voorligt. Het geeft een helder overzicht van de problematiek en voorliggende opgaven zowel voor Drenthe als totaal als voor de verschillende Natura 2000 gebieden. Het geeft ook inzicht in het te doorlopen proces. Wij waarderen het ook dat hier met partners overleg over wordt gevoerd.

Uit dit overzicht blijkt ook dat er voor Drenthe - bezien vanuit landelijke perspectief - een enorme opgave ligt om de doelen te halen. De doorrekening van het huidige beleid laat zien dat in onze provincie in veel gebieden de - wettelijk verankerde instandhoudingsdoelen – bij lange niet worden gehaald. Er zijn hier dus (forse) extra inspanningen nodig. Het is goed om ons hiervan bewust te zijn.

Dit brengt ons ook bij de zorgen die er bij ons leven over de toon en inzet voor het provinciale beleid zoals in het koersdocument geschetst.
Hoewel wij ook zien dat de oplossingen voor de aanpak van de stikstofdeken primair liggen bij het landelijke bronbeleid, geldt ook dat het geheel een gezamenlijke opgave van Rijk en provincie is, waarbij de provincie primair verantwoordelijk is voor het halen van de instandhoudingsdoelen en daarmee ook medeverantwoordelijk is voor de inspanningen en resultaten die in de wetstekst staan.
In het koersdocument lijkt de provinciale inzet sterk te leunen op het landelijke beleid en wordt nog te weinig duidelijk waar de provincie zelf voor wil gaan staan. Alinea's over de afhankelijkheid van het Rijk en passages als 'het moet haalbaar en betaalbaar zijn", zijn op zichzelf wel juist maar lijken ook voort te komen uit onduidelijkheid over de eigen inzet en het preluderen op het niet halen van de inspannings- en resultaatverplichtingen. In dat licht is van belang dat diverse sectoren zoals wegverkeer, industrie en zeevaart door landelijke regelgeving tot maatregelen komen, maar juist voor landbouw geldt dat naast generieke bronmaatregelen een gebiedsgerichte aanpak onontbeerlijk is.
Het koersdocument biedt nog geen enkel zicht op Drentse maatregelen die hiervoor zullen worden genomen. Uit de overzichten op pagina 8 en 10 blijkt dat ook in 2030 nog maar in zo'n 30% van de te beschermen natuurgebieden de kritische depositiewaarden (KDW) zullen worden gehaald. De resultaatsverplichting van 74% van de natuur op KDW in 2035 lijkt daarmee nu al op losse schroeven te worden gezet.

Hertenkamp 6, 9401 HL Assen
Telefoon: 0592-311150
E-mail: info@nmfdrenthe.nl

Wat ons daarnaast zorgen baart is de planning en het daarmee gepaard gaande tempo. Waar provincies als Friesland, Gelderland en Brabant al analyses hebben en een eerste inzet op bepaalde maatregelen, is in het koersdocument voorzien dat Drenthe daar pas eind 2022 aan toe is.

Dat geheel kan betekenen dat Drenthe zonder aanpassingen in methodiek en maatregelen koerst op een tekort schietend beleid, met grote risico's voor het verder uitgeven van vergunningen en de juridische houdbaarheid. Het veruit niet voldoen aan voorwaarden voor gunstige instandhouding van habitattypen zal de ruimte voor vergunningen sterk inperken, en levert een groot risico voor het mogelijk maken van ontwikkelruimte voor diverse sectoren, maar vooral voor de landbouw.
Wij denken dat heldere keuzes vereist zijn, maar ook dat er meer tempo nodig is. Daarnaast vinden wij dat Drenthe - gezien de extra opgaven en haar financiële positie – ook een meer pro-actieve opstelling moet kiezen richting het Rijk. Dit vanuit de extra opgaven die voorliggen en vanuit de optiek wat we regionaal en met sectoren *wel* kunnen bijdragen aan realisatie van de doelen in de diverse gebieden.

Wij denken ook dat het mogelijk en nodig is om de inzet op hoofdlijnen (instrumenten en middelen) daarvoor voor het eind van dit jaar op een rij te hebben. Als onderdeel van de versnelling zien wij een veel zwaarder accent op uitwerking van doelen en beleid voor overgangsgebieden, waarbij ingezet wordt op 'de landbouw van de toekomst': veel natuur-inclusiever en veel minder stikstofuitstoot gekoppeld aan de realisering van de water- en klimaatopgave. Deze inzet zou ook als Drentse bagage voor de gesprekken met het aanstaande Kabinet kunnen dienen. Dit is een belangrijk landelijk spoor dat in de andere provincies nu ook wordt opgestart.
Het bovenstaande werken wij graag samen met andere stakeholders en partners uit maar we constateren tegelijkertijd dat het voor alle partijen een complex dossier is met veel verschillende belangen.

Te overwegen is daarom om een externe versnellingscommissie van deskundigen te benoemen om de provincie te helpen hier verdere inhoud aan te geven. Dit vanuit het belang dat alle sectoren hebben bij consistentie, zekerheid en snelle oplossingen voor deze complexe opgave.

Tot een nadere toelichting zijn wij altijd bereid.

Met vriendelijke groet,
Namens de Natuur en Milieufederatie Drenthe en
mede namens Natuurmonumenten,
Stichting Het Drentse Landschap en Staatsbosbeheer:

Reinder Hoekstra
Directeur Natuur en Milieufederatie Drenthe

Overzicht inbreng partners bespreekpunten Bestuurlijke Tafel Stikstof	
De vertrekpunten voor het proces *(o.a. wat hebben we in Drenthe (ook van elkaar) nodig, op welke manier gezamenlijkheid en verantwoordelijkheid aan de bestuurlijke tafel)*	
NMFD - Natuurmonumenten	* Provincie Drenthe pakt wat ons betreft de lead zoals we dat zien in b.v. Brabant (zie bijgaand startdocument GGA). Op basis van een duidelijke positiebepaling in het kwadrant van bestuursmodellen. * Er komt op korte duidelijkheid over doel en status van het bestuurlijk overleg, hoe we gezamenlijk aan tafel zitten en/of partijen bestuurlijke verantwoordelijkheid willen nemen en dragen. Daar maken we nu bestuurlijke afspraken over en die leggen we vast. * We werken aan bronmaatregelen ter vermindering van de stikstoflast en gebiedsaanpakken die daarbij horen en verdoen geen tijd aan lange discussies over nut en noodzaak en kwaliteit van natuurbeheer. * We werken in een vertrouwde omgeving en beginnen in kleine deskundige groep of groepen en niet in alle gebieden tegelijk met jan en alleman aan tafel waarbij onduidelijk is wie welke verantwoordelijk aan tafel heeft in deze. * In het geheel moet duidelijk zijn welke leverplicht en planning de provincie heeft in het kader van de landelijke afspraken, welke (harde) kaders zij hanteert en wanneer partners daarbij bestuurlijk worden geconsulteerd. * In het proces en aanpak dient oog te zijn voor de inzet die dat van partners vraagt.
Bouwend Nederland	Koninklijke Bouwend Nederland heeft niet de capaciteit om te participeren in de gebiedsgerichte aanpakken per N2000 gebied. Desalniettemin nemen we wel verantwoordelijkheid door over de hele linie in de bouwsector 60% stikstof te reduceren in 2030 ten opzichte van 2019. Wij voelen daarom ook de verantwoordelijkheid om aan de bestuurlijke tafel deel te nemen. Ondanks dat we niet de capaciteit hebben om deel te nemen aan alle gebiedsgerichte tafels vinden wij het belangrijk om toch de input vanuit de bouw en infrasector te leveren. De bestuurlijke tafel is hier een goed vehikel voor. We kunnen ons goed voorstellen dat er korte managementsamenvattingen worden geproduceerd per N2000 gebied of over de N2000 gebieden algemeen. Zo blijven we vanuit de bouw en infrasector toch op een goede manier aangehaakt en kunnen we van de juiste input voorzien. Voor de gezamenlijkheid is het van belang dat er een goede balans is tussen de relevante stakeholders. We verwachten een constructieve houding van de stakeholders waarbij rekening wordt gehouden met zowel de korte als lange termijn opgave.
DPG	We hebben van elkaar vertrouwen nodig en zullen gezamenlijk moeten kijken, naar de eventuele oplossingen / oplossingsrichtingen. Wij willen graag inhoudelijk meedenken naar oplossingen echter bij ons ontbreekt de kennis

	van de verschillende gebieden en daarvoor hebben we de gebiedsverkenningen (de stand van de soorten) die nu in voorbereiding zijn, nodig.
VNO-NCW	Om uit de stikstofimpasse te komen hebben Natuurmonumenten, Natuur & Milieu, LTO Nederland, VNO-NCW, MKB-Nederland en Bouwend Nederland de handen ineengeslagen. Gezamenlijk hebben we medio 2021 een voorstel gedaan voor een aanpak die de vermindering van de uitstoot van stikstof stevig versnelt, de natuur versterkt, boeren toekomst biedt én weer ruimte schept voor nieuwe economische ontwikkelingen. Het versnellingsvoorstel realiseert in 2030 een significant hogere stikstofreductie met 40 procent vanuit de gezamenlijke sectoren dan in de recente wetgeving is voorzien, en met een extra versnelling in de eerste jaren. Ook komt er landelijk extra ontwikkelruimte (60 mol) om de economische ontwikkeling weer vlot te trekken en wordt er extra geïnvesteerd in herstel en versterking van de natuur. Essentieel in het plan is de gebiedsgerichte aanpak die de organisaties voorstellen. De stikstofsituatie verschilt immers per gebied en kan dus ook alleen lokaal worden opgelost, waarbij relevante spelers, zoals boeren en natuurbeheerders in het gebied, participeren in plaats van maatregelen van bovenaf opgelegd te krijgen. Voor VNO-NCW MKB regio Drenthe zien we hoe dit voorstel wordt gecombineerd met de benodigde gebiedsgerichte aanpak. Met andere woorden hoe vertalen we voorstellen die deze zomer door het PBL als positief werden bestempeld worden verwerkt in specifieke plannen in Drenthe. Uiteraard is daarbij van belang dat juridische zekerheid van een nieuwe aanpak cruciaal is. In de voorgestelde landelijke aanpak worden de reductiedoelen daarom juridisch verankerd en wordt de voortgang van het programma continu gemeten. Indien nodig worden bijgestuurd. Voorgesteld is op basis van een tweejaarlijkse evaluatie. Zoals aangegeven in de eerdere opleggen heeft onze vereniging niet de capaciteit om te participeren in alle afzonderlijke gebiedsgerichte aanpakken per gebied. VNO-NCW MKB Noord acht zich als regionale vereniging wel verantwoordelijk om, richting betrokken leden en lokale ondernemersverenigingen en richting landelijk deel te nemen. Door middel van de rapportages, analyses en samenvattingen van de gebiedsverkenningen, kunnen we via de bestuurlijke tafel de gewenste input leveren. Met de informatie per gebied kunnen we eventueel met betrokken leden uit de regio en/of het regiobestuur, landelijk en uit andere provincies kunnen gerichte reacties geven. Een open houding van alle gesprekspartner met oog de korte als lange termijn draagt bij VNO-NCW MKB Noord onder leden richting draagbare oplossingen.

LTO Noord / DAJK / FdF	1. Geen onduidelijkheden over de kaders en de randvoorwaarden waarbinnen het gebiedsproces gaat plaatsvinden (mandaat, geld, instrumentarium en spelregels). 2. Bestaande landbouwbedrijven moeten een duurzaam economisch perspectief (blijven) hebben. 3. De landbouwstructuur moet versterkt worden. 4. Volstrekte duidelijkheid bieden aan de landbouwbedrijven die op dit moment nog geen vergunning hebben. (bijv. Geen handhavingsprocedures hanteren bij PAS-melders/knelgevallen) 5. PAS-melders, interimmers en vrijgestelde vergunningsactiviteiten moeten binnen afzienbare tijd perspectief krijgen op legalisering. 6. Landbouw moet het hoogste in de prioritering komen en blijven bij de verdeling van stikstofruimte. 7. Een evenwichtige verdeling van de reductie over de verschillende sectoren. (dit moet vooraf in kaart gebracht worden).
Provincie Drenthe	De uitdaging voor het procesontwerp in deze opgave is om met elkaar de juiste dingen te doen op het juiste moment. In dit proces treft het Rijk nationale maatregelen die gebiedsgericht moeten worden geïmplementeerd. Dit naast de maatregelen die decentrale overheden nemen om stikstofreductie, natuurherstel en economische ontwikkelingen in hun regio's te realiseren. De maatregelen die het Rijk neemt, geven daarmee de grenzen aan waarbinnen de partijen kunnen opereren. Op dit moment is nog veel onduidelijkheid over de maatregelen die van Rijkswege worden ingevoerd. Dit betekent dat per fase steeds zal moeten worden nagegaan of de gebiedsgerichte aanpak aansluit bij de maatregelen die het Rijk treft. Het procesontwerp voorziet hierin. (adaptieve aanpak). • Per gebied gaan we via een gebiedsgerichte aanpak passende maatregelen en oplossingen in beeld te brengen en vaststellen. • Het ontwerp voorziet erin dat, voordat gestart wordt met de uitvoering in de gebiedsprocessen, de rolverdeling en procesregie helder en duidelijk wordt vastgelegd in een samenwerkingsstructuur. • Het proces voldoet voor zo ver mogelijk aan de door partijen aangegeven condities. Zo wordt voorzien in een interactief proces waarbij we een gezamenlijke verkenning gaan uitvoeren naar de opgave per gebied. • Via dit ontwerp is een proces georganiseerd dat daadwerkelijk resultaten kan opleveren. Deze aanpak voorziet erin dat gezamenlijk per gebied een pakket van maatregelen en oplossingen wordt samengesteld waarna dit als advies aan GS (en PS) van Drenthe zal worden voorgelegd. • De planning is nog niet ingevuld; in overleg met de partijen zal dit vastgesteld moeten worden. Hierbij is de planning zoals vastgelegd in de Wet Stikstof en Natuur leidend.

De aandachtspunten voor de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in Drenthe *(van gebiedsverkenningen naar gebiedsagenda's die leiden tot het gebiedsplan - Koersdocument)*	
NMFD - Natuurmonumenten	- We werken van een hoog-over stikstofstrategie naar een meer integrale benadering per gebied (zie Brabant/bijlage Udenhout). - We onderschrijven de notitie Aanpak Overgangsgebieden die 8 landbouw- en natuurorganisaties vorig jaar al presenteerden en willen graag duidelijkheid over de opstelling van de Drentse partners in deze. - We volgen de hoofdlijnen van het Akkoord Duurzaam Evenwicht. - We gaan meteen aandacht besteden aan grondinstrumentarium, zoals aankoop, ruiling, dynamiek en vormen van landinrichting.
Bouwend Nederland	Koninklijke Bouwend Nederland vindt het belangrijk dat de natuurdoelen in de N2000-gebieden worden behaald en dat er daarnaast voldoende ontwikkelruimte is. Op dit moment is er een vrijstelling voor bouwprojecten tijdens de sloop- en aanlegfase. Dit biedt echter nog geen oplossing voor de gebruikersfase. Denk aan verkeer dat rijdt over (snel)wegen. Ook bij nieuwe woonwijken en grotere utiliteitsprojecten kan stikstof een knelpunt zijn. Gezien de urgentie van de maatschappelijke problemen zoals de woningnood en veiligheid in het verkeer is het noodzaak om zo snel mogelijk tot een structurele oplossing te komen voor de gebruikersfase. De ambities van de provincie Drenthe in het kader van 'Bouwstenen voor het Deltaplan' (45.000 additionele woningen) onderstreept deze noodzaak. Een belangrijk aandachtspunt is dus dat we per N2000 gebied goed kijken naar de benodigde ontwikkelruimte voor toekomstige woningen en infrawerken. We kunnen ons daarom voorstellen dat er een doelenbank wordt opgericht specifiek voor deze maatschappelijke urgente opgaven. Het is van belang om zicht te krijgen op de benodigde stikstofruimte voor ruimtelijke en economische ontwikkelingen in de provincie Drenthe.
DPG	Het is voor ons belangrijk te horen en daarmee te weten van de ambtelijke ondersteuning hoe de evaluatie van de gebieden uitpakt m.n. t.a.v de stand van zaken van de Natura 2000 doelen en wat er eventueel aan maatregelen genomen kunnen / moeten worden. Die kennis is voor ons van wezenlijk belang. Wij vinden ook dat duidelijk moet zijn of we met de voorgestelde maatregelen de KDW s wel voldoende naar beneden kunnen brengen om daarmee te zorgen dat het Natura 2000 doel voldoende hersteld of het goed blijft doen.
VNO-NCW	Natuur met name in de grotere gebieden in Drenthe is ook voor onze leden van grote waarde. Zonder Drentse natuur en het landschap geen toerisme, recreatie en prettige leefomgeving. Belangrijk voor de vrijetijdseconomie maar ook in het algemeen voor werkgevers en hun werknemers.

	Over die toekomst maakt VNO-NCW MKB Noord zich zorgen, met name over de beperkingen van gebouwen tijdens de zogenaamde gebruikersfase. Ondernemers hebben al tijdens de bouwfase extra handelingen te doen, waarbij de provincie helpt, maar daarna wordt het op dit moment ongewis. En onzekerheid over investeringen, ook als deze juist de natuur helpt, zorgt voor uit- en afstel. De provincie en haar inwoners dreigen zo op achterstand te komen als groei of transitiemogelijkheden beperkt of onmogelijk worden. Men verlangt duidelijkheid. Ondanks dat we sinds enige jaren maximaal 100 km rijdt en emissie loos bouwt, zien we dat we nog steeds klem zitten. De benodigde woningbouw, energietransitie en reguliere vervangingsinvesteringen maken het noodzaak om zo snel mogelijk tot een structurele oplossing te komen. Leden van VNO-NCW MKB Noord dragen graag bij aan de toekomst van hun omgeving, woonplaats, gemeente en provincie maar niet met een dreigend oordeel boven hun hoofd dan oplossingen niet juridisch houdbaar zijn. Met de informatie uit de afzonderlijke gebiedsverkenningen kijken samen met de brancheorganisaties en lokale ondernemers naar de ruimte voor toekomstige investeringen. Die ruimte moet gecreëerd worden en flexibel bijvoorbeeld door een regisseur/stuurgroep worden toegepast. Gezamenlijke ambities geven daaraan richting. We achten gebiedsgerichte communicatie ook van groot belang omdat menig ondernemer op dit moment zich geen eigenaar van een mogelijke opgave ervaart. Daar in kunnen wij, brancheorganisaties, lokale verenigingen maar ook bijvoorbeeld Gemeente en provincie EZ en IBDO een rol spelen. Maatregelen zonder communicatie voelen als een overval en raken te vertrouwen.
LTO Noord / DAJK / FdF	De gebiedsanalyses moeten op voorhand duidelijk en helder zijn, evenals de randvoorwaarden en instrumentarium, alvorens te starten met het gebiedsproces. 1. Een evenredige balans vinden in de vertegenwoordiging van belangen, waarbij de vertegenwoordiging van landbouwbelangen grotendeels centraal staat. 2. Duidelijk moet blijven dat er sprake is van verschillende verantwoordelijkheden bij zowel de provincie, als belangenorganisaties. 3. Een passende vergoeding voor inzet bestuurders/deelnemers aan het proces.
Provincie Drenthe	Voor de verdere uitwerking in gebiedsagenda's vormen de gebiedsverkenningen de inhoudelijke basis. Voor elk gebied wordt in samenwerking met de gebiedspartners door middel van een gebiedsgerichte aanpak een agenda met passende maatregelen en oplossingen opgesteld waarin we in beeld brengen (zoals ook aangegeven in het koersdocument): • Welke herstelmaatregelen we 'binnen en/of buiten' (overgangszones) de bestaande natuur

	denken te moeten nemen om de instandhoudingdoelen te realiseren, eventueel naast de al geplande natuurherstelmaatregelen; • Met welke belanghebbende partijen in een gebied samengewerkt moet worden (financiering van deze maatregelen is vervolgens een eigenstandige kwestie); • Of en zo ja, welke bronmaatregelen we willen nemen aanvullend op die van het Rijk en in welk kader; • Hoe en met welke andere opgaven we koppelen, o.a. klimaat en water, bij uitvoering van de gebiedsagenda; • Hierbij houden we ook rekening met de leefbaarheid en sociaal-economische structuur in een gebied; • Wat de kosten en randvoorwaarden zijn voor uitvoering van de gebiedsagenda en hoe we de mogelijkheden tot dekking van de kosten zien; • Hoe we gaan monitoren en bijsturen. De maatregelen die vanuit Programma Natuurlijk Platteland inclusief het Programma Natuur worden voorzien voor de gebieden kunnen ter informatie worden meegenomen in de agenda's voor het totaaloverzicht. We starten alvast met 2 pilotgebieden (Elperstroom, Fochteloerveen) om de ervaringen daaruit te gebruiken om tot een werkbare methode voor de gebiedsgerichte aanpak te komen. Verdere uitgangspunten: • Op provinciaal niveau (bestuurlijke tafel) delen we met de samenwerkingspartners en stakeholders de voortgang en ervaring in de gebieden en bespreken we relevante ontwikkelingen. • Per gebied vinden gesprekken plaats om tot de beste oplossingen te komen. Hierin zitten bij het gebied en de opgaven betrokken vertegenwoordigende organisaties, gemeenten en waterschappen betrekken we bij het opstellen van de gebiedsagenda's (gebiedstafels). • Deze aanpak voorziet erin dat gezamenlijk per gebied een pakket van maatregelen en oplossingen wordt samengesteld welke vervolgens wordt besproken waarna dit als advies aan GS (en PS) van Drenthe zal worden voorgelegd. • We richten een onafhankelijke experttafel in die een second opinion geeft op de gebiedsagenda's en het gebiedsplan. • Voor grensoverschrijdende gebieden stemmen we af met de provincie Fryslân. In IPO verband stemmen we af met alle provincies. • Voor individuele bedrijven en inwoners in de gebieden worden in het proces van de gebiedsagenda bijeenkomsten georganiseerd.

De inhoudelijke punten t.a.v. de stikstofaanpak in Drenthe. *(hiermee wordt gedoeld op bv het wettelijk kader, het koersdocument, de besproken uitgangspunten i.k.v. de gebiedsverkenningen, het landelijke akkoord Duurzaam evenwicht)*	
NMFD - Natuurmonumenten	- We gaan uit van minimaal de wet en de doelen die daarbij horen. En zijn benieuwd of deze door alle partijen aan tafel als uitgangspunt worden onderschreven. - Er is vorige zomer een uitgebreide ronde gedaan onder de partners. Onze inbreng is niet gedateerd en voegen we nogmaals bij (bijlage). - Er is door de provincie ter tafel in dit overleg al eerder een aantal uitgangspunten gepresenteerd en daarnaast een koersdocument vastgesteld. Het is belangrijk dat de partners aangeven welke punten zijn daarin onderschrijven en welke niet (zie bijlage reactie koersdocument).
Bouwend Nederland	Zie ook het vorige punt. Wij onderstrepen het landelijk akkoord Duurzaam Evenwicht en pleiten er voor dat het nieuwe kabinet dit akkoord zo snel mogelijk omarmt. Op deze manier halen we de natuurdoelen, creëren we ontwikkelruimte en bieden we perspectief aan de landbouw.
DPG	Wij delen nog steeds de aanpak die Drenthe heeft in gezet. Wij zijn wel kritisch naar het gehele landelijke proces van het Natura 2000 dossier. Met alle adviezen van de verschillende commissies is volgens ons weinig tot niets gedaan. We merken dat de focus volledig op de stikstof ligt en naar ons idee zou er veel meer naar de Natura 2000 doelen moeten worden gekeken, die zijn niet alleen afhankelijk van stikstof maar van meer zaken. De gehele ontwikkeling rond het Natura 2000 dossier is volgens ons volledig gejuridiseerd, wat goede oplossingen ook in de weg kan staan. (vergunning aanvragen voor bijv. de koe in de wei, voor het uitrijden van mest en voor nog een aantal van dit soort zaken, is volgens ons niet juist, en daarmee bedoelen wij dat onze wetgeving niet past op wat Europa vraagt in dit dossier) Wij zijn ook kritisch op een aantal oplossingsrichtingen die landelijk worden aangekaart. Grote opkoop van landbouw bedrijven, daar kunnen wij ons niet in vinden en wij kunnen ons ook niet voorstellen dat dat de oplossing zou zijn. De focus ligt naar ons idee daarmee teveel op de landbouw als oplossingsrichting. Daarbij ook de laatst gemaakte opmerkingen van het PBL in ogenschouw genomen. Breder kijken wat nodig is en niet alleen focussen op de KDW denken wij is belangrijk. Voor ons blijft de vraag relevant, hoe ver kunnen de KDW s naar beneden gebracht worden om bijv. bij het Bargerveen ervoor te zorgen dat er sprake is van herstellend hoogveen terwijl aan Duitse kant op dit moment niets gebeurd. Toch willen wij graag blijven meedenken en er aan mee werken om oplossingen te zoeken zodat we uit deze impasse komen.

VNO-NCW	Het voorstel om uit de stikstofimpasse te komen van VNO-NCW, MKB-Nederland, Koninklijke Bouwend Nederland en Natuurmonumenten, Natuur & Milieu en LTO Nederland bevat verschillende bouwstenen die natuurdoelen en versoepeling van vergunningverlening dichterbij kunnen brengen.' Dat was de reactie van het Planbureau voor de Leefomgeving medio midden van het jaar. Deze landelijke lijn combineren met de gebiedsverkenningen zien we als praktische insteek. Wij zien graag een nieuw missionair kabinet die landelijke acties en duidelijke kaders geeft voor een level playing field. We begrijpen dat we in deze periode stappen kunnen zetten en zien een dergelijke richting door verbinden van het landelijke akkoord (Duurzaam Evenwicht) gecombineerd met de gebiedsverkenningen.
LTO Noord / DAJK / FdF	1. Niet teveel krampachtig vasthouden aan de KDW-opgaves en de modellen die de verspreiding van stikstof voorspellen (PBL 2e policybrief). 2. De stikstofaanpak moet weer gericht worden op de SDF-rapportage (Europese Commissie). 3. Horizon verbreden naar grondige analyse van natuurgebieden en de staat van instandhouding. 4. Innovatie op emissiebeperking bij alle bedrijven zou uitgangspunt moeten zijn. 5. Er moet uitgegaan worden van de aanwezige natuur, en kritisch kijken hoe deze ingetekend is in de beheerkaarten. 6. Er moet een meetnetwerk ontwikkeld worden, zoals de pilot in Groningen (Scholten, WUR)
Provincie Drenthe	De provincie zal bij de aanpak van de Drentse stikstofproblematiek de volgende uitgangspunten hanteren: 1. De opgave in de Drentse stikstofaanpak is om ruimte te creëren voor nieuwe ontwikkelingen (en dus vergunningen) binnen het gegeven dat de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000- gebieden moeten worden bereikt. 2. De aanpak van de stikstofopgave in Drenthe wordt vormgegeven binnen de kaders van de Wet Stikstofreductie en natuurverbetering. 3. De beheerplannen voor de twaalf stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn uitgangspunt bij het opstellen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof. Deze beheerplannen bevatten o.a. de instandhoudingsdoelen (behoud/ uitbreiding, kwantitatieve en kwalitatieve opgave en de kritische depositiewaarden voor habitattypen). Bij het tot stand komen van de Gebiedsgerichte aanpak stikstof wordt rekening gehouden met relevante nieuwe ontwikkelingen (b.v. effecten herstelmaatregelen, resultaten monitoring en onderzoek, resultaten veldbezoeken). 4. De berekeningen van stikstofdepositie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden worden gemaakt met wettelijk vastgestelde en gevalideerde data.

Date : 31-3-2022 10:58:40
From : "[redacted]@overijssel.nl
To : [redacted]@drenthe.nl, [redacted]@overijssel.nl
Cc : "[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@overijssel.nl
Subject : Contact over samenwerking GGA Stikstof Overijssel/ Drenthe
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;

Hallo [redacted],

Het lijkt me een goed idee om kennis te maken en elkaar te informeren over onze gebiedsgerichte aanpakken.
Ik stel voor dat we een afspraak hiervoor inplannen.

[redacted], zou jij een afspraak willen inplannen?

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Team PPMF | [redacted] | telefoon 038 – [redacted]
Provincie Overijssel | Postbus 10078 | 8000 GB Zwolle

Van: [redacted]@overijssel.nl>
Verzonden: woensdag 30 maart 2022 15:48
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@overijssel.nl>; [redacted]@overijssel.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: Re: Contact over samenwerking GGA Stikstof

Dag [redacted]

Fijn dat je contact legt. We hebben binnenkort een afspraak met [redacted] en andere collega's.
Daarnaast is het goed om contact te hebben met onze gebiedsregisseurs van Noord West Overijssel en van het vechtgebied.

Dat zijn [redacted] voor NWO en [redacted] voor het vechtgebied.

Gr[redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Datum: woensdag 30 maart 2022 om 15:05
Aan: '[redacted]@overijssel.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: Contact over samenwerking GGA Stikstof

Beste [redacted],

Van mijn collega[redacted] kreeg ik je naam. Sinds 1 maart ben ik [redacted] Stikstof voor zuidwest Drenthe waarin de N2000 gebieden Drents Friese Wold, Holtingerveld en Dwingelderveld vallen. Ik verken nu de verschillende stakeholders en lopende processen en programma's. De Provinciegrens ligt met name dichtbij het Holtingerveld waarvoor ook de KDW fors wordt overschreden. Mogelijk zijn er ook voor jullie gebieden provinciegrensoverschrijdende maatregelen nodig om de gebiedsdoelen te bereiken. Daarom wil ik graag met iemand van provincie Overijssel overleggen hoe we wederzijds worden betrokken en samenwerken in de gebiedsprocessen. Zou je met mij contact op willen nemen?
Ik weet niet of je de aangewezen persoon bent. Zo niet, zou je dan de vraag willen doorspelen aan een collega?

Met vriendelijke groet,

[redacted] tikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592[redacted]
+31 6[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 6-5-2022 16:37:41
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]@bakker-nijeveen.nl" [redacted]@bakker-nijeveen.nl
Cc : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Contacten landbouwvertegenwoordigers
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;

Beste [redacted]

Vandaag heb ik met [redacted] en [redacted] gesproken. Zij zijn op de hoogte van onze vraag voor kennismaking tbv de gebiedsaanpak stikstof in Zuidwest Drenthe. Ik hoor graag of jullie samen, dan wel ieder apart willen kennismaken.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Stikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]
+31 6 [redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 2-6-2022 11:19:22
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Contact via de website
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

+31 592[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Van: [redacted]
Verzonden: woensdag 6 april 2022 12:02
Aan: info@zuid-west-drenthe.ltonoord.nl
Onderwerp: Contact via de website

Beste LTO afdeling Zuidwest Drenthe, ter attentie van [redacted] en [redacted]

Mijn naam is [redacted], sinds 1 maart werkzaam bij Provincie Drenthe als [redacted] voor stikstof in Zuidwest Drenthe.
Zoals jullie weten ligt er een opgave voor reductie van stikstofemissie waarvoor medio 2023 elke provincie een gebiedsplan en agenda gereed moet hebben.
De minister werkt een pakket van generieke maatregelen, daarnaast gaan we werken aan maatwerk via een gebiedsgerichte aanpak.
Het is mijn opdracht om met de gebiedspartners een zorgvuldig proces te ontwikkelen en samen te doorlopen. Ik vind het belangrijk eerst de landbouwvertegenwoordigers in de regio te spreken. Graag wil ik met jullie op korte termijn kennismaken en van gedachten wisselen over wat nodig is om hiervoor de eerste stappen te zetten. Zouden jullie met mij contact op willen nemen?

Met vriendelijke groet,

[redacted] Stikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592[redacted]
+31 6[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 6-5-2022 14:16:03
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]@live.nl" [redacted]@live.nl
Cc : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Gebiedsproces stikstof Zuidwest Drenthe
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;

Beste [redacted]

Hierbij een korte toelichting op ons telefoontje van zojuist.

Mijn naam is [redacted], sinds 1 maart werkzaam bij Provincie Drenthe als [redacted] voor stikstof in Zuidwest Drenthe. Ik wil graag samen met [redacted] stikstof) met jullie kennismaken.
Er is veel te doen rondom stikstof en veel moet in gang worden gezet zetten om emissies te reduceren, de natuur op orde te brengen en zo weer perspectief te creëren voor ontwikkelingen, zoals voor de landbouwsector. Hiervoor worden in elke provincie gebiedsprocessen opgestart om te komen tot een provinciaal gebiedsplan en uitvoeringsprogramma dat medio 2023 gereed moet zijn.
We verwachten eerdaags meer duidelijkheid over de kaders, doelen en randvoorwaarden.
Ondertussen werken we aan de organisatie. Drenthe heeft 4 gebiedsregisseurs aangesteld, [redacted], om samen met gebiedspartners maatwerk te leveren voor het gebiedsplan. De samenwerking en afstemming met aanliggende Provincies Overijssel en Fryslan is onlangs ook in gang gezet, omdat de opgave grensoverschrijdend is. Op dit moment zijn we bezig om kennis te maken met de partners in de gebieden. Een belangrijk uitgangspunt vinden wij dat er vertrouwen is in een transparant proces. Daarom willen we dat bij voorkeur samen met gebiedspartners vormgegeven.

We verkennen dat graag met jullie. Ik benader ook de andere landbouwvertegenwoordigers [redacted] van FDF en [redacted] van LTO zuidwest voor een kennismaking en deelname. Graag hoor ik dan of jullie gezamenlijk of ieder apart met ons willen kennismaken.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Stikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]
+31 6 [redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 6-5-2022 16:34:14
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@outlook.com" [redacted]@outlook.com
Cc : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Gebiedsproces stikstof zuidwest Drenthe
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;

Beste [redacted]

Dank voor het terugbellen. Hierbij een korte toelichting op ons telefoontje van zojuist.

Mijn naam is [redacted], sinds 1 maart werkzaam bij Provincie Drenthe als [redacted] voor stikstof in Zuidwest Drenthe. Ik wil graag samen met [redacted] stikstof) met jullie kennismaken.
Er is veel te doen rondom stikstof en veel moet in gang worden gezet zetten om emissies te reduceren, de natuur op orde te brengen en zo weer perspectief te creëren voor ontwikkelingen, zoals voor de landbouwsector. Hiervoor worden in elke provincie gebiedsprocessen opgestart om te komen tot een provinciaal gebiedsplan en uitvoeringsprogramma dat medio 2023 gereed moet zijn.
We verwachten eerdaags meer duidelijkheid over de kaders, doelen en randvoorwaarden.
Ondertussen werken we aan de organisatie. Drenthe heeft 4 gebiedsregisseurs aangesteld, [redacted] om samen met gebiedspartners maatwerk te leveren voor het gebiedsplan. De samenwerking en afstemming met aanliggende Provincies Overijssel en Fryslan is onlangs ook in gang gezet, omdat de opgave grensoverschrijdend is. Op dit moment zijn we bezig om kennis te maken met de partners in de gebieden. Een belangrijk uitgangspunt vinden wij dat er vertrouwen is in een transparant proces. Daarom willen we dat bij voorkeur samen met gebiedspartners vormgegeven.

We verkennen dat graag met jullie. Ik heb ook de andere landbouwvertegenwoordigers [redacted] van LTO zuidwest en [redacted] van DAJK benaderd voor een kennismaking en deelname. Graag hoor ik dan of jullie gezamenlijk of ieder apart met ons willen kennismaken.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

+31 592[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 6-5-2022 12:43:30
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]nijeveen.nl" [redacted]-nijeveen.nl
Cc : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Gebiedsproces stikstof zuidwest Drenthe
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;

Beste [redacted],

Nogmaals een korte toelichting op ons telefoontje van zojuist en dank je dat je daarvoor de tijd wilde nemen.

Mijn naam is [redacted], sinds 1 maart werkzaam bij Provincie Drenthe als [redacted] voor stikstof in Zuidwest Drenthe. Ik wil graag samen met [redacted] stikstof) graag met jullie kennismaken.
Er is veel te doen is rondom stikstof en veel moet in gang worden gezet zetten om emissies te reduceren, de natuur op orde te brengen en zo weer perspectief te creëren voor ontwikkelingen, zoals voor de landbouwsector. Hiervoor worden in elke provincie gebiedsprocessen opgestart om te komen tot een provinciaal gebiedsplan en uitvoeringsprogramma dat medio 2023 gereed moet zijn.
We verwachten eerdaags meer duidelijkheid over de kaders, doelen en randvoorwaarden. Ondertussen werken we aan de organisatie. Drenthe heeft 4 gebiedsregisseurs aangesteld, waarvan ik er één ben, om samen met gebiedspartners maatwerk te leveren voor het gebiedsplan. De samenwerking en afstemming met aanliggende Provincies Overijssel en Fryslan is onlangs ook in gang gezet, omdat de opgave grensoverschrijdend is. Op dit moment zijn we bezig om kennis te maken met de partners in de gebieden. Een belangrijk uitgangspunt vinden wij dat er vertrouwen is in een transparant proces. Daarom willen we dat bij voorkeur samen met gebiedspartners vormgegeven.

We verkennen dat graag met jullie en fijn te horen dat jullie hieraan willen meedoen. Ik zal de andere landbouwvertegenwoordigers benaderen, [redacted] van FDF en [redacted] van DAJK over hun deelname. Graag hoor ik dan of jullie gezamenlijk of ieder apart met ons willen kennismaken en laat het je weten wanneer ik de anderen heb gesproken.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Stikstof
Zuidwest Drenthe

provincie Drenthe

+31 592[redacted]
+31 6[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en allleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 13-4-2022 14:42:50
From : "[redacted]@staatsbosbeheer.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : gegevens teamleiders Zuidwest-Drenthe

Hoi [redacted]

Dank voor de leuke en leerzame wandeling, en het kopje koffie, vanochtend.
Hierbij de gegevens van onze teamleiders in Zuidwest.

Beheereenheid Zuidwest-Drenthe (Holtingerveld en Dwingelderveld). [redacted] T:06 [redacted] E: [redacted]@staatsbosbeheer.nl
Beheereenheid Drents-Friese Wold. Tot 1 jun [redacted], vanaf 1 [redacted] T en E nog niet bekend.
Algemene coördinatie stikstof binnen Staatsbosbeheer-Drenthe: [redacted] T: 06 [redacted] E: [redacted]@staatsbosbeheer.nl
Verder ben ik altijd aanspreekbaar op het stikstofdossier.

Groet,
[redacted]

Lees hier onze Disclaimer

Date : 10-5-2022 15:44:36
From : "[redacted]"
To : [redacted]@dewoldenhoogeveen.nl"[redacted]@dewoldenhoogeveen.nl
Cc : "[redacted]@drenthe.nl,[redacted]@dewoldenhoogeveen.nl"[redacted]@dewoldenhoogeveen.nl
Subject : Link webinar extern salderen
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;

Beste [redacted]

Vorige week hebben we kennis gemaakt en gesproken over Programma Stikstof en Programma Natuurlijk Platteland.

Tijdens dit gesprek heeft [redacted] toegezegd om je een link toe te sturen van een webinar. Hierbij de betreffende link: Stikstofwebinar Groningen Seaports on Vimeo

Mochten er zaken spelen waarin je ons nodig hebt dan weet je ons te vinden.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Team 3P (processen, programma's en projecten)
[redacted] Drentse Aanpak Stikstof

provincie Drenthe

+31 592[redacted]
[redacted]

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Dit bericht en de bijgevoegde bestanden zijn vertrouwelijk en alleen bestemd voor de geadresseerde(n).
Indien u dit bericht niet in goede staat ontvangt, waarschuw dan de afzender.

Date : 30-3-2022 16:47:07
From : [redacted]@dlvadvies.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "[redacted]@dlvadvies.nl
Subject : Maandewark Projectplan Drenthe SABE.pdf
Attachment : Maandewark Projectplan Drenthe SABE.pdf;

[redacted] , zoals afgesproken;

Ter info, projectplan Maandewark . De uitvoering hiervan zal wanneer RVO dat goed vindt plaatsvinden in de komende drie jaar . De gebieden in Drenthe zijn ;

Regio Noord Drenthe, regio Ieggelderveld, regio Sleen-Noord-Sleen , regio Havelterberg e.o.
Het plan wordt ondersteunt door WMD, Waterleidingmij Groningen, Vitens en de provincie Drenthe ([redacted])

Voor het Dwingelderveld is de vraag naar overleg met de provincie vanuit een aantal veehouders via DLV Advies de volgende ;
Hoe kunnen we boer zijn en boer blijven in de nabijheid van Natura 2000?
Vragen liggen op het terrein van gebiedsplannen, Aerius metingen, inkleuring landbouwgebieden (donkergroen) nabij Dwingelderveld.

Met name de agrariërs [redacted] , samen met een aantal buren (agrariërs ook) stellen deze vraag.

Ik verneem graag verdere stappen, een overleg in Lheebroek behoort tot de mogelijkheden!

Met vriendelijke groet,

[redacted]
06 [redacted]
[redacted]@dlvadvies.nl

DLV ADVIES &RESULTAAT
Lavendelheide 13 Postbus 686 0512 74 83 40
9202 PD Drachten 9200 AR Drachten info@dlvadvies.nl www.dlvadvies.nl

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Bijlage

Projectplan voor de Subsidie samen leren in projecten voor duurzamere landbouw

Naam van uw project:
Maandewark

Tip: Klik op het grijze vakje. U kunt dan beginnen met typen.

1. De aanleiding voor het project

1.a – De deelnemers

Welke groep(en) agrariërs doet mee aan uw project? In welke regio is de groep actief? Beschrijf ook de samenstelling van de groep. Is het een bestaande groep die nu ook al samen werkt of leert? Geef dan de naam van de groep door en omschrijf waar zij zich op richten. En wat ze misschien al hebben bereikt.

Deelnemers:
Dit project wordt opgezet vanuit drie studiegroepen met in elke groep circa 10 veehouders, afkomstig uit meerdere (bestaande) studiegroepen. De deelnemende agrariërs zijn gesitueerd door de gehele provincie Drenthe met als kerngebieden de regio's Noord -Drenthe, Midden-Oost Drenthe en Zuid-Zuidwest Drenthe. De meesten werken op zandgronden (de variatie in zandgrond is groot). **De hoofdthema's binnen het project zijn Nitraat en Kringlooplandbouw. Per thema zullen onderwerpen in een activiteitenpakket worden vastgelegd. De betrokken veehouders hebben samen al verkenningen uitgevoerd op nitraatuitspoelingsgebied: wat bevordert uitspoeling, hoe kun je uitspoeling beperken en wat zijn de gevolgen van uitspoelingsbeperkende maatregelen. Ook samenwerking akkerbouw-veehouderij is door een groep veehouders samen met collega akkerbouwers bestudeerd. Hieruit kwam onder andere naar voren wat er nodig is voor een (vruchtbare) samenwerking, wat de synergievoordelen kunnen zijn en waarom er moet worden samengewerkt om regionale kringlopen succesvol te maken. Tot slot is er veel kennis vergaard rondom perceelsemissies: hoe beperken we emissies vanuit de bodem en vanuit teelten. Al deze**

kennis is een perfecte voedingsbodem voor verdere verdieping die leidt tot het verspreiden van praktisch toepasbare kennis en toekomstbestendige bedrijven.

De animo om deel te nemen aan dit nieuwe project is groot. De deelnemers hebben allen al veel kennis op het gebied van nitraat en kringlooplandbouw opgedaan. Hun kennis willen ze gezamenlijk, onder begeleiding van DLV Advies adviseurs en andere externe deskundigen, verder uitdiepen. Via kennisverwerving willen ze zich verzekeren van inzichten die hun bedrijven toekomstbestendiger maken met het oog op de diverse opgaven die er voor de landbouw voorliggen. De bij de deelnemers aanwezige kennis willen we onder andere via studiegroepbijeenkomsten, individuele coaching, eigen veldexperimenten en demonstraties in het veld/velddemo's gelijk trekken en verder uitdiepen.

Toelichting: De groep agrariërs kan een bestaand samenwerkingsverband zijn, bijvoorbeeld een praktijknetwerk. Maar het kan ook een nieuwe groep agrariërs zijn die met uw project starten met samen leren.

1.b – De kennisbehoefte

Hier geeft u aan welke behoefte de groep aan u heeft doorgegeven. Wat willen zij leren?

Behoefte:

De twee thema's waarop de kennisbehoefte is gebaseerd zijn nitraatuitspoeling en kringlooplandbouw. Deze twee thema's zijn gekozen omdat de deelnemers allen hierop al in meer of mindere mate kennis hebben vergaard. Hun wens is de aanwezige kennis te verdiepen en de thema's verder uit te werken. Dit kan in studiegroepbijeenkomsten, via individuele coaching en door het aanleggen van proeftuintjes, veldexperimenten of andere praktische methodes, die helpen bij het leren toepassen op het eigen bedrijf. De deelnemers willen onderling en onder begeleiding met elkaar in gesprek gaan en blijven, om doelen gesteld aan de grondwaterkwaliteit ook echt te gaan halen én ze willen werken aan het meer sluiten van de kringlopen.

Inmiddels werken veehouders in en rond grondwaterbeschermingsgebieden, onder begeleiding van DLV Advies, al jarenlang samen op het thema Nitraatuitspoeling. In deze gebieden is al veel bereikt, laten de cijfers van het LMM zien. Daarbij zijn wel grote verschillen in grondwatertrap en grondgebruik; het blijft een uitdaging om het nitraatgehalte overal terug te brengen. Dat de laatste loodjes in het bereiken van doelstellingen inzake nitraatgehaltes het zwaarst wegen, is een reden om vooral door te gaan in studiegroepverband. Daarnaast zijn er nieuwe opgaven voor de landbouw ten aanzien van stikstof en andere verliesposten in de landbouw. Bovendien zijn voortschrijdend inzicht en nieuwe kennis beschikbaar die kunnen bijdragen aan kwaliteitsdoelen van grondwater. Nieuwe opgaven, voortschrijdend inzicht en nieuwe kennis zijn extra redenen om vooral samen te blijven werken aan het verdiepen van de aanwezige kennis op het thema.

Een tweede thema waarop de deelnemers hun kennis willen verdiepen is kringlooplandbouw. Het meer sluiten van kringlopen betekent dat er op diverse onderwerpen binnen dit thema gewerkt gaat worden. Mogelijke onderwerpen zijn: meer eiwit van eigen grond, werken met circulaire meststoffen, klimaatrobuuste

productiesystemen, toename in biodiversiteit, toename natuurinclusieve processen, gebruik maken van reststromen en samenwerking tussen landbouwsectoren.

Mogelijke veldexperimenten aangaande de hiervoor genoemde onderwerpen worden aan de deelnemers voorgelegd en vanuit individuele farmwalks en groepsbijeenkomsten aangelegd. De veldexperimenten dienen als praktische vertaling van de theorie en worden ingezet op basis van de behoefte van de studiegroepen. Ze zijn enerzijds studieobjecten voor de drie deelnemende studiegroepen en anderzijds een regionaal voorbeeld voor andere agrariërs. Veldexperimenten kunnen zijn:

- kruidenrijk grasland

- mengteelten

- bodemversterkers

- mestverbetering

- verbetering weideprogramma

- toepassen Bokashi, Compost of Biochar

- strokenteelt

- bemestingsplannen aangepast, meer circulair, andere vormen

- intersectorale samenwerking

- vormen van natuurbeheer

Toelichting: Bij de aanvraag stuurt u ook de bijlage Verklaring kennisbehoefte mee. In deze verklaring beschrijft de groep agrariërs vanuit hun perspectief de kennisbehoefte.

2. De aanvrager van de subsidie

2.a – De aanvrager

Wie vraagt de subsidie aan?

Aanvrager:
DLV Rundvee Advies bv

Toelichting: U vult hier alleen de naam van uw organisatie in. Andere gegevens over uw organisatie vult u in tijdens uw aanvraag op mijn.rvo.nl.

2.b – Motivatie

Waarom bent u als aanvrager een goede partij in dit project? Waarom bent u geschikt voor het organiseren van de kennisoverdracht voor deze groep deelnemers? En wat is uw ervaring met vergelijkbare projecten?

Motivatie:
DLV Rundvee Advies bv (hierna DLV Advies) is een onafhankelijk adviesbureau voor ondernemers, bedrijven en instanties die actief zijn in de agrarische sector. Wij staan voor Advies én Resultaat. Geen mooie praatjes , maar eerlijk en oprecht advies en no-nonsense oplossingen. Ons werk is altijd gericht op meer resultaat voor de agrarisch ondernemer. Naast individuele advisering op bedrijfsniveau begeleidt DLV Advies agrarische studiegroepen en zijn wij actief in innovatieve Agri & Food-projecten. DLV Advies adviseert dan ook meer dan alleen ondernemers in de agrarische sector. Ook juristen, verzekeraars, financiers, accountants en overheden kunnen bij ons terecht. Door het brede werkterrein en onze diepgewortelde kennis overzien we als geen ander het gehele agrarische speelveld. De combinatie van praktische agrarische kennis en inzicht in de keten maakt van DLV Advies dé partner voor advies en resultaat! **DLV Advies heeft op meerdere terreinen specialisten: bouw, financieel management, mest en mineralen, energie, makelaardij, schade-expertise en het verbinden van ketenpartijen. Hierdoor kunnen agrarische ondernemers specifiek en in de breedte geadviseerd en begeleid worden. Naast haar eigen specialisten heeft DLV Advies een breed netwerk om benodigde expertise ten behoeve van agrarische ondernemers en projecten aan te wenden. De diverse collega's welke in Noord-Nederland actief zijn, werken vanuit ons kantoor in Drachten.** **De hoofdthema's nitraatuitspoeling en kringlooplandbouw zijn beide onderdeel van integraal beleid om stikstofverliezen en emissies uit stal en weide te beperken. Onze adviseurs werkzaam in ons speerpunt mest en mineralen, zijn gespecialiseerd en zeer ervaren in dier- en veehouderij, stikstof- en fosfaatefficiëntie en de bijbehorende wet- en regelgeving. Ook weten zij veel over de werking van bodemprocessen. Samen met kennisinstellingen, waterschappen, bodeminstituten en verdere experts zijn zij in staat de kennis rond stikstof (waaronder nitraat) en kringloopprocessen praktisch te vertalen naar de agrarisch ondernemer. Binnen DLV Advies zijn veel adviseurs BAS gecertificeerd op onder andere de thema's stikstofemissie en hergebruik nutriënten (A1), gezonde**

bodem water - en teeltsystemen (A2), natuurinclusieve landbouw (A5), en precisielandbouw (A6).

DLV Advies heeft ruime kennis en ervaring met het uitvoeren en begeleiden van kennis- en innovatieprojecten. Onder POP2 hebben we diverse praktijknetwerken succesvol uitgevoerd. Onder de SBIR-regeling en POP3 zijn ook diverse projecten succesvol uitgevoerd (en nog in uitvoering). Door de jarenlange ervaring met projectmatig werken heeft DLV Advies ook een uitgebreid kennisnetwerk dat ingezet kan worden naar de behoeft van deelnemers in praktijknetwerken.

3. Samenvatting

Omschrijf hier kort voor welke groep agrariërs uw project is en waarom u een goede combinatie met hen vormt. Geef ook aan welke activiteiten u gaat doen en waarom u voor deze mix heeft gekozen. Geef daarnaast aan wat het effect van uw project zal zijn op een duurzamere landbouw.

Tip: Bij uw aanvraag geeft u ook een samenvatting op. U kunt uw samenvatting in dit projectplan kopiëren en in het aanvraagformulier plakken.

Samenvatting:

Het project heeft de naam Maandewark. Maandewark staat voor samenwerken. Door samen te werken en samen te leren, willen zo'n 30 veehouders verspreid over praktisch de gehele provincie Drenthe, samen met adviseurs van DLV Advies verder werken aan doelen inzake nitraatuitspoeling en kringlooplandbouw. De dertig veehouders, verdeeld over drie studiegroepen, hebben allen reeds jarenlang ervaring op de hoofdthema's Nitraat en Kringlooplandbouw vanuit meerdere studiegroepen. In het project willen ze, vanuit eigen initiatief, verdieping op specifieke onderdelen en praktijkgericht zien en ervaren wat er mogelijk is aan toe te passen maatregelen op de hoofdthema's. Door gedurende drie jaren een bredere opzet te volgen van groepsbijeenkomsten, individuele begeleiding en demo's of veldexperimenten, onder deskundige begeleiding, wordt dit gerealiseerd.

De deelnemers en DLV Advies zijn geen onbekenden van elkaar. Al jaren zijn we samen op weg en (ook) voor dit project hebben de deelnemers er voor gekozen om onder begeleiding van DLV Advies met elkaar in gesprek gaan om te werken aan verminderen van nitraatuitspoeling en het sluiten van kringlopen. De begeleidende adviseurs zijn gespecialiseerd en zeer ervaren in dier- en veehouderij, stikstof- en fosfaatefficiëntie en de bijbehorende wet- en regelgeving. Ook weten zij veel over de werking van bodemprocessen en zijn bekend met de melkveehouderij in Drenthe.

De mix van studiegroepbijeenkomsten, individuele coaching en (veld)demo's zorgt voor een aantrekkelijke afwisseling in vormen van kennisdeling. Deelnemers leren met en van elkaar in de bijeenkomsten, krijgen maatwerk toegesneden op het eigen bedrijf tijdens de individuele coaching, en zien samen wat maatregelen in de praktijk doen

tijdens de demo's. Na een gezamenlijke start van het programma gaan de adviseurs met iedere deelnemer individueel om de tafel en lopen samen over het bedrijf. Deze "farmwalk" is bedoeld om de individuele doelen vast te kunnen stellen. Daarop worden plannen gemaakt per deelnemer. De plannen vanuit de groepen worden in groepsbijeenkomsten doorgesproken waaruit de gezamenlijke focus wordt gedestilleerd. Ook wordt vastgesteld wat we aan veldexperimenten en demonstraties kunnen gaan doen via een wie, wat, waar en wanneer strategie. De geplande maatregelen worden zo middels demonstratie-events en veldexperimenten vastgelegd. Tijdens het activiteitenprogramma zal er gemeten en geregistreerd worden. Tot slot zullen data en resultaten geanalyseerd worden in groepsbijeenkomsten. Uiteindelijk zal er geëvalueerd worden.

Jaarlijks bespreken de individuele veehouder en de adviseur samen wat er is bereikt en of er verder geoptimaliseerd kan worden. De groepsbijeenkomsten en de velddemo's/ veldexperimenten zijn jaarlijks terugkerende kennismomenten waar de opgedane ervaringen kunnen worden uitgewisseld en waar externe deskundigen nadere toelichting op maatregelen inzake nitraatuitspoeling en kringlooplandbouw kunnen geven.

Voor de deelnemers in en rondom de grondwaterbeschermingsgebieden is het voorkomen van uitspoeling van nitraat naar het grondwater het belangrijkste doel. De grootste stappen hierin zijn te maken met strategische en operationele maatregelen. Voor nitraat is het beperken van het N –bodemoverschot het belangrijkst. Daarnaast heeft het project als doelen om bewustwording te creëren omtrent de invloed die een verandering in graslandmanagement heeft op de bedrijfsvoering, hoe maatregelen die bijdragen aan het sluiten van de kringlopen ook bijdragen aan het verlagen van bodemoverschotten en hoe andere teelten kunnen bedragen aan reductie van gewasbeschermingsmiddel. Door kennis niet alleen te delen binnen het project, maar zo veel mogelijk ook buiten het project, wordt kennis over duurzame landbouw in bredere kring gedeeld.

4. Het project

4.a – De huidige situatie

Hoe is de situatie nu? Beschrijf de situatie die u wilt veranderen met uw project.

Huidige situatie:
De nitraatgehalten in het bovenste grondwater zijn de afgelopen twee decennia al ver gedaald maar er zijn grote verschillen in grondwatertrap en grondgebruik. Het blijft een uitdaging om de hoeveelheid nitraat in zijn totaliteit terug te brengen en de Europese richtlijn van 50 mg nitraat per liter te halen. De afgelopen 20 jaren is er in meerdere verschillende projecten vorm gegeven aan de begeleiding van veehouders binnen de grondwaterbeschermingsgebieden. Dit begon met de kennisgroep veehouderij van de WMD en kreeg met enige onderbrekingen vervolg in Grondig Boeren voor Water en Aanpak Nitraatuitspoeling Drenthe. De veehouders hebben in die projecten primair (basis)kennis opgedaan van de in die tijd bekende maatregelen en wet- en regelgeving. De projecten richtten zich op de gehele provincie Drenthe en in het bijzonder op de vier waterwingebieden. **De eerste stappen zijn gezet aangaande nutriëntenverliezen en het sluiten van regionale kringlopen. Nu gaat het om verdere stappen gericht op oplossingen voor specifieke problemen in de eigen regio en op het eigen bedrijf. De (te verwerven) kennis wordt daarmee steeds meer maatwerk op microniveau; regionaal en op het eigen bedrijf. Er wordt steeds gedetailleerder gewerkt aan wijzigingen in bodemgebruik, terugdringen van de nitraatgehalten in het bovenste grondwater en het verder sluiten van kringlopen.** **De ervaring leert dat het doorstarten naar een nieuw project na een significante onderbreking altijd lastig is. Het verdient de voorkeur als het nodig is over te gaan naar een ander project, de opstart van het nieuwe project aansluitend aan de afsluiting van het oude te doen.**

4.b – Probleemanalyse

Beschrijf welk probleem u wilt oplossen door uw project. Waarom is uw project nodig?

Probleemanalyse:
Hoewel de nitraatgehalten in het bovenste grondwater de afgelopen 20 jaar zijn gedaald, is er nog reden genoeg om te werken aan het verminderen van nutriëntenverliezen zolang er verschillen zijn in nitraatgehaltes in grondwatertrap en grondgebruik waardoor de 50 ml niet gehaald wordt. Echter, de laatste loodjes wegen het zwaarst en vragen om extra inspanningen. Daarbij gaat het niet alleen om het doorbreken van gewoontes. Lang niet iedereen is bekend met de meest recente wet- en regelgeving en de laatste eisen die worden gesteld aan uitspoeling en grondwaterkwaliteit. Ook is het bijna onmogelijk om zonder externe, deskundige hulp op de hoogte te blijven van de laatste inzichten en kennis op het gebied van verminderen van uitspoeling en afspoeling en het sluiten van kringlopen. **Het project richt zich op veehouders die vanuit eigen initiatief hun kennis willen verdiepen en/of verbreden. Ze willen weten of hun kennis up-to-date is en toepasbaar op de specifieke regionale situatie en op de bedrijfseigen problemen. Wanneer**

toepasbaar, willen ze op het eigen bedrijf ander bodemgebruik en/of andere werkwijzen toepassen om landbouwkundig de verliezen van onder andere nitraat (verder) te beperken. Daarnaast willen ze hun kennis gebruiken om te werken aan verduurzaming van de landbouw en kringlopen verder te sluiten. Het project is nodig om de gemotiveerde veehouders te voorzien van relevante, nieuwe inzichten en up-to-date kennis, die op hun situatie en binnen hun regio relevant zijn, zodat verliezen worden teruggedrongen, nitraatgehalten in het bovenste grondwater verder kunnen dalen en regionale kringlopen verder gesloten worden. Het voortschrijdend inzicht en de nieuwe kennis kunnen bijdragen aan het halen van de grondwaterkwaliteitsdoelen. Denk bijvoorbeeld aan een set van maatregelen die er toe bijdraagt dat het N-bodemoverschot in droge jaren minder hoog uitkomt. Ook klimaatverandering vraagt erom dat het mineralenmanagement aangepast wordt.

4.c – De doelen

Beschrijf welk effect u verwacht van uw project. Wat zijn de doelen? Welke bijdrage levert uw project aan het verduurzamen van de landbouw?
Richt uw project zich op meerdere onderwerpen, geef dit dan door per onderwerp. Geef ook aan hoe de deelnemers de kennis kunnen gebruiken op hun eigen bedrijf. Kennis delen is een deel van de oplossing om tot verduurzaming te komen. Geef aan hoe uw project past tussen/binnen de huidige en te verwachten maatregelen en ontwikkelingen.

Doelen:
Voor de deelnemers in en rondom de grondwaterbeschermingsgebieden is het voorkomen van uitspoeling van nitraat naar het grondwater het belangrijkste doel. Ook met droge jaren moet dit gemiddeld haalbaar zijn. De grootste stappen hierin zijn te maken met strategische en operationele maatregelen. Voor nitraat is het beperken van het N –bodemoverschot het belangrijkst. Hierbij moet worden gestreefd naar een N-bodemoverschot van maximaal 100 kg /ha op bedrijfsniveau voor bedrijven op zandgrond met subdoelen voor gras en bouwland (veelal mais). N.b. Bemesten met stikstof is wordt aangeduid als mineraal per kg/ha terwijl het meten van nitraat in grondwater gaat per mg/liter. **Daarnaast heeft het project als doelen om de projectdeelnemers bewust te maken van:** • **De invloed die een verandering in graslandmanagement heeft op de bedrijfsvoering. Denk bijvoorbeeld aan de invloed van bemesting op basis van bodem, gewas en weersomstandigheden.** • **Hoe maatregelen die bijdragen aan het sluiten van de kringlopen ook bijdragen aan het verlagen van bodemoverschotten. Denk bijvoorbeeld aan het regionaal halen van ureum of ammonia meststoffen, slimme rotatieplannen al dan niet in samenwerking met een akkerbouwer of het verbouwen van eigen krachtvoervervangers.** • **Minder uitspoeling door teelten die kunnen worden ingezet voor gewasbeschermingsreductie.** **Door onderwerpen als slimme rotatieplannen met kruidenrijk grasland en dekvruchten bij inzaai in te brengen in het project wordt een brug geslagen tussen de huidige en te verwachten maatregelen / toekomstige wetgeving en ontwikkelingen. Met deze maatregelen wordt immers gewerkt aan het vastleggen van CO2 en het verminderen**

van GBM. Iets wat nu moet worden ingezet om het in de toekomst te kunnen verankeren.

Door kennis niet alleen te delen binnen het project, maar zo veel mogelijk ook buiten het project, wordt kennis over duurzame landbouw in bredere kring gedeeld. Hierbij is, naast communicatie vanuit de projectgroep naar externen, ook een belangrijke rol weggelegd voor de drinkwaterbedrijven en waterschappen actief in de provincie. Tenslotte is de kwaliteit van zowel oppervlaktewater als grondwater een gezamenlijk belang.

Omdat we een integraal duurzame landbouw nastreven, is het van belang om de deelnemers te monitoren op indicatoren waar doelen en streefwaarden aan gekoppeld kunnen worden. Tabel 1 laat indicatoren zien die worden gehanteerde in de Ontwikkelagenda melkveehouderij en natuur en door Duurzame Zuivelketen. Veel van deze indicatoren zijn af te lezen uit de KringloopWijzer, welke momenteel ook in de begeleiding van de deelnemers in de grondwaterbeschermingsgebieden worden gebruikt. De doelen uit Tabel 1 zijn geen absolute doelen binnen het project. Het zijn streefwaarden waarvoor bovendien geldt dat ze niet allemaal de focus kunnen krijgen binnen het project. In afstemming met de groepen worden 1 tot 2 indicatoren gekozen en de te nemen / te bespreken maatregelen worden hierop afgestemd.

Tabel 1: Indicatoren en streefwaarden melkveehouderij (zie ook bijlage 7)

Indicator	**Streefwaarde**
Broeikasgasuitstoot (g CO2 eq/kg melk)	**< 1.350***
Fosfaat bodemoverschot (kg P2O5/ha)	**< 0**
Stikstofbodemoverschot (kg N/ha)	**<125 (of <75* p,m hier hanteren we het projectdoel**
Ammoniakemissie per ha (kg NH3/ha)	**< 50**
% Eiwit eigen land (% N eigen voer)	**> 65%**
% Blijvend grasland	**> 80%**
Weidegang (dagen en uren)	**> 120 dagen x 6 uur**
Energieverbruik (kWh/kg melk)	**Gelijk houden of verminderen**
Productie duurzame energie (kWh/jaar)	**> 16%**
% Verantwoorde soja	**100%**
% Oppervlakte natuur- en landschapsbeheer	**> 5%**

De provincie Drenthe, Agrarische Natuur Drenthe en Landschapsbeheer Drenthe hebben daarnaast doelen aangaande Soortenbeheer, landschapsbeheer en kruidenrijk grasland. Dit zijn wel andere bovengrondse doelen dan nitraatuitspoeling naar het grondwater. Een aantal maatregelen die ten behoeve van het voorkomen van nitraatuitspoeling worden uitgevoerd, kunnen hierop wel van invloed zijn.

4.d – De activiteiten

Beschrijf wat de deelnemers gaan doen in uw project. Geef ook aan waarom u kiest voor deze mix van activiteiten.

Activiteiten:
Dit voorstel voor de opzet van studiegroepen omvat 3 sporen: • **Studiegroepsbijeenkomsten** • **Individuele coaching inclusief een farmwalk per bedrijf** • **(Veld)demo's** **De mix van studiegroepbijeenkomsten, individuele coaching en (veld)demo's zorgt voor een aantrekkelijke afwisseling in vormen van kennisdeling. Deelnemers leren met en van elkaar in de bijeenkomsten, krijgen maatwerk toegesneden op het eigen bedrijf tijdens de individuele coaching, en zien samen wat maatregelen in de praktijk doen tijdens de demo's. Door maatwerk toe te passen in onderwerpen en in de verscheidenheid in deelnemers proberen we mogelijke thema's zo breed mogelijk aan te bieden. Dat betekent dat de deelnemers zoveel mogelijk op voor hen relevante thema's worden ingezet. Met en van elkaar leren is de belangrijke kern van het project. Hierbij worden ze geholpen door deskundigen op diverse terreinen.** **Het is niet bekend in hoeverre COVID 19 van invloed zal zijn op de activiteiten. Onder 'normale omstandigheden' worden activiteiten individueel of in groepsverband georganiseerd op het land of erf van de deelnemers. Onder 'COVID 19' omstandigheden zal een deel van de activiteiten interactief of zendend online via een mediakanaal moeten plaatsvinden. Eerder hebben we al geleerd dat dan een andere voorbereiding voor de wijze van interactie moet plaatsvinden. Het vraagt een creatievere aanpak om de gewenste interactie en kennisuitwisseling te laten plaatsvinden dan wanneer men fysiek bij elkaar kan komen. De spanningsboog is korter en een beperkt aantal zintuigen kan gebruikt worden. Kortere contactmomenten vragen om meer voorbereiding doordat bijvoorbeeld door introductiefilmpjes, stellingen, vlogs, fotoseries, online interactieve tools voor peilingen en "huiswerk"-opdrachten moeten worden gemaakt. Om in beide situaties contact met elkaar te onderhouden, wordt gevraagd om een groepswhatsapp te vormen om gedurende het project op diverse momenten interactie met elkaar te kunnen hebben.** **Binnen alle activiteiten zijn de onderstaande onderwerpen relevant:** • **Eigen krachtvoervervangers verbouwen. Dit leidt tot minder aanvoer van mineralen en helpt dus bij het verlagen van de bodemoverschotten. Daarnaast gaat het om het oogsten van meer en/of een betere kwaliteit eiwit door de teelt van gras-klaver of veldbonen, of om te onderzoeken of samenwerking met akkerbouwers alternatieven kan bieden voor energierijk voer in de vorm van voederbieten of granen. Interessant is ook om de inpasbaarheid van dekvruchten bij inzaai te onderzoeken om zo meer opbrengst te halen met een lagere inzet van GBM. De perspectiefvolle teelten willen we samen met de deelnemers uitproberen dmv demovelden en groepsbijeenkomsten rondom dit thema.**

- **Zowel binnen samenwerking met akkerbouwers als op het eigen bedrijf liggen kansen om slimme rotatieplannen te hanteren. Zo'n plan helpt om gestructureerd aan de (toekomstige) wetgeving te voldoen en daarbinnen maximale opbrengsten te realiseren en minimale verliezen van mineralen. Het scheuren van grasland is een potentieel risico op nutriëntenverlies. In een goed rotatieplan wordt hier met het volggewas en de bemesting hiervan rekening gehouden. Ook zaken als onkruiddruk, ziektes en plagen horen bij het rotatieplan. Organische stof is een ander belangrijk punt om opbrengsten te verhogen en mineralenverlies tegen te gaan. Teelt van vanggewassen en aanvoer van compost zijn goede maatregelen. Maar ook een vast rotatieplan helpt hierbij. Met de individuele bedrijfsbezoeken zal samen met de ondernemers een slim rotatieplan voor hun percelen worden opgesteld. Gras-klaver speelt een essentiële rol binnen de rotatieplannen. Daarnaast helpt het enorm om de aanvoer van mineralen via krachtvoer of kunstmest te verlagen. De ecologische footprint van een bedrijf wordt hiermee een stuk beter. De inpassing van gras-klaver moet structureel met het slimme rotatieplan geborgd worden per bedrijf.**
- **Dynamisch bemesten De mogelijkheden om te besparen op stikstof en fosfaat lijken nu uitgeput. Alle laagdrempelige maatregelen zijn toegepast. Er is echter nog winst te halen door meer dynamisch te bemesten waarbij de weersomstandigheden, gewassignalen en bodemmonsters extra input kunnen geven voor een nog passendere en efficiëntere bemesting met een hoger rendement en dus minder verliezen. Hiermee willen we met de veehouders ervaring op gaan doen. Het wordt een zoektocht omdat er op dit moment nog weinig concrete adviezen zijn.**
- **Kunstmestvervangers Bij de verwerking van dierlijke mest komen nieuwe producten beschikbaar die te gebruiken zijn als kunstmestvervangers. Daarnaast zijn er nu NH3-emissie arme stalsystemen beschikbaar waarbij stikstof uit dierlijke mest gestript wordt of kelderlucht wordt afgezogen en vervolgens door een luchtwasser wordt geleid. Bij deze emissiearme stal systemen wordt een hoge reductie van de NH3 emissie gerealiseerd en ontstaan er in het proces kunstmestvervangers waarmee de anders aangekochte kunstmest vervangen kan worden. De vraag is hoe in de praktijk deze vloeibare producten kunnen worden toegediend waarbij de benutting hoog is en de verliezen laag. Binnen de groep zijn er veehouders die ervaring hebben met de toediening van vloeibare meststoffen die industrieel zijn geproduceerd. Op deze ervaringen kunnen we wellicht voortborduren bij het toepassen van de nieuwe kunstmestvervangers.**
- **Aandacht voor de bodem Een goed functionerende bodem is de basis voor een goede gewasteelt en een efficiëntere benutting van voedingsstoffen door de plant. Hierbij moet niet alleen aandacht zijn voor het organische stofgehalte, maar ook voor onderwerpen als verbeteren van de beworteling en het voorkomen van bodemverdichting. Als een gewas dieper wortelt kan het over een groter deel van het bodemprofiel voedingsstoffen en water opnemen. Dit is een zeer effectieve maatregel om droogteschade uit te stellen. Met de deelnemers zullen we de mogelijkheden verkennen met dieperwortelende gras/klaver kruiden mengsels en bekijken wat je kan doen om storende lagen op te heffen en verdichting in de ondergrond te voorkomen.**
- **Weersextremen Door de klimaatverandering wordt het weer extremer. De uitdaging is om het melkveebedrijf minder gevoelig te maken voor deze weersextremen. Er kan daarbij gedacht worden aan managementmaatregelen hoe om te gaan met**

droogte of extreme nattigheid, maar bijvoorbeeld ook hoe kan je weiden als het overdag warmer is dan 30° C. Dit onderwerp heeft veel raakvlakken met het onderwerp dynamisch bemesten.

- **Nitraatuitspoeling Op demovelden komen vochtsensoren die vocht meten op 15, 30 en 60 cm diepte. Daarmee is kennis te verwerven over de neerslag en het uitzakken van de neerslag naar diepere grondlagen. Dit is van invloed op de nitraat uitspoeling en wordt gemeten op N-mineraal. Onder praktijkomstandigheden (droog of nat) heeft de veehouder op basis van deze cijfers zijn bemesting inzichtelijk en kan deze eventueel aanpassen.**
- **Ruw eiwitgehalte rantsoen De ervaring is dat veel veehouders, misschien nog meer dan hun voeradviseurs, het lastig vinden om het eiwitgehalte van het rantsoen te verlagen. Men is bang dat dit melkproductie kost. Het verlagen van het eiwitgehalte van het rantsoen is echter wel een doeltreffende maatregel om de hoeveelheid eiwit van eigen land te verhogen, de CO2 footprint van een kg melk te verlagen en om de NH3 emissie te verlagen. Het is daarom belangrijk om de voorwaarden in beeld te krijgen waaronder het verlagen van het eiwitgehalte van het rantsoen wel kan.**
- **Weiden Een goede en eenvoudige manier om zoveel mogelijk eiwit rechtstreeks te benutten is het weiden van de melkkoeien. Weiden maakt het mogelijk eiwit van eigen grond te halen en minder extern aan te voeren. De uitdaging van weiden is om zoveel mogelijk vers gras op te laten nemen en in de stal te sturen met bijvoeding (krachtvoer/mais/graskuil). Weiden wordt tevens beloond middels de vele zuivelstromen wat een extra prikkel is om te gaan weiden. De uitdaging bij de veehouder is welk systeem van weiden bij hem past om zoveel mogelijk gras rechtstreeks om te zetten in melk. Verschillende weidecoaches binnen DLV Advies kunnen hierin een goede sparringpartner zijn voor de veehouder om te komen tot een goed en passend beweidingsplan.**

Studiegroepbijeenkomsten

De studiegroepen worden zo veel mogelijk regionaal ingedeeld. Dit is omdat de ervaring leert dat een langere reisafstand de opkomst niet bevordert. In de studiegroepen is kennis- en ervaring uitwisseling tussen de deelnemers een belangrijk middel om verder te komen. Dit kan zijn leren van elkaar, maar er kan ook gebruik gemaakt worden van de ervaringen van deelnemers die als 'early adaptor' een bepaalde managementmaatregel als eerste hebben toegepast.

In één van de studiegroep bijeenkomsten worden de bedrijfseigen resultaten uit de Kringloopwijzer (KLW) besproken en met elkaar vergeleken. Dit is een jaarlijks terugkerend onderwerp. De andere 2 bijeenkomsten worden gebruikt voor het uitdiepen van onderdelen van de bedrijfsvoering welke van belang zijn om aan de waterkwaliteitsdoelen te kunnen voldoen. De onderwerpen zullen veelal gekozen worden aan de hand van de actualiteit zoals deze naar voren komt uit de individuele coaching, en de bijeenkomst waar de KLW wordt besproken.

Individuele coaching

De individuele gesprekken met de deelnemer zijn bedoeld om de veehouder te begeleiden bij het halen van de doelen op het gebied van circulaire landbouw en het verminderen van de nitraatbelasting van het grondwater. In dit proces wordt de managementcyclus gevolgd:

1 Stellen van doelen

2 Plan maken hoe de doelen te halen

3 Uitvoeren van geplande maatregelen

4 Meten van resultaten/ monitoren

5 Analyse van resultaten

6 Evaluatie

Vervolgens begint de cyclus weer opnieuw bij punt 1 waarbij de evaluatie het uitgangspunt is.

In het groeiseizoen is er een bezoek in de vorm van een Farmwalk. Hierbij worden alle stallen en percelen samen met de ondernemer fysiek doorlopen. Een rondgang over het erf door de stallen/bedrijfsgebouwen geeft een goede indruk waar winst te behalen is op het gebied van emissiebeperking. Op het erf kijk je met name naar de manier van opslag van het voer en welke voedermiddelen de veehouder gebruikt (rantsoen). In de stallen kijk je onder andere naar de manier van huisvesten, vloertype, boxtype en bedekking. De grond kun je beoordelen op het oog, met de grondboor, profielkuilen en beschikbare grondanalyses. Vervolgens kun je een goed bemestingsplan en bouwplan opstellen welke een grote bijdrage kunnen leveren aan het beperken van emissies en uitspoeling. Deze praktische manier van adviseren leidt tot een betere implementatie van de afgesproken maatregelen. Daarnaast is het een goed moment om bemesting en oogsten te bespreken en eventueel bij te sturen.

Vervolgens zijn er nog 2 bezoeken per jaar waarbij de implementatie van de maatregelen centraal staan. De bezoeken worden gepland op die momenten in het jaar die het meest aansluiten bij de gekozen maatregelen.

Een belangrijk hulpmiddel om een goede evaluatie van het afgelopen jaar te maken en van daaruit de aanpak voor het nieuwe jaar concreet te maken, is de Kringloopwijzer (KLW). Welke facetten van de bedrijfsvoering liepen goed en moeten worden vastgehouden en welke zaken gingen minder goed en behoeven aanpassing. Dit met een focus op gestelde doelen voor het sluiten van de kringlopen en het verminderen van de verliezen in de kringlopen met extra aandacht voor de grondwaterkwaliteit. De verbeterpunten worden in het adviesgesprek zo veel mogelijk vertaald in concrete meetbare managementacties waar de deelnemer dat jaar daadwerkelijk mee aan de slag gaat. Voor bespreken van de KLW en het formuleren van acties met de deelnemer is één bezoek per jaar gepland.

Demo's of themabijeenkomsten

Om deelnemers kennis te laten maken met nieuwe perspectiefvolle managementmaatregelen kunnen demovelden of demonstraties een belangrijk middel

zijn. De demo's worden voor de drie groepen gezamenlijk gehouden. Positieve neveneffecten hiervan zijn onder meer dat een demo een goed middel is om meer 'swung' in de groep deelnemers te krijgen; er gebeurt echt wat (het is zichtbaar). Een tweede positief effect is dat de kennis en ervaring die in iedere groep is opgedaan bij een demo gedeeld wordt met de deelnemers van de andere twee groepen. De groepen leren dus van elkaar. Bovendien kan een demo gebruikt worden om uitstraling te genereren naar veehouders die niet aan het project deelnemen door bijvoorbeeld persberichten, artikelen of door een grotere groep uit te nodigen voor de demo.

De praktische invulling is terug te vinden onder 4.f (Planning).

4.e – De begeleiders

Wie gaan deze activiteiten uitvoeren? En wat voor kennis, opleiding, bijscholing, certificaten en ervaring in vergelijkbare projecten hebben zij?

Begeleiders:
Begeleiders: Binnen dit project is gekozen voor diverse rollen en verantwoordelijkheden om de continuïteit, gevraagde verdiepende kennis en kwaliteit gedurende drie jaar goed te borgen. **Alle drie de groepen en elke deelnemer heeft gedurende het project bij alle activiteiten een vaste begeleider en tevens adviseur. Deze begeleiders beschikken over kennis en ervaring met de gestelde doelen bij dit project. Tevens zijn de adviseurs bekend met de melkveehouderij in Drenthe omdat zij daar een deel van hun vaste klanten hebben of andere projecten in uitvoering hebben.** **Vanuit deze expertise kunnen zij met de deelnemers doelgericht stappen zetten richting verder verminderen van nitraatuitspoeling en kringlooplandbouw. De beoogde begeleiders zijn [redacted] en [redacted] van DLV Advies. Alle drie hebben een ruime ervaring op de volgende vlakken:** • **Brongericht verminderen van uitstoot van ammoniak, nitraat en fosfaat naar de bodem, water en lucht.** • **Duurzaam bodembeheer of groeimedium met integrale aandacht voor (grond)water en teeltsysteem.** • **Stimuleren van samenwerking tussen landbouwondernemingen, producentenorganisaties of telersverenigingen, om de positie van de landbouwonderneming te versterken.** • **Vastleggen van koolstof in de bodem.** • **Beweiding.** • **Op een duurzame manier verbeteren van het verdienvermogen van landbouwondernemingen.** **Daarnaast hebben de adviseurs ruime ervaring met de beoogde activiteiten:** **1. Individuele begeleiding voor extra inzicht, verdieping en maatwerk om verandering in te zetten.**

2. Zelf waarnemen en vastleggen om zelf gevoel en grip bij maatregelen te krijgen.

3. Kennisuitwisseling in inhoudelijke groepsbijeenkomsten om ervaringen te horen en te delen.

4. Demonstratieactiviteiten om ervaringen te zien en te delen.

5. Uitdragen van ervaringen om te laten zien wat je doet en waarom je iets doet.

Als aanvulling op de deskundigheid van de begeleiders worden experts op de diverse onderwerpen ingezet die kunnen zorgen voor verdere verdiepende kennis. Zij worden ingezet bij onder meer de uitvoering van bedrijfsspecifieke maatregelen en het geven van demonstraties. Beoogde externe experts per onderwerp zijn:

- **Eigen krachtvoervervangers: (Pure Graze), LG Zaden),**
- **Samenwerking veehouderij-akkerbouw: (SPNA), (Akkerbouwbedrijf Luth),**
- **Dynamisch bemesten en weersextremen: of (NMI)**
- **BO-nitraat meten en vertalen naar de projectdeelnemers of (Royal Haskoning)**
- **Kunstmestvervangers: (DLV Advies)**
- **Aandacht voor de bodem: (Louis Bolk Instituut)**
- **Ruw eiwitgehalte rantsoen: (WUR)**

Afhankelijk van de behoefte van de deelnemers gedurende de drie jaar uitvoering kan bovenstaande lijst nog aangevuld worden. Ook op basis van de onderwerpen uit tabel 1 onder 4C (Doelen).

Het projectmanagement wordt gevoerd door DLV Advies) en DLV Advies). Zij coördineren en bewaken de voortgang van de projectactiviteiten en het voldoen aan de subsidievoorwaarden. Dit doen zij met zijn tweeën vanuit een meer-paar-ogen-principe dat DLV Advies standaard hanteert ten behoeve van kwaliteitsbewaking en –borging. ondersteunt als communicatieadviseur van DLV Advies in de uitvoering van de communicatiestrategie en voorlichtingsactiviteiten. Alle CV's van de medewerkers van DLV Advies zijn als bijlage bij de aanvraag toegevoegd.

4.f – De planning

Geef hier een projectplanning door met fasen en mijlpalen. U mag dit ook als losse bijlage met uw aanvraag op mijn.rvo.nl meesturen. Bijvoorbeeld als dat handiger is omdat u uw planning in Excel heeft gemaakt.

Planning:
Planning: Fase 1: Inzicht in huidige situatie **Maart/april 2022:**

Opstart van het project met de drie studiegroepen (training). Dit bestaat uit een praktische inleiding over de uitvoering van het project en een inhoudelijke aftrap over nitraat en kringlooplandbouw.

Onder "normale" omstandigheden zijn dit idealiter drie bijeenkomsten op het bedrijf van een deelnemer. Rond 10.30 uur beginnen, lunch en om 15.00 uur afronden. Zo is er gelegenheid om elkaar te leren kennen, voor een pauze en een rondgang over het bedrijf. Onder "Covid-19" omstandigheden zijn dit zes (twee keer drie) interactieve online bijeenkomsten van twee uur via 'Teams' of een ander mediakanaal. Omdat de tijd met elkaar online beperkt is, vraagt dit een andere voorbereiding. Bijvoorbeeld een introductiefilmpje van de projectleider en projectpartners of voorbereiding van stellingen door de adviseur/inhoudelijk experts. Om in beide situaties contact met elkaar te onderhouden wordt gevraagd om een groepswhatsapp te vormen om gedurende het project op diverse momenten interactie met elkaar te kunnen hebben.

April/mei 2022:

Opstart per individuele deelnemer (coaching). Iedere deelnemer krijgt gedurende het project individueel advies. Hiervoor is gekozen om maatwerk te kunnen bieden maar ook om verdieping te kunnen geven wat nitraat en kringlooplandbouw voor het melkveebedrijf betekent, welke problemen aangepakt gaan worden en welke doelen worden gesteld. Om het startpunt van de deelnemers te bepalen worden de volgende zaken besproken: Resultaten KringloopWijzer 2020 en 2021, dashboard natuur en klimaat, probleemstelling, toekomstbeeld en met welke maatregelen de ondernemers aan de slag wenst te gaan. Daarnaast is er een FarmWalk om de situatie op de percelen en in de stal waar te nemen. De bevindingen uit het gesprek worden vastgelegd in een formatgespreksverslag.

Mei/juni 2022:

Verdiepende groepsbijeenkomst (demonstratie) over kringlooplandbouw omdat dit een basisvraagstuk is van de deelnemers. De tijd van het jaar is ideaal om dit buiten te doen, gewas en bodem zijn actief in ontwikkeling en effecten van maatregelen zijn veelal al te zien.

Onder "normale" omstandigheden zijn dit idealiter drie bijeenkomsten op het bedrijf van een deelnemer. Rond 10.30 uur beginnen, lunch en om 15.00 uur afronden. Zo is er gelegenheid om elkaar te leren kennen, voor een pauze en een rondgang over het bedrijf. Onder "Covid-19" omstandigheden zijn dit zes (twee keer drie) interactieve online bijeenkomsten van twee uur via 'Teams' of een ander mediakanaal. Omdat de tijd met elkaar online beperkt is, vraagt dit een andere voorbereiding. Bijvoorbeeld een introductiefilmpje van de projectleider en projectpartners of voorbereiding van stellingen door de adviseur/inhoudelijk experts. Om in beide situaties contact met elkaar te onderhouden wordt gevraagd om een groepswhatsapp te vormen om gedurende het project op diverse momenten interactie met elkaar te kunnen hebben.

Mei t/m oktober 2022:

Monitoring van de maatregelen die in uitvoering zijn (coaching). Onder 1.a. (de deelnemers) zijn al een aantal voorbeelden van uit te voeren maatregelen gegeven. Ook tabel 1 geeft een indruk van naar welke maatregelen gekeken gaat worden. De deelnemers krijgen handvaten om een logboek bij te houden over wat ze waarnemen. Eenmalig komt de vaste adviseur langs om ze hierbij te helpen.

Oktober/december 2022:

Drie groepsbijeenkomsten ten behoeve van evaluatie van de eerste activiteiten waarbij ook groepscijfers en ervaringen worden uitgewisseld (training). Daarnaast een inhoudelijke lezing bijvoorbeeld door [redacted] of [redacted] (NMI) over dynamisch bemesten (demonstratie).

November/december 2022:

Individuele evaluatie en plan van aanpak voor het tweede jaar (coaching). Omdat het een nieuw project is en om nieuwe groepen gaat is het eerste jaar intensief. Er moet een vertrouwensband worden opgebouwd om kennis en ervaring goed met elkaar te kunnen uitwisselen, maar vooral ook om de volgende fase in te gaan: verandering.

Fase 2: Verandering inzetten

- **Januari/maart 2023:**

Individuele plan van aanpak nitraat 2022 / kringlooplandbouw (verder regionaal sluiten van de kringenlopen en dichten van lekken) bespreken (coaching) in combinatie met de KringloopWijzer. Tijdens dit overleg worden ook de uit te voeren maatregelen en demonstraties op het melkveebedrijf afgestemd. Er wordt hierbij verder gewerkt in het format gespreksverslag dat in 2022 voor het eerst is ingevuld.

- **Maart/oktober 2023:**

Uitvoering maatregelen per deelnemer inclusief bemonstering en monitoring effecten van een maatregel. Hierbij krijgt de deelnemer begeleiding van een expert (coaching). Net zoals in 2022 wordt hierover een logboek bijgehouden.

- **Februari/november 2023:**

Kennisdeling via diverse communicatieactiviteiten met daarbij in ieder geval twee demonstraties voor projectdeelnemers bij projectdeelnemers om van elkaar te kunnen leren. Onder welke gezonde en veilige omstandigheden dit dan mogelijk is, zal dan blijken. In afstemming met de projectdeelnemers zal besloten worden of deze demonstraties ook ter plaatse voor een breder publiek toegankelijk zal zijn (al dan niet fysiek of via Webinar).

- **September/november 2023:**

Individuele evaluatie seizoen 2023.

- **November 2023/februari 2024:**

Naar wens van de deelnemer: inzicht huidige verdienmodel per individuele deelnemer (coaching). Op basis van bedrijfseigen gegevens welke in het opstartgesprek zijn besproken wordt aan de hand van de MelkveeManager inzicht gegeven in het huidige verdienmodel van de deelnemers en besproken waar de grootste kansen op verbetering liggen.

- **November 2023/februari 2024:**

Drie keer twee groepsbijeenkomsten gericht op verdiepende kennis, waarvan in ieder geval één gericht op kunstmestvervangers verdienmodellen en de ander gericht op een onderwerp naar keuze op basis van actualiteit binnen het project.

Fase 3: Kringlooplandbouw eigen maken

- **Januari/maart 2024:**

Individuele plan van aanpak bevorderen kringlooplandbouw 2024 bespreken in combinatie met de KringloopWijzer.

- **Maart/oktober 2024:**

Uitvoering maatregelen per deelnemer inclusief bemonstering en monitoring effecten van een maatregel. Hierbij krijgt de deelnemer begeleiding van een expert. Net zoals in voorgaande jaren wordt hierover een logboek bijgehouden.

- **Februari/november 2024:**

Kennisdeling via diverse communicatieactiviteiten met daarbij in ieder geval twee demonstraties voor projectdeelnemers bij projectdeelnemers om van elkaar te kunnen leren. Onder welke gezonde en veilige omstandigheden dit te zijner tijd mogelijk is, zal dan blijken.

- **September/november 2024:**

Individuele evaluatie seizoen 2024.

- **Oktober/december 2024:**

Drie keer twee groepsbijeenkomsten gericht op verdiepende kennis, waarvan één gericht op de groepsresultaten (training) van het project en de ander als afsluitend event (demonstratie).

Zie ook bijlage 6 voor de planning

Algemeen:

Twee keer per jaar wordt er met de betrokken uitvoerders en de twee vertegenwoordigers van de praktijknetwerken een projectgroepoverleg georganiseerd ten behoeve van de voortgang en het behalen van de doelen van het project. Ook de deelnemers die tijdens het bespreken van het plan van aanpak hebben aangegeven dat zij hun ervaringen willen demonstreren worden voor dit overleg uitgenodigd. Hiervoor kan gekozen worden uit een pallet van communicatieactiviteiten zoals:

- **Fysieke demonstraties voor projectdeelnemers (kijken op het land);**
- **Vlog of video over uit te voeren werkzaamheden of waarnemingen;**
- **Ervaringen delen via een persbericht of een artikel;**
- **Projectbezoek voor bestuurders van verenigingen/corporaties, erfbetreders, gemeente of provincie.**

Daarnaast wordt richting de ondernemers jaarlijks gerapporteerd over de totale voortgang en resultaten van het project. Deze rapportage heeft als doel de vraagstukken, stappen en mijlpalen in het project zichtbaar te maken. Verder ontvangen de co-financiers regelmatig een update van de resultaten zodat zij deze ook in hun communicatie kunnen meenemen.

4.g De begroting

Hieronder geeft u uw begroting aan per fase die u bij de planning heeft aangegeven. Maak hierbij onderscheid in de loonkosten (aantal uren x uurloon), kosten derden en overige kosten. Noem in de begroting ook de inkomsten die u verwacht binnen het project, zoals bijdragen van deelnemers.

Gebruik deze begroting bij het opgeven van de kostenposten tijdens uw aanvraag op mijn.rvo.nl. U mag dit ook als losse bijlage met uw aanvraag op mijn.rvo.nl meesturen. Bijvoorbeeld als dat handiger is omdat u uw begroting in Excel heeft gemaakt.

Begroting:

De begroting is opgebouwd op basis van de activiteiten welke zijn omschreven onder 4f.

In plaats van in fases zoals onder 4.f zijn de activiteiten in de begroting gesplitst in drie deelactiviteiten: Coaching (individueel), Training in studiegroep en Demonstraties en voorlichtingsacties. Dit om te duiden hoeveel tijd en kosten wordt besteed aan welke vorm van kennisoverdracht. Voorbereiding, uitvoering en terugkoppeling van de activiteiten zijn in de uren per activiteit meegenomen. De totale begroting is als extra bijlage toegevoegd (bijlage 2). Een korte toelichting van de begroting wordt hier wel gegeven. In tabel 3 (bijlage 7) is een korte samenvatting van de begrootte activiteiten, uren en kosten weergegeven.

Coaching

Individuele coaching voor extra inzicht, verdieping en maatwerk om verandering in te zetten door gericht een plan van aanpak te maken en deze te evalueren gedurende drie jaar. Met daarbij ook ondersteuning voor monitoring gedurende het seizoen: zelf

waarnemen en vastleggen om zelf gevoel en grip bij maatregelen te krijgen, mede aan de hand van een logboek. Drie adviseurs begeleiden ieder een aantal deelnemers. In de begroting is dit als volgt verdeeld om overzichtelijke te rekenen: Albert-Jan Bos coacht 10 deelnemers individueel gedurende 3 jaar. Ditzelfde geldt voor Ap van der Bas en Michiel Meindertsma. De projectleiders dragen zorg voor controle van de aanwezigheid en evaluatie van de plannen van aanpak.

Training in studiegroep

Kennisuitwisseling in inhoudelijke groepsbijeenkomsten om ervaringen te horen en te delen. Daar waar mogelijk worden bedrijfseigen/groepscijfers en plannen van aanpak gebruikt. Elke groep heeft een vaste begeleider om deze bijeenkomst te verzorgen omdat mede vanuit de individuele coaching hierin extra inzicht en kennis over is. De eerste training van de groep zal vanuit projectleiding meer organisatie vragen dan de andere bijeenkomsten om de start van het project goed neer te zetten samen met de adviseurs. De projectleiders borgen de communicatievoorwaarden en vertaling naar de tussentijdse rapportages.

Demonstraties en voorlichtingsacties

Demonstratieactiviteiten om ervaringen te zien en te delen en te benutten voor het uitdragen van ervaringen om te laten zien wat en waarom je iets doet. Dit zijn enerzijds tevens verdiepende thematische kennisbijeenkomsten waarbij experts worden ingezet. Dit zijn anderzijds bijeenkomsten waarbij mede door de inzet van loonwerkers en het doen van analyses wordt laten zien wat de effecten van maatregelen zijn. Voor de inzet van experts, loonwerkers en analyses is begroting gemaakt om te duiden hoe de inschatting van de kosten van derden tot stand is gekomen. Bij deze inschatting is rekening gehouden dat bij een merendeel van de deelnemers ten behoeve van demonstraties en voorlichting loonwerk of analyses uitgevoerd moeten worden. Tijdens de uitvoering van het project zullen nieuwe marktconforme offertes worden opgevraagd en waar nodig onderhandse aanbestedingen worden uitgezet.

De persberichten, artikelen, video's, bezoeken van netwerkpartners, periodieke projectgroep overleggen en jaarlijkse rapportage zijn als voorlichtingsacties, mede gekoppeld aan de demonstraties onder deze deelactiviteit gezet. Communicatieadviseur Sandra Smeets zal hier met name mee aan de slag gaan.

Voor zowel de inzet van experts, loonwerk en analyses zijn offertes of eerdere facturen beschikbaar om de kosten te duiden.

4.h – De Resultaten

Welke kennis heeft u overgedragen? Hoe kunnen agrarisch ondernemers deze kennis toepassen in de praktijk? Welke meetbare resultaten zijn na uw project behaald? En hoe meet u dat?

Resultaten:

De overgedragen kennis heeft betrekking op Nitraatuitspoeling en Kringlooplandbouw. Onderwerpen die daarbij aan de orde kunnen komen worden genoemd bij 4D Activiteiten. De deelnemers aan de studiegroepen besluiten samen met hun adviseurs welke onderwerpen relevant voor hen zijn en welke maatregelen praktisch toepasbaar zijn op het eigen bedrijf.

Bij drie veldexperimenten worden vochtsensoren op 15, 30 en 60 cm geplaatst. Deze zeggen iets over de neerslag en het uitzakken van de neerslag naar diepere grondlagen. Dit is van invloed op de nitraatuitspoeling. De resultaten worden gedurende drie jaar gemeten op basis van N-mineraalgetal. Het nitraatgedeelte van de hoeveelheid N-mineraal in het najaar lijkt de beste indicator te zijn voor nitraatuitspoeling. Ook op regionale schaal geeft bemonstering van N-mineraal in de bodem een goede voorspelling van nitraat in het grondwater.

Verder wordt een logboek voor bestrijdingsmiddelen gebruikt. Hieruit valt één op één af te leiden hoeveel GMB per hectare wordt gebruikt waardoor een verlaging direct zichtbaar is. WMD cijfers geven de hoeveelheid residu van bestrijdingsmiddel op basis van freatisch (grondwater)niveau aan.

Omdat we een integraal duurzame landbouw nastreven, is het van belang om de deelnemers te monitoren op andere indicatoren waar doelen en streefwaarden aan gekoppeld kunnen worden. Tabel 1 zoals vermeld bij 4C, laat indicatoren zien die worden gehanteerd in de Ontwikkelagenda melkveehouderij en natuur en door Duurzame Zuivelketen. De doelen uit Tabel 1 zijn geen absolute doelen binnen het project. Het zijn streefwaarden waarvoor bovendien geldt dat ze niet allemaal de focus kunnen krijgen binnen het project. In afstemming met de groepen worden 1 tot 2 indicatoren gekozen en de te nemen / te bespreken maatregelen worden hierop afgestemd. Veel van deze indicatoren zijn af te lezen uit de KringloopWijzer (KLW), welke momenteel ook in de begeleiding van de deelnemers in de grondwaterbeschermingsgebieden worden gebruikt.

De KLW is vooral in te zetten als een meetinstrument voor kringlooplandbouw; een benchmark waarmee de ondernemer kan zien hoe zijn bedrijf staat ten opzichte van andere bedrijven.

De kringloopwijzer geeft jaarlijks een goed beeld van waar je mee bezig bent op je eigen bedrijf. Er is een meerjarig (drie jaar) overzicht beschikbaar in de rapportage die je eenvoudig aan de keukentafel kunt bespreken. Enkele KPI`s die veel inzicht geven in het bedrijf zijn bijvoorbeeld N-bodemoverschot, P-bodemoverschot, % Eiwit eigen grond, Beweiding, NH3 emissie, CO2 emissie, opbrengsten Gras en Mais, Rantsoen overzicht. Door de KLW na het invullen ook daadwerkelijk te bespreken aan de tafel, wordt een veehouder veel bewuster van waar hij werkelijk mee bezig is op zijn bedrijf, en is het mogelijk daadwerkelijk doelen te stellen waar kansen liggen voor verbetering.

Daarnaast worden de resultaten gedurende drie jaar gemeten aan de hand van:

- **MelkveeManager analyse.**
- **Bodem- en gewasanalyses daar waar deze de toegepaste maatregelen ondersteunen.**
- **Analyses vanuit de individuele rapportages aangaande hoeveel en welke maatregelen gedurende drie jaar zijn uitgevoerd en het daarvan waargenomen effect.**

Om het bereik van de externe kennisdeling te meten wordt gekeken naar de oplagecijfers van bijvoorbeeld de vakbladen waar een persbericht of artikel in is verschenen. Waar mogelijk wordt ook gekeken naar het aantal bezoekers op een website, het aantal abonnees op een nieuwsbrief of het aantal keren dat een post op social media wordt gedeeld.

Niet van alle activiteiten worden de effecten gemeten. De reden hiervoor is veelal praktisch van aard. 'Bewustwording van' is meetbaar, de kosten van de meting beïnvloeden de begroting echter dusdanig dat het ten koste gaat van de inhoud van het project. Ook zal door bepaalde maatregelen worden gewerkt aan de opbouw van organische stof, de echte effecten hiervan zijn pas meetbaar na vele jaren, dus ver na afloop van het project. Als het van toepassing is binnen de maatregelen worden sapstroombepalingen gedaan.

In tabel 2 wordt aangegeven op welke wijze de kennis wordt doorgegeven waardoor deelnemers ook in staat worden gesteld om het toe te passen in de praktijk. Deze tabel is opgenomen in bijlage 7. Doordat de kennis en ervaringen worden vastgelegd tijdens het project kunnen zij na afloop van het project nog beroep doen op de verslaglegging. In het project wordt theorie gekoppeld naar een pragmatische aanpak in de praktijk.

4.i – De kosteneffectiviteit

Geef hieronder aan waarom u vindt dat met uw project de subsidie effectief en efficiënt wordt ingezet. Gebruikt u bijvoorbeeld al bestaande hulpmiddelen of methoden?

Kosteneffectiviteit:
De combinatie van activiteiten van Individuele coaching, Training in studiegroepen en Demonstratieactiviteiten en voorlichtingsacties is voor DLV Advies een beproefde methode om met melkveehouders in een gebied stappen te maken met specifieke vraagstukken. Door verschillende activiteiten te organiseren, waarbij ondernemers voor een deel zelf aan de slag gaan maar ook de ervaringen van anderen kunnen horen, versnellen kennisdeling en kennisacceptatie en dragen er mede aan bij dat deelnemers interesse houden in het thema. Door de afwisseling van activiteiten blijft het project "leven" door de volledige jaren heen. Deze ervaring is eerder onder andere opgedaan in het project 'Grondig boeren voor water' waar een aantal van de projectdeelnemers uit afkomstig is.

Ca. 45% van de kosten is gericht op individuele coaching. Dit is een bewuste keuze om meerdere redenen. Tijdens de coaching wordt met deelnemers concreet gewerkt aan een bedrijfseigen integraal plan met daarin maatwerk en verdieping voor de te nemen maatregelen en cijfers. Dit is tevens een deel voorbereiding om kennis en ervaringen van de groep te delen tijdens de trainingen. Ook wordt hier de basis gelegd welke maatregelen daadwerkelijk door deelnemers gedemonstreerd gaan worden tijdens de demonstraties en voorlichtingsacties in dit project. Een op een aan tafelgesprekken maken is veelal voor mensen makkelijker dan in een groep. Een andere reden is dat we in het afgelopen jaar met COVID-19 de ervaring hebben opgedaan dat individuele gesprekken makkelijker blijven plaatsvinden dan groepsbijeenkomsten waardoor continuïteit binnen projecten makkelijker gewaarborgd kan worden.

Om 30 deelnemers op een vergelijkbare wijze te begeleiden wordt een format gespreksverslag en plan gemaakt om de beoogde doelen te stellen, 0-meting vast te leggen en de voortgang te volgen gedurende drie jaar. Dit maakt het ook makkelijker om de verschillende visies van de deelnemers bij hun bedrijfsvoering en bijbehorende keuzes vast te leggen. Hier is door DLV Advies goede ervaring mee opgedaan in onder meer 'Boeren voor Drinkwater Overijssel' en 'Aanpak Nitraatuitspoeling Drenthe'. Door het werken met formats en vooraf duidelijk te hebben welke informatie vastgelegd gaat worden gaat de voorbereiding, uitvoering en volgen van de continuïteit en doelen van het project efficiënter. Zowel adviseur als ondernemer voeren dan het gesprek anders dan bij een standaard bezoek voor het bespreken van de KringloopWijzer. Ook met het bijhouden van een logboek is goede ervaring opgedaan.

Binnen de Individuele coaching en het uitvoeren en demonstreren van maatregelen wordt aan elke deelnemer de ruimte gegeven om met een maatregel aan de slag te gaan passend bij de bedrijfsvoering en interessegebied van de deelnemer zelf. Deze zekere vrijheid draagt bij aan commitment en motivatie om komende drie jaar veranderingen in te zetten die bijdragen aan de gestelde doelen.

Het werken met drie groepen met eenzelfde programma is efficiënt omdat de voorbereiding efficiënt kan worden opgepakt. De groepsgrootte van ca. 10 personen is voldoende groot om verschillende ervaringen te delen en om iedereen in interactie aan bod te laten komen.

Ca. 26% van het budget wordt besteed aan kosten derden. Hiervan gaat ca. 35% naar inhuur van experts (ca. 9% van de totale kosten) en 65% naar materiaalkosten ten behoeve van demonstraties (ca. 17% van de totale kosten). Experts worden ingezet op de onderwerpen waar zij al (ruime) ervaringen mee hebben. Complementair aan DLV Advies zorgen zij voor extra diepgang en afwisseling van gezichten en verhalen gedurende drie jaar. Met vrijwel elke beoogde expert heeft DLV Advies al eerdere ervaring dat zij de gevraagde kennis op een aansprekende manier kunnen over brengen.

Wat betreft de materiaalkosten: met de betrokken loonwerkers, zaaizaadleveranciers maar bijvoorbeeld ook Eurofins Agro voor analyses, is ervaring dat daar uitvoerend praktisch goede afspraken mee te maken zijn om demonstraties op percelen goed uit te

voeren. Zaalhuur en andere faciliteiten worden zo praktisch en waar mogelijk low-budget ingestoken. Hier zijn vaak lokaal goede mogelijkheden voor te vinden, maar ook daar kunnen we niet altijd om kosten heen.

5. Ervaringen delen

Misschien merkt u zelf tijdens het project dat iets niet werkt. Of juist wel. Wilt u uw ervaring en die van de deelnemers delen met anderen? Geef hier aan met wie u dat wilt doen.

Ervaring delen:
Alle activiteiten binnen het project staan in het teken van ervaringen delen. De activiteiten zijn gericht op ervaringen opdoen en deze ervaringen delen. Het delen gaat daarbij verder dan alleen de studiegroepen. De opgedane kennis wordt ook buiten het project verspreid, zie onder 4.d. **Binnen de kaders van de AVG én dat waar de deelnemers zich goed bij voelen om op welk niveau of met wie te delen is daarin leidend, afhankelijk van het onderwerp. Omdat het drie groepen melkveehouders, waarvan sommigen elkaar kennen en anderen nieuw in binnen de groep zijn, is vertrouwen opbouwen zeer belangrijk en leidend in keuzes om informatie te delen.**

6. Overige opmerkingen

Wilt u zelf nog iets anders vertellen over uw project? Geef dat dan hier door.

Overige opmerkingen:
Voor vragen of toelichting over dit project kunt u zowel contact opnemen met als . **@dlvadvies.nl, 06-** **@dlvadvies.nl, 06-**

Toelichting

Dit format voor het projectplan gebruikt u bij uw aanvraag voor de Subsidie samen leren in projecten voor duurzamere landbouw. Samen met andere bijlagen kunt u deze uploaden in het digitale formulier op mijn.rvo.nl. De bijlagen en het formulier vormen dan samen uw aanvraag.

Hoeveel budget is er voor deze subsidie?
Er is in totaal € 1,8 miljoen beschikbaar voor 2020. Dit budget is verdeeld over 4 categorieën. Ligt het zwaartepunt van uw project op het verminderen van stikstofuitstoot, bodem- en waterbeheer in veenweiden of kennisoverdracht aan akkerbouwbedrijven? Dan kiest u één van de eerste drie categorieën. In de andere situaties, kiest u voor de laatste categorie.

Dit geeft u aan tijdens de aanvraag. In de tabel ziet u hoeveel budget er is voor elke categorie. Als het budget van een categorie op is, dan doen projecten mee voor het budget voor alle onderwerpen over duurzame landbouw.

Categorie:	Budget:
Het brongericht verminderen van de emissie van ammoniak, nitraat en fosfaat naar bodem, water en lucht	€ 600.000
Duurzaam bodem- en (grond)waterbeheer in de veenweiden	€ 500.000
Kennisoverdracht van en voor akkerbouwondernemingen	€ 100.000
Alle onderwerpen over duurzame landbouw	€ 600.000

Hoe wordt uw projectplan beoordeeld?
Bij het beoordelen van uw projectplan wordt gekeken naar 4 criteria:

- De impact van het project
- De kwaliteit van de combinatie van aanvrager en samenwerkingsverband
- De kwaliteit van het projectplan
- De kosteneffectiviteit

Voor elk van deze criteria krijgt u een score van 1 tot maximaal 5 punten. De criteria wegen niet allemaal evenveel mee voor de eindscore. De bovenste twee wegen allebei dubbel mee. De onderste twee niet. Die wegen allebei één keer mee.

Wie beoordeelt de projectplannen?
RVO beoordeelt de aanvragen en vraagt een onafhankelijke commissie om advies. Zij geven advies over de gescoorde punten waarmee wij alle projectplannen op volgorde kunnen leggen. Projecten met de hoogste scores komen eerst in aanmerking voor de subsidie.

Welke onderdelen passen bij welke criteria?
In deze tabel ziet u welke onderdelen in dit format horen bij welke criteria. Sommige onderdelen zijn belangrijk voor meerdere criteria:

Criteria:	Weging:	Bijpassende onderdelen in dit format:
De impact van het project	2x	1.a, 1.b, 4.a, 4.b, 4.c, 4.d, 4.h, 5, 6
De kwaliteit van de combinatie aanvrager en de groep agrariërs	2x	1.a, 1.b, 2.a, 2.b, 4.e
De kwaliteit van het projectplan	1x	4.b, 4.c, 4.d, 4.f, 4.h
De kosteneffectiviteit	1x	4.g, 4.h, 4.i

Na het beoordelen van uw projectplan
Om in aanmerking te komen voor de subsidie moet u op elk criterium voldoende punten hebben gescoord. Dat betekent 3 punten of meer. Is uw projectplan op één van de criteria beoordeeld met minder dan 3 punten? Dan wordt uw aanvraag voor subsidie afgewezen.

Alle projectplannen die een 3 of hoger hebben gescoord op alle criteria worden na weging op volgorde gelegd. Dit wordt gedaan per categorie, en op volgorde van de totaalscore van elk projectplan. Voor de projectplannen met de hoogste scores wordt subsidie toegekend.

Er wordt per categorie subsidie toegekend totdat het budget van die categorie op is. Daarna wordt gekeken welke projecten subsidie kunnen krijgen vanuit het budget voor alle onderwerpen over duurzame landbouw.

Wordt er informatie uit het projectplan publiekelijk gedeeld?
Van de aanvragen waarvoor subsidie wordt toegekend kan deze informatie publiekelijk worden gedeeld:

- De naam van het project
- De naam van de aanvragende organisatie
- De samenvatting uit het projectplan
- Het samenwerkingsverband dat deelneemt aan het project

Meer weten?
Lees meer over deze subsidie en de voorwaarden op Samen leren in projecten duurzamere landbouw op RVO.nl. Deze subsidie is onderdeel van de Subsidiemodule agrarische bedrijfsadvisering en educatie (SABE). Lees meer hierover op Subsidie om te leren over duurzamere landbouw op RVO.nl.

Lees ook op RVO.nl over de algemene spelregels voor subsidies bij het ministerie van Economische Zaken en Klimaat.

Bestuurlijk beraad Fochteloërveen

25-04-2022 | Fochteloo

Agenda bestuurlijk beraad 25 april, 17.00-21.00 uur

- **Café ‘t Korhoen, Zuideinde 3, 8428 HB Fochteloo**

17.00 - 17.15 Ontvangst, introductie programma, parkeren bij de Bonghaar

- 17.15 – 18.00 Wandeling in het gebied bij de Bonghaar
- 18.00 – 18.15 Reistijd naar de Korhoen
- 18.15 – 19.00 Schets van actuele ontwikkelingen adhv NPLG en duiding ontwerpfase & intentieovereenkomst
- 19.00 – 19.45 Diner (hoofdgerecht en nagerecht)
- 19.45 – 20.45 Socratisch gesprek over samenwerking o.l.v. [redacted]
- 20.45 – 21.00 Afronding, einde programma (Henk Jumelet)

Schets van actuele ontwikkelingen a.d.h.v. NPLG en duiding ontwerpfase en intentieovereenkomst

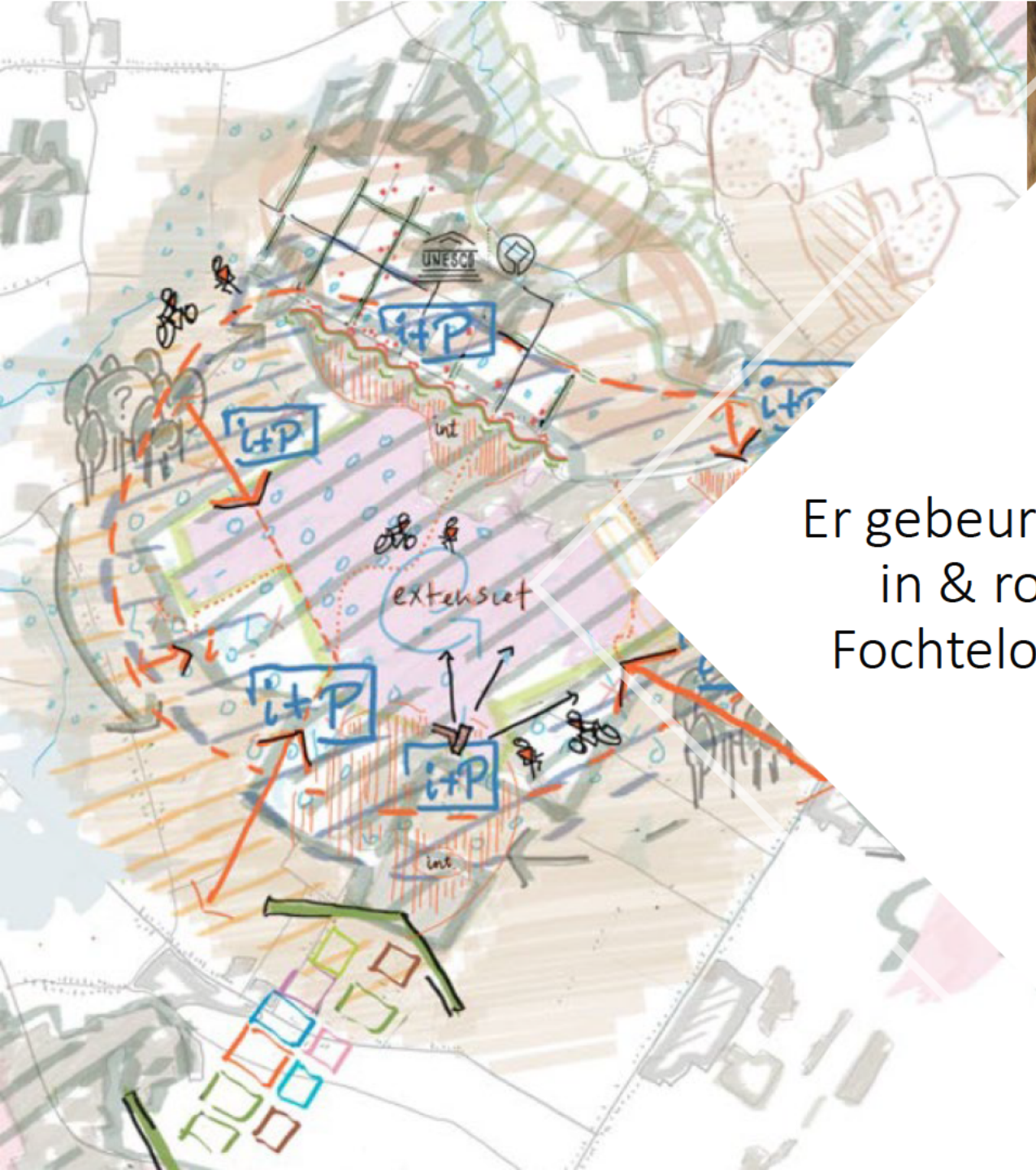

Er gebeurt van alles in & rond het Fochteloërveen…

Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen
Analyse van effecten en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en Kraanvogel

A&W-rapport 20-252

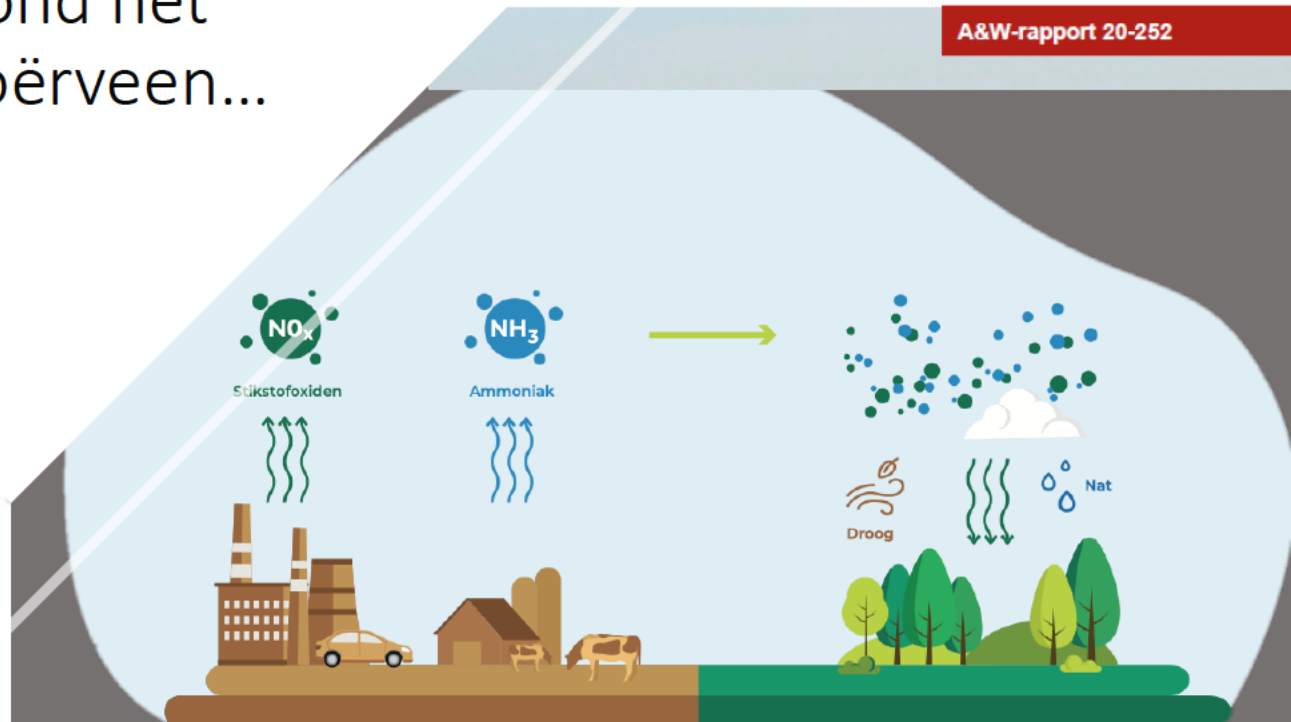

Internationaal

- Biodiversiteit (Natura2000 en EU Biodiversiteitsstrategie 2030)
- Waterkwaliteit (Kaderrichtlijn Water – KRW)
- Klimaat doelstellingen (CO2)

Rijk

- Natuurherstel
- Stikstofreductie (integreren met Wet Stikstof en Natuurherstel)
- Economische ontwikkeling mogelijk maken door toestemmingsverlening
- Lokale opgaven koppelen

Nationaal Programma Landelijk Gebied

- Transitiefonds van 25 miljard tot 2035
- Gebieds Gerichte Aanpak (GGA)
- Integrale gebiedsagenda's/gebiedsplan op 1 juli 2023
- Deze is de basis voor afspraken/deal tussen Rijk en Provincies
- Voorbereiden goed aanbod richting Rijk hoe we NPLG-gelden willen inzetten

Fochteloërveen

- N2000-gebied met instandhoudingsdoelstellingen
- Hoogveen
- Zeer stikstofgevoelig
- Bijzonder gebied
- Omgeven door agrarisch landschap, Unesco Werelderfgoed Veenhuizen, uitbreidingswijk Kloosterveen Assen

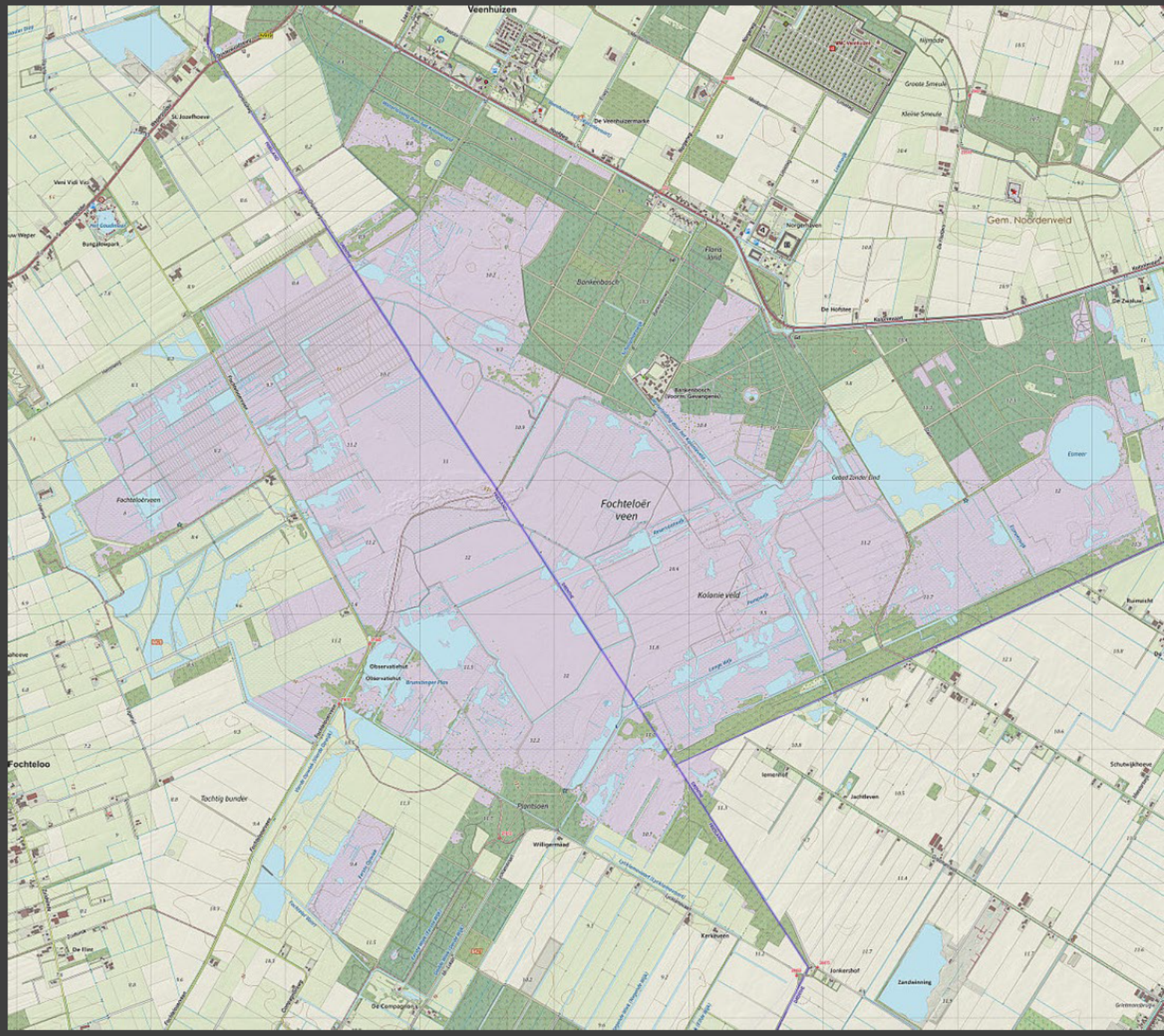

Initiatief fase

startverklaring

Definitie fase

intentieverklaring

Ontwerp fase

samenwerkingsovereenkomst

Uitvoeringsfase

Afronding / nazorg fase

Huidige fase met inhoud, proces en randvoorwaarden

Initiatieffase – verkenning gebiedsagenda Fochteloërveen

- Aanleiding en aanpak
- Wie doen mee?
- Wat levert een integrale gebiedsaanpak op?
- Wat zijn voorwaarden voor succes?
- Wat zijn de belangrijke thema's?
- Wat zijn de voornaamste Natura 2000-doelen?
- Wat zijn de grote uitdagingen in het kerngebied?
- Waar liggen opgaven en kansen in de randzone?
- Welke systeemkennis hebben we nodig?
- Welke programma's, plannen en visies zijn er al?

Definitie fase
Spoor 1:
Opstellen van deel 1 van gebiedsagenda (inventarisatie)

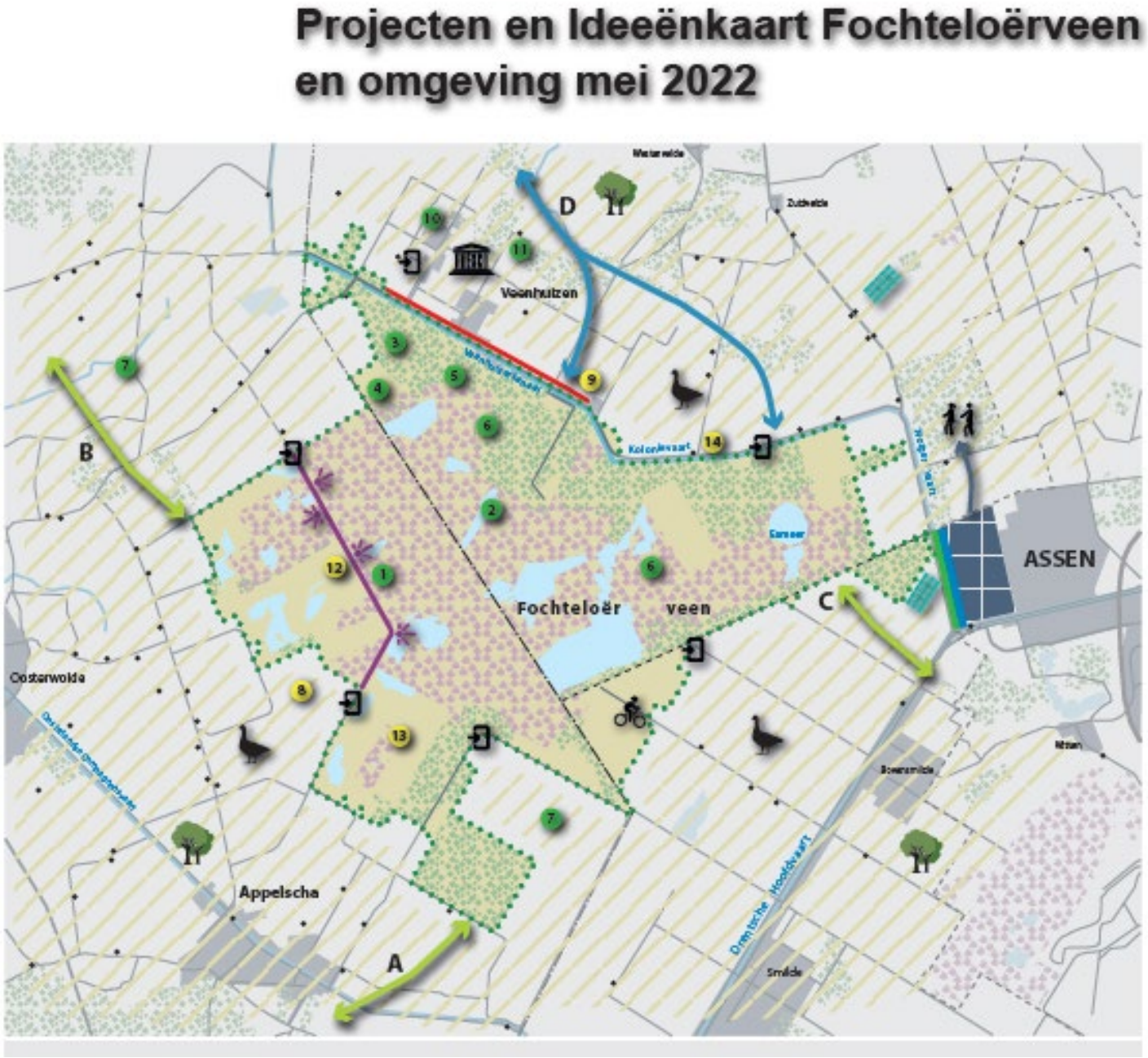

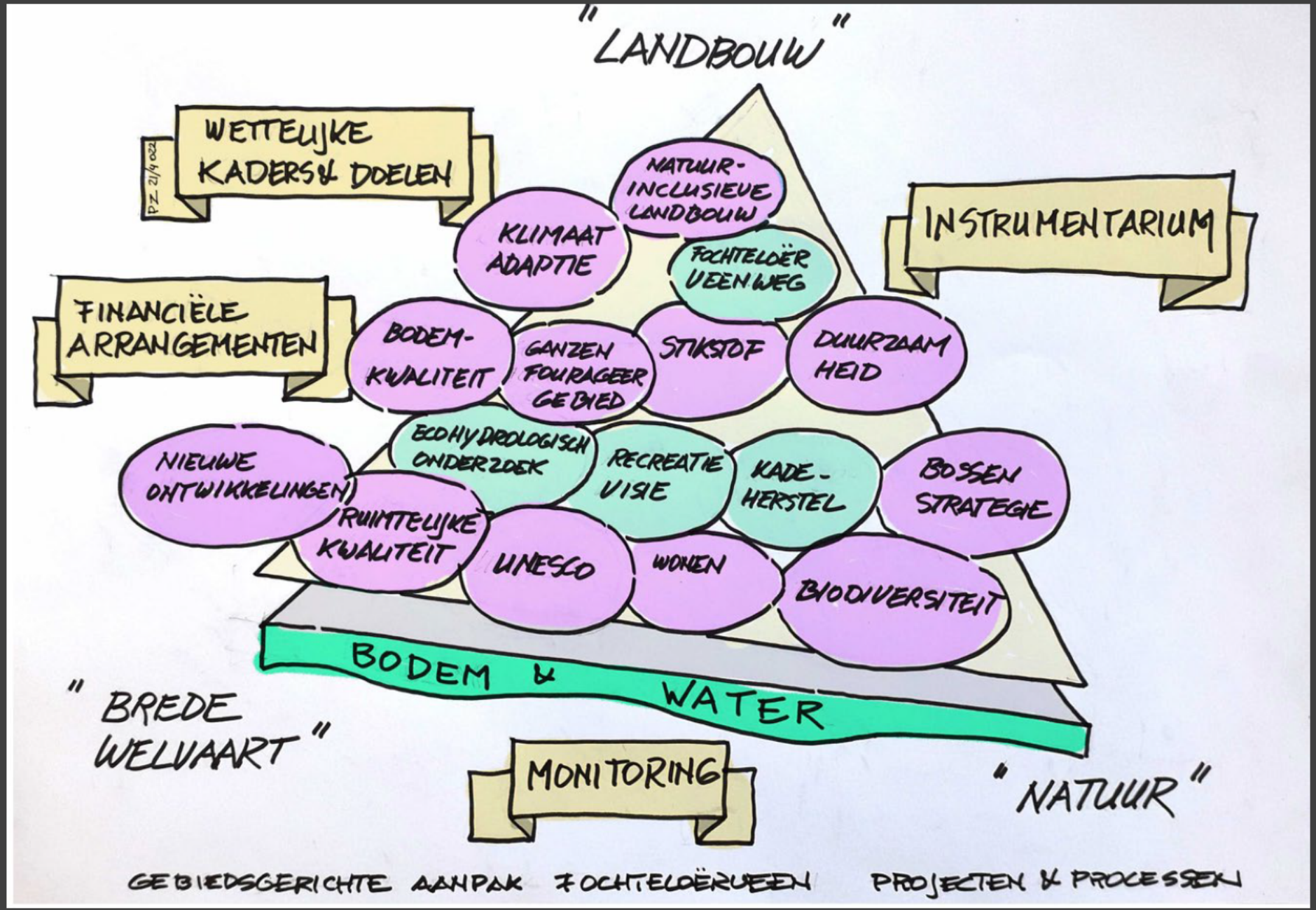
"LANDBOUW"
WETTELIJKE KADERS & DOELEN
PZ 21/4 022
NATUUR-INCLUSIEVE LANDBOUW
KLIMAAT ADAPTIE
FOCHTELOËR VEENWEG
INSTRUMENTARIUM
FINANCIËLE ARRANGEMENTEN
BODEM-KWALITEIT
GANZEN FOURAGEER GEBIED
STIKSTOF
DUURZAAM HEID
ECOHYDROLOGISCH ONDERZOEK
RECREATIE VISIE
KADE-HERSTEL
BOSSEN STRATEGIE
NIEUWE ONTWIKKELINGEN
RUIMTELIJKE KWALITEIT
UNESCO
WONEN
BIODIVERSITEIT
BODEM & WATER
"BREDE WELVAART"
MONITORING
"NATUUR"
GEBIEDSGERICHTE AANPAK FOCHTELOËRVEEN
PROJECTEN & PROCESSEN

Definitie fase Spoor 2: Opstellen procesaanpak

Bestuurlijk Beraad Fochterloerveen i.o.

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT

Definitie fase
Spoor 3:
Formaliseren van bestuurlijk beraad Fochteloërveen (intentieverklaring)

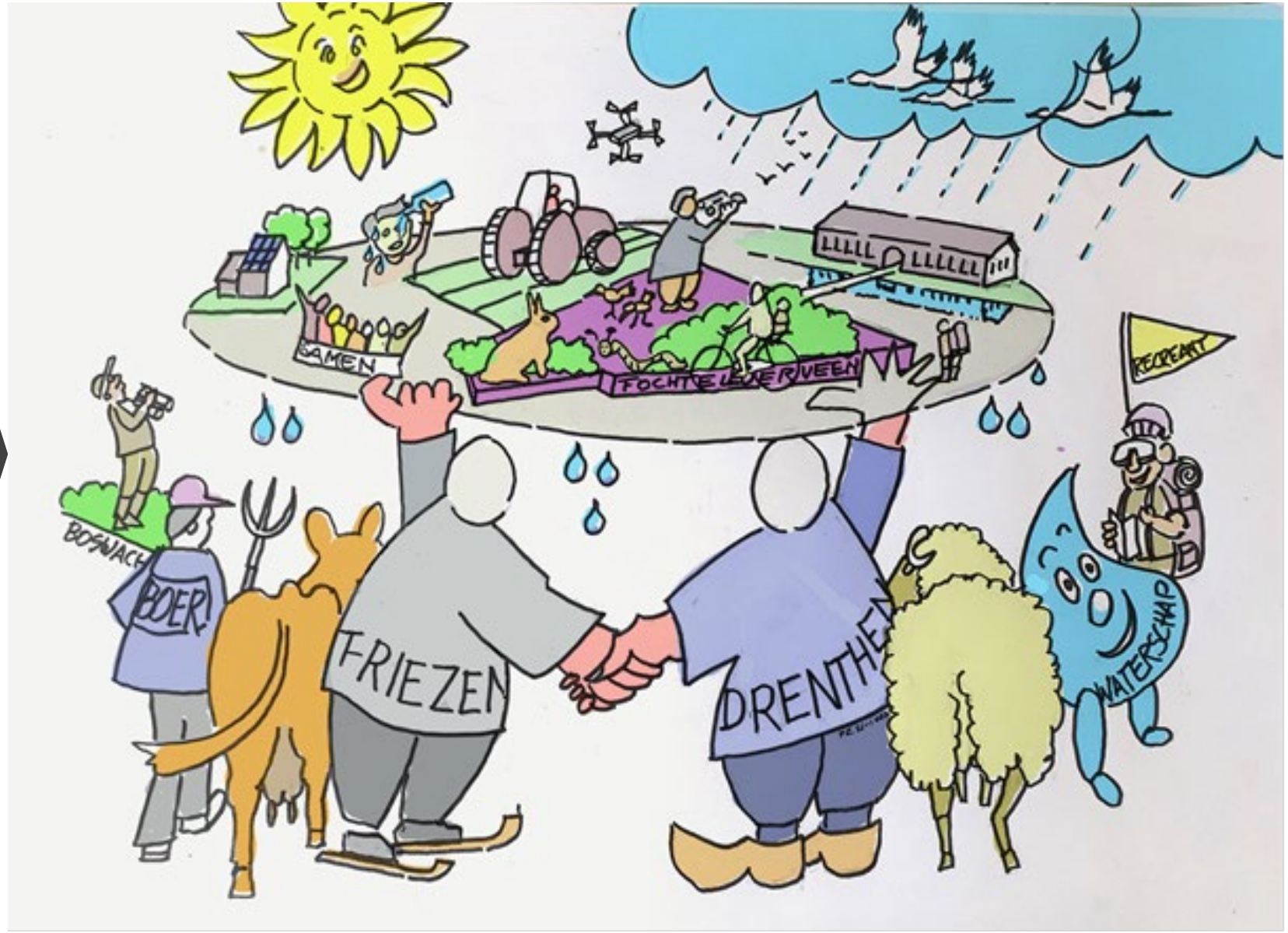

Keukentafelgesprekken en informatiebijeenkomsten

- November 2021: Gesprek EOPM en LTO-vertegenwoordiging

- 16 december 2021: Bestuurlijk Beraad

Bespreken voorstel van LTO om alvast groepsgesprekken (10 personen rondom een keukentafel) met boeren in het gebied te voeren.

- 14 februari 2022: Gesprek diverse landbouwvertegenwoordigers uit het gebied

Uitkomst: Ga in ieder geval informatiebijeenkomsten organiseren

Zoek het moment tussen 'voldoende duidelijkheid om boeren perspectief te bieden' versus 'alles is al van bovenaf beklonken'.

- 15 februari 2022: Bestuurlijk Beraad

Besluit: voeren van keukentafelgesprekken en informatiebijeenkomsten

Wat is er gebeurd sinds het vorige bestuurlijk beraad (15 feb 2022)?

- 17 maart: Brief LTO stapt uit Bestuurlijk Beraad
- 25 maart: gesprek provincies en LTO
- 31 maart: Publicatie Uitvoeringsprogramma Stikstof Fryslân
- Diverse gesprekken over informatie UPS en voortzetting opdrachtverlening keukentafelgesprekken
- Brief richting de Friese melkveehouders met uitleg over UPS

Hoe nu verder?

Proces gebiedsagenda

- Laatste bestuurlijk beraad van deze fase - 23 mei
- Voorstel om nu geen intentieverklaring te tekenen. Landbouw is daar essentieel onderdeel van.
- De volgende fase starten (ontwerpfase) waar de landbouw een essentieel onderdeel van uitmaakt.
- Harmoniseren NPLG en proces gebiedsagenda

Hoe nu verder?

Communicatie

- Idee: Informatieavond (studioavonden) vanuit provincie Drenthe en vanuit provincie Fryslân over provinciebreed opgave NPLG
- Voortzetten op gesprek voeren in het gebied, over gebiedsagenda én UPS (in afstemming)
- Verder intensiveren contact tussen gebiedspartners: gemeenten, provincies en overig betrokken partijen (inclusief grondeigenaren/boeren)

Fochteloërveen – ontwerpfase

Wat houdt de volgende fase in?

a) het duiden van de opgaven
b) het creëren van de juiste condities voor de uitvoering
c) het creëren van de juiste randvoorwaarden
d) toewerken naar een wenkend perspectief

Fochteloërveen – ontwerpfase

Waar werken we naartoe?

- Wat zijn de wettelijke verplichtingen en kaders? En de planning daarvan?
- Doelen helder krijgen (stikstof en andere vraagstukken)
- Instrumentarium en monitoring
- Faciliteren netwerk
- Samenwerkingsovereenkomst
- Definiëren rol bestuurlijk beraad (integrale belangenafweging)
- Werken aan een voorstel voor NPLG en richting gebiedsplan (2023)

Wat moet er in het gebiedsplan?

Aspecten	
Natuur	Stikstofreductie landbouw
	Areaal (Natuurpactafspraken, afspraken Programma Natuur, extra leefgebied 150.000 ha, areaaldoel Natuurinclusief, bossenstrategie)
	Instandhoudingsdoelen per N2000-gebied en gunstige staat (volgt o.a. uit actualisatie doelensystematiek, aanscherping Vogelrichtlijngebieden en Europese Biodiversiteitsstrategie)
	Hydrologie (natuurpactafspraken)
	Verbindingen (groenblauwe dooradering landschap)
Water	Nutriënten in oppervlakte en grondwater (incl. innamepunten drinkwater)
	Goede kwantitatieve toestand grondwaterlichamen
	Zoetwaterbeschikbaarheid
	Concentraties gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewater
Klimaat	Broeikasgassen veenweiden
	Broeikasgassen landbouw (veehouderij en glastuinbouw)
	Broeikasgassen landbouwbodems /bomen en bossen

- **Vóór 1 juli 2023 gebiedsplannen gereed o.l.v. provincies en afspraken gereed tussen Rijk en provincies**

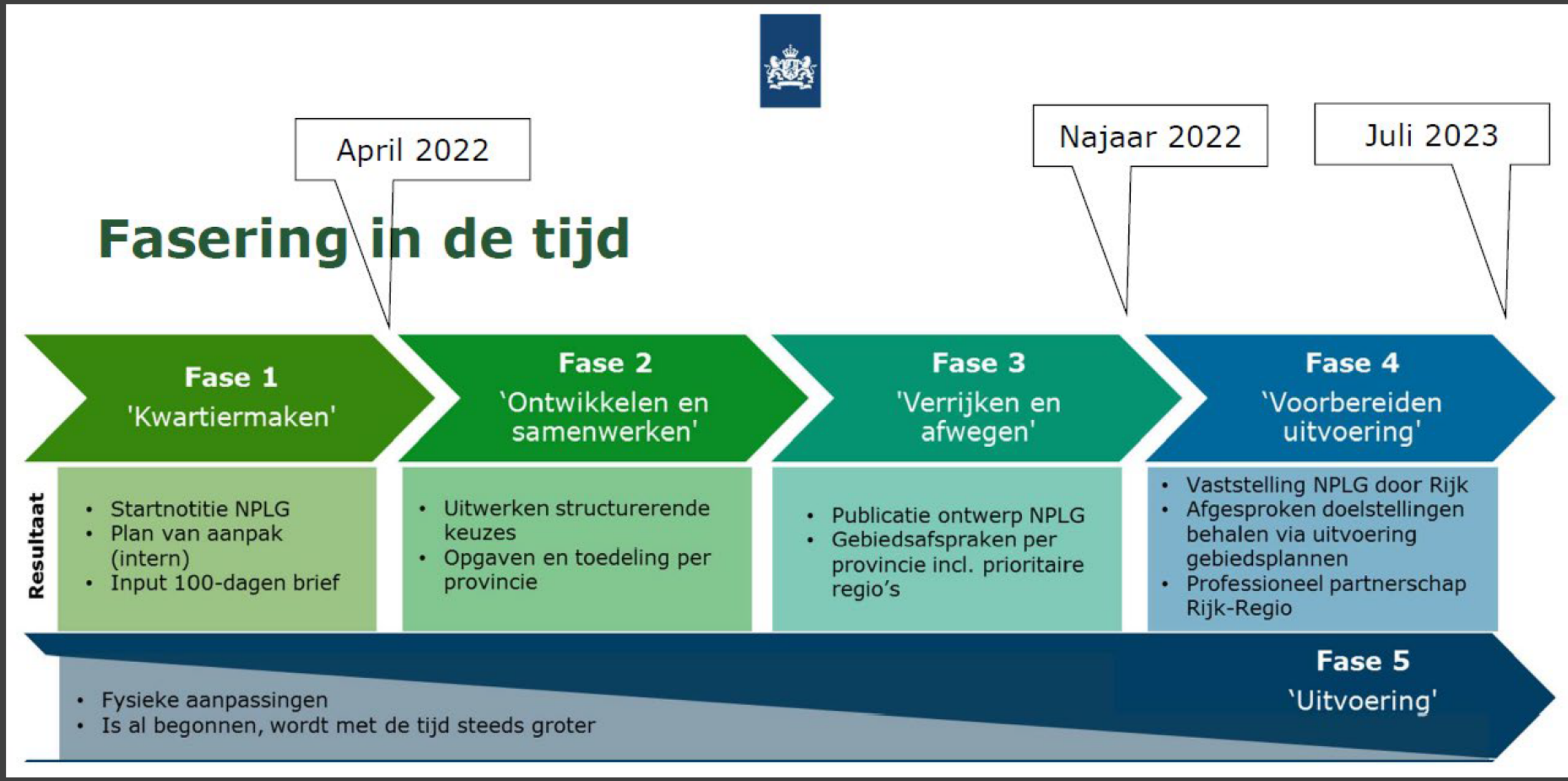

Scope NPLG

- Rijkssturing via NPLG op:
  - Internationale verplichtingen:
    - natuur/stikstof
    - klimaat (landbouw en landgebruik)
    - KRW
  - Ruimtelijke sturing
  - Bij dit alles oog voor vitaliteit/brede welvaart landelijk gebied.

- Waar mogelijk in samenhang met andere gebiedsgerichte opgaven:
  - Urgente nationale opgaven (zoals toekomstbestendige landbouw, woningbouw, energie-transitie, klimaatadaptatie, etc.)
  - Overige meekoppelende belangen (zoals zoönosen, landschappelijke kwaliteit, luchtkwaliteit, etc.)
  - Gebiedsopgaven (zoals leefbaarheid, verbinding stad-land, brede welvaart, etc.)

Dank voor de aandacht!
Vragen?

GEBIEDSGERICHTE AANPAK FOCHTELOERVEEN > EEN WENKEND PERSPECTIEF VOOR LANDBOUW, NATUUR & BREDE WELVAART

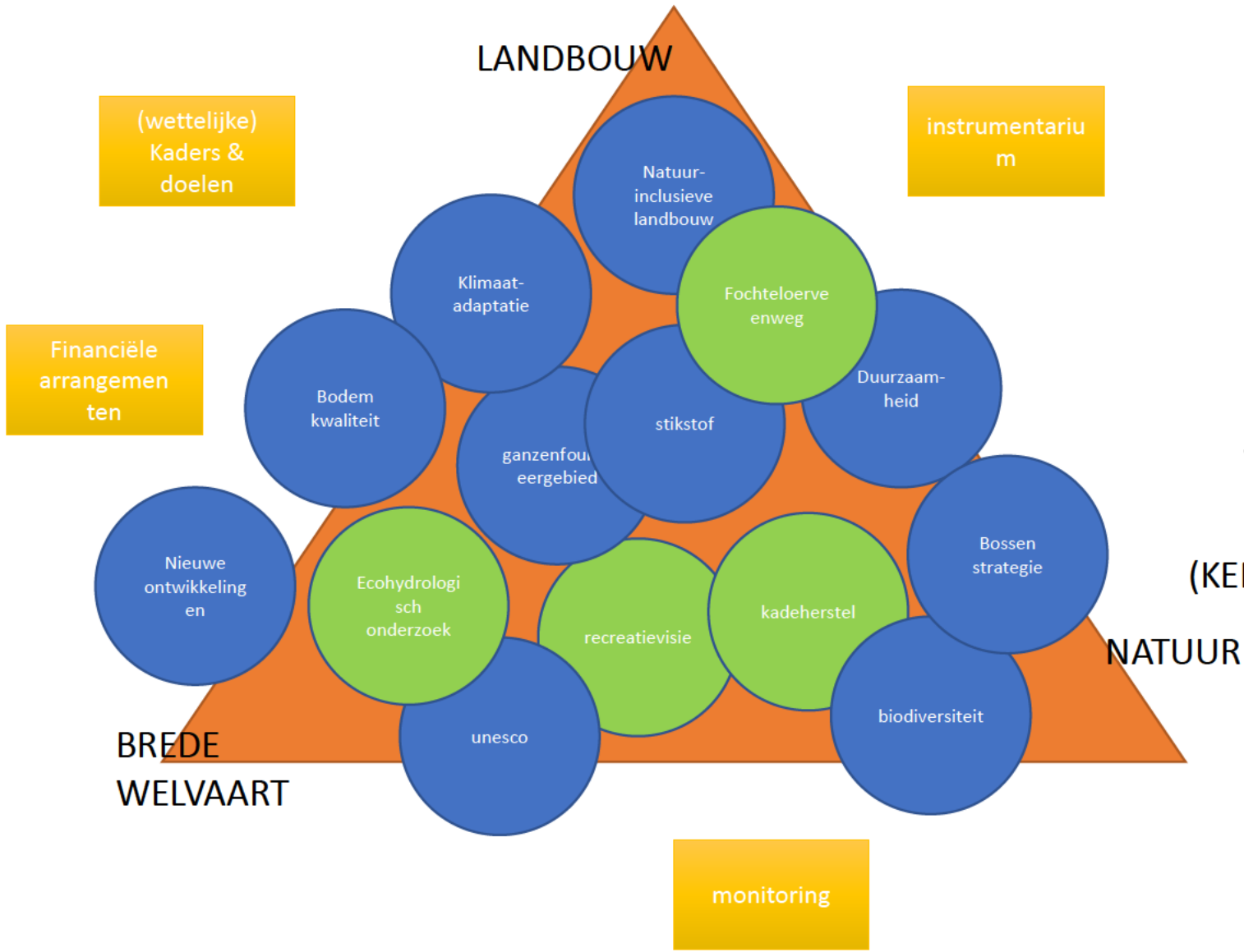

BESTUURLIJK BERAAD
(alle partijen met onafhankelijk vz)

KERNTEAM F'VEEN
(een db met programmasecretaris)

BREDE VOORBEREIDINGSGROEP
(alle partijen met programmasecretaris)

PROJECTEN & PROCESSEN ( )
(KENNISDELING EN AFSTEMMING ONDERLING)

Fochteloërveen: een spons vol water

Natuurmonumenten

Fochteloërveen: een oase voor planten

Natuurmonumenten

Fochteloërveen: een oase voor dieren

Natuurmonumenten

Fochteloërveen: een belevenis voor bezoekers

Natuurmonumenten

Fochteloërveen: een spons voor CO2

Natuurmonumenten

Uitdaging: klimaat en verdroging

Natuurmonumenten

Uitdaging: hoge stikstofgevoeligheid

Natuurmonumenten

Uitdaging: beleven en beschermen in balans

Natuurmonumenten

Uitdaging: toename verstoring

Natuurmonumenten

Natura2000
Fochteloerveenweg
CO2vastleggen
Drentseweg
Kadeherstel
Exoten
Natuurherstel
Natuurbeheer
Fietspad
Kloosterveen
PNPLIVeenhuizen
UNESCOHydrologie
Stikstofaanpak
Klimaatbuffer
Recreatievisie
Zonneparken
Landbouwtransitie
Verstoringen
Opslagverwijderen
Foerageergebieden

Meer bereiken in het veen door samenwerking

Compartimentering en stromingsrichting

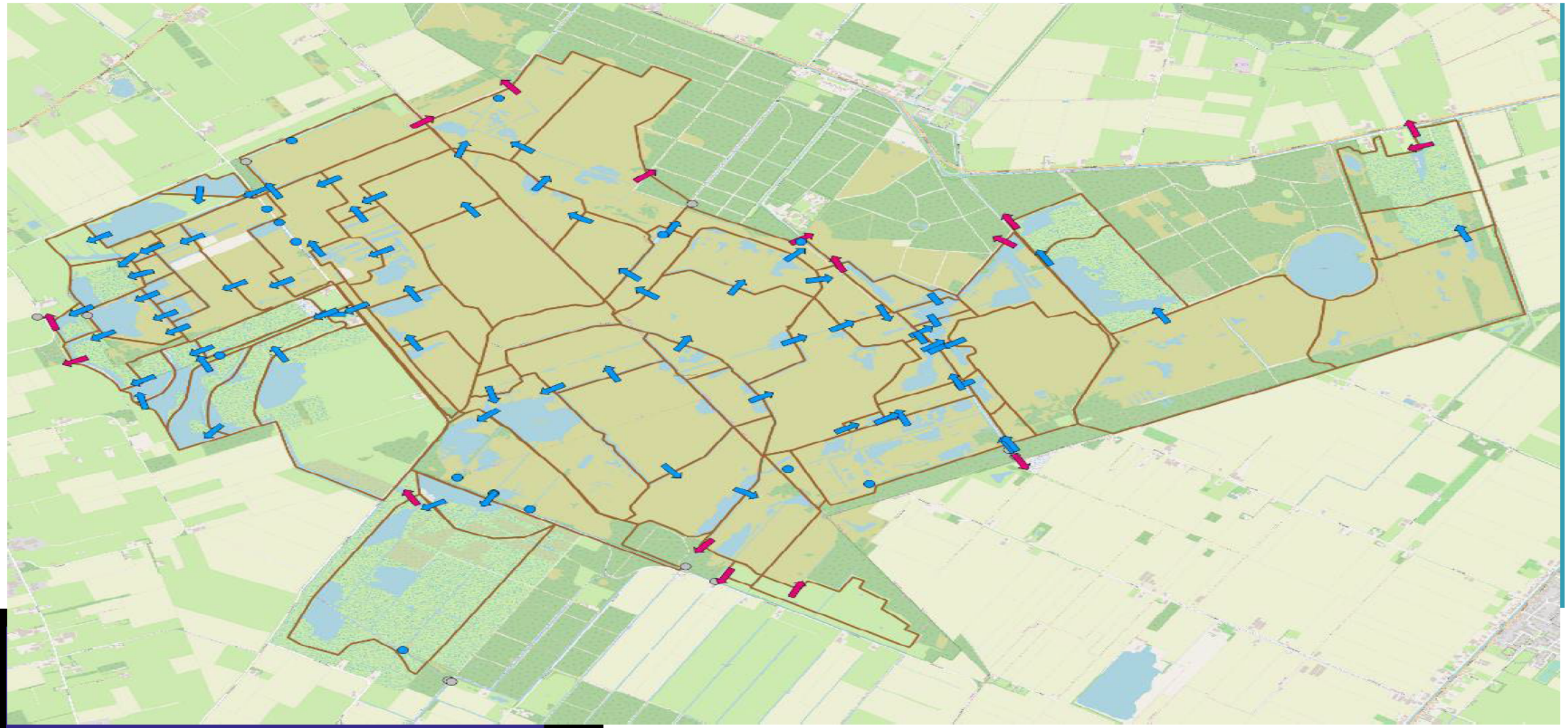

Ammoniakmetingen Fochteloërveen

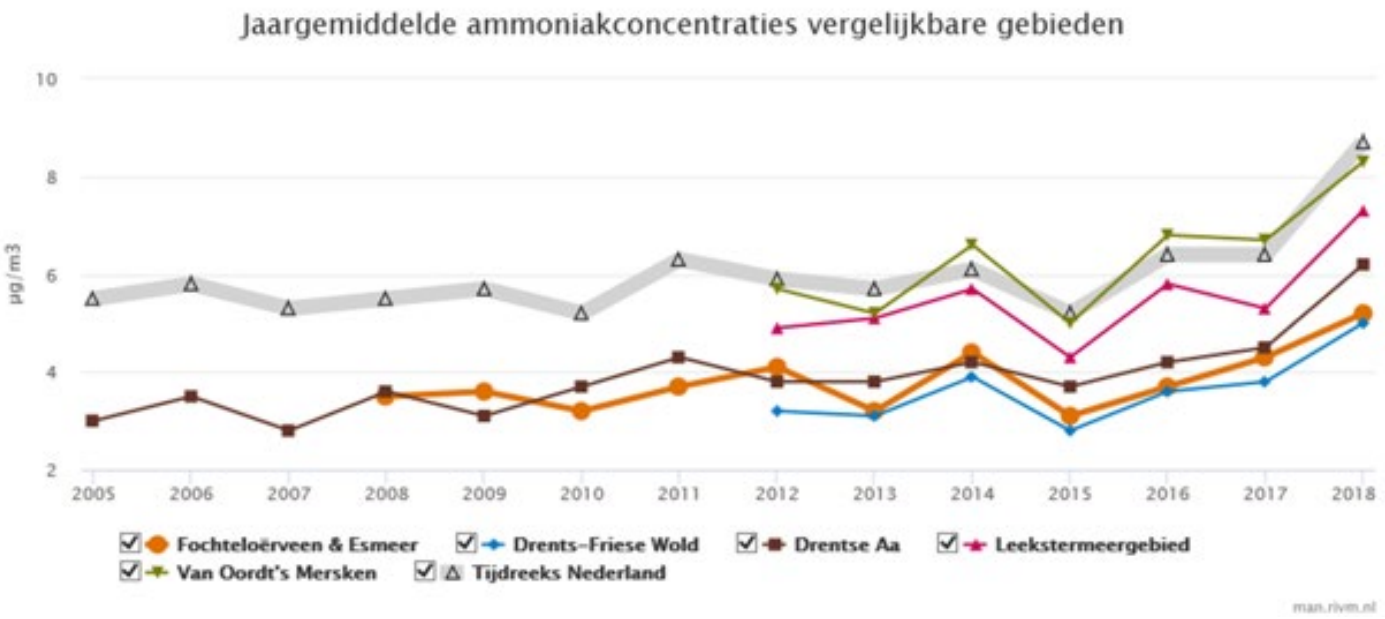

Natuurmonumenten

Programma Natuurlijk Platteland

Programma Natuurlijk Platteland

Wat ging vooraf?

Afspraken en acties:

- Concretiseer de Drents-Friese samenwerking: werk in de geest van het beraad aan regie op Fochteloërveen;
- Nodig WDOD en LTO uit als deelnemer aan het beraad;
- Stel een plan van aanpak op: vervolg naar gebiedsorganisatie en agenda.

Programma Natuurlijk Platteland

Plan van aanpak:

- Bouwstenen:

  Tien thema's
  Twee schaalniveaus
  Meerwaarde door krachtenbundeling en voorwaarden voor succe

- Waar werken partijen naartoe?
- Externe opdracht mei – oktober
- Organisatie, inzet, planning en communicatie

Programma Natuurlijk Platteland

- Klimaatadaptatie
- Natuur
- Hydrologie
- Stikstof
- Landbouw
- Natuurbeleving
- Cultuurhistorie
- Maatschappelijke ontwikkelingen: verstedelijking, bereikbaarheid, stedelijk uitloopgebied
- Energietransitie
- Kunst en cultuur

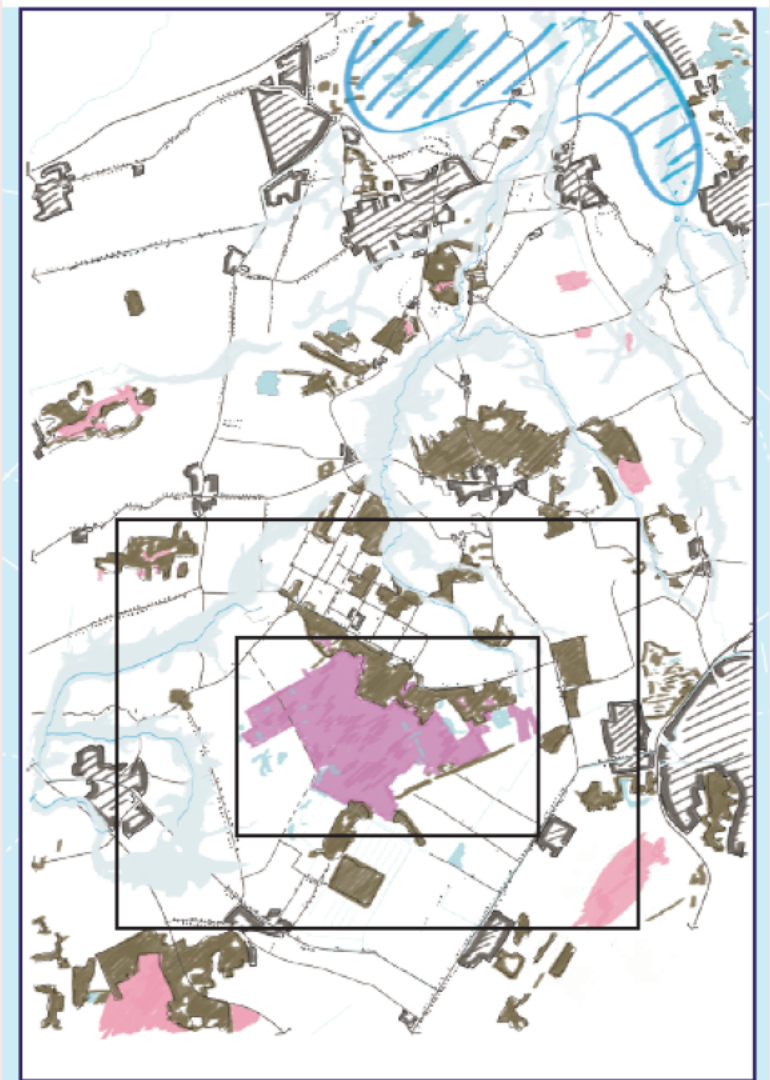

Programma Natuurlijk Platteland

Waar werken partijen naartoe?
Twee sporen

- Voor *de korte termijn het beraad als afstemmingstafel:* Afstemmen, regie voeren en agenderen. Ieder vanuit eigen bevoegdheid.

- Voor *de langere* termijn gaat het om een verder reikende ambitie: in een stapsgewijze uitwerking vormgeven van een gezamenlijke gebiedsgerichte aanpak: realiseren van lange termijndoelen in mogelijk een gezamenlijke programmatische aanpak met bundeling van financieringsstromen en instrumenten.

Programma Natuurlijk Platteland

Externe opdracht mei – oktober

- Langetermijn doelen en overzicht lopende ‘korte termijn’ projecten
- Integraal vogelvluchtperspectief 2030-doorkijk 2050
- Organisatie- en financieringsvoorstel en intentieovereenkomst

Programma Natuurlijk Platteland

Organisatie, planning, communicatie

Organisatie:

Beraad - onder voorzitterschap provincie Drenthe

Ambtelijke voorbereidingsgroep en kerngroep olv procesregisseur

Inzet en middelen

Drenthe faciliteert middels procesregisseur, Fryslân en Drenthe dragen de kosten voor deze fase

Planning

Mei-oktober – gebiedssessies en bestuurlijk beraad

Communicatie

Kerngroep regie op communicatie

Programma Natuurlijk Platteland

Beslispunten:

A en b:
Stemt u met het plan van aanpak en de kern daarvan het uitbesteden van een externe opdracht voor:

- Uitwerking
- Organisatievoorstel

C.
Stemt u in met de voorgestelde reactie op de voorwaarden vanuit LTO?

provincie Drenthe

PBL-advies “Naar een uitweg uit de stikstofcrisis” en andere recente relevante adviezen

t.b.v. Gebiedsaanpak Fochteloerveen

december 2021

provincie Drenthe

Relevante onderdelen Regeerakkoord Rutte IV

- Nationaal Programma Landelijk Gebied met transitiefonds tot 2035 25 miljard Euro
- Gebiedsgerichte aanpak landbouw , samenhang stikstof, water, bodem, klimaat, biodiversiteit (uitvoering ism Provincies)
- Tussenvorm natuur- en landbouwgrond: landschapsgrond
- Proces zal ondersteund worden door een 'ecologische autoriteit" en een 'krachtige regie-organisatie". Per gebied een toekomstvisie voor de landbouw;
- Er komt een grondbank
- Kabinet wil nieuwe verdienmodellen op gebied van bio-based bouwmaterialen, carbon credits en stikstofbinding stimuleren
- Doelstellingen stikstofreductie en natuurherstel vervroegd naar 2030
- Geen harde uitkoop: "Extensivering, omschakeling, innovatie, legalisering en verplaatsing" Bij hoge milieudruk 'gesprekken op boerenerf om samen te zoeken naar de mogelijkheden
- Water en Bodem sturend voor ruimtelijke ontwikkelingen
- Woningbouw heeft prioriteit.

Planbureau voor de Leefomgeving
NAAR EEN UITWEG UIT DE STIKSTOFCRISIS
OVERWEGINGEN BIJ EEN INTEGRALE, EFFECTIEVE EN JURIDISCH HOUDBARE AANPAK
(UU),
5 juli 2021
PBL
Dichtbij en onafhankelijk

Samengevat advies PBL:

1. Stikstofcrisis vraagt om politieke afweging tussen stikstofambities en belangen in landelijk gebied
2. Europese doelen natuur en klimaat vragen ook om politieke afweging landbouw
3. Drie kostbare risico's bij strikte beleidsdoelen en niet-strategische maatregelenkeuze
4. Versterk ecologische dataverzameling en analyse

1. Stikstofcrisis vraagt om politieke afweging tussen stikstofambities en belangen in landelijk gebied

-strikte stikstofdoelen = nauwelijks meer ruimte voor 'open landbouw' (ook niet biologisch of natuurinclusief)
-> Habitatrichtlijn -> gaat uit van specifieke natuurkwaliteit (en niet van KDW)
-> betekenis voor landbouwland Nederland en landelijke gebied vraagt om politieke keuze

2. Europese doelen natuur en klimaat vragen ook om politieke afweging landbouw

-Netto nul broeikasgassen voor NL landbouw niet mogelijk (ook niet bij compensatie in C-vastlegging)
-EU biodiversiteitstrategie, met tussendoelen 2030, vragen extra ruimte voor leefgebieden (gevolgen landbouw)
-Bij vergunningverlening motiveren hoe dreigende achteruitgang N2000 te stoppen

3. Drie kostbare risico's bij strikte beleidsdoelen en niet-strategische maatregelenkeuze

-Indien niet gebiedsgericht -> bij forse investeringen in bronmaatregelen kans op restemissie, met alsnog consequenties voor de bedrijven

-Indien focus op stikstof -> bedrijven later aan de beurt voor broeikasgassen

-Indien niet kijken naar andere drukfactoren op N2000 -> doelen habitatrichtlijn alsnog niet gehaald

Samenvattend advies:

-Zet niet in op stikstof maar zet gebiedsspecifieke natuurkwaliteit centraal (daar vraagt de Habitatrichtlijn om).

-Voor juridisch houdbaarheid:

-Zet in op meer ecologische dataverzameling en analyse

-en op Wetenschappelijke oordeelsvorming

-Geef prioriteit aan gebieden waar stikstofbelasting hoog is.

-Kies stikstofbronmaatregelen zo dat ze klimaatdoelen en -strategie in de landbouw niet in de weg zitten maar juist versterken.

Algemene Bestuursdienst
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Kiezen én delen
Advies van de Studiegroep Ruimtelijke
in jk gebied
ABDTOPConsult
Dichtbij en onafhankelijk

Kiezen en delen'
-gaat in op de urgente en uitdagende ontwikkelingen en de bijbehorende (stikstof)problematiek in het landelijk gebied.

-stelt dat er ruimtelijke keuzes nodig zijn voor het landelijk gebied die de vitaliteit en de kwaliteit van het landschap versterken.

-Voorstel drie inrichtingsprincipes:

1. Maak het bodem- en watersysteem leidend bij de keuzes in het landgebruik;
2. Benoem 'goede buren' en breng die bij elkaar, benoem 'slechte buren' en haal die uit elkaar.
3. Kies voor een multifunctioneel platteland, waarbij negatieve externaliteiten worden geminimaliseerd en de levering van (ecosysteem)diensten wordt gewaardeerd en beloond.

De studiegroep vraagt daarbij aandacht voor het belang van het behoud van een vitaal landelijk gebied, met brede welvaart, oftewel duurzame kwaliteit van leven.

provincie Drenthe

Naar een ontspannen Nederland

Hoe het oplossen van de stikstofproblematiek via een ruimtelijke benadering een hefboom kan zijn voor het aanpakken van andere grote opgaven en zo een nieuw perspectief kan opleveren voor het landelijk gebied

1 juli 2021

[redacted]

provincie Drenthe

‘*Naar een ontspannen Nederland*’

Hoe stikstofproblematiek via een ruimtelijke benadering een hefboom kan zijn om andere opgaven aan te pakken.

De stikstofproblematiek zal volgens het rapport keuzes en acties vergen.

Ingegaan wordt op de wijze waarop met slimme oplossingen voor de stikstofproblematiek ook andere ambities gerealiseerd kunnen worden.

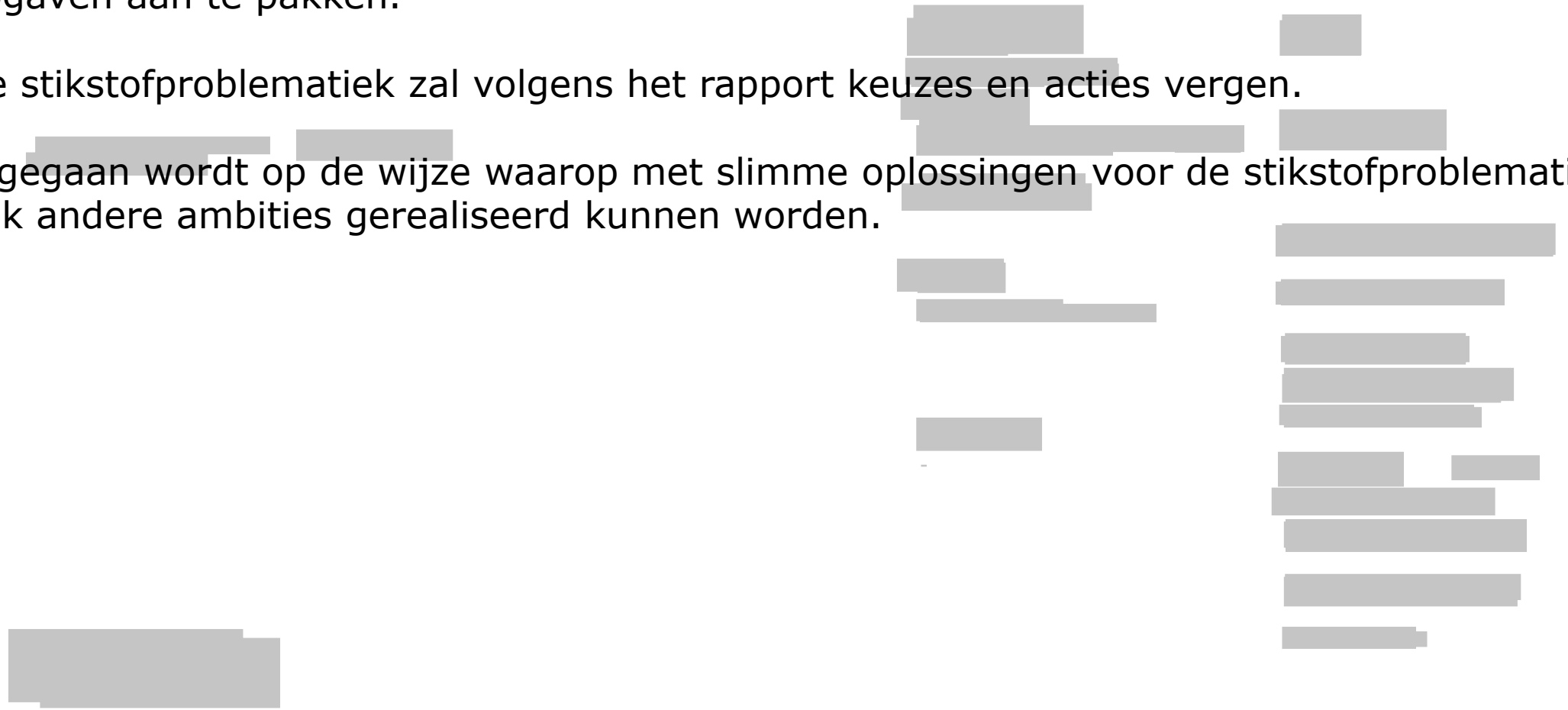

provincie Drenthe

Utrecht, 31 maart 2021

Aanbevelingen aan het nieuwe kabinet voor de slag om ruimte en stikstof

Samen werken aan regie op ruimte

Naar een vitaal platteland, gezonde bodems en duurzame voedselproductie

Wij, een brede coalitie van boeren, natuurorganisaties, wetenschappers, ontwerpers en bestuurders pleiten voor een integraal en langjarig uitvoeringsprogramma voor het landelijk gebied (denk aan 20 jaar). Gezonde bodems in een gevarieerd landschap dat rijk is aan biodiversiteit moeten daarin centraal staan. Daarmee moet de basis worden gelegd voor de verdeling van de schaarse ruimte en toekomstbestendige productie van klimaatneutraal en gezond voedsel.

[redacted]

Deze oproep is een initiatief van en wordt ondersteund door de volgende personen en organisaties:

[redacted] Cosun en BO Akkerbouw)

[redacted] Friesland Campina)

[redacted] Kernteam Boerenraad)

[redacted] Deltaplan Biodiversiteitsherstel)

[redacted] BoerenNatuur)

Cees Veerman (vm minister van LNV en emeritus hoogleraar WUR en Tilburg)

[redacted] (tot 2020 landbouweconoom WUR)

[redacted] niversiteit Leiden)

Pieter van Geel (bestuurder)

Gerben Jan Gerbrandy (vm Europarlementariër)

[redacted] directeur Transitiecoalitie voedsel)

Wiebe Draijer (CEO Rabobank Nederland)

Peter Blom (CEO Triodos Bank)

Willem Ferwerda (CEO Commonland)

Marc van den Tweel (directeur Natuurmonumenten)

Marjolein Demmers (directeur Natuur & Milieu)

[redacted] (Agractie)

Michael Wilde (directeur Bionext)

Volkert Engelsman (CEO Eosta)

[redacted] ollege van Rijksadviseurs)

Ilse Geijzendorffer (directeur Louis Bolk Instituut)

Edo Dijkman (directeur CLM)

[redacted] en vm Rijksadviseur Fysieke Leefomgeving)

[redacted] SER en vm bewindvoerder Wereldbank)

[redacted] VUR)

[redacted] WUR)

[redacted] aad van bestuur Alfa Accountants)

[redacted] vm LTC [redacted]

[redacted] bodemkunde WUR)

[redacted] Verrijkende Landbouw)

[redacted] bodembiologie WUR)

[redacted] valon)

Aanbevelingen “Samen werken aan regie op ruimte” (Veerman, et al) I

-Het landelijk gebied staat voor grote uitdagingen op het gebied van stikstof, klimaat en biodiversiteit. Gebrek aan ruimte voor woningbouw, infrastructuur, energie, landbouw, wateropslag en natuur maken deze uitdagingen alleen maar complexer. Dat geldt ook voor de kloof tussen stad en platteland.

-Willen we handelingsperspectief bieden aan boeren, burgers, natuur en economie dan zijn van het kabinet dringend visie, maatregelen en regie nodig.

-Kom tot een integrale lange termijn visie met wettelijk vastgelegde doelen op het gebied van klimaat, biodiversiteit, lucht (stikstof), bodemgezondheid, water en landschap. Dit biedt de basis voor een doelenbeleid met afrekenbare doelen.

-Leidend principe: ‘Functie volgt bodem’ met bodemgezondheid en biodiversiteit voorop, aangevuld met water en landschap als bepalende uitgangspunten. Dit geldt zowel voor de landbouw als voor andere gebruikers van grond en water zoals woningbouw, energie en bedrijfsleven.

-Op Rijksniveau worden de doelen en kaders voor ruimtelijke ordening vastgesteld en samen met de provincies geregionaliseerd. Vervolgens zorgen de provincies voor de uitvoering. Zelforganisatie en co-creatie tussen maatschappelijke actoren worden beloond.

Aanbevelingen “Samen werken aan regie op ruimte” (Veerman et al) II

voorgestelde maatregelen:
- een integrale **gebiedsgerichte lange termijn aanpak** binnen ruimtelijke kaders die zijn afgeleid van de wettelijk vastgelegde lange termijn doelen;
- een **Stikstoffonds** met financiële middelen vanuit overheid en bedrijfsleven voor doelgerichte maatregelen vooral in die gebieden waar de belasting van Natura 2000-gebieden het grootst is;
- een **Grondbank** waarmee grond kan worden aangekocht, afgewaardeerd of geruild, zodat bedrijven kunnen extensiveren;
- een **krediet- en garantieregeling** om boeren te ondersteunen bij de financiering van de omslag naar duurzame landbouw (bijv. via een Borgstellingsfonds);
- een systeem van **waardering, beloningen en heffingen** naar rato van de bijdrage van boeren, landeigenaren en ketenspelers aan genoemde doelen. O.a. ondersteund door een **digitaal dashboard** waarmee boeren via een KPI-systematiek (Kritische Prestatie Indicatoren) aanspraken op beloning voor geleverde prestaties kunnen onderbouwen;
- beloningen en heffingen om de verduurzaming van de consumptie te stimuleren, bijvoorbeeld door **belastingen te verschuiven van arbeid naar consumptie** door daarin ook de milieu- en gezondheidseffecten mee te wegen.

provincie Drenthe

Hoe kan landbouwbeleid boerenondernemers helpen, om binnen duurzaamheidsgrenzen, hun toekomst vorm te geven?

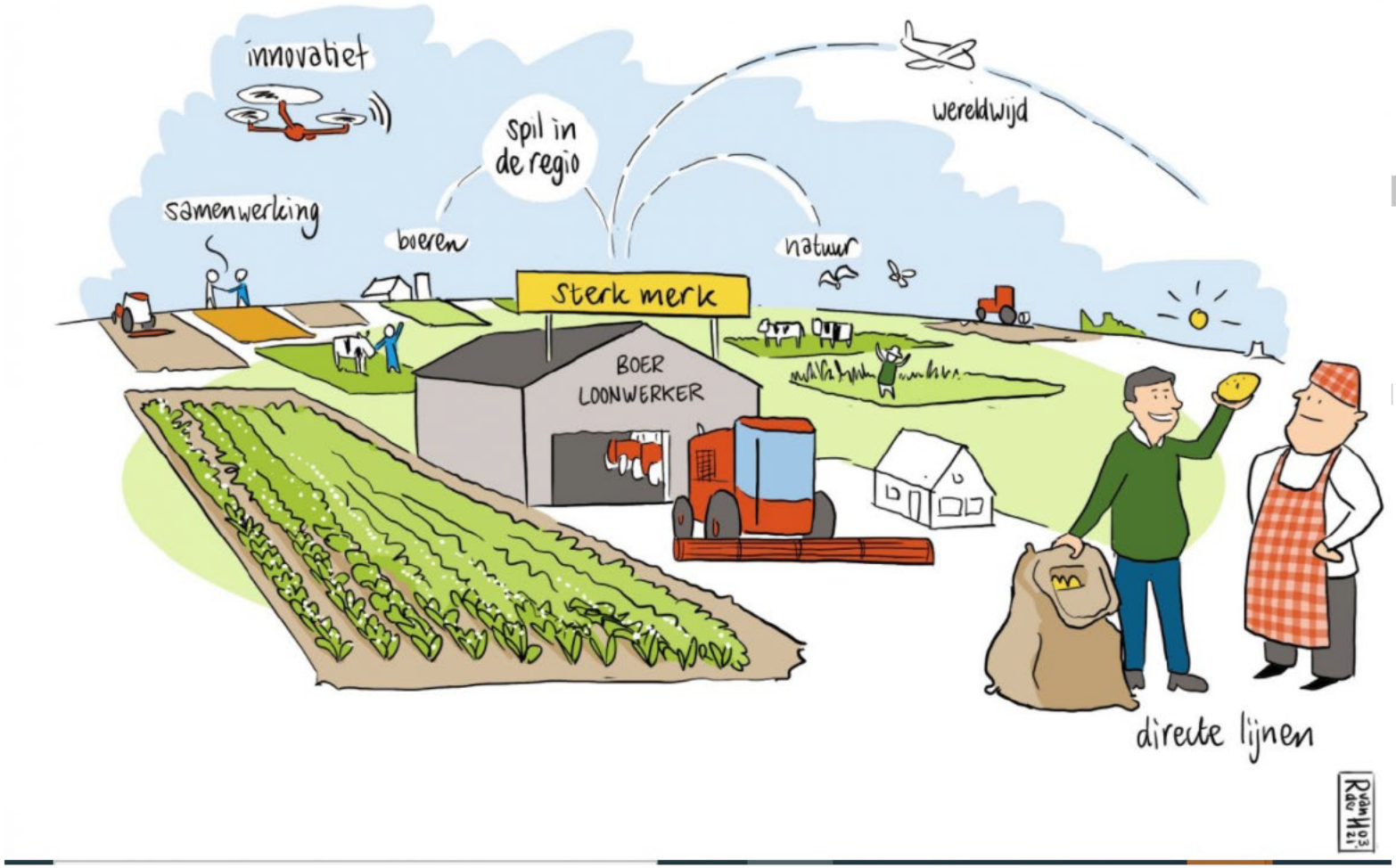

RLi Advies
"Boeren met toekomst"

2 december 2021

provincie Drenthe

Hoe kan landbouwbeleid boerenondernemers helpen, om binnen duurzaamheidsgrenzen, hun toekomst vorm te geven?

1. **Zorg voor maximale duidelijkheid over bedrijfsspecifieke duurzaamheidsnormen**

2. **Biedt binnen de gestelde normen zo veel mogelijk vrijheid aan de ondernemer**

3. **Bevorder de totstandkoming van een zo veel mogelijk geïntegreerd certificeringssysteem en richt een onafhankelijke autoriteit op die het certificeringssysteem opzet en monitort**

4. **Zet in op adequate handhaving op bedrijfsniveau**

5. **Wees actief betrokken bij gebiedsprocessen en ondersteun deze**

6. **Zet in op verduurzaming van de keten en gedragsverandering van de consument**

provincie Drenthe

GEEF RICHTING, MAAK RUIMTE!

NOVEMBER 2021

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur

Aanbevelingen rapport RLI: geef richting, maak ruimte

Sterkere regierol van het Rijk bij het sturen op ruimte en versterking middenbestuur: provincies en regio's.
De regio vormt een belangrijk schaalniveau voor de samenhangende aanpak van ruimtelijke opgaven.

Provincies opdrachtgever voor nieuwe landinrichtingsronde buitengebied, i.s.m. met partijen als boeren, terreinbeherende organisaties, grondeigenaren en de waterschappen.

Instelling van integrale regiotafels, waar diverse ruimtelijke opgaven in samenhang worden bezien met 3 taken:
- zorgen voor afstemming van de sectorale plannen voor de regio;
- in overleg bezien waar zij mogelijk taken van sectorale tafels kunnen overnemen en
- een integraal gebiedsplan opstellen.

Vergroot de decentrale uitvoeringskracht.

Neem burgerbetrokkenheid serieus.

Benut elkaars kwaliteiten bij samenwerking met markt, corporaties en uitvoeringsorganisaties.

Verkenning naar versterking uitvoeringskracht
Landelijk gebied

Verschillende uitvoeringsmodaliteiten bekeken:
-het bestaande versterken
-nieuwe uitvoeringsorganisatie
-een mengvorm

Elementen voor kansrijke strategie:
-nationale programmaeenheid (geen rijksprogramma)
-grondfaciliteit
-kennis en expertise faciliteit
-uitvoeringskracht versterken

Aanbevelingen Regie nemen en samenwerken

1) Schep duidelijkheid over het beleid en de opdracht die de uitvoering zal gaan krijgen;
2) Werk als één overheid: geef de volgende fase samen met de medeoverheden vorm en borg daarmee de interbestuurlijke samenwerking en betrek bij de volgende fase ook de meest betrokken departementen (naast LNV ook BZK, IenW en EZK), bijvoorbeeld via een regulier DG-overleg;
3) Stel kwartiermakers aan voor een nationale programmaeenheid, een grondfaciliteit en een kennis- en expertisefaciliteit;
4) Tref voorbereidingen voor een grondfaciliteit en kennis- en expertisefaciliteit;
5) Vraag de rijksuitvoeringsorganisaties om in beeld te brengen wat zij gezamenlijk bij kunnen dragen aan de realisatie van de opgaven in het landelijk gebied en
6) Stel vroegtijdig middelen beschikbaar voor de uitvoering.

ADVIES VAN DE RAAD VOOR HET OPENBAAR BESTUUR
ROB
ROL NEMEN, RUIMTE GEVEN
ADVIES OVER DE ROL VAN HET RIJK BIJ INTERBESTUURLIJKE SAMENWERKING

En ook nog……

Van woorden naar daden: over de governance van de ruimtelijke ordening
Interdepartementaal beleidsonderzoek ruimtelijke ordening
Versie 1.0
Datum 6 april 2021
Status Eindrapport
Pagina 1 van 124

Planbureau voor de Leefomgeving
GROTE OPGAVEN IN EEN BEPERKTE RUIMTE
RUIMTELIJKE KEUZES VOOR EEN TOEKOMSTBESTENDIGE LEEFOMGEVING

Samenvattend: *Gebiedsgerichte transitie in het landelijk gebied*

constatering:
-Grens van draagkracht bodem- en watersysteem is bereikt of reeds overschreden. Stikstof is meest in het oog springende voorbeeld. Meer oog voor draagkracht fysieke leefomgeving
-Landbouw is belangrijke sleutel bij herstel van balans natuurlijke processen

Advies:
-Breng samenhang aan in verschillende opgaven, gebruik stikstofaanpak als hefboom om ook ander grote opgaven aan te pakken, zoals verbeteren waterkwaliteit.
-Pleidooi voor meer zonering (ruimte voor toekomstvaste landbouw, waar landbouw extensiever, waar de hoofdrol voor natuur of andere functies). NB: het is maar de vraag of er gebieden zijn waar de landbouw 'op de oude voet' door kan gaan.
-Werk toe naar bestuursakkoorden met kwantitatieve afspraken tussen Rijk en decentrale overheden in de regio en bijbehorende instrumentenmix (waaronder grondfaciliteit).
-Bepaald per gebied draagkracht van het bodem- en watersysteem en het landschap en stel gebiedseigen grenswaarden (minimale doelen) en streefwaarden (kansen).
-Heb ook aandacht voor 'brede welvaart" (economie, ruimtelijk kwaliteit, sociale kwaliteit en leefomgevingskwaliteit landelijk gebied)
-Doe het samen met de landbouwsector en geef boeren binnen heldere kaders de ruimte

provincie Drenthe

IPO propositie stikstof

Dit is de kern van ons aanbod:

Wij zijn bereid ons te binden aan doelen

- Wij nemen verantwoordelijkheid voor reductiedoelen én de staat van instandhouding in de gebieden. Wij doen dit met oog op de economische ontwikkeling en de leefbaarheid van het landelijke gebied.
- Hiervoor hebben we wel duidelijke doelen en integrale en flexibele instrumenten nodig én afspraken over uitvoeringskosten
- Wij voeren regie op het aanbod van de gebiedspartners; elke provincie is bereid zich te committeren aan haar eigen inzet en om hierover binnen haar verantwoordelijkheden bestuurlijke afspraken te maken

Wij nemen, samen met het Rijk, onze verantwoordelijkheid

- Deze opgave heeft alleen kans van slagen als we het samen doen
- Dit vraagt ook om over de vierjarige bestuursperiode heen te kijken. Dit zorgt voor een duurzaam toekomstperspectief. Hierbij is een houding van commitment, elkaar aanspreken en leren door te doen nodig.

Wij hebben de gebiedskennis en kunnen de opgaven op elkaar laten aansluiten

- Wij zijn in staat de landelijke strategieën te vertalen naar de concrete uitvoeringspraktijk in gebieden
- Wij zijn in staat opgaven integraal te verbinden op een manier die passend is bij de specifieke gebiedsdoelen

Wij zorgen ervoor dat de uitvoering ook daadwerkelijk gebeurt

- Wij zijn in staat regie te voeren over de uitvoering en alle gebiedspartners hierop aan te spreken. Uiteraard nemen wij hierbij verantwoordelijkheid voor ons eigen aandeel, samen met het Rijk en de gebiedspartners
- Wij plaatsen de uitvoering binnen het perspectief van een leefbaar platteland en een duurzaam ontwikkelperspectief

provincie Drenthe

WAARDEVOL TOERISME

ONZE LEEFOMGEVING VERDIENT HET

SEPTEMBER 2019

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur Samenstelling Rli

Er is een perspectiefwisseling nodig in het toerisme beleid.

Toerisme is meer dan economie

Maak voor alle regio’s een toeristische strategie

provincie Drenthe

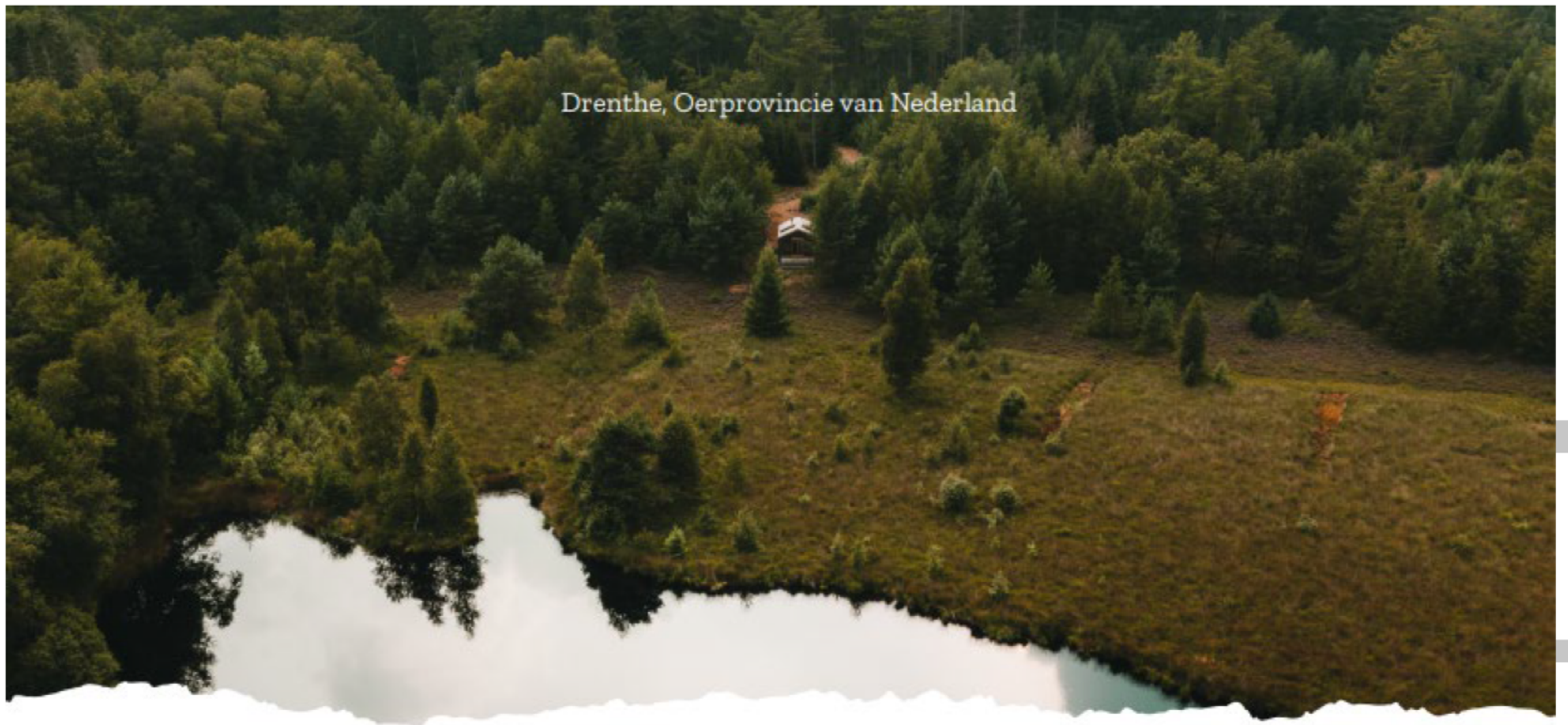

Perspectief op

bestemming Drenthe 2030

hoe we samen veel meer kunnen halen uit toerisme en recreatie.

Strategie Drenthe

1. Trots en respect eigen cultuur en identiteit versterken en uitdragen
2. Natuurlijke waarden optimaal benutten: dé Oerprovincie
3. Aantrekkelijke bestemming voor Drenthe, young professionals en pionierende gezinnen.